

הלכות בית הבחירה

עם הוספות

ביאור, הגהות עפ"י כת"י, לקוטי רמב"ם, מדאי מקומות
וביאודי הרבי

ומצורף לו ענייני הבית מספר יחזקאל ומשניות מסכת מדות

הוצאה מיוחדת לימי בין המצרים תשפ"ב

הערות והארות יתקבלו בברכה בכתובת:
baishabechirah@gmail.com

עימוד ועיצוב:
amudeikeseef@gmail.com

פתח דבר

לאור הוראת הרבי להוסיף בלימוד עניני בית הבחירה בימי בין המצרים, הננו מוציאים לאור את הלכות בית הבחירה להרמב"ם עם הוספות לתועלת הלומדים.

❖

המהדורה שלפנינו נועדה להוסיף ולהרחיב את הלימוד, ע"י הרחבת והבנת פשט דברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה. אשר לכן הוספנו מדורים אלו:

ביאור. ביאור דברי הרמב"ם במקומות הנחוצים להבנת הפשט, מלוקט מסדרת 'רמב"ם הערוך' מאת הרב יעקב פרץ בלומינג שליט"א, ברשותו ותורתנו נתונה לו.

מקורות הרמב"ם. פענוח וציטוט מקורות הרמב"ם, מקונטרס בית הבחירה מאת הרב יוסף יצחק קעלער שליט"א ברשותו ותורתנו נתונה לו.

ליקוטי רמב"ם. הרחבת ביאור ההלכות ממה שכתב במקומות אחרים בספר היד ובכל ספרי הרמב"ם. וכן ליקוטים כלליים בעניני בית הבחירה מספרי הרמב"ם, ליקוט זה בא באותיות אלו כדי להבחין בינו לביאור ההלכות.

ביאורי הרבי. נקודות משיחות הרבי הנוגעים להבנת דברי הרמב"ם, על אחריות העורכים בלבד, לשלמות הענין כראי לעיין במקור הדברים.

הגהות. שינויי נוסחאות מכ"י המשנים פשטות הענינים מכפי שהם ברפוסים הנפוצים.

להעיר שכל לקוטים אלו הם רק חלקיים ממה שמוסיף ונוגע להבנת הפשט, לכל אחד ממדורים אלו חוברו ספרים שלמים, שיחות הרבי לעניני בית הבחירה לוקטו ע"י זקני הרה"ת אברהם ברוך פעוונער שליט"א בספר הלכות בית הבחירה עם חידושים וביאורים, וכן ישנם ספרים מיוחדים המוקדשים לשינויי הנוסחאות, ואני לא באתי אלא לפשוטו.

❖

ברצוני להודות לרה"ת יוסף יצחק שי' הכהן מוועד להפצת שיחות על ההוצאה החדשה ומאירת עיניים של הרמב"ם ונו"כ, וכן המשניות והנ"ך שנדפסו בקונטרס שלפניכם ברשותו האריבה.

❖

ידוע מאמר דוד המלך ע"ה שגיאיות מי יבין, וכל מי שימצא שגיאה או טעות דפוס בוודאי לא ימנע טוב ויודיענו כדי לתקנם במהדרות הבאות.

❖

כל הנ"ל נלקט ונערך ע"י הת' מנחם מענדל (ב"ר שמואל) שי' פעוונער.

❖

ויהי רצון שע"י כל פעולות אלו נזכה כבר לבנינו של בית המקדש השלישי בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

המערכת

*ימים הסמוכים לימי בין המצרים תשפ"ב
120 שנה להולדת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו*

הלכות בית הבחירה

עם המפרשים

שאלו שלום ירושלים ספר עבודה ישליו אוהביך

והוא

ספר שמיני

הלכותיו תשע. והוא סידורן:

הלכות בית הבחירה. הלכות כלי המקדש והעובדים בו. הלכות ביאת המקדש. הלכות איסורי מזבח. הלכות מעשה הקרבנות. הלכות תמידין ומוספין. הלכות פסולי המוקדשין. הלכות עבודת יום הכפורים. הלכות מעילה:

הלכות בית הבחירה

יש בכללן שש מצות, שלש מצות עשה, ושלוש מצות לא תעשה. וזה הוא פרמן:

(א) לבנות בית המקדש. (ב) שלא לבנות המזבח גזית. (ג) שלא לעלות עליו במעלות. (ד) ליראה מן המקדש. (ה) לשמרו סביב. (ו) שלא להשבית שמירתו.

וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

בספ משנה

פרק ראשון

בספ משנה

ציונים
(א) לבנות בית המקדש, שהמ"צ מ"ע כ.
(ב) שלא לבנות וכו', שהמ"צ מל"ת עט.
(ג) שלא לעלות וכו', שהמ"צ מל"ת פ.
(ד) ליראה מן המקדש, שהמ"צ מ"ע כא.
(ה) לשמרו סביב, שהמ"צ מ"ע כב.
(ו) שלא להשבית שמירתו, שהמ"צ מל"ת סו.
פרק א
א. מצות עשה וכו', שהמ"צ מ"ע כ. מו"נ ח"ג פל"ה.

שהמלוה היא והיה המקום אשר יבחר ה' אלהים וגו' וכסמ"ג משום דהתם לא פקיד לבנות בית הבחירה אלא סיפור בעלמא הוא דקאמר שיבאו קרבנות למקום שיבחר ה' אבל לא מלינו במקרא ליווי שיבנו בית הבחירה ואע"פ שצפרא כ"ג הביאו מקרא דוהיה המקום אשר יבחר ה' לא לענין שיהא ליווי

בנין בית הבחירה ממקרא זה אלא לומר שהכרתת זרעו של עמלק קודמת לבנין בית הבחירה מדכתיב והיה צהניח לכם מכל אויביכם וכו' והיה המקום אשר יבחר ה' ולפיכך לא רלה להביא רחיה מפסוק זה והביאו רחיה מועטו לי מקדש ואע"ג דהיה פרשה במשכן שבמדבר מיירי משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום בין למשכן שבמדבר בין לשילה וכו' ובגמרא בין לבית עולמים ודיקא נמי דקאמר ועשו לי מקדש ולא קאמר ועשו לי משכן. וכן הוא בגמרא סנהדרין ט"ז שצעות ד"ד וכן תעשו לדורות וכו':

ב כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל י"ד שנה וכו' עד כיון שנבנה המקדש בירושלים נאמרו כל המקומות כולן לבנות בהם בית ה' ויהא קריב בהם קרבן וכו'. הכל מזכיר בסוף זכחים במשנה (ק"ב): (ק"ג): (ק"ד): (ק"ה):

פ"א א מצות עשה לעשות בית ה' וכו' שנאמר ועשו לי מקדש. ז"ל רבינו בספר המלות שלו מלוה עשרים הוא

שלונו לבנות בית הבחירה לעבודה זו יהיה ההקדשה והצדקה האש תמיד וליוויה יהיה ההלכה והעליה לרגל והקדשן כלל שנה והוא אמרו יתעלה ועשו

לי מקדש. ולשון ספרי ג' מלות נלשו ישראל צעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הנה התבאר שבנין בית המקדש מלוה צפני ענמה והא דספרי איתא נמי צפרא כ"ג (סנהדרין דף כ'): וסמ"ג כתב ז"ל תניא ג' מלות נלשו ישראל וכו' ואחר שיניח להם המקום מכל אויביהם מסביב לבנות בית הבחירה שנאמר ועברתם את הירדן וישבתם בארץ ואח"כ והיה המקום אשר יבחר ה' אלהים בו לשכן שמו שם שמה תבואו את כל אשר אנכי מלוה אתכם עולותיכם וזבחיכם וכו' זמן מלוה זו של בנין בית הבחירה לא הגיעה עד ימי דוד וכן הוא אומר דוד ויהי כי יש המלך צביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב צבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה עכ"ל. ונראה שלא רלה לומר שהמלוה היא ועשו לי מקדש כמ"ש רבינו משום דההוא קרא במשכן שבמדבר מיירי ורבינו לא נראה לו

א מצות עשה לעשות בית ליי' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם עד עתה וגו'. **ב** כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו, ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה, ושם שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש, וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים, וימי נוב

משנה למלך

פ"א א מצות עשה לעשות בית ה' וכו'. הרמב"ן במ"ע סי' ל"ג כתב דעשיית הארון והכפורת לשום שם העדות תמנה מלוה צפני ענמה וכו' בסוף הספר כשבא להשלים מנין רמ"ח מלות עשה:

מראי מקומות

בשם ה' א"ל עולם, וירא כא, לג. שאל שלום ירושלים ישליו אוהביך, תהלים קכב, ב. פ"א א: א. מצות עשה וכו', סנהדרין כב. ספרי ראה יב, י. תוספתא סנהדרין פ"ג, ג. בית לה' מכן להיות מקריבים בו קרבנות, עין דה"ב ב, ג. ה. ירושלמי ר"ה פ"א ה"א: שלמה בנך בונה בית המקדש אלא להקריב קרבנות וכו'. וחוגגין אליו וכו', שופטים טז, טז. שנאמר ועשו וגו', תנחומא תצא יא. וראה סדר עולם רבה ספ"ו: כך תזכו וכו'. ועשו וכו', שם קיח, ב. סדר עולם רבה פ"ג.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"א

ציונים
ז. המנורה בדרום
וכו', פיה"מ מנחות
פ"א מ"ד.

ד ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא וכו'. צפרק צ' דמות (משנה ה) וארבע לשכות היו צארבעה מקצועותיה של מ' אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר ויולאני אל החצר החיצונה וכו' וצפרק שלש גבי מזבח קאמר רבי יוסי כשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' שנאמר והאריאל י"ב ארך וכו' וצפרק ד' (דף ע"ג) וסני פשפסין היו לשער הגדול וכו' שצדקו לא נכנסו בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה' השער הזה יהיה סגור:

ראשי פספסין מזדילין בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים: ובונים בה בתים וכו'. במסכת מדות (ס"ט):

ח כשבונים ההיכל והעזרה וכו'. במלכים כתוב אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית ובמילתא פרשת מזבח אדמה ואם מזבח אבנים ראה של אבנים עושה ראה של לבנים עושה וליפני מיניה לבנין הבית:

וגבעון שבע וחמשים שנה. ג כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית ליי' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית יי' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד. ד בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ה ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושיין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם, ושלשתן נקראין היכל, ועושיין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו

כעין קלעי החצר שהיו במדבר, וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש. ו עושיין במקדש כלים, מזבח לעולה ולשאר הקרבנות, וכבש שעולים בו למזבח, ומקומו לפני האולם משוך לדרום, וכיור וכו' לקדש ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם ועבודתו, ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש, ומזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושלשתן בתוך הקדש לפני קדש הקדשים. ז המנורה בדרום משמאל הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים, ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ, ועושיין בתוך העזרה גבולין עד כאן לישראל עד כאן לכהנים, ובונים בה בתים לשאר צרכי המקדש כל בית מהם נקרא לשכה. ח כשבונים ההיכל והעזרה בונים באבנים גדולות, ואם לא מצאו אבנים בונים בלבנים ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואח"כ מכניסין אותן לבנין, שנאמר אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד

משנה למלך

מקדש ודברי ר' נחמיה צאבני ביתו וכו' נחמיה שמיר למאן אתא לאבני אפוד וכדתינא לו ע"כ. ופי' רש"י דברים ככתבן כמשמען אבן שלמה מסע כמו שהסיעה מן ההר ולא סיתתה עוד ככלי כזול ע"כ. והנה מרן תמה על מה שפסק רבינו כר' נחמיה דכיון דרבי אמר נראין דברי ר' יהודה צאבני מקדש למה הניח דברי ר' יהודה ופסק כר' נחמיה ויתירן ואפשר דמשום דסתם מילתא כר' נחמיה וכו' דפשטא דקרא מסייע ליה משה פסק כוותיה והכרעת רבי אינה הכרעה מפני שהוא הכרעה ג' כדתינא בספיק דפסחים ועוד דגמרא צפיק דתמיד שאלתו צפרק זה כר' נחמיה אתיא ע"כ. ודברי מרן תמוהים הם צעני צמ"ס והכרעת רבי אינה הכרעה כו' כנראה

מראי מקומות

ראה תמיד פ"א מ"א: הכהנים שומרים בבית המקדש. ו. מזבח, תרומה כו, א. מזבח לעולם, ראה תשא ל, כח. ויקהל לה, טו. פקודי י, ו. וראה ברייתא דמלאכת המשכן ספ"א. וכבש, יתרו כ, כג. ומקומו וכו', מדות פ"ג מ"ג (ראה הר המוריה). וכיור וכנו, תצה ל, יח. ומקומו וכו', מדות פ"ג מ"ו. וזבחים נט, א. ומזבח לקטורת, תצה ל, א. ומנורה, תרומה כה, לא. ושולחן, שם כה, כג. ושלשתן בתוך הקדש וכו', תרומה כו, לה. תצה ל, ו. פקודי מ, ד"ו. ז. המנורה בדרום וכו', תרומה כו, לה. יומא לג, ב. ועושיין בתוך העזרה וכו', מדות פ"ב מ"ו. עד כאן לכהנים, עיין מדות פ"ה מ"א: מקום דריסת רגלי ישראל י"א אמה מקום דריסת הכהנים אחת עשרה אמה. א. רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ואף מקום דריסת רגלי ישראל. ובונים בה בתים וכו', מדות פ"א מ"ד. פ"ה מ"א. ח. באבנים, ראה ירושלמי שקלים פ"ד ה"ב: אבני המזבח ההיכל והעזרות. תוספתא מכות פ"ח ה: הנותן אבן אחת מן ההיכל והאולם. ואם לא מצאו אבנים וכו', מכליתא יתרו כ, כב. ואין מפצלין

ג. כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו וכו', זבחים ק"ב, ב. מגילה י, א. מכליתא בא יב, א. בירושלים כו' ובהר המוריה, עפ"י דה"ב ג, א. שבה נאמר ויאמר דויד וגו', ע' מדרש שוח"ט ד, ב (ועיין לקמן ח"ב שיחה ד הע' 12). ויאמר דויד וגו', דה"א כב, א. ואומר זאת מנוחתי וגו', זבחים ק"ט, א. תוספתא שם ספ"ג. זאת מנוחתי וגו', תהלים קלב, יד. ד. כבר מפורש במלכים, מ"א פרק ו. ביחזקאל, פרקים מ"ד. ואנשי בית שני וכו', ראה מדות פ"ב מ"ה. פ"ג מ"א פ"ד מ"א"ב. ה. ואלו הן הדברים וכו', עיין ירושלמי שקלים פ"ד ה"ב. עושיין בו קדש וקדש הקדשים, תרומה כו, לג. עיקר בבנין הבית כו' אולם, ראה ר"ה כד, סע"א: לא יעשה כו' אכסדרה תבנית אולם, (ראה לקמן ח"א ס"י ג הע' 16). והוא הנקרא אולם: מ"א ו, ג. ושלשתן נקראין היכל, מ"ו: וההיכל מאה אמה על מאה אמה, וראה זבחים יד, א. כעין קלעי החצר וכו' זבחים ק"ט, ב. ותסתא כלים פ"א, י. והוא הנקרא עזרה, יחזקאל מג, יד. יז, כ, מה, ט, דה"ב ד, ט, ו, יג. מדות פ"ה מ"א. והכל נקרא מקדש,

ציונים
ט. פיה"מ תמיד
פ"א מ"ג.

מקיפין כל העזרה גזוטרטא וכו'. צפרק שני דמדות (משנה ה'). ומ"ש אכל בעזרת הנשים ובהר הבית מותר כלומר והיה דשמחת בית השואבה בעזרת הנשים היתה ובספ"ג מהלכות ע"ז תירץ דשאינה היתה וכתב שם עוד ובימה של עץ שהיו עושים למלך בשעת הקהל לשעתה היתה ותמיהא לי הא דתנן צפרק ג' דמדות וכלונסות של ארו [בגירסתנו כתיב של אבן ולפי זה אין כאן תמיהא] היו קבועים מכתלו של היכל לכתלו של אולם כדי שלא יבעטו ושמה יש לומר שלא קבועים ממש קאמר בצנין אלא קבועים בעלמא בלא בנין ועל פי זה יש לתרץ ללשכת כיג שלא היתה קבועה בצנין אלא בלא בנין ועי"ל שלשכת כיג לא של עץ היתה אלא בנין אבנים ולא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה ענבים אזי זה פעם וטעמא

לתמוה על רבינו למה הניח דברי רבי יהודה ופסק כרבי נחמיה ואפשר דמשום סתם מילתא כרבי נחמיה ותו דפסקא קרא מסייע ליה משה פסק כוותיה והכרעת רבי אינה הכרעה מפני שהיא הכרעת דעת שלישית ללא הכרעה היא כדליתא בספ"ק דפסחים ועוד דגמרא צפ"ק דתמיד שאכתוב צפרק זה כרבי נחמיה אתי:

מ ואין בונין בו עץ בולט כ"ל וכו'. נלמד ממש לקמן בסמוך: ואין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה וכו'. בספ"ק דתמיד (דף כ"ח:): כתב הראב"ד ואין בונין בו עץ כ"ל א"א וה"ל לשכת כיג של עץ וכו'. מה שכתב והלא לשכת כיג של עץ היתה הכי איתא בסוף מדות (פרק ה') שלשכת כיג היתה נקראת לשכת העץ. ומ"ש עוד ובשמחת בית השואבה

הבית אבני גזית, ואומר ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא גשמע בבית בהבנותו. מ ואין בונין בו עץ השגת הראב"ד ואין בונין עץ בולט כ"ל כו'. א"ל והלא לשכת כהן גדול של עץ היתה ובשמחת בית השואבה מקיפין כל העזרה גזוטרטא אלא לא אסרה תורה כל עץ אלא אלא מוצח ה' והיא עזרת כהנים משער ניקטור ולפניו אכל בעזרת נשים ובהר הבית מותר.

משנה למלך

דהלכה כדברי המכריע וא"כ אפשר דמין בשעת החוס' אויל ומש"ה הקשה לרבינו דלמאי לא פסק כרבי דהוא מכריע. ומיהו דלמי קשה דמי מרן אויל בשעת החוס' מהו זה שכתב בסוף דבריו ועוד דגמרא דפ"ק דתמיד כר' נחמיה אתי והנה סוגיא זו דתמיד דלמי כר' נחמיה היא ליישב סתמא דמתני' דתמיד דקתני דבית המוקד היה מוקף רובדין וכדליתא התם וא"כ מה ראייה יש מכלל דהתלמוד ס"ל כר' נחמיה ואם כוונת מרן היא דכיון דהסוגיא מוכחת דמתני' דתמיד אתי כר' נחמיה מש"ה פסקין כוותיה הא ליתא שהרי אליבא דתוס' ק"ל כדברי המכריע אף דליכא סתם מתני' דלא כוותיה וכמו שכתבנו לעיל. ומיהו לזה היה אפשר ליישב דמרן ז"ל לאו אחאי טעמא לחוד קא סמך אלא שהביא ג"כ טעם זה לעשותו סניף לטעמים הקודמים שכתב אינן דשאינה הכא שרבי עלמו המכריע סתם כר' נחמיה וא"כ אפשר דכל כ"י האזי לא קי"ל כדברי המכריע מאחר דהמכריע עלמו סתם כבר פלוגתיה אינן דכוונת מרן היא דמתני' דתמיד היה אפשר לאוקומה כר' יהודה והרובדין היו ע"י שמיר והרב בעל באר שבע בחידושו לתמיד כתב דמאי דלמרינן בגמרא אמר אבוי דמתקני ומייתו מעיקרא היינו דמתקני ע"י שמיר ע"כ ומרן אויל בשעת המפרש שכתב דמאי דלמרינן מעיקרא היינו שהיו מסתתים אותם בכלי ברזל קודם שיבואו האבנים בבית וכסדרת ר' נחמיה וזהו פשטה של סוגיא וא"כ הכרח מרן היא דמלאוקומה בגמרא למתני' כר' נחמיה ולא אוקומה כר' יהודה מוכח דסתמא דתלמודא ס"ל כר' נחמיה וזהו שדקדק מרן וכתב דגמרא דפ"ק דתמיד ולא כתב דמתני' דפ"ק דתמיד לפי שכל ההכרח אינו אלא מסוגיית הגמרא דאוקומה למתני' כר' נחמיה ונראה דיש להביא ראייה לזה דמתני' דרובדין אפשר לאוקומה כר' וע"י שמיר דאי לא תימא הכי תיקשי דהכי הוה ס"ד דצפ"ק דיומא (דף ט"ז) דסתמי דמדות ר' יהודה ניגיה דהא צפ"ק דמדות מ"ח תנן דבית המוקד היה מוקף רובדין של אבן אלא ודאי דמהא לא קשיא דאפשר לאוקומה ע"י שמיר וסתמא דתמיד אוקומה כסדרת רבי נחמיה משום דסתמי דתמיד ר' שמעון איש המלפא קתני להו ומלאוקומה כר' נחמיה משמע דס"ל לאבוי דכר' נחמיה ק"ל. אף אעיקרא דדינא זה שכתבנו דמרן בשעת החוס' אויל ומש"ה הקשה לרבינו הוא תימה בעיני שהרי הר"ר צפ"ק דקידושין עלה דהיה דנחלקו ר' טרפון ור' עקיבא אם העבד היואל בראשי איברים לרבי גט שחרור או לא ואמרינן התם בצרייתא המכריעין לפני חכמים אומרינן גראים דברי רבי טרפון בשן ועין ודברי ר' עקיבא בשאר איברים כתב דלא קי"ל כדברי המכריעין משום דלא אמרינן הלכה כדברי המכריע אלא במתני' אכל בצרייתא לא. והביא ראייה לדבריו מהסוגיא דפ"ג דשבת שכתבנו ורבינו בשעת הר"ר אויל וכמ"ש צפ"ה מה' עבדים דין ד'. (א"ה עיין מ"ש הרב המחבר צפ"ט מה' ברכות). עוד יש לי

הוקשה לו דלמאי לא פסק כרבי דהוי מכריע וקי"ל דהלכה כדברי המכריע ותמיהא דהא כלל זה לא נאמר כי אם במשנה ולא בצרייתא וכדליתא צפ"ג דשבת עלה מ' ואע"ג דדדרך ספק נאמר חילוק זה דקאמר דילמא ה"מ במתניתין אכל בצרייתא לא וא"כ אפשר דלפי האמת אף בצרייתא קי"ל דהלכה כדברי המכריע ויעיד על זה שהרי לפי האמת ר' יוחנן פסק בפירושו דהלכה כר' יהודה כהיה דשבת ואע"ג דסתם מתני' הו' דלא כר' יהודה ור' יוחנן אית ליה דהלכה כסתם משנה וא"כ ע"כ לומר דטעמיה דר' יוחנן דפסק כר' יהודה הוא משום דס"ל דהלכה כדברי המכריע אף בצרייתא וכמו שכתבנו התוס' שם דר"ה אמר י"ע. ש"ע. זאת ועוד שראיתי לתוס' שכתבו שם דילמא ה"מ במתניתין אכל בצרייתא לא אע"ג דלא קאמר במשנתנו הכא משמע דאין הלכה כמותו משום דסתם מתניתין דלא כוותיה ע"כ. והנה מדברי התוס' הללו מוכח דאפילו כפי הס"ד הוה ס"ל דמאי דקי"ל דהלכה כדברי המכריע הוא אף בצרייתא מלדלא קאמר הלכה כדברי המכריע במשנתנו אלא דשאינה הכא דאין הלכה כדברי המכריע משום דסתם מתני' דלא כוותיה. הן אמת שדברי התוס' הללו צעני קשים הם ונריבם תלמוד דאיכא לאיזה תכלית חלקו בגמ' בין מתניתין לצרייתא והכי הוה להו למימר דלמא ה"מ היכא דליכא סתם נגד המכריע אכל היכא דליכא סתם שלא כדברי המכריע או לא קי"ל כדברי המכריע וכי תימא דס"ל לסתמא דתלמודא דמתני' אף דהוי מחלוקת וא"כ סתם דבעלמא קי"ל כסתם מ"מ קי"ל כדברי המכריע כיון שהוא במשנה אכל בצרייתא כיון דליכא סתם במתניתין לא קי"ל כדברי המכריע בצרייתא מש"ה חלק בין מתניתין לצרייתא הא ליתא דהא צפ"ק דפסחים (דף י"ג) הקשו בגמרא ונימא מר הלכה כר' מאיר דסתם לן תנא כוותיה ואע"ג דהתם רבן גמליאל הוא מכריע וכמו שהקשו שם בטרם הכי ונימא מר הלכה כר' דהוה ליה מכריע הרי מבואר דס"ל דאף דר"ג הוא מכריע מ"מ היה לו לפסוק כסתם מתניתין וא"כ ע"כ כי אמרינן ה"מ במתני' הוא היכא דליכא סתם דאי איכא סתם קי"ל כסתם וא"כ כי אמרינן אכל בצרייתא לא הוא אף דליכא סתם נגד המכריע דאי איכא סתם אף במתני' לא קי"ל כדברי המכריע וכדמוכח הסוגיא דפסחים. ועוד יקשה כדברי התוס' הללו דאיכא נמלאו סברות הפוכות מן הקלה אל הקלה מסדרת הס"ד לסדרת המסקנא שהרי לפי המסקנא קי"ל דהלכה כדברי המכריע בצרייתא אף דליכא סתם מתני' דלא כוותיה והיכא דהמכריע הוא במתני' ואיכא סתם דלא כותיה קי"ל כסתם וכמו שכל זה הוא מבואר כדברי התוס' ולפי הס"ד דהיכא דהמכריע הוא בצרייתא ואיכא סתם במתני' דלא כותיה קי"ל כדברי המכריע וזה הוא דוחק גדול צעני. מ"מ העולה ממש הוא דס"ל לתוס' דליכא דכ"ע אף בצרייתא נאמר כלל זה

מראי מקומות

ט. ואין בונין בו עץ בולט וכו', עיין ר"ה ד. א. ואין עושין אכסדרות וכו', תמיד כה. ב. וכו', שם. סוטה מח. ב. תמיד כו. ב. אבנים גדולות וגו', מ"א ה. לא. ומקבות וגו', שם ו. ז.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"א

יב אין בונין את המקדש בלידה וכו'. כפרק ב' לזבועות דף ט"ו: ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. הכי כתיב בעזרא. ומ"ש והכל חיבינן לזנות ולסעד בעלמס וזממונס אנשים וגשים כמקדש המדבר. דכתיב ויצלו האנשים על הגשים וכתיב ועשו כל חממי לב וכתיב וכל אשה חכמת לב צדיה

דמסתבר הוא דאם לא כן למה נשתנת לשכה זו לעשותה של עץ יותר משאר לשכות שהיו של בנין. וע"ל להראב"ד ניחא ליה לשכת כהן גדול שתהא של עץ מפני שסוכר שלשכה זו היתה צנויה במקום דריסת רגלי ישראל ולא אסרו אלא משער נקטור ולפנים שהוא אלל המזבח ומקשה לרבינו שסתם דבריו ומשמע מדבריו שכלל הבית אין בונין עץ אפילו בעזרת הגשים ולדעת רבינו יש לתרץ דכל העזרה דקאמר היינו משער נקטור ולפנים כדברי הראב"ד:

טו: **ואין** מבטלין תינוקות שא" בית רבן לבנין. מימרא פרק כל כתבי (דף ק"ט:): **ואין** בנין בהמ"ק דוחה יום טוב. כפ"ב לזבועות (דף ט"ו):

בולט כלל אלא או באבנים או בלבנים וסיד, ואין עושים אבסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים. ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות, ואם נעקרה אבן

יג המזבח אין עושים אותו אלא בנין אבנים וכו'. כמילתא רבי ישמעאל אומר מזבח אדמה תעשה לי שלא תבנהו לא ע"ג כיפין ולא על גבי עמודים והתם קאמר דקרא דואם מזבח אבנים חובה ואע"ג דתנאי פליגי עליה התם פסק רבינו כותיה משום דכר"פ קדשי הקדשים זבחים (דף כ"ח) סתם גמרא כותיה:

אע"פ שהיא עומדת במקומה, הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ. **יא** ומצוה מן המובחר לחזק את הבנין ולהגביהו כפי כח הציבור שנאמר ולרומם את בית אלהינו,

ומפארין אותו ומייפין כפי כחן אם יכולין לטוח אותו בזהב ולהגדיל במעשיו ה"ז מצוה. **יב** אין בונין את המקדש בלידה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלידה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים, והכל חיבינן לזנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים וגשים כמקדש המדבר, ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין, ואין בנין ב"ה דוחה יום טוב. **יג** המזבח אין עושים אותו אלא בנין אבנים (גזית) וזה שנאמר בתורה מזבח אדמה תעשה לי שיהיה מחובר באדמה שלא יבנהו לא על גבי כיפין ולא על גבי מחילות, וזה שנאמר ואם מזבח אבנים מפי השמועה

משנה למלך

יג המזבח אין עושים אותו אלא בנין אבנים וכו'. קשה לי על זה מההיא דתנן כפ"ג דפרה הר הבית והעזרות תחתיהם חלול מפני קבר התהום וכבר הביא רבינו משנה זו כפ"ב מהלכות פרה אדומה דין ז' ולכאורה נראה שכל בנין הבית היה חלול וכולל ג"כ אף מקום המזבח וכל מקום שאמרנו ותחתיהם חלול כו' היינו שהוא צנוי כיפין וכמ"ס רבינו בריש פ"ג מהל' פרה וא"כ קשה דהכי קאמר שלא יבנהו ע"ג כיפין וסבור הייתי לומר דמאי דאמרין שלא יבנהו ע"ג כיפין היינו לומר דשיעור גובה המזבח לא יהיה ע"ג כיפין אלא מחובר באדמה וכן המזבח עלמנו לא יהיה כיפין אבל כל שהמזבח מחובר באדמה אם למטה מן האדמה יש כיפין ומחילות אינו מעכב. טוב ראיתי דזה אינו שהרי פ"ו דזבחים (דף כ"ח) אמרו וכו' דעבד מחילות בקרקע ושחיט בהו וכו' האי גוונא מי הוי מזבח והתניא מזבח אדמה תעשה לי שיהא מחובר באדמה שלא יבנהו ע"ג כיפין ולא ע"ג כיפין ע"כ הרי הדבר מצוה דס"ל לסתמא דש"ס דאפילו תחת האדמה שהמזבח מחובר לו לר"ך שלא יהיה לא מחילות ולא כיפין. אשר ע"כ נראה דמוכרחים אנו לומר דדוקא הר הבית והעזרות היה תחתיהם חלול אבל המזבח לא היה תחתיו חלל מפני גזירת הכתוב דקאמר מזבח אדמה והיה ג"ל להביא ראיה לזה מההיא דאמרין דירושלמי פ"ק דסנהדרין דחזיקה עיבר את השנה מפני הטומאה והטומאה היתה שאלאו גולגלתו של ארען היבסי תחת המזבח ע"כ ופשטן של דברים נראה שגולגלתו זו לא היתה גלויה ע"ג האדמה אלא היתה טמונה תחת המזבח ועכשיו כשרנו לתקן את המזבח דאפשר שנהרס קלת בימי אחז מלאו הגולגולת וא"כ נמלא שהכל היו טמאים מפני שהיתה טומאה

קושיא בדברי מרן וגדולה היא אלי משום דדברי רבי דאמר נראה דרבי ר"י צאצאי צ"ה כו' לאו הכרעה הם משום דאם היינו אומרים דר"י ס"ל דצין צאצאי צ"ה צין צאצאי ביהו היו ע"י שמיר ור"ג היה אומר דכבולס היה מתקן מצוחן ומכניס מצפנים או הכרעת רבי היתה הכרעה אבל דבר זה לא ניתן ליאמר דאין רמז בשום מקום דאצאצאי ביהו לא יניף ברזל ואפילו צפנים לר"ע היו ע"י ברזל ואם כן ע"כ אית לן למימר דרבי הכי קאמר נראה דקאמר ר"י צאצאי צ"ה משום דקרא דמייית ר"ג לא מייירי אלא בצבין בית שלמה ואף שדרך זה הוא קלת רחוק מ"מ מוכרחים אנו לאומרו וכן כתב הרב בעל יפה מראה כפ"ע דסוטה וא"כ פשיטא דלא שייך כאן לומר דהלכה כדברי המכריע לפי שרבי לא צ"ה כי אם לתת טעם לדברי ר"י ודברי מרן לל"ע:

יד ואין בונין בו עץ בולט כו'. כתוב בהשגות דלא אסרה תורה כל עץ אלא אלל מזבח ה' והיא עזרת כהנים משער נקטור ולפנים וכו'. ג"ל שר"ך להגיה עזרת ישראל לפי שמשער נקטור ולפנים היא עזרת ישראל וס"ל להראב"ד דעזרת ישראל בכלל האיסור שהרי סיים אבל בעזרת נשים וזכר הבית מותר. ולשכה זו דכ"ג אף דנימא שהיתה בעזרת ישראל לא קשה משום דע"כ לשכה זו לא נתקדשה בקדושת עזרה שהרי כ"ג היה ישן בה כל ז' ימים וגמירי דאין ישיבה בעזרה כ"א בעזרת נשים וכמזכיר. ואפשר דלשכה זו אף שהיתה צנויה בקדש לא היה לה פתח לקדש כי אם לחול וק"ל דתוכן חול וכמ"ס רבינו צפ"ו מה' אלו וא"כ דין עזרת נשים יש ללשכה זו ומשה' הותר לעשותה של עץ. ודברי מרן ז"ל תמוהים הם בעיני ועיין במ"ס הרב ת"ט בסוף מדות ודו"ק:

מראי מקומות

י. ומרצפין כל העזרה באבנים יקרות, עיין מגילה כב, ב: ואבן משכית . . אבנים בלבד. וראה ג"כ דה"ב ג, וכו', (הר המורו, עיי"ש עור). ואם נעקרה וכו', זבחים כד, א. יא. ולרומם וגו', עזרא ט, י. וראה שבת יא, א. ומפארין וכו', ראה מכילתא בשלח טו, ב. ומייפין, ראה סוכה נא, ב: דהכי שפיר טפי. כפי כחן, עיין מדות פ"ב מ"ג כל השערים נשתנו להיותן של זהב. אם יכולין לטוח אותו בזהב, ראה מ"א ו, כב. מדות פ"ד מ"א. פסחים נז, א. שהש"ר פ"ג, ח: רפידתו זהב כההוא דתנינן וכו'. וראה סוכה נא, ב: סבר למשעיין בדהבא.

יד כל אבן שנפגמה וכו'. בפ"ק דחולין (דף י"ח) וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה לפורן מתי"ב כמה פגימת המזבח רבי שמעון בן יוחאי אומר טפה ראש"י אומר כו"ל ל"ק הא כסידא הא בלגנא ופירש"י בלגנא כל דהו כדכתיב אבנים שלימות. וכתבו התוס' וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה לפורן ואם תאמר והיאך בנו המזבח דאנה ימלאו אבנים בלא פגימה ואם יחליקו בצרול איכא איסורא דלא תניף עליהן צרול וליכא למימר נמי ע"י שמיר דע"כ ע"י שמיר נמי לא יהיו חלוקות שלא תחגור בהן הלפורן מדאמרין בפ"ד דע"ז גבי אבני המזבח ששקלום מלכי יון וגנוס בית תשמונאי היכי נעביד נתברינהו אבנים שלימות אמר רחמנא נכרינהו פ"י לעשות בלא פגימה לא תניף עליהם אמר רחמנא והשתא [לא ירדתי לסוף קושיא זו שהרי תשובתה בלא פגימה שצבית שני לא היה שמיר ואין מכהן ראייה] לעבדינהו ע"י שמיר אלא ודאי שמיר אין עושה אותן חלוקות שלא תחגור בהם הלפורן ו"ל דבפרק חיזהו מקומן משמע שבנו אותם באבנים קטנות חלוקות שלא היה בהם שום פגימה כגון חלוקי אבנים של נחל. ומה שכתב רבינו הרי זו פסולה לכבש ולמזבח. בפ"ג דמדות (משנה ד') משמע שדין אבני הכבש שוים לדין אבני המזבח. ומה שכתב ומהיכן היו מביאים אבני מזבח מן בתולת חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה וכו'. שם אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם וחופרין למטה מבתולה ומביאים משם אבנים שלימות שלא הוגף עליהם צרול. ומ"ש אן מן הים הגדול. בפרק אי זהו מקומן (דף ג"ד) אמרין גבי בנין המזבח מביא חלוקי אבנים מפולמות: וכן אבני ההיכל והעזרות שלימות היו.

נראה שלא כתב כן אלא לענין שלא יהיה בהם פגם כדכתיב אבן שלמה מסע צבנה אבן היו מסתתין ומשוין אותן ככלי צרול מבחון ומכניסין אותן כמו שכתב לעיל מפלגין ומסתתין אותן מבחון משא"כ באבני מזבח שאסור להניף עליהן צרול הכי אמרין בפ"ק דתמיד (דף כ"ו): אהא דתנן שצית המוקד היה מוקף רובדין של אבן מקשה רובדין מאי ניהו גורתא דאלטבתא וכו' ומי מפלגי אבנים והכתיב והצית בהצנתו אבן שלימה וגו' ושי אב"י דמתקני ומייתו מעיקרא ופירש המפרש קודם שיביאו האבנים בעזרה היו מתקנות על ידי צרול וכו' וחוץ לעזרה מותר לתכון ולהשוותן בצרול אבל משבאו לעזרה אסור להניף עליהן צרול והכי מוכח במכילתא דאמרין התם לא תצבנה אתהן גזית צו אי אתה צונה גזית אבל אתה צונה גזית צוהיכל וצבית קדשי הקדשים הא מה אני מקיים ומקבות והגרזן וכל כלי צרול וכו' צבית אינו נשמע אבל צחוף נשמע כי חרבך הגפת עליה ותחללה רשבי"א אומר המזבח נצרה להאריך ימיו של אדם וכו' עכ"ל. משמע דלא נאסר הגפת צרול אלא על המזבח בלבד משום דנצרה להאריך ימיו של אדם אבל אבנים של בנין בית המקדש אין הגפת צרול עליהן פוסלן ובלבד שלא יתקן צפנים וכן מוכח מתוך דברי רבינו דעד השתא לא איירי אלא לענין שלא יהא בהם פגם ועדיין לא הזכיר פיסול הגפת צרול ולקמן בסמוך שהזכירו לא הזכירו אלא לענין אבני המזבח בלבד:

מן אבני היכל ועזרות וכו'. תוספתא סוף פרק שני דמגילה: **כל אבן שנגע בה הברזל וכו'.** בפרק שלישי דמדות (משנה ד'): ומ"ש והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש איקה שנאמר

למדו שאינו רשות אלא חובה. **יד כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הציפורן כסבין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח יי', ומהיכן היו מביאים אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה ובנין ומציאות ממונו האבנים, או מן הים הגדול ובנין מהן, וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו. מן אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגזזים, כל אבן שנגע**

מ"ש והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש איקה שנאמר

משנה למלך

מן אבני היכל ועזרות וכו'. תוספתא סוף פרק שני דמגילה: **כל אבן שנגע בה הברזל וכו'.** בפרק שלישי דמדות (משנה ד'): ומ"ש והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש איקה שנאמר

דאהלות דר' יהושע אומר אין מעלין עולות גבוה מן הארץ טפה ע"כ וכתב שם הרא"ש בפ"ו דזבחים דרשין מזבח ארמה שהיא מחובר בארמה שלא יבנו לא ע"ג כיפין ולא ע"ג מחילות ואם היה חלל טפה תחתיו חשיב כמילתא אחריתי ולא כמחובר ופסול להעלות עליו עולה ע"כ. ובסתפקי אס הכבש ג"כ ישנו בדין זה דלר"ך שלא יבנו ע"ג כיפין לפי שרבינו בדין איסור בנין הגזית ופסול אבנים פגומות השוה הכבש למזבח וכמו שכתב בדבריו ולא מלאתי טעם נכון לחלק בין דין זה דמחובר בארמה שלא הזכיר כי אס מזבח ובשאר הדינים השוה צפירות הכבש למזבח:

יד ומהיכן היו מביאים אבני מזבח מן בתולת הקרקע וכו'. נראה דהטעם הוא משום דיש לחוש שמא נגעה צרול באבנים וקיימא לן דאבן שנגעה בה צרול פסולה למזבח ומשום הכי היו מביאים האבנים מבתולת קרקע:

מן והבונה אבן פגום עובר בעשה. היינו מדכתיב אבנים שלמות צבנה וגו' ויש לדקדק דלמה לא מנה זה בכלל העשין לומר שנלכטויו לבנות המזבח מאבנים שלמות שלא יהיה בהם פגם מיהו הא לא קשיא כלל משום דזה הוא חלק מהמנוה דועשו לי מקדש רבינו כלל צוה כל מה שעשה צבית המקדש צומנה אחת והוא שזוה שיעשו לו מקדש ואח"כ ציאר מקדש זה יהיה צו כך וכך כגון מזבח ושלחן ומנוה וכדומה וחסר וציאר דמזבח זה יהיה מאבנים שלמות ונמלא דעשה זה דאבנים שלמות גם כן נכלל באומרו ועשו לי מקדש אבל הלא תעשה כגון לא תבנה אתהן גזית נמנית מלוה צפני עזמה משום דהעשה הפרטי נכלל בכלל העשה הכולל אבל לא תעשה אינו נכלל בכלל העשה וחילוק זה הוא מצד אחר ודומה לזה שרבינו מנה

רלוה דק"ל צוקעת ועולה כו' וכל מי שנכנס שם נטמא וחי' אמרת שגם המזבח היו בנין כיפין ע"ג כיפין הא ק"ל דטפה על טפה חוץ צפני הטומאה וא"כ אף אם מלאו טומאה תחת המזבח לא היו טמאים וכי תימא דלעולם שגם המזבח היה בנין כיפין ע"ג כיפין אלא שהטומאה נמלאת למעלה מהכיפין במקום שלא היה חלל טפה הטומאה הא ליתא דהא הא דאמרין דכל הר הבית היה בנין כיפין ע"ג כיפין מפני הטומאה ע"כ לומר שהקרקע שהיה ע"ג נבדק שלא היה שם טומאה אלא שחששו שמא יש למטה ממקום הבדוק טומאה ומש"ה עשו אותו כיפין כדי שלא יהיה טומאה רלוה ואם גם המזבח היה בנין כיפין ע"כ שהטומאה נמלאת למטה ממקום הבדוק. ודוחק הוא בעיני לומר דעכשיו שמלאו הטומאה נטמאו הכהנים במגע דלר"ך יעלה על הדעת שכל הכהנים או רובם נגעו בטומאה. הן אמת דכפי דרכנו ל"ל דמ"ד דהטומאה היתה משום גולגולת ארנו ס"ל כמ"ד דקברי עכו"ם מטמאים באהל ואפשר דרש"י דפירש צבנהדרין דהטומאה היתה מפני טומאת ע"ז שעבדו בימי אחז ולא קאמר כסוגיית הירושלמי הוא משום דטעם זה דירושלמי לא ידק כ"ל למ"ד דעכו"ם מטמאים באהל וא"כ רגה לתת טעם כולל אף למ"ד דעכו"ם אינם מטמאים באהל ואפשר נמי דס"ל דהלכתא כמ"ד דעכו"ם אינם מטמאים באהל וכמו שפסק רבינו בהלכות טומאת מת ומש"ה כתב טעמא דטומאת ע"ז הכלל העולה דמדברי הירושלמי הללו נראה בעיני דס"ל דהמזבח לא היה חלל תחתיו כלל וכדכתיבנא. ודע שאם עשה המזבח ע"ג כיפין או על ע"ג מחילות לא חשיב מזבח ופסול להעלות עליו קרבן וכדמוכח הסוגיא דריש פ"ו דזבחים. ובשיעור כמה יהיה חלל תחת המזבח ויפסל לא נתבאר בדברי רבינו אף ראיתי בתוספתא דאהלות הביאה הר"ש בפ"ע

מראי מקומות

כא. זבחים נח, א (כ"ט). מזבח אדמה וגו', יתרו כ, כא. ואם מזבח אבנים, שם כ, כב. מפני השמועה למדו וכו', מכילתא שם, כב. יד. כל אבן שנפגמה וכו', חולין יח, א. לכבש, עיין מדות פ"ג מ"ד. אבנים שלמות ההיכל וכו', מ"א ז, ה. תמיד כו, ב. טו. אבני היכל וכו', תוספתא מגילה פ"ב י. זבחים נב, ב. כל אבן. . ובנין הכבש, מדות פ"ג מ"ד. כי חרבך

ציורים
טו. כל אבן וכו',
סהמ"צ מל"ת עט.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"א

ציונים
טז. ומלבנין את המזבח ויפסול, פיה"מ מדות פ"ג מ"ד.
יז. אין עושין מדרגות וכו', סהמ"צ מל"ח פ. פיה"מ מדות פ"ג מ"ג. מו"נ ח"ג פמ"ה.

לא תבנה אתהן גזית והבונה אבן פגום עובר בעשה. (דכתיב) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' (אלהין) פשוט הוא. ומה שכתב שדין הכבש שזה צוה למזבח הוא מדתן פ"ג דמדות אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרס וכו' ומציאים אבנים שלמות שלא הוגף עליהם ברזל:

אבל ליגע בהם ברזל אפי' צפנים אין צדק כלום: יז אין עושין מדרגות למזבח. פשוט הוא. ומ"ש אלא צונין כמו תל בדרומו של מזבח וכו' והוא הנקרא כבש. צפ"ג דמדות תנן כבש היה לדרומו של מזבח וצפרק קדשי קדשים (דף ס"ב) מייתי לה מקראי. ומ"ש והעולה במעלות על המזבח לוקה. פשוט הוא:

ובין הנותין אבן אחת מן המזבח וכו' לוקה שנאמר ונתצתם את מזבחותם ב'. בסיפרי מניין לנותן אבן אחת מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרות שהוא בלית ת"ל ונתלחם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלהיכם ואין לתמוה על רבינו שכתב אז מן ההיכל או מבין האולם ולמזבח דמשמע דוקא הני אבן עזרות לא שסמך על מ"ש בצרכי' ו' מיסודי התורה שהוא עיקר דין זה. ולשון וכן שכתב רבינו אינו מדויק. ומ"ש דרך השתתה כלומר שאם נותן כדי לתקן ודאי שרי:

בה הברזל אע"פ שלא נפגמה פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש שנאמר כי הרבך הנפת עליה ותחללה, והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנאמר לא תבנה אתהן גזית, והבונה אבן פגום עובר בעשה.

מז אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשירו', ומלבנין את המזבח פעמים בשנה בפסח ובחג, וכשמלבנין אותן מלבנין במפה,

השגת הראב"ד ומלבנין את המזבח וכו'. אלא וכשדין אותו לא היו סדין אותו אלא בכפס של עץ וכן מכל העזרות ומכל הלשטות שהן קדש.

אבל לא בכפיים של ברזל שמא יגע באבן ויפסול. יז אין עושין מדרגות למזבח שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי, אלא בונין כמו תל בדרומו של מזבח מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ והוא הנקרא כבש, והעולה במעלות על המזבח לוקה, וכן נותין אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר

משנה למלך

וב"ש רבינו דאבני היבץ ועזרות שנפגמו נגזרים ואין להם פדיון. כתב מרן דהכי איתא בתוספתא. ונראה דיש להכריח דין זה מתלמודא דידן מההיא דאמרינן בפ"ד דע"ז (דף ג"ב) דאבני מזבח שקלוס אנשי יון שנגזרו והקשו בגמרא דאמאי גזרום ליטברניהו וניפקו לחולין משום דבאו זה פריזים וחללה וטירלו רכיון דגשתמש זה גבוה לאו אורח ארעא להשתמש זה הדיוט. הרי הדבר מצויר דאף שילאו לחולין אפי' אסור להדיוט להשתמש בהם ואי' הטעם דנגזרים ואין להם פדיון הוא מהאי טעמא דאסור להדיוט להשתמש בהם. וליכא למימר דשאני התם דילאו לחולין בלתי פדיון ומש"ה אסור להדיוט להשתמש בהם אבל כל שנפדה שכבר נכנס דבר אחר במקום המקדש מותר להדיוט להשתמש בהם. הא ליתא דכיון דמן הדין כבר ילאו לחולין מה לי אס ילאו ע"י פדיון או בלא פדיון לענין אורח ארעא ועוד דאם איתא תיקשי דאמאי גזרום יפדו אותם. הרב באר שבע צפרשת עגלה ערופה הקשה דאין בנו המזבח בלא פגימה כו' וכתב ויחייב יכולים לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים למזבח דעורן חולין בין לאחר שהוקדשו ע"כ. נראה דעלה דבעת הרב לומר דאסור זה דלא תניף עליהם ברזל אינו אלא באבנים שכבר הוקדשו למזבח אבל באבנים לא הוקדשו אף שהוגף עליהם ברזל מותרים למזבח. וזה אינו נראה כלל דהאיסור אינו בשעת הנפת הברזל כי אם בשעת הבנין כדכתיב לא תבנה אתהן גזית:

למזבח אחת לעשות חטאת ושיהיה על תואר כך וכך ולא מנה פרטי החטאת כגון הליקיות והבליעות ודכוותיה כל אחת ואחת למזבח צפני עלמה וכן לא מנה חטאת העוף למזבח צפני עלמה משום דהכל נכלל בזה שנלטינו לעשות החטאת ואעפ"כ מנה בזמין לא תעשה לאו שלא יבדיל בחטאת העוף והטעם הוא כמו שכתבנו העשה הכולל כולל כל העשין הפרטיים אבל אינו כולל לא תעשה. אך קשה לי מה שכתב רבינו בשרשיו שורש י"ב שכתב שאין ראוי למנות חלקי המלאכה מהמלאכות שבה הגווי בעשייתם כל חלק וחלק צפני עלמנו וביאר על זה באר היטב כי המלאכה היא המזבח ואין ראוי למנות כל חלק וחלק מחלקי המלאכה מזוה אלא אם הם לוויים כוללים מיני הקרבנות כולם ולא יתייחדו בזמן זולת זה המין או ראוי שימנה כל לוי מהם למזבח צפני עלמה לפי שאינו אז חלק מחלקי מלאכת הקרבן מהקרבנות כמו הזחירו מהקריב קרבן בעל מוס או לוותו שיהיה תמים ולווחו שיהיה בלתי מחוסר זמן והוא אמרו ומיום השמיני והלאה ולווחו שימלא כל קרבן והוא אומרו על כל קרבן תקריב מלח והזחירו מהשביחו ולא תשביח מלח וכו' שכל אחד מאלו הגוויין הוא מזבח צפני עלמה כי הם אין מהם גם אחד חלק מחלקי המזבח מכל מלאכת הקרבן מיוחד אבל לוויין כוללים כל קרבן כמו שנבאר בזמנתו אותם ע"כ. והנה לפי דרכנו לא היה לריך רבינו לאזהרת לא תעשה מהקריב בעל מוס וכן לאזהרת שלא נשביח מלח למה שחלק לומר שמה שמנה את אלו הוא משום שהם לוויים כוללים כל מיני הקרבנות שאף אם היו לוויים אלו מיוחדים בזמן ממיני הקרבן ראוי היה שימנה אלו האזהרות לפי שאין העשה הכולל כולל כי אם העשין הפרטים אבל לא האזהרה וכמו שכתבנו ואפשר שגם רבינו מודה בזה וכמו שהכרחנו אלא שרצה לתת טעם כללי שהוא כולל בין למנות עשה ובין למנות לא תעשה שראוי שימנו מפני שהם לוויים כוללים כל מיני הקרבנות ואה"כ דלאזהרת לית מלכד הטעם שכתב רבינו יש טעם אחר בדבר וכמו שכתבנו:

מראי מקומות

וגו', יתרו כ. כב. לא תבנה וגו', שפ. טז. אבן וכו', מדות פ"ג מ"ד. או שנגע בה ברזל, עיין מכילתא יתרו כ. כב. יז. אין עושין מדרגות למזבח וכו', מכילתא דרשב"י יתרו כ. כב. לא תעלה במעלות וגו', יתרו כ. כג. אלא בונין כמו תל בדרומו, מדות פ"ג מ"ג. ובהים סב, א. וכן הנותין וכו', תוספתא מכות פ"ד, (הצפ"ג לספר עבודה) כאן. דרך השחתה, ב"ב

יח המנורה וכליה וכו' אין עושים אותם אלא מן המתכת בלבד ואם עשאוהו של עץ וכו'. צפרק הקומץ רצה (מנחות דף כ"ח:) תני רב פפא וכו' מנורה היתה צאה מן העשת ומן הזהב עשאה של כסף כשרה של צען של אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר של עץ ושל פלס ושל זכוכית דברי הכל פסולה ופסק רבינו כר"י בר יהודה משום דליתא התם צרייתא סתם דקתני משאר מיני מתכות כשרה וכו' דמייתי התם צרייתא אחריתי דקתני כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ור"י בר יהודה מכשיר פסק רבינו לפסול משום דמשמע התם דרביס פליגי עליה דר"י בר יהודה צאה. ומ"ש היו הקהל עניים עושים אותם חפי של בדיל ואם העשירו עושים אותם של זהב צפרק הקומץ רצה שם וצפרק כל הללמים (דף מ"ג) וכן עוד צ"ה (כ"ז):

יג אפילו המזרקות והשפודין וכו' אם יש בה בצבור עושים אותם של זהב. צפרק אמר להם הממונה (יומא דף ל"ז) מונכו המלך עשה כל ידות הכלים של י"ה של זהב ומ"ש אפילו שערי העזרה מחפין אותם זהב אם מלאה ידם. צ"צ דמדות (משנה ג) כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משערי נקודר מפני שנתעשה בהם נס:

כ אין עושים כל הכלים מתחלתן וכו'. בתוס' פרק שני דמגילה: ומה שכתב וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהם גבוה רשאי להשתמש בהם הדיוט וכו'. שם גבי העושה תיבה ומטפחות לספר [הרצ בעל כ"מ הביא למואל דין זה מה שכתב צתוספתא גבי העושה תיבה וצמחילה מכ"ת לא דק שדברי רבינו הם לשון התוס' ממש צ"ע איתו פרק דוק ותשכח: אבנים וקורות שהצבן מתחילה צ"ה וכו'. שם אבנים וקורות שחזן מתחילה להדיט אין צוין אותם צ"ה

הצית ומשמע לרבינו דלהדיט היינו צית הכנסת ולגבי הר הצית הדיט קרי ליה ויש לתמוה מי דחקו לרבינו לפרש כן ולמה לא פירש דלהדיט ממש קאמר ואפשר דצדוקתא אחריתא איתיה צהדיא:

פ"ב א המזבח מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם. צפרק קדשי קדשים (דף ס"ג) ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על מקום המזבח וכו':

ב ומסורת ביד הכ"ז וכו' עד כשנברא. צפרקי רבי אליעזר וצמרזשות. ומה שכתב ומשם נברא צ"צ צפסוק וי"ל וצירושלמי דזיר פרק כה"ג:

ג מדות המזבח מכוונות הרבה וכו' ואין להוסיף על מדתו וכו'. צ"פ ק"ק (דף כ"ח:) ומ"ש ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה וכו'. צפרק קדשי קדשים (דף ס"ג):

ה מזבח שעשה משה וכו'. צפרק קדשי קדשים (דף נ"ט:) תניא ושלש אמות קומתו דברים ככתבן דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה להלן גבוה פי שנים צארכו אף כאן גבוה פי שנים צארכו וכו' א"ל רבי יוסי והלא כבר נאמר ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח מה משכן י אמות אף מזבח י אמות וכו' ומה ת"ל ו' אמות קומתו משפת סוצב ולמעלה ופירש"י משפת סוצב ולמעלה עד מקום הקרנות ולמטה הימנו ו' אמות וגובה הקרנות אמה הרי עשר וידוע דהלכה כרבי יוסי לגבי רבי יהודה ועוד דסתם גמרא צפרק שתי הלחם (מנחות דף ל"ז) כרבי יוסי ופירש"י ו' אמות קומתו צמזבח הנחשת כתיב ונאמר להלן רבוע צמזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו אף כאן גבוה פי שנים צארכו הרי י אמות וכו' משפת סוצב ולמעלה עד מקום הקרנות ולמטה

ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשו כן ליי' אלהיכם. יח המנורה וכליה והשולחן וכליו ומזבח הקטורת וכל כלי שרת אין עושים אותן אלא מן המתכת בלבד, ואם עשאוהו של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין. יט היו הקהל עניים עושים אותן אפילו של בדיל ואם העשירו עושים אותן זהב אפילו המזרקות והשפודין והמגרפות של מזבח העולה והמדות אם יש בה צביבור עושים אותן של זהב אפילו שערי העזרה מחפין אותן זהב אם מצאה ידם. כ אין עושים כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש, ואם נעשו מתחילתן להדיט אין עושים אותן לגבוה, וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט, ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיט, אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הכנסת אין בונין אותן להר הבית.

פרק שני

א המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר זה מזבח לעולה לישראל, ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית יי' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי. ב ומסורת ביד הכל שהמקום

שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא. ג מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש, ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה. ד ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד העיד להן על מקום המזבח, ואחד העיד להן על מדותיו, ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אע"פ שאין שם בית. ה מזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעתידי להעשות כולן עשר אמות גובה כל אחד מהן, וזה הכתוב בתורה ושלש אמות קומתו מקום המערכה בלבד, ומזבח שעשו בני הגולה וכן העתידי להבנות

מראי מקומות

ד. א. ונתצתם וגו', ראה יב, ג. לא תעשו וגו', שם, ד. יח. המנורה וכו', מנחות כח, ב. סוכה נ, ב. סוטה יד, ב (ופסק כרבי - הר המוריה). ואם עשאוהו של עץ וכו', עיין מנחות שם: של עץ ושל עצם וכו'. יומא לט, א. יט. היו הקהל עניים וכו', מנחות כח, ב. ע"ז פ"ג, א. אפילו המזרקות וכו', יומא לט, טע"א: ועבדינהו לדידהו דזהב וכו'. וראה במדב"ר פ"ג, ד: וכל הכלים היו נעשים ממנו וכו'. שהש"ר פ"ג מ"ח: וממנו היו נעשים כל הכלים וכו'. אפילו שערי העזרה וכו', מדות פ"ב מ"ג. כ. ואם נעשו מתחילתן וכו', וצ"ע. וצ"ע פ"ב, י. וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהם וכו', שם. ע"ז נב, ב. אבנים וקורות וכו', פ"א, ד. ושלש אמות קומתו, תרומה כז, א. ושלש . . המערכה, זבחים נד, א. ועיין שם

ציונים
פרק ב
א. המזבח מקומו
מכוון וכו', פיה"מ
מדות פ"ג מ"א.
ד. פיה"מ מדות
פ"ג מ"א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ב

ציונים
 1. פיה"מ מדות פ"ג מ"א.
 2. וכך היתה מדתו .. סביב, פיה"מ מדות פ"ג מ"א.

הימנו ו' אמות וגובה הקרן אמה ועיין כמה שכתוב לקמן בפרק זה: ומזבח שיעשו בני הגולה וכו'. משנה פ"ג דמדות (משנה א):

ן עשר אמות של גובה המזבח וכו'. פ"ג דכלים (משנה י) תנן רבי יהודה אומר אמה של בנין בת ששה טפחים ושל כלים ה' ומייתי

כבר נתבאר שרבינו סובר למסקנא נמי כנסה דיסוד באמה בת ה' טפחים וזהו שכתב רבינו פ"ג המשנה מה שאמר נמצא לי על לי הוא לי ופני טפחים על לי ושני טפחים לפי שלא כנס אלא ה' טפחים כמו שביארנו וכן אמר נמצא כ"ח על כ"ח היינו כ"ח וד' טפחים אלא שהוא לא מנה הטפחים שהוא פחות מאמה כיון דלא הוא אמה לא חשיב ליה זה המאמר קיים עכ"ל. כלומר

אע"ג דהא דכיון דלא הוא אמה לא חשיב ליה אומר למאי דכ"ד הוא מאמר קיים דגם למאי דאסיקנא אמרינן הכי. ודע דאפי' לפירוש רש"י אנו לריבין לומר דמתניתין לאו דוקא דהא גם למסקנא כניסה דסובב באמה בת ה' טפחים ואם כן ע"כ כי קתני נמצא כ"ח על כ"ח היינו כ"ח ושני טפחים על כ"ח ושני טפחים אלא דכיון דהוי זכיר מאמה לא חשיב ליה ולדעת רבינו דכניסה דיסוד נמי הוי באמה בת ה' טפחים הוה ליה ד' טפחים דלא חשיב להו. ובהשגות רחבו כ"ד אמה וד' טפחים על כ"ד אמה וד' טפחים. א"ל אולי ל"נו כן כי הו' טפחים הם כניסת הקרנות

מדפני המזבח עכ"ל. ודבר פשוט הוא שטענת אולי אינה טענה וכל שכן למה שכתבתי דלפירש"י נמי כ"ח על כ"ח לאו דוקא. וכתוב בפרוש ה"ר שמעיה על מתניתין דבסמוך עלה אמה וכנס אמה עלה ה' וכנס אמה הכניסות שנה במשנה אבל עלה שלש זה מקום הקרנות שלא היה שם כניסה לא קא חשיב ואותו ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סובב ולמעלה עכ"ל. כלומר דאמרינן בפרק קדשי קדשים לרבי יוסי דנקטינן כוותיה דמאי דכתיב וג' אמות קומתו היינו משפת סובב ולמעלה וכמו שכתבתי לעיל והיינו מקום הקרנות ובסמ"ג מלאתי שהיה כתוב כן במשנה עלמה שהוא גורם במשנה עלה ה' אמות וכנס אמה זהו סובב עלה ג' וכנס אמה זהו מקום הקרנות כלומר וגובה כל קרן אמה הרי עשר אמות גובה המזבח וכיון שכן יש להגיה בדברי רבינו אלא מ"ש ונמצא רחבו כ"ח אמה וד' טפחים על כ"ח אמה וד' טפחים עלה י"ח טפחים וכונם לקרן זוית של ה"ח בנין חלול מרובע לכל ד' קרנות וכך מלאתי בספר מוגה. ומ"ש רבינו גובה כל קרן ה' טפחים וריבוע כל קרן אמה על אמה נתבאר בסמוך. ומ"ש וד' הקרנות חלולות היו מתוכן שם (ובחסים דף ג"ד): א"ר כהנא אבנים של קרנות חלולות היו שגאמר ומלאו כמזרק כווית מזבח הכא נמי אבנים שלמות אמר רחמנא אלא דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה ופירש"י קרנות של מזבח חלולות היו נקובים נקבים עמוקים בארבעתן שיפול דם החטאת ויבלע לחומו. כמזרק כווית מזבח אלא בית קיבול יש במזרקים. דמחית מידי מתותיה מקלות וקממים דקים נתן בנין חלוקי האבנים וכשיבש הו'אחם ונשאריו מקומות בנקבים חלולים ולא הולך לפגום פנימות לנקבים:

משנה למלך

בינונית והקרנות בין רוחבן בין גובהן היא אמה בת חמשה וכן פירש בפרק שתי הלחם ובפ"ק דעירובין (דף ד') ולפי זה מאי דאמרינן בגמרא נמצא עשרים ושש על עשרים ושש א"ל"כ דכ"ע הוי עשרים ושש וארבעה טפחים על עשרים ושש וארבעה טפחים אלא שלרש"י הארבעה טפחים הם מכניסה דסובב ורוחב הקרנות ולרבינו הם מכניסה דיסוד וסובב ומאי דאמרינן נמצא שלשים על שלשים לרש"י הוי כמשמעו ולרבינו הוי לי ושני טפחים על לי וב"ט ומאי דאמרינן נמצא כ"ח על כ"ח לרש"י לא דק בב"ט ולרבינו לא דק בארבעה טפחים וקשה לי על מרן שכתב דלא תיקשי לרבינו יתור הטפחים שכתב שלא נזכרו במשנה דמדות משום דכיון דלא הוא אמה לא חשיב ליה וכתב שאף

מדת ארכו ורחבו ל"ב אמות על ל"ב אמות. ו' י' אמות של גובה המזבח מהן באמה בת ה' טפחים, ומהן באמה בת ששה טפחים ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים, וגובה כל המזבח נ"ח טפחים. ז' וכך היתה מדתו וצורתו, עלה ה' טפחים וכנס חמשה טפחים זהו יסוד, נמצא רוחב שלשים אמה ושני טפחים על רוחב שלשים אמה ושני טפחים, עלה שלשים טפחים וכנס חמשה טפחים זהו סובב [עלה י"ח טפחים זהו מקום המערכה] נמצא רוחבו שמונה ועשרים אמה

אמה ומסיק ההם חיק האמה בגובהה אמה רוחב כניסה ופירש"י חיק האמה בגובהה אותה אמה שמן הרלפה ועד היסוד באמה בת ה'. ואמה רוחב כניסה דסובב באמה בת ה' אבל כניסה דיסוד באמה בינונית. וגבולה על שפתה סביב דגבהו דקרן באמה בת ה' עכ"ל. אבל רבינו מפרש דכי אמרינן ואמה רוחב כניסה אשתי כניסות קאי בנין דיסוד בנין דסובב דתירווייכו באמה בת ה' טפחים ולפ"י כי קתני חיק האמה זה יסוד אמה רוחב זה סובב ואסיקנא חיק האמה בגובהה לאו לאפוקי כניסה היא דכניסה נמי הוי באמה בת ה' אלא לאשמועינן דגובהה באמה בת ה' הוא דאחא וכי קאמר במסקנא ואמה רוחב כניסה היינו בנין כניסה דיסוד בנין כניסה דסובב: ומ"ש וגובה כל המזבח נ"ח טפחים. הכי אמרינן התם בגמרא ע"פ מה שנתבאר שגובה המזבח י' אמות וכל אמה בת ו' טפחים זולת אמות היסוד ואמות הקרנות שהם צנות ה' טפחים. ומ"ש וכך היתה מדתו וצורתו עלה ה' טפחים וכנס ה' טפחים זה יסוד וכו'. פ"ג דמדות (משנה א) תנן המזבח היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זה יסוד נמצא לי על לי עלה ה' וכנס אמה זה הסובב נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ו על כ"ו מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה ואמרינן עלה פ' שתי הלחם (דף ל"ו): עלה אמה וכנס אמה זה יסוד נמצא לי על לי שלשים ושני טפחים הויין כלומר כיון דכניסה דיסוד לא הוי אלא באמה בת ה' פשו טפח מכאן וטפח מכאן ותו עלה ה' וכנס אמה זהו סובב נמצא כ"ח על כ"ח וד' טפחים הוי אלא דכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה אומר למאי דכ"ד דחיק האמה כנסה וכתר הכי אסיקנא דחיק האמה בגובהה

פ"ב ו' עשר אמות של גובה המזבח וכו'. עיין במ"ש הראב"ד לקמן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין דין ז' וד"ק. מ"ש הראב"ד אולי אינו כן כי הו' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח עיין בפרק לולב וערבה (דף מ"ה) שכתבו רש"י והתוספות בדברי רבינו שהקרנות לא היו משוכים לפנים כלום:

ז' וכך היתה מדתו וצורתו בו. הנראה מדבריו הוא דס"ל דמאי דאמרינן בפרק שתי הלחם אלא חיק האמה בגובהה לאו למעוטי כניסה אלא למעט גובה דסובב שהיה באמה בינונית והקרנות גובהן היה חמשה טפחים ורוחבן אמה בינונית אבל רש"י ס"ל דכניסה דיסוד באמה

מראי מקומות

סה, א: עושה מערכה ע"ג סובב (ועיין פיה"מ"ש מדות חפ"ג מ"א – הר המוריי). 1. י' אמות של גובה וכו', כלים פ"ו מ"י. מנחות צו, ב. 2. וכך היתה מדתו וכו', מדות פ"ג מ"א.

ציורים
ח. פיה"מ מדות
פ"ג מ"א.

ע"ל. מ"ש ולמעלה בזמנה של משה כתב כמ"כ זזה הלשון כלומר שכתב למעלה מזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעמד להעשות כולם י' אמות גובה כל אחד מהם וזה הכתוב בתורה וג' אמות קומתו מקום המערכה בלמד ולשם כתב כהוגן שהזכיר אמות וכלן שינה לשונו להזכיר טפחים ואני אומר דרבינו תנא דווקא הוא ומפני שאמות גובה המזבח קאתם בנות חמש טפחים כמו שנתבאר הולך לכתוב מדת כל דבר גובה המזבח בלשון טפחים להודיענו בז' זה מקום נמדד באמה בת ה' טפחים ובז' זה מקום נמדד באמה בת ששה יגמלוהו ה' כלדקו שהזכיר עיניו. ומ"ש רבינו נמלא חלי גובה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסוכה מזבחר ממה שקדם:

מ ומה שכתב וחות של סיקרא היה חוגר באמצע המזבח להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. משנה פ"ג דמדות (משנה א'). ומ"ש נמלא גובהו מן הארץ עד מקום המערכה ט' אמות פחות טפח. הוא פשוט ממה שנתבאר שאמות גובה היסוד היתה בת ה' ומשם עד הסוכה ה' אמות בנות ששה וגובה מקום המערכה ג' אמות בנות ו' שהם ט' אמות בנות ו' טפחים פחות טפח:

מקום המערכה שמה עשר טפחים ושני הטפחים הם שפחתו משתי הקרנות ברחבן ואולי יש לומר שאותן שני טפחים היו פנימה שהקרנות היו כנוסים מדופן המזבח שני טפחים ו' טפחים מכלן וז' טפחים מכלן אחר כל זה התבוננתי מדבריו שהוא קורא מן הסוכה ולמעלה מקום מערכה וזה שכתב וגובה מקום מערכה שמה עשר טפחים ששם שלש אמות ולמעלה בזמנה של משה כתב כמו כן בזה הלשון כי בלשון אחרת דבר אל העם הזה ומשנה לשון חכמינו.

חן ומ"ש וגובה מקום המערכה י"ח טפחים. כתב הראב"ד על זה לא ידעתי מהו גובה המערכה וכו'. ובאמת שדבריו בזה תמוהים בעיני שאיך עלה על דעתו לומר דמקום מערכה הוא התפוח. גם מ"ש שהנוסחא המדוייקת רוחב מקום המערכה י"ח טפחים וכו' איני יודע איך אפשר לומר כך שהרי כתב רבינו בסמוך שרוחב המערכה כ"ד אמות וארבע טפחים ונתבאר שהוא משנה וגמרא ואיך יתכן לומר שרוחב מקום המערכה י"ח טפחים כמו שכתב הראב"ד שהיא הנוסחא המדוייקת גם מ"ש ושני הטפחים הם שפחתו משתי הקרנות ברחבן ואולי יש לומר שאותם שני טפחים היו פנימה וכו' איני יכול ליישב דרבינו מ"ירי בגובה ואותם שני טפחים הם ברוחב ומה ענין זה לזה. ומה שכתב אחר כל זה התבוננתי מדבריו שהוא קורא מן הסוכה ולמעלה מקום מערכה מי יתן ואדע מאחר שהתבונן ויודד לסוף דעתו למה לו לכתוב לנו מה שעלה בדעתו קודם שהתבונן בדבריו ומה גם בהיותם דברים תמוהים. ומה שסיים הראב"ד וזהו שכתב וגובה מקום מערכה י"ח טפחים שהם שלש אמות ולמעלה בזמנה של משה כתב כמו כן בזה הלשון כי בלשון אחרת ידבר אל העם הזה ומשנה לשון חכמינו

היו מתוכן, וגובה מקום המערכה י"ח טפחים, נמצא חצי גובה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסוכה ולמטה. **מ** וחות של סקרה היה חוגר באמצע המזבח [כששה טפחים מסוף הסוכה ולמטה] להבדיל בין דמים העליונים לדמים

וארבעה טפחים על כ"ח אמה וד' טפחים [עלה י"ח טפחים וכונם לקרן זוית של הי"ח בנין הלול מרובע לכל ארבע קרנות] ומקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה סביב, וכן מקום רגלי הכהנים אמה סביב נמצא מקום המערכה רוחבו עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים על עשרים וארבע אמות

השנת הראב"ד

רחבו עשרים וארבע אמות וכו'. אי"א אולי אינו כן כי הארבעה טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח.

וגובה שמה עשר טפחים המערכה. אי"א לא ידעתי מהו גובה המערכה אם אמר על התפוח שבאמצע המזבח והלא הוא שאומר למטה שהתפוח הוא אינו אלא הרשן המונח שם ועוד התפוח אינו מקום המערכה אלא הנוסחא המדוייקת ורוחב

היו מתוכן, וגובה מקום המערכה י"ח טפחים, נמצא חצי גובה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסוכה ולמטה. **מ** וחות של סקרה היה חוגר באמצע המזבח [כששה טפחים מסוף הסוכה ולמטה] להבדיל בין דמים העליונים לדמים

משנה למלך

הב' טפחים אף שגלטרפו הטפחים לאמה אבל בקרא דלא חשיב אלא מקום המערכה הוה ליה למימר שהם י"ב וחצי על י"ב וחצי כיון שיש מקום לטעות באמה אורך ואמה רוחב אבל לפי המסקנא אמרינן דקרא לא חש להזכיר טפחים אבל הראב"ד כתב שהי' טפחים הם כניסת קרנות מדפני המזבח נראה דס"ל דקרא לעולם דק אפילו בטפחים ודוקא במשנה אמרינן דתנא לא דק בטפחים והא דלא מתרץ לעולם כולוהו כניסות היו באמה בת חמשה ודקא ס"ד אלא שכניסת הקרנות היה אמה הוא משום דאי' תיקשי דאמאי לא תני גבי קרנות כגם אמה וכדתניא גבי יסוד וסוכה ובשלמא אי לא הוא אלא ד' טפחים כניסת הקרנות אפשר לומר כיון דלא הוא אמה לא חשיב וכמו דלא חשיב טפחים גבי מקום המערכה והא דלא קאמר לעולם כולוהו כניסות באמה בת חמשה אלא שכניסת הקרנות היה שני טפחים או ארבעה טפחים ומקום המערכה כ"ד ו' טפחים או ד' טפחים על כ"ד ו' טפחים או ד' טפחים הוא משום דקרא לעולם הוא בדוקא דאם איתא דהיה במקום המערכה טפחים הוה ליה למקרא לאשמועינן. וראיתי למרן שכתב על דברי הראב"ד הללו שטענת אולי אינה טענה וכ"ש למה שכתבתי דלרש"י נמי על כ"ח לאו דוקא ע"כ. ולפי מה שכתבנו אין טענה כלל מדברי רש"י דהראב"ד נמי מורה דבמשנה לאו דוקא אלא בקרא כצ"ל ליה דליכא למימר לאו דוקא וכמו שכתבנו:

לפירוש רש"י גריכיס אלו לומר כן שהרי כניסה דסוכה כ"ע היו באמה בת חמשה וא"כ מאי דקתני נמלא כ"ח על כ"ח לאו דוקא דהא אייתר ליה שני טפחים אלא דלרבינו לא דק בארבעה משום כניסה דיסוד וסוכה ע"כ. וקשה דאמאי לא הביא מאי דאמרינן נמלא כ"ו על כ"ו דאף לרש"י לא דק בארבעה טפחים שהרי לרש"י רוחב הקרנות היו באמה בת חמשה וכן כתב רש"י בפרק שתי הלחם דלפי המסקנא לא דק התנא בארבעה טפחים ועל רבינו קשה לי ממאי דאמרינן בגמרא גבולה על שפתה סביב לא שגא הכי ולא שגא הכי דבשלמא לרש"י ניחא דכיון דכניסה דיסוד היה באמה ציגונית אי"כ מלינו למימר דאף רוחב הקרנות היו באמה בת חמשה דאין חילוק בין אי אמרינן דהתנא לא דק בשני טפחים כמו בארבעה טפחים כיון דלא הוה אמה שלמה אבל לרבינו דס"ל דכניסה דיסוד וסוכה היה באמה בת חמשה ע"כ אית לן למימר דרוחב הקרנות היו באמה ציגונית דאם לא כן נמלא שהתנא לא דק באמה אחת וקרא כתיב וההרצל שתיים עשרה אורך ששתיים עשרה רוחב כו'. עוד כתב רבינו נמלא מקום המערכה כ"ד אמה וד' טפחים על כ"ד אמה וד' טפחים ע"כ והא דקתיב וההרצל י"ב אורך י"ב רוחב רבוע דמשמע דהוי כ"ד על כ"ד יש לומר דקרא נמי טפחים לא קא חשיב וקושיית הגמרא מהאי קרא לא היתה אלא לפי הס"ד דכל הכניסות היו באמה בת חמשה וגמלא דמקום המערכה היה כ"ה על כ"ה ובשלמא דקא חשיב יסוד וסוכה כמה היה וטפחים אינו מונה משום הכי כשכח אל מקום המערכה לא חשיב

מראי מקומות

זבחים צד, ב. סוכה מה, א. ח. גובה כל קרן וכו', מנחות צד, ב. ורבע כל קרן וכו', טפחים, ראה המצויין בה"ה ד"ה ושלש. . המערכה. ט. וחות של סקרה וכו', מדות פ"ג מדות פ"ג מ"א. וארבע הקרנות הלולות וכו', זבחים נד, ב. וגובה מקום המערכה י"ח מ"א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ב

ציונים
 י. פיה"מ מ"ב. וברקן מערבית דרומית וכו', פיה"מ מ"ב. והן הנקראין שיתין, פיה"מ מעילה פ"ג מ"ג. מדות פ"ג מ"ג. יב. שבו יורדין לשיתין, פיה"מ פ"ג מ"ג.
 יג. וכבש הי' בנוי וכו', פיה"מ מדות פ"ג מ"ג.

י יסוד המזבח וכו'. צ"ג דמות תנן היסוד היה מהלך על פני כל הלפון ועל פני כל המערב ואוכל בדרום אחת ובמזרח אחת וצפון ודרום וכו' (דף כ"ג:). אמר ר' יוחנן וכו' אמר ר' אלעזר לפי שלא היה בחלקו של טורף דלמר רב שמואל בר רב יוחנן מזבח אוכל בחלקו של יהודה אמה ופי' רש"י טורף בנימין דכתיב ביה זאב יטרף שנתגבא עליו יעקב צבקר יאכל עד באחסנתיה יתבני מדבחה ואותה הקרן לא היה בחלקו כדמפרש ואילן וכו' מזבח היה אוכל בחלקו של יהודה אמה אמה במזרחו אמה בדרומו כל הארץ וכו' על פני כל המזרח ששטמניע לקרן מזרחית לפניה היה כלה בסמוך לקרן אמה כל הארץ בעובי האמה אלא שלא היה אמה שצמזבח על פני כל המזרח וכו' וכן אכילת האמה הדרומית לא היה מהלכת על פני כל הדרום ששטמניע לקרן דרומית מערבית כלה בסמוך לקרן אמה כדתנן היסוד היה מהלך על פני כל הלפון ועל פני כל המערב ואוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת נמלא יסוד לשלשת הקרנות וכתב הכי (דף כ"ד) אמרין רב אמר צבנין ולוי אמר דמיים ופירש"י צבנין צבקר דרומית מערבית צנו יסוד אמה צלרך הדרום וחדלו להם כל הדרום וכל המזרח עד אמה סמוך לקרן לפניה מזרחית כדתנן אוכל במזרח אמה ובדרום אמה ולוי אמר דמיים יסוד היה על פני כל המזרח אבל לא נותנים דמים בחלקו של יהודה ופסק רבינו כרב

יג וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח וכו'. גם זה משנה שם (משנה ג) ובפרק קדשי הקדשים (דף ס"ב:). מיתני מקראי כבש בדרום ותיגא במכילתא לא תעלה במעלות על מזבחי עשה כבש למזבח שלא יעשה מדרגות שגורמים לגילוי ערוה מחמת הרחבת הפסיעות אין לי אלא עליה ירידה מניין ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו.

התחתונים, ונמצא גובהו מן הארץ עד מקום המערכה תשע אמות פחות טפה. י יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב, אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערבי ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד. יא וברקן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין, והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן באמה ויוצאין לנחל קדרון. יב ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה ומבלא של שיש ומבעת קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו. יג וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, ארכו שלשים ושתיים אמה על רוחב ט"ז אמה והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח, ופורה ממנה אמה על היסוד ואמה על הסובב, ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים למזבח בוריקה, וגובה

משום דפשיטא דמתניתין כותיה. ומוקי בגמרא אליבא דרב מתני' דהמזבח ל"ב על ל"ב מן הדר ופירש"י מן הדר לאו בארבעת רבעיו חשיב אלא מלד לפון היה ל"ב אבל מזרח ודרום לא היה אלא ל"א על ל"א דקרן דרומית מזרחית חסרה לה אמה לדרום ואמה למזרח ומותיב בגמרא לרב מדתניא כ"ד צוים את המזבח מביא מלבן ל"ב על ל"ב וגובהו אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וקוניא חפת וממחה ושופק וזהו מקום יסוד כלומר אלמא יסוד בולט צו מדי רוחותיו ומשני דג"ז ליה אבנים שלימות כתיב דמחית מידי מתותיה וסקיל ליה ופירש"י דג"ז ליה לאחר ש"ב סתר הצנין מעל חלקו של יהודה ופרכינן והא אבנים שלימות כתיב שיהא חלק ולא פנימות וא"ל לסתירה להיות חלקה. דמנח מידי תותיה כלומר במקומו על כנגד חלקו של יהודה הניח עץ ארוך ועביו כעובי המלבן וחלק בתוך המלבן ולא יכול להדביק עם חלוקי האבנים ע"י שפיכת המיחוי של סיד ושל קוניא ולכשיבש קלת נטלו וגשאר מקומו חלק;

מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים למזבח בוריקה. צפרק קדשי הקדשים (דף ס"ב:). שאל ר"ש בר יוסי בן לקוניא את ר' יוסי אומר היה רש"י איר י"ש ב"ן כבש למזבח א"ל ואתה א"י אתה אומר כן והלא כבר נאמר ועשית וולתוך הכשר מה דם בזריקה אף כשר בזריקה א"ל שאני אומר עומד צלד מערכה וזרק כשהוא זורק למערכה דליקה הוא זורק או למערכה שאינה דליקה זורק הוא אומר למערכה דליקה הוא זורק מהם משום דלא אפשר רב פפא אמר כי דם מה דם איר קרקע מפסיקו אף כשר איר מפסיקו ופירש"י איר י"ש ב"ן כבש למזבח שלא היה ראש הכבש נוגע במזבח אלא איר מעט מפסיק ביניהם וכו'. מה דם עולה שעומד צלרך וזרק מן הכלי דכתיב וזרקו אף כשר בזריקה אלמא איר י"ש ומחמת האויר הוא זריקה שעומד כבש וזרק אל עבר האויר למערכה וכו' שאני אומר צלד המערכה בראש המזבח [וזורק] ולהכי אתא קרא. א"ל כשהוא זורק למערכה דליקה הוא זורק וכו' כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דע"כ הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דולקת שם אלא הימנו והאלה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש איר ב"ן כבש למזבח. רב פפא אמר לא מליט אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד צלד המערכה וזרק דהפסקת איר רלפה צענין כי דם מה דם איר קרקע הרלפה מפסיק בינו למזבח אף כשר וכו' ומ"ש וגובה הכבש ט"ז אמות פחות שתות עד כנגד המערכה. זה פשוט ממה שנתבאר שגובה המזבח עד ראש המערכה למעלה

משנה למלך

יא וברקן מערבית דרומית שם היו שני נקבים כו'. עיין בצרכת הזבח (דף מ"ד ז) ודוק;

מראי מקומות

י. יסוד המזבח לא היה וכו', מדות פ"ג מ"א. וקרן דרומית מזרחית וכו', זבחים נג. ב. יא. וברקן מערבית דרומית וכו', מדות פ"ג מ"ב. יב. ולמטה ברצפה וכו', מדות פ"ג מ"ב. יג. וכבש היה בנוי לדרומו וכו', מדות פ"ג מ"ג. זבחים סב. ב. ואויר מעט היה מפסיק וכו', זבחים שם.

ט' אמות וכולם באמה בת ו' טפחים חוץ מאמה יסוד שהיא באמה בת ה' יך ומ"ש ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם פונים ליסוד ולסובב ומובדלים מן המזבח כמלא נימא. מימרא דרב יהודה צפק קדשי הקדשים ומסיים בה משום שאלמר סביב ורבי אבהו אמר רבוע ופירש"י שני כבשים קטנים יולאים מן הכבש וכו' אותם שפוינין בו לסובב ילא במזרחו של כבש לימין ויולא ומתחיל בשיפולו של כבש וגמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד ויולא למערבו להוליך בו שירים של חטאת שזכר מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל ללאת בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שהיא נוט לשפע ולירר ליסוד. משום שאלמר סביב שהיא היקף למזבח כל דהו ואי היה מחוברין שוב אין היקף אפילו כחוט: ומ"ש וחלוץ היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת שבה נותנין פסולי חטאת העוף וכו'. במשנה פרק ג' דמדות ורבוזה היתה לו במערבו וכו' ששם היו נותנים פסולי חטאת העוף. וכתב הראב"ד על דברי רבינו אי"ל לא כי אלא החלון לבד והרבוזה לבד וכך היא שניה במסכת מדות ע"ל. ושתייה דמר לא ידענא שאין במסכת מדות זולת המשנה שכתבתי בסמוך ורבינו כתב צ"ל המשנה דאיתא בתוספתא בזבחים חלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבוזה היתה נקראת ששם זורקין פסולי חטאת העוף עד שתעובר לורתה ותאל לבית השריפה ע"ל. והוא הלשון שהעתיק פה תיבה צדדיה. ולשון רבוזה פירש ה"ר עובדיה שהוא כמו נבוזה כלומר שהיתה חלולה:

מזן ושני שלחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כל השרת. מזן כשבונין המזבח בונין אותו כולו אטום כמין עמוד ואין עושין בו חלל כלל, אלא מביא אבנים שלמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקונייא וממחה ושופך לתוך מלבן גדול כמדתו ובונה ועולה, ונותן בתוך הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית מזרחית כמדת היסוד, וכן נותן בתוך כל קרן וקרן עד שישלים הבנין ויסיר הגופים שבתוך הבנין כדי שתשאר קרן דרומית מזרחית בלא יסוד וישארו הקרנות חלולין. יז ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבעו מעכבין, וכל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן מעכבין, אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין, והוא שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש אמות כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר. יח מזבח שנפגם מבניינו אם נפגם מבניינו טפח פסול פחות מטפח כשר והוא שלא יהיה בנשאר אבן פגומה.

הלכות. הכל צפק אחזו מקומן (דף ג"ד ע"א וכו') ונתבאר צפק זה. ופירש"י מלבן דפוס מרובע עשוי מד' קרשים. קוניה יתוך אכר כעין שטחים לניפוי כלי חרס שקורין פלומי"ר:

יז ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבעו מעכבין וכו'. צפק קדשי הקדשים (דף ס"ב) תנו רבנן קרן וכבש יסוד וריבוע מעכבין מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין מנא ה"מ אמר רב הונא אמר קרא המזבח כל מקום שנא' המזבח לעכב ופירש"י וריבוע אם אין המזבח מרובע. בכל מקום שנא' המזבח לעכב דהמזבח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח ואי לא לא זבקרן כתיב קרנות המזבח וזי"סוד כתיב אל יסוד המזבח וכבש כתיב אל פני המזבח והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולין לו דרך שם כי היכי דחשיב לז מזרחית פני אהל מועד מחמת שהפתח שם וצריבוע כתיב רבוע יהיה המזבח. והוא דתניא מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין אמר רבי מני ובלבד שלא יפחתו ממזבח ששעה משה וכמה אמר רב יוסף אמה מחבו עליה חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח אל אב"י דילמא מקום מערכה קאלמר מר אמר ליה מר דגברא רבא הוא ידע מאי קאמינא ופירש"י דילמא מקום מערכה קאלמר דהוי אמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטיס בו אמתים לכל לז פש ליה אמה על אמה:

השנת הראב"ד ורבובה היתה נקראת. אי"ל לא כי אלא החלון לבד והרבוזה לבד וכך היא שניה במסכת מדות.

יח מזבח שנפגם מבניינו וכו'. צפק קמא דחולין (דף י"ח) אמרינן דפנימת המזבח כדי שתחגור בה לפורן מיחסיי כמה פנימת המזבח רש"י אומר טפח ראב"י אומר כזית ל"ק הא כבודא הא באבנא ופירש"י באבנא כל דהו דכתיב אבנים שלימות ופסק רבינו כרשב"י משום דמאריה דגמרא הוא טפי מראב"י ואע"ג דק"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר דה"מ במשנה אכל לא צבריתא:

ציונים יד. מדות פ"ג מ"ג. טז. כשבונין .. ועולה, פיה"מ מדות פ"ג מ"א. ונותן .. כמדת היסוד, פיה"מ מדות פ"ג מ"ב.

משנה למלך

אפשר דה"מ במשנה אכל לא צבריתא ולקמן ספ"ז מהלכות פרה אדומה כתב מרן סברא זו בפשיטות גבי כלל דכל מקום שנה רש"י צ"ג צבריתא הלכה כמותו דלא נאמר כלל זה צבריתא אך ראיתי צ"ג פרק י"ש נחלין אהיה דשתק ולבסוף לזוז באנו למחלוקת דרשב"י ורבנן שכתב דאף דכלל רש"י אינו צבריתא כלל דראב"י הוא אף צבריתא ועיין בתשובת מהר"ר לבי ס"י " שהאריך כלל זה ועיין עוד שם שנתן טעם למה פסק רבינו כרשב"י. (א"ה עיין צמ"ש הרמ"ז בס' כפות תמרים):

מראי מקומות

ס. א. ו. תוספתא מנחות פ"ו, ו. תו"כ ויקרא א, ה. כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר, ירושלמי שקלים פ"ו ה"ד. יח. מזבח שנפגם מבניינו וכו', חולין יח, א.

יך ושני כבשים קטנים וכו'. פירש"י שני כבשים קטנים יולאין מן הכבש אותם שפוינין בו לסובב ילא במזרחו של כבש לימין כו'. ודע דבפ"ז דזבחים (דף ס"ד) נחלקו רש"י והתוספות אם במערב הכבש היה כבש קטן שהיה פונה לסובב דרש"י ס"ל דוקא במזרחו של כבש היה כבש קטן שהיה פונה לסובב אכל במערבו של כבש לא אף התוספות ס"ל דגם במערבו היה כבש קטן פונה לסובב ועיין כמה שכתב הרב תי"ט פרק ו' דזבחים משנה ג': יך מזבח שנפגם וכו'. כתב מרן ואע"ג דק"ל משנת ראב"י קב ונקי

יד. ושני כבשים קטנים וכו', זבחים סב, ב. וחלוץ היתה במערבו של כבש וכו', מדות פ"ג מ"ג. תוספתא תמורה פ"ד, ד. טו. ושני שלחנות היו במערב וכו', שקלים פ"ו מ"ד. טז. כשבונין המזבח וכו', זבחים נד, א ואילך. יז. ארבע קרנות של מזבח וכו', זבחים

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ג

ציונים
פרק ג
א. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.
ב. ושלש רגלים היו לה, פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.
הכל משוקדים וכו', ושם.
ג. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.

פ"ג א המנורה מפורשת צורתה בתורה וכו' נמצאו כ"ג הגביעים כ"ב וכו'. זרייתא צפרק הקומץ רבה (דף כ"ח) וזגמרא בשלמא גביעים כ"ב דכתיב וזמורה ד' גביעים וכתוב ג' גביעים משוקדים בקנה ד' דיה וי"ח דקנים הא כ"ב כפתורים נמי י"א כפתורים תרי

מהמ"ז מעכב את כולן. בתוספתא פ"ו למנחות גביעים כפתורים ופרחיה מעכבין זה את זה:

ד במה ד"א בשעשאה של זהב וכו'. צפרק הקומץ רבה (דף כ"ח) וילף להו מקראי ופירש"י מן העשת עשייתה חתיכה שלמה ומכה צוקרנס עד שילאו ממנה כל כליה. ומ"ש אם היתה חלולה נראה לפרש דהיינו לומר שאינה מקשה:

ה ומ"ש ואין עושין אותה מן הגרומאות וכו'. צפרק הקומץ רבה וילף לה מקרא ופירש"י גרומאות זהב שזור:

ו המלקחיים והמחנות וכלי השמן וכו'. צפ' שתי מדות

(מנחות דף פ"ח) תניא מנורה ונרותיה בלות מן הככר ואין מלקחי ומחנותיה מן הככר רבי נחמיה אומר מנורה היתה בזה מן הככר ולא נרותיה ומלקחיה ומחנותיה בלות מן הככר במאי קא מילגני ביהאי קרא דתניא ככר זהב טהור ישנה אותה למדנו למנורה שבה מן הככר מניין לרבות נרותיה ת"ל את כל הכלים האלה יכול שאני מרבה אף מלקחיה ומחנותיה ת"ל אותה דכרי ר' נחמיה קשיא דר' נחמיה אדר' נחמיה תרי תנאי ואליבא דר' נחמיה ר' יושע בן קרחה

פרק שלישי

א המנורה מפורשת צורתה בתורה, וארבעה גביעים ושני כפתורים ושני פרחים היו בקנה המנורה שנאמר ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ועוד פרח שלישי היה סמוך ליריכה של מנורה שנאמר עד ירכה עד פרחיה. **ב** ושלש רגלים היו לה, ושלשה כפתורים אחרים היו בקנה המנורה שמהן יוצאים ששת הקנים, שלשה מצד זה ושלשה מצד זה, ובכל קנה וקנה מהן שלשה גביעים וכפתור ופרח והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן. **ג** נמצאת כל הגביעים שנים ועשרים, והפרחים תשעה, והכפתורים אחד עשר, וכולן מעכבין זה את זה ואפילו חסר אחד מן השנים וארבעים מעכב את כולן. **ד** בד"א בשעשאוה זהב אבל שאר

מיני מתכות אין עושין בה גביעים כפתורים ופרחי, וכן מנורה הבאה זהב תהיה כולה ככר עם נרותיה ותהיה כולה מקשה מן העשתות, ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה, ואם היתה חלולה כשירה. **ה** ואין עושין אותה לעולם מן הגרומאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. **ו** המלקחים והמחנות וכלי השמן אינן מכלל הככר שהרי נאמר במנורה זהב טהור וחזר ואמר ומלקחיה ומחנותיה זהב טהור, ולא נאמר נרותיה זהב טהור מפני

משנה למלך

ד בד"א בשעשאוה זהב כו' ואין עושין אותה לעולם מן הגרומאות וכו'. והנה הנראה מדברי רבינו הוא דאלו הג' דברים שנגזרו במנורה של זהב דהיינו גביעים כפתורים ופרחים ושתיהם כולה ככר לא פחות ולא יותר ושתיהם מקשה שנתמעטו במנורה של שאר מיני מתכות מקראי אין דינם שזה צמיעוט דלילו גביעים כפתורים ופרחים יש הקפדה שלא לעשות וזהו שכתב אין עושין זה ולא כתב אין מקפידין כמו שכתב גבי ככר ואלו גבי חלוקת ככר אי צבי עביד ככר או פחות או יותר ואלו השני חלוקות הסבירא מוכח עליהם דהוה ליה כאלו כתב קרא סתם ועשית מנורה דפשיטא דאין עושין זה גביעים כפתורים ופרחים ובמשקלה כמה דעבי עביד ואלו גבי חלוקת מקשה שכתב ואם היתה חלולה כשרה ופירשה מרן דהיינו לומר שאינה מקשה נראה דדוקא צדיעבד כשרה אבל לכתחילה לריך לעשותה מקשה וזוהי ניחא מה שכתב ואין עושין אותה לעולם מן הגרומאות דהיינו לכתחילה דאלת"ה תיקשי דהא פסול גרומאות נפקא לן מדכתיב מקשה ותניא מקשה זהב בזה זהב בזה מקשה אינה בזה זהב אינה בזה מקשה אם כן פסול גרומאות מנא לן אלא ודאי רבינו לא מיירי אלא לכתחילה ומ"מ לא ידעתי מנא ליה דין זה ואדרבא לישיגא דגמרא דקאמר אינה בזה זהב אינה בזה מקשה משמע אפילו לכתחילה ומ"מ מרן על זה צפרק הקומץ רבה וילף לה מקראי לא ידעתי היכן הוא:

פ"ג ב ושלש רגלים היו לה כו' והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן. וכתב מרן צ"ס הר"י קורקוס שכתב כן רבינו מדאמרין צפרק הוליו לו דאחד מן המקראות שאין להם הכרע הוא משוקדים דמספקא לן אי קאי אגביעים או לכפתוריה ופרחיה ולכך מפרש אחרונייהו דמספיקא עבדין כולהו משוקדים ע"כ. ותימה לי דכדכרי רש"י סס מוכח דלא מספקא ליה אלא צקרא דזמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה דמיירי בגופה של מנורה אבל כפתורים ופרחים בששת הקנים לא מספקא ליה אי צביעין משוקדים כיון דהפסיק בקנה האחד בין משוקדים לכפתור ופרח דאלת"ה הוה ליה למימר שלשה גביעים בקנה האחד משוקדים כפתור ופרח דליהו דומיא דקרא דזמנורה ארבעה גביעים וכן נראה ג"כ מדברי רש"י צ"פ התורה וכן כתבו התוס' דמשוקדים דקנים לא קאי אלא אגביעים ואם כן רבינו דקאי בששת הקנים מנא ליה דהכל משוקדים וי"ע:

ג וכולן מעכבין זה את זה ואפי' חסר אחד מן המ"ב מעכב את כולן ע"כ. וכתב מרן דהכי איכא בתוספתא והכי איכא בגמרא צפרק הקומץ רבה (דף כ"ח) גביעין מעכבין זה את זה כפתורים מעכבין זה את זה פרחים מעכבין זה את זה גביעים כפתורים ופרחים מעכבין זה את זה:

מראי מקומות

פרק ג: א. המנורה מפורשת צורתה בתורה, תרומה כה, לא ואילך. וארבעה גביעים וכו', מנחות כה, ב. ובמנורה וגו', תרומה שם, לד. עד ירכה וגו', בהעלותך ח, ד. ב. ושלש רגלים היו לה, מדרש תרומה פ"ו (אוצר מדרשים ע' 475). ושלשה כפתורים וכו', תרומה כה, לה. והכל משוקדים, יומא נב, א ואילך. גאון (הובא בראב"ע עה"פ). ג. נמצאת וכו', מנחות כה, ב. ואילך. וכולן מעכבין זה את זה, שם. תוספתא שם פ"ו, ד. בד"א וכו', מנחות כה, א. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ו, ב. וכן מנורה הבאה זהב וכו', תרומה כה, לט. מנחות פח, ב. מקשה, תרומה כה, לא. נשא ח, ד. ואם היתה חלולה כשירה, עיין פסיקתא רבתי רפ"ב. ה. ואין עושין וכו', מנחות כה, א. ו. המלקחיים והמחנות וכו', מנחות פח, ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ט, ב. זהב טהור, תרומה כה, לו. ומלקחיה וגו', שם, לח.

אומר מנורה בזה מן הככר ואין מלקחיה ומחתייה ונרותיה בזה מן הככר ואלא מה אני מקיים את כל הכלים האלה שהיו כלים של זה ואמרין בגמרא לאמוראי סברי כמ"ד מנורה ונרותיה בזה מן הככר ומשה' פסק רבינו כן. ומ"ש רבינו שהרי נאמר במנורה וזה טעור וזו חזר ואמר ומלקחיה ומחתייה וזה טעור וכו'. מלאתי כתוב דליתיה

בברייתא דמלאכת המשכן פ"ט:

ז שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה וכו'. משנה בפרק הקומץ רבה (דף כ"ח). ומ"ש בין שהיתה של זה בין שהיתה של שאר מיני מתכות הכי אמרין בגמרא ואימא נמי בזה וזה בזה קנים אינה בזה וזה אינה בזה קנים הוא פומט [פירש"י מנורה קטנה] מיקרי. ומ"ש וכל הנרות קבועים בקנים כן פירש"י שבעה נרותיה בראש כל קנה וקנה היה נר אחד כעין בוך ושם נותנין השמן והפתילות:

ח ומ"ש ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים

מן המנורה בזה פניהם לנר האמצעי שבע קני מנורה וכו'. בפרק שתי הלחם (דף ל"ח): תניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שהיו מלדין פניהם כלפי נר האמצעי ופירש"י האמצעי עומד על גופה של מנורה והשאר על הקנים ומשמע קרא אותן שעל הקנים מולדות כלפי אותה של מערב. ומ"ש וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדשי הקדשים והוא הנקרא נר מערבי. יתבאר לקמן בפרק זה:

ט הגביעים דומים לכוסות וכו' עד נשתיירו שלשה

טפחים שבהם ג' גביעים כפתור ופרח. הכל ברייתא בפרק הקומץ רבה (דף כ"ח): ומ"ש כמין תפוחים כותיים. פירש"י שם מקום:

יא ואבן היתה לפני המנורה וכו'. משנה בספ"ג דתמיד (דף כ"ט):

יב השלחן היה ארכו י"ב טפח ורחבו ששה. בפרק שתי

הלחם (דף ל"ו) תנן השלחן ארכו עשרה ורחבו חמשה וכו' דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר השלחן ארכו י"ב ורחבו ששה ופירש"י ארכו י' ורחבו כ' דכתיב אמתים ארכו ואמה רחבו ור' יהודה לטעמיה דאמר אמת כלים בלמה בל חמשה וכו' ורבי מאיר לטעמיה דאמר כל האמות היו ב'טויות ולרין טעם למה פסק כר' מאיר ואפשר שטעמו מפני שטינו שם במשנה דלכא שאלו ס"ל כותיה.

ומ"ש והיה מונח ארכו לאורך הבית וכו' וכן שאר כל הכלים ארכן לארכו של בית. משנה שם: ומ"ש חוץ מן הארון שהיה ארכו לרוחב הבית. שם

(דף ל"ח) תנו רבנן כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית חוץ מארון שארכו לארכו של בית וכו' מדבריו כך היו מונחין ובדיו מגיל דתניא ויארכו הבדים יכול לא היו גוגעים בפרוכת ת"ל ויראו אי ויראו יכול יהו מקרעין בפרוכת ויולצין ת"ל לא יראו החולה הא כיד דוחקין וזולטין בפרוכת ודומין כמין שני

דדי אשה שנאמר לרור המור דודי לי בין שדי ילין ומגיל דבריו לפותיא דארון הוו יתבי דילמא לארכו דארון הוו יתבי אמר רב יהודה תרי גברי באמתא ופלגא לא מסתגי לכו ומגיל דבארבעה הוו דרו לכו דכתיב וגסעו הקהלים תרי נושאי המקדש נמי תרי. ופירש"י כל הכלים גנון שלמות ארכן לארכו של בית ממזרח למערב וכו'. [ובדיון מגיל דכך היו בדיו מונחים ממזרח למערב וכו'. פרכת היתה פרוסה בפתח בית קדשי הקדשים וכו'. כמין שני דדי אשה אלמא בדים ממזרח למערב קיימי ראשן אחד למערב וראשן אחד למזרח בתוך הפתח וש"מ רחבו של ארון ממזרח למערב שהיה ארכו של בית. תרי גברי באמתא ופלגא אי הוו בדים לארכו לא היה בין דל לבד אלא שתי אמות ומחלה עכ"ל: ומ"ש וכן נרות המנורה היו כנגד רוחב הבית בין הצפון ובין הדרום. בפרק שתי הלחם (דף ל"ח): אמרין רבי סבר דמנורה מזרח ומערב ור' אלעזר בר' שמעון סבר לפון ודרום ואמרין דטעמא דרבי משום דכתיב בנר מערבי יערוך אותו לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה' ואי ס"ד לפון ודרום כולו נמי לפני ה' נינהו ור' אלעזר בר' שמעון וכו' הא כתיב יערוך אותו דמלדד לכו אלדודי דתניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שהיו מלדין פניהם כלפי ד' האמצעי. ופירש"י מזרח ומערב הג' קנים במזרח והשלשה במערב. מדכתיב בנר מערבי לפני ה' דכתיב יערוך אותו וכו' לפני ה' דמשמע אותו לפני ה' ואין אחר לפני ה' אלמא חד הוא דהוי כלפי מערב ללד בית קדשי הקדשים אלמא מזרח ומערב היו מונחים והשלחן של ד' מערב קרי ליה נר מערבי דאי בלפון אשתכח דכולהו פי הפתילות שוות למערב וכו'. והכתיב אותו דמשמע אי לפני ה' ותו לא. מלדד לכו אלדודי לעולם לפון ודרום מנחי ואפי"ה ליכא אלא חד כלפי מערב והיינו האמצעי שפי הפתילה כלפי מערב ושאר הפתילות מולדות פיהן כלפי האמצעי שג' של ד' לפון מולדות כלפי דרום ושלשה של ד' דרום מולדות כלפי לפון. אל מול פני המנורה האמצעי עומד על גופה של

מנורה והשאר על הקנים ומשמע קרא אותן שעל הקנים מולדות כלפי אותם של מערב. ובכ"פ במה מדליקין (דף כ"ב: ר"ה נר מערבי) כתב רש"י למ"ד

ציונים
ח. פיה"מ (קאפח)
תמיד פ"ג מ"ט. פ"ו מ"א.
ט. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.
י. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.
יא. ואבן היתה וכו', פיה"מ תמיד פ"ג סוף מ"ט.
יב. פיה"מ מנחות פ"א מ"ו. וכן נרות המנורה וכו', פיה"מ תמיד פ"ג מ"ט.

מראי מקומות

ז. שבעת וכו', מנחות כח, א. וכל הנרות קבועים בקנים, שבת כב, ב. מנחות פח, ב. ח. ששת הנרות וכו', מנחות צח, ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"י, ו. הנר האמצעי וכו', מגילה כא, ב. ט. הגביעים וכו', מנחות כח, ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"י, ד. תפוחים כרותיים עיי"ש סג, א. י. גובה המנורה וכו', מנחות כח, ב. יא. ואבן היתה לפני המנורה וכו', תמיד ל, ב. יב. השלחן היה ארכו וכו', תרומה כה, כג. מנחות צו, א. וראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"א (דרי"י פסק כ"מ). ועיין פסחים קט, ב. אמתא באמתא היכי מטבלין (שור"ת נו"ב מהדר"ת האר"ח סי' קכב). מנחות צט, א. (נו"ב שם). שבת צב, א: ואיבעית אימא מארון וכו'. עירובין ד, ב. מחיצות דאורייתא נינהו וכו'. סוכה ד, ב. ושאינה

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ג

ציונים
 יג. פיה"מ מנחות
 פי"א מ"ו.
 יד. פיה"מ מנחות
 פי"א מ"ו.
 טו. פיה"מ מנחות
 פי"א מ"ו.
 יז. והוא נתון
 בהיכל כו', פיה"מ
 מנחות פי"א מ"ו.
 יח. הכיור וכו',
 פיה"מ יומא פ"ג
 מ"א. ומוכני עשו
 לו, פיה"מ שם.
 תמיד פ"א מ"ד פ"ג
 מ"ח.

מזרח ומערב היו מונחים סדר הקנים קרי מערבי נר שני שכלל החילון שהוא
 צמרח ולמד' לפון ודרום (היו) מונחים האמלעי קרי ממערבי על שם שהיה
 פיו כנגד מערב וכל שאר נרות כלפי האמלעי דכתיב אל מול פני המזורה
 דהיינו אמלעי יאירו וגו' של לפון היו פונים לדרום ושדרום פונים ללפון.

**כנגד רוחב הבית בין
 הצפון ובין הדרום.
 יג ארבעה סניפין
 של זהב היו לשלחן
 מפוצלין בראשיתו
 שהיו סומכין בהן**

שתי המערכות של לחם הפנים, שנים מסדר
 זה, ושנים מסדר זה, והם הנאמרים בתורה
 וקשותיו. י"ד וכ"ח קנים של זהב כל אחד מהן
 כחצי קנה חלול היו לו, ארבעה עשר לסדר
 זה וארבעה עשר לסדר זה, והם הנקראים
 מנקיותיו, ושני הבזיכין שמניחין בהן הלבונה
 על השולחן בצד המערכות הן הנקראין
 כפותיו, והדפוסין שעושין בהם לחם הפנים
 הם הנקראים קערותיו. **מזו** אלו הארבעה
 עשר קנים נותן החלה הראשונה על עצמו
 של שולחן ונותן בין ראשונה ושנייה שלשה
 קנים, וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים ובין
 ששית וחמישית שני קנים בלבד, לפי שאין
 על הששית אחרת נמצאו ארבעה עשר בכל
 מערכה ומערכה. **מזו** ושני שולחנות היו
 באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של
 שיש נותנין עליו לחם הפנים בכניסתו, ואחד
 של זהב נותנין עליו לחם ביציאתו שמעלין
 בקדש ולא מורידין. י"ז מזבח הקמרת היה
 מרובע אמה על אמה, והוא נתון בהיכל מכוון
 בין הצפון לדרום משוך בין השלחן והמזורה
 לחוץ, ושלשתן היו מונחין משליש ההיכל
 ולפנים כנגד הפרוכת המבדיל בין הקדש
 ובין קדש הקדשים. י"ח הכיור היו לו שנים
 עשר דד כדי שיהיו כל הכהנים העוסקים

הנקראים כפותיו והדפוסים שעושין בהם לחם הפנים הם הנקראים קערותיו.
 גם זה שם בגמרא:

מזו אלו הארבעה עשר קנים וכו' עד נמצאו ארבעה עשר
 בכל מערכה ומערכה. כרייתא שם ומסיים זה העליונה
 אינה לריכה אלא שנים לפי שאין עליה משאוי התחטונה אינה לריכה כל עיקר
 לפי שמונחת על טהרו של שלחן ופירש"י לפי שאין משוי עליה שיכבדינה על
 שלמטה הימנה. על טהרו של שלחן ולא

מיטפס:
מזו ושני שולחנות היו באולם
 מבפנים על פתח הבית
 וכו'. ג"ז שם בגמרא (דף ל"ט):

יז מזבח הקמרת היה מרובע אמה
 על אמה. מפורש בתורה
 בסוף פרשת תלוי אמה ארכו ואמה רחבו
 רבוע יהיה וצפרק שתי הלחם (דף ל"ז) וצפרק
 קמל דעירובין (דף ד') אמר"י דהוא אמה בת
 ה' טפחים ואיני יודע למה השמיטו רבינו.
 ומ"ש והוא נתון כהיכל מכוון בין הצפון לדרום
 וכו'. בפ"ג דיומא (דף ל"ג): שלחן בצפון משוך
 מן הכותל שתי אמות ומחלה ומזורה צדדים
 משוכה מן הכותל שתי אמות ומחלה מזבח
 ממוצע ועומד באמלע ומשוך כלפי חוץ
 קימעה ונוקמיה להדייהו כיון דכתיב ואת
 המזורה נוכח השלחן צעינן דחוו אהדרי
 ופירש"י משוכה מן הכותל שתי אמות ומחלה
 כמדת השלחן דהא כתיב נכח השלחן זה צד
 זה. כלפי חוץ כלפי מזרח ללד פתח ההיכל.
 לוקמיה כדהיינו מכוון ציינייהו ולמה נמשך
 לחוץ: ומ"ש וששלתן היו מונחים
 משליש ההיכל ולפנים וכו'. תוספתא
 פרק ב' דיומא:

יח הכיור היו לו שנים עשר דד
 וכו'. בס"פ א"ל הממונה (דף
 ל"ז) תנן בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור
 שלא היו לו אלא שנים ובגמרא תנא כדי שיהו
 שנים עשר אחיו הכהנים העוסקים בתמיד
 מקדשן יידיהם ורגליהם צבת אחת. ומ"ש
 ומוכני עשו לו שיהיו זה המים תמיד וכו'. שם
 משנה אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו
 מימיו נפסלין בלינה ובגמרא מאי מוכני אמר
 אב"י גילגל דהוא משקעא ליה ופירש"י מוכני
 מפרש בגמרא גלגל לשקעו צו צבור שהיו
 מימיו מחוברים למימי הכיור ואי לא הוו
 מיפסלי בלינה לפי שקדשו ככלי ולא כבוד
 הוא ליפסל מים קדושים. ורבינו כתב בפירוש
 המשנה הכיור מכלל כלי שרת וכשהיו צו מים נחקדשו ונפסלו בלינה וזה עשה
 כלי סביב לכיור והיו צו המים תמיד והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי האורך

משנה למלך

יז מזבח הקמרת היה מרובע כו'. פ"ז דכלים משנה י':

מראי מקומות

גבוהה עשרה טפחים מגלן וכו'. סנהדרין ז, א: ותניא ארון וכו'. יג. ארבעה סניפין
 של זהב וכו', מנחות צו, א. תוספתא מנחות פי"א, ג. תוי"כ אמור כד, ו. במדב"ר פ"ד, יד.
 וקשותיו, תרומה כה, כט. מנחות צו, א. יד. ועשרים ושמונה קנים וכו', מנחות צו, א.
 במדב"ר פ"ד, יד. תוי"כ אמור כד, ו. תוספתא מנחות פי"א, ד. מנקיותיו, תרומה כה, כט.
 מנחות צו, א. כפותיו, תרומה שם. מנחות שם. קערותיו תרומה כה, כט. טו. אלו וכו',
 מנחות צו, א. על עצמו וכו', תוי"כ אמור כד, ו. ו. ושני שולחנות וכו', דה"ב ד, יט.
 מנחות צו, א. ב. ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג. תמיד לא, ב. שמעלין בקדוש וכו', מנחות צו, א.
 יז. מזבח הקמרת וכו', תצוה ל, ב. בובחים נא, א. א. פיר"א פ"א. והוא נתון וכו', יומא לג,
 ב. ושלשתן היו מונחין וכו', תוספתא יומא פ"ב, א. מנחות צו, ב. ושלשתן וכו', פקודי
 מ, כו. יח. הכיור וכו', יומא לו, א. וכל דבר שנתקדש וכו', סוכה ג, א.

ראשון ראשון ואותו הכלי היה נקרא מוכני ע"ל. וכך הם דבריו כאן ונראה שהוא מפרש גלגל דהוה משקעא ליה היינו לומר שעשה כלי עגול כגלגל סביבות הכיור שהיה הכיור משוקע בתוכו וכשהיו רולים היו פותחין פי אותו כלי והמים שותחין ממנו לכיור כדי האורך ראשון ראשון. ועל דרך זה יש לפרש מה שאמרו צ"פ דזבחים (דף כ) כיור שלא שיקעו מצערב מקדש ממנו לעבודת לילה ולמחר אינו מקדש והראב"ד הורגל על פירוש רש"י ולכך תמה על דברי רבינו וכתב עליו בהשגות דברים זרים אני רואה ככאן וכי ויש לתמוה עליו דאטו מפני שהוא מקובל כפי רש"י מי שפירש פירוש אחר דבר זה יאמר לו וגם על מה שכתב מפורש ביומא ובזבחים יש לתמוה שאין פירוש מפורש בגמרא יותר מפירוש רבינו: ודע שרבינו כתב צ"פ מהלכות ביאת המקדש מי כיור נפסלין בלינה ויכיר היו עושים משקעים אותו במי מקוה או [צ"מ] מעיין ולמחר מעלין אותו וממלאין אותו כל יום בצקר ע"ל. נראה מדבריו אלה שהם כפירוש רש"י והראב"ד ואפשר שרבינו מפרש שני הפירושים וכן כתב האחר ושם כתב האחר וזה דוחק לומר כן לפי ששני הפירושים אינם עולין כאחד וגמלא הרמב"ם יהיה כמסתפק והת"ט כתב בתמיד פ"א משנה ד' דאשתמיטתיה להכי"מ מה שכתב רבינו בפירושו משנה ח' פ"ג דמכילתין דלפי פירוש זה מוכח שדבריו עולין בסגנון אחד ע"ש:

פ"ד א אבן היתה בקדש הקדשים וכו'. מי"ד דאיתיה במלאכת המשכן פ"ד. ומה שכתב ונגזו עמו מטה אהרן והללגת וכו'. צ"פ דכריתות (דף ה:) וצפרק שלישי דהוריות (דף י"ג) וצפרק חמישי דיומא (דף כ"ג) משנגזו ארון נגזו ללגת המן וללוותית שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארנו שגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל ומי גזו יאשיהו מלך יהודה גזו שנאמר ויאמר ללוים המזבחים כו' תנו את ארון הקדש וכו' ופירש"י בכריתות תנו את ארון הקדש צבית אשר בנה שלמה כי אין לכם משא צפתק וגרסינן צפקים ירושלמי פ"ו אמר להם אס גלה עמכם לצבל שזב אין אסם

בתמיד מקדשים ממנו לו שיהיו בה המים תמיד, והיא חול כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה שהכיור מבלי הקדש ומקדש וכל דבר שיתקדש בכלי קדש אם לן נפסל.

פרק רביעי

א אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן, ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגזו בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה ונגזו במקום שבנה שלמה שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים ליי' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את יי' אלהיכם וגו', ונגזו עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו בבית שני, ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש, ולא היו נשאלין בהן שנאמר

עד עמוד כהן לאורים ותומים, ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמנה בנדים לכהן גדול

מחזירים אותו צכתפים ונגזו. ומ"ש ואף אורים ותומים שהיו צבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש וכו' עד כדי שלא יהא מחוסר צבדים. כי"כ התוספות ספ"ק דיומא. והראב"ד כתב לא היו משיבין לא"ל והלא אורים ותומים ורוח הקדש וכו' טעמו דתניא בצפ"ק דיומא (דף כ"א ע"ג) אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים ופרש"י ארון וכפורת וכרובים כולה חדא מילתא ושכינה לא שרתה בו ורוח הקדש לא היתה צבדיאים משנת שתיס לדריש ואיך ע"ל. ורבינו אפשר דחשיב ארון וכפורת וכרובים בתלתא ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים לא חשיב להו אלא בחדא ואפילו את"ל דחשיב לארון וכפורת וכרובים בחדא ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים בתלתא ל"ק שרבינו מפרש דרוח הקדש היינו נבואה שנסתלקה מהגביאים משנת שתיס לדריש וזהו חסרון גדול בישראל שלא היו נביאים להוכיחם בדבר ה' ועוד היה להם חסרון אחר שחסרו גם כן תשובת אורים ותומים. ומ"ש עוד הראב"ד שאינו מחשבון הנגדים טעמו שהוא קורא אורים ותומים לשם המפורש שהיו נתתין בין כפלי החשן כדכתיב ונתת אל החשן את האורים ואת התומים ורבינו קורא פה אורים ותומים לחשן בדרך השאלה:

ב בבית ראשון היה כותל מבדיל וכו'. צפרק הוליו או (דף כ"א): וכתב רש"י דבמקדש שני לא בנו אותו כותל מפני שהיה גבוה מאה [ג'ל] שהוא ט"ס בריש"י ולריך להיות מ' אמה וכן הוא במדות פ"ד כל ההיכל עד קיריו עליה ראשונה ושל בית ראשון היה גבוה רק ל' וכן כתב רש"י ב"ה"י ב' ג' ד' אחר כך מלאתי בתי"ט שהאריך בזה צפרק הוליו או ע"ש אמה ועביו לא היה אלא אמה דאינה יכולה לעמוד בגובה ק' אמה ולהסוּף על עזיה א"ל דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל והם דברי הגמרא צפרק קמא דבתרא (דף ג'): ומ"ש רבינו וביון שבנו בית שני נסתפק להם וכו'. צירושלמי דללאים פ"ח (הלכה ד') אמה טרקסין מה מצפנים או מצפון אמר ר' יוסי

ב בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה, וביון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל היה ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כותל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהיה

משנה למלך

פ"ד א ואף אורים ותומים וכו'. עיין לקמן פ"י מהלכות כלי המקדש דין י':

מראי מקומות

פרק ד: — אבן היתה בקה"ק, יומא נג, ב. תוספתא שם פ"ב, יב. שעליה היה הארון מונח, תוספתא שם פ"ב, יג. ומטה אהרן, קרח יז, כה. וראה תוספתא שם. ונגזו במקום שבנה שלמה, יומא נב, ב. נג, ב. ויאמר ללוים וגו', דה"ב לה, ג. ונגזו עמו מטה אהרן וכו', שם נב, ב. הוריות יב, א. כריתות ה, ב. תוספתא וכו' אורים ותומים וכו', עיין יומא כא, ב. תוספתא פ"ג, ג. ואף אורים ותומים... בגדים (דלא כהראב"ד), ראה ארצה"ג ברכות, התשובות, ס"ד. ו. (ע' 3-6). ולא היו נשאלין וכו', סוטה מח, ב. עד עמוד כהן וגו', עורא ב, סג. ב. בבית ראשון וכו', יומא נא, ב. נסתפק להם וכו', ירושלמי כלאים פ"ח ה"ד. והבדילה הפרוכת לכם וגו',

ציונים
פרק ד
ב. פיה"מ מדות
פ"ד מ"ז. יומא פ"ה
מ"א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ד

ציונים
ג. פיה"מ פ"ד
מ"ו.

מן מה דכתיב וארבעים בלמה היה הבית הוא ההיכל לפני הדא אמרה מצפנים אמר ליה רבי מנחם והכתיב ויעש את בית קדש הקדשים עשרים אמה ארך ועשרים אמה רוחב הדא אמרה מנחון. ומ"ש רבינו אצל במקדש ראשון לא היה שם אלא פרוכת אחת וכו' נראה דלמשכן קרי מקדש ראשון דאילו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל:

ג. ההיכל שבנו בני הגולה וכו' עד הרי הב"ב ק' אמה. משנה בפרק ד' דמדות (משנה ו'). ובהשגות א"ל לא האיר ולא הזהיר וכו'. ואני אומר שהמנהג בלחץ תוגרמה בצנין בית השמים לעשות נג מנסרים ומזיירים צלזורים והוא הנקרא טבא"ן ולמעלה ממנו התקרה העיקרית שהיא מגולית לאויר השמים וחלל בין הטבא"ן ובין אותה תקרה העיקרית ואם לפעמים תדלף אותה תקרה העיקרית ירד הדלף בלאתו חלל על גבי הטבא"ן ולכן נקרא אותו חלל בית דילפא והטבא"ן נקרא כוור והיה גובהו אמה וכן כתב רבינו בעלמו בפירוט המשנה היה נהוג אלסל בצניינס לעשות לבית שני קירויים קריו למעלה מחזירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית דילפא על שם הדלף כדי שאם יעוף הקירוי העליון יעמדו המים בלאתו החלל: ודע שהה"ר שמעיה פירש במשנה האומם שש אמות המפתן גובה מהארץ שש אמות בבנין אומם חומה סתומה וצריך לומר מעלות היו באומם שמהם עולים על המפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן עכ"ל. וטעמו מפני שאם האומם הוא היסוד המוצלע בקרקע לא היה לתנא למנותו בכלל רום ההיכל. אצל רבינו פירש שם אומם הוא צנין אומם שבוין בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים עכ"ל נראה שהאומם היה כולו מוצלע בקרקע. וכאן כתב כמו יסוד לו ויש לדון דבריו לומר שסובר שלא היה האומם הזה מוצלע בקרקע וכדברי ה"ר שמעיה [הת"ע הוכיח שא"ל שדברי הרמב"ם כדברי הר"ר שהרי כתב צ"ו המקדש כולו לא היה צמיסור וכו' ומסיים שהאולם וההיכל כולו בשוה והאריך בענין זה ע"ש צפ"ד דמדות:

ד. מן המערב למזרח מאה אמה וכו'. נוסחת הדפוס שצפרי רבינו כתובה בטעות והיך הנוסחא הגנוה ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין כותל שלישי

וכתל הרומים ג' אמות והכותל ה' אמות והמסכה ג' כותל ההיכל ו' ותוכו עשרים אמות כותל ההיכל ו' והתא ו' וכותל התא ה' ובית הורדת המים ג' אמות והכותל ה' אמות האולם עודף עליו ט"ו אמה מן הלפון וט"ו מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גוזזין את הסכניים. וכתב רבינו בפירוט המשנה בפרק הנזכר על מה ששנינו שם צמסנה שלישית ולי"ח תאים היו שם ט"ו צלפון וט"ו דרום ושמה צמערב שצלפון ושדרום ה' על גבי ה' וכו' על גביהן ושצמערב ג' על גבי ג' ושנים על גביהן כשתסתכל בצורת ההיכל שזיירנו תמצא צלפון ה' הרחקות והם כותל מסכה ומסכה וכותל התא והתא וכותל ההיכל וכמותם דרום לפיכך אמר שעל אלו ה' הרחקות היו חמשה תאים ועל ה' תאים [חמשה] וכיוצא בו היה בדרום ואל יטעך שקראם כותל מסכה ומסכה וכותל התא והתא וכותל ההיכל אחר כך חזר וקראם כולם תאים לפי שהרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא וכולם תאים אצל כותל המסכה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל סתום אלא שני כתלים וצנייהם הרחקה (כמו שזיירנו) ולקלת התאים היו שמות כגון שקרא השורה התחתונה מהם מסכה ובית הורדת המים חולתם וכו' וכשתסתכל בצורה גם כן תמצא צמערב שלש הרחקות והם כותל התא והתא וכותל ההיכל והיו עליהם ג' תאים ושנים על גביהן עכ"ל.

בראשון, אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרכת לכם וגו'. ג. ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה, וכן היתה מדת רומו, בנו גובה שש אמות אומם סתום כמו יסוד לו, ורום כותלי הבית ארבעים אמה ורום הכוור שבתקרה אמה ועל גביו גובה שתי אמות פנוי שיכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא, ועובי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה, ומעזיבה גובה אמה, ועלייה בנויה על גביו

גובה כותליה ארבעים אמה, ובגנה גובה אמה כוור ואמתים גובה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובה המעקה שלש אמות ושם של ברזל כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא יגורחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב, הרי הכל מאה אמה. ד. מן המערב למזרח מאה אמה וזהו חשבונן: ארבעה כתלים זה לפניו מזה וביניהן שלשה מקומות פנויים, בין הכותל המערבי ובין הכותל שלפנים ממנו חמש אמות ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין כותל שלישי ורביעי שש אמות, ואלו המדות הן של עובי הכותל עם המקום הפנוי שבין שני כותלים, ואורך קדש הקדשים עשרים אמה, ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה, ואורך הקדש ארבעים אמה, ועובי הכותל המזרחי שבו השער שש אמות והאולם אחת עשרה אמה, ועובי כותל

השגת הראב"ד ורום הכוור. א"ל לא האיר ולא הזהיר ולא היה כוור בתקרה אלא טוח בכותל חזק מצפנים בסיווד וכוור כדי שלא יכנסו מים שנגגות התאים בכותלי ההיכל ואמתים בית דילפא כמו מרזבות קבועות בכותלים ובולטות לקבל דלף התקרה ולשופכו לחון ואך אפשר להיות מ"ש ועדיין לא הגיע לתקרה.

וכתב רבינו שש אמות וכו' ובמקום שכתוב עשר אמות והאולם לריך לחמוק ג' תיבות אלו ולכתוב והאולם י"א אמה ולכתוב אחריו ועובי כותל האולם חמש אמות וכל זה משנה שם (משנה ז') מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש אמות וההיכל כולו בשוה והאריך בענין זה ע"ש צפ"ד דמדות:

וכתב רבינו שש אמות חמש מן הלפון לדרום ע' אמה כותל המסכה ה' והמסכה ג' כותל התא ה' והתא ו' כותל ההיכל ו' ותוכו עשרים אמות כותל ההיכל ו' והתא ו' וכותל התא ה' ובית הורדת המים ג' אמות והכותל ה' אמות האולם עודף עליו ט"ו אמה מן הלפון וט"ו מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גוזזין את הסכניים. וכתב רבינו בפירוט המשנה בפרק הנזכר על מה ששנינו שם צמסנה שלישית ולי"ח תאים היו שם ט"ו צלפון וט"ו דרום ושמה צמערב שצלפון ושדרום ה' על גבי ה' וכו' על גביהן ושצמערב ג' על גבי ג' ושנים על גביהן כשתסתכל בצורת ההיכל שזיירנו תמצא צלפון ה' הרחקות והם כותל מסכה ומסכה וכותל התא והתא וכותל ההיכל וכמותם דרום לפיכך אמר שעל אלו ה' הרחקות היו חמשה תאים ועל ה' תאים [חמשה] וכיוצא בו היה בדרום ואל יטעך שקראם כותל מסכה ומסכה וכותל התא והתא וכותל ההיכל אחר כך חזר וקראם כולם תאים לפי שהרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא וכולם תאים אצל כותל המסכה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל סתום אלא שני כתלים וצנייהם הרחקה (כמו שזיירנו) ולקלת התאים היו שמות כגון שקרא השורה התחתונה מהם מסכה ובית הורדת המים חולתם וכו' וכשתסתכל בצורה גם כן תמצא צמערב שלש הרחקות והם כותל התא והתא וכותל ההיכל והיו עליהם ג' תאים ושנים על גביהן עכ"ל.

בראשון, אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרכת לכם וגו'. ג. ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה, וכן היתה מדת רומו, בנו גובה שש אמות אומם סתום כמו יסוד לו, ורום כותלי הבית ארבעים אמה ורום הכוור שבתקרה אמה ועל גביו גובה שתי אמות פנוי שיכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא, ועובי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה, ומעזיבה גובה אמה, ועלייה בנויה על גביו

גובה כותליה ארבעים אמה, ובגנה גובה אמה כוור ואמתים גובה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובה המעקה שלש אמות ושם של ברזל כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא יגורחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב, הרי הכל מאה אמה. ד. מן המערב למזרח מאה אמה וזהו חשבונן: ארבעה כתלים זה לפניו מזה וביניהן שלשה מקומות פנויים, בין הכותל המערבי ובין הכותל שלפנים ממנו חמש אמות ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין כותל שלישי ורביעי שש אמות, ואלו המדות הן של עובי הכותל עם המקום הפנוי שבין שני כותלים, ואורך קדש הקדשים עשרים אמה, ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה, ואורך הקדש ארבעים אמה, ועובי הכותל המזרחי שבו השער שש אמות והאולם אחת עשרה אמה, ועובי כותל

השגת הראב"ד ורום הכוור. א"ל לא האיר ולא הזהיר ולא היה כוור בתקרה אלא טוח בכותל חזק מצפנים בסיווד וכוור כדי שלא יכנסו מים שנגגות התאים בכותלי ההיכל ואמתים בית דילפא כמו מרזבות קבועות בכותלים ובולטות לקבל דלף התקרה ולשופכו לחון ואך אפשר להיות מ"ש ועדיין לא הגיע לתקרה.

וכתב רבינו שש אמות וכו' ובמקום שכתוב עשר אמות והאולם לריך לחמוק ג' תיבות אלו ולכתוב והאולם י"א אמה ולכתוב אחריו ועובי כותל האולם חמש אמות וכל זה משנה שם (משנה ז') מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש אמות וההיכל כולו בשוה והאריך בענין זה ע"ש צפ"ד דמדות:

מראי מקומות
ג. ההיכל שבנו וכו', מדות פ"ד מ"ו. יומא נב, א. וטס של ברזל וכו', ראה שבת ז, א. ר"ח שם נו, ב. ד. מן המערב למזרח וכו', מדות פ"ד מ"ו.

ה' וכו' מן הצפון לדרום ק' אמה וכו'. וזה מה ששנינו האולם עורך עליו ט"ו אמות מן הלפון וט"ו מן הדרום ומפרש רבינו דהיינו לומר שעובי כותל האולם ה' אמות בלפון וה' דדרום כמו שהוא בזמור ותוכו של אולם בלפון י' אמות וכן דדרום כשם שארבו ממזרח למערב י"א אמה:

וכתב בהשגות כ"ז זה הבל ורעיון רוח וכו'. ואני אומר כל עלמנו של הראב"ד לייחס טעות לרבינו הוא ממה ששנינו במשנה הנזכרת ההיכל לר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארבי וכבר פירשו רבינו בפירוש המשנה ו"ל היה כל ההיכל ק' על ק' אבל היה מטין הצנין מעט לר לגד המערב וכשמסך לגד המזרח מתרחב כדמות האריה שהוא רחב מלפניו ולר מאחריו עד כאן לשונו. ולפי זה אינו ענין לנרון שלנו: ומ"ש רבינו ובת"ל הקדש ששה בתלים זה לפנים מזה וביניהם ה' מקומות פנויים בין כותל היצון ובין השני אמות. וזה מה ששנינו כותל המסכה ה' וכבר נתבאר שכותל המסכה ששנינו לא היה כותל סתום אלא שני כתלים והרחקה ביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היו חמש אמות. ומ"ש וצין שני ושלישי ג' וכו' ששנינו והמסכה ג'. ומ"ש וחמש צין ג' וכו' זה מה ששנינו כותל התא ה' וכבר נתבאר שכותל התא ששנינו לא היה כותל סתום אלא שני כתלים והרחקה שביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היה חמש אמות. ומ"ש וצין רביעי וחמישי שש זהו מה ששנינו והתא ו'. ומ"ש וצין ההיכל ו' ועל פי מה שנתבאר שלא היה כותל סתום אלא צ' כתלים והרחקה שביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היה חמש אמות. ומ"ש נמלא הכל מ' אמה מלד זה פשוט הוא. ומ"ש ומ' אמה מלד שכנגדו וכו' ששנינו כותל ההיכל ו' והתא ו' וכותל התא חמש וצית הורדת המים ג' והכותל ה' ועל פי מה שנתבאר הרי כ"ה ועם כותל האולם שהם ט"ו עולה הכל מ'. ומ"ש ורחב הבית עשרים. מבואר במשנה:

י' הפשפש הוא שער קפץ וכו' עד ומהלך עד שער הגדול ופותרו. צפרק רביעי דמדות (משנה ב):

י' השער הגדול היה רחבו י' אמות וגובהו וכו' עד לכסות אזורי הדלתות. שם ומסיים בה שכל הבית טוח בזה חוץ מאחורי הדלתות ופירש ה"ר עובדיה ז"ל שתיים צפנים בעובי הכותל שכלפי פנים ושתיים בחוף בעובי שכלפי החוף שעוביו של כותל ההיכל היה ו' אמות ולסוף אמה חילונה של עובי הכותל היו הדלתות

החילונות אחת לימין הפתח ואחת לשמאלו כל דלת מהם רחבה ה' אמות וכשהיו נעולות היו נוגעות זו בזו וסותמות רוחב חלל הפתח שרחבו י' אמות וכשהיו נפתחות לגד פנים מכסות חמש אמות של עובי הכותל ושתיים דלתות אחרות כמדת אלו היו קבועות בחוף עובי הכותל לגד פנים וכשהיו נפתחות מכסות ה' אמות מפה וה' אמות מפה מרוחב

האולם חמש אמות, נמצא הכל מאה אמה. ה' מן הצפון לדרום מאה אמה, עובי כותל האולם חמש אמות, ומכותל אולם עד כותל

הקדש עשר אמות, ובתלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה וביניהן חמשה מקומות פנויים, בין כותל היצון ובין השני חמש אמות, ובין שני ושלישי שלש אמות

וחמש בין שלישי ורביעי, ובין רביעי וחמישי שש, ובין חמישי וכותל הפנימי שש נמצא

הכל ארבעים אמה מצד זה, וארבעים אמה מצד שכנגדו ורוחב הבית מבפנים עשרים, הרי מאה אמה. ו' הפשפש והוא שער הקמץ, ושני פישפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע, אחד בצפון ואחד בדרום, שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל השער הזה סגור יהיה

לא יפתח, ושכצפון בו נכנסין, ומהלך בין שני הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו ונכנס לתוך ההיכל ומהלך עד שער הגדול ופותרו. ז' השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגובהו עשרים אמה, וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ, החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות. ח' פתחו

של אולם היה גבוה ארבעים אמה ורוחב עשרים ולא היה לו שערים וחמש מלתריות של מילא היו על גבי פתחו מלמעלה, התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, וכל אחת מחמשתן עודפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה, נמצאת העליונה שלשים אמה ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת. ט' ההיכל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי, ויציעים

מכות ה' אמות מפה וה' אמות מפה מרוחב כותל ההיכל צפנים ושם לא היה הכותל טוח בזה צד כמו שאר הבית לפי שלא היה נראה ע"כ:

ח' פתחו של אולם היה גבוה מ' אמה וכו' עד ונדבך של

אבנים היה בין כ"ז אחת ואחת. משנה צ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ב וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. בין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה בין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הללמים (דף מ"ג) אהא דמיא לא יעשה ארס בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ במילואו לרוח מזרחית:

ט' ההיכל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי. נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כולו וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה

ד') התחתונה ה' ורובד ו' האמצעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' שנאמר הליע התחתונה חמש בלמה רחבה והתיכונה שש בלמה רחבה והשלישית שבע בלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטרות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו היציעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש בלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש בלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

ציורים
ה. מן הצפון לדרום... עשר אמות, פיה"מ מדות פ"ד מ"ב (בהצירוף). שם סוף מ"ז.
ו. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ז. מדות פ"ד מ"ב.
ז. וארבע דלתות וכו' פיה"מ מדות פ"ד מ"ב.
ח. וחמש מלתריות וכו', פיה"מ מדות פ"ג מ"ז.
ט. ההיכל וכו', פיה"מ מדות פ"ד סוף מ"ז. ויציעים

מראי מקומות

ה. מן הצפון לדרום וכו', מדות פ"ד מ"ז. ו. הפשפש וכו', מדות פ"ד מ"ב. השער הזה וכו', מדות פ"ג מ"ז. ולא היו לו שערים, שם פ"ב מ"ג. וחמש מלתריות וכו', שם פ"ג מ"ז וגו', יחזקאל מד, ב. ז. השער הגדול וכו', מדות פ"ד מ"א. ח. פתחו של אולם ט. ההיכל וכו', מדות פ"ד מ"ז. ויציע התחתונה וכו', שם פ"ד מ"ד. היציע התחתונה

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ד

ציונים
 היו מקיפין לבית
 וכו', פיה"מ שם
 פ"ג מ"ד. וכן סביב
 לכתלי האולם וכו',
 פיה"מ שם מ"ו.
 י. פיה"מ מדרות
 פ"ד מ"ג.
 יא. ובקרבן מורחית
 צפונית וכו', פיה"מ
 מדרות פ"ד מ"ג.
 יב. ומסיבה היתה
 עולה וכו' פיה"מ
 מדרות פ"ד מ"ה.
 יג. וראשי פספסין
 . . האומנין, פיה"מ
 פ"ד מ"ה.

הכותל לפניו וכן כשמגיע לרובד שע"ג התיכונה שהיא הרלפה של שלישית
 היא הכותל מלר ונכנס לפניו אמה אחת כדי שיגיע ראש הקורה על אותה
 אמה שכותל התיכונה בולט ויולא לחזק יותר מכותל העליונה ומלאכת היגיע
 העליונה רחבה אמה יותר מן התיכונה ושתי אמות יותר מן התחתונה והוא
 שנאמר כי מגרעות נתן לבית חולה לכתלי
 אחוז בקירות הבית כלומר היה מגרע ומחסר
 מעובי הכותל מבחוץ אמה א' ברובד של
 התיכונה ועוד אמה אחרת ברובד של
 העליונה כדי שיהיה לו מקום לשוט בהם
 ראשי הקורות של הרובד כדי שלא יעטרך
 ולאחוז בקירות הבית לעשות חורים בכותל
 ולתחזק עם ראשי הקורות עכ"ל:

עכ"ל. ומ"ש וכן היה סוכם שהיכל היינו שהיה בו רובד למקום תקרת
 היגיע התחתונה וכן לתקרת התיכונה ולא שהיא מוקף רובדים כמו של
 אולם:
 י כ"ל אלו המקומות הפנויים וכו' עד ואחד להיכל. צ"ל דמדות
 (משנה ג):

וכתב בהשגות בדיוטא אחת א"א
 אין צורך לזה ומה נשתנו
 שנים מן השלישה עכ"ל. ואני אומר
 שמש"ש בדיוטא אחת אפשר דקאי גם לשלשה
 שהשלשה היו בדיוטא אחת:

וכתב עוד בהשגות ואחד להתא
 שבו הפשפש א"א לא היה
 שם תא אחר וכו'. וז"ל רבינו צ"ח המשנה
 מה שאמר אחד לפשפש ר"ל לתא שיש בו
 פשפש הלפזני שבו נכנסים להיכל והוא הפתח
 שהיה בלפזני של תא שהיו לו חמשה פתחים
 והתא הזה היה בשורה אמעית מהתאים
 והוא שעל גבי המסכה עכ"ל. ולפי זה לא היה
 תא יתר ואין כאן השגה:

יב ומסיבה היתה עולה וכו' עד
 כדי שלא יזונו עיניהם
 מבית קדשי הקדשים. צפרק רביעי
 דמדות (משנה ג) פ"י מסיבה בנין כמין עמוד
 חלול עשוי כמו מעלות סביב והעולה בו
 עולה דרך היקף כן כתב הרד"ק צ"ח יחזקאל
 וכן פירש"י צ"ח דיומא מסיבה בנין אבנים
 מעלות מגלגלות וסוככות במקוץ עמוד כמין
 עץ נגלגל של גת. וזויליס פ"י הרמב"ם לול הוא
 פתח קטן. ומ"ש ופעם אחת צנקה מפסח
 לפסח מלכנין את ההיכל. צ"ח דמדות (משנה
 ד):

היו מקיפין לבית כולו מסביב חוץ לכותל
 המסיבה, ויגיע התחתונה חמש ורובד על
 גבה שש ויגיע אמצעית שש ורובד על גבה
 ז' והעליונה ז' שנאמר

השגת הראב"ד

ורובד על גבה. א"א
 איני יודע מהו על גבה אלא
 שכותל של היכל היה מקלר
 אמה ומגלגל חלל התא שש
 משש אמות ומעלה ואותן שש
 אמה שהתא בהן חללו חמש
 הם היו כנגד אולם ההיכל
 שהיו שש אמות והוא שחשבו
 רחב ההיכל כותל התא חמש
 והתא שש וכותל ההיכל שש
 והוא למעלה מן האולם.

היגיע התחתונה
 וגו', וכן היו השלש
 יגיעים מקיפים לבית
 משלשה רוחותיו
 וכן סביב לכתלי
 האולם מלמטה
 עד למעלה כך היו
 אמה אחת חלק
 ורובד שלש אמות,
 ואמה חלק ורובד שלש אמות עד למעלה,
 ונמצאו הרובדין מוקפין לכתלים, רוחב כל
 רובד שלש אמות עד למעלה, ובין כל רובד
 ורובד אמה ורובד העליון היה רוחבו ארבע
 אמות. י כל אלו המקומות הפנויים שבין
 הכתלים הם הנקראים תאים, נמצאו התאים
 המוקפין למקדש חמשה מן הצפון וחמשה
 מן הדרום ושלשה מן המערב, ושלש דיומות
 היו דיוטא על גבי דיוטא נמצאו ט"ו תאים
 בדרום חמשה ע"ג חמשה וחמשה על גביהן

וכן בצפון חמשה עשר, ושמונה תאים היו במערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן בדיוטא אחת הכל ל"ח תאים.

השגת הראב"ד

בדיוטא אחת. א"א אין לומר לזה ומה נשתנו מן השלשה.
 ואחד לתא שבו הפישפש. א"א לא היה שם תא אחר לאותו
 הפשפש אלא באותו התא שצקן מורחית לפניו היה הפשפש
 למזרחו והיה פתח קטן כעין חלון שמכניס רעוהו זה והוא נקרא
 פשפש ופותח פתח התא המזרחי שהיה המנעול מצפנים ושני
 מנעולים היו לו אחד יורד לאמת השמי ואחד פותח כיון ואם כדבריו
 היה תא למזרח והרי לא מנו אותן במנין התאים.

יא ג' פתחים היו לכל אחד ואחד מן התאים, אחד לתא מן
 הימין, ואחד לתא מן השמאל, ואחד לתא שעל גביו, ובקרבן
 מורחית צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים,
 אחד לתא מימין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסיבה, ואחד
 לתא שיש בו הפשפש, ואחד להיכל. יב ומסיבה היתה עולה
 מקרבן מורחית צפונית לקרבן צפונית מערבית שבה היו עולין
 לגגות התאים, היה עולה במסיבה ופניו למערב הלך את כל

פני הצפון עד שהוא מגיע למערב, הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום, הגיע
 לדרום הפך פניו למזרח והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עלייה שפתחה של עלייה היה פתוח לדרום.
 יג ובפתחה של עלייה היו שתי בלונסות של ארו שבהן עולין לגגה של עלייה, וראשי פספסין היו מבדילין בעלייה בין
 גג הקדש לגג קדש הקדשים, ולולין היו פתוחין בעלייה לבית קדש הקדשים שבהן משלשלין את האומנין בתיבות כדי
 שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים, ופעם אחת בשנה מפסח מלכנין את ההיכל.

מראי מקומות

וגו', מ"א ו. א. וכן סביב לכתלי וכו', מדרות פ"ג מ"ו. י. נמצא התאים וכו', מדרות פ"ד מ"ג. יא. שלשה פתחים וכו', מדרות פ"ד מ"ג. יב. ומסיבה וכו', מדרות פ"ד מ"ה. יג. ובפתחה וכו', מדרות פ"ד מ"ה. ופעם אחת בשנה וכו', שם פ"ג מ"ד.

פ"ה א הר הבית והוא הר המזריה וכו'. צפרק שני דמדות (משנה א) הר הבית היה חמש מאות אמה על ת"ק אמה. ומ"ש והיה מוקף חומה ומ"ש וכיפין ע"ג כיפין היו בנויות מתחתיו וכו'. צפ"ג דפרה (משנה ג) הר הבית והעזרות תחתיהם חלול מפני קצר התהום ומשמע

לרצונו שהיה כיפין ע"ג כיפין כמו ששנינו צפרק הנזכר גבי כצפ פרה. ומ"ש וכולו היה מקורה ע"י צמ"ל. ומ"ש סטיו לפנים מסטיו צפ"ק דפסחים (דף י"ג:) וצפרק לולב וערבה (דף מ"ה) ופירש"י האלטבא סביב סביב מקפת וכתוך אותו היקף עוד אחר:

ב ומ"ש ודי שערים היו לו אחד מן המערב ואחד מן המזרח וכו'. צפ"ק דמדות (משנה ג). ומ"ש רוחב כל שער אמות וגובהו עשרים ויש להם דלתות. צפרק שני דמדות (משנה ג):

ג ומ"ש לפנים ממנו סורג וכו' עד גובהו אמות. צפרק הנזכר ופירוש סורג מקלפות עלים ארוכות זו על גבי זו צאלכסון כלשון מסרגין את המטות וכתב הרא"ש שהסורג נעשה לטלטול שבת [תימה לרצונו לטלטול לא היה לר"ך שום דבר לפי שכן התורה כל מה שהוא מוקף צארבע מחילות הוא רה"י גמורה כמו שאמרנו צפ"ה"א דשבת ושבת במקדש לא גזרו. ועיין צפ"ט צפ"ג דמדות] ולה היה גבוה י' עפחים כדין כל מחילה דהיקף הר הבית לא מהני דהוי הוקף ולצפוף פתח ללא מהני. ומ"ש ועליו הוא אומר צקינות ואכל חל וחומה. צפ"י כ"ד לולין (דף פ"ו):

ד לפנים מן החיל העזרה וכו'. צפרק ה' דמדות (משנה א). ומ"ש ושבעה שערים היו לה שלשה מן הלפון וכו' עד ואחד במזרח. צפ"ק דמדות (משנה ד)

ומ"ש צערים צללפון ושדרוס סמוכים למערב. סס צפ"ג (משנה א) וצקלים פ"ו. ומ"ש ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדשי קדשים צאלמע. צפרק הרוחה (דף כ"ד) שנינו לא יקל אדם ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים:

ה ומ"ש כל שער מזה היה רחבו י' אמות וכו'. צפרק שני דמדות. ומ"ש ושער זה הוא נקרא שער העליון. ומ"ש והוא שער נקנור. צפ"ק דמדות (משנה ד):

ו העזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית וכו'. צפרק שני דמדות הר הבית היה חמש מאות אמה על ת"ק אמה רוצו מן הדרום שני לו מן המזרח שלשי לו מן הלפון מיעוטו מן המערב ופירש רבינו אמר שהעזרה לא היתה צאלמע הר הבית אלא היה הרחוק שי"ט בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה ל"ד דרום יותר מן הרחוק שי"ט צנייהס מלד מזרח והרחוק ממזרח יותר מהלפוני והלפוני יותר מן המערבי עכ"ל:

ז ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים וכו' עד כדי שלא יהיו מעורבבין. צפ"ג דמדות:

ח ובית גדול היה בצד עזרה בצפונה מבחוץ וכו' עד בה יורדים לבית הטבילה. צפ"ק דמדות (משנה ו) ופרש"י צפ"ק דיומא (דף כ"ו:) וארבע לשכות היו לבית המוקד פתוחות לה שתיים צדקש ושתיים צחול של בית המוקד מקלטה צנייה צתוך עזרה מקודשת ומקלטה צחול וראשי פספסין חסכות עלים מדבילים לסימן במקום המפסיק בין קדש לחול. ומ"ש רבינו מערבית דרומית לשכת הטלאים [היא לשכת בית שמיני וצתמיד נקראת לשכת הטלאים וציומא לשכת עלאי קרבן וצמדות לשכת קרבן] אע"ג דצפרק שלישי דתמיד (דף

פרק חמישי

א הר הבית והוא הר המזריה היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והיה מוקף חומה, וכיפין על גבי כיפין היו בנויות מתחתיו, מפני אהל הטומאה, וכולו היה מקורה סטיו לפנים מסטיו. **ב** והמשה שערים היו לו, אחד מן המערב ואחד מן המזרח ואחד מן הצפון ושנים מן הדרום, רוחב כל שער עשר אמות וגובהו עשרים, ויש להם דלתות. **ג** לפנים ממנו סורג מקיף סביב גובהו י' טפחים ולפנים מן הסורג החיל [גובהו] עשר אמות, ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה. **ד** לפנים מן החיל העזרה, וכל העזרה היתה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה, ושבעה שערים היו לה, **ג** מן הצפון הסמוכין למערב, ו**ג** מן הדרום סמוכין למערב, ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדש הקדשים באמצע. **ה** כל שער מהן היה רוחבו עשר אמות וגובהו כ' אמה, והיו לו דלתות מחופות זהב, חוץ משער מזרחי שהיה מצופה נחושת דומה לזהב, ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור. **ו** העזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות, ובינה ובין הצפון יתר ממה

שבינה ובין המערב, ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון. **ז** ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים, והיא היתה אורך ק' אמה ול"ה על רוחב קל"ה, וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכן עתידין להיות. **ח** ומה הם משמשות, דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערים, מזרחית צפונית לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין מתליעים בעצים, שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול, צפונית מערבית לשכת המצורעים, מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמוניא. **ט** עזרת הנשים היתה מוקפת גזוזטרא כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבבין, ובית גדול היה בצד העזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל והיה בנוי כיפה ומוקף רובדין של אבן והוא היה נקרא

משנה למלך

פ"ה א היה מקורה סטיו וכו'. צירושלמי פ"ג דתעניות הלכה ה' אלהיה דתנן עד שלא ישראל מירושלים להר הבית הר"ה אמה הר הבית מקורה היה ועיין צמ"ש הר"צ תוי"ט רפ"ג דמדות:

מראי מקומות

פרק ה: א. הר הבית וכו', מדות פ"ב מ"א. וראה תענית טז, א: מאי הר המזריה וכו'. והוא הר המזריה, דה"ב ג, א. והיה מוקף חומה, מדות פ"ב מ"ד. וראה שם פ"א מ"א. וכיפין וכו', פרה פ"ג מ"ו. מפני אהל הטומאה, שם מ"ג. וכולו היה מקורה וכו', ירושלמי תענית פ"ג ה"ט. סטיו וכו', פסחים יג, ב. והמשה שערים וכו', מדות פ"א מ"א-ג. ג. לפנים מכו', מדות פ"ב מ"א. ועליו הוא אומר וכו', פסחים פו, א. ויאבל וגו', איכה ב, ח. ד. וכל העזרה וכו', מדות פ"ב מ"ו. פ"ה מ"א. ושבעה שערים היו וכו', שם פ"א מ"ד-ג.

ציונים
פרק ה
ג. החיל גובהו
עשר אמות פיה"מ
מדות פ"א מ"ה.
ד. ושבעה שערים
היו לה, פיה"מ
מדות פ"א מ"א
(ועיין לקמן ח"א
סי' יד).
ו. פיה"מ מדות
פ"ב מ"א.
ח. מתליעים
בעצים, פיה"מ
מדות פ"ב מ"ה.
ט. עזרת הנשים
וכו' פיה"מ מדות
פ"ב מ"ה. בצד
העזרה בצפונה
מבחוץ, פיה"מ
מדות פ"א מ"ו.
והי' בנוי כיפה וכו',
פיה"מ תמיד פ"א
מ"א. הי' נקרא בית

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ה

ציונים
המוקד פיה"מ שבת
פ"א מי"א. תמיד
פ"ג מ"ג.
י. פיה"מ מדות
פ"א מ"ו.
יא. הי' הולך
במסיבה וכו' פיה"מ
תמיד פ"א מ"א.
יד. וכו' שולחנות
של שיש וכו', פיה"מ
תמיד פ"ג מ"ה. ושם
מדות פ"ג מ"ה. ושם
שוחטין וכו', פיה"מ
מע"ש פ"א מט"ו.
תמיד פ"ד מ"א
מדות פ"ג מ"ה.
טריטו. פיה"מ
זבחים פ"ה מ"א.
יז. לשכת הפרוה,
פיה"מ מדות פ"ה.
לשכת הגזית וכו',
שם. והיא הנקראת
לשכת פרהדרין,
שם.

ל) תנן שהיתה לפניו מערבית צפ"ק דמדות (משנה ו') תנן מערבית דרומית וצפ"ק דיומאל רמי להו ומסיק דמערבית דרומית הוא:
יא היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסיבה ההולכת תחת המקדש כולו וכו'. צריכ מסכת תמיד (דף כ"ה):

השלחנות שח' שלחנות היו שם כדתנן בפרק ששי ממסכת שקלים והיו נחוגות בח' אמות אלו. וה"פ מן הטבעות למחלית השלחנות ארבע ומחלית השלחנות לנגסים ארבע וממה ששנינו והמותר בין הכבש לכותל ומקום הנגסים מפרש רבינו דחיינן דהיינו י"ב אמות וחצי לצד הכבש ולכותל וי"ב ומחלה למקום הנגסים. ופירוט נגסים הם עמודים קלרים ואנקלויות של כחול קבועים בהם שבהם תולין ומפשיטין כמו ששנינו צפ"ג דמדות (משנה ה'): **זו מכותל צפוני של עזרה עד כותל המזבח וכו' עד והוא המקום ששוחטין בו קדשי הקדשים.** פלוגתא דתנאי צפ"ג דזבחים (דף כ) ופסק כרבי דאמר הכי:

בית המוקד, ושני פתחים היו לו אחד פתוח לעזרה ואחד פתוח לחיל. **י** וארבע לשכות היו בו, שתיים קודש ושתיים חול, וראשי פספסין מבדילין בין הקדש והחול, ומה היו משמשות מערבית דרומית לשכת הטלאים, ודרומית מזרחית לשכת עושי לחם הפנים, מזרחית צפונית בה גזוז בית חשמוני אבני מזבח ששקצום מלכי יון, צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה. **יא** היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסיבה ההולכת תחת המקדש כולו והגרות דולקות מכאן ומכאן עד שמגיע לבית הטבילה, ומדורה היתה שם, ובית הכסא של כבוד

וזוהו כבודו, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. **יב** אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז וזהו חשבונן: מכותל מערבי של עזרה עד כותל ההיכל אחת עשרה אמה, ואורך ההיכל כולו מאה אמה, בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים, המקום דריסת רגלי ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה. **יג** ורוחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלושים וחמש וזהו חשבונן: מכותל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות, בית המטבחים י"ב אמות ומחצה, ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצדו. **יד** מקום השולחנות שמונה אמות וכו' שולחנות של שיש שמניחין עליהן הנתחים ומדיחין את הבשר לבשל, ושמונה שלחנות היו, ובצד מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה, ושם שוחטין את הקדשים. **טו** ובין מקום הטבעות והמזבח שמונה אמות והמזבח ל"ב, והכבש שלשים, ובין הכבש ולכותל דרומי י"ב אמה ומחצה, מכותל צפוני של עזרה עד כותל המזבח שהוא רוחב ששים ומחצה, וכנגדו מכותל האולם עד כותל מזרחי של עזרה שהוא אורך שש ושבעים. **טז** כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים. **יז** שמונה לשכות היו בעזרת ישראל, ג' בצפון, וג' בדרום, שבדרום לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין, לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן, לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים, ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום הכפורים, לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה, והשאל שבצפון לשכת הגזית, לשכת הגולה, לשכת העין, לשכת הגזית שבה סנהדרין גדולה יושבת, וחציה היה קדש וחציה היה חול, ולה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחול ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין, לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה, ולשכת העין היתה אחורי שתיהן והיא היתה לשכת כ"ג והיא הנקראת לשכת פרהדרין, וגג שלשתן שוה, ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל, אחת מימין שער מזרחי והוא לשכת פנחס המלביש, ואחד משמאלו והוא לשכת עושה חביתין.

משנה למלך

זה היה שוק לקרקע העזרה ועיין בתו"ט צסוף מדות: **ולשכת העין היתה וכו'.** לשכה זו אם היתה צנויה בקדש או בחול וכן אם היתה פתוחה לקדש או לחול עיין בתוס' פ"ק דיומאל (דף ח') ד"ה דלוי ועיין בתו"ט סוף מדות: **והיא הנקראת לשכת פ"ה דרין.** צפ"ק דיומאל (דף כ"ט) נסתפקו בלשכת אצטניס ולשכת כ"ג איזו היתה צדקו ואיזו בלפון ועיין בלח"מ סוף פ"א מהלכות עבודת יום הכפורים:

יב מכותל מערבי של עזרה עד כותל ההיכל כו'. ל"ב והוא המקום הנקרא אחורי בית הכפורים:
יד ומדיחין את הבשר. עיין לקמן פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות דין ו':
מז כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון. עיין בתו"ט פ"ג דיומאל:
יז ועל גגה היתה בית טבילה. כתבו התוס' פ"ג דיומאל (דף ל"א) שגג

מראי מקומות

פ"א מ"ו. יא. היורד וכו', תמיד פ"א מ"א. יב. אורך העזרה וכו', מדות פ"ה מ"א. יג. ורוחב העזרה וכו', מדות פ"ה מ"א. מכותל צפוני שם מ"ב. ושם תולין וכו', שם פ"ג מ"ה. יד. מקום השולחנות וכו', מדות פ"ה מ"ב. שולחנות של שיש, שם פ"ג מ"ה. תמיד לא, ב. ומדיחין את הבשר וכו', תמיד פ"ד מ"ב. שקלים פ"ו מ"ד. טו. ובין מקום וכו', מדות פ"ה מ"ב. מכותל צפוני וכו', זבחים כ, א. טז. כל המרובע וכו', זבחים כ, א. יז. ג'. בצפון וג' בדרום וכו', מדות פ"ה מ"ג. והשאל שבצפון, שם מ"ד (כג' הגמ') יומא יט, א. וחציה הי' קודש. . ולה שני פתחים וכו', יומא כה, א. והיא הנקראת וכו', יומא ב, א (במשנה) שם.

פ"ו א המקדש כולו לא היה במישור וכו'. צ"כ דמדות (משנה ג') לפנים ממנו החיל י' אמות וי"ג מעלות היו שם רום מעלה ח'י אמה ושלחה ח'י אמה ופירש"י צ"כ דיומא (דף ט"ו) שלחה משך רוחב המעלה ח'י אמה וארכה ככל רוחב הכר ללפון ולדרום:

ב ומ"ש ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה ב"ו

מעלות וכו'. צ"כ דמדות וט"ו מעלות עולות [מתוכה ר"ל מעזרת נשים] לעזרת ישראל ושנינו בלוחו פרק כל המעלות שהיו שם רום מעלה ח'י אמה ושלחה ח'י אמה:

ג ומ"ש ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה

דוכן יש בו ג' מעלות וכו'. שם גבי עזרת ישראל ועזרת הכהנים ראב"ז אומר מעלה היתה [שם] וגבהה אמה והדוכן נתון עליה וכו' ג' מעלות של ח'י ח'י אמה נמלאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחלה ופירש"י צ"כ דיומא וכו' שלש מעלות של ח'י אמה שעולים בה לדוכן:

ד ומ"ש ועולה משם לאולם ב"ב

מעלות וכו'. צ"כ דמדות (מ"ו) ויש לגמגם על זה שהרי שנינו צ"כ דמדות כל המעלות שהיו שם רום מעלה ח'י אמה ושלחה ח'י אמה חוץ משל אולם הרי שמעלות האולם לא היו צמדה זו וה"ר עובדיה כתב גבי מעלות האולם ה"ג רום מעלה [ח'י אמה] ושלחה ח'י אמה וכו' וכך גרים ה"ר שמעיה ולגירסת רבינו קשה צ"ן האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ג מעלות היו שם רום מעלה ח'י אמה ושלחה ח'י אמה וכו':

ה ומ"ש נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח ש"ל

הר הבית ב"ב אמות וגובה שער הבית עשרים אמה לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך וכו'. צ"כ דמדות וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה ומתכוון ורואה פתחו של היכל בשעת הזיית הדם ופירש"י צ"כ דיומא (ט"ו) כל הכתלים שהיו שם ככל בנייני הר הבית היו גבוהים הרבה מאלו שהיו כל פתחים שבהם גבוהים עשרים אמה לצד ממה שעל הפתחים הרבה מאלו. חוץ מכותל מזרחי והוא התחתון לרגלי הר הבית שבו נכנסים לחיל שלפני

עזרת הנשים ומן החיל נכנסים לעזרת הנשים ומעזרת נשים לעזרה הגדולה. שהכהן השורף את הפרה עומד צדה המשחה הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדש ופני הכהן למערב ומתכוון ורואה מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים ממנו פתחו של היכל כשהוא מזה צדס דכתיב והוא אל נכח פני אהל מועד ואם היה הכותל גבוה

אע"פ שהשערים מזוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת הנשים ושער

עזרת הנשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה כנגד פתח ההיכל לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתחים לפי שההר הולך ומגביה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה עשרים אמות יותר מקרקע

רגלי הר הבית ונמלאת אסקופת ההיכל גבוהה ממשקוף פתח הר הבית ולא יוכל לראות חלל פתח ההיכל דרך אותו פתח עכ"ל. ורבינו בפירוש המשנה פ"ב דמדות אמתני' דכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים כתב ככל מה שכתב צ"כ דמדות זה צ"כ דמדות

ו' ומ"ש ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל וכו'. צ"כ דמדות

מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"כ דמדות דערכין (דף ג')

ז הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'.

צ"כ דמדות שני (משנה ח) חן הלשכות בניויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגוטיהן קדש בניויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגוטיהן חול וצ"כ כ"ד לולין (דף פ"ה): אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו וכו' ת"ש הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגוטיהן קדש תרגמה רב חסדא בשנגוטיהן שוין לקרקע העזרה ח"ה אימא סיפא בניויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגוטיהן חול וא"י ס"ד בשנגוטיהם שוין לקרקע עזרה ה"ל מחילה ואמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר ר' יוחנן צפתוחות להר הבית כי תניא הריא צפתוחות לעזרה והתניא רבי יהודה אומר מחילות מתחת ההיכל חול כי תניא הריא שפתוחות לחול. ת"ש וגגן קדש ותסבירא והא קתני וגגין הללו אינן אוכלין שם קדשי קדשים ואין שומעין שם קדשים קלים וחלל קשיא גגן קדש אמר רב חמא בר גוריא לאותן שתי אמות דתגן שתי אמות היה בשוין הצירה וכו' ופירש"י גגין ועליות לא נתקדשו

- ציורים
- פרק ו
- א. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ד. מו"ג ח"ג
- פמ"ה בסופו.
- ב. פיה"מ מדות
- פ"ד מ"ב.
- ג. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ב.
- ד. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ד.
- ה. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ד.
- ז. פיה"מ מע"ש
- פ"ג מ"ח.

משנה למלך

פ"ו ז והעליות לא נתקדשו. מהסוגיא דס"פ כ"ד לולין מוכח דעליות דהיכל נתקדשו וגרסיה דעמא שהכנסו לשם חייב כרת וכן נראה מדברי התוספות צ"כ דשבוטות (דף י"ז) ד"ה ועמא:

מראי מקומות

פרק ו: — א. המקדש כולו וכו', מדות פ"ב מ"ג. ב. ומהלך כל עזרת הנשים וכו', וכו', מדות פ"ג מ"ו. ה. וגובה וכו', מדות פ"ב מ"ג. ומפני זה וכו', שם מ"ד. יומא טז, מדות פ"ב מ"ה. ג. ועולה ממנו לעזרת הכהנים וכו', מדות פ"ב מ"ו. ד. ועולה משם א. ו. ולשכות וכו', מדות פ"ב מ"ו. ועל הדוכן ערכין ג', ב. ז. הלשכות וכו', מע"ש

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ו

ציונים
יא. פיה"מ
שבועות פ"ב מ"ב.

בין גני ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גני לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים. פתוחות לחול שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית. תוכן חול בקדושת הר הבית ולא כעזרה דבית פתוח אוליין בשגגותיהם שום לקרקע שהלכות בניית מחילות תחת הקרקע הילכך גנים ודירה ה"ל כי ארעא. כי אמרה רבי יוחנן להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית הגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית אמרה בפרק אלו דברים וכו'. וכי תניא הו"ל דתוכן קדש בפתוחות לעזרה להכי נקט פתוחות דבית פתיחתן אוליין. והתניא מחילו שחתת ההיכל חול וקס"ד בפתוחות לעזרה קאמר ומשניין בפתוחות לחול [להר הבית]. ובפרק חזיהו מקומן (דף ג"ו) תני תנא קמיה דרב נחמן כל העזרה היתה קפ"ז על רחב קליה ח"ל הכי אמר לי אבא גנון זה כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וחי"בים משום טומאה למעוטי מאי וכו' למעוטי לשכות ואי בניויות בחול ופתוחות לקדש והא תנן תוכן קדש מדרבנן ודאורייתא לא והא תניא לשכות בניויות בחול ופתוחות לקדש מנין שהכהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים וישרי מנחה ת"ל בחצר אהל מועד יאכלוהו התורה רבתה חלרות הרבה אלא חיליה אחת אמר רבא לאכילה שאני אבל לענין טומאה לא והתניא לשכות הבניויות בחול ופתוחות לקדש כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים וחי"בים משום טומאה לאו אמרת ח"ן שוחטין תני נמי ח"ן חייבין. ופירש"י הא ח"ן תנן תוכן קדש ולחי"ב עלייהו משום טומאה. מדרבנן מלות חכמים היא שלא

יכנסו להם בטומאה אבל כרת וקרבן ליבא. והתניא מנין ללשכות וכו' ומדרבנן להו לענין אכילה שמע מינה קדושה הן מן התורה דאי מדרבנן וקרא אסמכתא הוא היאך הקילו חכמים לעקור דבר ולהכשיר מקום חול לאכילת קדשי קדשים. חלרות הרבה במקום קדוש בחצר אהל מועד. לאכילה שאני דרבי זה קרא חלרות הרבה. ואין שוחטין שם קדשים קלים דהא דבעין לפני אהל מועד למעוטי ידיו לדרין. לאו אמרת [דקתני] זה ח"ן שוחטין אלמלא לא קדשי תני נמי ח"ן חייבין משום טומאה עכ"ל:

ג ומו"ש רבינו החלונות ועובי החומה בלפנים וכו'. בפרק כ"ל לולין (דף פ"ה): תנן החלונות ועובי החומה כלפנים ובפרק חזיהו מקומן משמע דבין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה היו כלפנים. ופירש"י (בחי"ב) מקומן החלונות עובי חלל החלונות שבחומות העזרה כפי' מצפנים ועובי החומה בראשה מלמעלה:

ודע דבפרק כיצד צולין (דף פ"ו) אהא דמוקי רב חסדא מתניין בלשכות בניויות בקדש ופתוחות לחול גגותיהן קדש בשגגותיהן שום לקרקע העזרה מתיב מרתנן החלונות ועובי החומה כלפנים בשלמא החלונות משכחת להו דשוו לקרקע העזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה משכחת לה צבר שורא. ופירש"י עובי החומה אלמלא ראש החומה נתקדש דדמו לגנין ועליות. בר שורא חומה קטנה לפנים מחומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגובה ועולה במעלות עכ"ל. ויש לתמוה על רבינו למה סתם דבריו ולא פירש דהא דהחלונות ועובי החומה כלפנים דוקא בששוים לקרקע העזרה אבל אם אינו שוה לקרקע העזרה אינו כלפנים וכבר השיג עליו הראב"ד בזה וכתב ועובי החומה כלפנים ח"א אף אלו בששוים לקרקע העזרה ומשכחת להו צבר שורא עכ"ל. ולר"ך לדחוק ולומר שסמך רבינו על מה שכתב לעיל בסמוך גבי לשכות אם היו גגותיהם שום עס קרקע העזרה דממילא משמע דהוא הדין לחלונות ועובי החומה:

י ב"ד שרצו להוסיף על ירושלים וכו'. בפ"ק דסנהדרין (דף ז') ובפ"ב דשבועות (דף י"ד):

יא אין מוסיפין על העיר או על העזרות וכו'. בפרק שני דשבועות תנן שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ובאורים ותומים וצננהדרין של ע"א וצנשי תורות וצנשי וצ"ד מהלכים ושתי תורות אחריהם וכו' וכל שלא נעשה בכל אלו הכנסים לשם ח"ן חייב עליה. ובגמרא מנא ה"מ אמר רב שימי בר חייה דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו לדורות ופירש"י מנא ה"מ דבעין כל הגני לתוספת עזרה. וכן תעשו קרא יתירא למדרש לדורות וכימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כ"ג ואורים ותומים וע' זקנים. שתי תורות מנחמיה בן חכליה גמרינן ובגמ' תני שתי תורות שאמרנו בלחמן ולא בצנן וילף לה מקרא דמאי' נינהו חמץ. ואמרין תו בגמרא וצ"ד מהלכין ושתי תורות אחריהם למימרא דצ"ד קמי' תורה אולי והכתיב וילך אחריהם השועיה וחלי שרי יאודה ה"ק צ"ד מהלכין ושתי תורות מהלכות וצ"ד אחריהם ואמרין תו בגמרא כיצד מהלכות רבי חייה ור' שמעון ברבי חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו מ"ד זו כנגד זו הפנימית הך דמקרבא לחומה ומ"ד זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לצ"ד. ואיני יודע מגיין לו לרבינו לפסוק כמ"ד זו אחר זו ואפשר דמשום דפשתא דמילתא משמע טפי דמהלכות זו אחר זו משה נקט הכי [כוונתו דלשון הפנימית משמע טפי שתהא זו מהלכת אחר זו]:

משנה למלך

ג החלונות ועובי החומה בלפנים. עיין בספ"ה מהלכות מעשר שני ובפ"ה מהלכות קרבן פסח:

מראי מקומות

פ"ג מ"ח. פסחים פה, ב. פ"א, א. לפיכך גגים וכו', פסחים שם. ח. היו וכו', זבחים נו, א. וגגותיהן חול לכל דבר, מע"ש פ"ג מ"ח. ט. המחילות וכו', פסחים פו, א. החלונות וכו', שם פה, ב. י. בית דין שרצו וכו', סנהדרין ב, א (במשנה), טז, א. עד מקום שירצו בהר הבית, עיין זבחים נד, ב: וקמת ועלית אל המקום מלמד שביית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל. חגיגה פ"א מ"א: כל מקום שאינו יכול לאחורו וילעלות מירושלים להר הבית. וכיורשמי שם: בעזרה היו מראין פנים מהיכן את מודד כן מן השילוח וכו' (א"ש). וראה וירא כב, יד. ת"א בשלח טו, יז (א"ש). טא. אין מוסיפין וכו', שבועות יד, א (במשנה). ועל פי סנהדרין וכו', סנהדרין ב, א (במשנה). ככל אשר וגו', תרומה כה, ט. ומשה רבינו וכו', שמור' פמ"ח, ד. מדרש שוח"ט פ"א. ועיין זבחים קב, א. שבועות טו, א (ראה ר"ח שם. פיה"מ שם פ"ב מ"ב).

ציונים
יד. פיה"מ
שבועות פ"ב מ"ב.

יד כ"ז מקום שלא נעשה וכו'. אם (דף ט"ו) אהא דתנן כל שלא נעשה ככל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה איתמר רב הונא אמר בכל אלו תנן רב נחמן אמר באתח מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא ועורא זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באתח מכל אלו תנן סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ועורא קדושי קדיש ואע"ג דלא היו אורים ותומים ואמרין דתנאי פליגי בהאי מילתא מר סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ומר סבר קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ופסק רבינו כמ"ד קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ומדאמרין התם בגמרא תנאי היא דתנן א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בני הגולה בונים עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות וכו' א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית אובלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבא מדרי יהושע סבר קדשה לעתיד לבא מכלל דר' אליעזר סבר לא קדשה לעתיד לבא והא ק"ל דרבי אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע וכ"ש למאי דדחי התם דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכו' קלעים למה לי ללניעותא בעלמא דהשתא אף ר' אליעזר סבר דקדשה לעתיד לבא. ועוד דבפרק השוחט ומעלה (וזהו דף ק"ז) גרס"י איתמר המעלה בזמן הזה רבי יוחנן אמר חייב ר"ל אמר פטור ר"י אמר חייב קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ר"ל אמר פטור וכו' לא קדשה לעתיד לבא ובפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע דחייב דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכו' וידוע דהלכה כר"י לגבי ר"ל וא"כ ק"ל דקדושה לעתיד לבא וכל שכן למאי דדחי דכ"ע קדשה לעתיד לבא. וכתוב בהשגות א"ר סברת עלמא היא זו וכו'. ומ"ש שזו סברת עלמא ולא ידע מאין לו כבר הוכחתי מאין לו לומר כן במקדש וירושלים:

יב ומ"ש ועומדים בכנורות ובנבלים וכו'. אם אהא דתנן וזכיר תנו רבנן שיר של תורה בכנורות וזבנבלים וזבנבלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שצירושלים אומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר של פגעים וכו' ואומר יושב באתר עליון וגו' עד כי אתה ה' מחסי ואומר מזמור לדוד צברחו וגו' ופירש"י ארוממך ה' הוא מזמור חנוכה הבית לכך אומר אותו. שיר של פגעים יושב באתר עליון לפי שאמרו משה בהקמת המשכן. ואומר מה רבו לרי וגו' לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה שהיו מתלוצצים לרי יהודה וצנימין כשהיו בני ישראל בני הגולה בונים החומה ורבינו לא כתב אלא ארוממך ה' כי דליתני ולריך טעם למה ובשלמא מה רבו לרי איכא למימר דלא נאמר אלא באתו זמן שהיו הנאים מתלוצצים עליהם אבל היכא דאין לריס מתלוצצים עליהם לא אמרינן ליה אבל יושב באתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה ו"ל דמזמור יושב באתר עליון נמי אינו ענין לאומרו אלא כשיש לריס הגלמיים בהם דכתיב מתוך יעוף יומם וגו' יפול מלך אלף וגו':

יב וכיצד מוסיפין על העיר עושין בית דין שתי תורות ולוקחין לחם חמין שבהם והולכים בית דין אחר שתי התורות ושתי התורות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר ארוממך י"י כי דליתני וגו', עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם, ואובלים שם לחם תורה אחת משתי התורות והשנייה נשרפת וע"פ הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו. י"ג וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשיירי המנחה מה ירושלים התורה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שיירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו. י"ד כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תורות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים

השגת הראב"ד
בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. היא סברת עלמא היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחיות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

משנה למלך

של תורה בכנורות כו' ופירש"י שיר של תורה היו אומרים שם בכנורות ומהו שיר של תורה מזמור לתורה. ורבינו לא כתב מזמור זה ונראה דרבינו מפרש לה הכי שיר של תורה כלומר שיר של תורה זו שהיו מציאין לקדש העיר היה בכנורות וזבנבלים כו' והיה אומר ארוממך ה' וגו':
יד ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה כו'. כתב מרן אף הכן מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו כו' ועיין במ"ש רבינו לעיל רפ"ב מהלכות מעשר שני שכתב דמעשר שני אינו נאכל היום בירושלים משום דבעינן שיהיה הבית בני דומיא דבבב"ב וכו' ה"טו"ד ס"י גל"א דהיה

יב ועומדין בכנורות כו'. כתב מרן דיושב באתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה ומדברי רש"י משמע דלעולם אמרינן ליה שנתן טעם לזה המזמור לפי שאמרו משה בהקמת המשכן אף התוספות שם כתבו עד כי אתה ה' מחסי דכתיב לעיל מיניה ושלמות רשעים תראה דמשמעי באיזנים שהיו מילרין להם בשעת הבנין אבל משם ואילך לא משמעי בהכי. הרי דס"ל דמזמור זה לא נאמר אלא באתו זמן והכי דייקא שמעתתא דקאמר עד כי אתה ה' מחסי. ולדברי רש"י לריך טעם למה לא סיימו המזמור ולא ידעתי למה לא הביא מרן דברי התוס' הללו. ודע דבגמרא אמרינן ת"ר שיר

מראי מקומות

יב. וכיצד וכו' שבועות יד, א (במשנה - כג) הירושלמי והוצאת לו. ולוקחין לחם וכו', שבועות טו, ואל"ך. ועומדין וכו', שם ב. ארוממך וגו', תהלים ל, ב. והשנייה נשרפת, שבועות טו, ואל"ך. וכן אם הוסיפו וכו', שבועות טו, א. יד. כל מקום וכו', שבועות יד, ב. וזה שעשה עזרא, ע"פ נחמ"י יב, לא. זכרון הוא שעשה וכו', שבועות טו, א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ז

ציונים
 טו. ובמה נתקדשה וכו', פיה"מ עדיות פ"ה מ"ו.
 טז. ובקדושת שאר א"י וכו', פיה"מ עדיות פ"ח מ"ו.
 תשובות ס"י קכח (פאר הדור ס"י טו). כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל וכו', פיה"מ שם. תשובות שם.
 פרק ז
 א. מצות עשה וכו' סה"מ צ"מ"ע כא.
 ב. פיה"מ ברכות פ"ט מ"ו.
 ג. וכן הנכנסין וכו', פיה"מ מדות פ"ב מ"ב.

מן ומ"ש בשאר א"י שלא קדשה לעתיד לבא נתבאר בראש הלכות תרומות בפ"ד. ומ"ש הראב"ד וזכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחילות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י י"ל אין משם ראייה דכיון דחזינו דרבי יוסעף דהלכתא כוותיה סבר דקדשה לעתיד לבא ולא חזירי אללא ירושלים ומקדש ממילא חית לן למשמע דבנהי דוקא קאמרי לא בשאר א"י ונתן רבינו טעם לדבר אך הגך מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו ואין לומר דלתו ללא כהלכתא שהרי רבינו פסק כן בפ"ו מהלכות מעשר שני ו"ע. ומ"ש ולא עוד אללא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לעתיד לבא לא אמר אללא לשאר א"י וכו' אני אומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה דאע"פ למה היה מניח עזרא מלקדש לעתיד לבא שמה בזמן החרבן ויתן לנו רשות להקריב. ומ"ש לפיכך הנכנס עתה שם אין זו כרת אני תמה דמעיקרא משמע דמספקא אמהה וצופו דכריו נראה דפשיטא ליה וחדוש גדול הוא והיה לריך להביא ראייה. ומ"מ מ"ש רבינו אבל חז"ל הארץ בשביעית וצמערות אינו אללא מפני שהוא

כיבוש רבים וכיון שנקלחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אללא בחזקה שהחזיקו בה וכו' איני יודע מה כח חזקה גדול מכה כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנקלחה הארץ מידנו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש ו"ל"ע:

פ"ז א מצות עשה ליראה מן המקדש אתה ירא וכו'. צפרק קמא דיבמות (דף ו'):

ב ואיזהו יראתו וכו' עד אללא יקיפו מבחוץ. שם וצפרק הרואה (דף כ"ד). ומ"ש ולא יכנס לו אללא לדבר מלוה. צפרק בני העיר (דף כ"ח): אמרינן הכי לגבי בית הכנסת וכו' לצית המקדש:

ג וכל הנכנסין אהר הבית נכנסין דרך ימין וכו' עד ויקרבוך. צפרק שני דמדות (משנה ב) וכו':

ד כל שהשלים עבודה וכו'. צפרק הוליו לו (דף כ"ג) כהנים צעזודתן ולוים בדוכן וישראל צמעמדן כשהן נפטרים לא היו מחזירים פניהם והולכים אללא מלדין פניהם והולכים ומשמע דמלדין דקתני היינו

לשעתן וקידשן לעתיד לבא. **מן לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא הריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.** **מן** ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה במלח, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אללא

מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנקלחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אללא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנקלח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

פרק שביעי

א מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו, ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו. **ב** ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין לו בסדינו ואין צ"ל שאסור לרוק בכל הר הבית אללא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו, ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אללא יקיפו מבחוץ, ולא יכנס לו אללא לדבר מצוה. **ג** וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל, שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך, שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך. **ד** כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אללא מהלך אחורנית מעט ומעט ומהלך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה, וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדוכנן כך הם יוצאין מן המקדש כמי שפוסע אחר

משנה למלך

פ"ז ב או במנעל שברגליו כו'. תנן בפ"ו דשבת בית קבול כתיבם טמא וסמוכות שלו יולאין בהם שבת ונכנסים בהם בעזרה כסא וסמוכות שלו כו' ואין נכנסים בהם בעזרה ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו חילוקי דינים אלו. בירושלמי פ"ז דפסחים רבנן שלחן סנדליהון תחת האגף של הר הבית הרל אמרה שלא קדשו תחת האגף של הר הבית ע"כ:

מראי מקומות

טו. לפיכך וכו', עדיות פ"ח מ"ו. מגילה י. א. שבעות טו. ב. זבחים קו. ב. ועיין חולין יז. א: וכ"ש השתא דארחיקו להו טפי (שור"ת כנסת יחזקאל חו"מ ס"י קטו). טו. ובקדושת שאר א"י לענין שביעית. . לעתיד לבא, חגיגה ג. ב. חולין ז. א. יבמות טז. א. לפי שקדושת המקדש. . והשכינה אינה בטילה, ע"פ דה"ב ז. טו. שמו"ר פ"ב. ב. י"ל ש"מ רמו קצה תהלים רמו תרגו. והשימותי וגו', בחקתי כו, ל. א. אע"פ ששוממין וכו', מגילה כח, א (במשנה). וכיון שעלה עזרא וכו', ירושלמי שביעית פ"ו ה"א.

פרק ז: - א. מצות עשה ליראה מן המקדש, יבמות ו. ב. תוי"כ קדושים יט. ל. זהר ח"ג קט, ב. ומקדש תיראו, קדושים שם. ולא מן המקדש וכו', יבמות שם. ב. ואי זו היא יראתו וכו', תוי"כ קדושים יט. ל. קה"ר פ"ד, יז. ברכות נד. א. סב. ב. יבמות ו. ב. תוספתא ברכות פ"ו, כד. ירושלמי שם פ"ט ה"ה. אללא אם נזדמן לו וכו', ראה ברכות כד. ב. ולא יכנס לו אללא לדבר מצוה, ראה מגילה כח, ראה מגילה כח, סע"א ואילך. ג. וכל הנכנסין וכו', מדות פ"ב מ"ב. ד. כל שהשלים וכו', יומא גג. א.

משום דלא לארס לילך לאחוריו לגמרי וכן לאו לילך לאחוריו אלא מעט מעט אע"פ שהוא מולד ולפיכך כתב רבינו מעט מעט. ומ"ש בנחת איני יודע לו טעם דככלל מעט מעט הוא וסמ"ג השמיטו:

ה לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה וכו'. צפרק הרואה (דף כ"ד): וכ"ל

הנכנס לעזרה יהלך בנחת. כתב הראב"ד פ"י שלא ילך דרך הדיוטות:

ו ואסור לב"א אדם לישב בב"א העזרה וכו'. בסוף פרק אלו נאמרין (דף ו'): ופ"ק דתמיד (דף כ"ו) ופ"ב דיומא (דף כ"ה):

ומ"ש והסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית לא היו יושבים בחציה של חוץ כפ"ב דיומא (דף כ"ה). אמרין דלשכת הגזית היתה צנויה חליה בקדש וחליה בחול מדקתני הסם דוקן יושב במערבה ולי לאו דחליה בחול הכי מלי יתיב:

ז אף על פי שהמקדש היום וכו'. צפרק בני העיר (דף כ"ח) ופ"ק דיצמות (דף ו'). ומ"ש מה שמירת שבת לעולם וכו'. לשון סיפרא:

ח בזמן שהמקדש בנוי וכו'. צפרק הרואה (דף ס"א): אהא דתנן לא יקל ראשו כנגד שער המזרח אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הגופים ולפנים וצרוה ופסאין גדר וזמן שהשכינה שורה ופירש"י מן הגופים מקום שכיולים לראות משם הר הבית ומשם והלאה אין יכולים לראותו.

וצרוה שכיול לראות משם פרט אס מקום נמוך הוא. ובפסאין גדר מפסיק בינו להר הבית. וזמן שהשכינה שורה שצ"ה קיים:

ט ואסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב וכו'. צפרק הרואה (דף ס"א) [מדיון שיפנה אמנם מדיון שינה לא נזכר שם אלא (צדף ה) גבי אבא בנימין]. ומ"ש וכל המטיל מים מן הגופים ולפנים וכו'. בירושלמי צפרק הרואה (דף י"ד): וכל הדברים הללו ביארתי באר היטב בספר בית יוסף שעל טור א"ח בסיומן

ב' עיין עליו ויש ט"ס בצדרי רבינו ונריך להגיה וכל המטיל מים מן הגופים ולפנים לא יסב ופניו כלפי הקדש אלא ללפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדו וכן כתוב בספרי רבינו המוגהים:

י ואסור לאדם שיעשה וכו'. עד אע"פ שיש לה ז' קנים. צפרק כל הללמים (דף מ"ג):

תפלה לאחוריו, כל זה ליראה מן המקדש. ה לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור, מפני שהוא מכוון כנגד בית קדש הקדשים, וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם, ויראה עצמו

שהוא עומד לפני י"י מהלך בנחת. פי' שלא ילך כמו שנאמר והיו עיניו

ולבי שם כל הימים, ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש.

ו ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד

שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה', והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחציה של חוץ. ז אע"פ שהמקדש היום הרב בעונותינו חייב אדם

במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד. ח בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים, והוא שיהיה רואה את המקדש, ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש. ט אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב, ואין צריך לומר שאין קובעין בית הכסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב, לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב, אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים, וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדו. י ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל, אכסדרא תבנית אולם, חצר כנגד העזרה, שולחן בצורת שולחן, ומנורה בצורת מנורה, אבל עושה הוא מנורה של

משנה למלך

דמפסקין לקרא דושמאל שוכב כהיכל ה' משום דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ולי אמרת דאיסור זה הוא מדרבנן לא ידעתי מגיל דזמן שמאל נאסר דבר זה אימא דב"ד שאתרו אסרוהו אך ראיתי להתוס' פ"ב דזבחים (דף ע"ז) ד"ה הגה"ה ז"ל ושמא אינו מן התורה תדע כו' והנראה מדבריהם דספקא מספקא להו אס איסור זה הוא מן התורה או מדרבנן ועיין במ"ש פ"ב דיומא (דף כ"ה) ד"ה אין שהקשו והיכי אכל כו' דמוכח מדבריהם דס"ל דמן התורה אסור. אך קשיא לי אס איסור זה מן התורה אמאי לא תני לה צפ"ק דכלים גבי מעלות דעזרת ישראל. ודע שראיתי למהרימ"ט דדרשותיו פרשת קרח שכתב דכשעולה להשתחוות ולזבוח יש שם ישיבה ולא ידעתי זו מגין לו ולי.ע. ואף בלשכות הצנויות בחול אס תפוחות לקדש אסור ליטב בהם כ"כ התוס' פ"ק דיומא (דף ח' ודף כ"ה) ופ"ק דיצמות (דף ו'). (א"ה עיין במ"ש הרב המחבר פ"ה מהלכות ביאת מקדש דין י"ז):

ה לא יקל אדם את ראשו וכו'. גנאי הוא לעמוד בלא מנגפת בעזרה. תוס' פ"ב דיומא (דף כ"ו) ד"ה והא:

ו ואין ישיבה בעזרה כו'. לא נבאר איסור זה אס הוא מדאורייתא או מדרבנן וראיתי לרש"י ז"ל צפרק חלק (דף ק"א) שכתב גמרי דאין ישיבה הלכה למשה מסיני ולא מקרא אך צפ"ב דיומא (דף כ"ה) וצפ"ד (דף ס"ט) כתב אין ישיבה בעזרה דכתיב לעמוד ולשרת העומדים שם לפני ה' כו' אלמא מקרא נפקא לן. ומיהו יש ליישב דהני קראי אסמכתא ניניהו אך מאי דקשיא לי הוא מ"ש רש"י פ"ד דסוטה (דף מ') אין ישיבה בעזרה דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם ישיבה כו' נראה דס"ל דמדרבנן הוא איסור זה. ומיהו יש ליישב דבא לתת טעם למה אסרה תורה הישיבה וכן נראה ממ"ש שם חוץ ממלכי בית דוד שחלק להם המקום כבוד כו' אלמא דס"ל דהכל הוא דבר תורה האיסור וההיתר. וקלת ל"ל להכריח דאיסור זה מן התורה מההיא דאמרין צפרק עשרה יוחסין (דף ע"ח)

מראי מקומות

ה. לא יקל אדם וכו'. ברכות נד, א. וכל הנכנס לעזרה וכו'. מכילתא דרשב"י ס"פ יתרו. ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה', עיין ברכות ל, א. סב, ב. והיו עיני וגו', מ"א ט, ג. ומהלך באימה, ראה תרגום יונתן קדושים יט, ל. וראה פרש"י אבות פ"ו מ"א. בבית אלקים וגו', תהלים נה, טו. ו. ואסור לכל אדם לישב וכו', יומא כה, א. סנהדרין קא, ב. תמיד כז, א. ואין ישיבה בעזרה וכו', סוטה מ, ב. ויבוא המלך וגו', ש"ב ז, יח. והסנהדרין שהיו וכו', יומא שם. ז. אע"פ שהמקדש וכו', יבמות ו, ב. מגילה כח, ב. ועיין ברכות סב, ב. את שבתותי וגו' קדושים יט, ל. מה שמירת שבת לעולם וכו', תרי"ב קדושים שם. תנחומא ויקרא ו. שהש"ר פ"ד, ד (אות ו). ח. בזמן שהמקדש בנוי וכו', ברכות סא, ב. ט. אסור לאדם לעולם שיפנה וכו', ברכות סא, ב. או שיישן, שם ה, ב. וכל המטיל מים וכו', ירושלמי שם פ"ט ה"ה. י. ואסור לאדם שיעשה וכו', ע"ז מג, א.

ציונים
ה. לא יקל אדם
וכו', סהמ"צ מ"ע
כא. מ"ג ח"ג פמ"ה.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ז

ציונים
 יא. פיה"מ כלים
 פ"א מ"ח.
 יב. פיה"מ כלים
 פ"א מ"ו.
 יג. עירות ..
 להחזירו, פיה"מ
 כלים פ"א מ"ז.

יא שלש מחנות היו במדבר וכו' עד מעלה יתירה בבית עולמים. כפרק בתרא דזבחים (דף ק"ו ק"ז):

יב כל א"י מקודשת מכל הארצות וכו':

יג עשר קדושות הן וכו'. כפי' דכלים (מסנה ז): ומ"ש ואין קוברים בתוכן מת עד

שירצו שבעה טובי העיר. לשון המשנה סס ומשכיבין [גירסתנו ומסבין] לתוכן מת עד שירצו י"א אין מחזירין אותו ופירש סס רבינו עד שירצו אנשי המדינה ככלל או ז' טובי העיר שאם רצו לקוברו במקום מהמדינה יוכלו לקוברו י"א המת מהמדינה אין להם להחזירו למדינה לקברו סס ואפילו ילכו כולם. נראה שהוא מפרש דמשכיבין לתוכן מת היינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה. ובהשגות א"א לא שמעתי כאן לא רצון טובי העיר וכו' נראה שהוא גורס ומסבין לתוכן מת עד שירצו ואין דבריו השגה לדברי רבינו כי לא שמעתי אינה ראייה:

רצו בני העיר להוציא הקבר מהמדינה וכו'. עד מפנין אותו. כאלו רצתי פי"ד וזכרונאמי סוף גזיר איתיה נמי אלא שיש שם קלת חילוף:

יד ירושלים מקודשת וכו'. כפי' דכלים (מסנה ח): וא"ל דברים שנאמרו בירושלים אין מלינין וכו'.

חמשה קנים או של שמונה קנים או מגורה שאינה של מתכת אע"פ שיש לה שבעה קנים. **יא** שלש מחנות היו במדבר, מחנה ישראל והוא ארבע מחנות ומחנה לוייה שנאמר בה וסביב למשכן יחנו, ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים, וכנגדן לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוייה, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה, והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים. **יב** כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר

ושתי הלחם והביכורים מה שאין מביאין בן משאר ארצות. **יג** עשר קדושות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו, עיירות המוקפות חומה מקודשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המזוירים ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי

העיר או כל אנשי העיר, ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אע"פ שרצו כולן להחזירו, רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו, וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך, קבר שהקיפתו העיר בין מד' רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה

השנת הראב"ד
 ואין קוברין מת בתוכן (עד שירצו יצא אין מחזירין אותו). א"א לא שמעתי כהן לא רצון טובי העיר ולא רצון אנשי העיר אלא לעולם אין קוברין בהן אלא אם רצו לסבבו בעיר כדי להרבות בהם עד שירצו קרובו להולילו מסבבין.

לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו כולן, פחות מכאן מפנין אותו. **יד** ירושלים מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה, שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה, ואלו דברים שנאמרו בירושלים: אין מלינין בה את המת, ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם ואין משכירין בתוכה בתים, ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב, ואין מקיימין

משנה למלך

יג עיירות המוקפות חומה מקודשות כו'. נראה דכל התנאים שהלריך רבינו כפי"ב מהלכות שמיטה ויובל לענין בתי ערי חומה לריכס ג"כ למעלות אלו שכתב כאן ועיין בהר"ש ובמ"ש מהרי"ט ח"ד סי' ל"ז שרצה לחלק בין בתי ערי חומה למעלות אלו ודבריו לריכס אללי תלמוד ודוק. עיר שרובה עכו"ם בטלה ממנה קדושת היקף חומה. תוספות פי"ד דכתובות (דף מ"ה ז) ד"ה על ודו"ק. ולא ידעתי אם הפתחים נתקדשו בקדושת העיר או לא לפי שראיתי כפי"ז דפסחים (דף פ"ה) דאמרי' אר"ש בר ינחק מפני מה לא נתקדשו ערי ירושלים מפני שמלורעין מגינין תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ולפי זה יראה דגם בתי ערי חומה לא נתקדשו השערים מפני המלורעים. ואפשר דדוקא בירושלים עשו כן כדי שלא ילכו מירושלים אל בשר עיירות לא עשו כן אלא אף השערים נתקדשו. ומ"מ לא ידעתי למה לא הביא רבינו דין זה דשערי ירושלים שלא נתקדשו דנפקא מינה טובא לאכילת מעשר שני ואכילת קדשים קלים שאין אוכלין אותם בשערים כיון שלא נתקדשו בקדושת ירושלים. ואולי סמך על מ"ש ברפ"ט מהלכות קרבן פסח והאגף עלמו שהוא עובי הפתח ללחון. עוד אני

תמיה דמאותה סוגיא דפסחים מוכח דכל שערי העזרה נתקדשו בקדושת העזרה חוץ משער נקנור מפני שמלורעים עומדים סס ומכניסים בהוגות ירם ולא ידעתי אמאי לא הביא רבינו דין זה דג"מ טובא דטמא נכנס לשער נקנור פטור מנחת ואם נכנס בשאר הפתחים חייב כרת וכן ג"מ טובא לעניינים אחרים וכמבואר. עוד אני מסתפק בשערי הר הבית אם נתקדשו ומסתברא דנתקדשו בקדושת הר הבית דדוקא בירושלים משום טעמא דמלורעים לא קדשו השערים. שוב ראיתי בירושלמי פי"ז דפסחים דדין זה מחלוקת אמוראים דרבי ירמיה בשם רב שמואל בר ינחק אמר דלא קדשו תחת האגף של הר הבית כדי שיהיו זבים מגינים תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והקשו על זה דלא דמי למלורע שעשו תקנה בעדו משום דאין לו להגן זבין לו היכן להגן בכל ירושלים רבי יוחנן בשם רבי פנחס מן מה דלגא חמי רבנן שלחין סנדליהון תחת האגף של הר הבית דהא אמרה שלא קדשו תחת האגף של הר הבית ע"כ. ולפי סוגיא זו נראה דק"ל שלא קדשו תחת האגף של הר הבית דמעשה רב ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו דין זה:

מראי מקומות

יא. שלש מחנות וכו', תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטו, ב. וסביב למשכן יחנו, במדבר א. ג. יב. כל א"י מקודשת וכו', כלים פ"א מ"ו. יג. עשר קדושות וכו', כלים פ"א מ"ד. יד. ירושלים מקודשת וכו', ואלו דברים וכו', ב"ק פב, ב. תוספתא נגעים פי"ו, ב. אדר"ג פ"ה, ב. ואין עושין בה כבשונות, ב"ק פב, ב. ואין מגדלין וכו', שם עט, ב. (במשנה). ואין הבית וכו', שם פב, ב. ואינו מטמא בנגעים כו' שלא נתחלקה לשבטים, נגעים

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ח

ציונים
בשעה שנכנסין וכו',
שם.

פרק ח
א. שמירת המקדש
וכו', שהמ"צ מ"ע
כב. ואע"פ שאין
שם פחד וכו', שם.
פיה"מ תמיד פ"א
מ"א מו"נ ח"ג
פמ"ה.
ב. ושמירה זו
מצותה כל הלילה,
שהמ"צ מ"ע כב. ג.
שהמ"צ מל"ת סז.

ולתקן ולהוילא את הטומאה מלוא כהנים אין כהנים נכנסין לויים [אין לויים] נכנסין ישראלים [מלוא] בטוהרים אין טוהרים נכנסין טמאים מלוא כהנים נכנסין לויים [אין לויים] נכנסין תמימים נכנסין בעלי מומין ומפרש בסוף עירובין (דף ק"ה) מלוא כהנים נכנסין לויים נכנסין בעלי מומין מלוא כהנים אין טוהרים נכנסין טמאים אידי ואידי כהנים אין ישראלים לא.

(משנה ה) ולולין היו פתוחים בעלייה לבית קדש הקדשים שבהם היו משלשין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים ויש לתמוה דמשמע ממתניתין דדוקא בקדש הקדשים אמרו ולא בהיכל ורבינו שכתב הנכנסים להיכל מגין לו. ולי אני הנעיר נראה ד"ל לא לרבינו מתוספתא דפ"ק דכלים דתני סתם הכל נכנסים לבנות ולתקן וכו' ואלעיל קאי דקאמר כל הטמאין שנכנסו לפניו ממחילותיהן הרי אלו באזהרה נכנסו לקודש הרי אלו חייבים רבי יהודה אומר על פני הקודש צמיתה ושאר כל המקומות באזהרה. ואע"ג דבתר הכי מייטי קרא ויצאו הכהנים לפניו הבית לטהר לאו למימרא דדוקא בקדש הקדשים אלא דלא תימא בקדש דוקא נכנסו אבל לא בקדש הקדשים אלא כל קודש צמטע. וסבר רבינו דכיון דבתוס אפילו בקדש מיידי לא פליגא אמתניתין דמתניתין רבותא קתני אבל ה"ה להיכל ודוקן ומ"ש א"א אין שם תיבות או אי אפשר להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים.

ומ"ש רבינו טמא ובעל מום וכו'. שם בסוף עירובין איבעיא להו טמא ובעל מום אי זה מהם נכנס רב חייא בר אשי אמר רב טמא נכנס דהא אשתרי בעבודת לבור ר"א אמר בעל מום נכנס דהא אשתרי באכילת קדשים ופסק רבינו כר"א דפליג ארב משום דאמר טומאה הותרה בציבור ובפ"ק דיומא (דף ו'): איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה בציבור ורב ששת אמר דחוויה היא בציבור וקיימא לן דהלכה כרב ששת לגבי ר"ג באיסורי וא"כ דחוויה היא בציבור ולא הותרה ולפ"ז הגוססא הנכונה בספרי רבינו היא יכנס בעל מום ולא יכנס טמא כמ"ש בספרים ולא כמו שראיתי מי שהגיה יכנס טמא ולא יכנס בעל מום וטעות הוא בידו שגלה בדעתו ש"מ רבינו שהטומאה דחוויה בציבור הוא טעם להקל בטמא ואינו אלא הוא טעם להחמיר בטמא כמו שכתבתי:

ובל הנכנסים אהיבא לתקן יבנסו בתיבות. בפרק רביעי דמדות

העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לו, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחא משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש. ג ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנאמר ושמרו את משמרת הקדש, ולשון שמירה אזהרה היא הא למדת ששמירתו מצות עשה, וביטול שמירתו מצות לא תעשה.

משנה למלך

הותר באכילת קדשים לא דמי משום דאין כניסת פנים עסקין וכניסת פנים לא מלינו שהותר בעל מום כי א"ש טמא ורבי אלעזר סובר דבעל מום יכנס משום דטומאה לא הותרה בציבור אלא דחוויה היא בציבור אבל בעל מום הותר באכילת קדשים וא"כ לאו האי טעמא דאשתרי באכילת קדשים היה קודם הטמא משום דנהי דלא הותרה טומאה בציבור מ"מ דחוויה היא בציבור וא"כ ק"ש איסור טומאה מאיסור בעל מום אלא שהתא דחזוין דבעל מום אשתרי באכילת קדשים בעל מום קודם משום דטמא לא הותר בעבודת לבור ואלו בעל מום הותר באכילת קדשים. ומ"ש י' לדקדק בדברי מרן דלמה רבינו נתן טעם לשילת הטמא ולא נתן טעם לכניסת בעל מום ולי היה נראה הגירסא האחרת שדחה הרב והיא גירסת הרב המצ"ט בקריית ספר והוא יכנס טמא ואל יכנס בעל מום שהטומאה דחוויה בציבור דרב דס"ל דטמא קודם אית ליה דטומאה דחוויה היא ולא הותרה וא"כ אית ליה דטמא קודם לפי שגמנו שדחה כניסת פנים אלא הטמא וא"כ הכא נמי לתקן או להוילא את הטומאה יכנס טמא ורבי אלעזר ס"ל דבעל מום קודם משום דטמא לא הותר לו שום דבר אבל לבעל מום הותר אכילת קדשים ופסק רבינו כרב:

פ"ח ב ושמירה זו מצותה ב"ה ה"י"ה בו. המפרש למסכת תמיד כתב דהשמירה היתה ביום ובלילה אך רבינו שמעיה בריש מדות כתב דהשמירה היתה בלילה וכן הוא דעת הרע"ב. ודברי המפרש תמוהים הם בעיני:

מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים, לא מצאו תמימים יבנסו בעלי מומין, ואם אין שם כהנים יבנסו לויים, לא מצאו לויים יבנסו ישראל, מצוה בטוהרים, לא מצאו טוהרים יבנסו טמאים, טמא ובעל מום יבנסו בעל מום ואל יבנסו טמא שהטומאה דחוויה בציבור, וכל הנכנסין להיכל לתקן יבנסו בתיבות, אם אין שם תיבות או א"א להם שיעשו בתיבות יבנסו דרך פתחים.

פרק שמיני

א שמירת המקדש מצות עשה, ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרון לפלטרין שאין עליו שומרון. **ב** ושמירה זו מצותה כל הלילה, והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל

א שמירת המקדש מצות עשה, ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרון לפלטרין שאין עליו שומרון. **ב** ושמירה זו מצותה כל הלילה, והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל

העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לו, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחא משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש. ג ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנאמר ושמרו את משמרת הקדש, ולשון שמירה אזהרה היא הא למדת ששמירתו מצות עשה, וביטול שמירתו מצות לא תעשה.

משנה למלך

הותר באכילת קדשים לא דמי משום דאין כניסת פנים עסקין וכניסת פנים לא מלינו שהותר בעל מום כי א"ש טמא ורבי אלעזר סובר דבעל מום יכנס משום דטומאה לא הותרה בציבור אלא דחוויה היא בציבור אבל בעל מום הותר באכילת קדשים וא"כ לאו האי טעמא דאשתרי באכילת קדשים היה קודם הטמא משום דנהי דלא הותרה טומאה בציבור מ"מ דחוויה היא בציבור וא"כ ק"ש איסור טומאה מאיסור בעל מום אלא שהתא דחזוין דבעל מום אשתרי באכילת קדשים בעל מום קודם משום דטמא לא הותר בעבודת לבור ואלו בעל מום הותר באכילת קדשים. ומ"ש י' לדקדק בדברי מרן דלמה רבינו נתן טעם לשילת הטמא ולא נתן טעם לכניסת בעל מום ולי היה נראה הגירסא האחרת שדחה הרב והיא גירסת הרב המצ"ט בקריית ספר והוא יכנס טמא ואל יכנס בעל מום שהטומאה דחוויה בציבור דרב דס"ל דטמא קודם אית ליה דטומאה דחוויה היא ולא הותרה וא"כ אית ליה דטמא קודם לפי שגמנו שדחה כניסת פנים אלא הטמא וא"כ הכא נמי לתקן או להוילא את הטומאה יכנס טמא ורבי אלעזר ס"ל דבעל מום קודם משום דטמא לא הותר לו שום דבר אבל לבעל מום הותר אכילת קדשים ופסק רבינו כרב:

פ"ח ב ושמירה זו מצותה ב"ה ה"י"ה בו. המפרש למסכת תמיד כתב דהשמירה היתה ביום ובלילה אך רבינו שמעיה בריש מדות כתב דהשמירה היתה בלילה וכן הוא דעת הרע"ב. ודברי המפרש תמוהים הם בעיני:

פרק ח: - שמירת המקדש מ"ע, ראה זר ח"ג קט, א. שאין שמירתו אלא כבוד לו, ראה במדבר"ר פ"ג, ב. ושמירה זו מצותה וכו', ראה מדות פ"א מ"א (כפי הר"ש והרע"ב).

ד מצות שמירתו וכו'. בספרי פרשת קרח על פסוק אתה וזניך אתך לפני אהל מועד: וארבע ועשרים עדה וכו' והיכן היו שומרים וכו' עד סוף הפרק. צפ"ק דתמיד (דף כ"ה) וצפ"ק דמדות (מ"א): ומ"ש והרובין מפרש בגמרא פ"ק דתמיד (דף כ"ג) דהיינו נערים שלא הגיעו לעשות עבודה כגון פחותים מ"ג: ומ"ש ומניחים אותם כנגד ראשיהם. הוא כאוקמתא דרב פפא דרב"פ זא לו (דף ס"ט) דהכי מסיק גמרא דכנגד ראשיהם היו מניחים אותם לא תחת ראשיהם כי היכי דלא ליתגו מזגדי כהונה ואע"ג דתת הכי משמע דזגדי כהונה ניתנו ליהנות מהם

איכא למימר דהיה דרך לבישה דוקא ועל מה ששנינו (תמיד דף כ"ח) העמידו עושי מצותין לעשות מצותין פריך בגמרא למימרא דמצותין הוו קדימי והתניא מנין שאין דבר קודם לתמיד של שחר כו' אמר רב יהודה להחם חמין לרצועה ופירש"י דמותר להחם חמין לעסוק בה ומשמגיע זמן הקטרתה לאחר שיקריבו איברי התמיד יקטיר כמו כן את הצותין ואיני יודע למה קיטר רבינו מלכאך זה. ומ"ש רבינו חזן מלילי שבת וכו' ואע"ג דקיימא לן דאין שבות במקדש משום דהנסיס זרזיס הם וטלטול נר בשבת אינו אלא שבות שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מערב שבת:

ציונים
ד. וכ"ד עדה
שומרים
אותו,
פיה"מ מדות פ"א
מ"א.

משנה למלך

ד וארבע ועשרים עדה שומרים כו'. תנן בריש מס' מדות ב' מקומות הכהנים שומרים צ"ה צבית אצטנים צבית הנילון וצבית המוקד והלוים צעשעים ואחד מקום ה' על ה' שערי הר הצבית ד' על ד' פנותיו ומחוכו ה' על ה' שערי העזרה ד' על ד' פנותיו ומחוכו ואל' בלשכת הקרבן ואל' בלשכת הפרוכת ואל' לאחרית בית הכפורת ע"כ. וצפ"ק דמדות תנן וצבילון שער הנילון ומנין אכסדרה היה ועלייה צבוי על גביו שהכהנים שומרים מלמעלה והלוים מלמטן ע"כ. והנה לכאורה נראה דאכסדרה זו הכהנים היו שומרים מלמעלה והלוים מלמטה אך ראיתי למפרש בתחילת מס' תמיד שהצבית שם משנה זו דמדות שכתב דשמירת לויים אינה מוסבת על צנין אכסדרה אלא למדך שאע"פ ששמירת כהנים לריכה שתהא למעלה מקום שמירת הלוים לא צעו למעלה אלא למטן כו' והצי"א ראייה לדבריו דהא תנן צב"א מקומות הלוים שומרים וקא חשיב להו ולא קא חשיב שמירה זו דאכסדרה ואם איתא דלוים שומרים באכסדרה אי"כ הוה להו עשרים ותרי ע"כ. ובגמרא הקשו על משנה זו דהלוים צב"א מקום וקא חשיב ה' על ה' שערי עזרה ורמינהו צעשה שערים היו בעזרה ותיירו אמר אביי תרי מינייהו לא צעו שימור ופירש שם המפרש דתרי לא צעו שימור לויים דהא כהנים צ' מקומות שמרי ומאי ניגיהו שער בית המוקד ושער בית הנילון וצבשזון הו' שערים קא חשיב להו ע"כ. והנה הכלל העולה מדבריו הוא דלא מיצטע"א דבג' מקומות אלו שהיו הכהנים שומרים צעליה שלא היו הלוים שומרים למטה אלא אף צעשעים שהוא מקום שמירתן של הלוים צעשער בית הנילון וצעשער בית המוקד לא היו הלוים שומרים כיון שהכהנים היו שומרים צעליה וכן הוא דעת רבינו שכתב וארבע ועשרים עדה שומרים בכל לילה תמיד צב"ד מקום הכהנים בג' מקומות והלוים צב"א מקום ולא חשיב כלל שמירת לויים במקום שהיו הכהנים שומרים וצדין ח' כתב ועל ה' שערי העזרה חוץ לעזרה שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הנילון ע"כ כיון למה שתיירו בגמרא תרי מינייהו לא צעו שימור והיינו שער המוקד ושער הנילון דלא היה שם שמירת לויים כלל כיון שהכהנים שומרים שם מלמעלה אך ראיתי לסמ"ג בחלק מלות עשה ס"י קס"ה שכתב אף צבית אצטנים וצבית הנילון וצבית המוקד היו גם לויים שומרים וטפלים לכהנים כמו שנאמר וילוו עליך וישראלך במקום שהיו עליות היו הכהנים שומרים מלמעלה ולויים מלמטה וצבית המוקד היה כהן מצפנים ולוי מצחוץ דמפרש במסכת תמיד ובמסכת מדות שנינו שהלוים שומרים צב"א מקומות לצדס כו' ובשני השערים האחרים היו כהנים ולויים שומרים ע"כ. והנה כפי סברא זו מתני' דמדות דקתני שהלוים שומרים מלמעלה והלוים מלמטה איתא כפשטה דבאזתה אכסדרה עלמה היו הלוים שומרים למטה ומתניתין דקתני דהלוים היו שומרים צב"א מקום ולפי דברי הסמ"ג נמלא שהלוים היו שומרים צב"ד מקום דהיינו ג' מקומות עם הכהנים וצ"א מקום לצדס היינו משום דמתניתין לא קא חשיב אלא המקומות שהיו הלוים שומרים לצדס בלתי שותפות הכהנים

אבל לעולם דצמקום שהיו הכהנים שומרים גם הלוים היו שומרים שם למטה מדכתיב וילוו עליך וישראלך וזה למדנו ממתני' דמדות דקתני על אכסדרה צבית הנילון שהכהנים שומרים למעלה והלוים למטה והוא כלל לכל המקומות שהיו הכהנים שומרים שהיו הלוים שומרים שם למטה ולפי זה מה שתיירו בגמרא תרי מינייהו לא צעו שימור א"ן הכהנים כמו שכתבנו למעלה משום דהכהנים היו שומרים שם למעלה אלא הכהנים היו משום דבהני תרי שערים כבר היו הלוים שומרים תחת העליות שהיו שומרים שם הכהנים וא"כ לא צעו שימור לשערים והמקשה היה סבור דמלבד מה שהיו הלוים שומרים תחת העליות שהיו הכהנים שומרים דכתיב וילוו עליך היה מן הדין שהיו שומרים ג"כ בשערים שתחת העליות ותיירן אביי דאין לורך ליה דבחד מקום תרי שומרים למה לי וכיון שהיו שומרים תחת העליות שוב אינו לורך לשומרים בשערים. אך מה שאני תמיה לפי דברי הסמ"ג הללו הוא מההיא דאמר"י בריש תמיד מנא לן דהלוים היו שומרים צב"א מקום ואמר דכתיב לומר לויים ששה וגו' והקשו על זה הני עשרים וארבעה הוו ותיירו דלא הוו כי אם כ"א וכמבואר שם עוד תירלו דלעולם עשרים וארבעה דכתיב תלתא מינייהו דכהנים ועשרים אחד לויים ע"כ. ולפי דברי הסמ"ג דס"ל דהלוים מלבד מה שהיו שומרים בג' מקומות עם הכהנים עוד היו שומרים צב"א מקום לצדס ונמלא שהיו שומרים צב"ד מקום מהו זה שהקשו בגמרא הני כ"ד הוו והלא פשיטא דכ"ד היו וכי תימא דהיינו מה שתיירו בתיירולא בתרא תלתא מינייהו דכהנים כלומר שהיו שומרים עם הכהנים הא ליתא דהא בגמרא הקשו על זה והא הכא לויים הוא והולרכו לומר דצב"ד מקומות נקראו הכהנים לויים וליכא למימר דמה שהולרכו לומר דתלתא כהנים וכדריב"ל הוא מפני שהוקשה להם דאין הכתוב הזכיר שמירת הלוים ולא הזכיר שמירת הכהנים דאי"כ כפי תירולא קמא דקאמר דקרא נמי לא קאמר כי אם כ"א מקום תיקשי אמאי לא קאמר קרא שמירת הכהנים. ומיהו היה אפשר לומר דאם הכתוב לא איירי כי אם בשמירת הלוים לצדס אין זה מהקושי אם הכתוב לא הזכיר שמירת הכהנים אך כפי תירולא בתרא אי אמרת דקרא כ"ד מקומות קאמר והג' הם מקומות שהיו הכהנים שומרים עם הלוים אז קשה איך לא הזכיר הכתוב הכהנים שהם העיקר והלוים טפלים להם דכתיב וילוו עליך ומ"מ אין דברים הללו נוחים אללי. עוד קשה לי דבשלמא כפי תירולא קמא דקאמר דקרא כ"א מקומות קאמר אף שהלוים היו שומרים צב"ד מקום ניחא דאיכא למימר דקרא לא איירי אלא במקום שהיו הלוים שומרים לצדו ולא במקום שהיו שומרים עם הכהנים כי היכי דלא מיירי קרא בשמירת הכהנים אך לתיירולא בתרא דקרא איירי בשמירת הכהנים קשה דאמאי לא קאמר נמי המקום שהיו הלוים שומרים עם הכהנים ואם כן הוה להו כ"ז מקום. אשר על כן ג"ל דלביע עיקר מלות השמירה אינה אלא צב"ד מקום ומקרא ילפינן דג' כהנים לריכים לשמור בג' מקומות ושמינין נמי מקרא דגם הלוים לריכים לשמור במקום מיוחד דכתיב משה אהרן וצניו אלא שכתוב לא הזכיר גבי לויים ככה

מראי מקומות

שמירה אזהרה היא, עיין מנחות לר, ב: השמר דעשה נמי לאו. ד. מצות שמירתו וכו', תמיד כה, ב (במשנה). וכ"ד וכו', תמיד כו, א. מדות פ"א מ"א.

ציונים
ה. והרובין ..
אבן, פיה"מ פ"א
מ"א.
ו. פיה"מ תמיד
פ"א מ"א.

ה והיכן היו שומרים, כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד, בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות בנויות בצד שערי העזרה והרובין היו שומרים שם, בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רובדין של אבן וזקני בית אב של אותו היום היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם. ו לא היו הכהנים השומרים ישנים בבגדי כהונה אלא

משנה למלך

בלשון רבים וכן בדן דודאי לא היה איש אחד שומר ועוד אפשר דגירסתו היתה חזר וישב לו וקאי על צ"ל המזוכר למעלה וכיון שכן ע"כ לאו שומר הוא דהא אין לוי שומר מצפנים מכל הני טעמי ס"ל דבן לוי המזוכר כאן אינו שומר כי אם ממונה על מקום המפתחות: הכלל העולה ממה שכתבנו דבשמירת הלויים לפי דעתו איכא שלש מחלוקות הדעת האחת הוא דעת רבינו והמפרש דהלויים לא היו שומרים כי אם צב"א מקומות דוקא ובשער בית המוקד ובית הניצוץ לא היו שם שומרים לויים לפי שהכהנים היו שומרים מלמעלה. הדעת השנית היא דעת החוס' וס"ל כדעת רבינו שהלויים לא היו שומרים כי אם צב"א מקומות אך בזה פליגי עם רבינו דס"ל דהלויים היו שומרים בבית המוקד ובבית הניצוץ מלמטה וכבר כתבתי שהגרא"ה אל"ה הוא שדעת הר"ס הוא כדעת החוס'. הדעת השלישית היא דעת הסמ"ג ורבינו עובדיה דהלויים מלבד מה שהיו שומרים צב"א מקומות לבדם עוד היו שומרים בג' מקומות עם הכהנים וכבר ביארתי לעיל סברא זו בחר הי"ע. והרב בחר שבע אחר שהצ"ח מה שכתב בפסקי תוס' דמדות ותמיד שכתבנו למעלה כתב ולי נראה שהוא טעות גדול שהרי משנה שלמה שנינו בשלשה מקומות בו והלויים צב"א וקא חשיב להו להני צב"א מקום שהלויים היו שומרים לבדם בין שער ופנה דהר הבית ועזרה בו ופרך בגמרא רמיהו ז' שערים היו ומשני תרי מינייהו לא צבו שימור פירש המפרש לא לריכי שימור דהא כהנים בג' שמרי להו ומאי ניהו שער בית המוקד ושער בית הניצוץ וכ"כ רבינו בהדיא שהלויים לא היו שומרים כלל למטה בג' מקומות שהיו הכהנים שומרים דאי"כ אף אלו תרי מינייהו לריכי שימור ועוד דאי"כ היו בין הכל כ"ו מקומות ואנן ילפינן מקרא שלא היו בין הכל רק כ"ד מקומות בו. וכל דהמשנה דמדות הטענה דקתני שער הניצוץ בו שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה ועלה על דעתו דשמירת לויים מוסבת על בנין שער הניצוץ ומשם למד דהיה בבית אבטינס ובבית המוקד היו הלויים שומרים למטה אבל כבר נשמר מזה הטעות הר"ס ופירש דשמירת לויים אינה מוסבת על בנין שער הניצוץ אלא קאי על צב"א מקום שהיו שומרים לבדם וכן פירש המפרש ולאפוקי מהסמ"ג שכתב שהלויים היו שומרים בג' מקומות שהיו הכהנים שומרים והיו נמי שומרים צב"א מקום לבדם עכ"ל. והנה הנך רואה שאין ממש בדברים אלו כלל דמה שהקשה ממה דאמרין תרי לא לריכי שימור והצ"ח פי' המפרש כפי הגרסא לא ראה דברי הר"ס דבית המוקד שפירש פירוש אחר וכבר כתבנו דהתו' ס"ל כפי הר"ס ומה שחזר דאי"כ היו בין הכל כ"ו בו מה שאינו כתב דלדברי החוס' לא היו בין הכל רק כ"ד ואף אם היו כ"ו וכסדרת הסמ"ג לא קשה מידי ממה שהקשה וכמו שכתבנו לעיל גם מ"ש דהר"ס פי' דשמירת לויים אינה מוסבת על בנין שער הניצוץ זה אינו דדוקא המפרש פי' כן אך דברי הר"ס יותר נוטים לדברי החוס' וכמו שיראה המעיין ומה גם דאחר שפירש דטעמא דתרי לא צבו שימור הוא משום דהיו תכופים שמעת מינה דאף במקום שהיו הכהנים שומרים הלויים ג"כ היו שומרים, הכלל העולה דכל מה שיש לשאת ולתת בדברי סמ"ג ותוס' כבר הארכנו בזה לעיל והכל מתוקן אללנו וזה המחבר כפי הגרסא לא השגיח צעין יפה בדבריהם ולא די לנו זה הלעזר אלא שהט"ח דברים ופער פיו נגד רבותינו צעלי החוס' וכתב צננים ושלשה מקומות שטעו והגרסא אל"ה הכל דבר אחד וזהו עונשו וש"י ליה מר' ולן: תנן בפ"ק דמדות ומקום היה שם אמה על אמה בו' שהמפתחות היו תלויות בה ע"כ. ונראה דמקום זה היה בבית המוקד עלמנו ולא בד' לשכות שהיו בבית המוקד דהא קודם למשנה זו קתני בית המוקד בו דעלה

דברים כדלמור כד' אותם כהנים לשם היו מונחות כל מפתחות העזרה ומפרש במסכת מדות היכן היתה הגחתן מקום היה שם אמה על אמה בו' ע"כ. והנה דברים אלו הם לרורים וחתומים והדבר לריך תלמוד. (א"ה עיין מ"ש הרב המחבר בפ"ד מהלכות כלי המקדש דין י"ז):
ה והרובין היו שומרים שם בו'. בגמרא אמרין דמשה קרי להו רובין משום דלא מטו למעבד עבודה ופירש המפרש כגון פחותין מ"ג שנה וכ"כ מרן. ואני תמיה על זה דאיך יתכן דמלוא זו שהיא שמירת המקדש שהיא מלות עשה ימינו אותה לעשות לקנינים שאין בני מלוא וכי תימא שהמלוא מתקיימת בשמירת הלויים הא ליחא דהא מקרא מלא הוא שהכהנים יהיו שומרים וכדאיתא בגמרא ריש מסכת תמיד. ומיהו לזה היה אפשר לומר דבבית המוקד השומרים לא היו קטנים דהא התם לא קתני רובין כי אם פרחי וכמו שעוד נעמוד על זה וא"כ הרי מתקיימת מלות שמירה התם ומיהו אין דעתו מתיישבת בזה דהא מקרא ילפינן דכהנים ישמרו בג' מקומות מדכתיב אהרן ובניו וא"כ מן הדין ראוי דהשומרים יהיו בני מלוא. והגרסא אל"ה דהא דקאמר הכא דלא מטו למעבד עבודה היינו שהם פחותים מעשרים שנה וכמ"ש רבינו בפ"ה מהלכות כלי המקדש דין ע"ו וכשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבוד עד שיהיה בן עשרים שנה ע"כ. ולאלו הוא דקרי להו הכא רובין דהיינו שהן ראויין לעבודה אלא שהכהנים אין מניחין אותם לעבוד והיו עושין אותם שומרים. והסמ"ג עשין קס"ה כתב דהרובין היו נערים שלא הגיעו לחינוך עבודה ע"כ ודבריו סתומים מהו חינוך עבודה. שוב ראיתי להרב בחר שבע שכתב כן ודחה דברי המפרש. וראיתי בפסקי תוס' מסכת תמיד ס"ו ו' שכתב שם פחות מבן עשרים אין כשר לעבודה ולפי דעתו דבריהם הן על הרובין השנוי בשמנתו דאמרין בגמרא דלא מטו למעבד עבודה ופי' הם דמיירי בפחות מבן עשרים ולמך דפחות מבן עשרים אין כשר לעבודה:

ו א' היו הכהנים השומרים ישנים וכו'. תנן בפ"ה דשקלים בן צבי על הפקיע ופי' רבינו עובדיה על הפקיע להלקות כהנים והלויים שנמלאו שנים על משמרותיהם שהיו שומרים את המקדש צלילה דאמרין במסכת מדות מי שהיו מולאין אותו ישן היו חובטין אותו ע"כ. והגרסא מדבריו הוא שגם לכהנים היו מלקין אם היו מולאין אותו ישן אך בפ"ק דמדות תנינן איש הר הבית היה מחזר בו' והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שיסן לו על משמרתו ע"כ. נראה דדוקא לויים היו לוקין

בלשון רבים וכן בדן דודאי לא היה איש אחד שומר ועוד אפשר דגירסתו היתה חזר וישב לו וקאי על צ"ל המזוכר למעלה וכיון שכן ע"כ לאו שומר הוא דהא אין לוי שומר מצפנים מכל הני טעמי ס"ל דבן לוי המזוכר כאן אינו שומר כי אם ממונה על מקום המפתחות: הכלל העולה ממה שכתבנו דבשמירת הלויים לפי דעתו איכא שלש מחלוקות הדעת האחת הוא דעת רבינו והמפרש דהלויים לא היו שומרים כי אם צב"א מקומות דוקא ובשער בית המוקד ובית הניצוץ לא היו שם שומרים לויים לפי שהכהנים היו שומרים מלמעלה. הדעת השנית היא דעת החוס' וס"ל כדעת רבינו שהלויים לא היו שומרים כי אם צב"א מקומות אך בזה פליגי עם רבינו דס"ל דהלויים היו שומרים בבית המוקד ובבית הניצוץ מלמטה וכבר כתבתי שהגרא"ה אל"ה הוא שדעת הר"ס הוא כדעת החוס'. הדעת השלישית היא דעת הסמ"ג ורבינו עובדיה דהלויים מלבד מה שהיו שומרים צב"א מקומות לבדם עוד היו שומרים בג' מקומות עם הכהנים וכבר ביארתי לעיל סברא זו בחר הי"ע. והרב בחר שבע אחר שהצ"ח מה שכתב בפסקי תוס' דמדות ותמיד שכתבנו למעלה כתב ולי נראה שהוא טעות גדול שהרי משנה שלמה שנינו בשלשה מקומות בו והלויים צב"א וקא חשיב להו להני צב"א מקום שהלויים היו שומרים לבדם בין שער ופנה דהר הבית ועזרה בו ופרך בגמרא רמיהו ז' שערים היו ומשני תרי מינייהו לא צבו שימור פירש המפרש לא לריכי שימור דהא כהנים בג' שמרי להו ומאי ניהו שער בית המוקד ושער בית הניצוץ וכ"כ רבינו בהדיא שהלויים לא היו שומרים כלל למטה בג' מקומות שהיו הכהנים שומרים דאי"כ אף אלו תרי מינייהו לריכי שימור ועוד דאי"כ היו בין הכל כ"ו מקומות ואנן ילפינן מקרא שלא היו בין הכל רק כ"ד מקומות בו. וכל דהמשנה דמדות הטענה דקתני שער הניצוץ בו שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה ועלה על דעתו דשמירת לויים מוסבת על בנין שער הניצוץ ומשם למד דהיה בבית אבטינס ובבית המוקד היו הלויים שומרים למטה אבל כבר נשמר מזה הטעות הר"ס ופירש דשמירת לויים אינה מוסבת על בנין שער הניצוץ אלא קאי על צב"א מקום שהיו שומרים לבדם וכן פירש המפרש ולאפוקי מהסמ"ג שכתב שהלויים היו שומרים בג' מקומות שהיו הכהנים שומרים והיו נמי שומרים צב"א מקום לבדם עכ"ל. והנה הנך רואה שאין ממש בדברים אלו כלל דמה שהקשה ממה דאמרין תרי לא לריכי שימור והצ"ח פי' המפרש כפי הגרסא לא ראה דברי הר"ס דבית המוקד שפירש פירוש אחר וכבר כתבנו דהתו' ס"ל כפי הר"ס ומה שחזר דאי"כ היו בין הכל כ"ו בו מה שאינו כתב דלדברי החוס' לא היו בין הכל רק כ"ד ואף אם היו כ"ו וכסדרת הסמ"ג לא קשה מידי ממה שהקשה וכמו שכתבנו לעיל גם מ"ש דהר"ס פי' דשמירת לויים אינה מוסבת על בנין שער הניצוץ זה אינו דדוקא המפרש פי' כן אך דברי הר"ס יותר נוטים לדברי החוס' וכמו שיראה המעיין ומה גם דאחר שפירש דטעמא דתרי לא צבו שימור הוא משום דהיו תכופים שמעת מינה דאף במקום שהיו הכהנים שומרים הלויים ג"כ היו שומרים, הכלל העולה דכל מה שיש לשאת ולתת בדברי סמ"ג ותוס' כבר הארכנו בזה לעיל והכל מתוקן אללנו וזה המחבר כפי הגרסא לא השגיח צעין יפה בדבריהם ולא די לנו זה הלעזר אלא שהט"ח דברים ופער פיו נגד רבותינו צעלי החוס' וכתב צננים ושלשה מקומות שטעו והגרסא אל"ה הכל דבר אחד וזהו עונשו וש"י ליה מר' ולן: תנן בפ"ק דמדות ומקום היה שם אמה על אמה בו' שהמפתחות היו תלויות בה ע"כ. ונראה דמקום זה היה בבית המוקד עלמנו ולא בד' לשכות שהיו בבית המוקד דהא קודם למשנה זו קתני בית המוקד בו דעלה

מראי מקומות

ה. והיכן היו שומרים וכו', תמיד כה, ב (במשנה). מדות פ"א מ"א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ח

מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ, כדרך כל שומרי חצירות המלכים שלא יישנו על הממות. ז אירע קרי לאחד מהן, הולך במסיבה שתחת הקרקע שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד שנפתחין השערים בבוקר יוצא והולך לו. ח והיכן היו הלויים שומרים, על חמשה שערי הר הבית, ועל ארבע פנותיו מתוכו, ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ שאסור לישב בעזרה, ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ הרי שמנה עשר מקום. ט ועוד שומרים בלשכת הקרבן ובלשכת הפרוכת ואחורי בית הכפורת. י ומעמידין ממונה אחד על כל משמרות השומרים, ואיש הר הבית היה נקרא והיה מחזור על כל משמר ומשמר כל הלילה, ואבוקות דלוקות לפניו, וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו עד שהיו אומרין בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרתו. יא בשחר קודם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממונה של מקדש וידפוק על הכהנים שבבית המוקד והן פותחין לו, נטל את המפתח ופתח את השער

ציונים
ז. אירע. ה. הולך
לו, פיה"מ תמיד
פ"א מ"א. וחוזר
ויושב וכו', פיה"מ
מדות פ"א מ"ט.
ח. ועל חמשה
שערי העזרה כו',
שהרי הכהנים וכו',
פיה"מ מדות פ"א
מ"א (ועיין לקמן
ח"א סי' יד).
יא. ופתח את
השער הקטן וכו',
פיה"מ תמיד פ"א
מ"ג. מדות פ"א מ"ז.

משנה למלך

היו ימים צבגדי קדש משמע שלל צבגדי קדש היו ימים והדרא קושיין לדוכתא דמה נשתנו כהנים מלויים דלויים מוכח ממתניתין דלא היו ימים וכדנתיבנא. ור"איתו צפסקי תוספות דריש תמיד וז"ל כהנים ולויים נחלקו למשמרות וזמן קצוב היה להם לישן ואם מלאו ממונה שישן יותר חוצצו במקל וסורף צבגדי אש לא שעומד תחלה ואומר שלום עליך גם במשמר אחד ישן משמר שני נעור וסומר ע"כ. והנה אין ספק שיש ימים צבגדי דברי התוס' הללו והנראה אל"ל דהתוס' הוקשה אל"ל מה שהקשינו דל"ך היו השומרים ימים ולאו תירצו צבגדי אופנים האופן הראשון הוא דלעולם דהיו ימים אלא דזמן קצוב היה להם לישן ואיש הר הבית היה מחזור ואם מלאו שישן יותר מהזמן הקצוב היה חוצצו במקל ומ"א דתנן לא היו ימים צבגדי קדש היינו בזמן הקצוב להם לישן. עוד כתבו דבכל משמר ומשמר לא היו כולם נעורים אלא היה א' ישן ואחד נעור והיו חוזרים חלילה ולפי זה מ"א דתנן דאיש הר הבית היה מכה למי שהיה ישן היינו למי שהיה זמנו להיות נעור ומ"א דתנן לא היו ימים צבגדי קודש הכוונה היא צמי שהיה זמנו להיות ישן לא היה ישן צבגדי קדש. ומה שסיימו התוספות וכתבו ומקומות יש שלל לישן בהם ולכאורה דברי התוס' הללו אין להם מובן דבאזיה מקום מ"ירי דאי בעזרה הא אפי' ישבה אסורה וכל שכן שינה והנראה דהתוס' הוקשה להם דכפי מה שכתבנו דבכל משמר ומשמר לא היו כולם נעורים אלא היה אחד ישן ואחד נעור א"כ איש הר הבית כשהיה מחזור איך היה יודע שזה הוא ישן היה זמנו להיות נעור ואפשר דזמנו היה להיות ישן ואם כן איך היה מכה אותו לזה כתבו דמקומות יש שלל לישן בהם כלומר דהיה להם בכל משמר ומשמר מקום קצוב שלל לישן אלא ליצב שם לשמור וכשהיה זמן אחד מהם לשמור היה יוצב שם ובמקום אחר היה הולך חזירו וישן וכשהיה מחזור איש הר הבית והיה מולא בן לוי במקום שלל היו ימים שם והוא היה ישן היה מכה אותו לפי שישן במשמרתו. שוב ר"איתו להרב בעל זכר שבע שהקשה קושיא זו שכתבנו וכתב ונראה צעירי דזמן קצוב היה להם לישן חלילה ואם מלאו הממונה שישן יותר חוצצו במקל וסורף צבגדי אש לא שעמד תחילה ואמר שלום עליך ומשמר אחד היה ישן ומשמר שני היה נעור וסומר כדרך כל שומרי חצירות המלכים וכן ד"ק לשון המשנה דמדות דקתני קול בן לוי לוקה וצבגדי נשרפין שישן לו על משמרו מדנקט על משמרתו משמע שאינו נלקה אלא על שישן על משמרתו אבל בלא משמרתו היה ישן בהיתר דאם לא כן על משמרתו למה לי והשומרים היו מתחלפין על פי משמרות עד שיגמרו כ"ד משמרות וחוזרים חלילה כמו בשאר עבודות והשתא לא קשיא מ"ירי ע"כ. והנך רואה שדבריו הם לקוחים מפסקי התוס' אלא שהרב נראה דפירש לדברי התוס' באופן אחר ממה שכתבנו ודבריו לריכס תלמוד ועוד אנופך י"ד צבגדי אלו אש יגמור ה' צבגדי:

מראי מקומות

ו. לא היו הכהנים השומרים וכו', תמיד כה, ב (במשנה). ומניחין אותן כנגד ראשיהן, יומא סט, א. תמיד כו, א. וישנים על הארץ, ראה שם כו, ב. ז. אירע קרי וכו', תמיד כה, ב. שהמחילות הפתוחות וכו', פסחים פו, א. ח. והיכן היו הלויים שומרים וכו', מדות

פ"א מ"א. תמיד כו, א. ט. ועוד שומרים וכו', מדות פ"א מ"א. י. ומעמידין ממונה וכו', מדות פ"א מ"ב. יא. בשחר קודם שיעלה וכו', תמיד כו, א (במשנה). נטל את המפתח וכו', שם כה, א (במשנה).

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ח

הקמץ שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות, כת הולכת למזרה, וכת הולכת למערב והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חביתין, הגיעו אלו ואלו אומרין שלום הכל שלום והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין. **יב** כסדר הזה עושין בכל לילה ולילה חוץ מלילי שבת שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת.

סליקו להו הלכות בית הבחירה.

משנה למלך

לי ממש רבינו צפ"ב מהלכות עבודת יום הכיפורים היה כ"ג זקן או חולה מלכנין עשיות של צרזל באש מצערב ולמחר מטילין אותם במים כדי להפיג לינתן שאין שבות במקדש או מערבין מים חמין במי המקוה עד שתפוג לינתן. ואי כדברי מרן למה היו מלכנין עשיות מצערב ולמחר מטילין אותם במים והיו עוברים על שבות מאחר שאפשר בתיקון אחר דליכא איסור שבות שהוא להחם מים חמין מצערב ולמחר יערבו אותם במי המקוה דליכא איסורא כלל:

יב חוץ מלילי שבת שאין בידם אור בו. כתב מרן ואע"ג דקי"ל דאין שבות במקדש בו שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מע"ש. וקשיא לי ממש מהר"א בכתביו סי' קנ"ד דלהקיש באלצבו בשבת לשחק הטינוק שרי והביא ראיה מדתנן בקש להתגמגם פרחי כהונה מקושין לפניו כו' ולא מידק עלה משום שאין שבות במקדש כדמסיק במלריף גחלת כו'. ואם כדברי מרן ע"כ טעמא לאו משום דאין שבות במקדש דהא היה אפשר להקילו בענין אחר אלא ע"כ טעמא הוא משום דהקשה אף במדינה שריא. תו קשיא

הלכות בית הבחירה

עם ביאור, הגהות עפ"י כת"י, לקוטי רמב"ם, מדאי מקומות
וביאודי הרבי

הלכות בית הבחירה א א

בשם יי אל עולם (וירא כא, לג)
שאלו שלום ירושלים, ישליו אהביך (תהלים קכב, ו)
ספר שמיני והוא ספר עבודה
הלכותיו תשע, וזה הוא סידורן.

הלכות בית הבחירה. הלכות כלי המקדש והעובדין בו. הלכות ביאת מקדש. הלכות איסורי המזבח. הלכות מעשה הקרבנות. הלכות תמידים ומוספין. הלכות פסולי המוקדשין. הלכות עבודת יום הכפורים. הלכות מעילה.

יש בכללן שש מצוות: שלוש מצות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה. וזה הוא פרמן.

א) לבנות מקדש. ב) שלא לבנות המזבח גזית. ג) שלא לעלות במעלות עליו. ד) ליראה מן המקדש. ה) לשמור את המקדש סביב. ו) שלא להשבית שמירת המקדש. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

א. מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות.

לקוטי רמב"ם א

[פתיחה] ספר שמיני אכלול בו מצות שהם בבנין מקדש וקרבנות צבור התמידין. וקראתי שם ספר זה ספר עבודה^א.

[א] והמצוה העשרים, הצווי שנצטוונו לעשות בית עבודה, בו תהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו תהיה הפניה ובו תהיה החגיגה וההתקבצות^ב בכל שנה כמו שיתבאר^ג. והוא אמרו יתעלה (תרומה כה, ח) "ועשו לי מקדש". ולשון ספרי^ד "שלוש מצות שנצטוו ישראל בשעת בניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק". הנה נתבאר לך שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכללותה כלומר בנין המקדש ותארו וחלוקתו ובנין המזבח ומשפטיו, במסכתא שנתחברה לכך והיא מסכת מדות. וכן נתבאר תיאור המנורה והשלחן ומזבח הזהב ומקום הנחתם בהיכל בגמרא מנחות^ה ויומא^ו.

אמרו (שם) "ועשו לי מקדש", שזו מצות עשה אחת מכלל המצות, והיא שיהא לנו בית שאליו פונים, וכלפיו תהיה הסעייה^ז, ובו תהיה ההקרבה, ושם יתאספו במועדים^ח.

שלוש מצות נצטוו ישראל בשעת בניסתן לארץ^י, למנות להם מלך שנאמר (פ' שופטים יז, טו) "שום תשים עליך מלך". ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר (תצא כה, יט) "תמחה את זכר עמלק". ולבנות בית הבחירה שנאמר (ראה יב, ה) "לשכנו תדרשו ובאת שמה". מנוי מלך קודם למלחמת עמלק^{יא} שנאמר (שמואל א טו, א-ג) "אתי שלח ה' למשחך למלך וכו' עתה לך והכיתה את עמלק

מראי מקומות

בנין בונה בית המקדש אלא להקריב קרבנות חביב עלי משפט וצדקה שלך יותר מכל הקרבנות שנאמר עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח (ירושלמי ר"ה פ"א ה"א, ושם נסמן).

[א] לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות. א"ר שמואל בר נחמן והי' כי ימלאו ימך אמר לו הקב"ה דוד ימים מלאים אני מונה לך איני מונה לך ימים חסרים שלמה

ביאורי הרבי

זה בתור זכר למקדש, אלא על לימוד זה חל הגדר של מצות בנין בית המקדש, כדאיתא במדרש (תנחומא צו יד) שע"י שמתעסקים "בקריאתה" - "אין בנין ביתי בטל" ונעשה "כאלו הם בונים אותה".

ויש לומר, שזהו מה שמדגיש הרמב"ם בהפסוק ד"שאלו שלום ירושלים", שיש חיוב מיוחדת בלימוד והעסק בהפרטים ופרטי פרטים (בדרך "שאלו" ב"בשלום") של הלכות בית הבחירה - ואין זה בתור זכר למקדש בעבר וכדי לידע איך לקיימו בעתיד, אלא היא חיוב וציווי בבנין בית המקדש בהווה - בזמן הזה.

משא"כ מהפסוק "ציון היא דורש אין לה", לומדים רק החיוב של דרישה, ע"ד זכר.

(ע"פ לקו"ש ח"י"ח ע' 412 ואילך)

פתיחה

לימוד צורת המקדש בזמן הגלות

בפתיחת ספר עבודה מביא הרמב"ם את הפסוק (תהלים קכב, ו) "שאלו שלום ירושלים ישאלו אוהביך", בפסוק זה מרמז ומגלה את החיוב של לימוד הלכות אלו.

בגמרא (ר"ה ל, א. סוכה מא, א) דרשו "דבעינן זכר מקדש" מהפסוק "ציון היא דורש אין לה (ירמי' ל, יז), מכלל דבעי דרישא". וצריך להבין, למה לא הביא הרמב"ם פסוק זה המובא בגמרא?

לביאור הקושי יש להקדים, דמצות בנין הבית היא מ"ע הנוהגת לדורות, ולכן בזמן שאי אפשר לבני ישראל לבנותו בפועל, חל עליהם החיוב והמצוה להתעסק בקריאתה, ואין

ציונים הערות והגהות

א. הקדמת הרמב"ם למשנה תורה. ב. בכ"י מופיע כאן כל המצות שבספר עבודה כפי שהוא בהקדמת היד. ג. אין הרמב"ם רומז במילה זו למצוה מסוימת אלא להתוצאה מן העליה לרגל (ר"י קאפח). ד. סהמ"צ מ"ע יב נג נר. ה. לרברים יב, י. וראה גם סנהדרין כ, ב. ו. חלוקת החצר, הקדש, וקרש הקדשים, וכל השאר (ר"י קאפח). ז. כה, א. צו, א ואילך. ח. לג, ב. ט. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ. י. הערת המתרגם (ר"י קאפח): המילה הערבית "בית מקצור" וענינה: שיהא הוא המטרה והרכו כוון המחשבה של כלל העם, בבחינת, מכלל דבעיא דרישה. יא. הערת המתרגם (ר"י קאפח): המילה הערבית "אלסעי" וענינה: הליכה לקראת. . במשך כל החיים. והכוונה שיהא הוא מטרת חייו מעין "תלפיות - תל שהכל פונים אליו". ותרגומי בעקבות תרגום רס"ג במילת "סעה" בתהילים נה, ט. יב. סהמ"צ להרמב"ם כלל יב. יג. סנהדרין כ, ב. ספרי ראה יב, י. תנחומא תצא יא. פסיקתא דר"ב (באבער) פ"ג (עה"פ והי' בהניח וגו'). יד. ראה זהר ח"ב קצר, ב. טו. סנהדרין כ, ב.

ב לקוטי רמב"ם

וכו". והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית שנאמר (שמואל ב ז, א-ב) "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל איביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו'"^{טז}.

[ב] ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ, שבע שכבשו ושבע שחלקו, ותקופה זו

הלכות בית הבחירה א-ב

וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר (תרומה כה, ח) "ועשו לי מקדש". וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו. והיה לפי שעה שנאמר (ראה יב, ט) "כי לא באתם עד עתה" וגו':

ב. כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו. ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו שם תקרה. באו לשילה. . ולא הי' שם תקרה אלא בית של אבנים מלמעטן ויהי היתה מנוחה (זבחים פ"ד

מראי מקומות

שכבשו ושבע שחלקו (זבחים שם, ע"ש). ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה. באו לשילה. . ולא הי' שם תקרה אלא בית של אבנים מלמעטן ויהי היתה מנוחה (זבחים פ"ד

[ב] כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו. ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחת ושגלגל ארבע עשרה שנה (סדר עולם פ"א, תוספתא זבחים פ"ג, ג. זבחים ק"ח ע"ב) שבגלגל ארבע עשרה שבע

ביאורי הרבי

ממלחמת עמלק, ולכן נתקיימה בו מצות בנין בית הבחירה עם כל הגדרים שבו, כל ג' המצוות.

עפ"ז יובן אריכות לשון הרמב"ם כאן, שבזה מבאר שהציווי ד"ועשו לי מקדש" הוא ציווי לדורות, וקיימיהו בכל זמן, אלא החילוק הוא באופן הקיום, שכל שהי' ענין המנוחה יותר הי' המקדש באופן קבוע יותר:

"משכן שעשה משה רבנו והי' לפי שעה כו' כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו" - מכיון שהקיימו המשכן במדבר באופן עראי, "ממסע למסע", הי' גם קיומו באופן עראי - ב"משכן" (אהל), וחיוב זה נמשכה גם "כשנכנסו לארץ", שהרי גם שם הי' באופן ד"לפי שעה" - לפני הגמר דה"ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו". ויהושע הי' מלך.

"ומשם באו לשילה", שהיו בני ישראל כמצב של מנוחה יותר, לאחר ש"שכבשו ושחלקו", אז בנוי "בית של אבנים" ולא אהל (כלפני"ז), ו"ש"ט שנה עמד משכן שילה" (-בנין קבוע יותר).

אבל גם אח"כ "וכשמת עלי חרב ובאו לנו ובנו שם מקדש וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש כו' וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה", היינו שגם בנוגע לנוב וגבעון כותב הרמב"ם "ובנו שם מקדש", כי גם בנוב וגבעון נתקיימו מצות בנין המקדש; והיות שלא הי' מצב של מנוחה בתכלית, לכן לא הי' ב"ימי נוב וגבעון" - "בית עולמים", "מגבעון באו לבית עולמים" (שאז הי' בשלימות ענין המלך, ע"י דוד ושלמה, וגם שלימות המנוחה ממלחמת עמלק).

ויש לומר הנפק"מ בזה להלכה בפועל, פסק הרמב"ם (לקמן פ"ז ה"י) "ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל אכסדרא תבנית אולם חצר כנגד העזרה", ומכיון שכל הבנינים שהרמב"ם מונה הי' להם דין מקדש, חל עליהם האיסור לעשות "בית תבנית כו'" כמותם.

(ע"פ לקו"ש חט"ו ע' 298 ואילך)

פ"א ה"א-ב

הלימוד להלכה מפירוט מקומות המשכן

כתב הרמב"ם: "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר (תרומה כה, ח) ועשו לי מקדש וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו והי' לפי שעה שנאמר (ראה יב, ט) כי לא באתם עד עתה וגו' כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה. וש"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנו ובנו שם מקדש וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה".

לכאורה תמוה, למה מאריך הרמב"ם ע"ד בניני המקדש השונים, ובפרט שמפרט מספר השנים של כל אחד ואחד, שהרי אינם אלא דברי ימי ישראל, ואין בזה נפק"מ להלכה? ויובן הביאור בזה בהקדם מש"כ הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"א ה"א): "שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך. . ולהכרית זרעו של עמלק. . ולבנות בית הבחירה", ואינו מוכן מדוע מביא הרמב"ם ג' מצות אלו, דרך אחד מהם שייך למדובר שם, ובפרט שמקדים לפנ"ז "שלוש מצות" - דלכאורה הוא מיותר, הביאור הוא, כי ג' מצות אלו קשורים זה בזה, דהיינו, גדר מנוי מלך מחייב שיהי' לאח"ז מלחמת עמלק ובנין בית הבחירה, וגדר בנין בית הבחירה מחייב שיהי' לפנ"ז מינוי מלך ומלחמת עמלק, ועד"ז במצות מלחמת עמלק.

ומזה מוכן, שכל מקדש (ומשכן) הי' לאחר מינוי מלך, ומנוחה ממלחמת עמלק. ד-ג' מצות אלו קשורים זה בזה.

מהאי טעמא ממשיך הרמב"ם, לאחר שמביא הכתוב "ועשו לי מקדש" - "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו והי' לפי שעה", הטעם שמדגיש אודות משה רבינו, הוא כי "משה רבינו מלך הי'" (לקמן פ"ו ה"א), והי' לאחר המנוחה

ציונים הערות והנהות

טז. הל' מלכים פ"א ה"א-ב.

הלכות בית הבחירה א ב-ג

ג לקוטי רמב"ם

היא אשר עמד אהל מועד בגלגל, ואחר כך בנו את הבית בשילה, ועמד כך והשכינה בתוכו שלש מאות וששים ותשע שנים י"ח.

הגלגל לא היה בו בית בנוי, אלא היה המשכן עצמו שהיה במדבר. אבל כיון שהלשון באסור הבמות נאמר תלוי במחנה והוא אמרו (אחרי י, ג) "אשר ישחט שור או

יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה. ושם"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנב ובנו שם מקדש. וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש. ומגבעון באו לבית העולמים. וימי נב וגבעון שבע וחמשים שנה:

ג. כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כן לבנות

כשב או עז במחנה, ועשה טעם הדבר (שם י, ה) "למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השרה" וזה הוא אסור הבמות, הרי עם חסול המחנות וכניסתם לארץ כלומר ארץ כנען והוא בזמן היותם בגלגל נסתלק הלאו הזה ונשאר ההיתר שאם רוצה להקריב בבמה מקריב כמו שהיה לפני המשכן, כיון שלא נאסר הדבר אלא במדבר במקום שהיו המחנות, הלא תראה אמרו "וקרשים קלים בכל מקום" כיון שלא היה שם מחנה מוגדר אלא נתפזרו בני אדם בארץ"ט.

נקרא שילה בית וכך נאמר בכתוב (שמואל א א, מ) "אל בית ה' שילה"י, וקראו משכן והוא אמרו (תהלים עח ס) "ויטש משכן שלו", ודבר זה לפי שהיה כמו שאמרנו"א, ולפי שהיה שם בנין הרי הוא מנוחה לפי שהם נחו ולא היו שם מסעות, וכבר הזהיר ה' מלהקריב בבמות אם היתה שם מנוחה והוא אמרו (ראה יב, ט) "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה", משמע כי כאשר יגיעו אליה נאסר עליהם להקריב בבמות"ב.

כאשר חרב מקדש שילה בעונות אבותינו"ב הקימו אהל מועד שנעשה במדבר בנוב, ואחר כך הזידו על נוב ואז הקימוהו בגבעון, ועמד בנוב וגבעון חמשים ושבע שנים, ובמשך זמן זה היה מותר להקריב בבמות, לפי ששילה היא המנוחה אשר עליה רמז הכתוב, וירושלים היא הנחלה כמו שנבאר"ב, ואמר באסור הבמות (שם) "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", ואלו היתה כוונת הכתוב כי משיבוא אל המנוחה יאסרו הבמות לעולם לא היה אומר "ואל הנחלה", אלא הכוונה שאם באתם אל המנוחה נאסרו הבמות, וכן גם אם באתם אל הנחלה יאסרו, משמע שהם מותרים בין המנוחה והנחלה, והוא אמרם"ב "למה חילקן ליתן התר בין זה לזה", ובין היות המקדש בשילה והיותו בירושלים היתה השכינה בנוב וגבעון"י.

[ג] קרא את ירושלים "נחלה" בגלל קביעות קדושתה וקימוה לעולם ועליה אמר הנביא (תהלים צד, יד) "ונחלתו לא יעזב", לפי שכבר אמר בתחלת הענין כי ה' בחר את ירושלים לשכינתו ובחר את ישראל לו יתעלה סגולה, ואמר אחר כך כי ה' לא יטוש את האומה הזו אשר בחר לנחלתו ולא אותו המקום אשר בחרו והוא אמרו (שם קלב, יג) "כי בחר ה' בציון אוה למושב לו", (שם

מראי מקומות

לנוב (סדר עולם פרק יא, זבחים קיח ע"ב).

וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון. כשמת שמואל הרמתי חרבה נוב ובאו לגבעון (סדר עולם שם. זבחים שם).

וימי נב וגבעון שבע וחמשים שנה. ימי אהל מועד שבגבעון חמשים ושבע (סדר עולם שם. תוספתא זבחים פי"ג, ג. זבחים קיח ע"ב) בנוב ובגבעון עשו חמשים ושבע (ירושלמי מגילה סוף פ"א).

[ג] כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן. באו לירושלים נאסרו הבמות ולא ה' להן עוד התר, והיא היתה נחלה (זבחים

מ"ו. קיב, ב) ר' פנחס בשם ר' יוסה בר' אילעאי כתוב אחד אומר ויטוש משכן שילה וכתוב אחד אומר ותביאהו בית ה' שילה הא כיצד בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה (ירושלמי מגילה פ"א הי"ב).

ושם"ט שנה עמד משכן שילה. בשילה עשו שלש מאות וששים ותשע (ירושלמי מגילה סוף פרק א). נשתירו לשילה ג' מאות ושבעים חסר אחת (סדר עולם פרק יא. תוספתא זבחים פי"ג, ג. זבחים קיח ע"ב).

וכשמת עלי חרב ובאו לנב. כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו

ביאורי הרבי

בירושלים" ולא "כיון שנבחר בית עולמים", שהרי חידוש העיקרי של בית הבחירה בירושלים הוא ענין הבחירה?

הביאור בזה יובן בהקדם, דהנה בפסוק שנאמר לגבי משכן שילה כתוב (ראה יב, ה) "המקום אשר יבחר ה' וגו' לשום את שמו שם", אבל בכתוב שנאמר לגבי ירושלים הלשון הוא (שם יא) "אשר יבחר ה' אלקיכם בו", זאת אומרת, שבשילה הבחירה היתה רק ב"לשום את שמו שם" - רק

ציונים הערות והגהות

יז. זבחים קיח, ב. יח. פיה"מ זבחים פי"ד מ"ו. יט. שם מ"ה. כ. כ"ה בגבי"ק של הרמב"ם, ובפסוק: "שלו". כא. במשנה: "ולא היתה שם תקרא, אלא בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן". כב. שם מ"ו. כג. שמואל א, ד. כד. לקמן מ"ח. הועתק לקמן ה"ג. כה. זבחים קיט, א. כו. פיה"מ שם מ"ז. וכ"ה בפיה"מ מגילה פ"א מי"א.

פ"א ה"ג

החילוק בין שילה וירושלים

כתב הרמב"ם: "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהן בית לה' כו' שנאמר (דברי הימים א כב, א) ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעלה לישראל ואומר (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עדי עד".

וצריך להבין, למה כתב הרמב"ם "כיון שנבנה המקדש

קלה, ד) "כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו", (שם צד, יד) "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב", וכבר באר נצחיות קדושתה ואמר (שם קלב, יד) "זאת מנוחתי עד ער"כז.

אבל מדוע לא הזכירו [מקום המקדש] בפירושו

בְּהֵן בֵּית לַה' וּלְהַקְרִיב בְּהֵן קָרְבָן. וְאִין שָׁם בֵּית לְדוּרֵי הַדּוּרוֹת אֱלֹא בִירוּשָׁלַיִם בְּלִבָּד וּבְחַר הַמּוֹרֶיָה שְׁפָה נְאָמַר (דברי הימים א כב, א) "וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלֶה לְיִשְׂרָאֵל" וַאֲמַר (תהילים קלב, יד) "זאת מְנוּחָתִי עַדִּי עַד":

בתורה ולא ייחרו אלא נרמז עליו ונאמר "אשר יבחר ה' וגו"כ" יש בכך לדעתי שלש חכמות^{כט}, האחת כדי שלא יחזיקו בו העמים וילחמו עליו מלחמה קשה כאשר ידעו שהמקום הזה מטרת התורה מכל העולם^ל, והשנית שלא ישחיתוהו אותם שהוא בידיהם עתה ויהרסוהו ככל יכלתם, והשלישית והיא היותר חשובה, כדי שלא יבקש כל שבט שיהא זה בנחלתו ויכבוש אותו^{לא}, והיה שם מן המחלוקת והקטטה כמו שאירע ברשיעת הכהונה^{לב}, ולפיכך בא הצווי שלא יבנה בית הבחירה כי אם אחר הקמת מלך, כדי שתהא ההחלטה ביד אחר^{לג} ויסתלקו הקטטות כמו שבארנו בספר שופטים לדלה.

מראי מקומות

כשרה למזבחות משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל . . . עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראויה לשכינה משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים שנא' כי בחר ה' בציון ואומר זאת מנוחתי עדי עד (מכילתא בא יב, א).

פ"ד מ"ז). קדושת שילה יש אחרי' התר ירושלים אין אחרי' היתר (מגילה פ"א סמ"י).

ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המורי'. עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל

ביאורי הרבי

אשר יבחר ה'.

עפ"ז נמצא, שהבחירה בירושלים אינה מחמת טעם וסיבה, אלא ה' בחר מקום זה להשרות שכינתו, ובמילא זהו ג"כ המקום שמקריבים בו הקרבנות.

ולפ"ז יוכן דהבחירה בשילה היא רק במקום והבחירה בירושלים היא גם בבית:

מאחר שהבחירה בשילה היא כדי לייחד מקום להקרבה, מספיק שהבחירה יהי' רק במקום הבית אבל לא בבית גופא.

משא"כ בירושלים שהבחירה בו היא מצד עצמו, בלי טעם המגביל, הבחירה היא הן בהמקום והן בהבית, ואדרבה, מכיון שהבחירה בו היא כדי להשרות שכינתו, הרי מובן, שזה נעשה בפועל ע"י הבית.

וענין זה מודגש בכתובים שמביא הרמב"ם, "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעלה לישראל" - בפסוק זה מודגש שהבחירה בירושלים היא (לא רק במקום, אלא גם) בבית גופא.

"ואומר זאת מנוחתי עדי עד" - בהביאו כתוב זה מסביר הרמב"ם הטעם שהבחירה היא גם בבית, מכיון שה' בחר במקום זה (לא לשם תפקיד מיוחד אלא) לשם מנוחת והשראת השכינה ("זאת מנוחתי") - לכן הבחירה היא בבית גופא.

(ע"פ לקו"ש חכ"ד ע' 81 ואילך)

בהמקום ולא בהבית (שנבנה עליו), משא"כ בירושלים הבחירה היא "בו" - בהבית גופא (ולא רק בהמקום כבשילה). וזאת מחמת החילוק באופן הבחירה בין שילה וירושלים - כדלקמן.

לפ"ז יש לומר, שהבחירה במקום המקדש כבר היתה בימי האבות, אבל הבחירה בהבית גופא נפעל כ"שנבנה המקדש בירושלים", דוקא אז "נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהן בית לה".

ע"פ הנ"ל יוכן הטעם שהרמב"ם מביא ראיות אלו מהכתובים, ובהקדים, דהנה בכתוב לגבי שילה כתיב (שם ד' ואילך) "לא תעשון כן לה' אלקיכם" - "להקטיר לשמים ככל מקום" (רש"י) - "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם גו' והבאתם שמה עולותיכם גו'", והנה ההתחלה הוא באיסור שלא להקריב "בכל מקום", ובתור המשך ותוצאה מהאיסור בא החיוב להקריב רק ב"מקום אשר יבחר ה'", זאת אומרת, שענין הבחירה במקום זה היא כדי שלא יקריבו בכל מקום, אלא יקריבו רק במקום אחד שנתייחד ע"י בחירתו ית'.

עפ"ז נמצא, שהבחירה בשילה היא מצד טעם וסיבה, שלא יקריבו בכל מקום, אלא במקום המיוחד לה. משא"כ הבחירה בירושלים, דהנה בהכתוב לגבי ירושלים כתיב (שם יא) "והי' המקום אשר יבחר ה' בו שמה תביאו גו'", היינו טעם "שמה תביאו" הוא בגלל שהוא "המקום

ציונים הערות והגהות

כז. שם מ"ח. כח. ראה פ' ראה יב, יא יד יח כא כו. כט. ראה מו"נ ח"ג פל"ה. ל. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "מכל הארץ". לא. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "וישתלט עליו". לב. קרח טז-יז. לג. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "כדי שיהא הדבר מסור לאחור". לד. הל' מלכים פ"א ה"א-ב. לה. מו"נ ח"ג פמ"ה.

הלכות בית הבחירה א ד-ו

ה לקוטי רמב"ם

[ד] ואחר "תמיד" "מדות", ואין ענינה אלא ספור מדת המקדש וצורתו והיאך בנינו, והתועלת בכך שכשיבנה לשמור בו אותה צורה ואותו היחס, כי אותו היחס מאת ה' כמו שאמר (דברי הימים א כח, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" לו.

[ה] העזרה בסתם והיא אשר אמר עליה כאן "כל העזרה היתה וכו'" היא מתחילת עזרת ישראל, ונמשכת עד אחת עשרה אמה מאחורי ההיכל, כמו שיתבאר בסוף מסכתא זו, והוא הנקרא בסתם "מקדש" לי.

[ו] וכבר בארנו לך שהכללות הזאת [אשר שמה "מקדש"] כוללת פרטים, ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כולם מחלקי המקדש, והכל נקרא "מקדש", וכבר נתיחד צויו לכל חלק וחלק ממנו.

ידוע שיש שנצטוונו לעשות מעשה מסויים, ואחר כך עוסק הכתוב בבאור איכות המעשה ומפרש את השם שהזכיר

ד. בְּנֵן שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה כְּכֹר מִפְּרֵשׁ בְּמַלְכִים. וְכֵן בְּנֵן הָעֵתִיד לְהַבְנוֹת אֵף עַל פִּי שְׁהוּא פְּתוּב בִּיחֻזְקָא לְאִינוּ מִפְּרֵשׁ וּמְבַאֵר. וְאֲנִשֵּׁי בֵּית שְׁנֵי כְּשֶׁבָנוּ בִּימֵי עֶזְרָא בְּנוּהוּ כְּבָנֵן שְׁלֹמֹה וּמַעֲיֵן דְּכָרִים הַמְּפָרְשִׁים בִּיחֻזְקָא לְ:

ה. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עֶקֶר בְּבָנֵן הַבֵּית. עוֹשִׂין בּוֹ קֹדֶשׁ וְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים וְיִהְיֶה לְפָנָי הַקְּדוּשׁ מְקוֹם אֶחָד וְהוּא הַנְּקָרָא אוֹלָם. וְשִׁלְשֶׁתָּן נְקָרָאֵן הַיְכָל. וְעוֹשִׂין מְחֻצָּה אַחֲרַת סָבִיב לְהַיְכָל רְחוּקָה מִמֶּנּוּ כְּעֵין קְלַעֵי הַחֶצֶר שֶׁהֵיוּ בְּמִדְבָּר. וְכָל הַמְּקָף בְּמִחֻצָּה זֹו שְׁהוּא כְּעֵין חֶצֶר אֲהֵל מוֹעֵד הוּא הַנְּקָרָא עֶזְרָה וְהַכֹּל נְקָרָא מְקָדֶשׁ:

ו. וְעוֹשִׂין בְּמִקְדָּשׁ כָּלִים^מ. מְזַבְּחַ לְעוֹלָה וְלִשְׂאֵר הַקְּרָבָנוֹת. וְכֹבֵשׁ שְׁעוֹלִים בּוֹ לְמִזְבֵּחַ. וּמְקוֹמוֹ לְפָנָי הָאוֹלָם מְשׁוּךְ לְדָרוֹם. וְכִיּוֹר וְכִנּוֹ לְקֹדֶשׁ מִמֶּנּוּ הַפְּתָנִים יְדִיהֶם וְרַגְלֵיהֶם לְעִבּוֹדָה. וּמְקוֹמוֹ בֵּין הָאוֹלָם

מראי מקומות

[ה] ושלשתן נקראין היכל. ההיכל מאה על מאה על רום מאה (מדות פ"ד מ"ו עיי"ש).

ועושין מחצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר. מהר הבית לשער נקטור מחנה לוי' מכאן ואילך מחנה שכינה והן הן קלעים שבמדבר (תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטז, ב).

[ו] וכיור . . ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום. הכיור הי' בין האולם ולמזבח, ומשוך כלפי הדרום (מדות פ"ג מ"ו) דתניא רבי יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר ונתת את הכיור בין אהל מועד וגו' ואת מזבח העולה וגו' מזבח בפתח אהל מועד ולא כיור בפתח אהל מועד היכן הי' נותנו בין האולם ולמזבח משוך קימעה כלפי הדרום (זבחים נט, א עיי"ש). ומזבח לקטורת. כי עייל להיכל במזבח פגע ברישא (יומא לג, ב).

ביאורי הרבי

הכלים ובנין הבית הם מצוה אחת, מדוע אין הכלים מעכבים את עבודת הקרבנות?

הביאור בזה, דהנה לדעת הרמב"ם גדר הציווי דבנין המקדש היא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו", הרי לאחרי שכבר נעשה "מוכן" ונתקיים הציווי, יש לומר, שאז אין הכלים והבית מעכבים את הקרבנות, כי מצד דיני הקרבה אינם מעכבין.

(ע"פ לקו"ש ח"א ע' 116 ואילך)

ציונים הערות והגהות

לו. הכוונה יחסיות מדות האורך והרוחב (ר"י קאפח). לז. הקדמת הרמב"ם לפיה"מ. לח. פיה"מ מדות פ"ב מ"ו. לט. סה"מ צ' להרמב"ם כלל יב. מ. ועשית שלחן, ועשית מנרת זהב, ועשית את המזבח. מא. ה' מלכים פ"א ה"א-ב. מב. בכ"י: ועושין במקדש שבעה כלים.

[ד] ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו . . ומעין דברים המפרשים ביחזקאל. וארבע לשכות היו בארבע מקצועות' של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכן הן עתידות להיות שני' ויוציאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצע החצר חצר במקצע החצר בארבעת מקצעות החצר חצרות קטורות (יחזקאל מו, כא) ואין קטורות אלא שאינן מקורות (מדות פ"ב מ"ה). וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הצפון וארבע אמות מן המערב כמין גמא שני' והאריאל שתיים עשרה ארך בשתיים עשרה רחב רבוע (יחזקאל מג, טז) [מדות פ"ג מ"א], וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ שני' ושתיים דלתות להיכל ולקדש (יחזקאל מא, כג) . . שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש ע"י יחזקאל שני' ויאמר אלי הי השער הזה סגור יהי וכו' (שם מד, ב) [מדות פ"ד מ"א-מ"ב].

פ"א ה"ו

כלי המקדש אם מעכבים הקרבה

כתב הרמב"ם (לעיל ה"א): "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות", והנה מזה שהמצוה היא לעשות בית לה' "מוכן להיות מקריבים בו" מוכן, שהציוויים על עשיית כלי המקדש נכללים במ"ע דבנין בית המקדש, כי הבית לא נעשית "מוכן להיות מקריבים בו" אלא ע"י הכלים. והקשו המפרשים (הרמב"ן בהשגותיו לסה"מ צ"מ ע"כ), אם עשיית

וּלְמִזְבֵּחַ מִשׁוֹךְ לְדָרוֹם שֶׁהוּא שְׂמָאל הַנֶּכְבָּשׁ לְמִקְדָּשׁ. וּמִזְבֵּחַ לְקַמְרַת
וּמְנוֹרָה וְשִׁלְחָן וְשִׁלְשֵׁתָן בְּתוֹךְ הַקֶּדֶשׁ לְפָנֵי קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים:

ז. הַמְנוֹרָה בְּדָרוֹם מִשְׂמָאל הַנֶּכְבָּשׁ וְשִׁלְחָן מִיָּמִין שְׁעָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים.
וְשִׁנְיָהֶם בְּצַד קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים מִבְּחוּץ וּמִזְבֵּחַ הַקַּמְרַת מִשׁוֹךְ מִבֵּין
שְׁנֵיהֶם לְחוּץ. וְעוֹשִׂין בְּתוֹךְ הָעֶזְרָה גְּבוּלֵין עַד כָּאֵן לְיִשְׂרָאֵל עַד
כָּאֵן לְפָנֵיהֶם. וּבּוֹנִים בָּהּ פְּתִים לְשָׂאֵר צְרִכֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּל פֵּית מֵהֶם
נִקְרָא לְשָׂפָה:

ח. כְּשֶׁבּוֹנִין הַהֵיכָל וְהָעֶזְרָה בּוֹנִין בְּאֲבָנִים גְּדוֹלוֹת. וְאִם לֹא מְצָאוּ
אֲבָנִים בּוֹנִין בְּלִבָּנִים. וְאִין מְפַצְלִין אֶת אֲבָנֵי הַבְּנִין בְּהַר הַבַּיִת אֶלָּא

❦ ביאור ❦

[ו] מִזְבֵּחַ . . . וּמִקְוֵמוֹ לְפָנֵי הָאוֹלָם מִשׁוֹךְ לְדָרוֹם. פ"ו מְקוֹמוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, הִיא לְפָנֵי הָאוֹלָם;
וְהַמִּזְבֵּחַ נִמְשָׁךְ עִם הַכֶּבֶשׂ שְׁלוֹ, לְצַד דְּרוֹמוֹ שֶׁל הָעֶזְרָה - כְּדִלְקַמְן פ"ה ה"ג - ה"ו.

[ז] וּשְׁנֵיהֶם בְּצַד קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים מִבְּחוּץ. פ"ו בַּחֲלֵק הַקֶּדֶשׁ שֶׁהוּא לְצַד קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, וְלֹא
בַּחֲלֵק הַקֶּדֶשׁ שֶׁהוּא לְצַד הָאוֹלָם.

[ח] מְפַצְלִין. חוֹתְכִים. מִסְתַּתִּין. פ"ו מִיִּישְׂרִים וּמִחֲלִיקִים^א. אֲבָנִים יְקָרוֹת. כְּבוֹד^ב.
אֲבָנֵי גִיּוֹת. אֲבָנִים מְסוּתָחוֹת כְּכֹלֵי בְרוֹזֵל^ג. וּמִקְבוֹת. פְּטִישִׁים^ד.

וכן עשו מנורה לפניו^י רוממות וכבוד לבית, כי הבית שנרות דולקים בו תמיד והוא מוסתר בפרוכת יש לו בנפש רגש גדול, וכבר ידעת הרגשת התורה את הרעה על רוממות המקדש ויראתו, כדי שתהא לאדם התפעלות שפלות הרוח והכניעה בעת ראייתו ואמר (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) "ומקדשי תיראו", והשווה לשמירת שבת חזוק ליראת המקדש^י. והצורך למזבח הקטורת ומזבח העולה וכליהם ברור. אבל השלחן ושיהא עליו לחם תמיד איני יודע לכך טעם, ולא מצאתי עד כה לאיזה דבר איחסוהי^ט.

[ז] "לשכות", שם חררי העזרה^{יב}.

[ח] "ושמיר", הוא בעל חי קטן הבוקע את האבנים הגדולות בעברו עליהם, ובו בנה שלמה את המקדש^{יג}. והיה מצוי באותם הזמנים^{יד}.

הַנוֹטֵעַ אֵילָן אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ אוּ בְּכָל הָעֶזְרָה^י, בֵּין אֵילָן סָרֵק בֵּין אֵילָן מֵאֲכַל אֶף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂאוּ לְנָאוֹי לְמִקְדָּשׁ, וַיְפִי לוֹ הִרִי זֶה לֹקֵה, שְׁנֵאמַר (פ' שׁוֹפְטִים טז, כא) "לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצֵל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" מִפְּנֵי שֶׁהִיא זֶה רֹרֵךְ עֲבוּדָה זָרָה נוֹטֵעִין אֵילָנוֹת בְּצַד מִזְבֵּחַ שְׁלָה כְּרִי שִׁיתְקַבְּצוּ שֵׁם הָעַם. וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת אֲכַסְדְּרִיּוֹת שֶׁל עֵץ בְּמִקְדָּשֵׁי כְּרֹךְ שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּנִיךְ^ט, וְאִינוּ עֵץ נָטוּעַ הַרְחָקָה יִתִּירָה, שְׁנֵאמַר (שם) "כָּל עֵץ" אֲלֹא כָּל הָאֲכַסְדְּרִיּוֹת וְהַסְכָּחוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַכְּתָלִים^ס שֶׁהֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ שֶׁל אֲבָן הֵיוּ, לֹא שֶׁל עֵץ^י.

כָּבֵר בְּאֵרְנוּ כִּמְהָ פְעֻמִּים^{סג} כִּי אֲכַסְדְּרָה הִיא "אֲלַפְרִטֵּל" שֶׁרֹךְ לַעֲשׂוֹת לְפָנֵי הַבַּתִּים, וְהֵם בְּלִיטוֹת שֶׁל עֵץ יּוֹצְאוֹת מִן הַכְּתָלִים וְעוֹשִׂין עֲלֵיהֶן מְעֻזְבָּה, וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת דְּבַר זֶה בְּמִקְדָּשׁ וְהוּא אֲמַרְסֵי^{סד} "מִנִּין שֶׁאֵין עוֹשִׂין אֲכַסְדְּרָאוֹת בְּעֶזְרָה תִּלְמוּד לִזְמַר (שם) לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ", וְלִפְיֵךְ אִמְרוּ בְּתִלְמוּד שֶׁהָאֲכַסְדְּרָה הָאִמּוּרָה כָּאֵן אֵינָה אֲלֹא בְּנִין בּוֹלֵט בְּגוֹף כְּתִלֵי הָעֶזְרָה מִסְכִּיב לְכוֹלָה

מראי מקומות

מְבָרִיל בֵּין עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת הַכֹּהֲנִים, ר' אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב
אוֹמֵר מַעֲלָה הִיְתָה וּגְבוּהָה אִמָּה וְהַדּוּכָן נִתּוּן עֲלֵי וְבָה שֶׁלֵּשׁ
מַעֲלוֹת שֶׁל חֲצִי חֲצִי אִמָּה (מְדוֹת פ"ב מ"ו).

וּבּוֹנִים בָּהּ בַּתִּים לְשָׂאֵר צְרִכֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּל בַּיִת מֵהֶם נִקְרָא
לְשִׁכָּה. שֶׁשׁ לְשִׁכּוֹת הֵיוּ בְּעֶזְרָה שֶׁלֵּשׁ בְּצִפּוֹן וְשֶׁלֵּשׁ בְּדָרוֹם
(מְדוֹת פ"ד מ"ח) וְשִׁתֵּי לְשִׁכּוֹת הֵיוּ לוֹ אַחַת מִיָּמִינוּ וְאַחַת
מִשְׂמָאלוֹ (שֵׁם פ"א מ"ד).

[ז] הַמְנוֹרָה בְּדָרוֹם מִשְׂמָאל הַנֶּכְבָּשׁ וְשִׁלְחָן מִיָּמִין. שִׁלְחָן בְּצִפּוֹן
מִשׁוֹךְ מִן הַכְּתָל שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמַחְצָה וּמְנוֹרָה בְּדָרוֹם מִשׁוֹכָה מִן
הַכְּתָל שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמַחְצָה (יּוֹמָא שֵׁם).

וּמִזְבֵּחַ הַקַּטְרֵת מִשׁוֹךְ מִבֵּין שְׁנֵיהֶם לְחוּץ. מִזְבֵּחַ מְמוּצָע וְעוֹמֵד
בְּאֲמָצַע וּמִשׁוֹךְ כְּלָפֵי חוּץ קִימָעָא. וְנוֹקְמָא לְהַדִּיּוּהוּ כִּיּוֹן דְּכַתִּיב
וְאֵת הַמְנוֹרָה נִכַּח הַשִּׁלְחָן בְּעֵינֵן דְּחֻזוֹ אֲהַרְדִּי (יּוֹמָא שֵׁם).

וְעוֹשִׂין בְּתוֹךְ הָעֶזְרָה גְּבוּלֵין עַד כָּאֵן לְיִשְׂרָאֵל. וְרֵאשִׁי פְּסִיפְסִין

ציונים הערות והגהות

מג. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "ואומר מה נכלל בה". מו. ראה הערה 9. מה. ראה הערה 10. מו. שהמ"צ להרמב"ם כלל יב.
מז. לפני ה' וכלשון הכתוב "לחם פנים לפני תמיד" (ר"י קאפח). מח. "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו". וראה לקמן פ"ז ה"ז. מט. מו"ב ח"ג
פמ"ה. נ. וכן איתא בתוספתא ריומא פ"ב ה"א. ורד"ה ושמת בתרומה כו, לה. ועיין לקמן פ"ג ה"ז ובמש"כ שם. נא. הערוך. נב. רש"י עה"כ. נג. כרלמן
הט"ו. רש"י שם. נד. מצו"צ שם. נה. פיה"מ מעשר שני פ"ג מ"ח. נו. פיה"מ אבות פ"ה מ"ה. נז. פיה"מ שוטה פ"ט מ"ב. נח. ספרי שופטים טז,
כא. תמיד כח, ב. נט. ספרי שם. ס. עיין ר"ה ד, א. סא. יל"ש שופטים רמז תקנז. סב. הל' ע"ז ה"ט-י. סג. ראה מעשרות פ"ג מ"ו. ערובין
פ"ד מ"ח. סוכה פ"א מ"י. סד. תמיד כ"ה, ב.

הלכות בית הבחירה א ה-יב

ז לקוטי רמב"ם

והוא אמרם^ט "אכסדראות של בנין היו", ולא היה קרוי של עץ כשאר האכסדראות^{טו}.

[י] נתנדרה אבן מאבני העזרה לא יעמוד עליה בשעת עבודה עד שתחובר בארץ. ואם עבר עבודתו כשרה הואיל ובמקומה עומדת^{טז}.

מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואחר כך מכניסין אותן לבנין. שנאמר (מלכים א ה, לא) "אבנים גדלות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית". ואומר (מלכים א ו, ז) "ומקבות והגרזן כל פלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו".

ט. ואין בונין בו עץ בולט כלל אלא או באבנים או בלבנים וסיד. ואין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים:

י. ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות. ואם נעקרה אבן אף על פי שהיא עומדת במקומה. הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ:

יא. ומצוה מן המבחר לחזק את הבנין ולהגביהו כפי כח הצבור שנאמר (עזרא ט, ט) "ולרומם את בית אלהינו". ומפארין אותו ומזפין כפי כחן אם יכולין לטוח אותו בזהב^{טז} ולהגדיל במעשיו הרי זה מצוה:

יב. אין בונין את המקדש בלילה שנאמר (בהעלותך ט, טו) "וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלילה. ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. והכל חיבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים

מראי מקומות

אבנים והכתיב והבית בהבנותו אבן שלמה וגו' אמר אביי דמתקני ומיייתי מעיקרא אבני זותרתא ואבני רברבתא דכתיב אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות (תמיד כו, ב).

ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות. ויצף את הבית אבן יקרה (דה"ב ג, ו. ע"י פירוש).

ואם נעקרה אבן אף על פי שהיא עומדת במקומה. הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ. בעי רבי אמי נדלדלה האבן ועמד עלי' מהו היכא דאין דעתו לחברה לא תיבעי לך דדעתו לחברה מאי כיון דדעתו לחברו כמה דמחברא דמיא או דילמא השתא מיהא הא תלישא . . תיקו (זבחים כו, א).

[יא] ולהגביהו כפי כח הצבור שנאמר (עזרא ט, ט) ולרומם את בית אלהינו. כל עיר שגגותי' גבוהין מבית הכנסת לסוף חובה שנאמר לרומם את בית אלקינן ולהעמיד את חרבותינו וה"מ בבתים אבל בקשקושי ואברורי לית לך בה (שבת יא, א).

ומיפין כפי כחן. מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה מימיו, במאי בנייה אמר רבה באבני שישא ומרמרא איכא דאמרי באבני כוחלא שישא ומרמרא, אפיק שפה ועייל שפה כי היכי דיקביל סידא, סבו למשעיייה בדהבא אמרו ליה רבנן שבקיה דהכי שפיר טפי דמיחזי כאדוותא דימא (סוכה נא, ב. ב"ב, א).

לטוח אותו בזהב. שכל הבית טוח בזהב (מדות פ"ד מ"א).

[יב] אין בונין את המקדש בלילה שנאמר (בהעלותך ט, טו) וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלילה. אין בונין בית המקדש בלילה דאמר אביי מנין שאין בנין בית המקדש בלילה

[ט] ואין בונין בו עץ בולט כלל. מנלן דאחמיץ (כורש) דכתיב נרבכין די אבן גלל תלתא ונרבך די אע [-של עץ] חרת. ונפקתא מן בית מלכא תתיגה למה ל' דעבד הכי סבר אי מרדו בי יהודאי איקלייה בנורא, אטו שלמה לא עבד הכי והכתיב שלשה טורי גזית וטור כרתות ארזים שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבד מלמטה שלמה שקעיה בבנינא איהו לא שקעיה בבנינא שלמה סדייה בסידא (ר"ה ד, א. וע"י פירוש).

ואין עושין אכסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים. ומי הוו אכסדראות בעזרה והא תניא ר' אליעזר בן יעקב אומר מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה ת"ל לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך הכי קאמר לא תטע לך אשריה לא תטע לך כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך אמר רב חסדא באכסדראות של בנין (תמיד כח, ב).

[י] ואם לא מצאו אבנים בונין בלבנים. ומה ת"ל ואם מזבח אבנים תעשה רצה של אבנים יעשה רצה של לבנים עושה (מכילתא יתרו ב, כב).

ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואחר כך מכניסין אותן לבנין. שנאמר (מלכים א ה, לא) אבנים גדלות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית. ואומר (מלכים א ו, ז) ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו. ת"ר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנא' והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמי' וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגרה אם כן מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו שהי' מתקין מבחוץ ומכניס מבפנים [סוטה מח, ב. תוספתא סוטה פט"ו, א] ומי הוו מיפלגי

ציונים הערות והגהות

סה. שם. סו. פיה"מ תמיד פ"א מ"ג. סז. זבחים כו, א. סח. הל' ביאת המקדש פ"ה הי"ט. סט. בכ"י: לטוח אותו כולו בזהב.

ח לקוטי רמב"ם

[יב] ואין מבטלין תינוקות ואפילו לבנין בית המקדש^{ע"א}.

עכו"ם שהתנדב לברק הבית אין מקבלין ממנו לכתחלה. ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו. היה הרבר מסויים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש^{ע"ב}, שנאמר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו (וגו') [לבנות בית לאלהינו^{ע"ג}"] ע"ד.

הלכות בית הבחירה א יב-יג

ונשים כמקדש המדבר. ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין. ואין בנין בית המקדש דוחה יום טוב:

יג. המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים (גזית)^{י"ד} וזה שנאמר בתורה (יתרו כ, כא) "מזבח אדמה תעשה לי" שיהיה מחבר באדמה

ביאור

[יג] מחילות. מערות.

[יג] אבל אמרו על המזבח (יתרו כ, כא) "מזבח אדמה תעשה לי" שאפשר לחשוב בפסוק זה שהוא מצוה בפני עצמו חוץ ממצות מקדש, הרי ענינו כמו שאבאר לך, פשטיה דקרא הרי הוא מדבר בשעת היתר הבמות, שהיה מותר לנו אז לעשות מזבח אדמה בכל מקום ולהקריב, וכבר אמרו עליהם השלום שענין הדבור שהוא צוה לבנות מזבח מחובר בארץ, ושלא יהא מטלטל כמו שהיה במדבר, והוא אמרם במכילתא דר' ישמעאל^{ע"ה} בפרוש פסוק זה, "כשתכנס לארץ עשה לי מזבח המחובר באדמה". וכיון שהדבר כך הרי הוא צווי נוהג לדורות והרי הוא מחלקי המקדש, כלומר שיבנה מזבח מן האבנים דוקא. ובמכילתא^{ע"ו} אמרו בפרוש

מראי מקומות

ואין בנין בית המקדש דוחה יום טוב. אין בנין מקדש דוחה יום טוב (שבועות טו, ב).

שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימו בלילה אין מקימו (שבועות טו, ב).

[יג] המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים. אמר רב הונא אמר רב מזבח של שילה של אבנים הי' דתניא ר"א בן יעקב אומר מה תלמוד לומר אבנים (שמות כו) אבנים (דברים כז) אבנים (שם) שלש פעמים אחד של שילה ואחד של נוב וגבעון ובית עולמים (זבחים סא, ב).

ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא (ואינהו דמחשכי ומקמי) [ומשום בנין בית המקדש מקמי ומחשכי] ת"ש והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה (ברכות ב, ב. מגילה כ, ב).

וזה שנאמר בתורה (יתרו כ, כא) מזבח אדמה תעשה לי שיהיה מחבר באדמה שלא יבנוהו לא על גבי כפיין ולא על גבי מחלות. רבי ישמעאל אומר מזבח אדמה תעשה לי שלא תבנהו לא ע"ג כפיין ולא על גבי עמודים (מכילתא יתרו כ, כא). ומאי מזבח אדמה שהוא מחובר באדמה שלא יבנו לא ע"ג כפיין ולא על גבי מחילות (זבחים סא, ב - סב, א) והתניא מזבח אדמה תעשה לי שיהא מחובר באדמה שלא יבנו לא על גבי מחילות ולא על גבי כפיין (זבחים נח, א).

והכל חיבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר. דכתיב (ויקהל לה, כב) ויבאו האנשים על הנשים, וכתיב (שם, כה) וכל אשה חכמת לב בירי' טו.

ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין. ואמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפי' לבנין בית המקדש (שבת קיט, ב).

ביאורי הרבי

וזהו חובת גברא - חיוב המוטל על כל אחד ואחד לקיים מצות "ועשו לי מקדש", אלא היא דין בחפצא דהמקדש - חיוב מצד המקדש, שגדר בנין המקדש מחייב שבנינו יהי' ע"י הציבור, כלל ישראל, ולכן שייך לכל ישראל, אנשים ונשים.

עפ"ז מוכן הטעם שהרמב"ם חזר וכפל כאן מש"כ בהלכות תלמוד תורה (פ"ב סה"ב), ד"אין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין", כי, בזה מלמדנו, שדין זה אינו רק מצד חיוב תלמוד תורה שאינו נדחה אפילו בשביל מצות בנין המקדש, אלא זהו גם דין בבנין הבית, שמצות בנין בית המקדש אינו דוחה תלמוד תורה של תינוקות של בית רבן.

(ע"פ לקו"ש ח"ל ע' 118 ואילך)

פ"א הי"ב

גדר החיוב דהכל חייבין לבנות

כתב הרמב"ם: "והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר".

וצריך להבין, הרי מצות בנין המקדש אינו חוב על כל איש, אלא חובת הציבור, וא"כ מה הפירוש ד"הכל חייבין לבנות כו"?

גם צריך להבין, הרי מצות בנין המקדש הוא מ"ע שהזמן גרמא, ד"אין בונין את המקדש בלילה" (לעיל בהלכה דידן), וא"כ למה חייבות נשים לבנות?

והביאור בזה, אין כוונת הרמב"ם ב"הכל חייבין כו" לומר

ציזונים הערות והגהות

ע. שבת קיט, ב. עא. הל' תלמוד תורה פ"ב ה"ב. עב. ערכין ו, א. תוספתא מגילה פ"ב, י. עג. התיקון ע"פ מהדורות כת"י. עד. הל' מתנות עניים פ"ח ה"ח. עה. כ"ה הוא במכילתא דרשב"י יתרו כ, כב. עז. יתרו פרשה יא. עז. ליתא בכ"י.

הלכות בית הבחירה א יג-יד

ט לקוטי רמב"ם

אמרו יתעלה (שם כ, כב) "ואם מזבח אבנים תעשה לי", אמרו, "ר' ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה", אחד מהם "ואם מזבח אבנים תעשה לי", אמרו "ואם מזבח אבנים חובה, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות, תלמוד לומר (תבוא כז, ו) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך"י.

[יד] האזהרה מלסתת אבני המזבח כבר ידעת טעמם בכך ואמרם "אינו דין שיונף המקצר על המאריך"יט, וזה טוב על דרך הדרשות כמו שהזכרנו^פ, והטעם לכך ברור, והוא, שעוברי עבודה זרה היו בונים את המזבחות באבני גזית, לפיכך הזהיר מלהתרמות להם, ושיהא המזבח של

ארמה, הרחקה מלהתרמות להם, אמר (יתרו כ, כא) "מזבח ארמה תעשה לי", ואם היה הכרח ונעשה מאבנים יהיו בצורתן הטבעית ואין מסתתין אותן, כמו האזהרה על אבן משכית^{פא} ועל נטיעת עץ אצל המזבח^{פב}, והמטרה כולה אחת, והיא שלא נעבוד את ה' בצורת פרטי^{פג} עבודותיהם שהיו עושים אותם לנעבדיהם, ועל ענין זה הזהיר באופן כללי ואמר (ראה יב, ל) "איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני". כלומר שלא לעשות כן לה', מחמת הטעם שאמר (שם יב, לא) "כי כל תועבת ה' אשר שנת עשו לאלהיהם וגו'^{פד}".

מראי מקומות

ומהיכן היו מביאין אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הנכר שאינו מקום עבודה ובנין ומוציאין ממנו האבנים. אחד אבני הכבש ואחר אבני המזבח מבקעת בית כרם וחופרין למטה מן התולה ומביאין משם אבנים שלימות שלא הונף עליהן ברזל (מדות פ"ג מ"ד).

או מן הים הגדול. כיצר בונין את המזבח מביאין . . . חילוקי אבנים מפולמות (זבחים נד, א).

וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו. והבית בהבנתו אבן שלימה מסע נבנה (מ"א ו, ז).

ביאורי הרבי

שתחגור כו"ר רק בנוגע אבני מזבח קודם שנכנו, ולא לגבי "אבני היכל ועזרות", שהרי שהלשון שם "שלימות היו", ובהלכה דידן לא חזר וכתב שיעור ד"כדי שתחגור כו"ר".

לאחרי שתי הלכות אלו כתב הרמב"ם: "אבן שנפגמה או שנגע בה חזר אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשרות".

וצריך להבין, דלכאורה צריך להיות שיעור אחד לפסול אבן שנפגמה קודם שנבנית במזבח ולאחר שנבנית, אמנם, מזה שהרמב"ם לא חזר וכתב כאן שיעור זה ד"כדי שתחגור כו"ר", שהוא שיעור פגימת האבן קודם שנבנית, והפסיק ביניהם הדין ד"אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו" שבזה

שלא יבנוהו לא על גבי פפין ולא על גבי מחלות. וזה שנאמר (יתרו כ, כב) "ואם מזבח אבנים מפי השמועה למדו שאינו רשות אלא חובה:

יד. כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הצפרן כספין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר (תבא כז, ו) "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'". ומהיכן היו מביאין אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הנכר שאינו מקום עבודה ובנין ומוציאין ממנו האבנים. או מן הים הגדול. ובנין מהן. וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו:

ביאור יג

[יד] שתחגור בה. שתעכב בה^פ.

מן בתולת הקרקע. היינו קרקע שלא חפרו בה מעולם^{פי}.

וזה שנאמר (יתרו כ, כב) ואם מזבח אבנים מפי השמועה למדו שאינו רשות אלא חובה. ואם מזבח אבנים ר' ישמעאל אומר כל אם שבתורה רשות חוץ מג' אם תקריב מנחת בכורים חובה . . . כיוצא בו אם כסף תלוה את עמי חובה . . . כיוצא בו ואם מזבח אבנים חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל אבנים שלימות תבנה חובה (מכילתא יתרו כ, כב).

[יד] כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הצפרן כספין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח. וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן (חולין ית, א).

פ"א הי"ד

שיעור אבן שנפגמה במזבח

כתב הרמב"ם: "כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הצפרן כספין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר (תבוא כז, ו) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'". ומסיים: "וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו".

ובהלכה שלאח"ז (הלכה טו) כתב: "אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון כו"ר".

ופירושו המפרשים (מים חיים להפ"ח), דשיעור "אבני היכל ועזרות שנפגמו" אינו "כדי שתחגור בה הצפרן", וכדמוכח, מזה שבהלכה הקודמת (הלכה יד) כתב הרמב"ם שיעור "כדי

ציונים הערות והנהות

עח. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ'. עט. מדות פ"ג מ"ד. הועתק לקמן בהל' זו. פ. מו"נ ח"ג סוף פמ"ג. פא. בהר כו, א. פב. שופטים טז כא. פג. כלומר, שלא נתרמה להם בצורת פרטי עבודתם ואביזרי כלי בית עבודתם, אע"פ שבעצם העבודה באופן כללי כלומר הקרבת הקרבן דומים אנו (ר"י קאפח). פד. מו"נ ח"ג פמ"ה. פה. גליון הש"ס בחולין ית, א. פו. רע"ב במדות פ"ג מ"ד.

[טו] והמצוה התשע ושבעים, האזהרה שהזוהרנו מלבנות מזבח מאבנים שנגע בהן הברזל, והוא אמרו יתעלה (יתרו כ, כב) "לא תבנה אתהן גזית כי חרבך וכו'" ואם בנה מהן מזבח הרי הוא פסול ואין מקריבין עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלישי דמדות פ"ח.

[יג-טו] המשתחוה להר אף ע"פ שהוא מותר בהנאה הרי אבניו אסורין למזבח פ"ט.

[טז] כיון שהזכיר שהיו מלבנין אותו במפה אמר כי הטעם שמחמתו נמנעו מללבנו במחלצים והוא טס של ברזל שמחליקין בו הבנאים את הכתלים והוא הנקרא "כפיס"

טו. אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגנזים. כל אבן שנגע בה הברזל אף על פי שלא נפגמה פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש שנאמר (יתרו כ, כב) "כי חרבך הנפת עליה ותחללה". והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנאמר (יתרו כ, כב) "לא תבנה אתהן גזית". והבונה אבן פגום עובר בעשה:

טז. אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש איתה האבן פסולה והשאר פשרות. ומלבנין את המזבח

ביאור

[טו] שנגממו. שנחתכו ככלי ברזל אפילו בלא פגימות.

והבונה אבן שנגע בה ברזל. לא תבנה אתהן גזית. "גזית" היינו אבן שנחתך ע"י ברזל.

מראי מקומות

[טו] אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשרות. נפגמה אחת מהן היא פסולה וכולן כשרות (מדות שם). ר' נתן אומר אתהן גזית הן פסולות ולא כל המזבח (מכילתא יתרו כ, כב).

ומלבנין את המזבח פעמים בשנה בפסח ובחג. וכשמלבנין אותו מלבנין במפה. אבל לא בכפיס של ברזל שמא יגע באבן ויפסל. ומלבנין אותן פעמים בשנה אחת בפסח ואחת בחג. ר' אומר כל ערב שבת היו מלבנין אותה במפה מפני הרמים.

[טו] אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגנזים. אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להם פדיון וטעונין גניזה (תוספתא מגילה פ"ב, י. כ"י וינה). כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא (ע"ז נב, ב).

כל אבן שנגע בה הברזל אף על פי שלא נפגמה פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש. שהברזל פוסל בנגיעה והפגימה בכל דבר (מדות פ"ג מ"ד).

ביאורי הרבי

יסוה"ת פ"ו ה"ז, ומזה למדים, שאסור לנתוך "אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח" (לקמן הי"ז).

וכתב הרמב"ם (הל' מאכ"א פ"א ה"ב) שעבודה זרה אין לה שיעור, ולכן שיעורו הוא בכל שהוא. ולפ"ז נמצינו למדים, ששיעור נתיצת אבן מן המזבח הוא בכל שהוא, כי האיסור שיעורו כמו באיסור עבודת כוכבים שאסור בכל שהוא. ודין זה שייך רק אחר שכבר נבנה ונעשה חלק מן המזבח.

וביארנו בזה המפרשים (אוה"ח ראה שם) שהנותן כל שהוא היינו פוגם (אפילו בכל שהוא), וע"פ כהנ"ל נמצא, ששיעור פגימת אבן שכבר נבנה במזבח שיעורו הוא בכל שהוא, כי שיעור הנתיצה בו הוא בכל שהוא, כנ"ל, והנותן כל שהוא היינו גם פוגם כל שהוא.

[לפ"ז יש לומר הטעם שהרמב"ם אינו מפרש שיעור פגימת "אבני היכל והעזרות", אינו מפני ששיעורם גדול מ"כדי שתחגור כו", אלא אדרבה, מאחר שהם חלק מההיכל והעזרות, שיעורם בכל שהוא, כי איסור פגימתם הוא מצד "לא תעשון כן" כמו שעושים בע"ז - וכנ"ל באבן לאחר שנבנית במזבח.]

(ע"פ לקו"ש חכ"ט ע' 153 ואילך. שם ח"מ (א) ע' 250 ואילך)

לומדים המפרשים שאין שיעור הפסול שווה, נמצא, ששיעור הפגימה - בהלכה דידן - דאבני המזבח לאחר שנבנו במזבח אינו "כדי שתחגור כו". וצריך ביאור מדוע שונה השיעור? ויובן בהקדים, שבשני אופנים אפשר להגדיר את השיעור דכל שהוא: א) שהוא שיעור הכי קטן - יש דברים ששיעורם בגרורת כזית כו' ויש כאלו ששיעורם הוא כל שהוא. ב) אינו בגדר שיעור, ולכן שיעורו בכל שהוא.

עפ"ז יובן ביאור הקושיא, דהנה, הטעם ששיעור פגימת האבן קודם בנינו הוא "כדי שתחגור כו", הוא מצד החיוב ד"אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'", שהאבנים צריכות להיות שלימות בשעת הבנין, ולכן ישנו שיעור מסויים בפגימת האבן כדי שיתחשב כחסרון וקלקול ב"שלימות" האבן, ושיעור זה הוא "כדי שתחגור כו".

אמנם לאחר שנבנו במזבח מתווסף בו עוד איסור (מטעם שיתבאר לקמן), ושיעור איסור זה הוא בכל שהוא (כאופן הב' הנ"ל), ולכן לא חזר וכתב הרמב"ם כאן השיעור ד"כדי שתחגור כו", והפסיק ביניהם דין אחר, כדי למרמז ששיעור הפגימה כאן אינו שיעור מסויים אלא הוא בגדרי כל שהוא.

הסבר הדבר, הנה כתיב "בעבודת כוכבים (תשא לר, יג) "כי את מזבחותם תתצון", וכתוב (ראה יב, ד) "לא תעשה כן לה"א" (הל')

ציונים הערות והגהות

פז. מ"ד. פח. סהמ"צ להרמב"ם מל"ת ע"ט. פט. ע"ז מו, א ואילך. צ. הל' איסורי מזבח פ"ד ה"ז. צא. ערוה"ש העתיד ד, ו. צב. קרית ספר. חינוך מצוה מ. צג. בכ"י ליחא או בכבש.

הלכות בית הבחירה א טז-יח

לקוטי רמב"ם

מפני שחוששים שמא יגע הברזל באבני המזבח. ואחר כך השמיענו הטעם שהרחיקו ה' הרחקה גדולה זו ואמר "שהברזל וכו'" צדצה.

[יז] והמצווה המשלימה שמונים, האזהרה שהזהרנו מלעלות למזבח במעלות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו, אלא ילך עקב בצד גודל והוא אמרו יתעלה (יתרו כ, כג) "לא תעלה במעלות על מזבחי וכו'". ולשון המכילתא^א "מה תלמוד לומר אשר לא תגלה ערותך עליו, שכשעולה למזבח לא יהא פוסע פסיעה גסה, אלא מהלך עקב בצד גודל". וכבר נתבארה צורת הכבש והיאך בנינו בשלישי דמדות^ב. וכל מי שפסע פסיעה גסה על המזבח עד שמתגלה ערותו עליו, לוקה^ב.

שלא לפסוע על המזבח, שנאמר (שם) "ולא תעלה במעלות על מזבחי"^ב.

ואין עושין לו מעלות לאמרו יתעלה (שם) "ולא תעלה במעלות", אלא משופע הוא ועולין בו כדרך שעולין על גבעה^ק.

וכבר ירעת פרסום עבודת פעור באותם הזמנים, ושהיא בגלוי הערוה, ולפיכך נצטוו הכהנים לעשות מכנסים (תצוה כח, מב) "לכסות בשער ערוה" בשעת העבודה, ועם כל זה לא לעלות למזבח במעלות, (יתרו שם) "אשר לא תגלה ערותך עליו"^{קא}.

הסותר אפלו אבן^{קב} אחת דרך השחתה^ק מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה, שנאמר בעבודת כוכבים (תשא לד, יג) "כי את מזבחתם תתצון" וכתוב (ראה יב, ד) "לא תעשה כן לה' אלהיכם"^{קד}.

האזהרה שהזהרנו מלהשמיד בניי בתי עבודת יתעלה ומלהשחית ספרי הנבואה ומלמחוק השמות הקדושים וכיוצא בזה, ולשון הלאו שנאמר בענין זה הוא אמרו (שם) "לא תעשון לה' אלהיכם" אחר שכבר הקדים את הצווי לאבר עבודה זרה ולהשמיד שמה ולנתון את מזבחותיה כליל, והזהיר ואמר (שם) "לא תעשון כן לה' אלהיכם". וכל העובר על אחד מאלה כגון שיהרוס משהו מן ההיכל והמזבח וכיוצא בהם, סופג מלקות^{קה}.

מראי מקומות

לא היו סדין אותו בכפיים של ברזל שמא יגע ויפסול (מדות שם).
[יז] אלא בונין כמו תל בדרומו של מזבח מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ והוא הנקרא כבש. וכבש הי' לדרומו של מזבח (מדות פ"ג מ"ג).

וכן הנותץ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מביין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר (ראה יב, ג) ונתצתם את מזבחתם וגו' (ראה יב, ד) לא תעשון כן לה' אלהיכם. הנותץ אבן אחת מן ההיכל ומן האולם ומן המזבח עובר בלא תעשה שנא' ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' (תוספתא מכות פ"ד, ה).

[יח-יט] המנורה וכליה והשלחן וכליו ומזבח הקטרת וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד. ואם עשאוהו של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין. היו הקהל עניים עושין אותן אפלו של ברזל ואם העשירו עושין אותן זהב. תני רב פפא בר' רב חנין קמי' רב יוסף מנורה היתה

ציונים הערות והגהות

צד. "שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו ברין שיונף המקצר על המאריך". צה. פיה"מ מדות פ"ג מ"ד. צו. סוף יתרו. צז. מ"ג. צח. סהמ"צ להרמב"ם מל"ת פ. צט. הקדמה לספר היר בחלק מנין המצות מל"ת פ. ק. פיה"מ להרמב"ם מדות פ"ג מ"ג. קא. מו"נ ח"ג פמ"ה. קב. ספרי ראה יב ג (עיי'ן צפע"נ (על ספר עבודה) ה' ביה"ח פ"א הי"ז). קג. ראה ב"ב ד, א. ראה יב, ג-ד (ואברתם - דרך אבוד). ועיי'ן מט' סופרים פ"ה ה"ו. וראה מכות כב, א. קד. ה' יסודי התורה פ"ו ה"ז. קה. סהמ"צ להרמב"ם מל"ת סה.

יב לקוטי רמב"ם

הלכות בית הבחירה א-ב יט-א

[א] הדיוק במדות המזבח בתורה הוא חמור מאד וכך מקומו, אמר בדברי הימים כאשר נתיחד להם מקום המזבח (א כב, א) "ויאמר דוד זה הוא בית ה' אלהינו וזה מזבח לעולה לישראל" ואמרו^א "אמר ר' אלעזר ראה מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו"^ב.

יט. היו הקהל עניים עושין אותן אפלו של בדיל ואם העשירו עושין אותן זהב אפלו המזרקות והשפודין והמגרפות של מזבח העולה והמדות אם יש פח בצבור עושין אותן של זהב אפלו שערי העזרה מחפין אותן זהב אם מצאה ידם:

כ. אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקדש. ואם נעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה. וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן גבוה. ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיוט. אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הפנסת אין בונין אותן להר הבית:

פרק שני

א. המזבח מקומו מכוון ביותר. ואין משנין אותו ממקומו לעולם. שנאמר (דברי הימים א כב, א) "זה מזבח לעולה לישראל". ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר (וירא כב, ב) "ולך לך אל ארץ המוריה". ונאמר בדברי הימים (דברי הימים ב ג, א) "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוס":

ביאור

[יט] והמגרפות. כלים שמסיר בהם את הדישן, מעל המזבח.

מראי מקומות

(תוספתא מגילה פ"ב, י). כלים שנעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן כלי שרת (תוספתא מנחות פ"ט, ט).

וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט. ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיוט. כלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן גבוה אין רשאי להשתמש בהן הדיוט (תוספתא מגילה פ"ב י). התם לא אשתמשו בהו לגבוה הכא כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו אורח ארעא לאשתמושי בהו הדיוטא (ע"ז נב ב). אבנים וקורות כו'. אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הכנסת אין כונין אותן בהר הבית (תוספתא מגילה פ"ב י כ"י וינה).

ביאורי הרבי

אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל וכו' הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

מפשטות לשון הרמב"ם משמע, שזה ש"מקומו מכוון ביותר כו", הוא מפני שבמקום זה הקריב אברהם נח כו' קרבנותיהם, ולא מצד בחירת הקב"ה שהי' לאח"ז.

אמנם, בתורה נאמר על "בית הבחירה בירושלים" - "המקום אשר יבחר ה'" (ראה יב, א. ובפרש"י), ומהלשון "אשר יבחר"

פ"ב ה"א-ב

מעלת מקום המזבח

כתב הרמב"ם: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר (דברי הימים א כב, א) זה מזבח לעולה לישראל ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר (וירא כב, ב) ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים (דברי הימים ב ג, א) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוס".

ובהלכה שלאח"ז (הלכה ב) כתב: "הוא המקום שבנה בו

ציונים הערות והנהגות

קו. תרומה כו, ג רד"ה ויעיו. א. זבחים סב, א. ב. פיה"מ מדרות פ"ג מ"א. ג. בכ"י: ובמזבח נעקד יצחק אבינו. ד. בכ"י: ונאמר ויבן שלמה את הבית בהר המוריה (מורכב משני פסוקים: ויבן שלמה את הבית - מלכים א ו, ד; בהר המוריה - דברי הימים ב ג, א).

הלכות בית הבחירה ב ב

לקוטי רמב"ם יג

[ב] וכן אין ספק לדעתי כי אותו המקום אשר קדש אברהם אבינו בחזון, היה ידוע אצל משה רבנו ואצל רבים, כי אברהם כבר צוה אותם שיהא זה בית עבודה, כמו שבאר המתרגם ואמר, "ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם ה' הכא יהון פלחין דריא וגו'".

ב. ומסרת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה. והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון קרבן פשנברא ומשם נברא. אמרו חכמים אדם ממקום פפרתו נברא:

מראי מקומות

מזבח בני ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ור' יצחק נפחא אמר אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום (זבחים סב, א)

הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה. והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא. אמר ר' ישמעאל כיון שהגיעו לאותו מקום הראוהו הקב"ה לאברהם ואמר לו זה הוא המזבח, הוא המזבח שה' אדם הראשון מקריב בו מקודם הוא המזבח שהקריבו בו קין והבל הוא

[ב] המקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה. ומלאך ה' אמר אל גד לאמר לדויד כי יעלה דויד להקים מזבח לה' בגרן ארגן היבوسی (דברי הימים א כא, יח), ויבן שם דויד מזבח לה' (דברי הימים א שם, כו) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארגן היבوسی (דברי הימים ב ג, א).

הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק. בשלמא בית מינכרא צורתו אלא מזבח מנא ידעי אמר רבי אלעזר ראו

ביאורי הרבי

קרבנות לפני בחירת הקב"ה הוא מסוכב מזה (שידעו בנבואה) שזהו "המקום אשר יבחר ה'".

אמנם, אי אפשר לומר ביאור זה ל"ומשם נברא", אדם הראשון, דהרי זה גופא פעולה של בחירה מהקב"ה. ואין לומר שהוא מחמת ידיעתו ית' שבעתיד יבחר במקום זה, שהרי זו כבר פעולה של בחירה, וממילא כבר אי אפשר להיות באופן אחר.

יובן זה בהקדים מש"כ הרמב"ם לאחר "ומשם נברא" - "אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא", דלכאורה למה מביא הרמב"ם מקור על זה, ולא על שאר הענינים בהלכה זו, ויש לומר, שאין כוונת הרמב"ם בזה להביא מקור להענין ד"ומשם נברא", אלא בזה מרמז, שזה ש"משם נברא" אינו מפני שהקב"ה יבחר במקום זה, אלא מפני שהוא "מקום כפרתו" של אדם הראשון - המקום שאדם הראשון בחר להביא קרבנו.

אך עדיין אינו מובן, מכיון שגם לדעת הרמב"ם הטעם ש"מקומו מכוון ביותר" הוא רק מחמת בחירת הקב"ה, מדוע מביא הרמב"ם כל הענין ש"הוא המקום שבנה בו אברהם כו' נח כו'?"

ויובן, דמה שמביא הרמב"ם הקרבנות קודם הבחירה הוא לבאר למה "אין משנין אותו ממקומו לעולם", דלכאורה הן אמת שזהו המקום אשר יבחר ה', אבל אין זה שולל כל מקום אחר, אבל מזה שדייקו כולם להביא קרבנותיהם דוקא במקום זה מוכח, שבחירת הקב"ה תשלול בעתיד כל מקום אחר.

(ע"פ לקו"ש ח"ט ע' 140 ואילך)

משמע, שמעלתו של המקום הוא רק מצד בחירת הקב"ה בה, ולא מחמת שהקריבו שם קרבנות לפניו כדמשמע ברמב"ם?

אמנם כד דייקת שפיר מוכח, שגם לדעת הרמב"ם מעלת המקום אינו מחמת הקרבנות שהקריבו שם, אלא רק מחמת בחירת הקב"ה, שהרי הרמב"ם מונה כל המעלות של המקום קודם שנבחר בהלכה ב', ובהלכה א' לאחר שכתב ש"המזבח מקומו מכוון ביותר" מביא על זה הכתובים שנאמרו ע"ד המקום לאחר שנבחר, זאת אומרת, שזה שהמזבח "מקומו מכוון ביותר" אינו מצד המעלות שימנה בהלכה שלאח"ה, אלא מחמת בחירת הקב"ה.

[ועפ"ז מובן למה מביא הרמב"ם סיום הכתוב ד"ויחל שלמה גו" - "אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארגן היבوسی", דלכאורה סיום הפסוק אינו ראוי שזהו "בירושלים, בהר המורי", וע"פ הנ"ל יש לומר, שבזה מרמז הרמב"ם, שהטעם ד"ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים וגו'" הוא מחמת "אשר נראה לדויד אביהו" - בחירת הקב"ה, ולפני בחירת הקב"ה לא ה' במקום זה שום מעלה - וה' רק "גרן ארגן היבوسی"].

אך לפ"ז יוקשה, מדוע הקריבו אברהם נח כו' קרבנותיהם במקום זה לפני בחירת הקב"ה, שאז לא ה' במקום שום מעלה?

אך יובן דזה שהקריבו שם קרבנות, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ה'" (בעתיד).

בסגנון אחר, בחירת הקב"ה במקום זה אינו מסוכב מזה שהקריבו שם קרבנות בעבר, אלא להיפך, זה שהקריבו שם

ציונים הערות והגהות

ה. הערת המתרגם (ר' קאפח): יש לתרגם "בחר" או "ייחר". 1. תרגום אונקלוס לזירא כב, יד. "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה". 2. מו"נ ח"ג פמ"ה.

הלכות בית הבחירה

מראי מקומות

כפרתו נברא. מן האדם רבי ברכי' ורבי חלבו בשם רבי שמואל בן נחמן אמרו ממקום כפרתו נברא היך מה דאת אמר מזבח אדמה תעשה לי אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד (ב"ר פי"ד, ח).

המזבח שהקריבו בו נח ובניו שנא' ויבן נח מזבח לה' אין כתיב כאן אלא ויבן את המזבח שהקריבו בו הראשונים (פרקי דר' אליעזר פל"א). ומשם נברא. נטל הקב"ה ממקום המזבח וברא בו אדה"ר (ירושלמי נזיר פ"ז ה"ב). אמרו חכמים אדם ממקום

ביאורי הרבי

מביא בשתי ההלכות, ובהקדים, דין הא' במקום המזבח - מצד היותו עיקר המקדש - יש לומר - שהוא שייך רק לישראל, כי ענין המקדש שייך לישראל דוקא. ולכן יסוד הלכה זו הוא אך ורק במעשה העקידה ע"י האבות - "במקדש נעקד יצחק אבינו".

משא"כ בדין הב' מוסיף הרמב"ם: "והוא המקום שבנה בו נח כו' קין והבל כו' אדם הראשון כו' נברא", ובוה משמענו, שיחודו של מקום זה כמזבח - מבלי שייכות להמקדש - אינו שייך לישראל דוקא, אלא כן הי' מאז ומקדם (גם לפני האבות) מקום מיוחד לבניית מזבח, והנכרים מקריבים קרבנות.

ואח"כ מוסיף הרמב"ם: "ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא", כלומר, שזה ש"מקומו מכוון ביותר" (אינו רק) תוצאה מהקרבנות שהקריבו שם, אלא הוא מצד קביעות הקב"ה, שמקום זה הוקבע להקרבת הקרבנות מתחלת הבריאה.

לפ"ז יובן למה כתב הרמב"ם בהלכה ב' "אברהם ו"יצחק" סתם ללא הוספת תיבת "אבינו", כלא בהלכה א' שכתב "יצחק אבינו", כי מקום המזבח כגדר בפני עצמו שייך גם לכל האומות (ולא לישראל דוקא).

ולפ"ז תובן הדגשת הרמב"ם בתחלת הלכה ב' "ומסורת ביד הכל", כי מסורת זו היא לא רק ביד ישראל אלא גם ביד אומות העולם ("ביד הכל"), כי גדר זה של מקום המזבח שייך גם להם.

לפי הנ"ל יומתק מה שבהלכה א' כתב "ובמקדש נעקד יצחק", שמדגיש את (א) הנפעל (ב) ביצחק, ואילו בהלכה ב' כתב הרמב"ם "הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק", שמדגיש את (א) הפעולה (ב) אברהם:

זה שמקום ה"מקדש" הוקבע בזמן אברהם, הוא מפני שיצחק הוקבע כקרבן ונתקדש בקדושת עולה, ולכן נתקדש מקום העקידה (הר המורי), והוכשר ע"י להיות שם המזבח שהוא עיקר המקדש.

משא"כ מקום המכוון של המזבח מצד עצמו (כלי שייכות להמקדש), הוא מצד היותו מקום קבוע להקרבת הקרבנות, וזה שהרמב"ם כותב ע"ד עקידת יצחק הוא רק להביא רא' על סגולת המקום. ולכן מדגיש פעולת אברהם שבנה שם מזבח ועקד עליו יצחק, שהוא רא' שמקום זה הי' מוכשר (לפני כן) למזבח וקרבן.

(ע"פ לקו"ש ח"ל ע' 68 ואילך)

פ"ב ה"א-ב

מקומו המכוון של המזבח

כתב הרמב"ם: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר (דברי הימים א כב, א) זה מזבח לעולה לישראל ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר (וירא כב, ב) ולך לך אל ארץ המורי' ונאמר בדברי הימים (דברי הימים ב ג, א) ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי' אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסיי". ובהלכה שלאח"ז (הלכה ב) ממשיך: "ומסרת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל וכו' הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא".

וצריך להבין, למה מביא הרמב"ם כל האריכות ש"הוא המקום שבנה בו כו'", דמאי נפק"מ לדינא איכא?

גם צריך להבין, למה מחלק הרמב"ם הענין לשתי הלכות?

הביאור בזה, בשתי הלכות אלו מבאר הרמב"ם שני גדרים בדין מקומו המכוון של המזבח: (א) מקום המזבח (מכוון בזה ש)הוא בהר המורי'. ודין זה מסביר ומטעים הרמב"ם בהלכה א', מהכתובים, "ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המורי' ונאמר . . . ויחל שלמה . . . בהר המורי'", כלומר, מפני שבהר המורי' היתה עקידת יצחק, לכן הוא מקום המזבח.

ועוד זאת, (ב) מקום המזבח בהר המורי' גופא הוא "מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם". ודין זה מבאר הרמב"ם בהלכה ב', "ומסרת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח כו' הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו' והוא המקום שבנה בו נח", דהיינו מקום המזבח בהר המורי' גופא.

לפ"ז יומתק למה כתב הרמב"ם בהלכה א' "ובמקדש נעקד יצחק", ובהלכה ב' "שהמקום שבנה בו . . . המזבח . . . הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו'?"

הביאור, דין הא' במזבח (שמקומו מכוון בזה שהוא בהר המורי'), הוא מצד היותו עיקרו של בית המקדש, וכמ"ש הרמב"ם דהמ"ע ד"ועשו לי מקדש" הוא "לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות".

דין הב' במזבח (שמקומו מכוון בהר המורי' גופא), הוא מפני היותו מזבח, לא בשייכות לכללות המקדש.

עפ"ז יובנו השינויים והחילוקים בין הראיות שהרמב"ם

הלכות בית הבחירה ב ג

לקוטי רמב"ם טו

[ג] הדיק במדות המזבח בתורה הוא חמור מאד וכך מקומי.¹

[ד] אמרו² "שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה אחד שהעיד להן על המזבח ואחד שהעיד להן על מקום המזבח ואחד שהעיד להן שמקריבין אף על פי שאין בית" וענין אמרם "על המזבח" שהוא העיד על דיוק מדתו כמו שאבאר³.

[ה] לא הזכיר כללות גובה המזבח מפני שהדבר מפורסם, לפי שלא ישתנה לא יוסיף ולא יחסר, אמרו⁴ "מזבח שעשה משה עשר אמות ושעשה שלמה עשר אמות ושעשו בני הגולה עשר אמות והכתיב (תרומה כז, א) שלש אמות קומתו, משפת המערכה ולמעלה"⁵.

[ו] כבר אמרנו כמה פעמים שכל האמות האמורות במשנה היא אמה בינונית והיא בת ששה טפחים, וכבר הזכרנו באחד עשר דמנחות⁶ שאמות מזבח הזהב וקרן המזבח והסוכב והיסוד הם באמה בת חמשה טפחים, ושאר מדות המזבח באמה בת ששה, כך בא בקבלה והרמז לכך ביחזקאל באמרו (מג, יג) "ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וכו'" אמרו בשלשה עשר רתוספת כלים⁷ "באמות שיהא למזבח שתי אמות מדות, יכול יהוה כולן באמה של חמשה טפחים. תלמוד לומר באמות אמה וטופת, שתהא יתרה על חברתה טפח", כאלו יאמר שמקצתו מודר באמה קטנה ומקצתו באמה וטופח⁸.

מראי מקומות

בתורה (תרומה כז, א) ושלש אמות קומתו מקום המערכה בלבד. ושלש אמות קומתו דברים ככתבן דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה להלן גובהו פי שנים כארכו אף כאן פי שנים כארכו. אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח מה משכן י' אמות אף מזבח י' אמות. ומה ת"ל ושלש אמות קומתו משפת סוכב ולמעלה (זבחים נט, ב. ס, א). ומזבח שעשו בני הגולה. מדת ארכו ורחבו שלשים ושתים אמות על שלשים ושתים המזבח הי' שלשים ושתים על שלשים ושתים (מדות פ"ג מ"א).

[ו] עשר אמות של גבה המזבח מהן באמה בת חמשה טפחים ומהן באמה בת ששה טפחים. ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים. ר' מאיר אומר כל האמות היו בינוניות חוץ ממזבח הזהב והקרן והיסוד ר' יהודה אומר אמות הבנין ששה טפחים ושל כלים חמשה (כלים פ"ז מ"י), וגבה כל המזבח נ"ח טפחים. מזבח כמה הוי חמשין ותמיניא (מנחות צח, א).

ג. מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש. ומזבח שפנו בני הגולה כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרע ממנה:

ד. ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. אחד העיד להן על מקום המזבח. ואחד העיד להן על מדותיו. ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית:

ה. מזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעתידי להעשות בלן עשר אמות גבה כל אחד מהן. וזה הפתוח בתורה (תרומה כז, א) "ושלש אמות קומתו" מקום המערכה בלבד. ומזבח שעשו בני הגולה וכן העתידי להבנות מדת ארכו ורחבו ל"ב אמות על ל"ב אמות:

ו. עשר אמות של גבה המזבח מהן באמה בת חמשה טפחים ומיהן

ביאור

[ה] ושלש אמות קומתו מקום המערכה. [פירוש, מקום הקמרה] הרמב"ם קורא את חלק המזבח שהוא מן הסוכב ולמעלה מקום המערכה⁹. ויש בגובהו שלש אמות.

עשה, כך בא בקבלה והרמז לכך ביחזקאל באמרו (מג, יג) "ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וכו'" אמרו בשלשה עשר רתוספת כלים⁷ "באמות שיהא למזבח שתי אמות מדות, יכול יהוה כולן באמה של חמשה טפחים. תלמוד לומר באמות אמה וטופת, שתהא יתרה על חברתה טפח", כאלו יאמר שמקצתו מודר באמה קטנה ומקצתו באמה וטופח⁸.

ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. אחד העיד להן על מקום המזבח. ואחד העיד להן על מדותיו. ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית (זבחים סב, א).

[ה] מזבח שעשה משה. עשר אמות גבה. וזה הכתוב

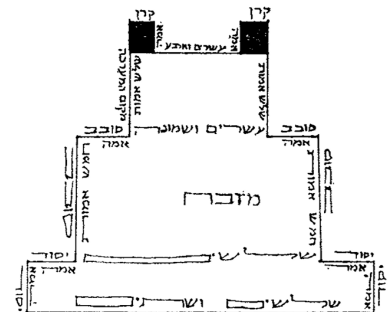
ציונים הערות והנהגות

ח. פיה"מ מדות שם. ט. זבחים סב, א. י. פרטי דיוקי מדותיו (במשנה זו). הועתק לקמן ה"ז-ח. יא. פיה"מ שם. יב. הראב"ד בהשגות לקמן ה"ח. יג. ראה זבחים נט, ב. ס, א. [ואולי כן גרס הרמב"ם שם]. יד. פיה"מ שם. טו. מ"ה. טז. לפנינו בבא מציעא סוף פ"י [ולפני הרמב"ם לא היתה תוספתא כלים מחולקת לשלש בבות]. יז. פיה"מ מדות שם.

בְּאֵמָה בַּת שְׁשָׁה טַפְּחִים. וְשָׂאָר כָּל אַמּוֹת הַבְּנִין בְּאֵמָה בַּת שְׁשָׁה טַפְּחִים. וְגֹבַה כָּל הַמְּזֻבָּח ג' ח טַפְּחִים:

ז. וְכִּף הָיְתָה מְדוּתָהּ וְצוּרָתָהּ. עָלֶיהָ חֲמִשָּׁה טַפְּחִים וְכֹנֶס חֲמִשָּׁה טַפְּחִים זֶהוּ יְסוֹד. נִמְצָא רְחֹב שְׁלֹשִׁים אַמָּה וּשְׁנַיִם טַפְּחִים עַל רְחֹב שְׁלֹשִׁים אַמָּה וּשְׁנַיִם טַפְּחִים. עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים טַפְּחִים וְכֹנֶס חֲמִשָּׁה טַפְּחִים זֶהוּ סוּבֵב [עָלֶיהָ י"ח טַפְּחִים זֶהוּ מְקוֹם הַמְּעַרְכָּה²²] נִמְצָא רְחֹבוֹ שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים אַמָּה וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים עַל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים אַמָּה וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים [עָלֶיהָ י"ח טַפְּחִים וְכֹנֶס לְקָרְן זְוִית שֶׁל ה'י"ח בְּנִין חֲלוּל מְרַבֵּעַ לְכָל אַרְבַּע קְרָנוֹת²³] וּמְקוֹם הַקְּרָנוֹת אַמָּה מְזֶה וְאַמָּה מְזֶה סְבִיב. וְכֵן מְקוֹם רִגְלֵי הַכְּהֻנִּים אַמָּה סְבִיב. נִמְצָא מְקוֹם הַמְּעַרְכָּה רְחֹבוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים:

[ז] הנה נתבאר כי גבהו עשר אמות, אמה יסוד וחמש סובב ושלוש מקום המערכה ואמה קרנות, לפי שכל קרן היא אמה על אמה על רום אמה, ואני אצייר אותו ואכתוב מדותיו באמות²¹ כפי שנאמר במשנה זו, ואחר כך אחזור ואדייק מדותיו ואזכירם כפי שנתבאר בתלמוד בגמרא מנחות²², ואף על פי שבלשון זה אפשר לתאר צורתו במחשבה תיאור שאין צריך עמו ציור בכתב, עם כל זאת אציירהו כפי שהבטחתי לתוספת ביאור, וזו היא צורת המזבח (ראה ציור):

ועתה אחזור לדייק מדותיו. והמתברר בתלמוד אחרי משא ומתן ארוך שגובה היסוד חמשה טפחים, וכך כניסתו, וגובה הסובב שלשים טפח וכניסתו חמשה, ועל כניסת הסובב בלבד הוא שאמרנו²³

ח. גֹּבַה כָּל קָרְן וְקָרְן חֲמִשָּׁה טַפְּחִים. וְרַבּוּעַ כָּל קָרְן אַמָּה עַל אַמָּה.

ביאור

[ז] נמצא רוחב ל' אמה וב' טפחים. פי' אחר שתגרע מן ל"ב אמות על ל"ב אמות, ה' טפחים מכל צד, נשאר ל' אמה וב' טפחים על ל' אמה וב' טפחים, והוא רוחב המזבח למעלה מן היסוד.

ובונס לקרן זוית בו'. פי' וכונס אמה, בשביל קרן זוית שהיתה על ה"ח טפחים של גובה המערכה; והקרן זוית הוא בנין חלול מרובע.

אמה מזה ואמה מזה בו'. פי' אמה מצד זה של הקרן, ואמה מצד האחר של הקרן, לכל ד' קרנות שהן "סביב" למזבח.

שה"סובב באמה בת חמשה", וכיון שהדבר במדות כמו שאמרנו הרי ברור כי אמרו נמצא "שלשים על שלשים" הם שלשים ושני טפחים על שלשים ושני טפחים לפי שלא כנס אלא חמשה טפחים כמו שאמרנו. וכן אמרו "נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה" הם עשרים ושמונה וארבעה טפחים על עשרים ושמונה וארבעה טפחים, אלא שלא מנה את הטפחים מפני שהם פחות מאמה, אמרו²⁴ "כיון דלא האוי אמה לא חשיב לה" ודבר זה הוא שנתקיים²⁵.

[ח] וגובה כל קרן חמשה טפחים, אבל רבוע הקרן הוא ששה על ששה. וגובה מקום המערכה שמונה עשר טפח²⁶.

מראי מקומות

מ"א) וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד (יחזקאל מג, יג) אלו קרנות (מנחות צז, ב).

וכן מקום רגלי הכהנים אמה סביב. נמצא מקום המערכה רחבו עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים על עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים. מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום המערכה (מדות פ"ג מ"א).

[ח] גבה כל קרן וקרן חמשה טפחים. ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטופח וחיך האמה ואמה רוחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד (יחזקאל מג, יג) חיק האמה זה יסוד, אמה רוחב זה סובב, וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד אלו

[ז] עלה חמשה טפחים וכנס חמשה טפחים זהו יסוד. נמצא רחב שלשים אמה ושני טפחים על רחב שלשים אמה ושני טפחים. עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמצא שלשים על שלשים (מדות פ"ג מ"א), שלשים ושני טפחים הוי (מנחות צז, ב).

עלה שלשים טפחים וכנס חמשה טפחים זהו סובב. . נמצא רחבו שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים על שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים. עלה חמש וכנס אמה זה הסובב נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה (מדות פ"ג מ"א), עשרים ושמונה וארבע טפחים הוי (מנחות צז, ב).

ומקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה סביב. מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש (מדות פ"ג

ציונים הערות והגהות

יח. כלומר ללא הבחנה בין אמה בינונית לאמה קטנה (ר"י קאפח). יט. צז, ב-צח, א. כ. שם צז, ב. כא. שם. כב. פיה"מ שם. כג. בכ"י ליתא. כד. שם.

הלכות בית הבחירה ב ה-ט

לקוטי רמב"ם יז

שלוש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום, ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות, שניה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום. שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש^י שנאמר (צו ו, ב) "אש תמיד תוקד", כשמסדר עצי מערכה גדולה מסדרה במזרח המזבח, ויהיה מראה שהתחיל לסדר מן המזרח, וריח הוא בין

וארבע הקרנות חלולות היו מתוכן. וגבה מקום המערכה י"ח טפחים. נמצא חצי גבה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסובב ולמטה^ז:

מ. וחוט של סקרה היה חוגר באמצע המזבח [כשישנה טפחים מסוף הסובב ולמטה^{מג}] להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. ונמצא גבהו מן הארץ עד מקום המערכה תשע אמות פחות טפח^{מז}:

ביאור

[ט] עד מקום המערכה. פי' עד גובה מקום המערכה^ל.

הגזרים, וראשי הגזרים הפנימיים היו נוגעין בדרשן שבאמצע המזבח והוא הנקרא תפוח^י, ואחר שמסדר מערכה גדולה חוזר ובורר עצי תאנה יפים ומסדר מערכה שניה של קטורת מכנגד קרן מערבית דרומית משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות ובה כמו חמש סאין גחלים, ובשבת עושין בה כמו שמונה סאין גחלים מפני שעליה מקטירין בכל שבת שני ביזכי לבונה של לחם הפנים^י, מערכה שלישית של קיום האש עושה אותה בכל מקום שירצה מן המזבח^{כח}.

ואחר כך גורפין את הדרשן במגריפות מכל צדדי המזבח, ומעלין אותו ערימה על גבי התפוח, וגורפין אותה הערימה בפסכתה, והוא כלי גדול שמחזיק לתך, ומורידין אותו למטה, וברגלים לא היו מורידין אותו אלא מניחין הערימה גבוהה באמצע המזבח מפני שהוא נוי למזבח^{ללא}.

והגזרין שעשה משה אמה אורכן ואמה רחבן ועביין כמחק גריש של סאה וכמותן עושין לדרורות^{לבג}.

ובשלשה מקומות היו נותנין המלח . . ובראשו של מזבח . . ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות ועולת העוף^{לדלה}.

[ט] ודע כי המזבח אשר כל גבהו עשר אמות כמו שיתבאר לקמן^{לח}, הוא מסומן באמצעיתו בחוט של סקרא, וכל הדמים של הקרבנות הניתנין בחמש אמות העליונות מעל לאותו הסמון נקראין "הניתנין למעלן", וכל הניתנין תחת החוט הן "נתנין למטן". ובשלישי דמדות^{לט} אמרו על המזבח "וחוט של סקרא חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים ודמים התחתונים"^מ.

נמצא כלל גבהו חמשים ושמונה טפחים, החצי ממנו עשרים ותשעה, נמצא חוט של סקרא בששה טפחים נשארים מן הסובב, והוא מרחק אמה ממנו, ולפיכך אמרה הברייתא^מ בעולת העוף אשר דינה שתעשה למעלה כמו שנתבאר בשביעי דבחים, אמרה "עלה לכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית ומולק את ראשה וכו' ואם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת כשרה"^נ לפי שכבר נתבאר שהעומד על כניסת הסובב יהיה בין רגליו ובין חוט של סקרא המבדיל חצי גובה המזבח אמה אחת^{מב}.

מראי מקומות

נמצא חצי גבה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסובב ולמטה. פלגי' המזבח כמה הוי עשרין ותשעה מקרנות עד סובב כמה הוו עשרין ותלתא כמה בציר לפלגי' דמזבח שיתא ותנן אם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת כשירה (מנחות צח, א).

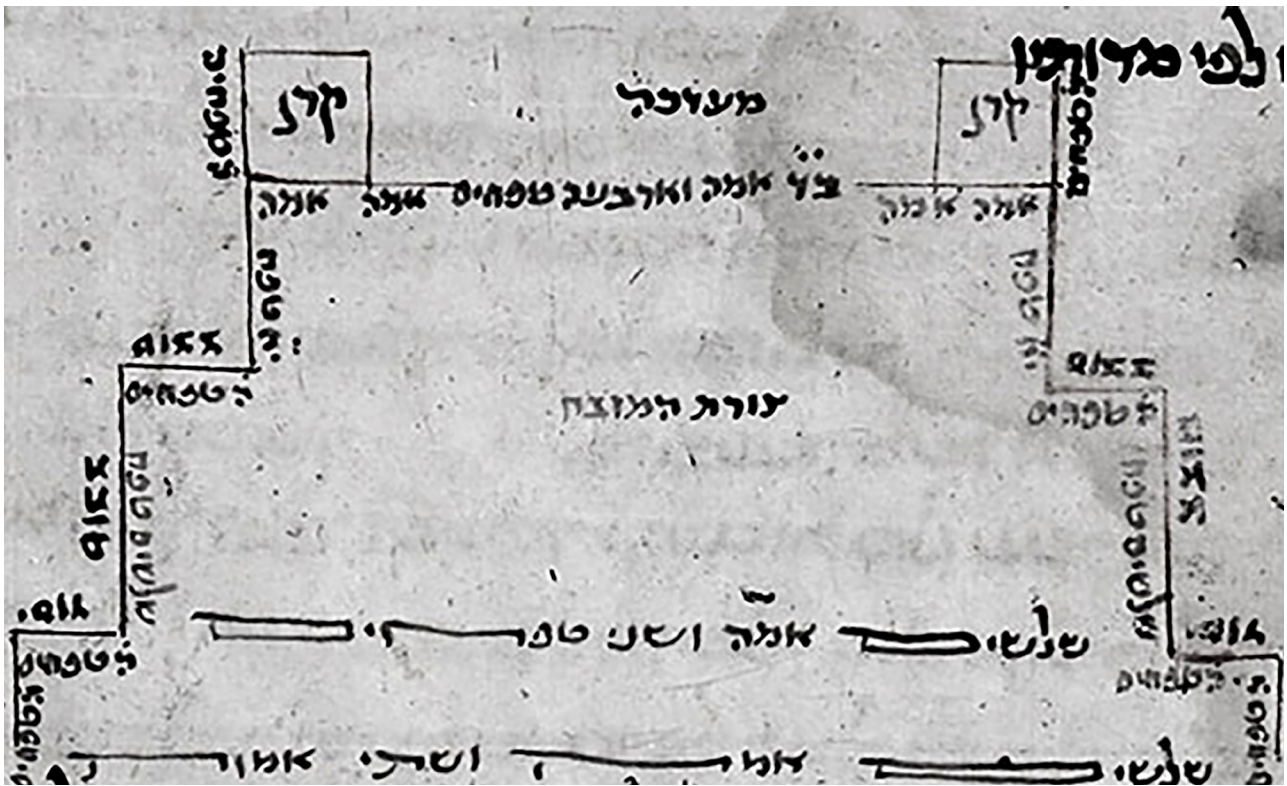
[ט] וחוט של סקרה היה חוגר באמצע המזבח . . להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. וחוט של סקרא חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים (מדות פ"ג מ"א).

קרנות . . חיק האמה בגובהה, אמה רוחב כניסה, גבולה אל שפתה סביב גובהה (מנחות צז, ב כפי גירסת השיטה מקובצת, והילקוט שמעוני יחזקאל שם).

וארבע הקרנות חלולות היו מתוכן. אמר רב כהנא אבנים של קרנות חלולות היו דכתיב (זכרי' ט) ומלאו כמזרק כזויות מזבח (זבחים נד, ב). ובשיטה מקובצת גרס: קרנות של מזבח חלולות היו, עיי"ש), וגובה מקום המערכה י"ח טפחים. ומביא מלבן שהוא כ"ח על כ"ח אמות וגובהו ג' אמות ומביא חלוקי כו' והוא מקום המערכה (זבחים נד, א).

ציונים הערות והגהות

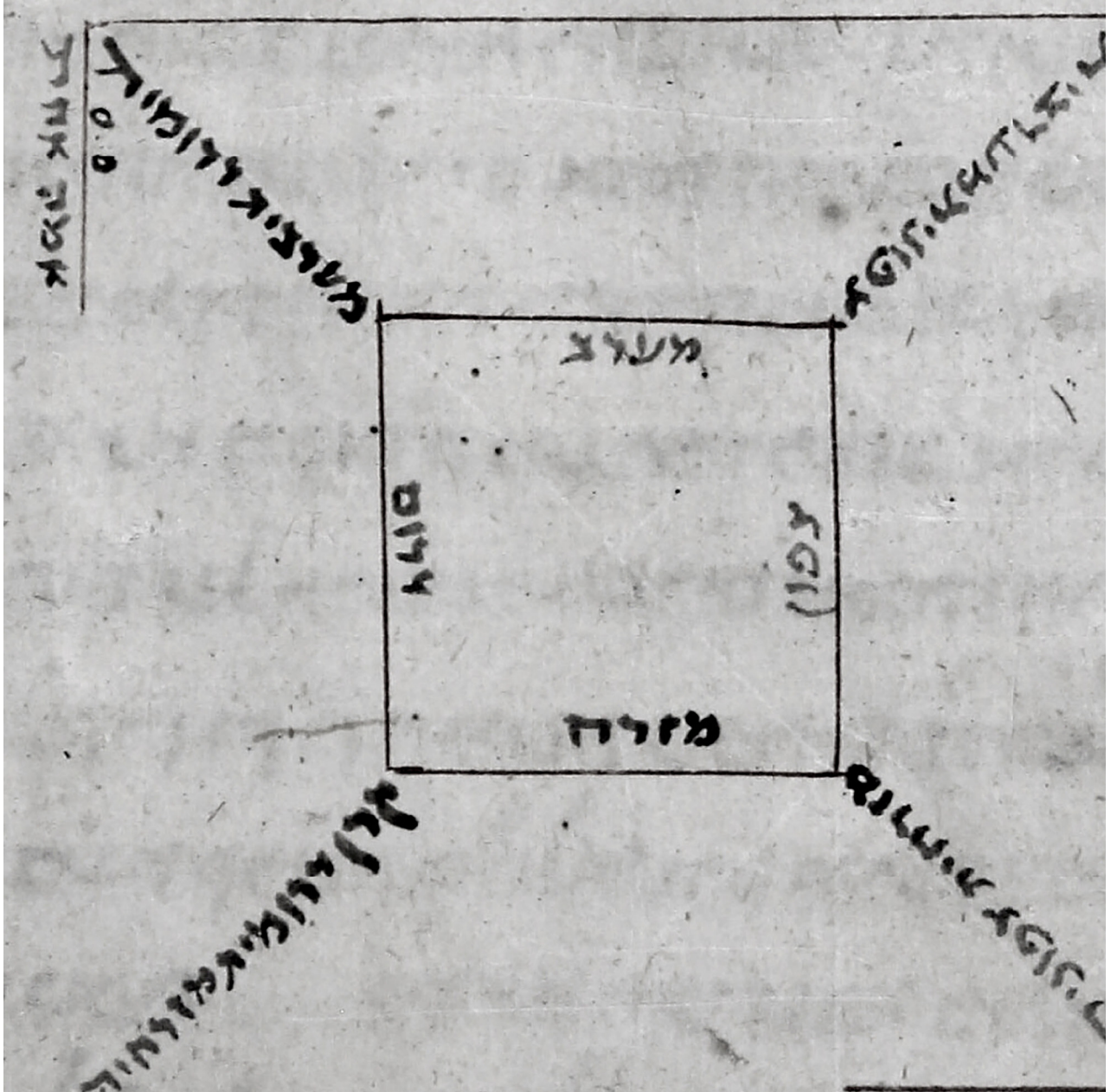
כה. יומא מג, ב (במשנה). מה, א. כו. תמיד כח, א (במשנה). כז. תמיד כח, א. וראה זבחים נח, א ואילך. יומא מה, ב. כח. יומא שם. כט. הל' תמידין ומוספין פ"ב הל' ד, ז, ח, ט. וכ"ה בפיה"מ תמיד פ"ב מ"ד. ל. תמיד כח, ב. לא. הל' תמידין ומוספין פ"ב הל' ג. וכ"ה בפיה"מ תמיד שם מ"ב. לב. זבחים סב, ב. לג. הל' איסורי מזבח פ"ז הל' ג. לד. מנחות כב, א. תוספתא מנחות פ"ו הל' ב. לה. הל' איסורי מזבח פ"ה הל' ג. לו. כס"מ. לז. ככ"י: נמצא חצי גובה המזבח בששה טפחים מסוף הסובב ולמטה. ובכ"י בא בתחלת ה"ט. לח. פיה"מ מדות פ"ג מ"א. לט. מ"א. מ. פיה"מ זבחים פ"ב מ"א. מא. הובאה בזבחים סד, ב. ובמנחות צז, ב. מב. פיה"מ מדות שם. מג. בכ"י ליתא. מד. בכ"י נוסף: וזו היא צורתו לפי מידותיו (ראה ציור בעמ' הבא).

ציור זה שייך להלכה ט'

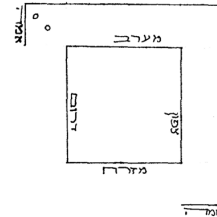
הלכות בית הבחירה

יט

ציור זה שייך להלכה יב

[י] וכבר הפלגנו בבאור מדות המזבח כפי מה שהוסק מלשונות המשנה והתלמוד והתוספתא, ואנחנו נמשיך בהשלמת הדברים בו, אמר אחר שבונים את היסוד מקיף מארבע הרוחות כמו שנזכר לעיל חוזרים וחותכים אותו משני צדדים כדי שיהא הקף היסוד למזבח בצורה זו, וזו צורתו (ראה ציור).

ומן הציור הזה יתבאר לך מה שנזכר כאן, ויתבאר לך שקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסודי.

ודע שהסובב לא נקרא סובב אלא מפני שהוא סובב את המזבח מארבע רוחות בשלמות מה שאין כן היסודי.

. לוקח המחיתה ושל כסף היתה, והיא היתה נתונה במקצוע בין כבש למזבח במערבו של כבשנגבי.

י. יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב. אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערבי ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד:

יא. ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חטמין דקין. והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן^ס באמה ויוצאין לנחל קדרון:

יב. ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה ומבלא של שיש וטבעת קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו^ס:

ביאור

[יא] ובקרן מערבית דרומית. פי' ביסוד שאצל קרן מערבית דרומיתמה.

ומתערבין באותה הקרן באמה. פי' דם הנשפך ביסוד מערבי, מתערב עם דם הנשפך ביסוד דרומימי כשבאים באמת המים שכעזרה^ז.

[יב] לשיתין. הוא חלל קמץ שתחת היסוד, שזוחלין לשם הדמים שנשפכו על היסוד^{מח} ומשם הדמים זוחלין במזחילה שתחת הרצפה, אל האמה העוברת בעזרה - כדלעיל הי"א^{מט}.

[יא] וכבר נתבאר בחמישי דבחים^{יד} שכל שירי דמים יש מהם הנשפך על יסוד מערבי, ויש מהם הנשפך על יסוד דרומי, ולפיכך עשה שני הנקבים בקרן מערבית דרומית שביסוד כפי שציירנו בצורה זו^{נהי}.

"אמה", התעלה שהדמים נגרים בה אחרי שנזין על המזבח ויוצאין לנחל קדרון כמו שיתבאר לקמן^{נח}. וכאשר יצא לנחל קדרון היה נמכר לגננין לזבל^ט.

כל שבעת ימי החג מנסכין את המים^ס על גבי המזבח^ס. ובקרן דרומית מערבית היה מנסך למעלה מחצי המזבח^{סב} והכל יורד לשיתין^{סג}. ושני ספלים של כסף היו שם. מערבי היה בו המים. ומזרחי היה בו היין של נסך. והיו מנוקבין כמין שני חוטמין דקין. ושל מים היה נקב שלו דק משל יין כדי שיכלה המים עם היין כאחד^{סדסה}.

[יא-יב] כבר הזכרנו כמה פעמים כי שיתין נקראין שני הנקבים שבהם יורדין יינות הנסחים, והם גם מתקבצים מתחת לארץ נקרא "שית"^{סז}.

מראי מקומות

דרומית היו שם שני נקבין כמין שני חוטמין דקין שהדמים ניתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי ויורדין בהן ומתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון (מדות פ"ג מ"ב).

ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו. ולמטה ברצפה באותה הקרן מקום הי' שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה שבו יורדין לשית ומנקין אותו (שם פ"ג מ"ג).

[י] יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב. אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערבי ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. היסוד הי' מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת (מדות פ"ג מ"ב), וקרן דרומית מזרחית בו. וקרן מזרחית דרומית לא הי' לה יסוד (זבחים נג, ב).

[יא] ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חטמין דקין. והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן באמה ויוצאין לנחל קדרון. ובקרן מערבית

ציונים הערות והגהות

מה. רע"ב במדות פ"ג מ"ב. מז. כס"מ. מז. רע"ב במדות פ"ג מ"ב. מח. תפ"י במדות פ"ג אות כ"ח. מט. תפ"י שם אות כ"ה. נ. פיה"מ שם מ"א-ב. נא. פיה"מ שם מ"ב. נב. תמיד כת, ב. נג. הל' תמירין ומוספין פ"ב הי"ב. נד. מ"ג (בפיה"מ). נה. הציור הועתק לקמן ה"י. נו. פיה"מ מדות שם מ"ב. נז. מעילה פ"ג מ"ג. נח. פיה"מ זבחים פ"ח מ"ז. נט. פיה"מ מעילה פ"ג מ"ג. ס. סוכה מב, ב (במשנה). תוספתא זבחים פ"ג, ו. סא. ראה זבחים סג, א. סב. זבחים סג, א. סג. סוכה מט א-ב. סד. סוכה מח, א (במשנה) ואילך. סה. הל' תמירין ומוספין פ"י ה"ז-ז. סו. באותה הקרן. בכ"י ליתא. סז. פיה"מ מדות פ"ג מ"ג. סח. יורדין לשית ומנקין אותו. בכ"י נוסף: וזו היא צורתו (ראה ציור בעמ' קודם).

הלכות בית הבחירה ב יג-טו

לקוטי רמב"ם כא

[יג] והיה באורך שפועו [של הכבש] שלשים ושתים אמות, אבל אורך השטח שהוא תופס בארץ שלשים אמות בלבד, וזו צורתו

(ראה ציור) ורחבו שש עשרה אמות כמו שהזכיר, אם

תרצה לתארו בלבך בשלימות תתאר אותו בעזרה לדרום המזבח, ויהיה המקום שהוא תופס בעזרה מן הצפון לדרום שלוש אמות, אבל מן המזרח למערב רק שש עשרה אמות, וכאשר תמתח חוט מקצהו הדבק בארץ עד ראשו שכנגד קרנות המזבח יהיה שלשים ושתים אמות, ונראה לי שכבר הרביתי בו הרברים יותר ממה שצריך^א.

משנה: ובזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליק. פירוש הרמב"ם: "בזקין", מפזרין וזורקין והוא מן (יחזקאל א, יד)

ובשלשה מקומות היו נותנין המלח . . ועל גבי הכבש מולחין האיברים^{עדי}.

[יד] אמרו בתלמודי^י "שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונין ליסוד ולסובב ומובדלין מן המזבח כמלוא נימה". ואמרו "ורבובה היתה למערבו" רוצה לומר מערב הכבש, היתה בעצם הכבש גומה שבה משליכין פסולי חטאת העוף, אמרו בתוספתא זבחים^י "חלון היתה שם במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת ששם זורקין פסולי חטאת העוף עד שתעבור צורתה ותצא לבית השריפה"^י.

מראי מקומות

וחלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת. שבה נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעבר צורתה ותצא לבית השרפה. ורבובה היתה במערבו ששם היו נותנין פסולי חטאת העוף (מדות פ"ג מ"ג). ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקא אומר חלון היתה שם למערבו של כבש ורבובה היתה נקראת ששם זורקים פסולי חטאת העוף שתעובר צורתה ותצא לבית השריפה (תוספתא זבחים פ"ז, ב). חלון היתה שם למערבו של כבש אמה על אמה רבובה היתה נקראת ששם נותנין חטאת העוף תעובר צורתה ותצא לבית השריפה (תוספתא תמורה פ"ד, ד).

[טו] ושני שלחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כלי השרת. שלשה עשר שולחנות היו במקדש . . ושנים במערב הכבש אחד של שיש ואחד של כסף, על של שיש נותנין את האיברים ועל של כסף כלי שרת (שקלים פ"ו מ"ד).

יג. וכבש היה פנוי לדרומו של מזבח. ארכו שלשים ושתים אמה על רחב ט"ז אמה והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח. ופורח ממנה אמה על היסוד ואמה על הסובב. ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי לתן האיברים למזבח בזריקה. וגבה הכבש תשע אמות פחות שתות עד פגג המערכה:

יד. ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם פונין ליסוד ולסובב ומבדלין מן המזבח כמלא נימא. וחלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת. שבה נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעבר צורתה ותצא לבית השרפה:

טו. ושני שלחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כלי השרת:

ביאור

[יג] ופורח ממנו אמה על היסוד. פי' שראש הכבש פורח על המקום שהיסוד ראוי להיות^{סט}.

[יד] שתעבור צורתה. פי' שתעבור רמיכת הכשרי^ע.

"כמראה הבזק", כלומר שהוא כמי שמזרק דבר מידו פעם אחרי פעם. "שלא יחליק", שלא יחליק עליו מחמת שמנונית הבשר הזב שם לפי שהיו גורשין את הבשר על גבי הכבש כמו שיתבאר במקומו במסכת תמיד^{ע"ג}.

[יג] וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח. ארכו שלשים ושתים אמה על רחב ט"ז אמה. וכבש ה' לדרומו של מזבח שלשים ושתים על רחב שש עשרה (מדות פ"ג מ"ג).

והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח. ופורח ממנה אמה על היסוד ואמה על הסובב. תנן התם הכבש והמזבח ששים ושתים הני שיתין וארבעה הוו נמצא פורח אמה על היסוד ואמה על הסובב (זבחים סב, ב).

ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי לתן האיברים למזבח בזריקה. שאל ר' שמעון בן יוסי בן לקוניא את ר' יוסי אומר ה' ר"ש בן יוחי אויר יש בין כבש למזבח, אמר לו ואתה אי אתה אומר כן והלא כבר נאמר ועשית עולותיך הבשר והדם מה דם בזריקה אף בשר בזריקה (זבחים סב, ב עיי"ש).

[יד] ושני כבשים קטנים כו'. ושני כבשים קטנים יוצאין ממנו שבהן פונין ליסוד ולסובב ומובדלין מן המזבח כמלא נימא (זבחים סב, ב).

ציונים הערות והגהות

סט. כס"מ. ע. פסחים לד, א רש"י. עא. פיה"מ לרמב"ם שם. עב. סוף פ"ד. עג. פיה"מ עירובין פ"י מ"ד. וכ"ה בהל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ג. עד. מנחות כב, א. תוספתא מנחות פ"ו ה"ב. עה. הל' איסורי מזבח פ"ה ה"ג. עז. זבחים סב, ב. עז. פ"ז, ב. עח. פיה"מ לרמב"ם מדות פ"ג מ"ג.

[טז] וממה שאתה צריך לדעת שהמזבח הבנוי לא היה לו חלל כמו אותו שעשה משה רבינו, אלא הוא כולו אטום כפי שבארו בתיאור בנינו, אמרו"ט "כיצד בונין את המזבח מביא מלבן שלשים ושתים על שלשים ושתים וגבהו אמה, ומביא חלקי אבנים מפולמות גדולות וקטנות, ומביא סיד וזפת קוניא וממחה ושופך וזה הוא יסוד, ומביא מלבן שלשים על שלשים גבהו חמש אמות ומביא אבנים וכו' וזה הוא סובב, ומביא מלבן עשרים ושמונה על עשרים ושמונה וגבהו שלש אמות ומביא אבנים וכו' וממחה ושופך וזה הוא מקום המערכה, ומביא מלבן אמה על אמה וגבהו אמה וזה הוא מקום הקרנות, וכן לכל קרן וקרן"^א.

טז. כְּשִׁבוּנוֹ הַמְּזֻבַּח בּוֹנִין אוֹתוֹ כְּלוֹ אֶטוּם כְּמִין עֲמוּד וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ חֶלֶל כְּלָל. אֲלֵא מִבֵּיא אַבְנִים שְׁלֵמוֹת גְּדוּלוֹת וְקִטְנוֹת וּמִבֵּיא סִיד וְזָפֶת וְקוֹנֵיָא וּמִמְחָה וְשׁוֹפֵךְ לְתוֹךְ מִלְבָּן גְּדוֹל כְּמִדְתּוֹ וּבּוֹנָה וְעוֹלָה. וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבְּנִין גּוֹף שֶׁל עֵץ אוֹ אֶבֶן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מְזֻרְחִית כְּמִדַּת הַיִּסוּד. וְכֵן נוֹתֵן בְּתוֹךְ כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן עַד שֵׁשׁ־שְׁלִים הַבְּנִין וַיְסִיר הַגּוֹפִים שֶׁבְּתוֹךְ הַבְּנִין כְּדֵי שֶׁתִּשְׁאָר קֶרֶן דְּרוֹמִית מְזֻרְחִית בְּלֹא יִסוּד וַיִּשְׁאָרוּ הַקְּרָנוֹת חֲלוּלִין:

יז. אַרְבַּע קְרָנוֹת שֶׁל מִזְבֵּחַ וַיִּסוּדוֹ וְרִבּוּעוֹ מְעַכְבִּין. וְכָל מִזְבֵּחַ שֶׁאֵין לוֹ קֶרֶן יִסוּד וְכִבֵּשׁ וְרִבּוּעַ הָרִי הוּא פְּסוּל שֶׁאֲרַבְעֵתָן מְעַכְבִּין. אֲבָל מִדַּת אֲרָכּוֹ וּמִדַּת רְחִבּוֹ וּמִדַּת קוֹמָתוֹ אֵינֶן מְעַכְבִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְחַת מֵאֵמָה עַל אֵמָה בְּרוּם שֶׁלֹּשׁ אֲמוֹת כְּשֶׁעוֹר מְקוּם הַמְּעַרְכָּה שֶׁל מִזְבֵּחַ מְדַבֵּר:

יח. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם מִבְּנִינוֹ אִם נִפְגַּם מִטַּפַּח פְּסוּל פְּחוֹת מְטַפַּח כֶּשֶׁר וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּנִשְׂאָר אֶבֶן פְּגוּמָה:

❦ ביאור ❦

[טז] וקונייא. ניתוך אבר"א. מלבן. דפוס מרובע, עשוי מארבע קרשים^א.

[יח] שלא יהיה . . אבן פגומה. פי' דאם נפגם אבן, נפסל בכדי חגירת צפורן, והא דכתב אם נפגם טפח פסול, היינו כשנפגם בסיד^א.

מראי מקומות

ויסוד וריבוע מעכבין (זבחים סב, א. תוספתא מנחות פ"ו, ו). וכל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן מעכבין. שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול (זבחים שם. סוכה מט, א).

אבל מדת ארכו כו'. אבל מדת ארכו ומדת רחבו אין מעכבין (זבחים שם). והוא שלא יפחת מאמה על אמה ברום שלש אמות כשעור מקום המערכה של מזבח מדבר. א"ר מני ובלבד שלא יפחתו ממזבח שעשה משה, וכמה אמר רב יוסף אמה, מחכו עלי' חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהי' המזבח, אמר לי' אביי דלמא מקום מערכה קאמר מר (זבחים שם, עיי"ש), שלא יהי' מקום המערכה אלא אמה על אמה (ירושלמי שקלים פ"ו ה"ד).

[יח] מזבח שנפגם מבנינו אם נפגם מבנינו טפח פסול פחות מטפח כשר והוא שלא יהיה בנשאר אבן פגומה. וכמה פגימות המזבח כדי שתחגור בה צפורן מיתניבי כמה פגימת המזבח ר' שמעון בר יוחאי אומר טפח ר"א בן יעקב אומר בזית לא קשיא הא בסידא הא באבנא (חולין יח, א).

[טז] כשבונין המזבח בונין אותו כולו אטום כמין עמוד ואין עושין בו חלל כלל. אלא מביא אבנים שלמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך לתוך מלבן גדול כמדתו ובונה ועולה. ת"ש דתני לוי כיצד בונין את המזבח מביאין מלבן שהוא שלשים ושתים על שלשים ושתים וגובהו אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וקוניא וזפת וממחה ושופך וזה הוא מקום יסוד וכו' (זבחים נד, א).

ונותן בתוך הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית מזרחית כמדת היסוד. וכן נותן בתוך כל קרן וקרן עד שישלים הבנין ויסיר הגופים שבתוך הבנין כדי שתשאר קרן דרומית מזרחית בלא יסוד וישארו הקרנות חלולין. וכי תימא דגיז לי' אבנים שלמות כתיב, דמחית מידי מתותי' ושקיל לי', דאי לא תימא הכי הא דאמר רב כהנא אבנים של קרנות חלולות היו דכתיב ומלאי כמזרק כזויות המזבח הכא נמי אבנים שלמות אמר רחמנא, אלא דמחית מידי מתותי' ושקיל לי', ה"נ דמחית מידי מתותי' ושקיל לי' (זבחים נד, א-ב).

[יז] ארבע קרנות של מזבח ויסודו וריבועו מעכבין. קרן וכבש

צינונים הערות והגהות

עט. זבחים נד, א. פ. פיה"מ שם מ"א. פא. כס"מ. פב. כס"מ. פג. כס"מ.

הלכות בית הבחירה ג יח-ב

לקוטי רמב"ם כג

פרק שלישי

א. המנוחה מפרשת צורתה בתורה. וארבעה גביעים ושני פפתורים ושני פרחים היו בקנה המנוחה שנאמר (תרומה כה, לד) (ויקהל לז, ס) "ובמנוחה ארבעה גביעים משקדים כפתוריה ופרחיה". ועוד פרח שלישי היה סמוך לירכה של מנוחה שנאמר (בהעלותך ח, ד) "עד ירכה עד פרחיה".

ב. ושלש רגלים היו לה. ושלשה פפתורים אחרים היו בקנה המנוחה שמהן יוצאים ששת הקנים. שלשה מצד זה ושלשה מצד זה. ובכל קנה וקנה מהן שלשה גביעים וכפתור ופרח. והכל משקדים כמו שקדים בעשיתן:

❁ ביאור ❁

[א] בקנה המנוחה. פי' בקנה האמצעי העולה זקוף כלפי מעלה^א. משוקדים. פי' מעשה ציור שקדים^ב.

מראי מקומות

כלים פי"א מ"ז.

והכל משקדים. איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה אין להן הכרע שאת משוקדים מחר ארור וקם (יומא נב, א-ב), כמו שקדים בעשיתן. אמר הגאון כי משקדים כרמות שקדים (אבן עזרא תרומה כה, לג).

ביאורי הרבי

שהכפתורים ופרחים שבששת הקנים צריכים להיות משוקדים, ולמה פסק הרמב"ם ש"הכל משוקדים" - גם הכפתורים ופרחים שבששת הקנים צריכים להיות משוקדים?

ויובן בהקדים, דלכאורה כללות הברייתא תמוהה ביותר: א) דאיך יתכן לומר שהתורה יאמר דין באופן שיגרום לספק איך להתנהג למעשה? ב) מדוע לא ביררו הספק במנוחה שעשה משה?

משאלות אלו מוכרח, שבמנורת משה היו "הכל משוקדים" (ולא מחמת ספיקא לחומרא, רק מצד שזהו הדין (מטעם המבואר לקמן).

ופירוש "אין לו הכרע" בברייתא, אינו שהוא ספק בדין, אלא הספק הוא בפירוש הכתובים, אם מילת משוקדים קאי למעלה או למטה, אבל בפועל המנוחה היתה "הכל משוקדים".

ונמצא, שפסק הרמב"ם "הכל משוקדים" אינה תוצאה מספק שנוולד בזמן מן הזמנים, אלא הוא הלכה ברורה. ומקורו מהברייתא שמכריח לומר "הכל משוקדים" - כנ"ל.

ציונים הערות והגהות

א. תרומה כה, לא רד"ה וקנה. ב. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז. ודלא כרש"י (בתרומה כה, לג) דפירש מצויירים. ג. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז. ד. שם. ה. שם.

פ"ג ה"ב

טעם הכל משוקדים

לאחרי שהרמב"ם מפרט מספר הגביעים כפתורים ופרחים, הן של "קנה המנוחה" והן של "ששת הקנים", מסיים: "והכל משוקדים כמו שקדים בעשיתן".

פירשו המפרשים (כס"מ בשם ר"י קורקוס), שמקורו בברייתא (יומא נב, סע"א ואילך) שמפרט חמשה כתובים ש"אין להם הכרע", ואחד מהם הוא הכתוב (תרומה כה, לד) "ובמנוחה" ("גופה של מנוחה" (רש"י) - קנה האמצעי) ארבעה גביעים משוקדים כפתורי ופרחי", ונסתפק להם אם "משוקדים" בהכתוב קאי על ה"גביעים" או על "כפתורי ופרחי". ומחמת הספק פסק הרמב"ם ש"הכל משוקדים".

אך הגביעים צריכים להיות משוקדים, ולא מחמת ספק הנ"ל, רק מקרא מלא דיבר הכתוב (שם לג) "שלשה גביעים משוקדים גו' כן לששת הקנים".

תמה המשנה למלך, דספק ברייתא הוא רק בכפתורים ופרחים שבקנה האמצעי של המנוחה, שהרי כתוב הנ"ל מדבר רק ע"ד קנה האמצעי של המנוחה, אבל אין ציווי כלל

ג. נמצאו כל הגביעים שנים ועשרים. והפרחים תשעה. והפתורים אחד עשר. וכלן מעבבין זה את זה ואפלו חסר אחד מן השנים וארבעים מעבב את כלן:

[ג] וכן כבר נתבאר לך מצויר זה^ט שמנין הגביעים עשרים ושנים, ומנין הפרחים תשעה, ומנין הכפתורים אחד עשר, אמרו^י "גביעים עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעבבין זה את זה", ואמרו^{יא} "גביעים כפתורים ופרחים מעבבין זה את זה"^{יב}.

ד. במה דברים אמורים בשעשאוה זהב. אבל שאר מיני מתכות אין עושין בה גביעים כפתורים ופרחים. וכן מנורה הפאה זהב תהיה בלה כפר עם גרותיה ותהיה בלה מקשה מן העשתות. ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה. ואם היתה חלולה פשרה:

ה. ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות:

ו. המלקחים והמחתות וכלי השמן אינן מכלל הכפר שהרי נאמר במנורה (תרומה כה, לא) (בהעלותך לו, יז) "זהב טהור" וחרז ואמר ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור. ולא נאמר גרותיה זהב טהור מפני שהנרות קבועין במנורה והם מכלל הכפר:

❦ ביאור ❦

[ד] מן העשתות. פ' מן חתיכה שלימה. ואם היתה חלולה. ר"ל שאינו מקשה, אלא נעשה מכמה חתיחות. [ה] גרוטאות. היינו חתיכות של מתכת, ולא מקשה מחתיכה אחת. [ו] המלקחים. הם צבתים, שלוקחים בהם את התפילה מתוך השמן. המחתות. הם כפות שלוקחין בהן את האפר שבנר^{יג}.

מראי מקומות

משקלה. ואם היתה חלולה כשרה. מנורה ונרותי באות מן הכבר (מנחות פח, ב) כבר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה באה זהב באה ככר אינה באה זהב אינה באה כיכר (מנחות כה, א) תנו רבנן מנורה היתה באה מן העשת ומן הזהב (שם).
וזה מעשה המנורה מקשה זהב באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה (מנחות שם).
[ה] ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות. עשאה מן הגרוטאות פסולה (מנחות שם).

[ג] נמצאו כל הגביעים שנים ועשרים. והפרחים תשעה. והכפתורים אחד עשר. ונמצאו גביעין עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה (מנחות כה, ב)
וכלן מעבבין זה את זה ואפלו חסר אחד מן השנים וארבעים מעבב את כלן. תשעה גביעים מעבבין זה את זה כפתורים מעבבין זה את זה גביעים כפתורים ופרחים מעבבין זה את זה (מנחות שם) גביע' כפתורי' ופרחי' מעבבין זה את זה (תוספתא מנחות פ"ו, ו).

[ד] במה דברים אמורים בשעשאוה זהב. אבל שאר מיני מתכות אין עושין בה גביעים כפתורים ופרחים. גביע' כפתורי' ופרחי' באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים אינה באה זהב אינה באה גביעים כפתורים ופרחים (מנחות כה, א).

וכן מנורה הבאה זהב תהיה כלה כבר עם נרותיה ותהיה כלה מקשה מן העשתות. ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על

ביאורי הרבי

לחלק באותו מנורה בין גביעים כפתורים ופרחים, ובין קנה האמצעי לששת בקנים, אלא פשוט הוא שכל חלקי המנורה צריכים להיעשות באופן של "משוקדים". וזה שהתורה גלתה שצריך להיות משוקדים רק בפרט אחד של המנורה, אין הכוונה בזה לאפוקי את השאר, אלא אדרבה, הכתוב באה ללמד מפרט זה על שאר הפרטים, כדמצינו בכמה מקומות.

וההסברה לזה, דהנה, "משוקדים" אינו פרט בצורת המנורה (ע"ד שצריך להיות גביעים כו' כך צריך להיות "משוקדים"), אלא כלשון הרמב"ם "והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן" - דין באופן עשיית המנורה, מצד נוי המנורה, לעשות צורת הגביע כו' בתכלית הנוי והיופי.

מזה מובן, שמאחר שהתורה מגלה שמצד נוי המנורה צריך להיות עשיית המנורה באופן של "משוקדים" - אין מקום

(ע"פ לקו"ש חכ"ו ע' 183 ואילך)

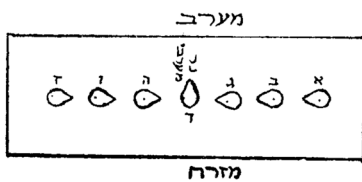
צינונים הערות והנהגות

ו. כס"מ. ז. כס"מ. ח. כס"מ. ט. הציור הועתק לקמן ה"י. י. מנחות כה, ב. יא. שם. יב. פיה"מ שם. יג. תרומה כה, לח רש"י.

הלכות בית הבחירה ג ז

לקוטי רמב"ם כה

[ח] ואני אצייר לך כאן אופן סדר שבעת הנרות היאך היו בין הצפון לדרום^י, ואכתוב אות נר כדי שיהא אפשר לרמוז עליו בקלות בעת הפירוש [של סדר הטבת הנרות], וזו היא צורתן (ראה ציור):

ופיות כל הנרות כלפי האמצעי אחד לגב השני כפי שהוא בציור, והנר הכתוב עליו ד' הוא נר מערבי אשר לא כבה משך זמן מסויים כפי שידוע^ט, והוא האמצעי ונקרא מערבי מפני שפיו לצד מערב, ועל סדר זה רמזו יתעלה באמרו (בהעלותך ח, ב) "אל מול פני המנורה יאירו וכו'", כלומר שיהו פיות כל הנרות כלפי זה האמצעי אשר פניו למערב^{טז}.

[ט] והגביע הוא כתבנית כוס אטום אלא שהשוליים שלו צרים, ואם תרצה אמור כחרוד "אסטואנה"^י שנחתך מלמעלה מעט כנגד הכן, והכפתור הוא תבנית כדור שאין עגולו מדוייק אלא מאורך מעט קרוב לתבנית ביצת העוף. ופרח כתבנית נץ

ז. שבעת קני המנורה מעכבין זה את זה. ושבעת נרותיה מעכבין זה את זה בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. וכל הנרות קבועים בקנים:

ח. ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה בלן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי:

ט. הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאיה שפיהן רחב ושוליהן קצר. והכפתורים כמין תפוחים כרותיים שהן ארפין מעט כביצה ושני ראשיה פדין. והפרחים כמו פרחי העמודים שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ:

י. גבה המנורה היה שמונה עשר טפח. הרגלים והפרח שלשה טפחים. ושני טפחים חלק. וטפח שבו גביע כפתור ופרח. ומפחים

❁ ביאור ❁

[ח] פניהם לנר האמצעי. פי' הפתילות שלהם, פיהן מצודדות כלפי נר האמצעי^{יט}.
[ט] כרותיים. שם מקום^כ. ששני ראשיה כדין. פי' עגולין ככדור^{כא}. כמו פרחי העמודים. פרחים שמציירים בעמודים^{כב}.

השושן^{יח}.

[י] ראיתי לצייר כאן צורת המנורה בשלמותה, ולפני הציור אומר שבא בקבלה שיש בגבה שמונה עשר טפחים, ואני אצייר לך עתה בצורה זו הגביעים תבנית משולש, והכפתורים עגול, והפרח חצי עגול, כל זה כדי להקל על הציור, כיון שאין המטרה

מראי מקומות

פני המנורה יאירו מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכניה ואמר רבי יוחנן מכאן שאמצעי משובח (מגילה בא, ב).

[ט] הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאיה. וגביעין למה הן דומין כמין כוסות אלכסנדריים. (מנחות כח, ב)

והכפתורים כמין תפוחים כרותיים. כפתורים למה הן דומין כמין תפוחי כרותיים (מנחות כח, ב) (ובגרסת הערוך ערך תפוח: הברתיים). וראה שם סג, א).

והפרחים כמו פרחי העמודים. פרחים למה הן דומין כמין פרחי העמודין (מנחות כח, ב).

[י] גבה המנורה כו'. גובה המנורה הי' שמונה עשר טפח, הרגלים והפרח שלשה טפחים, ושני טפחים חלק, וטפח שבו גביע כפתור ופרח וטפחים חלק, וטפח כפתור ושני

מן הככר מנין לרבות נרותי' תלמוד לומר את כל הכלים האלה יכול שאני מרבה אף מלקחי' ומחתותי' תלמוד לומר אותה דברי רבי נחמי' (מנחות שם).

[ז] שבעת קני המנורה מעכבין כו'. שבעת קני המנורה מעכבין זה את זה ושבעת נרותי' מעכבין זה את זה (מנחות פ"ג מ"ז). בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מתכות. ואימא נמי באה זהב באה קנים אינה באה זהב אינה באה קנים ההוא פמוט מיקרי (מנחות כח, א). וכל הנרות קבועים בקנים. לא היתה זוה ממקומה (מנחות פח, ב), דקביעי נרות (שבת כב, ב).

[ח] ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כלן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה. דתניא אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות מלמד שהיו מצדין פניהם כלפי נר אמצעי (מנחות צח, ב), וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי. דתניא אל מול

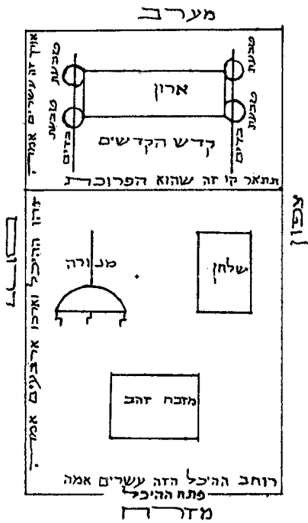
ציונים הערות והנהות

יד. במהדור"ק פירש כשיטת הראב"ד שנרות המנורה היו בין מזרח למערב וכן צייר, ובמהדורה שניה תיקן כלפינו. טז. שבת כב, ב. מנחות פו, ב. טז. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ט. יז. הערת המתרגם (ר"י קאפח): עגול, רחב מלמטה והולך וצר כלפי מעלה (הערת ר"י קאפח בכלים פ"ג מ"ו על תיבת "האסטואנה"). יח. פיה"מ מנחות שם. יט. מנחות צח, ב רד"ה מצדד. כ. כס"מ. כא. בחולין סד, א רד"ה כד. כב. מנחות כח, ב רד"ה פרחי.

הלכות בית הבחירה ג יב-יג

לקוטי רמב"ם כט

וכל הכלים ארכן לאורך הבית חוץ מן הארון שארכו לרוחב הבית ליה והיתה הנחתו בקדש הקדשים כך (ראה ציור):

ומן הציור הזה יתבאר לך מקום השלחן והמנורה ומזבח הזהב היכן היו בהיכל, והיאך

שַׁפְּמֻקְדָּשׁ אֲרָכָן לְאֲרֹכּוֹ שֶׁל בֵּית וְרַחְבּוֹן לְרֹחַב הַבַּיִת^{יג} חוץ מן הארון שְׁהָיָה אֲרֹכּוֹ לְרֹחַב הַבַּיִת. וְכֵן גִּירוֹת הַמְּנוֹרָה^{יב} פְּנִיגָד לְרֹחַב הַבַּיִת בֵּין הַצִּפּוֹן וּבֵין הַדְּרוֹם:

יג. אַרְבַּעַה סְנִיפִין שֶׁל זָהָב הָיוּ לְשֻׁלְחָן מְפַצְלִין בְּרֵאשֵׁיהֶן שְׁהָיוּ

ביאור

[יג] סניפין. כמין יתירות זהב, עומדין בארץ וגבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה נא. מפוצלין. פי' ראשו מלמטה היה אחד ומתפצל מלמעלה לשני ראשים נב.

היתה הנחת כל אחד מהן, ושמזבח הזהב יוצא מן השולחן המנורה, וריחוקו מן הדרום כריחוקו מן הצפון לילד.

משנה: מי שזכה בדשון המנורה נכנס ומצא שתי נרות דולקות, מרשן את השאר ומניח אלו במקומן. מצאן שכבו, מרשנן ומדליקן מן הדלוקין ואחר כך מרשן את השאר. פירוש הרמב"ם: כבר נתבאר בגמרא יומא^ל שהטבת הנרות והוא נקוי הנרות והבערת מה שנכבה מהן והחלפת הפתילות לא היה לשבעת הנרות בעת אחד, אלא הסדר הוא שמטיב חמש נרות ואחר כך עושה עבודה אחרת, ואחר כך חוזר ומטיב שתי הנרות הנשארות. ואני אצייר לך כאן אופן סדר שבעת הנרות היאך היו בין הצפון לדרום^{לט}, ואכתוב אות נר כדי שיהא אפשר לרמוז עליו בקלות בעת הפירוש, וזו היא צורתן (ראה ציור - לעיל עמ' כה). והנר הכתוב עליו ד' הוא נר מערבי אשר לא כבה משך זמן מסויים כפי שידוע^מ, והוא האמצעי ונקרא מערבי מפני שפיו לצד מערב. אמר כי כאשר הוא נכנס להטיב את הנרות אם מצא שני הנרות שכתוב עליהן ז ו דולקים מניחם ומטיב חמש הנרות כמו שאמרנו, ואחר כך יעשה עבודה שיעשה וחוזר ומטיב שתי הנרות שהניח, ואם מצאם כבויים הרי זה מטיב חמשת הנרות שכתוב עליהם א ב ג ד ה ומניח השנים הדרומיים שכתוב עליהם ו ז^{מא} עד שיעשה העבודה שיעשה ויחזור להטיבן וזהו אמרו "ואחר כך מרשן את השאר"^{מב}.

משנה: מי שזכה בדשון המנורה, נכנס ומצא שתי נרות מערבין דולקין, מרשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק, שממנו היה מדליק את המנורה בין הערבים. מצאו שכבה, מרשנו ומדליקו ממזבח העולה. פירוש הרמב"ם: אמרו "שתי נרות מערבין", היא דעת מי שסובר כי שבעת הנרות היו בין המזרח למערב סדורין אחד לגב חברו ונר מערבי השביעי כצורה זו (ראה ציור): ואינה הלכה, ועל פי סברא זו הרחיה בני לשון זה^{מג}. וכבר בארנו בפרק השלישי^{מד} שהוא מטיב חמש נרות ויוצא, ואחר כך חוזר ומטיב שתי נרות הנשארות, ולכן אומר תנא זה^{מה} כי שתי הנרות שכתוב עליהן ז ו הם אשר משייד לאחורונה, ואם מצאם כבויים הרי הוא מדליקן ומטיב שלש נרות הסמוכים להם ומניח שתי הנרות המערביים עד שיחזור והם אשר כתוב עליהם א ב, ואם^{מי} מצא עתה כשחזר שתי נרות אלו דלוקין הרי הוא מטיב את האחד שכתוב עליו ב והוא המזרחי ביחס לשני הכתוב עליו א, ומניח אותו שכתוב עליו א כמות שהוא כלומר שאינו מכבהו ומדליקו שנית אלא מתקנו בכך שמוציא את הפתילה ומוסיף על השמן וכיוצא בכך, כי מן המערבי והוא שכתוב עליו א כפי סברתו^{מז} מדליק שאר הנרות בין הערבים, ואם מצא שכבר כבה נר מערבי אז מנקה אותו ונותן בו פתילה ומדליקו ממזבח העולה לא מנר משאר הנרות, לפי שנר מערבי זה והוא שכתוב עליו א לפי סברתו^{מח} ממנו מדליקין שאר הנרות אם כבו, והוא אם כבה אין מדליקין אותו אלא ממזבח העולה^{מט}.

[יג] "מפוצלים מראשיהם" כצורה זו Y (ראה ציור)^נ.

מראי מקומות

וכן נרות המנורה כנגד רחב הבית בין הצפון ובין הדרום. מנורה גופה צפון ודרום הוה מנחה (מנחות צח, ב) [יג] ארבעה סניפין כו'. ארבעה סניפין של זהב היו לשלחן

ציונים הערות והגהות

לה. מנחות צח, א. לו. במהרו"ק "משוך מעט לצד צפון" ונמחק ותוקן כלפנינו, וכ"ה מנחות צט א, יומא לג, ב. גם בציור היה משוך מעט לצפון ומחק ותיקן שיהא באמצע. לז. פיה"מ שם מ"ו. לח. לג, ב. לט. במהרו"ק "בין המערב והמזרח" ותיקן כלפנינו. מ. נסמן לעיל הערה טו. מא. במהרו"ק "שכתוב עליהם ז ו ה ר ג ומניח השניים המערביים שכתוב עליהם א ב" ותוקן כלפנינו. מב. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ט. מג. בעת הכתיבה כתב הרמב"ם "נבנית משנה זו" ותיקן כלפנינו. מד. מ"ט (ממסכת זו). מה. במהרו"ק "ונתברר שם" ותיקן כלפנינו. מז. במהרו"ק "לפיכך אמר כאן אם" במקום "והם אשר כתוב עליהם א ב ואם" ותיקן כלפנינו. מח. במהרו"ק "כמו שבארנו" ותיקן כלפנינו. מח. "לפי סברתו" ליתא במהרו"ק. מט. פיה"מ תמיד פ"ו מ"א. נ. פיה"מ מנחות פ"א מ"ו. נא. תרומה כה, כט רש"י. נב. פירש ר"א בן הברמב"ם תרומה כה, כט. וע"פ הציור בפיה"מ מנחות פ"א מ"ו. נג. אורכן לאורכו של בית ורחבן לרוחב הבית. בכ"י: ארכן לאורך (ותו לא). נד. וכן נרות המנורה. בכ"י: וכן נרות המערכה.

סומכין בהן שתי המערכות של לחם הפנים. שנים מספר זה. ושנים מספר זה. והם הנאמרים בתורה (תרומה כה, כט) "וקשותיו":

יד. ושמונה ועשרים קנים של זהב כל אחד מהן פחצי קנה חלול היו לו. ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה. והם הנקראים (תרומה כה, כט) "מנקיותיו". ושני הבזיכין שמניחין בהן הלבונה על השלחן בצד המערכות הן הנקראין (תרומה כה, כט) "כפותיו". והדפוסין שעושים בהם לחם הפנים הם הנקראים (תרומה כה, כט) "קערותיו":

טו. אלו הארבעה עשר קנים נותן החלה הראשונה על עצמו של שלחן ונותן בין ראשונה ושניה שלשה קנים. וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים. ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד לפי שאין על הששית אחרת. נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה ומערכה:

❦ ביאור ❦

[טו] ושני שולחנות. . מבפנים. לצד הבית. על פתח הבית. אצל פתח הקדשע.

שהוא בצדו ובקרבנות, כך אמרו בלבונה^{סא} "על (אמור שם) בסמוך". והלכה כאבא שאול^{סב}.

ונותנין בצד כל מערכה כלי שיש בו קומץ לבונה^{סג}, שנאמר (אמור כד, ז) "ונתתה על המערכת לבונה זכה". וכלי זה הוא הנקרא בזך. נמצאו שני קומצי לבונה בשני הבזיכין. ושוליים היו לבזיכין כדי שיניחום על השולחן^{סד}.

[טו] וזה שהם ארבעה עשר לכל סדר כפי שאבאר, נותן החלה האחת על השלחן כפי האופן שקדם ואחר כך יהיה עליה שלשה קנים מאותם הקנים ועל הקנים חלה שניה, ואחר כך שלשה קנים ועליהם חלה שלישית, ואחר כך שלשה קנים ועליהם חלה רביעית, ואחר כך שלשה קנים על החלה הרביעית ועליהם חלה חמישית, ואחר כך שני קנים על החלה החמישית ועל שני הקנים החלה הששית, ונותנים שני קנים בלבד בין החמישית לששית כיון שאין עליהם אלא חלה אחת בלבד^{סו}.

כל חלה מהן מרובעת שנאמר (ויקהל לה, ג) "לחם הפנים" שיהיו לו פנים רבים^{סז}. אורך כל חלה מהן עשרה טפחים. ורחבה חמשה טפחים. ורומה שבע אצבעות^{סח}. והשולחן אורכו שנים עשר טפח ורחבו ששה טפחים^{סח}. נותן אורך החלה על רוחב השולחן נמצאת החלה יוצאת שני טפחים מכאן ושני טפחים מכאן. וכופל את היוצא מכאן ומכאן וישאר בין שני הקצוות רוח באמצע. וכן מניח חלה על גבי חלה עד שעורך שש חלות. וכן עושה בצד המערכה שנייה שש חלות^{עא}.

מראי מקומות

מ"ה. עיי"ש.

[טו] אלו הארבעה עשר קנים נותן החלה הראשונה על עצמו של שלחן ונותן בין ראשונה ושניה שלשה קנים. וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים. ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד לפי שאין על הששית אחרת. נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה ומערכה. ארבעה חלות צריכות שלשה שלשה קנים העליונה אינה צריכה אלא שנים לפי שאין עלי' משאוי התחתונה אינה צריכה כל עיקר לפי שמונחת על טהרו של שולחן (מנחות צז, א).

[יד] ושמונה ועשרים קנים של זהב כל אחד מהן כחצי קנה חלול היו לו. ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה ועשרים ושמונה קנים כחצי קנה חלול ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה (מנחות פי"א מ"ו). והם הנקראים (תרומה כה, כט) מנקיותיו. ומנקיותיו אלו קנים (מנחות צז, א). ושני הבזיכין שמניחין בהן הלבונה על השלחן בצד המערכות הן הנקראין (תרומה כה, כט) כפותיו. והדפוסין שעושים בהם לחם הפנים הם הנקראים (תרומה כה, כט) קערותיו. קערותיו אלו דפוסין כפותיו אלו בזיכין (מנחות צז, א). אבא שאול אמר שם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים (מנחות פי"א

ציונים הערות והגהות

נה. אמור כד, ה. נו. אמור שם ו. מנחות צח, א. תו"כ אמור שם. נז. עיין מנחות צז, א. נח. הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ב. נט. מנחות שם. ס. פיה"מ שם. סא. מנחות צז, א. סב. פיה"מ שם מ"ה. סג. מנחות צו, א (במשנה). סד. א. תו"כ אמור כד, ו. סד. פסחים סד, ב. תוספתא מנחות פי"א, ז. תו"כ שם. סה. הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ב. סו. מנחות צו, א. סז. פיה"מ שם מ"ו. סח. מנחות צד, סע"א ואילך. צו, א (במשנה). סט. מנחות צו, א (במשנה). ע. ראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"א (דר' יוחנן פסק כר"מ). ועיין פסחים קט, ב: אמתא באמתא היכי מטבלל (שו"ת נו"ב מהרד"ת חאו"ח ב' קכב). מנחות צט, א (נו"ב שם). שבת צב, א: ואיבעית אימא מארון וכו'. עירובין ד, ב: מחיצות דאורייתא נינהו וכו'. סוכה ד, ב: ושאינה גבוהה עשרה טפחים מנלן וכו'. סנהדרין ז, א: ותניא ארון וכו'. עא. מנחות צה, ב (במשנה). עב. הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"ט. עג. ע"פ רד"ה על במנחות צט, ב.

הלכות בית הבחירה ג טז-יח

לקוטי רמב"ם לא

[יז] ר' יהודה אומר אמת כלים בת חמשה טפחים. ור' מאיר אומר כל אמה האמורה בתורה או בדברי חכמים הרי היא בת ששה טפחים חוץ ממזבח הזהב. . שהם בת חמשה כמו שנבאר בשלישי מדות"ע. והלכה כר' מאיר עה"ע.

כבר ידעת שמזבח הקטורת הוא מזבח הזהב אשר בהיכל הממוצע בין השלחן והמנורה כפי שציירנו במנחות"ע וכפי שנצייר במדות"ע"ט.

. . ומניחו בהיכל על כן הזהב שהיה שם . . ומניחו על כן הזהב שני שבהיכל"פ"א.

[יח] עשה [בן קטין] לו [להכיר] שנים עשר רדים כדי שיהיו כל הכהנים העובדים בתמיד מקדשין ידיהם ורגליהם כאחת"ב.

לפי שלא מנה שוחט כי השחיטה כשרה בזרים כמו שנתבאר"ב. וזורק הוא שמקבל את הדם. וכבר נתבאר כי שלשה עשר זכין בו הוצא מהם שוחט נשאר שנים עשר. והכיר מכלי שרת וכשהיו בו המים נתקדשו ויפסלו בלינה כמו שיתבאר בכמה מקומות בסדר קדשים, ולפיכך עשה כלי חול שיהיה בו המים תמיד ויורד מאותו הכלי לכיור כדי הצורך ראשון ראשון ואותו הכלי נקרא "מכני"פ"ד.

וכבר נתבאר בשלישי דיומא"ה שבן קטין עשה כלי על הכיור שיהא מלא מים והיה חול כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, כלומר שלא ילינו אחר שנתקדשו המים בכיור לפי שכל דבר שנתקדש בכלי שרת אם לן נפסל"ה.

ושם"ה נתבאר שהמכני שעשה בן קטין הוא כלי העולה ויורד על ידי גלגל והוא אמרם"ה "מאי מכני גלגל דהוה משקעי ליה", והיה נשמע בסבוב אותו הגלגל קול גדול"ט.

מי כיור נפסלין בלינה כמו שבארנו"ז וכיצד היו עושין משקעין אותו במי מקוה או במעין ולמחר מעלין אותו או ממלאין אותו בכל יום בבקר"צא"ב.

מעין עיטם היו ממלאין הכיור"ג.

מראי מקומות

משליש הבית ולפנים היו מונחין ולא קשיא מר קא חשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל מר לא קא חשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל (מנחות צח, ב) שלחן נתון בצפון משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מנורה כנגדה ברום משליש הבית ולפנים משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח הזהב ממוצע בינתיים כנגד ב' בדי ארון ומשוך כלפי מזרח וכולם היו נתונים מחצי הבית ולפנים (תוספתא יומא פ"ב, יא כ"י וזינה).

[יח] הכיור היו לו שנים עשר דד כדי שיהיו כל הכהנים העוסקים בתמיד מקדשים ממנו כאחד. בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היו בו אלא שנים (יומא פ"ג מ"א), תנא כדי שיהיו שנים עשר אחיו הכהנים העוסקין בתמיד מקדשין ידיהן ורגליהן בבת אחת (יומא לז, א), ומוכני עשו לו שיהיו בה המים תמיד. והיא חל כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה.

ציונים הערות והגהות

עד. מ"א. עה. מנחות צז, א. עו. פיה"מ שם מ"ה. עז. פ"א מ"ו. הועתק לעיל בהי"ב. עת. בסוף המסכת. הועתק לקמן ספ"ו. עט. פיה"מ תמיד פ"ו מ"ב. פ. יומא נח, א. פא. הל' עבודת יום הכיפורים פ"ד ה"ב. פב. יומא לז, א. פג. יומא פ"ב מ"ב. פד. פיה"מ יומא פ"ג מ"א. פה. מ"א. פו. פיה"מ תמיד פ"א מ"ד. פז. יומא לז, א. פח. שם. פט. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ח. צ. הל' ביהב"ח פ"ג הי"ח. צא. יומא לז, א. צב. הל' ביאת המקדש פ"ה ה"י. צג. הל' ביאת המקדש פ"ה ה"טו. צד. פיה"מ יומא פ"ג מ"א.

טו. ושני שלחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית. אחד של שיש נותנין עליו לחם הפנים בכניסתו. ואחד של זהב נותנין עליו לחם ביציאתו. שמעלין בקדש ולא מורדין:

יז. מזבח הקטרת היה מרבע אמה על אמה. והוא נתון בהיכל מכוון בין הצפון לדרום משוך בין השלחן והמנורה לחוץ. ושלישתן היו מנחין משליש ההיכל ולפנים כנגד הפרכת המבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים:

יח. הכיור היו לו שנים עשר דד כדי שיהיו כל הכהנים העוסקים בתמיד מקדשים ממנו כאחד. ומוכני עשו לו שיהיו בה המים

ביאור

[יח] ומוכני. כלי חול על הכיור, המלא מים, וממנו ממלאין הכיור"ד.

ביאור

תמיד. והיא חל פדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה שהכזיר
מכלי הקדש ומקדש וכל דבר שיתקדש בכלי קדש אם לן נפסל:

פרק רביעי

א. אכן היתה בקדש הקדשים במערכו שעליה היה הארון מנח.
ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. ובעת שפנה שלמה את הבית וידע
שסופו לחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במממוניות
עמקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנוזו^א במקום שפנה שלמה
שנאמר (דברי הימים ב לה, א) "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל
הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד

ביאור ☞

[א] ועקלקות. עקומות.

[א] משנה: משנטל הארון אכן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה היתה נקראת, וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נותן [הכהן גדול את המחטה ביום הכיפורים]. פירוש הרמב"ם: ופירוש "שתייה", יסוד, ולפי האמת מקום העבודה הוא יסוד העולם, וכמו שהזכירו בתחלת אבות^{א,ב}.

וקבע [אברהם אבינו] הרוח שמתפללים כנגדה והגבילה לפאת מערב לפי שקדש הקדשים במערב, והוא ענין אמרם "שכינה במערב"^א. וכבר בארו ז"ל בגמרא יומא^א שאברהם אבינו קבע את הרוח שפונים אליה בתפלה, כלומר, בית קדש הקדשים. וטעם הרב לדעתי כיון שהיתה ההשקפה

מראי מקומות

וגנוז (יומא נב, ב).

וגנוז עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה. משנגזו ארון נגזזה עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקד' ופרחי' (יומא נב, ב. הוריות יב, א. כריתות ה, ב. תוספתא סוטה פ"ג, ב) משנגזו הארון נגזזו עמו (תוספתא יומא פ"ב, יג). ואף אורים ותמים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש. ולא היו נשאלין בהן. חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים (יומא כא, ב), משחרב בית המקדש בטלה מלוכה מבית דוד ובטלו אורים ותומים (תוספתא סוטה פ"ג, ג), משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים (סוטה מח, ב), משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים (סוטה פ"ט מ"ב).

אף הוא עשה מכני לכיור שלא יהו מימיו נפסלין בלינה (יומא שם פ"ג מ"א). וכל דבר שיתקדש בכלי קדש אם לן נפסל. ואי מייתי במקודשת איפסילו להו בלינה (סוכה ג, א).

[א] אכן היתה בקדש הקדשים. משנטל הארון אכן היתה שם מימות נביאים ראשונים (יומא פ"ה מ"א). שעליה היה הארון מנח. שמתחלה הי' עלי' ארון נתון (תוספתא יומא פ"ב, יב). ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקד' ופרחי' וארגז שהשיבו פלשתים כבוד לאלהי ישראל כולם היו נתונים בבית קדש הקדשים (תוספתא יומא שם, יג).

ויאשיהו המלך צוה וגנוז. ומי גנוז יאשיהו גנוז מה ראה שגנוז ראה שכתוב יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך עמד

ביאורי הרבי

פ"ד ה"א

מקום הארון וגניזתו

הביאור יובן בהקדם, דהנה, בפרקים ג-ד דהלכות בית הבחירה מבאר הרמב"ם צורת הכלים, ובפרק ד' מבאר צורת הבית (כותלי הבית, היכל, שערים כו').

והנה, הרמב"ם קבע הלכה דידן - ע"ד גניזת הארון - בפרק ד' שבו מבאר צורת הבית ולא כלי המקדש, זאת אומרת, שלדעת הרמב"ם הארון אינו כלי הנמצא במקדש ככל כלי המקדש, כי אם הוא חלק מצורת הבית עצמו, כי ע"י הארון הוא השראת השכינה בבית המקדש כמ"ש (תרומה כה, כב) "ונועדתי לך שמה".

לפ"ז מתעוררת תמיהה גדולה, לפ"ז נמצא, שבבית שני שלא הי' שם הארון במקומו, לא הי' קדש הקדשים בשלימות, שהוא (לא רק פרט בהמקדש, אלא) אחד הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"?

כתב הרמב"ם: "אכן היתה בקדש הקדשים במערכו שעלי' הי' הארון מונח ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו לחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה שנאמר (דברי הימים ב לה, א) ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם וגו'. ואף אורים ותמים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש כו'".

וצריך להבין, למאי נפק"מ כל אריכות הסיפור ע"ד גניזת הארון בספר היד - שהוא ספר הלכה?

ציונים הערות והגהות

א. פ"א מ"ב (ובפיה"מ). ב. פיה"מ יומא פ"ה מ"א. ג. ב"ב כה, א. ד. לע"ע לא מצאתי מקורו ביומא (כ"ה במהדרות קאפח. וראה יומא כת, ב). ה. וגנוז. בכ"י נוסף: אותן.

הלכות בית הבחירה ד א

לקוטי רמב"ם לג

המפורסמת בעולם אז עבודת השמש ושהיא האלוה, ואין ספק שהיו כל בני אדם פונים למזרח, ולפיכך פנה אברהם אבינו למערב בהר המזריה, כלומר במקדש, כדי שיהו אחוריו לשמש, הלא תראה ישראל בזמן רשעים וכפירתם ושיבתם לאותם ההשקפות הקדומות הנפסדות מה עשו, (יחזקאל ח, טז) "אחריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחויתם קדמה לשמש", והבן דבר נפלא זה.

מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מִשָּׂא פֶּתַף עִתָּה עֲבֹדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'. וְנִגְנֹו עִמּוֹ מִטָּה אֶהְרֶן וְהִצְנִצְנֹת וְשִׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְכָל אֱלוֹי לֹא חִזְרוּ בְּבֵית שְׁנִי. וְאֵף אוֹרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בְּבֵית שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבֵין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן שְׁנַאֲמַר (עזרא ב, טג) (נחמיה ז, טה) "עַד עַמֵּד בְּהֵן לְאוֹרִים וְתַמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֱלֹא לְהַשְׁלִים שְׁמוֹנֶה בְּגָדִים לְכַהֵן גְּדוֹל כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מְחַסֵּר בְּגָדִים:

ידוע כי ההם היו בונים היכולות לכוכבים ונותנים באותו ההיכל הצורה שהסכימו על עבודתה, כלומר צורה מיוחדת לכוכב מסוים או לחלק מן הגלגל, לפיכך נצטוונו אנו לבנות היכל לו יתעלה ונצניע' בו את הארון אשר בו שני לוחות הכוללים "אנכי" ו"לא יהיה לך", וכבר ידוע כי יסוד הדעה בנבואה קודם לדעה בתורה, כי אם לא יהא נביא אין תורה, ואין החזון בא לנביא כי אם באמצעות המלאך, (וירא כב, יא) "ויקרא מלאך ה'", (לך לך טז, ט יא) "ויאמר לה מלאך ה'", וזה רב מלספור, ואפילו משה רבנו תחלת נבואתו במלאך, (שמות ג, ב) "וירא מלאך ה' אליו בלבת אש", הנה נתבאר כי הדעה במציאות המלאכים קודמת לדעה בנבואה והדעה בנבואה קודם לדעה בתורה. וכיון שלא ידעו ה"צאבה" את מציאות ה' יתרומם ויתעלה, וחשבו כי המצוי הקדמון אשר לא ישיגהו העדר כלל הוא הגלגל וכוכביו, וכי כחות שופעים ממנו על הצלמים ומקצת האילנות כלומר האשרות, דמו כי הצלמים והאילנות הם המשרים חזון על הנביאים ומדברים עמהם בנבואה, ומודיעים להם מה יועיל ומה יזיק, כמו שבארנו לך.

ביאורי הרבי

הגניזה אינו סילוק הארון ממקומו, אלא נתינת הארון במקומו, ע"ד נתינת הארון בקדש הקדשים ע"י שלמה המלך:

"יאשיהו המלך צוה וגנוז . . שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה" - יאשיהו המלך גנוז, ע"ד הכנסתו לקדש הקדשים ע"י שלמה המלך. והגניזה היתה ע"י "המבינים לכל ישראל הקדושים לה", ע"ד הכנסתו בימי שלמה דכתיב (מלכים א ח, ו) "ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' למקומו".

"תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה וגו'" - גניזת הארון אינו ענין דסילוק הארון במקומו, אלא אדרבה, נתינתו בבית.

"אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם" - למרות שהארון הוא במצב דגניזה, ובמילא "אין לכם" (את האפשריות של) משא בכתף, מ"מ "עבדו את ה' אלקיכם", כי ע"י גניזת הארון אין חסרון בהעבודה דבית המקדש, שהרי לא נחסר בבנין הבית.

ע"פ כהנ"ל יובן מדוע מסיים הרמב"ם כאן ע"ד האורים ותומים, דלכאורה מקומו בהלכות כלי המקדש:

כי בזה מביא הרמב"ם דוגמא ממה שנתבאר בתחלת ההלכה, שהארון ה' בשלימות בבית שני, אע"פ שלא ה' נראה בגלוי בבית המקדש, עד"ז הוא בהאורים ותומים בבית שני, שאע"פ ש"לא היו משיבין", שלא היו שומעים אותם, כי חסר בהגילוי שלהם מכפי שהי' בבית ראשון, מ"מ הם היו בשלימותם, ולכן השלימו את מנין הבגדים של הכהן גדול.

(ע"פ לק"ש חכ"א ע' 156 ואילך. שם ח"מ (א) ע' 246 ואילך)

וכדי לבאר תמיהה זו, מאריך הרמב"ם ע"ד גניזת הארון, שלפ"ז יובן שאף בבית שני לא חסר בבנין הבית.

הביאור בזה, גניזת הארון לא היתה סילוק הארון ממקומו, אלא אדרבה, מקום הגניזה גם היא מקום הארון. טעם הדבר, שלכתחילה נקבעו שתי מקומות לארון, אחד במקומו הגלוי בקדש הקדשים, ואחד במקום גנוז וסתום, ואותו מקום הרי הוא כחלק מקדש הקדשים. בבית שני שלא ה' הארון במקומו הגלוי בקדש הקדשים, ה' נמצא במקומו השני, הגנוז, שנתקדש ונחשב כחלק מקדש הקדשים.

והם הם דברי הרמב"ם בהלכה זו: בתחלת הענין מדגיש הרמב"ם, שמקומו השני של הארון נתקדש בקדושת קדש הקדשים:

"ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו לחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמקות ועקלקלות" - דאילו בנה שלמה המקום בלא הידיעה לשם מה הוא בונה אותו, לא ה' מקדש אותו מקום בקדושת קדש הקדשים, ולכן הוצרך לידע ש"הבית יחרב (ולכן) בנה בו מקום לגנוז בו הארון" [וכמו שמדגיש הרמב"ם שהי' מקום מתאים לגניזה - "במטמוניות עמוקות ועקלקלות"], ובמילא מובן, ששלמה המלך קידש אותו מקום בקדושת קדש הקדשים.

בהמשך ההלכה מבאר הרמב"ם, שגניזת הארון במקום זה אינו ענין של בדיעבד, אלא כך נקבע לכתחילה:

"יאשיהו המלך צורה וגנוז" - בזה מודגש, שגניזת הארון לא ה' בזמנו של החורבן, אלא בזמן שבית המקדש לא ה' בסכנה כלל - כידוע תוקף ישראל בזמן יאשיהו.

ובהמשך ההלכה מבאר ברמב"ם, שהכנסת הארון במקום

ציונים הערות והגהות

1. מו"נ ח"ג פמ"ה. ז. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "ונשים", "ונתן". ת. כת עובדי אלילים מזמנים קדמונים, שהרמב"ם מתייחס להשקפותיהם במו"נ. ט. מו"נ ח"ג פכ"ט.

ב. בבית ראשון היה כּתל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה. וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עבי הכתל היה מַמְדַת הקדש או מַמְדַת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתרה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כּתל

משטותיהם בנביאי הבעל ונביאי האשרה. וכאשר נתברר האמת לחכמים, ונודע בהוכחה שיש שם מצוי שאינו גוף ולא כח בגוף הוא האלוה האמת, והוא אחד, ושיש שם גם נמצאים אחרים נבדלים שאינם גופים, והם אשר שפעה עליהם מציאותו יתעלה והם המלאכים כמו שבארנו. וכל

הנמצאים הללו מחוץ לגלגל וכוכביו, נודע בכירור כי אותם המלאכים הם אשר מנבאים^א את הנביאים באמת, לא הצלמים והאשרות. הנה נתבאר במה שהקדמנו כי הרעה במציאות המלאכים נספחת לדעה במציאות ה', וכי בכך תתקיים הנבואה והתורה, ולחזוק הרעה ביסוד הזה יתעלה לעשות על הארון צורת שני מלאכים^ב לבסס מציאות המלאכים בדעת ההמון, שהיא השקפה אמתית שניה לדעה במציאות ה', והוא המקור לנבואה ולתורה, ומבטל עבודה זרה כמו שבארנו. ואלו היתה צורה אחת כלומר צורת כרוב אחד, היה בכך מקום הטעיה, והיו מדמים כי הצורה הזו האלוה הנעבד כמו שהיו עובדי עבודה זרה, ושגם המלאך פרט יחיד^ג, ואז יביא הדבר לשניות מסוימות, וכיון שנעשו שני כרובים עם האמירה בפירוש (ואתחקו, ו) "ה' אלהינו ה' אחד" נתקיימה השרשת ההשקפה במציאות המלאכים ושהם רבים, והבטחנו^ד שלא יטעו בהם שהם אלוה, כי האלוה אחד, והוא ברא את הרבוי הזה^{טו}.

עשו בבית שני אורים ותומים כרי להשלים שמנה בגדים ואע"פ שלא היו נשאלין בהן. ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש^{טז} וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו^{יז}.

[ב] מבואר בכתוב בבית ראשון (מלכים א, ו, ב) "אורך ההיכל ששים ורחבו עשרים", והיה קדש הקדשים בו השליש כמו המשכן והוא עשרים אמה, וההיכל ארבעים, והכותל המבדיל בין ההיכל וקדש הקדשים והוא הנקרא "טרקסין" היה בו פתח ועליו פרוכת אחת, והיה להם ספק בבית שני בעובי כותל הטרקסין אם היה מכלל הארבעים של היכל ויהיה אם כן מרחק הפרוכת מכותל

מראי מקומות

הוא ההיכל לפני הרא אמרה מבפנים אמר ל' ר' מנא והכתיב ויעש את בית קדש הקדשים עשרים אמה אורך ועשרים רוחב הרא אמרה מבחוץ (ירושלמי כלאים פ"ח ה"ד וירושלמי יומא פ"ה ה"א), א"ר נתן אמר טרקסין לא הכריעו בו חכמים אי כלפנים אי כלחוץ. . משום דכתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לה'

[ב] בבית ראשון היה כּתל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה. וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עבי הכתל היה ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים. מהו ואמה טריקסין רבי יונה בוצרייה אמר טריכסון מה מבפנים מבחוץ אמר רבי יוסי מן מה דכתיב וארבעים אמה ה' הבית

ביאורי הרבי

גם צריך להבין, בבית שני הוסיפו אמה יתירה (הפסק) בין הקדש וקדש הקדשים, שהאמה טרקסין ה' מקום בפני עצמו, ולא כחלק מהקדש או קדה"ק, משא"כ בבית ראשון ה' האמה טרקסין חלק מהקדש או קדה"ק; ולכאורה איך היו רשאים להוסיף על מדת הבנין, והרי "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"?

והנה בהמשך דבריו כתב הרמב"ם: "אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר (תרומה כו, לג) והבדילה הפרכת לכם וגו'". ופירש הכסף משנה ש"מקדש ראשון" קאי על המשכן. וצריך להבין, למה הוצרך הרמב"ם לסיים בזה?

והביאור יובן בהקדם - ביאור גדרה של אמה טרקסין לדעת הרמב"ם. דהנה, בתפקידו של הפרוכת מצינו חילוקי לשונות בכתובים, בציווי הראשון נאמר "והבדילה הפרוכת לכם בין

פ"ד ה"ב

אמה טרקסין

כתב הרמב"ם: "בבית ראשון ה' כּתל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל ה' ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתרה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כּתל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון".

וצריך להבין, מאחר שלא בנו כותל בבית שני, למה הצוטרכו להניח אמה יתירה כנגד עובי הכותל, ולא די בעשיית פרוכת אחת בין הארבעים אמה דקדש ועשרים דקדש הקדשים?

ציונים הערות והנהות

י. הערת המתרגם (ר"י קאפח): אפשר לתרגם "נפרדים", וכ"ה לשון הרמב"ם בספר היר. יא. כלומר ורכם מגיע החזון לנביאים (ר"י קאפח). יב. תרומה כה יח. יג. כלומר, שלא יחשבו וידמו כי המלאך הוא פרט יחיד, כי במין הוא יחיד, כמו יתר הרבים בפרטיהם וביחידיהם שהם יחידים במינם, כעין מין האדם, מין הסוס. וכבר ידוע כי המין אינו במציאות מחוץ למחשבה. והרבו במלאכים הוא במעלותיהם והיותם זה עלת זה, ובלעדי זאת לא שייך רבוי בפרט כי המופשט אינו נכלל תחת המספר ואינו כניע לו, והדברים אמורים לפי ההנחות העקרוניות של הרמב"ם (ר"י קאפח). יד. כלומר ועל ידי שעשינו שנים אנו בטוחים (ר"י קאפח). טו. מו"נ ח"ג פמ"ה. טז. קידושין לא, א. ראה אוה"ג ברכות, התשובות, סי' ד. ו (ע' 3-6). יז. יומא ער, ב. יח. הל' בלי המקדש פ"י ה"י.

הלכות בית הבחירה ד ב

לקוטי רמב"ם לה

מערבי עשרים ואחת אמות או שהיה מקודש הקדשים ויהיה עובי הפרוכת בשליש בדיוק, ולפיכך עשו עובי הכותל מחוץ למדת ההיכל וקדש הקדשים, ותלו עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ כדי שיהא הטרקסין בין שתי פרוכות, ונמצא

בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עבי הכתל שהיה בראשון. אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנקרא (תרומה כו, ג) "והבדילה הפרוכת לכם" וגו':

ביניהם אמה כמו שבארנו בחמישי דכפורים יט.

מקדש ראשון היתה בו פרוכת אחת, ומקדש שני היו בו שתיים מחמת ספק שנפל להם בזמן בנינו, ונבאר את זה במקומו במסכת מדות כ"א. ור' יוסי נתברר לו אותו הספק ודעתו שמקום הפרוכת היה באופן כך וכך, וזהו ענין אמרו "לא היתה שם אלא פרוכת אחת", ונבאר כל זה במקומו. ואמרו עד שהוא מגיע לארון, כלומר למקום ארון, לפי שבבית ראשון שהיה שם ארון לא היתה שם אלא פרוכת אחת, ואינו מתאר כאן אלא סדר בית שני שלא היה שם ארון והיו שם שתי פרוכות יי.

מראי מקומות

והבדילה הפרוכת לכם וגו'. שתי הפרוכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה, ר' יוסי אומר לא הי' שם אלא פרוכת אחת שני' והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים (יומא פ"ה מ"א) שפיר קאמר להו ר' יוסי לרבנן ורבנן אמרי לך הני מילי במשכן אבל במקדש שני כיון דלא הואי אמה טרקסין ובמקדש ראשון הוא דהואי ואסתפקא להו לרבנן . . אי כלפנים אי כלחוץ ועבוד שתי פרוכות (יומא נא, ב).

ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו וכתוב וארבעים באמה הי' הבית הוא ההיכל לפני וכתוב ולפני הדיבור עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו ולא ידעין אמה טרקסין אי מהני עשרים ואי מהני ארבעים (יומא נב, א). ולא בנו כתל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עבי הכתל שהיה בראשון. אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר (תרומה כו, ג)

ביאורי הרבי

לשני, אלא צריך להיות מקום בפני עצמו, שהוא כעין "מוצע" בין הקדש וקדה"ק המבדיל ביניהם.

עפ"י מובן למה היו חייבין להניח מקום אמה זו בבית שני, כי הוא אחד מגדרי "בית המקדש", שצריך להיות מקום - רוחב אמה - בין הקדש וקדש הקדשים להבדיל ביניהם.

וענין זה מודגש בלשון הרמב"ם: "בבית שני . . עשו שני פרוכות אחד מצד הקדש ואחד מצד קדש הקדשים וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהי' בראשון", דלכאורה "כנגד עובי הכותל שהי' בראשון" מיותר, ולפי הנ"ל יובן, שבוה מלמדנו שגדר בית המקדש מחייב להניח מקום אמה זו.

ועפ"י מובן למה היו רשאין להוסיף על הבנין, כי דין "אמה טרקסין" מחייב להניח מקום אמה זו בהיכל, ואם עשוהו בקדש או בקדה"ק היו מגרעים ממקום הקדש או קדה"ק, כי קדושת אמה זו שונה, ולכן היו מוכרחים להניח "אמה יתירה".

ובזה יובן המשך לשון הרמב"ם, שכוונתו בזה, שעשיית שני פרוכות בבית שני (אינו עשיית הבדלה בין הקדש וקדה"ק, אלא) הוא לייחד מקום "אמה טרקסין", ולכן היו שתי פרוכות דוקא, "דלא כמקדש ראשון - המשכן (כפירוש הכסף משנה) - (ש)לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד [כיון שגדר פרוכת המשכן הוא כמון שנאמר והבדילה לכם הפרוכת וגו'".

(ע"פ לק"ש ח"ו ע' 136 ואילך)

צינונים הערות והגהות

יט. מ"א. כ. פיה"מ מדות פ"ד מ"ז. כא. פ"ד מ"ז. כב. יומא סב, ב. כג. פיה"מ יומא פ"ה מ"א.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . . ושתיים לרביר בינו ובין הקודש ידכה.

שתי פרוכות היו עושיין בכל שנה להבדיל בין הקדש לקדש הקדשים^י וחוטי הפרוכת כפולין ששה ששה, וארבעה מינין היו בה שש ותכלת וארגמן ותולעת שני, וכל אחד מהן כפול ששה הרי כ"ד חוטי^כ, וטפח היה עביה ועל שנים ושבעים נירין היתה נארגת ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה^{כח}.

[ג] "ואוטם", הוא הבנין האטום שבנין בתוך הקרקע יסוד ועליו מעמידים את הכתלים. "וכיור", הוא הפיתוח והחריטה שמפתחים הבנאים בגבס וגם באבנים, והרבה אומרין "כיורין וציורין"^{לב} והכוונה הפיתוחים וציורין. "ודלף", שם למים הרולפין מן התקרות, והיה מנהגם בבנינים לעשות לבתים שתי תקרות תקרה על גבי תקרה וביניהן ריחוק מועט נקרא אותו החלל "בית דלפא" לפי שהוא בעבור הדלף, כדי שאם ידלף הגג העליון יתקבץ המים באותו החלל. "ותקרה", שם לקירוי הקורות דוקא, "ומעזיבה", הוא הסיד והאבנים שנותנין על הקורות, וכבר פירשנו את זה בסוכה^{לג}.

בסוכה^{לג}. "וכולה עורב", פירושו משמיד העורבים, והוא, שהיה מקיף כל ההיכל גבי המעקה מארבע הרוחות פח של ברזל גבוה אמה חר כמו הסיף כדי שלא ירד עוף על ההיכל לפי שנחתכים רגליו באותו הסיף ולפיכך נקרא "כולה עורב", ואף על פי שאין זה צריך ציור הריני מצייירו וזו צורת מה שהזכיר בהלכה מגובה ההיכל (ראה ציור)^{לד}.

האומר הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכלה עורב שהיה במקדש למעלה בגג ההיכל^{לה} כמו שיתבאר במקומו לילי.

ג. ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה. וכן היתה מדת רומו. בנו גבה שש אמות אטום סתום^ל כמו יסוד לו. ורום כתלי הבית ארבעים אמה ורום הפיור שבתקרה אמה ועל גביו גבה שתי אמות פנוי שייכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא. ועבי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה. ומעזיבה גבה אמה. ועליה בנויה על גביו גבה כתליה ארבעים אמה. ובגגה גבה אמה פיור ואמתים גבה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגבה המעקה שלש אמות וטם של ברזל כמו סוף גבהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב. הרי הכל מאה אמה:

ד. מן המערב למזרח מאה אמה וזהו השבון. ארבעה כתלים זה לפנים מזה וביניהן שלשה מקומות פנויין. בין הכתל המערבי ובין הכתל שלפנים ממנו חמש אמות ובין כתל שני ושלישי שש אמות ובין כתל שלישי ורביעי שש אמות. ואלו המדות הן של עבי הכתל עם המקום הפנוי שבין שני כתלים. וארץ קדש הקדשים עשרים אמה. ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה. וארץ

ביאור ☞

[ג] הכיור. היינו הפיתוח והחריטה שמפתחים הבנאים בסיד ובאבנים.

ומעזיבה. הסיד והאבנים שנותנים על התקרה^{לא}.

בסוכה^{לג}. "וכולה עורב", פירושו משמיד העורבים, והוא, שהיה מקיף כל ההיכל גבי המעקה מארבע הרוחות פח של ברזל גבוה אמה חר כמו הסיף כדי שלא ירד עוף על ההיכל לפי שנחתכים רגליו באותו הסיף ולפיכך נקרא "כולה עורב", ואף על פי שאין זה צריך ציור הריני מצייירו וזו צורת מה שהזכיר בהלכה מגובה ההיכל (ראה ציור)^{לד}.

האומר הרי עלי ברזל לא יפחות מאמה על אמה לכלה עורב שהיה במקדש למעלה בגג ההיכל^{לה} כמו שיתבאר במקומו לילי.

מראי מקומות

עליה ארבעים אמה, אמה כיור אמתים בית דילפא, אמה תקרה, ואמה מעזיבה, ושלש אמות מעקה ואמה כולה עורב (מדות פ"ד מ"ז).

ת"ר האומר הרי עלי ברזל אחרים אומרים לא יפחות מאמה על אמה למאי חזייה אמר רב יוסף לכלייה עורב (שבת ז, א. מנחות קז, א) וקראו אותה כולה עורב כלומר זו מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל (רבינו חננאל שבת נז, ב עיי"ש).

[ד] מן המערב למזרח כו'. מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש, והאולם אחת עשרה, כותל ההיכל שש, ותוכו ארבעים אמה, ואמה טרקסין ועשרים אמה בית קדשי הקדשים, כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש (מדות פ"ד מ"ז).

ציונים הערות והגהות

כד. יומא נד, א. כתובות קז, א. כה. הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז. כו. ירושלמי שקלים פ"ח ה"ב. כז. יומא עא, ב. כח. שקלים פ"ח מ"ה. כט. הל' כלי המקדש פ"ז הט"ז. ל. פיה"מ מדות פ"ד מ"ו. לא. פיה"מ מדות פ"ד מ"ו. לב. ראה פיה"מ ע"ז פ"ג מ"ו. הל' ע"ז פ"ג ה"י. ובכ"מ בספר היד. לג. פ"א מ"ז. לד. פיה"מ מדות פ"ד מ"ו. לה. מנחות קז, א. לו. הל' ביהב"ח פ"ד ה"ג. לז. הל' ערכים וחרמים פ"ב ה"י. לח. סתום. ליתא בכ"י.

הלכות בית הבחירה

עליו זוהא עמא זוהא עמא	מעקרה	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	מעדיברה	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	תקרה	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	בית דלפא	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	כור	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	עליה	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	צוור 10	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	מעדיברה	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	תקרה	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	בית דלפא	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	כור	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	היכל	זוהא עמא זוהא עמא
זוהא עמא זוהא עמא	אומם	זוהא עמא זוהא עמא

הלכות בית הבחירה ד-ו

לקוטי רמב"ם לט

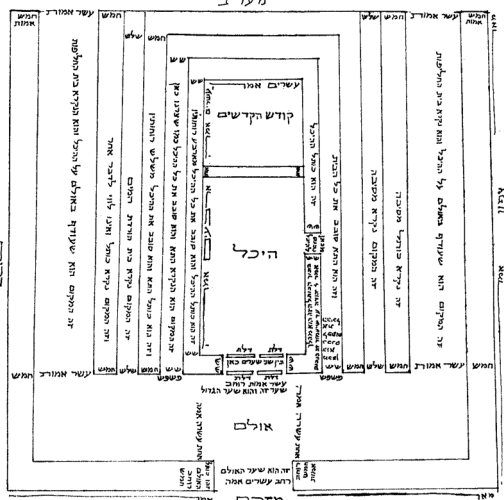
[ד-ה] אני אציר עתה את ההיכל בכללותו עם האולם, ואכתוב מדותיו באורך וברוחב כפי שיתבאר בפרק זה לט, ומן הציור הזה יתברר לך כל מה שהזכיר, הכניסה מן הפשפש להיכל^מ, או הלוכו בעובי הכותל^{מא} כמו שאומר ר' יהודה זולת זה ממה שיזכיר בפרק זה, וזו צורתו (ראה ציור) מ"ב.

הקדש ארבעים אמה. ועבי הפתל המזרחי שבו השער שש אמות והאולם אחת עשרה אמה. ועבי פתל האולם חמש אמות. נמצא הכל מאה אמה:

ה. מן הצפון לדרום מאה אמה. עבי פתל האולם חמש אמות. ומכתל אולם עד כתל הקדש עשר אמות. וכתלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה וביניהן חמשה מקומות פנויים. בין כתל היצון ובין השני חמש אמות. ובין שני ושלישי שלש אמות. וחמש בין שלישי ורביעי. ובין רביעי וחמישי שש. ובין חמישי וכתל הפנימי שש. נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה וארבעים אמה מצד שכנגדו ורחב הבית מבפנים עשרים. הרי מאה אמה:

ו. הפשפש והוא שער הקטן. ושני פשפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע. אחד בצפון ואחד בדרום. שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפרש על ידי יחזקאל (יחזקאל מד, ב) "השער

[ו] בין שני הכתלים. היינו שהולך (ממזרח למערב) בין כותל רביעי לכותל חמישי. עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו. שהולך למערב עד שמגיע לפתח והוא משמאלו, ואז פונה לשמאלו דרך הפתח ונכנס להריוח שבין כותל חמישי לשישי, ומשם לקדש, דהיה פתוח שם לקדשיא.

סכין שנשמט מן הנצב או שנפגם אין מחזירים אותו ואין משחזקין אותו^{מג}, אלא גונזין אותן בין הקדש ואולם לדרום ועושין אחרים^{מד} שאין עניות במקום עשירות^{מהמו}.

. . ונכנס בו להיכל^{מי} ומקום היה שם אמה על אמה לימין הנכנס ובו טבלא של שיש וטבעת קבועה בה, מגביה הטבלא ולוקח עפר מקרקע המשכן^{מחמט}.

[ז] דע כי שער ההיכל הוא הנקרא שער הגדול והיה משני צדדיו שני פתחים קטנים האחד בצפון והיה על הדלת הזו שני מנעולים, האחד בשפולי הדלת שלא היה אפשר לפתחו עד שישלשל האדם את ידו מאותו המקום שהוא עומד בו ויושיט בו את זרועו עד השחי וזהו אמרו "אחד יורד לאמת שחי" ושם האציל - "שחי", והשני פותח בו כנגד ידו כשהוא עומד ואינו נזקק להרים ידו למעלה ולא להושיטה למטה מהו ענין אמרו "ואחד פותח בו כיון", כלומר כנגדו. וכאשר יפתחנו נכנס ממנו לחלל שבין שני

מראי מקומות

בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל השער הזה סגור יהי' לא יפתח (תמיד פ"ג מ"ז. מדות פ"ד מ"ב).

ומהלך בין שני הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו ונכנס לתוך ההיכל ומהלך עד שער הגדול ופתחו. נטל את המפתח ופתח את הפשפש נכנס להתא ומן התא להיכל (מדות פ"ד מ"ב. תמיד פ"ג מ"ז) עד שהוא מגיע לשער הגדול, הגיע לשער הגדול העביר את הנגר ואת הפותחות ופתחו (תמיד שם).

ציונים הערות והגהות

לט. במ"ז. מ. תמיד פ"ג מ"ז. מא. מדות פ"ד מ"ב. מב. פיה"מ מדות פ"ד מ"ב. מג. זבחים פה, א. מד. מדות פ"ד מ"ז. מה. זבחים פה, ב. מזו. הל' כלי המקדש פ"א ה"ו. מזו. סוטה טו, ב. ירושלמי שוטה פ"ב ה"ב. ספרי נשא ה, יז. מח. ע"פ לשון הכתוב נשא ה, יז. מט. הל' סוטה פ"ג ה"ט-י. נ. תוי"ט מדות פ"ד מ"ב. נא. תוי"ט מדות פ"ד מ"ב ומ"ג.

הָזֶה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפְתָּח. וְשִׁבְצָפוֹן בּוֹ נִכְנָסִין. וּמֵהַלֵּךְ בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים עַד שְׁמֹנֵיעַ לְמָקוֹם פְּתוּחַ לְקָדֵשׁ מִשְׁמָאלוֹ וְנִכְנָס לְתוֹךְ הַהֵיכָל וּמֵהַלֵּךְ עַד שַׁעַר הַגְּדוֹל וּפּוֹתָחוֹ:

ז. הַשַּׁעַר הַגְּדוֹל הָיָה רַחְבּוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת וְגָבְהוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה. וְאַרְבַּע דְּלָתוֹת הָיוּ לוֹ שְׁתֵּים בְּפָנִים וּשְׁתֵּים בַּחוּץ. הַחִיצוֹנוֹת נִפְתָּחוֹת לְתוֹךְ הַפְּתָח לְכַסּוֹת עֵבִיו שֶׁל כְּתָל וְהַפְּנִימִיּוֹת נִפְתָּחוֹת לְתוֹךְ הַבַּיִת לְכַסּוֹת אַחֲרֵי הַדְּלָתוֹת:

ח. פְּתָחוֹ שֶׁל אוֹלָם הָיָה גְבוּהָ אַרְבָּעִים אַמָּה וְרַחְבּוֹ עֶשְׂרִים. וְלֹא

ביאור

[ז] החיצוניות. הן היו בעובי הכותל שסמוך לחוץ; שעובי כותל ההיכל, היה שש אמות, ולפנים מאמה החיצונה של עובי הכותל, היו הדלתות החיצונות, כל דלת מהם רחבה ה' אמות. וכשהיו הדלתות נפתחות לצד פנים, הרי הן מכסות חמש אמות הפנימיות של עובי הכותל.

והפנימיות. קבועות בסוף עובי הכותל, לצד פנים.

לכסות אחורי הדלתות. פי' לכסות כותלי ההיכל שאחורי הדלתות.

כתלים והוא הנקרא "תא" כמו שיתבאר במדות²², ומהלך באותו החלל עד המקום שהוא נכנס ממנו לתוך ההיכל, לפי שיש באותו החלל שער שבו נכנסין להיכל כמו שנצייר במדות²³. וכאשר יכנס להיכל פותח את השער הגדול לפי שהיה ננעל מתוך ההיכל²⁴.

[ז] יתבאר בפרק זה²⁵ שעובי כותל ההיכל שש אמות, וכבר אמרנו שרוחב הפתח עשר אמות, וכשהיא לו שתי דלתות תהיה כל דלת חמש אמות, וכאשר

יפתחו שתי הדלתות לפנים יתכסה עובי

הכותל וישאר ממנו אמה. וכן שתי הדלתות הפנימיות סובבות לתוך הבית ונכפלות על הכותל מבפנים ומכסות אחורי הדלתות. ואמר ר' יהודה שכל דלת מהן היתה חלוקה ונכפלת לשתיים כמו דבר פלוני, והדגים בדבר המפורסם אצלם, והיו ארבע הדלתות נפתחות לחלל הפתח בצורה זו (ראה ציור), ולפי שכל דלת מהן נכפלת לשתיים כמו הדלתות הללו הידועות אצלנו היום בכל החצרות, יהיה בה אמתיים וחצי, וכך בשניה שמבפנים כפי שמתברר מן הציור שציירנו, והאמה הנשארת בעובי הכותל היתה מזוזה של חצי אמה מבפנים ומזוזה של חצי אמה מבחוץ והכל בעובי כותל הפתח. ואחר כך הביא רביה שכל דלת מן הארבע היתה חלוקה לשתיים ומורכבות זו בזו בכעין צבתות כדי שיתקפלו מפסוק זה (יחזקאל מא, כד) שאמר "שתיים לדלת אחד ושתי דלתות לאחרת". ואמרו (שם) "שתיים מוסבות", רוצה לומר קפולן כדרך שמתקפלות הדלתות המחולקות²⁶.

עשו סמוכות מתוחות מכותל האולם לכותל ההיכל כדי שיתמך כל אחד מהן בשני, "כדי שלא יבעט" - כדי שלא ידחה אמצע הכותל מרוב גבהו²⁷.

עשו צורת גפן של זהב על פתחו של אולם כדי להתברך בגפן, לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כפי שמפורסם בספרים²⁸, וכל מי שהיה מתנדב זהב להיכל כלומר שיוצא הזהב בעין בקשוט ההיכל לפי שכולו מצופה זהב הרי זה עושה מן הכמות שהתנדב כעין עלה או גרגר או אשכול ותולה אותו שם. ואמרו "שלש מאות כהנים", גזמא, והכוונה בכך שהיה מתאסף עליה הרבה, וכבר אירע שנתקבץ בו מה שהוצרך לכמה כהנים לפנותה, וזו היא שדברו בה לשון הבאי מכלל שלשת הדברים שהזכרנו בשני דתמיד²⁹.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . ואחת על פתח ההיכל³⁰.

מראי מקומות

[ז] השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ. פתחו של היכל גבהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ שני' ושתיים דלתות להיכל ולקדש (מדות פ"ד מ"א). החיצונות נפתחות כו'. החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות (מדות שם).

ציונים הערות והנהגות

נב. פ"ד מ"ג. נג. שם מ"ב. נעתק לעיל ה"ד-ה. נד. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ו-ז. נה. מ"ז. נו. מדות פ"ב מ"ג. נז. פיה"מ מדות פ"ד מ"א. נח. פיה"מ מדות פ"ג מ"ח. נט. ראה חולין צב, א. ס. כט א, חולין צ, ב. סא. פיה"מ שם. סב. נסמן לעיל הערה כד. סג. הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז. סד. כס"מ. סה. כס"מ.

הלכות בית הבחירה ד ה-ט

לקוטי רמב"ם מא

[ח] "מלתרא" היא הקורה המצויירת אשר בה חורטין צורות ותבניות והיא שקוראין אותה הבנאים "אלמקרנץ" ואומרים במערב "אלמקרנץ". וכבר הזכרנו את זה בערובין^{טו}, וחכמים קוראין אותה "מלתרא", והרובי בלשון המשנה "מלתריות". "ומילא", הוא שם למין העץ שהיה בו חריטה זו, או שהוא שם לצורת אותם הפתוחים. ואמר כי שורה של אבנים היתה בין כל מלתרא ומלתרא, ואף על פי שכל אחת עורפת באורך כמו שנצייר

עתה, הרי גם היתה כל אחת בולטת על השניה ולא היו כולם בשטח אחד, כדי שיהיו על פתח האולם כעין כיפה בולטת כפי שאנו רואין בבנינים הגדולים, וזו צורתו (ראה ציור^{טז}). משנה: הלני אמו [של מונבו המלך] עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל. פירוש הרמב"ם: "ונברשת", כעין השמשות שעושים על פתחי הבתים מן הזכוכית, עשתה אותה מזהב טוב מבריק שכשהשמש מכה עליו יראה לו ברק ואור בתחלת היום בעלות השמש באופק ירושלים, ואז היו קורין קרית שמע^{יז}.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . ואחת על פתח האולם^{יט}.

[ט] והיתה כללותו כלומר כל ההיכל מאה על מאה, אלא שהיו מצדדין את הבנין מעט כדי שיהא כזה (ראה ציור^כ) צר מפאת מערב וכל שיוצא למזרח מתרחב כתבנית האריה אשר לפניו רחב יותר מאחוריו^{כא}.

מראי מקומות

אריאל אריאל קרית חנה דוד מה הארי צר מאחוריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחוריו ורחב לפניו (מדות פ"ד מ"ז).

ויציע התחתונה חמש ורבר על גבה שש ויציע אמצעית שש ורבר על גבה שבע והעליונה שבע שנאמר (מלכים א' ו', ו) היציע התחתונה וגו'. התחתונה חמש ורבר שש, האמצעית שש ורבר שבע, והעליונה שבע שש' היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה (מדות פ"ד מ"ד).

ונרבר של אבנים היה בין כל אחת ואחת. וחמש מלתריות של מילא היו על גביו התחתונה עורפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, שלמעלה ממנה עורפת עלי' אמה מזה ואמה מזה ושלמעלה ממנה עורפת עלי' אמה מזה ואמה מזה נמצאת העליונה שלשים אמה ונרבר של אבנים ה' בין כל אחת ואחת (מדות פ"ג מ"ז).

[ט] ההיכל היה בנינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי. וההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו דומה לארי שנאמר הוי

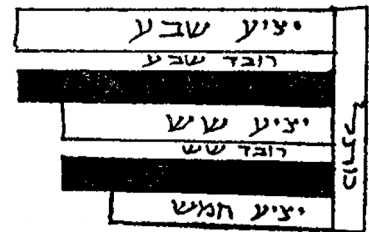
ציונים הערות והנהגות

סו. פ"א מ"א. סז. פיה"מ מדות פ"ג מ"ז. סח. פיה"מ יומא פ"ג מ"א. סט. נסמן לעיל הערה כד. ע. הל' כלי המקדש שם. עא. פיה"מ מדות פ"ד מ"ז. עב. כס"מ. עג. כס"מ. עד. כס"מ. עה. כס"מ. עז. פיה"מ מדות פ"ד מ"ג. עח. כס"מ. עט. פיה"מ מדות פ"ג מ"ו. פ. בכ"י נוסף: וזו היא צורת המלתריות (ראה ציור בעמ' מג).

ציור זה שייך להלכה ח

משנה: התחתונה חמש ורובד שש, האמצעית שש ורובד שבע, והעליונה שבע שני (מלכים א ו,ו) "היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה". פירוש הרמב"ם: היציעים הללו הם הכצוצרות^{פא} שמסביב להיכל מבחוץ, היה היציע

האולם מלמטה עד למעלה^{בב} כך היו אמה אחת חלק ורובד שלש אמות. ואמה חלק ורובד שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרבדין מקפין לכתלים. רחב כל רובד שלש אמות עד למעלה. ובין כל רובד ורובד אמה. ורובד העליון היה רחבו ארבע אמות:

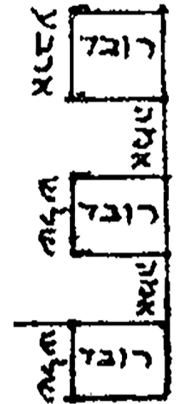
י. כל אלו המקומות הפנויים שבין הכתלים הם הנקראים תאים. נמצאו התאים המקפין למקדש חמשה מן הצפון וחמשה מן הדרום ושלושה מן המערב. ושלוש דיוטות היו דיוטא על גבי דיוטא. נמצאו ט"ו תאים בדרום חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן^{בב} וכן

ביאור

[י] דיוטות. שורות^{אא}.

האמצעי רחב מן התחתון, והעליון רחב מן האמצעי, עד שאי אפשר לטפס בכותל, והוא אמרו (שם) "כי מגרעות נתן לבית וכו'", וכך היה מסביב לכל ההיכל מבחוץ לכותל המסיבה שלשה יציעים כצורה זו (ראה ציור^{בב}).

משנה: אמה אמה ורובד שלש, אמה אמה ורובד שלש, העליונה אמה אמה ורובד ארבע. פירוש הרמב"ם: אמר שכתלי האולם היתה בנייתם כצורה זו, והוא שאמה מגובה הכותל לכל ארכו חלק ישר כמו כל כותל, ואחר כך בנין בולט מן הכותל כעין כצוצרה גבהו שלש אמות, ואחר כך מרחיק עוד אמה ומבליט בנין והוא הנקרא "רובד", וכך כל גבהו אמה ורובד אמה ורובד וכאלו אמר "אמה כותל ורובד שלש", מרחיק אמה בכותל ורובד שלש עד שיהיו אלו בו כעין כצוצרות פרט לכצוצרה העליונה שהיו בה ארבע אמות, וכך היה גם סביב ההיכל כמו שיתבאר בפרק זה^{בב} נמצא שהיתה צורת הכותל כזה (ראה ציור^{בב} 16).

"ורובד", "מצטבה"^{פח} [בערבית]^{בב}. [י] כבר אמרנו בתמיד^{פז} כי "תא" נקרא החלל שבין שני כותלים, וכאשר תתבונן בצורת ההיכל שציירנו^{פח} תמצא בצפון חמשה חללים והם כותל מסיבה, ומסיבה, וכותל התא, והתא, וכותל ההיכל, וכמותם בדרום, אמר כי על חמשת חללים הללו היו חמשה תאים, ועל חמשת התאים חמשה תאים אחרים, והוא אמרו "חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן", עד שיהיו שלש דיוטות של תאים כזה (ציור^{בב} 17). וכיוצא בכך היה גם בדרום. ואל יטען מה שקראם "כותל מסיבה, ומסיבה, וכותל התא, וכותל ההיכל" וחזר וקראם כולם "תאים", לפי שהחלל שבין שני כותלים הוא התא וכולם "תאים"^{פט} לפי שכותל המסיבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל אטום אלא שני כותלים וחלל ביניהם כמו שציירנו, ומקצת ה"תאים" היו להם שמות כמו שקרא לדיוטא התחתונה שבהם מסיבה ובית הורדת המים וכיוצא בהם כמו שכתבנו בציור, וכפי שיזכיר בפרק זה^{בב}. וכאשר תתבונן בציור תמצא גם במערב שלשה חללים והם כותל התא והתא וכותל ההיכל, והיו עליהם

תא	תא	תא	תא	תא
תא	תא	תא	תא	תא
כותל מסיבה	תא	כותל התא	תא	כותל ההיכל

מראי מקומות

[י] נמצאו התאים המקפין למקדש חמשה מן הצפון וחמשה מן הדרום ושלושה מן המערב. ושלוש דיוטות היו דיוטא על גבי דיוטא. נמצאו ט"ו תאים בדרום חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן וכן בצפון חמשה עשר. ושמונה תאים היו במערב שלשה על גבי שלשה ושניים על גביהן בדיוטא אחת הכל ל"ח תאים. ושלושים ושמונה תאים שם חמשה עשר

וכן סביב לכתלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו אמה אחת חלק ורובד שלש אמות. ואמה חלק ורובד שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרבדין מקפין לכתלים. רחב כל רובד שלש אמות עד למעלה. ובין כל רובד ורובד אמה. ורובד העליון היה רחבו ארבע אמות. אמה אמה ורובד שלש אמה אמה ורובד שלש, העליונה אמה אמה ורובד ארבע (מדות פ"ג מ"ו).

ציונים הערות והגהות

פא. ראה לקמן הערה פה. פב. פיה"מ מדות פ"ד מ"ג. פג. פ"ד מ"ג. פד. פיה"מ מדות פ"ג מ"ו. פה. הערת המתרגם (ר"י קאפח): הושה פירושו במדות פ"ד מ"ג, וענינה אצטבה עשויה מבנין כדי לשבת עליה. פו. פיה"מ יומא פ"ד מ"ג. פז. פ"ג מ"ז. פח. נסמן לעיל הערה נג. פט. כ"ה בגבי"ק של הרמב"ם ואולי צ"ל: תאים. צ. מ"ז. צא. ויו"ט מדות פ"ד מ"ג ר"ה ובקרן. צב. בכ"י ליתא: עד למעלה. צג. וחמשה על גביהן. בכ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ד-יג

לקוטי רמב"ם מה

שלשה תאים ושנים על גבי השלשה כזה
(ראה ציור)^{צד}.

תא	תא	
תא	תא	תא
כורתל החל	א	כורתל החל

[יא] משנה: ושלשה פתחים היה לכל אחד ואחד מן התאים, אחד לתא מימין, ואחד לתא מהשמאל, ואחד לתא שעל גביו. ובקרן מזרחית צפונית היו חמשה פתחים, אחד לתא מימין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסיבה, ואחד לפשפש, ואחד להיכל. פירוש הרמב"ם: ואמרו "ואחד לפשפש" רוצה לומר לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסין להיכל, וזה הוא הפתח שהיה בשמאל התא הזה שהיו לו חמשה פתחים, והתא הזה היה בדיוטא האמצעית של התאים והוא שהיה על גבי המסיבה^צ.

[יב] ההקף שמקיף את ההיכל עד שמגיע אל העליה היה מתוך התאים שמסביב להיכל כמו שציירנו קדימה.

[יג] והוא יזכיר עתה שהיתה עליה על ההיכל וקדש הקדשים, ובקרקע העליה

בצפון חמשה עשר. ושמונה תאים היו במערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן בדיוטא אחת הכל ל"ח תאים:

יא. שלשה פתחים היו לכל אחד ואחד מן התאים. אחד לתא מן הימין. ואחד לתא מן השמאל. ואחד לתא שעל גביו. ובקרן מזרחית צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים. אחד לתא מימין. ואחד לתא שעל גביו. ואחד למסבה. ואחד לתא שיש בו הפשפש. ואחד להיכל:

יב. ומסבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים. היתה עולה במסבה ופניו למערב הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב. הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום. הגיע לדרום הפך פניו למזרח והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה שפתחה של עליה היתה פתוח לדרום:

יג. ובפתחה של עליה היו שתי פלונסות של ארז שבהן עולין לגגה

❦ ביאור ❦

[יא] ובקרן מזרחית צפונית. ר"ל בקרן מזרחית צפונית, מאותם תאים שיש להם עוד תא מימין^צ.

ואחד למסיבה. שתחתיו^צ. ומבואר לקמן הי"ב.

ואחד לתא . . הפשפש. שהוא לשמאלו וכו' נכנסין להיכל^צ.

[יב] ומסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית. "מסיבה" הוא כמין כבש, שמשפע ועולה. והתחיל בתוך התא שנקרא מסיבה^צ. ואותו תא, היה תחת התא שהיו בו חמשה פתחים^ק.

שבה היו עולין לגגות התאים. פי' בקרן צפונית מערבית, עולה המסיבה לגגות התאים, ושם מסתיים המסיבה^{קא}.

הגיע למערב. פי' וכשהגיע למערב בסוף המסיבה, הגיע לגגות התאים, והלך בגגות התאים לדרום^{קב}.

והיה מהלך לדרום. פי' היה מהלך בצד דרום.

לפתחה של עליה. עליית ההיכל^ק.

מראי מקומות

פתחים אחד לתא מימין ואחד לתא שעל גביו ואחד למסיבה ואחד לפשפש ואחד להיכל (מדות פ"ד מ"ג).

[יב-יג] ומסבה היתה עולה כו'. ומסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים, הי' עולה במסיבה ופניו למערב הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב, הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום, הגיע לדרום הפך פניו למזרח והי' מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עלי' שפתחה של עלי' פתוח לדרום, ובפתחה של עלי' היו שתי פלונסות של ארז שבהן עולין לגגה של עלי' (מדות פ"ד מ"ה).

ציונים הערות והגהות

צד. פיה"מ מדות מ"ד מ"ג. צה. שם. צו. תויו"ט מדות פ"ד מ"ג ד"ה ובקרן. צז. כס"מ. צח. לעיל ה"ו. צט. תפ"י מדות פ"ד אות ל"ח. ק. כס"מ לעיל הי"א. קא. ביאורי הגר"א מדות פ"ד מ"ה. קב. הגר"א שם. קג. תפ"י פ"ד אות מ"ב. קד. נסמן לעיל הערה נג. קה. שם מ"ה.

שֶׁל עֲלִיָּה. וְרֵאשִׁי פֶסֶסֶין הָיוּ מְבַדְּלִין בְּעֲלִיָּה בֵּין גַּג הַקֹּדֶשׁ לְגַג קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. וְלֹלֵין הָיוּ פְתוּחִין בְּעֲלִיָּה לְבֵית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים שֶׁבָּהֶן מְשַׁלְּשִׁין אֶת הָאֲמִנִין בְּתַבּוֹת כְּדֵי שְׁלֹא יִזְוּנוּ עֵינֵיהֶם מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. וּפְעַם אַחַת בְּשָׁנָה מִפֶּסַח לְפֶסַח מְלַפְּנִין אֶת הַהֵיכָל:

היתה מחיצה מבדילה בין תקרת ההיכל ותקרת קדש הקדשים. "ולול" היא הארובה, אמר שהיו ארובות בקרקע העליה מפולשות לקדש הקדשים כדי שירדו האומנים משם לקדש הקדשים אם הוזקקו לעשות בו דבר ק"י.

י"ג פרוכות היו במקדש שני . . . ושתים לדביר בינו ובין הקודש ושתים כנגדן בעלייה קצת.

[א] אמר שהיה בנוי "כיפין על גבי כיפין". ואחר כך באר מדוע הוצרכו שיהא כיפין על גבי כיפין ולא היה כיפה אחת, ואמר שטעם הדבר כדי שתהא "כיפה כנגד האוטם מפני קבר התהום" לפי שאם תהא הכיפה הבנויה תחתיו בצורה זו (צ"ל ציור 19) הרי אם יהיה הקבר בין שני העמודים תחת הכיפה הנה מי שיהיה על גב הכיפה טהור בלי ספק, ואם יארע שיהא המת תחת אחד העמודים הרי אותו שיהיה על גבי הכיפה טמא מפני שהוא עומד על גבי המת כמו שנתבאר לך בשביעי דאהלות,⁸ ולפיכך עשינו אותן העמודים גם הם תחת כיפה אחרת, ואותם העמודים הן נקראים אוטם כמו שבארנו כמה פעמים⁹ שהאוטם הוא הדבר המוצק שאין בו חלל וזו צורתן (ציור 20 ע"ב), וכפי הציור הזה היה כדי שיהו עמודי הכיפות אשר עליהן מהלך עומדים על קמור כיפות אחרות שתחתיהן כפי שיתברר לך מן הציור.¹⁰

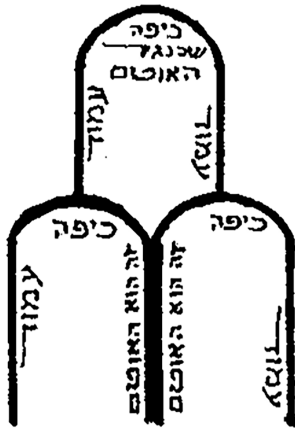
פרק המישי

א. הַר הַבַּיִת וְהוּא הַר הַמְזוּרִיָּה הָיָה חֲמֵשׁ מְאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מְאוֹת אַמָּה וְהָיָה מִקֵּף חֹמָה. וְכַפֵּין עַל גְּבֵי כַפֵּין הָיוּ בְּנוֹיֹת מִתְחַתָּיו. מִפְּנֵי אֵהָל הַטְּמֵאָה. וְכֹלֹ הָיָה מְקַרָּה סְטִיו לְפָנִים מִסְטִיו:

ביאור

[יג] פספסין. קורות ק"י. ולולין. פתחים קטנים ק"י.

[א] וכיפין על גבי כיפין . . . מפני . . . הטומאה. פי' מתחתיו היו כיפין שיש בהן חלל טפה, שאז הוציץ בפני הטומאה ק"י, ואם יש קבר למטה לא תעלה הטומאה למעלה; והיו כיפין בנויות על אותן כיפין, ואין רגלי כיפין העליונות, כנגד רגלי כיפין התחתונות, ונמצא דאף אם ילך על גבי רגלי כיפין העליונות או התחתונות, יש חלל טפה תחתיו ק"י. וכולו היה מקורה סתיו לפנים מסתיו. "סתיו" הוא אצטבא ק"י והיינו כסא ארוך. וקאמר הרמב"ם דסתיו היה בהר הבית, והיה מקיף כל ההר, ובתוך אותו היקף היה עוד סתיו ק"י.

כבר ידעת שהמזבח באמצע העזרה ויתבאר זה במקומו, והוא מגולה לשמים.¹¹

מראי מקומות

חמש מאות אמה. הר הבית ה' חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (מדות פ"ב מ"א). וכפיין על גבי כפיין היו בנויות מתחתיו. מפני אהל הטמאה. ותחתיהן חלול מפני קבר התהום (פרה פ"ג מ"ב) וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה כיפין על גבי כיפין כיפה כנגד האוטם מפני קבר התהום (שם מ"ה). וכלו היה מקרה סטיו לפנים מסטיו. הרא אמרה הר הבית מקורה ה' ותני כן אסטיו לפנים מסטיו ה' (ירושלמי תענית פ"ג ה"ט). אמר רחבא אמר רב יהודה הר הבית סטיו כפול ה' סטיו לפנים מסטיו (סוכה מה, א. פסחים יג, ב. נג, ב) תניא נמי הכי הר הבית סטיו כפול ה' רבי יהודה אומר איסטונית היתה נקראת סטיו לפנים מסטיו (פסחים יג, ב).

[יג] וראשי פספסין היו מבדילין בעליה בין גג הקדש לגג קדש הקדשים. ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים שבהן משלשלין את האמנין בתבנות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים. ובראשיהן פספסין מבדיל בעלי בין קדש ובין קדש הקדשים, ולולין היו פתוחין בעלי לבית קדש הקדשים, שבהן משלשלין את האומנין בתיבות כדי שלא יזונו את עיניהם מבית קדש הקדשים (מדות פ"ד מ"ה). ופעם אחת בשנה מפסח לפסח מלבנין את ההיכל. וההיכל פעם אחת בפסח (מדות פ"ג מ"ד, עיי"ש).

[א] הר הבית והוא הר המזריה היה חמש מאות אמה על

ציונים הערות והנהגות

קו. שם. קז. נסמן לעיל הערה כד. קח. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ז. קט. תפ"י פ"ד רמדות אות מ"ו. קי. כס"מ. קיא. אהלות פ"ג מ"ז. קיב. רע"ב פרה פ"ג מ"ו קיג. פסחים יג, ב רד"ה על. קיד. פסחים יג, ב רד"ה סטיו כפול. א. מ"א. ב. ראה מדות פ"ד מ"ו. אהלות פ"ו מ"ז. ג. פיה"מ פרה פ"ג מ"ה. ד. מדות פ"ד מ"ח. ה. פיה"מ אבות פ"ה מ"ד.

הלכות בית הבחירה ה-ג

מז לקוטי רמב"ם

ב. וחמשה שערים היו לו. אחד מן המערב ואחד מן המזרח ואחד מן הצפון ושנים מן הדרום. רחב כל שער עשר אמות וגבהו עשרים. ויש להם דלתות:

ג. לפנים ממנו סורג מקיף סביב גבהו עשרה טפחים ולפנים מן הסורג החיל [גבהו] עשר אמות. ועליו הוא אומר בקינות (איכה ב, ח) "ויאבל חל וחומה" זו חומת העזרה:

❧ ביאור ❧

[ב] וחמשה שערים היו לו. פי' לחומת הר הבית.

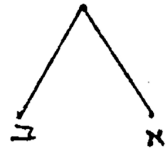
[ג] סורג. מחיצה הנעשית מעצים ארוגים זה ע"ג זה באלכסון כ"א.

החיל. הוא חומה גובה עשר אמות, והיתה חוץ לחומת העזרה והיתה מקפת כל העזרה כ"ב. ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה. "חל" שבפסוק זה הוא החיל, ו"חומה" שבפסוק זה הוא העזרה.

[ב] כאשר עלו משושן הבירה לבנות את בית המקדש כמו שנתבאר בעזרא צוה אותם המלך לצייר צורת עיר שושן במקדש כדי שיהא מורא המלך עליהם ויזכרו ימי ישיבתם בה ולא ימרדו במלך, לפיכך צרו אותה על השער המזרחי משערי הר הבית. "והר המשחה", בו היתה נשפת פרה אדומה כמו שיתבאר במסכת פרה"י, והוא הר הזיתים, והוא במזרח ירושלים, ומן השער הזה [המזרחי] היה יוצא הכהן והפרה וכל מי שמתעסק בה להר הזיתים. ומן השער הזה היה יוצא גם כל מה שצריכין לו בשריפתה והוא אמרו "וכל מסעדה" ט.

משנה: כל השערים שהיו שם היו להן

שקופות, חוץ משער טרה שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על גבי זו. פירוש הרמב"ם: וענין אמרו "שקופות", שהיה להן משקוף והיא "אלעתבה" העליונה של שער, ורוב שמוש המשנה לשם זה מן הקל ותמצא אותם במסכת אהלות קוראין אותו תמיד "שקוף" לא "משקוף". "שתי אבנים מוטות זו על גב זו" ככה (ראה ציור) והיה ציר הרלת קבוע במקום א ובמקום, בי"א.

נראה ממשנה זו שהיו צריכים מפתחות לנעילת השערים, והיו מנעולי הבורג שעושים אצלינו שאינם ננעלים אלא במפתחותיהן שבהן הן נפתחין"ב.

ועוד מעמידין שני בתי דינין של עשרים ושלושה שערים ושלושה, אחד על פתח העזרה"י.

וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה ותחתיו בנוי כיפין וכיפה על כל ב' כיפין כדי שיהיו ב' רגלי הכיפה על גב ב' כיפין שתחתיה. כדי שתהיה תחת הכל חלול מפני קבר התהום"י. אף מקום שריפתה ומקום הטבילה שהיו בהר המשחה תחתיהן חלול מפני קבר התהום"י. והפרה והשורף וכל המסעדין בשריפתה יוצאין מהר הבית להר המשחה ע"ג כבש זה ט"ז"י.

ואמרו "כבש פרה", כלומר הכבש שיוצאת עליו פרה אדומה מהר הבית להר המשחה כמו שיתבאר במסכת פרה"י, וכבש שעיר המשתלח, הוא גם כן שמוציאין עליו שעיר המשתלח מן העזרה לחוץ למקדש כמו שיתבאר ביומא ט"כ.

[ג] משנה: לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו בו שפרצום מלכי יון, וחזרו וגדרום, וגזרו כנגדן שלש עשרה השתחויות. פירוש הרמב"ם: כל זמן שמגיע האדם לפרצה מאותם הפרצות משתחוה לה' דרך תורה על עקירת מלכות יון הרשעה כמו שהזכרנו בשקלים כ"ב"י.

"חיל", הוא חומה המקפת את כל העזרה מבפנים לחומת הר הבית כמו שנצייר אותו בפרק שאחר זה כ"ה"י.

מראי מקומות

חוץ משל אולם (מדות פ"ב מ"ג).

[ג] לפנים ממנו סורג מקיף סביב גבהו עשרה טפחים ולפנים מן הסורג החיל [גבהו] עשר אמות. לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים. . לפנים ממנו החיל גבוה עשר אמות (מדות פ"ב מ"ג) ועליו הוא אומר בקינות (איכה ב, ח) ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה. דכתיב ויאבל חיל וחומה ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא שורא ובר שורא (פסחים פו, א).

ציונים הערות והגהות

1. תפ"י מדות פ"א מ"ג. 2. מנחות צח, א. 3. פ"ג מ"ו. 4. פיה"מ מדות פ"א מ"ג. 5. פ"ט מ"י. 6. פיה"מ מדות פ"ב מ"ג. 7. פיה"מ מדות פ"א מ"ז. 8. סנהדרין פו, ב (במשנה). 9. הל' סנהדרין פ"א ה"ג. 10. ספרי חוקת יח ג. פרה פ"ג מ"ו. 11. תוספתא פרה פ"ג, ה (בגל' אור הגנוז). 12. פרה פ"ג מ"ו. 13. הל' פרה פ"ג ה"א. 14. פ"ג מ"ו. 15. פ"ו מ"ד. 16. פיה"מ שקלים פ"ד מ"ב. 17. וכו' בהל' שקלים פ"ד ה"ח. 18. כ"א. כ"ט. כ"ב. פיה"מ מדות פ"א מ"ה. כ"ג. פ"ו מ"ג. כ"ד. פיה"מ מדות שם. כ"ה. במ"ב. הועתק לקמן ה"ו. כ"ו. שם פ"א מ"ד.

ד. לפנים מן החיל העזרה. וכל העזרה היתה ארך קפ"ז על רחב קל"ה. ושבעה שערים היו לה. שלשה מן הצפון הסמוכין למערב. ושלושה מן הדרום סמוכין למערב. ואחד במזרח מכון כנגד בית קדש הקדשים באמצע:

[ד] משנה: ואיכן היו השתחויות האלו, ארבע בצפון, וארבע בדרום, ושלוש במזרח, ושתיים במערב, כנגד השערים. שערים דרומיים סמוכין למערב שער העליון, שער הדלק, שער הבכורות, שער המים. ולמה נקרא שמו שער המים, שבו מכניסין צלוחית של מים של נסוך בחג. ר' אליעזר בן יעקב אומר ובו המים המפכים עתידים להיות יוצאים מתחת מפתן הבית. לעומתם בצפון סמוכים למערב שער יכניה, שער הקרבן, שער הנשים, שער

ה. כל שער מהן היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. והיו לו דלתות מחפות זהב. חוץ משער מזרחי שהיה מצפה נחשת דומה לזהב. ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור:

השיר. ולמה נקרא שמו שער יכניה, שבו יצא יכניה וגלותו. ושכמזרח שער ניקנור, ושני פשיפשין היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו. ושנים במערב לא היה להם שם. פירוש הרמב"ם: "פשפטין", פתחים קטנים עושים אותם הארמונות הגדולים בגוף הדלתות כדי שיהא קל לפתחם בכל עת. ותנא זה שאמר כי שלשה עשר שערים היו בעזרה הוא אבא יוסי בן יוחנן, כך נתבאר בירושלמי¹². אבל חכמים אומרים שבעה שערים היו בעזרה כמו שיתבאר במדות¹³. ואלו השלש עשרה השתחויות לדעת חכמים היו משתחוויים כנגד שלש עשרה פרצות שפרצום מלכי יון בעזרה וחזרו מלכי בני חשמונאי וגררום כמו שיתבאר במדות¹⁴, וכשהיה אדם מגיע למקום פרצה מהן משתחוויי דרך הוראה¹⁵.

ואמרו כאן "חמשה שערי העזרה" הוא כפי דעת תנא, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה היו לעזרה והוא המדבר כאן, ומהם מי שאמר שבעה שערים היו לעזרה והוא דעת חכמים, ומהם מי שאמר שלשה עשר כמו שבארנו בשני דשקלים¹⁶ וכמו שיתבאר בשני דמסכתא ז'לביג¹⁷.

ועוד מעמידין שני בתי דינין של עשרים ושלושה עשרים ושלושה. . ואחר על פתח הר הבית לדלה.

י"ג פרוכות היו במקדש שני שבע על שבעה שערי העזרה לי. .

[ה] משנה: ניקנור נעשו נסים לדלתותיו, ומזכירין אותו לשבח. פירוש הרמב"ם: "וניקנור" היה איש מן החסידים הלך לאלכסנדריא של מצרים ועשה שם שתי דלתות נחשת שמלאכתן משוכללת מאד כדי להעמידן בעזרה כמו שהיה אחרי כן, וכשהעבירים בים סער הים עליהם, וזרקו הספנים אחת הדלתות באמצע הים כדי להקל מעל ספינתם, ורצו לזרוק את השניה, קשר עצמו עליה ואמר להם אם אתם חושבים לזרוק גם את הדלת הזו לא תזרק אלא עמי, אז שכך הים והגיעה הדלת היחידה לעכו"ל מקום שיצא, וכשיצא והוציאה פלט הים את הדלת השניה שם בעכו, וזהו הנס שנעשה לדלתותיו, והעמידו אותן ברוח מזרחית בעזרה כנגד ההיכל. וענין "לשבח", ההלל והכבוד, והיא ארמית ועברית. והענין אחד, תרגום (לך לך יב, טו) "ויהללו אותה אל פרעה" - "ושבחו יתה", ואומר (תהלים קמז, יב) "שבחי ירושלם את ה' וכו'"¹⁸.

משנה: כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב, חוץ משערי ניקנור מפני שנעשה בהן נס. ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב. פירוש הרמב"ם: וכבר הזכרנו בשלישי דכפורים¹⁹ הנס שנעשה בדלתי ניקנור. ופירוש "מצהיב" צהוב כמראה הזב, וכבר

מראי מקומות

[ה] כל שער מהן היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. כל הפתחים שהיו שם גבהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל אולם (מדות פ"ב מ"ג). והיו לו דלתות. כל הפתחים שהיו שם היו להם דלתות חוץ משל אולם (מדות שם). מחפות זהב. חוץ משער מזרחי שהיה מצפה נחשת דומה לזהב. כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משער ניקנור מפני שנעשה בהן נס ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב (מדות שם). ר' אליעזר בן יעקב אומר נחשת קלוניאת היתה והיתה מאירה כשל זהב (יומא לח, א). ושער זה הוא הנקרא שער העליון. אמר ר' אחא בשם ר' שמואל בר רב יצחק. . שער

[ד] וכל העזרה היתה ארך קפ"ז על רחב קל"ה. וכל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש (מדות פ"ב מ"ו. פ"ד מ"ח). ושבעה שערים היו לה. שלשה מן הצפון הסמוכין למערב. ושלושה מן הדרום סמוכין למערב. שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלושה בדרום (מדות פ"א מ"ד) שערים דרומיים סמוכין למערב. . לעומתם בצפון סמוכים למערב (שקלים פ"ו מ"ג. מדות פ"ב מ"ו) ואחר במזרח. ואחר במזרח (מדות פ"א מ"ד) מכון כנגד בית קדש הקדשים באמצע. שער המזרח שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים (ברכות פ"ט מ"ו).

ציונים הערות והנהות

כז. שקלים פ"ו, ב. כח. פ"ב מ"ג. כט. פ"ב מ"ג. ל. פיה"מ שקלים פ"ו מ"ג. לא. מ"ג. לב. מ"ו. לג. פיה"מ מדות פ"א מ"א. לד. סנהדרין פו, ב (במשנה). לה. הל' סנהדרין פ"א ה"ג. לו. נסמן לעיל הערה כז. הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז. לז. כ"ה בבבלי יומא לה, א. ובירושלמי "יפו". לח. פיה"מ יומא פ"ג מ"א. לט. שם. מ. מצופה. ככ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ה-1

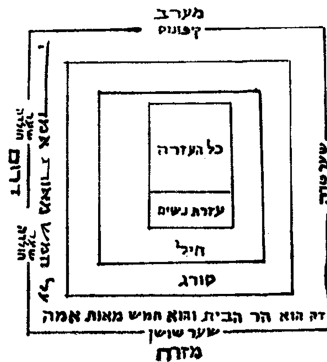
מט לקוטי רמב"ם

פירשו בספרא אמרו יתעלה (תורע יג, ל) "שער צהב" ואמרו "כתבנית הזהב" וכמו שנבאר בנגעים מאמב.

שער העליון הוא שער נקנור^מ ולמה נקרא שער עליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים מדמה.

כל השערים שהיו במקדש לא היה להם מזוזות חוץ משער נקנור^מ.

[ו] אמר שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית, אלא היה המרחק שבין חומת הר הבית ובין חומת העזרה מצד דרום יותר מן המרחק שביניהם מצד מזרח, והמרחק המזרחי יותר מן הצפוני, והצפוני יותר מן המערבי, ואני אצייר לך עתה את זה ואצייר את החיל והסורג ועזרת נשים שיזכיר אותה לקמן עתה בפרק זה, כדי שיהא ציור אחד ולא נרבה בצירוף וזו צורתו (ראה ציור)^{מח}.

ו. העזרה לא היתה מכוננת באמצע הר הבית. אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות. ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב. ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון:

ז. ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים. והיא היתה ארך מאה אמה וחמשה ושלושים על רחב קל"ה. וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכן עתידין להיות:

ח. ומה הם משמשות. דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערם. מזרחית צפונית לשכת

ביאור

[ז] וארבע לשכות היו בו'. פי' במקצועותיה של עזרת נשים בפנים, היו ד' לשכות; וכל אחת, היתה מ' על מ' אמה^{מט}.

[ח] מתלעים בעצים. מסירין את העצים שנמצא בהן תולעת.

[ז] משנה: עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רוחב מאה ושלושים וחמש וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה, ולא היו מקורות וכך הן עתידות להיות שני' (יחזקאל מו, כא) "ויציאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצע החצר בארבעת מקצעות החצר חצרות קטרות" ואין קטרות אלא שאינן מקורות. פירוש הרמב"ם: כבר ידעת כי "קיטור" שם העשן, וענין "קטרות", שיעלה מהן העשן כיון שאין להן תקרה^{נא}.

. . שער התחתון והוא שער עזרת נשים נבג.

[ח] "ומתלעים", מסירין את העצים שיש בהן תולעת, בדרך שאומרין "מסקלין" על הסרת האבנים שהושלכו בדרך^{נב}.

מראי מקומות

מאה אמה וחמשה ושלושים על רחב קל"ה. וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכן עתידין להיות. עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רוחב מאה ושלושים וחמש, וארבע לשכות היו בארבע מקצועות' של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכך הן עתידות להיות שני' ויוציאני אל החצר החיצונה ויעברני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצע החצר חצר במקצע החצר בארבעת מקצעות החצר חצרות קטרות (יחזקאל מו, כא) ואין קטרות אלא שאינן מקורות (מדות פ"ב מ"ה).

[ח] ומה הם משמשות בו'. ומה הן משמשות, דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן, מזרחית צפונית לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין

המזרחי . . שבעה שמות נקראו לו . . שער העליון . . שהוא למעלה מעזרת ישראל החיל ועזרת נשים (ירושלמי עירובין פ"ה ה"א) בשער העליון היורד מעזרת ישראל לעזרת הנשים (סוכה פ"ה מ"ב. וראה שם מ"ג) והוא שער ניקנור. שבמזרח שער ניקנור (מדות פ"א מ"ד. פ"ב מ"ו. שקלים פ"ו מ"ג).

[ו] העזרה לא היתה מכוננת באמצע הר הבית. אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות. ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב. ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון. הר הבית . . רובו מן הדרום, והשני לו מן המזרח והשלישי לו מן הצפון ומיעוטו מן המערב (מדות פ"ב מ"א).

[ז] ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים. והיא היתה ארך

ציונים הערות והנהגות

מא. פ"י מ"א. מב. פיה"מ מדות פ"ב מ"ג. מג. סוכה נג, ב. מד. ירושלמי עירובין פ"ה ה"א. מה. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ו. מו. יומא יא, א. מז. הל' מזוזה פ"ז ה"ו. מח. פיה"מ מדות פ"ב מ"א. מט. תפ"י מדות פ"ב אות מ"א. נ. רע"ב מדות פ"ב מ"ה. נא. שם מ"ה. נב. סוכה נג, ב. נג. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ו. נד. שביעית פ"ב מ"ג. נה. פיה"מ שם.

דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין מתלעים בעצים. שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול. צפונת מערבית לשפת המצרעים. מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשפת בית שמניא:

"ודיר העצים", הוא מקום שבו העצים הנשרפין על גבי המזבח, והיא לשכה בעזרת נשים מימין הנכנס למקדש מכלל ארבע הלשכות שבאותה העזרה¹¹ כמו שנצייר בציור תבנית המקדש¹².

מי שנמצא כשר בייחוסו ונמצא בו מום, יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה¹³.

מ. עזרת הנשים היתה מקפת גזוזטרא¹⁴ כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מערבבין. ובית גדול היתה בצד העזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל והיה בנוי כפה ומקף רבדין של אבן והוא היתה נקרא בית המוקד. ושני פתחים היו לו אחד פתוח לעזרה ואחד פתוח לחיל:

"מתעסק", ולא אמר עובר לפי שזה הכהן שאירע לו כך היה בעל מום¹⁵, והיה מבקע עצים למערכה בלשכת העצים, ואין לבעלי מומין עסק במקדש אלא הכנת העצים למערכה כמו שיתבאר בתמיד¹⁶.

משנה: האבן שהיה שופת אליה ועל התנור, עליה ועל הכירה, עליה ועל הכופה, טמאה. עליה ועל האבן, עליה ועל הסלע, עליה ועל הכותל, טהורה. זו היתה

[ט] מוקפת גזוזטרא כו'. פי' תקרה היתה בולטת, מאמצע הגובה של כותלי עזרת נשים, כדי שיהיו הנשים עומדות על הגזוזטרא בשעה שרואות שמחת בית השואבה, ולא יתערבו באנשים¹⁷. ומוקף רובדין. איצטבאות¹⁸ - כסאות ארוכין.

כירת הנזירים שבירושלים שכנגד הסלע. פירוש הרמב"ם: אמרו "עליה ועל האבן", רוצה לומר על שתי אבנים בלי שיהא שם טיט, והן אינן מתטמאות לפי שהאבנים טהורות כמו שקדם. ואחר כך אמר ש"כירת הנזירים" היתה מן הסוגים האלה האמורים. "שכנגד הסלע", כלומר אבן שכנגד הסלע והוא ההר, היו הנזירים מבשלין עליה את השלמים ושורפין שם שערם בלשכת הנזירים שהיתה בעזרת נשים כמו שנתבאר במדות¹⁹.

[ט] "תיקון גדול", כלומר גדול התועלת, והוא שהיו מכינים מקום לנשים ומקום גרור לאנשים, ומקום הנשים למעלה על מקום האנשים גבוה ממנו כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים²⁰.

אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן²¹, בחג הסכות היתה במקדש יום שמחה יתרה²² שנאמר (אמור כג, ט) "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", וכיצד היו עושין, ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו²³. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון²⁴. וכן בכל יום ויום מימי חל של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמח לשאר היום עם כל הלילה²⁵.

וענין "חלקה", שהיתה [עזרת הנשים] רחבה ללא כותלים מקיפים אותה. וכבר נתבאר בסוף סוכה²⁶ שבה היו מתקבצין לשמחה בימות החג, ומפני שחששו להתערבות האנשים עם הנשים הקיפוח עמודים ועשו עליהם מסביב תאים גבוהים שיסתכלו מהן הנשים בזמן שמתקבצין ישראל שם לשמחת בית השואבה כמו שבארנו בסוף סוכה²⁷.

ופירוש "רובדים של אבן", אצטבאות של אבן. "וכיפה" הוא הקמור, והוא שתקרתו היתה כעין חצי עגול²⁸.

מראי מקומות

מתלעין בעצים, שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול, צפונת מערבית לשכת המצורעין, מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניא (מדות פ"ב מ"ה).

[ט] עזרת הנשים היתה מקפת גזוזטרא כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מערבבין. וחלקה היתה בראשונה והקיפוח כצוצטרה שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבין (מדות פ"ב מ"ה).

ציונים הערות והגהות

נו. מדות פ"ב מ"ה. נו. סוף מסכת מדות. הועתק לקמן בסוף הפרק. נח. פיה"מ עריות פ"ח מ"ד. נט. מדות פ"ב מ"ה. ס. הל' ביאת המקדש פ"ו ה"ב. סא. ירושלמי. יומא נה, א. סב. כ"ה בגבי"ק של הרמב"ם ואולי צ"ל מדות פ"ב מ"ח. סג. פיה"מ שקלים פ"ו מ"ב. סד. פ"ב מ"ה. סה. פיה"מ כלים פ"ו מ"ב. סו. סוכה נא, ב. סז. פיה"מ סוכה פ"ה מ"ב. סח. פסחים קט, א. סט. סוכה נא, א (במשנה). ע. סוכה שם ב. מדות פ"ב מ"ה. ירושלמי סוכה פ"ה ה"ב. תוספתא סוכה פ"ד, א. עא. סוכה נא, א (במשנה). עב. ס גג, א. ירושלמי שם. תוספתא שם פ"ד, ג. עג. הל' שופר וסוכה ולולב פ"ח ה"ב. עד. פ"ה מ"ב. עה. פ"ה מ"ב. עו. פיה"מ מדות פ"ב מ"ה. עז. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. עח. רע"ב ותפ"י מדות שם. עט. תפ"י מדות פ"א מ"ה. פ. בכ"י: כצוצטרה.

הלכות בית הבחירה ה' י

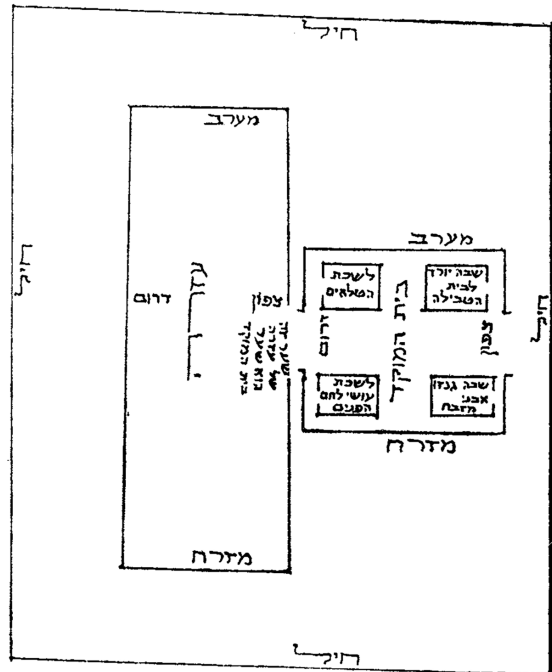
לקוטי רמב"ם נא

כבר קדם לך בתחלת תמיד^{פא} כי מבית המוקד היו נכנסין לבלוש את העזרה בכל יום, ושהם היו נכנסין משער קטן, וכבר ציינו בצורה זו שקדמה^{פב} שני הפתחים אחד בדרומו מצד צפון העזרה והשני בצפונה מצד החיל, כפי שהדבר ברור בצירוף^{פג}.

י. וארבע לשכות היו בו. שתים קדש ושתים חל. וראשי פספסין מבדילין בין הקדש והחל. ומה היו משמשות מערבית דרומית לשכת הטלאים. ודרומית מזרחית לשכת עושי לחם הפנים. מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון. צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה:

ביאור

[י] פספסין. מחיצה קמנה מנוקב נקבים קמנים^{צד}. ששקצום מלכי יון. פי' שהקטירו לעבודה זרה על אותה מזבח^{צה}.

[י] כבר נתבאר שבית המוקד היה בית גדול בממדיו, והיה בארבע פנותיו ארבע לשכות אלו דומים לחדרי השניה שעושים בארמונות, שהם בית קטן בתוך בית גדול והוא אמרו "בקיטונות פתוחות לטרקלין", וכבר בארנו כמה פעמים כי "טרקלין" - הארמון^{פד}, "וקיטון" חדר השניה שישנים בו בימי הקיץ, תרגום (נח ח, כב) "קייץ" - "קיטא". ולפי שהיו ארבע לשכות אלו שתיים מהם והם אשר כלפי העזרה קדש ושתים חול, עשו בשטחה מלמעלה פסיפס מבדיל שטח השתים של קדש משטח שתיים של חול. "ופסיפס", הוא מחיצה קטנה מנוקב נקבים קטנים, יש שעושים אותו מן הקנים ונקרא אצל ההמון "אלמכעב", ופעמים עושין אותו מעץ והוא הנקרא אצלינו "אלשבאך", ויש שעושין אותו מבנין כפי אותה הצורה, ומאיזה דבר שיהיה נקרא "פסיפס", ולא אצטרך לפרש שם זה פעם אחרת במה שיבא לפנינו. וכבר קדם בשלישי דתמיד^{פה} אמרם "לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית", ועשאה כאן "מערבית דרומית" ותירצו את זה בתלמוד^{פז} ואמרו "דקאי בצפון מחזיא בדרום, דקאי בדרום מחזיא בצפון ומסתברא דבמערבית דרומית הוה קימא". וענין דבר זה שהיה מקומה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית כמו שהזכיר כאן, וכאשר תראה מקומה ביחס לעזרה תהיה בעזרה צפונית מערבית כמו שהזכיר בתמיד^{פז} כאשר דברו על לשכה זו כשהוא בעזרה, וכיון שהדבר כן הרי תהיה "לשכת עושי לחם הפנים" שהיא הרביעית מלשכת הטלאים כפי שמנו בתמיד כמו שנזכר שם דרומית מזרחית בבית המוקד כמו שהזכיר כאן, ואני

יודע שלא יובן דבר זה בקלות אלא על ידי ראיתו בציוור, וזו צורת מקום בית המוקד בעזרה ומקום ארבע הלשכות בו, התבונן בציוור ובכתוב בו יתבאר לך כל מה שנזכר כאן. וזו צורתו (ראה ציור). ופשוט הוא לי הלשכה אשר קראה בתמיד^{פח} "לשכת החותמות" היא אשר בה "גנזו בני חשמונאי אבני המזבח" והלשכה שהיתה מדורת האש שבה מתחמם כל מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד^{פט} היא אשר קראה בשלישי תמיד^צ "לשכת בית המוקד" והיא אשר אמר עליה כאן "שבה יורדין לבית הטבילה", דע זאת^{צא}.

אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים שבמוקדש, והיה מוכנים קודם יום הקרבה בארבעה ימים^{צבי}.

מראי מקומות

ומה היו משמשות כו'. ומה היו משמשות מערבית דרומית לשכת הטלאים, ודרומית מזרחית לשכת עושי לחם הפנים, מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון, צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה (מדות פ"א מ"ה).

[י] וארבע לשכות היו בו. שתים קדש ושתים חל. וראשי פספסין מבדילין בין הקדש והחל. ארבע לשכות היו לבית המוקד כקיטונות פתוחות לטרקלין, שתיים בקדש ושתים בחול, ובראשן פסיפסין מבדיל בין קדש לחול (מדות פ"א מ"ה).

ציונים הערות והגהות

פא. פ"א מ"ג. פב. בהמשנה לפני"ז (בפיה"מ). הועתק לקמן בה"י. פג. פיה"מ מדות פ"א מ"ו. פד. אבות פ"ד מכ"א. פה. מ"ג. פו. יומא יז, א. פז. תמיד שם. פח. שם. פט. פ"א מ"א. צ. מ"ג. צא. פיה"מ מדות פ"א מ"ה. צב. ערכין יג, א (במשנה). צג. הל' תמידין ומוספין פ"א ה"ט. וראה עדיות פ"ו מ"א. צד. פיה"מ מדות פ"א מ"ה. צה. רע"ב מדות פ"א מ"א.

יא. היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסבה ההולכת תחת המקדש בלו והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם. ובית הכסא של כבוד. והוא כבודו, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם:

יב. ארך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז והוא חשבונן. מכתל מערבי של עזרה עד כתל ההיכל אחת עשרה אמה. וארך ההיכל בלו מאה אמה. בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים. המזבח שתיים ושלשים. מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה. מקום דריסת רגלי ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה:

יג. ורחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש והוא חשבונן. מכתל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות. בית המטבחים י"ב אמות ומחצה. ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצדוקי:

ביאור

[יא] במסיבה. במחילה שתחת הקרקע.

משנה: ובית המטבחים היה בצפוני של מזבח, ועליו שמונה עמודים ננסים, ורביעים של ארז על גביהם, ואנקליות של ברזל היו קבועין בהן, ושלשה סדרים היו בכל אחד ואחד, שבהן תולין ומפשיטין, על שלחנות של שיש שבין העמודים. פירוש הרמב"ם: "עמודים ננסים", עמודים קצרים. "ורביעים של ארז", בסיסים של ארז, רוצה לומר עצים רחבים ועבים. "ואנקליות של ברזל", וזים של ברזל.

והיו במקדש עשרים וארבע טבעות, טבעת לכל משמר שבה תולין ומפשיטין את הצאן, וכולן קבועות בכתלים, וכשמסרה נכנסת משלשלת אותה הטבעת להראות שהעבודה שלה.

מראי מקומות

ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה. מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע, מקום דריסת רגלי ישראל אחת עשרה אמה, מקום דריסת רגלי הכהנים אחת עשרה אמה, והמזבח שלשים ושתיים, ובין האולם ולמזבח עשרים ושתיים אמה, וההיכל מאה אמה, ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפורת (מדות פ"ד מ"ח).

[יג-טו] ורחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש וזהו חשבונן. מכתל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות בית המטבחים י"ב אמות ומחצה. . . מקום השלחנות שמונה אמות. . . ובצר מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה. . . ובין מקום הטבעות והמזבח שמונה אמות והמזבח ל"ב. והכבש שלשים. ובין הכבש ולכתל דרומי י"ב אמה ומחצה. מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש, הכבש והמזבח ששים ושתיים, מן המזבח לטבעות שמונה אמות, מקום הטבעות עשרים וארבע, מן הטבעות לשולחנות ארבע, מן השולחנות לננסין ארבע, מן

[יא] היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסבה ההולכת תחת המקדש בלו והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם. ובית הכסא של כבוד. וזהו כבודו, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. אירע קרי באחד מהן יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה, ומדורה היתה שם, ובית הכסא של כבוד, וזה הוא כבודו, מצאו נעול יודע שיש שם אדם, פתוח יודע שאין שם אדם (תמיד פ"א מ"א), מאי בירה. . . כל המקדש כולו קרוי בירה שנאמר הבירה אשר הכינתי (יומא ב, א).

[יב] ארך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז וזהו חשבונן. מכתל מערבי של עזרה עד כתל ההיכל אחת עשרה אמה. וארך ההיכל בלו מאה אמה. בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים. המזבח שתיים ושלשים. מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה. מקום דריסת רגלי

ציונים הערות והגהות

צו. נראה שהרמב"ם מפרש מלשון מדור, כלומר מקום שהאש דרה בו (ר"י קאפח). צז. פ"א מ"א. צח. עירובין סג, א. יומא כא, ב. צט. פיה"מ שבת פ"א מ"א. ק. פ"א מ"א. קא. שם. קב. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ג. קג. רע"ב תמיד פ"א מ"א. קד. בסופו. הועתק לקמן בסוף הפרק. קה. פיה"מ עריות פ"ח מ"ד. קו. פיה"מ תמיד שם מ"ה. קז. תמיד פ"ג מ"ה. קח. פיה"מ סוכה פ"ה מ"ו. קט. בכ"י: ובצדן. ובכ"י בא בתחלת הי"ד.

הלכות בית הבחירה ה יד-טז

לקוטי רמב"ם נג

[יד] וכבר נתבאר בששי דשקלים^ק שהיה בבית המטבחים שמונה שלחנות של שיש שעליהן מדיחין את הקרבים. והטעם שעשאו של שיש ולא עשאו של זהב כיון שכלל הוא אצלינו בכל מעשי המקדש כפי שהזכרתי לך כמה פעמים להראות עושר אין עניות במקום עשירות, מפני שהזהב מקלקל את הבשר מחמת שהוא מפשירו ומחיש עפוש, והשיש מצננו ומרחיק ממנו העפוש, וכך אמרו^{קיא} בטעם הדבר "מפני שמרתיח ומסריח את הקרבן"^{קיב}.

"ונוקפין", הם אנשים שהיו שורטים שריטות בשורים הקרבים למזבח כדי שינטף דם על עיניהם ולא יראו כלום ויוכלו לעקדם ולשחטם^{קיד}. "ונוקף", הוא הפוצע, ובתלמוד^{קיד} "אין אדם ניקף באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה", ונגזר מן (ישעיה יז, ו) "כנוקף זית", לפי שהוא פוצעם בעת המסיקה, והוא [יוחנן כהן גדול] בטל גם מעשה זה מפני שנראה אותו הקרבן כבעל מום ועשה טבעות של ברזל קבועים בקרקע ללכוד בהן רגלי הנשחט ויוכלו לשחטו כמו שיתבאר במסכת מדות קטיוקט^י.

וכבר הזכרנו בסוף מסכת מעשר שני שיוחנן כהן גדול התקין טבעות במקום השחיטה שבעזרה והיו קבועות בארץ שבהן לוכדין רגלי הבהמה וידיה בשעת השחיטה כיון שאי אפשר לכפתה כמו שהזכרנו. ויתבאר בשלישי דמדות שהיו שש שורות של טבעות^{קיז}.

כבר בארנו במסכת תמיד שהטבעות הללו שעשה יוחנן כהן גדול קבועים בארץ כדי ללכוד בהן רגלי הבהמה בשעת השחיטה^{קיח}. [גי-יד] וששלחנות של שיש היו שם והם שמונה. וידוע ממה שהקדמנו בסדר זה שכל קרבנות הצבור קדשי קדשים ושחיתתן בצפון ולפיכך נקבעו הטבעות בצפון, וכך בית המטבחים^{קיט}.

[טו-טז] על מקום שחיתתן, אמר בעולה (ויקרא א, יא) "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה", ואמר בחטאת (צו ו, יח) "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת", ואמר באשם (צו ז, ב) "במקום אשר ישחט את העולה ישחט את האשם", אמרו "בנין אב לכל

מראי מקומות

של שיש שבין העמודים (תמיד פ"ד מ"ב).

מקום הטבעות . . ושם שוחטין את הקדשים. וטבעות היו לצפונה של מזבח ששה סדרים של ארבע ארבע ויש אומרים ארבעה של שש שש שעליהן שוחטים את הקדשים (מדות פ"ג מ"ה).

[טו-טז] מכתל צפוני של עזרה עד כתל המזבח שהוא רחב ששים ומחצה. וכנגדו מכתל האולם עד כתל מזרחי של עזרה שהוא ארך שש ושבעים. כל המרבע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים. איזהו צפון מקיר המזבח צפוני ועד כותל עזרה צפוני וכנגד כל המזבח כולו צפון דברי רבי יוסי ברבי יהודה רבי אלעזר ברבי שמעון מוסיף אף בין האולם ולמזבח רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל אבל מן החליפות ולפנים הכל מודים שפסול (זבחים כ, א. יומא לז, א).

ציונים הערות והגהות

קי. מ"ד. קיא. נוסח הרמב"ם בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ח. קיב. פיה"מ תמיד שם. קיג. סוטה מת, א. קיד. חולין ז, ב. קטו. פ"ג מ"ה. קטז. פיה"מ מע"ש פ"ה מט"ו. קיז. פיה"מ תמיד פ"ד מ"א. קיח. פיה"מ מדות פ"ג מ"ה. קיט. שם. קכ. פיה"מ מדות פ"ג מ"ה.

יד. מקום השלחנות שמונה אמות ובו שלחנות של שיש שמיניחין עליהן הנתחים ומדיחין את הבשר לבשלו. ושמונה שלחנות היו. ובצד מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה. ושם שוחטין את הקדשים:

טו. ובין מקום הטבעות והמזבח שמונה אמות והמזבח ל"ב. והכבש שלשים. ובין הכבש ולכתל דרומי י"ב אמה ומחצה. מכתל צפוני של עזרה עד כתל המזבח שהוא רחב ששים ומחצה. וכנגדו מכתל האולם עד כתל מזרחי של עזרה שהוא ארך שש ושבעים:

טז. כל המרבע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים:

ביאור

[יד] מקום הטבעות. לאסור בהם רגלי הבהמה, בשעת שחיטה^{קי}.

באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה", ונגזר מן (ישעיה יז, ו) "כנוקף זית", לפי שהוא פוצעם בעת המסיקה, והוא [יוחנן כהן גדול] בטל גם מעשה זה מפני שנראה אותו הקרבן כבעל מום ועשה טבעות של ברזל קבועים בקרקע ללכוד בהן רגלי הנשחט ויוכלו לשחטו כמו שיתבאר במסכת מדות קטיוקט^י.

וכבר הזכרנו בסוף מסכת מעשר שני שיוחנן כהן גדול התקין טבעות במקום השחיטה שבעזרה והיו קבועות בארץ שבהן לוכדין רגלי הבהמה וידיה בשעת השחיטה כיון שאי אפשר לכפתה כמו שהזכרנו. ויתבאר בשלישי דמדות שהיו שש שורות של טבעות^{קיז}.

כבר בארנו במסכת תמיד שהטבעות הללו שעשה יוחנן כהן גדול קבועים בארץ כדי ללכוד בהן רגלי הבהמה בשעת השחיטה^{קיח}. [גי-יד] וששלחנות של שיש היו שם והם שמונה. וידוע ממה שהקדמנו בסדר זה שכל קרבנות הצבור קדשי קדשים ושחיתתן בצפון ולפיכך נקבעו הטבעות בצפון, וכך בית המטבחים^{קיט}.

[טו-טז] על מקום שחיתתן, אמר בעולה (ויקרא א, יא) "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה", ואמר בחטאת (צו ו, יח) "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת", ואמר באשם (צו ז, ב) "במקום אשר ישחט את העולה ישחט את האשם", אמרו "בנין אב לכל

יז. שמונה לשכות היו בעזרת ישראל. שלש בצפון. ושלוש בדרום. שבדרום לשכת המלח. לשכת הפרוה. לשכת המדיחין. לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן. לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים. ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום הכפורים. לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסבה עולה לגג בית הפרוה. והשלש שבצפון לשכת הגזית. לשכת הגולה. לשכת העץ. לשכת הגזית שבה סנהדרין גדולה יושבת. וחציה היה קדש וחציה היה חל. ולה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחל ובחצי של חל היו הסנהדרין יושבין. לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה. ולשכת

ביאור

[יז] מסיבה. כמין כבשקמי.

שממלאין. . בגולה. פי' כמין ספל גדולקמי.

"זפרוה", שם איש אמגושי חתר את העזרה מן הלשכה הזו כדי שיראה את העבודה והרגוה ונקראה לשכת הפרוה על שמוקבוקי. . מדיחין אותה בבית [המדיחין קבט] כל צרכהקלא.

וכן נתבאר בגמרא יומא קלב "לשכת הגזית חציה קדש וחציה חול, ולה שני פתחים אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול", ושחציה של חול לפאת המערב ובאותו החצי אפשר לשבת כי כבר בארנו ש"אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד" קלגקלד.

בית דין הגדול במקדש והוא הנקרא סנהדרין גדולה ומנינם אחד ושבעים, הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהקלה, ומושיבין הגדול שבשבעים משנה לראשקלי ויושב מימינוקלי, ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתםקלי כל הגדול מחבירו בחכמה יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחבירוקלי, והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין את כלקמא.

"זבור הגולה", בור היה באחת הלשכות והיה עליו גלגל שמשמיע רעש גדול בשעת השאיבה, וכן בור הגדול ובאר חקרקמב.

מראי מקומות

ואחד לחל ובחצי של חל היו הסנהדרין יושבין. תניא לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה פייס במזרח וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין בבוליאור והממונה בא ונטל מצנפת מראשו של אחד מהן ויודעין שממנו פייס מתחיל. . אמר אביי שמע מינה לשכת הגזית חצי בקדש וחצי בחול ושמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח בקדש ואחד פתוח בחול ראי סלקא דעתך כולה בקדש זקן יושב במערבה והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומא כה, א עיי"ש).

לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה. לשכת הגולה שם ה' בור הגולה והגלגל נתון עליו ומשם מספקין מים לכל העזרה (מדות פ"ד מ"ח). ולשכת העץ היתה אחורי שתיהן והיא היתה לשכת כהן

[יז] שמונה לשכות היו בעזרת ישראל. שלש בצפון. ושלוש בדרום. שש לשכות היו בעזרה, שלש בצפון ושלוש בדרום (מדות פ"ד מ"ח). שברום לשכת המלח כו'. שברום לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין, לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן, לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים, ועל גגה ה' בית טבילה לכהן גדול ביום הכיפורים, לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסבה עולה לגג בית הפרוה (מדות שם).

והשלש שבצפון לשכת הגזית. לשכת הגולה. לשכת העץ. שבצפון לשכת העץ ולשכת הגזית ולשכת הגולה (מדות פ"ד מ"ח), לשכת הגזית שבה סנהדרין גדולה יושבת. לשכת הגזית שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת (מדות פ"ד מ"ח), וחציה היה קדש וחציה היה חל. ולה שני פתחים אחד לקדש

ציונים הערות והגהות

קכא. זבחים מז, ב. קכב. פ"ו, ז. קכג. כל הקטע הזה מן "שיהא גם הגבול בצפון" עד כאן לא היה במהדרו"ק והוסיפו הרמב"ם במהרורה שניה, ולפי מהדרו"ק כתיב "הגבול בצפון במקום השחיטה". קכד. פיה"מ זבחים פ"ה מ"א. קכה. מנחות כב, א. תוספתא שם פ"ו, ב. קכו. הל' איסורי מזבח פ"ה הי"ג. קכז. יומא לה, א. קכח. פיה"מ שם. קכט. כ"ה (בחצי ריבוע) בדפוסים הנפוצים, ובמהדורות כ"י קיים מילה זו. קל. ראה מדות פ"ה מ"ג. קלא. הל' מעשה הקרבנות פ"ו ה"ו. קלב. כה, א. קלג. נסמן לקמן פרק ז' הערה כב. קלד. פיה"מ שם. קלה. ראה ב"ב קב, א. קלו. עיין עירובין נד, ב. קלז. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד. וראה סנהדרין לו, ב (במשנה). קלח. ב"ב שם. קלט. ראה תוספתא סנהדרין פ"ה, א. קמ. ירושלמי שם פ"ט ה"ד. וראה סנהדרין שם. קמא. הל' סנהדרין פ"א ה"ג. קמב. פיה"מ עירובין פ"י מ"ד. קמג. תפ"י מדות פ"ה מ"ג. קמד. תויר"ט מדות פ"ה מ"ד ר"ה לשכת.

הלכות בית הבחירה ה' ז'

לקוטי רמב"ם

כבר קדם בתחלת מסכתא זו קמ"ה שהשער השלישי משערי העזרה שבדרום נקרא שער המים. ונתבאר בגמרא יומא קמ"ו כי מעל השער הזה היה מקוה מים שבו טובל כהן גדול ביום הכיפורים ממעין שהיה שם ושמו "עין עיטם", ועל טבילה זו אמרו

הַעֵץ הַיְתָה אַחֲרֵי שְׁתִּיָּהּ וְהִיא הַיְתָה לְשֹׁכֵת פֶּהַן גְּדוֹל וְהִיא הַנְּקֵרָא לְשֹׁכֵת פְּרֹהֲרִין. וְגַג שְׁלֹשְׁתָּן שָׁוָה. וְשְׁתֵּי לְשֹׁכֹת אַחֲרוֹת

ביאור

ולשכת העץ היתה אחורי שתיהן . . ונג שלשתן שוה. פי' גג אחד היה לשלשתן קע.

ביומא שהיא היתה בחול כמו שפירשנו שם. ונתבאר שהיתה לו לכהן גדול לשכה בצד המקוה הזו על פתח העזרה, והוכרע אצלם בתלמוד קמ"ז שזו "לשכת העץ" שהיתה בצפון היא שהיתה לשכת כהן גדול והיא גם לשכת פלהרין שנזכרה בתחלת כפורים קמ"ח, ושהלשכה הזו שבדרום על שער המים היא לשכת בית אבטינס שמשיעין אותו בה ערב יום הכפורים כמו שבארנו שם קמט"ג.

ובית יהיה לו [-לכהן גדול] מוכן במקדש והוא הנקרא לשכת כהן גדול קנא קנ"ב.

כל השערים שהיו במקדש לא היה להם מזוזות חוץ משער נקנור קנ"ג ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהרין קנ"ד מפני שהלשכה הזאת היתה בית דירה לכהן גדול בשבעת ימי ההפרשה קנ"ה קנ"ו.

כלל הוא אצלינו שכהן גדול לא יהיה באנשי דורו מן הכהנים יותר מושלם ממנו בחכמה וביראה בנואי בעושר ובכה, אמר ה' (אמור בא, י) "הגדול מאחיו", ובא בקבלה שיהא גדול מהם בנואי בכח בעושר ובחכמה קנ"ז אבל במקדש שני שהיו בו כל הענינים בלתי מושלמים כמו שידעת והמלכים לא היו הולכים לפני המסורת הישירה והיו מעמידים כהנים גדולים בכח קנ"ח אף על פי שאינם ראויים לכך, ועליהם אפשר לומר "שמא לא למדתה", ומשום כך נקראה הלשכה שוררים בה כהנים גדולים "לשכת פלהרין", ענינו בית הפקידים שמעמידין אותם המלכים על השוקים ומעבירין אותם בזמן קצר לפי רצון המלך קנ"ט, וכך היו עושיין בכהנים גדולים כל המוסיף להתקרב למלך ומרבה לו ממון מנהו כהן גדול קס"א.

"ופנחס המלביש", מלביש לכהנים בגדיהם ומתעסק בהחסנתם ועשייתם קס"א.

זה הממונה על מעשה בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הריוטים ובגדי כ"ג ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל קס"ב ולשכה היתה לו במקדש קס"ג קס"ד.

"ועושי חבתיך", הם העושים חבתי כהן גדול, וכאשר נצייר את המקדש קס"ה יתבאר לך מקום אותה הלשכה היכן היתה בעזרה קס"ו.

וכיון שכבר קדם לנו ציור המזבח ודיוק מדותיו, וכן דיוק מדות ההיכל, ואני רוצה לצייר כאן צורת העזרה בכללותה ושעריה ומדותיה אורך ורוחב וכל מה שהיה בה מן הלשכות, ונצרך לכך עזרת נשים ובית המוקד, לכן לא אעמיס בציור הזכרת מדות ההיכל והמזבח אלא אקבעם בה בתאריהם שקדמו בלי לכתוב מדות כל חלק מהם כיון שכבר קדם. וזו היא הצורה הכוללת אשר הבטחנו בה וציננו עליה בכמה מקומות במשנה בסדרים הקודמים. וזו היא צורת כל מה שנזכר לעיל (ראה ציור בעמוד הבא) קס"ז.

וכן היו שם [במקדש] גם עשרים וארבעה חלונות שבהם בגדי כהונה חלון לכל משמרה קס"ח, וכולם סגורים, וכשנכנסת משמרה לעבודה פותחת אותו החלון שלה קס"ט.

מראי מקומות

פרהרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום או לשכת בית אבטינס בצפון ולשכת פרהרין בדרום (יומא יט, א ע"י"ש).

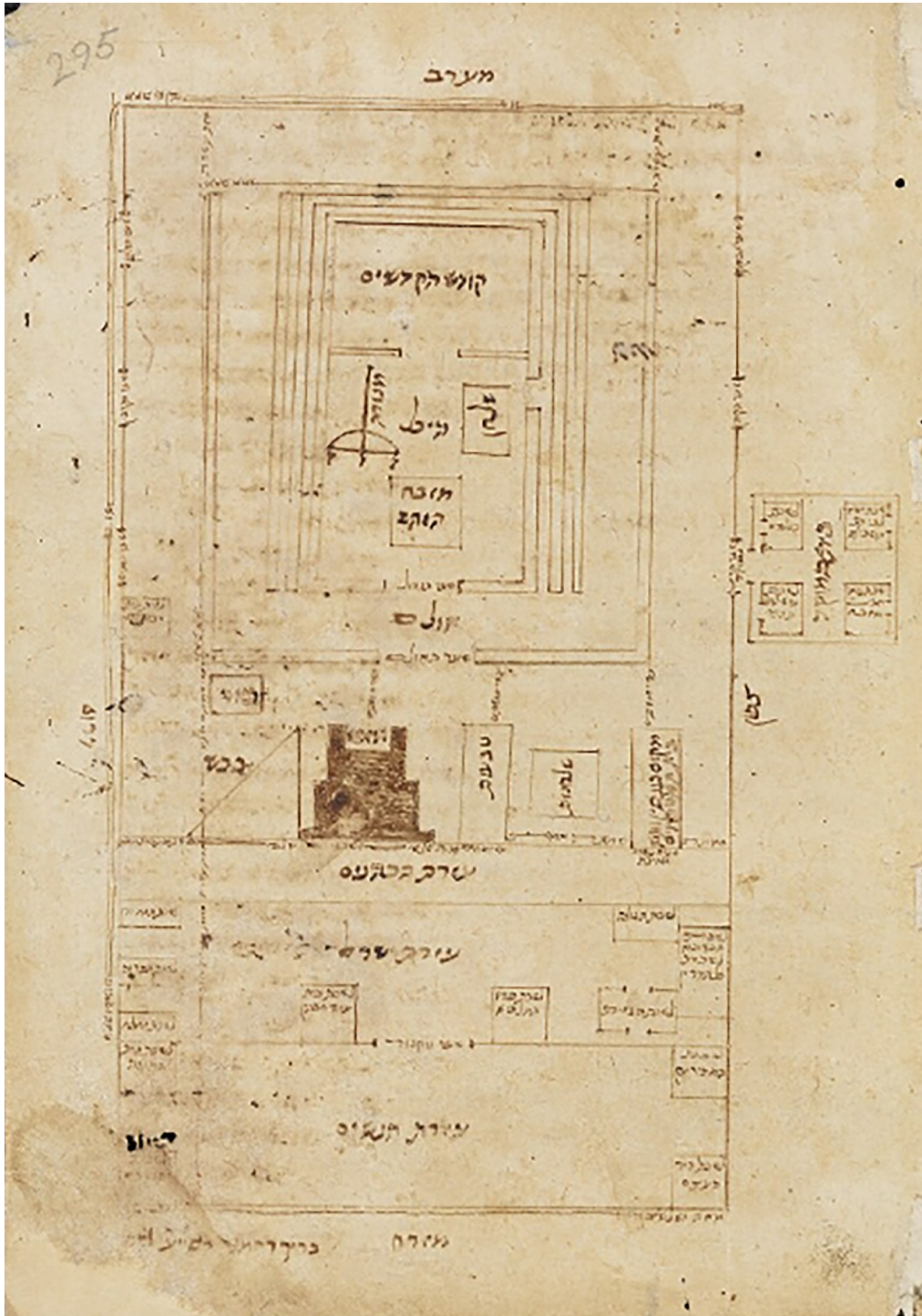
ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל. אחת מימין שער מזרחי והוא לשכת פינחס המלביש. ואחד משמאלו והוא לשכת עושה חביתין. שבמזרח שער ניקנור ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו אחת לשכת פינחס המלביש ואחת לשכת בית עושי חביתים (מדות פ"א מ"ד. יומא יט, א).

גדול והיא הנקראת לשכת פרהרין. וגג שלשתן שוה. לשכת העץ, אמר ר' אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת, אבא שאול אומר לשכת כהן גדול היתה אחר שתיהן וגג שלשתן שווה (מדות פ"ד מ"ח).

שבעת ימים קודם ליום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהרין (יומא פ"א מ"א) אמר רב פפא שתי לשכות היו לו לכהן גדול אחת לשכת פרהרין ואחת לשכת בית אבטינס אחת בצפון ואחת בדרום . . ולא ידענא אי לשכת

ציונים הערות והגהות

קמ"ה. פ"א מ"ד. קמ"ו. לא, א. קמ"ז. שם יט, א. קמ"ח. פ"א מ"א. קמ"ט. פ"א מ"ה. קנ"ו. פיה"מ מדות פ"ד מ"ח. קנ"א. מדות פ"ה מ"ד. קנ"ב. ה' כלי המקדש פ"ה ה"ז. קנ"ג. שם יא, א. קנ"ד. שם י, א. קנ"ה. שם ב, א. תוספתא יומא פ"א, א. קנ"ו. ה' מזוזה פ"ו ה"ו. קנ"ז. שם יח, א. קנ"ח. הערת המתרגם (ר"י קאפח): המילה הערבית "באלענאיה" וענינה, בחזקה, בכח השלטון, בעל כרחם של ציבור. קנ"ט. שם ח, ב. קס"א. פיה"מ יומא פ"א מ"ג. קס"א. פיה"מ שקלים פ"ה מ"א. קס"ב. ירושלמי שקלים פ"ה ה"א. קס"ג. מדות פ"א מ"ד. קס"ד. ה' כלי המקדש פ"ז ה"ב. קס"ה. סוף מסכת מדות. נעתק לקמן בהל' זו. קס"ו. פיה"מ תמיד פ"א מ"ג. קס"ז. פיה"מ מדות פ"ד מ"ח. קס"ח. תוספתא פ"ד, ב. וראה תמיד פ"ד מ"ג. וראה הלכות כלי המקדש פ"ח ה"ח. קס"ט. פיה"מ סוכה פ"ה מ"ו. קע"ב. רע"ב מדות פ"ה מ"ד.

פקסימיליה מגוף כתי"ק הרמב"ם ז"ל
בפירוש המשניות

הלכות בית הבחירה ה-ז יז-א

לקוטי רמב"ם נט

ונותנין כל בגדי כהונה בחלונות כמו שבארנו בסוף סוכה^{קע}, ואמרו "וכתוב עליהם תשמיע הכלים", לפי שהחלון שהיו בו המכנסים כתוב עליו מכנסים, ושהיו בו המגבעות כתוב עליו מצנפת, וכך כתנת ואבנט^{קעב}.

וששה ותשעים חלון היו במקדש להניח בהן הבגדים ארבעה חלונות לכל משמר, ושם כל משמר כתוב על חלונותיו וכולן סתומות, וכשיכנסו אנשי משמר לעבודה בשבת שלהן פותחין חלונותיהן כל ימי שבתן ונוטלין הכלים, וכשיצאו מחזירין

הבגדים לחלונותיהן וסותמן^{קעג}, ולמה עשו ארבעה חלונות לכל משמר, לפי שלא יהיו הכלים מעורבין, אלא כל המכנסים בחלון אחד וכתוב עליו מכנסים בחלון אחד וכתוב עליו אבנט וכן המצנפות כולן בחלון אחד, והכתנות כולן בחלון אחד^{קעד}.

שתי לשכות היו במקדש, אחת לשכת חשאים, ואחת לשכת הכלים, לשכת חשאים יראי חטא נותנין לתוכן בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסים ממנה בחשאי, לשכת הכלים כל מי שהתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה, כל כלי שנמצא בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת ברוך הבית^{קעה}.

בית דין הגדול בשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית^{קעז}.

מפרישין הכהן השורף אותה [פרה אדומה] ללשכה מוכנת בעזרה, ובית אבן היתה נקראת, מפני שכל כליה כלי אבנים שאין מקבלין טומאה^{קעט}, שבעת ימים קודם שריפת הפרה מפרישין כהן השורף אותה מביתו^{קעז}. הלשכה שהיה יושב בה כל ז' צפונות מזרחית היתה, כדי להזכירו שהיא כחטאת הנשחטת בצפון אע"פ שהיא נשחטת בחוץ^{קפא}.

ואחר כך נכנסין ללשכת הכלים ומוציאין כל כלי השרת הצריכין להן כל היום^{קפב}.

שלשה מקומות לשריפה^{קפי}, אחד בתוך העזרה ובו שורפין פסולי המוקדשין ואימורים קדשים קלים שנפסלו ופרים ושעירים של חטאות הנשרפות^{קפז}, והמקום השני בהר הבית ושמו בירה, ובו שורפין חטאות הנשרפות אם אירע בהן פסול אחר צאתן מן העזרה^{קפז}, והמקום השלישי חוץ לירושלים והוא הנקרא בית הדשן^{קפז}.

והופך [הכהן המדשן את המזבח] פניו לצפון ומהלך בארץ למזרח הכבש כמו עשר אמות כלפי הצפון, וצובר את הגחלים שחתה על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים, במקום שנותנים מוראת העוף ודשון המזבח הפנימי והמנורה^{קפט}.

[א] וכאשר יכנס האדם בשער שושן שבהר הבית מהלך בשטח ישר עד שמגיע לחיל, ואחר כך עולה מן החיל בשתיים עשרה מעלות ומגיע לעזרת נשים, נמצאת עזרת נשים גבוהה משטח הר הבית והחיל שש אמות, לפי שכבר קדם שכל מעלה שהיתה במקדש גבהה חצי אמה^א.

ביאורי הרבי

ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה כו' ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח כו' ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות כו' והאולם וההיכל כולו בשוה."

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה "המקדש כולו לא הי'

פ"ו ה"א-ד

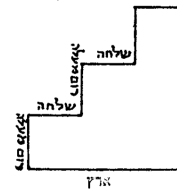
מקדש הי' במעלה ההר

כתב הרמב"ם: "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה. ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות כו' ומהלך כל עזרת הנשים בשוה ועולה ממנה לעזרת

ציונים הערות והגהות

קעא. פ"ה מ"ז. קעב. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ז. קעג. ראה תמיד פ"ה מ"ג. תוספתא סוכה פ"ד, יב. קעד. הל' כלי המקדש פ"ח ה"ח-ט. קעה. שקלים פ"ה מ"ו. קעו. הל' ערכין והרמים פ"ב הי"ב. קעז. סנהדרין פח, ב. תוספתא שם פ"ז, א. ירושלמי שם פ"א ה"ד. קעה. הל' סנהדרין פ"ג ה"א. קעט. יומא ב, א. קפ. פרה פ"ג מ"א. קפא. פרה שם. קפב. הל' פרה אדומה פ"ב ה"א-ג. קפג. תמיד ל, א. קפד. הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"א. קפה. זבחים קר, ב. קפו. פסחים כד, א. קפז. זבחים קד, א (במשנה). קפח. הל' מעשה הקרבנות פ"ז ה"ג-ד. וכ"ה בפיה"מ זבחים פ"ב מ"ה. קפט. תמיד כח, ב. זבחים סד, א. קצ. הל' תמידין ומוספין פ"ב הי"ב. קצא. הל' כלי המקדש פ"ז ה"כ. קצב. תפ"י פ"א מ"ד. קצג. בכ"י נוסף: חז היא צורת כל הלשכות והעזרה כולה לפי מדותיה (ראה ציור ו). א. פיה"מ מדות פ"ב מ"ד.

ס לקוטי רמב"ם

ושטח המעלה הוא "שלחה" וזו צורתה (ראה ציור) כדי שיתבאר הדבר הנקרא "שלחה".

וידוע כי עובדי עבודה זרה היו משתדלים לבנות היכליהם ולהעמיד פסליהם במרומי המקומות שמוצאים שם, על ההרים הרמים¹, לפיכך קדש אברהם אבינו הר המוריה מפני שהוא ההר הגבוה ביותר שם, ופרסם בו את הייחוד².

[ב] ואחר כך מהלך את כל עזרת נשים בשטח ישר, ואחר כך עולה מסופה לעזרת ישראל בחמש עשרה מעלות כפי שיזכיר

הלכות בית הבחירה ז א-ג

החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ב. ומהלך כל עזרת הנשים בשוה. ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ג. ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות. רום כל

ביאור

[א] ושלחה. פי' משך רוחב המעלה, והיינו מקום דריסת הרגליה.

[ג] ועולה. . אמה. . דוכן. אצטבאי - ספסל ארוך, ועליה הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה כדלקמן ה"ו.

בפרק זה³, ונמצאת עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים בשבע אמות ומחצה⁴.

אמר כי מעלות עזרת נשים לא היו מאורכות כשאר המעלות כפי שהדבר מפורסם היום בצורת המעלות, אלא היתה כל מעלה כעין חצי עגול ויהיה שיעור כל מעלה חצי גורן כך (ראה ציור) והיתה צורת המעלות כמי שלקח חתיכות עגולות והרכיב חתיכה על גבי חתיכה בדרוג עד שייעשה מהם כעין סולם, ואי אפשר לצייר דבר זה על שטוח אלא שהוא מובן בקירוב⁵.

מראי מקומות

מתוכה לעזרת ישראל מעזרת הנשים (מדות פ"ב מ"ה), רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. וכל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה (מדות פ"ב מ"ג).

[ג] ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת הכהנים גבוהה על של ישראל שתי

[א] ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. ושתיים עשרה מעלות היו שם, רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה (מדות פ"ב מ"ג).

[ב] ומהלך כל עזרת הנשים בשוה. ועולה ממנה לעזרת ישראל. . בחמש עשרה מעלות. וחמש עשרה מעלות עולות

ביאורי הרבי

קדושה במקום. משא"כ במקדש יש קדושת מקומו, שעצם מקום המקדש נתקדש, ובשני ענינים: א) דוקא בנוגע המקדש נאמר (ראה יב, יא) "המקום אשר יבחר ה' א ב". ב) ה' מעשה קידוש של קרקע (רצפת) המקדש.

לפ"ז מובן מדוע דוקא במקדש היו חילוקים ועליות ממקום למקום, כי דוקא במקדש שישנו קדושה במקום גופא, שייך לומר שחילוקי הקדושה שבמקדש פועלים חילוקים במקום המקדש - בגובה חלקיו.

משא"כ במשכן, שלא היתה בו קדושה בהמקום, לא נקבע החילוק שבין קדושת חלקי המשכן במקומו במדבר, אלא ה' "במישור".

עפ"ז מובן למה מדגיש הרמב"ם חילוק זה בין המשכן והמקדש, למרות שישנו כו"כ חילוקים ביניהם, כי בזה בא לידי ביטוי חידושו העיקרי של המקדש לגבי המשכן, להיותו "המקום אשר יבחר ה'", פעלו חלקי המקדש על מקומו - בקדושת המקום.

ציונים הערות והגהות

ב. שם מ"ג. ג. ראה יב, ב. ד. מו"נ ח"ג פמ"ה. ה. יומא טז, א רש"י. ו. תפ"י ערכין פ"ב אות מ"ח. ז. מ"ה. ח. פיה"מ מדות פ"ב מ"ד. ט. פיה"מ מדות פ"ב מ"ה.

הלכות בית הבחירה ז ג-ה

לקוטי רמב"ם סא

[ג] ואחר כך עולה מעזרת ישראל לעזרת כהנים ברוכנ שגבהו אמה, ושלוש מעלות מעל הדוכן.¹

ושכל מסכתא זו היא קבלת ר' אליעזר בן יעקב^א שיאמר בפרק זה כי עזרת כהנים היתה גבוהה על עזרת ישראל שתי אמות ומחצה^ב.

[ד] ואחר כך מהלך את כל עזרת כהנים והמזבח ובין המזבח ולאולם בשטח אחד ישר, ואחר כך עולה בשתיים עשרה מעלות אל האולם כמו שיזכיר בשלישי ממסכתא זו^י. והאולם וההיכל בשטח אחד ישר, ונמצא ההיכל גבוה מעזרת כהנים בשש אמות^י.

ואמר שכל מעלה שהיתה במקדש גבהה חצי אמה ושטחה חצי אמה, ויתבאר בפרק שלישי^י שמעלות האולם רום כל מעלה חצי אמה ושלחה אמה^י.

[ה] נמצא בסכום כל הגבהים שקרקע ההיכל גבוה מקרקע הר הבית אשר בו שער שושן עשרים ושתיים אמות, וגובה שער שושן לא היה אלא עשרים אמה כפי שכבר קדם שזהו גובה כל שער, וכאשר יעמוד הכהן בהר המשחה ויסתכל משער שושן יגיע

מראי מקומות

חצי אמה ושלחה חצי אמה. ושתיים עשרה מעלות היו שם, רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה (מדות פ"ג מ"ו).

[ה] וגבה שער הר הבית עשרים אמה. כל הפתחים שהיו שם גבהן עשרים אמה (מדות פ"ב מ"ג), לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל. דאיכסי לי' פיתחא (יזמא טז, א

מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת הפהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה:

ד. ומהלך כל עזרת הפהנים והמזבח. ובין האולם ולמזבח בשוה. ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה^י והאולם וההיכל בלו בשוה:

ה. נמצא גבה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתיים ועשרים אמות. וגבה שער הר הבית עשרים אמה. לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל. ומפני זה עשו כתל שעל גבי שער זה נמוך. כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמוזה מדים הפרה נכח ההיכל:

ביאור

[ה] ומפני זה בו. פי' כיון שא"א לראות פתח ההיכל דרך שער המזרח, א"כ כהן העומד על הר המשחה, א"א לו לראות פתח ההיכל דרך שער המזרח, לפיכך הוצרכו לעשות כותל מזרחי שהוא הכותל שע"ג שער המזרח נמוך, שע"ז הכהן יכול לראות פתח ההיכל מעל גובה הכותל שלמעלה משער זה, דרך השערים שלפנים ממנו^י.

[ה] נמצא בסכום כל הגבהים שקרקע ההיכל גבוה מקרקע הר הבית אשר בו שער שושן עשרים ושתיים אמות, וגובה שער שושן לא היה אלא עשרים אמה כפי שכבר קדם שזהו גובה כל שער, וכאשר יעמוד הכהן בהר המשחה ויסתכל משער שושן יגיע

ביאורי הרבי

מקומו גבוה יותר בגשמיות.

משא"כ במשכן, שבו לא נמשך השראת השכינה עד לגשמיות העולם, לא פעלו חילוקי הדרגות בקדושה, במקומו במדבר, אלא הי' "כולו במישור".

כללות הענין אשר אחד גבוה מהשני, מגיע מחילוקי דרגות הקדושה שבהם, שייך רק אם חילוקי המדרגות בקדושה הם בערך זה לזה, אבל כשהחילוק ביניהם הוא באין ערוך, אין שייך שזה יתבטא בגובה מדוד ומוגבל, בגובה מקום גשמי.

זהו החילוק בין דרגות הקדושה בחלקי המקדש, לקדש הקדשים, בחלקי המקדש ישנם חילוקי דרגות בקדושה, אבל כל דרגה הוא בערך לדרגה הסמוכה לה, ובהתאם לחילוק הערך הי' החילוק במספר וגובה המעלות בין מקום למקום. אך קדושת קדש הקדשים אינה בערך כלל לשאר חלקי המקדש, ולכן אינו יכול להתבטא (אפילו ברמז ודוגמא) בגובה של מקום גשמי במספר מעלות, שהוא מדוד ומוגבל.

(ע"פ לקו"ש חכ"ט ע' 71 ואילך)

ציונים הערות והגהות

י. שם. יא. יזמא טז, א. יב. פיה"מ שם. יג. רע"ב מדות פ"ב מ"ד. יד. מ"ו. טו. פ"ב שם. טז. מ"ו. יז. פיה"מ מדות פ"ב מ"ג. יח. בחלק מכ"י: ושלחה אמה.

* * *

אך צריך להבין, לפי הנ"ל שהעליות בשטח המקום קשורים עם חילוקי הדרגות שבקדושת המקום, שכלל שקדושת חלק שבמקדש נעלית יותר הי' (שטח) מקומו גבוהה יותר, מדוע לא הי' מעלות לעלות לקדש הקדשים, שקדושתו מובדלת לגמרי משאר חלקי המקדש?

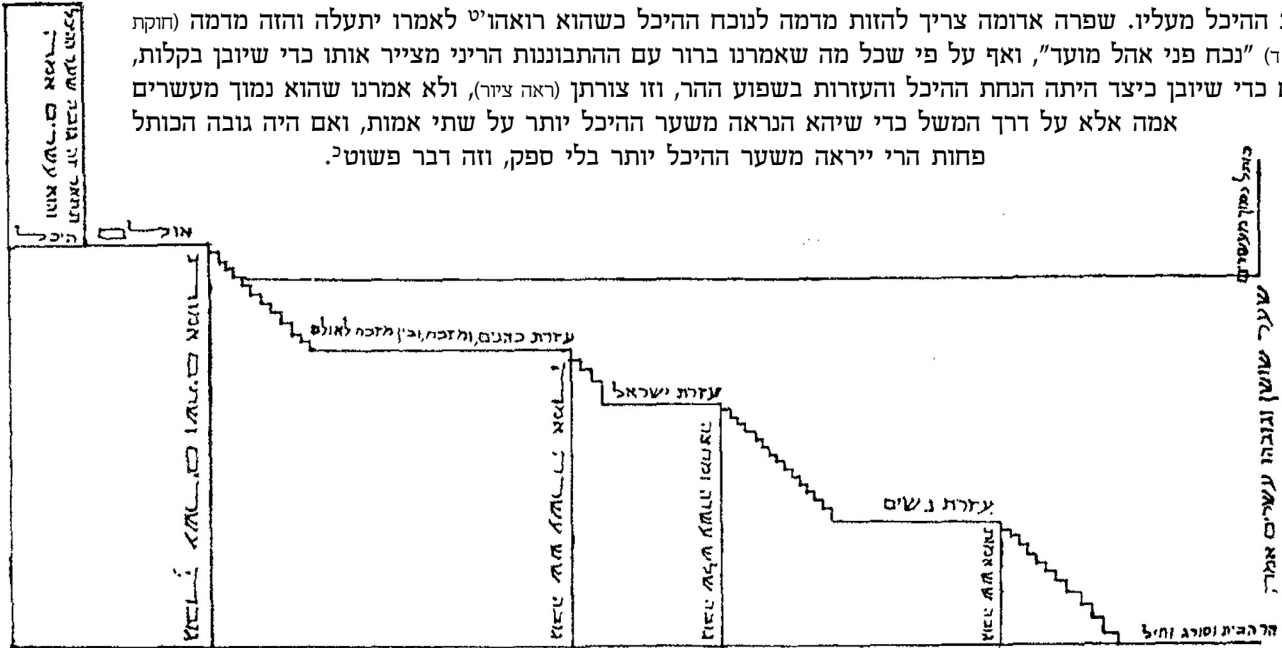
ויובן זה בהקדם ביאור החילוק בין המשכן והמקדש, בסגנון תורת החסידות, עיקר ענין המשכן הוא "לשקף" סדר השתלשלות של העולמות. והיתרון ומעלה שבבית המקדש לגבי המשכן הוא, שעל ידו נשלמת הכוונה ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז) דוקא, שהקדושה, השראת השכינה, תומשך בתוך העולם ותחדור בו.

ומאחר שענינו של המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור גשמיות ותעלה אותה, לכן התבטאה גם במציאות הגשמית של העולם גופא - שכלל שהי' עליית ומדרגת שבקדושה נעלית יותר הי' גם

ו. ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים. ששם הלויים נותנין הכנורות והנבלים והמצלתים וכל כלי השיר. ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הפהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן:

מבטו עד המעלה השמינית ממעלות האולם ולא יראה את ההיכל מן השער כלל כי המפתן התחתון שלו למעלה ממשקוף שער שושן בשתי אמות מקבילות, ולפיכך צריך שיהא הכותל אשר מעל שער שושן הצר כדי שיראה

את ההיכל מעליו. שפרה אדומה צריך להזות מדמה לנוכח ההיכל כשהוא רואהו^ט לאמרו יתעלה והזה מדמה (חוקת יט, ד) "נכח פני אהל מועד", ואף על פי שכל מה שאמרנו ברור עם ההתבוננות הריני מצייר אותו כדי שיוכן בקלות, וגם כדי שיוכן כיצד היתה הנחת ההיכל והעזרות בשפוע ההר, וזו צורתן (ראה ציור), ולא אמרנו שהוא נמוך מעשרים אמה אלא על דרך המשל כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר על שתי אמות, ואם היה גובה הכותל פחות הרי ייראה משער ההיכל יותר בלי ספק, וזה דבר פשוט^ז.

"ומלכני בני לוי", קרש מרובע מאורך מורכב על שני עמודים כצורה זו (ראה ציור) תולין בו הלויים מיני הכלים שאומרין עליהן את השיר בכל יום^א.

[ו] ואמרו "וגגותיהן קדש", ובתנאי שיהו גגותיהן שוין לקרקע העזרה^ב, וזה אפשרי לפי שהעזרה בנויה בהר. ויתבאר זה במסכת מדרות^ג. ותועלת היותה קדש, שיהא מותר לאכול שם קדשי קדשים, ולשחוט שם קדשים קלים, וטמא שנכנס לשם חייב כרת^ד כמו שיתבאר בשבועות^ה, ואם היו חול הרי דינם כדין ירושלים ואין שייך בהם שום דין מדינים אלו^ו.

מראי מקומות

(ערכין פ"ב מ"ו ע"י"ש).

[ז] הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחל אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חל וגגותיהן קדש. הלשכות בנויות בקדש ופתוחות לחל תוכן חול וגגותיהן קדש (מע"ש פ"ג מ"ח. פסחים פו, א) תרגמא רב חסדא בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה (פסחים שם), ואם אינן שוין אף גגותיהן חל שהגגות והעליות לא נתקדשו. אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו (פסחים פה, ב). לפיכך גגים אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים. גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים (פסחים פו, א. שבועות יז, ב).

ע"י"ש), ומפני זה עשו כתל שעל גבי שער זה נמוך. כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמזה מרם הפרה נכח ההיכל. כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים, חוץ מכותל מזרחי, שהכהן השורף הפרה עומד בהר המשחה ומתכוון ורואה פתחו של היכל בשעת הזיית הדם (מדרות פ"ב מ"ד. יומא טז, א).

[ו] ולשכות היו כו'. ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים, ששם הלויים נותנין הכנורות והנבלים והמצלתים וכל כלי השיר (מדרות פ"ב מ"ו), ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. לויים עומדין על הדוכן

ציזונים הערות והגהות

יט. פרה פ"ג מ"ט. זבחים קיג, א. כ. פיה"מ שם פ"ב מ"ד. כא. פיה"מ כלים פ"ח מ"ג. וכ"ה בהל' כלים פ"ד ה"ב. כב. פסחים פו, א. כג. פ"ב מ"ד. כד. במהדו"ק כתב "קרבן" ותיקן כלפנינו. כה. יז, א. כו. פיה"מ מע"ש פ"ג מ"ח.

[י] אמר ה' למשה (תרומה כה, ט) "ככל אשר אני מראה אותך וכו' וכן תעשו", רצה בזה שכל מקדש שייעשה כמו זה תהיה עשייתו. וכבר ידעת כי משה מלך ומכלל המלכים מנאוהו^{כט} נוסף על הנבואה ועליו הוא אומר (ברכה לג, ה) "זיהי בישראל מלך מלך", והסנהדרין, הם השבעים זקנים. וכן האורים ותומים מצוים היו^{לא}.

"ואין מוסיפין על העיר", שאין מוסיפין על ירושלים לפי שהופכין מקומות שקדושתן במעלה מסוימת למעלה יותר גבוהה ממנה, לפי שהעזרות קדושתן חמורה משאר ירושלים, וירושלים קדושתה חמורה משאר ארץ ישראל, כמו שיתבאר בתחלת טהרות^{לב}, ואי אפשר לחדש קדושה אלא בבית דין הגדול שהרי אמר ה' למשה (תרומה כה, ט) "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו", הדבר מסור לו ולבית דינו^{לג}.

שנאמר (תרומה כה, ט) "ככל אשר אני מראה אותך" וכן תעשו לדורות. ומשה רבנו מלך היה:

❦ ביאור ❧

[ז] לפיכך נגין אלו. קאי על נגין שאינן שוין לקרקע העזרה, אלא למעלה ממנו.

[ט] המחילות. המערות^{כז}.

החלונות. עובי חלל החלונות שבחומת העזרה^{כח}.

מראי מקומות

[ט] המחילות הפתוחות לעזרה קדש והפתוחות להר הבית חל. אי הכי אימא סיפא בניויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה הויא לה מחילות וא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר רב יוחנן בפתוחות להר הבית כי תניא הויא בפתוחות לעזרה (פסחים פו, א). החלונות כו'. החלונות ועובי החומה כלפנים (פסחים פ"ז מי"ב). בין לאכילת קדשי קדשים בין לטמאה. כגון זה כהנים נכנסין לשם ואוכלין שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וחייבין משום טומאה למעוטי מאי אילימא למעוטי חלונות דלתות ועובי החומה תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים (זבחים נו, א).

[י] בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד (סנהדרין פ"א מ"ה).

[יא] אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותמים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים. שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך

ז. הלשכות הפניויות בקדש ופתוחות לחל אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חל וגגותיהן קדש ואם אינן שוין אף גגותיהן חל שהגגות והעליות לא נתקדשו. לפיכך נגים אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים:

ח. היו פניויות לחל ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים אבל אין שוחטין שם קדשים קלים והנכנס לשם בטמאה פטור. וגגותיהן חל לכל דבר:

ט. המחילות הפתוחות לעזרה קדש והפתוחות להר הבית חל. החלונות ועובי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטמאה:

י. בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין. ויש להם למשך העזרה עד המקום שירצו מהר הבית ולמשך חומת ירושלים עד מקום שירצו:

יא. אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותמים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים

ציונים הערות והגהות

כז. פסחים סז, ב רד"ה מחילות. כח. כס"מ. כט. סדר עולם רבה פ"ז. והובא בזבחים קב, א. ל. וכ"ה בשמות רבה סוף פרשה ב. ופרשה מח, ה. וביקרא רבה פרשה לא, ד. לא. פיה"מ שבועות פ"ב מ"ב. לב. כלים פ"א מ"ו-ט. לג. פיה"מ סנהדרין פ"א מ"ה.

[יב] ולמדו לשתי תורות ממה שנ' בעזרא (נחמיה יב, לא) "ואעמידה שתי תורות גדולות". והשיר שאומרים הוא (תהלים ל, ב) "ארוממך ה' כי דליתני וכו'", ומוליכין את שתי התורות זו אחר זו עד המקום שרוצין, וכאשר מגיעים לסופו עומדים שם, ונאכלת אחת מהן והשניה נשרפת במצות נביא הנוכח שם, אותה שיצוה באכילתה נאכלת ואותה שיצוה בשריפתה נשרפת, והוא ענין אמרם ל' "על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת", ושתי תורות אלו הם לחם בלבד בלי כבשים לה, לפי שגם זה ממני התורה כמו שיתבאר במקומו ל'ז.

[יד] והטעם שהיה בית שני קדוש ואף על פי שנעשה בלי אורים ותומים בלי מלך לפי שהוא בקדושתו עומד עד סוף הדורות, כלומר הקדושה שנתקדש בימי שלמה, ומה שעשה עזרא "זכר בעלמא הוא דעבד" לחלט.

יב. וכיצד מוסיפין על העיר. עושיין בית דין שתי תורות ולוקחין לחם חמץ שבהם והולכים בית דין אחר שתי התורות ושתי התורות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר (תהלים ל, ב) "ארוממך ה' כי דליתני וגו'. עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם. ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התורות והשניה נשרפת. ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו:

יג. וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשירי המנחה. מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן. ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו:

יד. כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכפדר הזה אין קדוש גמור. וזה שעשה עזרא שתי תורות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותמים. ובמה

ביאור

[יב] ואומר ארוממך כו'. כלומר שאומר הפרק שמתחיל "מומר שיר הנוכת הבית" מ.

מראי מקומות

טו, ב). ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התורות והשניה נשרפת. הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת (שבועות פ"ב מ"ב), ועל פי הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו. על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת (שבועות טז, א).

[יג] וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשירי המנחה. מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן. אמר רבי בר חמא אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה מאי טעמא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה מקדשה אף עזרה דבר הנאכל בה מקדשה אטו לחמי תורה בעזרה מי לא מתאכלי אלא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה דבר הנאכל בה והיוצא ממנה נפסל (שבועות טו, א).

[יד] כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכפדר הזה לא נתקדש קידוש גמור כל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליו (שבועות פ"ב מ"ג), וזה שעשה עזרא שתי תורות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותמים. ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד. . ולא הוו אורים ותומים (שבועות טז, א) והא דקדיש עזרא בלא מלך ובלא אורים ותומים (רבינו חננאל שם), ובמה נתקדשה בקדשה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדש העזרה וירושלים לשעתן וקדשן לעתיד לבוא. שקדשה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא (עדיות פ"ח מ"ו. שבועות טז, א).

ציונים הערות והגהות

לד. שבועות טז, א. לה. שם. לו. זבחים פ"ה מ"ו. לו. פיה"מ שבועות פ"ב מ"ב. לח. גמ' שבועות שם. לט. פיה"מ שבועות שם. מ. רש"י. כס"מ.

ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד (שבועות פ"ב מ"ב). שנאמר (תרומו כה, ט) ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות. מנא הני מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשה לדורות (שבועות יד, ב-טו, א). ומשה רבנו מלך היה. משה רבינו מלך (רבינו חננאל שבועות טו, א). חמש שמחות היתה אלישבע יתירה על בנות ישראל יבמה מלך (זבחים קב, א). משה מלך שנאמר ויהי בישורון מלך (שמו"ר פמ"ח, ד). אעפ"כ זכה לשתייהן. . מלכות דכתיב ויהי בישורון מלך (שמו"ר פ"ב, ו).

[יב] וכיצד מוסיפין על העיר. עושיין בית דין שתי תורות. ובשתי תורות (שבועות פ"ב מ"ב), ולוקחין לחם חמץ שבהם. תנא שתי תורות שאמרו בלחמן ולא בבשרן. . ומאי ניהו חמץ (שבועות טו, א), והולכים בית דין אחר שתי התורות ושתי התורות זו אחר זו. ובית דין מהלכין ושתי תורות אחריהן (שבועות פ"ב מ"ב), הכי קאמר בית דין מהלכין ושתי תורות מהלכות ובית דין אחריהם, כיצד מהלכות רבי חייא ורבי שמעון ברבי חר אמר זו כנגד זו וחר אמר זו אחר זו (שבועות טו, ב), ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר (תהלים ל, ב) ארוממך ה' כי דליתני וגו'. ובשיר (שבועות פ"ב מ"ב) ת"ר שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' (שבועות

הלכות בית הבחירה ו יד-טז

לקוטי רמב"ם סה

[טז] ראוי ליקרב [קדשים] בפנים, שהרי מותר להקריב אף על פי שאין בית, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבא מאמב.

[טז] וכבר ביארנו בשני דשבועות^מ כי מן הכללים הנכונים "קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא", וכוונתו "בקדושה ראשונה", קדוש שלמה, וזה במקדש בלבד מוסכם לדברי הכל, אבל בקדוש שאר ארץ ישראל יש בו מחלוקת, והסמך בזה על קדוש עזרא והיא קדושה שניה, ולדברי הכל שקדושה שניה והיא כל שהחזיקו עולי בבל קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא^מ.

נתקדשה בקדושה ראשונה שקדושה שלמה שהוא קדוש העזרה וירושלים לשעתן וקדושן לעתיד לבוא:

טו. לפיכך מקריבין הקרבנות בלן אף על פי שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא:

טז. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבוא. ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות

מראי מקומות

[טז] ובקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיצא בהן לא קדושה לעתיד לבוא. הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל מפני שקדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית (חגיגה ג, ב. יבמות טז, א. חולין ז, א), לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. ר"א אומר לא וזה השכינה מתוך ההיכל שנאמר והיו עיני ולבי שם וגו' (שמו"ר פ"ב, ב עיי"ש), והרי הוא אומר (בחוקתי כו, לא) והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדשתן הן עומדים. שני והשמותי את מקדשיכם בקדושתן

[טז] מקריבין הקרבנות כלן אף על פי שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אף על פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות. אמר ר' יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית ואוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים קדשים קלים ומעשר אף על פי שאין חומה (ערוית פ"ח מ"ו. שבועות טז, א. מגילה י, א. זבחים קז, ב), שהקדושה ראשונה כו'. שקדושה הראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא (ערוית שם. שבועות שם. מגילה שם. זבחים שם).

ביאורי הרבי

"המקום אשר יבחר ה' גו' לשום את שמו שם", ובירושלים הלשון (שם יא) "המקום אשר יבחר ה' בו (ורק אח"כ ממשין) לשכן שמו שם", וע"פ הנ"ל יש לבאר טעם הדבר, בשילה הבחירה היתה בשביל המטרה ד"לשום את שמו שם"; משא"כ בירושלים, הקב"ה בחר "בו", דשם הוא רצונו ובחירתו, וכתוצאה מזה ובדרך ממילא נמצאת שם שכינתו ית', שהשכין "שמו שם".

וזהו כוונת הרמב"ם במש"כ "לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה" - שבזה לא מביא רא"י לנצחיות הקדושה, אלא מבאר, דכיון שבחירת הקב"ה במקום זה הוא בעצם הדבר, הרי מקום זה נתאחד עם השכינה עד שזהו מקומו הקבוע של השכינה, ובמילא כשם ש"קדושה אינה בטילה" כך לא תתבטל קדושת מקום זה.

[משא"כ בשילה, אין מקומו בחירת השכינה, שהרי הבחירה בו הוא לשם מטרה, כשבטל דבר בטלה הבחירה].

(ע"פ לקו"ש ח"ד ע' 200 ואילך)

פ"ו ה"ד-טז

קדושת המקדש וירושלים מפני השכינה

כתב הרמב"ם: "קדושה ראשונה . . קידש . . לשעתן וקידושן לעתיד לבא, לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי כו' לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה".

ואינו מובן, הרי קדושת המשכן בשילה היתה ג"כ מפני השכינה, ומ"מ לא נשארה קדושה במקום בו ה' המשכן בשילה, ואין אומרים מכיון שהקדושה היא "מפני השכינה ושכינה אינה בטילה", לכן גם קדושת מקום זה אינה בטילה?

והביאור, בחירת הקב"ה במקום מסויים יכולה להיות בשני אופנים: א) הבחירה היא כדי להשיג איזה מטרה, ומובן דכאשר נשלמה המטרה שוב אין צורך (בחירת) המקום, ובטלה הבחירה. ב) הבחירה היא רצונו ובחירתו בעצם, מצד עצמו, ולכן בחירה זו אינה בטילה.

זהו החילוק בין שילה וירושלים, כמודגש בחילוקי הלשונות בכתובים בענין שילה וירושלים, בשילה נאמר (ראה יב, ה)

צינונים הערות והגהות

מא. זבחים קז, ב. מב. הל' מעשה הקרבנות פי"ט ה"ו. מג. מ"ב. מד. פיה"מ ערוית פ"ח מ"ו.

וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לֹא קִדְשָׁה לְעֵתִיד לְבֹא. לְפִי שְׁקִדְשֵׁת הַמְקֻדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה וְשְׂכִינָה אֵינָה בְּטֹלָה. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר (בחקתי כו, לא) "וְהַשְּׂמוֹתַי אֶת מְקֻדְשֵׁיכֶם" וְאָמְרוּ חַכְמֵי אֶף עַל פִּי שְׂשׂוּמֵינִי בְּקִדְשָׁתָן הֵן עוֹמְדִים אֲבָל חַיִּיב הָאָרֶץ בְּשָׂבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת אֵינִי אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ רַבִּים וְכִיּוֹן שְׁנִלְקָחָה הָאָרֶץ מִיְדֵיהֶם בְּטַל הַכְּבוֹשׁ וְנִפְטָרָה מִן הַתּוֹרָה מִמַּעֲשָׂרוֹת וּמִשְׂבִּיעִית שֶׁהָרִי אֵינָה מִן

התרומה בזמן הזה ואפלו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפלו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם^מ. שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד^מ ובזמן שכל ישראל שם שנאמר (בהר כה, ב) "כי תבאו" ביאת כלכם כשהיו בירשה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירשה שלישית. לא כשהיו בירשה שניה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא

חיבה אותן מן התורה^מ. וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חיבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה מחמט.

והדברים מראים דהאי מימרא דגאון וחושבנא דיליה אזלי אליבא דמאן דאמר עזרא ע"ה לא כיבש אלא זיכר בעלמא עבר וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ואזיל מימרא קמא דאמרינן והוא דסליק אליבא דשמעת' מגמרת ערכין אליבא דמאן דאמ' עזרא ע"ה קדש וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. ודבר זה נחלקו בו התנאים והאמוראים

מראי מקומות

אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכיבשו ושבע שחילקו אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייבתם. . אבותיכם לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א).

הן עומדין אף כשהן שוממין (מגילה פ"ג מ"ד).

וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה. מה ביאתן בימי יהושע פטורים היו ונתחייבו אף ביאתם בימי עזרא פטורים היו ונתחייבו אבותיכם לא נתחייבו

ביאורי הרבי

ובזה יובן למה לא הועילה חזקה בקדושה ראשונה, מכיון שקדושת הארץ נפעלה ע"פ ציווי ה', חזקה לא תועיל - כי לא כן ציווה ה'.

יתירה מזו, כיון שתיכף בכניסת הארץ נאמר "ונכבשה הארץ לפניכם", "הארץ" סתם, יש לומר, שכבר נשלמה קדושת הארץ מיד בכניסת יריחו, מנעולה של ארץ ישראל. כי כבר באו לארץ באופן של כיבוש, ונמצא, שטרם שהחזיקו בארץ כבר נגמרה חלות הקדושה (באופן של כיבוש).

לפ"ז תתורץ ג"כ קושיא השני' של הכסף משנה, מכיון שהקדושה ע"י יהושע נפעלה ע"י הכניסה באופן שנצטווה - ע"י כיבוש, וגדר כיבוש הוא שלוקחים משהו מאדם אחר נגד רצונו, הרי נמצא, שמפני הציווי ישנו כאן בתחילה בעלות האומות, והקדושה קשורה עם ההתגברות על האומות, ולכן "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש" - בשעה שבטלה ההתגברות על האומות בטלה הקדושה שבה על ידה.

משא"כ בכיאה שני', שהקדושה נפעלה ע"י החזקה, שהגדרתו הוא בעלות גמורה דהמחזיק, שהחפץ הוא שלו ולא שנעשתה שלו מכיון וע"י שלקח את הבעלות מאחר (ע"י כיבוש), שעיקרו ביטול בעלות אומות אחרות, ומכיון שחזקה זו לא בטלה, שתמיד היא "ארצנו" ו"אדמתנו", לכן הקדושה שבאה על ידה לא בטלה.

(ע"פ לקר"ש חט"ו ע' 101 ואילך)

פ"ו הט"ז

כיבוש וחזקה

כתב הרמב"ם: "קדושה ראשונה. . אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השני הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות."

והקשה הכסף משנה: (א) "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה." (ב) "ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היתה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש."

ויש לבאר דהחילוק הוא באופן הכניסה, כניסה הראשונה היתה רצון וציווי ה' שהכניסה תהי' באופן דכיבוש ע"י מלחמה, כמ"ש "חלוצים תעברו" (דברים ג, יט) "ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל" (יהושע א, ד) "ונכבשה הארץ לפניכם" (מטות לב, כט), ולכן נפעלה קדושת הארץ באופן כזה - ע"י כיבוש. משא"כ בכניסת עזרא, ציווי ה' היתה שיעלו ויתישבו בה, כמ"ש "אפקוד אתכם וגו' להשיב אתכם אל המקום הזה" (ירמי' כט, י"ד), ולכן נפעלה קדושת הארץ ע"י "חזקה שהחזיקו בה".

ציונים הערות והגהות

מה. פסחים מד, א. נדה מז, ב. כתובות כה, א. נזיר לז, א. מז. קדושין לז, א: חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ. חולין קלו, א: תרומה בארץ אין בחוצה לארץ לא. מז. ראה כתובות כה, סע"א (כס"מ). מח. ראה גיטין סה, א. מט. הל' תרומות פ"א הכ"ו.

כמו שנתברר בגמ' שבועות פרק שני^י ובכמה מקומות בתלמוד אזלא שמעתא כמאן דאמר לא קידש וכמה פירושים יש לנו בדברים אלו בחבורים שחברנו^{יא}.

ומכאן דברינו יתברר לכם, שכל תרומה בזמן הזה וכן כל מעשר מדרבנן, ואפילו בארץ שהחזיקו עולי בבל, ואפילו בשדה ישראל עצמה לפי שקדושה ראשונה בטלה וקדושה שנייה לא חייבה אותם, להיותה ביאת מקצת כמו שנתבאר ביבמות וכתובות, ואין צריך לומר בסוריא, שעיקר המעשרות שם מדרבנן^{יב}.

[א] והמצוה האחת ועשרים, הצווי

שנצטוינו ליראה את הבית הזה הנזכר מאד מאד, עד שנקבע לו בלבנו מקום היראה והרערה וזו היא מוראת מקדש, והוא אמרו יתעלה (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) "ומקדשי תיראו" . . ושם נאמר^{יג} עוד "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש"^{יד}.

יראת המקדש, היא סבה ליראת ה', מפני שזה גורם להתפעלות כאשר פונים אליו, ויתרכבו הלבבות הקשוחים ויכנעו, אשר הנחה ה' כל ההנחיות הללו בעצות מרחוק כדי לרככם ולהביאם לשפלות הרוח כאשר יפנו אל הבית הזה, ואז יקבלו צווי ה' המכשירים את האדם וייראוהו, כפי שמתבאר לנו בכתוב בתורה (ראה יד, כג) "ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרות בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים"^{טו}.

וכבר ידעת הרגשת התורה את הדעה על רוממות המקדש ויראתו, כדי שתהא לאדם התפעלות שפלות הרוח והכניעה בעת ראיתו ואמר (קדושים שם. בהר שם) "ומקדשי תיראו", והשווה לשמירת שבת חזוק ליראת המקדש^{טז}.

מראי מקומות

[א] מצות עשה ליראה מן המקדש. פקודא לירא מן המקדש (תו"כ קדושים יט, ל). לא ממקדש אתה מתיירא אלא ממי שהזהיר על המקדש (יבמות ו, ב).

[א] מצות עשה ליראה מן המקדש. פקודא לירא מן המקדש (זח"ג קט, ב), ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו. לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש

ביאורי הרבי

שנאמר (מ"א ט, ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר (תהלים נה, טו) בבית אלקים נהלך ברגש".

ולכאורה גם הדינים בהלכה ה' הם מצד מורא מקדש, ולמה מסיים הרמב"ם הלכה ד' ב"וכל זה ליראה מן המקדש"?

הביאור בזה, דיש לחלק הגדר דדין מורא מקדש לשני דינים: א) החיוב הוא על רגש כפשוטו, רגש של יראה ופחד בלב. ב) החיוב הוא להתנהג בפועל באופן המבטא ענין של יראה (או להימנע מפעולות של היפך היראה).

ויש לומר, שהרמב"ם ס"ל שקיום המצוה הוא בעשיית פעולות המבטאות ענין של יראה, וזהו מה שבא להשמיענו ב"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו": ענין היראה כאן אינו רגש היראה - "מן המקדש אתה ירא", אלא קיום ציווי היראה במעשה ("ציוה על יראתו").

ועפ"ז יובן סדר ההלכות, בהלכות ב' ג' וד' מפרט הרמב"ם הדינים שהם רק פעולות, ומסיים הלכה ד' ב"וכל זה ליראה

פ"ז ה"א

יראת המקדש

כתב הרמב"ם: "מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו".

וצריך להבין, מהי הנפק"מ להלכה מזה שהיראה היא "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו", ובפרט שממשיך ומפרש ד"מורא מקדש" הוא "לא יכנס אדם בהר הבית במקלו כו"?

הנה בהלכות ב' ג' וד' מפרט הרמב"ם כמה דינים הנובעים מהחיוב ד"מורא מקדש", ובסיום הלכה ד' כותב "כל זה ליראה מן המקדש".

ואח"כ בהלכה ה' כתב: "לא יקל את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמתר לו להכנס לשם, ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה' כמו

ציונים הערות והגהות

ג. טז, א. נא. תשובות הרמב"ם ס' שפ"ט. נב. שם ס' קכ"ט. א. ספרא קדושים פ"ז, ח. ב. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא. ג. מו"נ ח"ג פמ"ה. ד. "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו". וראה לקמן ה"ז. ה. מו"נ ח"ג פמ"ה.

[ב] והגדרת יראה זו כמו שהזכירו בספרא "אי זה הוא מורא, לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפנתו ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריה ורקיקה מקל וחומר"^ח.

"ומקלו", מטהו. "ואפנתו", בגד שאדם לובשו על בשרו להזיע בו שלא יתלכלכו בגדיו העליונים בזיעה, ואין דרך שום אדם לצאת בו לבדו אלא עד שילבש עליו בגד אחר^ט.

ואמרו "ורקיקה מקל וחומר", ביאורו שתיאסר הרקיקה באותו ההר בדרך קל וחומר, ומה עם מנעל שעשוי להגנה שהוא מגן על הרגל אסור להכנס בו לאותו ההר, קל וחומר שתיאסר הרקיקה שהיא דבר מגועלי.

ב. ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפנתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרוּרין לו בסדינו ואין צריך לומר שאסור לרק בכל הר הבית אלא אם נזדמן לו רק מבליעו בכסותו. ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ. ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה:

ג. וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך

ביאור

[ב] באפנתו. בגד התחתון שלובש על בשרו להזיע בו. ור"ל שלא יכנס באפנתו לבדו, אלא ילבש עליו בגד אחר.

[ג] נכנסין דרך ימין. פי' כשיכנס לשער, ורוצה לילך למקום שאינו לפניו אלא לצדו, פונה לצד ימין של השער ומקיף עד שמגיע לשם^י.

וביאור "קפנדריא", שיעשהו מעבר לקרב הדרך, כגון שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שכנגדו כדי שיגיע לאיזה מקום, לפי שאסור להכנס לכתחלה לאותו ההר הנכבד אלא לאיזה ענין מעניני העבודה^{יא}.

מראי מקומות

ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ. ולא יעשנו קפנדריא (יבמות ו, ב. תו"כ קדושים יט, ל. ברכות פיט מ"ו. ברכות סב, ב). מאי קפנדריא אמר רבא כשמה מאי כשמה כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי איעול ברא (מגילה כט, א. ברכות סב, ב עיי"ש). ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. בתי כנסיות . . אין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (מגילה כח, א-ב).

[ב] ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפנתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרוּרין לו בסדינו ואין צריך לומר שאסור לרק בכל הר הבית. ואיזו היא מורא מקדש לא יכנס אדם בהר הבית במקלו במנעלו בפונרתו ובאבק שעל גבי רגליו . . ורקיקה מקל וחומר (יבמות ו, ב. תו"כ קדושים יט, ל. ברכות פ"ט מ"ו). לא יכנס אדם להר הבית לא במקלו שבירו ולא במנעלו שברגלו ולא במעות הצרוּרין לו בסדינו ובפונרתו מופשלת לאחוריו . ורקיקה מקל וחומר ממנעל (ברכות סב, ב). לא יכנס אדם בהר הבית במנעלו ובאבק שעל רגליו ומעותיו צרוּרין בסדינו ואפונרתו עליו מבחוץ (תוספתא ברכות פ"ו, כד. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. קה"ר פ"ד, יז עיי"ש). אלא אם נזדמן לו רק מבליעו בכסותו. ה"י עומד בתפלה ונזדמן לו רוק מבליעו בטליתו (ברכות כד, ב עיי"ש).

[ג] וכל הנכנסין בו'. וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל (מדות פ"ב מ"ב). לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל. שאני אבל. השוכן בבית הזה ינחמך. שאני מנדה. השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך. מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך

ביאורי הרבי

עיני וליכי שם כל הימים"; "בבית אלקים נהלך ברגש", הוא, כי הוא דין בפני עצמו, רגש של יראה כמפורש בפסוקים אלו.

מן המקדש, כלומר, אע"פ שהם רק ענינים של פעולות, ולא עצם היראה שבלב, מ"מ נכללים במצות מורא מקדש שהוא במעשה.

גם הטעם שבהלכות הראשונות דן גם בנוגע להר הבית, והלכה ה' הוא רק בנוגע העזרה, הוא, כי בהר הבית מתחיל החיוב לעשות ולהשמר במעשים של מורא מקדש, משא"כ חיוב רגש הפחד והיראה שבלב אינו חל עד שנכנסים לעזרה שאז הוא "עומד לפני ה'".

אבל אח"כ בהלכה ה', מתחיל בדין וגדר חדש במצות מורא מקדש, רגש היראה שבלב ונפש, ויסוד הלכה זו הוא שבהליכתו בעזרה צריך ש"יראה עצמו כאילו הוא עומד לפני ה'", ומזה יבוא לידי רגש של יראה ופחד בלב.

[ובזה יומתק כמה שינויים בין ההלכות:

הטעם שהרמב"ם מביא פסוקים אחרים בהלכה ה' - "והיו

(ע"פ לקו"ש חל"ז ע' 55 ואילך)

ציונים הערות והגהות

1. פיה"מ ברכות פ"ט מ"ה. ז. קדושים פ"ז, ט. והוא משנה ברכות פ"ט מ"ו. ח. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא. ט. פיה"מ ברכות פ"ט מ"ו. י. שם. יא. שם. יב. תפ"י מדות פ"ב אות ח'.

[ג] המשל בזה מי שנכנס משער שושן לא יהלך לצד שער חולדה אלא לצד שער טרה, ועל דרך זו תדון לכל מי שנכנס בכל שער מן השערים²¹.

משנה: [שואלך למי שמקיף על השמאל] מה לך מקיף לשמאל, שאני אבל, השוכן בבית הזה ינחמך. שאני מנודה, השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי ר' מאיר. אמר לו ר' יוסי עשיתם כאלו עברו עליו את הדין, אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך. פירוש הרמב"ם: וענין "כאלו עברו עליו את הדין", שעברו את קו הצדק בענינו, ואין חושדין את הדיינים, אלא מחליטין עליו שהוא עבר עד שנתחייב בעיניהם הנדוי. ודברי ר' יוסי נכונים²².

[ד] וענין אמרו "ובא כדרך בית כניסתו", שיוצא [הכהן גדול ביום הכיפורים מקדש הקדשים] כשהוא מהלך לאחוריו, פניו כלפי קדש הקדשים ואחוריו כלפי הפתח, כבוד והודור למקום. וכן הכהנים כשנפטרים מכל עבודה, והלויים כשנפטרים מן הדוכן, וישראל כשנפטרים מן המעמד, כולם אינם נפטרים אלא לאחוריהם²³.

[ה] "ושער המזרח", רצה לומר השער המזרחי משערי העזרה, והוא הידוע שער ניקנור. וקדש הקדשים במערב העזרה, מול אותו השער. וביאור "מכוון", מקביל. [ו] וכבר נתבאר בכמה מקומות בתלמוד²⁴, שאסור בהחלט לשבת בעזרה אלא למלכי

בית דוד בלבד, וכל זה לפי שאמר יתעלה (קדושים יט, ל. בהר כו, ב) "ומקדשי תיראו"²⁵.

מראי מקומות

[ה] לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור. מפני שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים (ברכות פ"ט מ"ו). וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמתר לו להכנס לשם. לא תהא פוסע פסיעה גסה אלא מהלך עקב בצד גודל. אין לי אלא למזבח לעזרות מנין ת"ל ולא תעלה במעלות על מזבחי ונא' עליו אין עליו אלא בסמוך כענין שנ' ועליו מטה מנשה (מכילתא דרשב"י יתרו כ, כג). ומהלך באימה ובריאה ורעדה. ולבית מוקדשי תהוין אזלין ברחלתא (תרגום יונתן קדושים יט, ל).

[ו] ואסור לכל אדם לישוב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה

שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל. לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל. שאני אבל. השוכן בבית הזה ינחמך. שאני מנודה. השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך:

ד. כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך אחורנית מעט מעט ומהלך בנחת²⁶ על צדו עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדיכונן כד הם יוצאין מן המקדש כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו. כל זה ליראה מן המקדש:

ה. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור. מפני שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים. וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמתר לו להכנס לשם. ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה' כמו שנאמר²⁷ (מלכים א, ט, ג) (דברי הימים ב, ז, טז) "והיו עיני ולבי שם כל הימים". ומהלך באימה ובריאה ורעדה שנאמר (תהילים נה, טו) "בבית אלהים נהלך ברגש":

ו. ואסור לכל אדם לישוב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר (שמאל ב, ז יח) (דברי הימים א יז, טז) "ויבא

ביאור

ויוצאין דרך שמאל. פי' כשיוצא, מקיף ויוצא בהשער שהיה בשמאלו כשנכנס. כגון אם נכנס בשער מזרח, מקיף ויוצא בשער דרום. שארעו דבר. אבילות או נדוי²⁸. שאני אבל השוכן בו. פי' הוא עונה להם "שאני אבל", והם אומרים לו "השוכן . . ינחמך"²⁹. [ה] ברגש. פי' בהרגשה של פחד.

דברי ר' מאיר, אמר לו ר' יוסי עשיתם כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך (מדות שם).

[ד] כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך אחורנית מעט מעט ומהלך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדיכונן כד הם יוצאין מן המקדש. כהנים בעבודתן ולוים ברוכנן וישראל במעמדן כשהן נפטרין לא היו מחזירין פניהן והולכין אלא מצדדין פניהן והולכין (יומא ג, א). כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו. המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות לאחוריו (שם ג, ב).

ציונים הערות והגהות

יג. פיה"מ מדות פ"ב מ"ב. יד. פיה"מ שם. טו. תפ"י מדות פ"ב מ"ב. טז. שם. יז. יומא ג, א. יח. פיה"מ יומא פ"ה מ"א. יט. בכ"י ליתא. כ. בכ"י נוסף: האדון. כא. בכ"י: שאמר. כב. יומא כה, א. סט, ב. סוטה מ, ב. מא, ב. קדושין עח, ב. סנהדרין קא, ב. תמיד כז, ב. כג. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא.

המלך דוד וישב לפני ה'". והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחציה של חל:

ז. אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו חיב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו. לא יכנס אלא למקום שמתר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר (קדושים יט, ל) (בהר כו, ב) "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו". מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאף על פי שחרב בקדשתו עומד:

ח. בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים. והוא שיהיה רואה את המקדש. ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש:

ט. אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב. ואין צריך לומר שאין קובעין בית הפסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב. לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב. אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים. וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין:

❦ ביאור ❦

[ח] מן הצופים. היינו כל מקום סביב ירושלים שיכולין לראות משם את בית המקדש, ומשם והלאה אין יכולין לראותו. [ט] אסור . . או שיישן בין מזרח למערב. פי' ראשו לצד זה, ורגליו לצד זהל.

מראי מקומות

המקדש. ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש. אמר רב יהודה אמר רב לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה איתמר נמי א"ר אבא בר' דר' חייא בר אבא הכי אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה ובשאין גדר ובזמן שהשכינה שורה (ברכות סא, ב).

[ט] אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב . . לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב. אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים. שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום (ברכות סב, א. מסכת דרך ארץ פ"ז) ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום (ברכות ה, ב). וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין. המטיל את המים פניו כלפי קדש, אמר ר' יוסי במה דברים אמורים מן הצופים ולפנים אבל מן הצופין ולחוץ אין צריך (תוספתא מגילה פ"ג, טו כ"י וינה). תני המיסך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחריו למערב אלא לצדדין . . ר' יוסי אומר מן הצופים ולפנים (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה).

אלא למלכי בית דוד בלבד. אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומא כה, א ושם נסמן). והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחציה של חל. שמע מינה לשכת הגזית . . חצי' בחול דאי סלקא דעתך כולה בקדש זקן יושב מערבה והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומא שם).

[ז] אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו חיב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו. לא יכנס אלא למקום שמתר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר (קדושים יט, ל) את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו. מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם. ואין לי אלא בזמן שביהמ"ק קיים בזמן שאין ביהמ"ק מנין ת"ל את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם (תו"ב קדושים יט, ל. יבמות ו, ב).

[ח] בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים. והוא שיהיה רואה את

ציונים הערות והגהות

כד. נסמן לעיל הערה כב. כה. מ"א. כו. פיה"מ שוטה פ"ז מ"ה. כז. נסמן לעיל הערה כב. כח. מו"נ ח"ג פמ"ה. כט. פסחים מט, א תר"ה אם. ל. שו"ע אדה"ז או"ח ג, ט. לא. קדושים פ"ז, ח. לב. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כא. לג. לצפון או לדרום או. בכ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ז י-יג

לקוטי רמב"ם עא

י. ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל. אכסדרא תבנית אולם. חצר כנגד העזרה. שלחן בצורת שלחן. ומנורה בצורת מנורה. אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים או מנורה שאינה של מתכת אף על פי שיש לה שבעה קנים:

יא. שלשה מחנות היו במדבר. מחנה ישראל והוא ארבע מחנות. ומחנה לוי שנקרא בה (במדבר א, ט) "וסביב למשכן יחנו". ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכנגדן לדורות. מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל. ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוי. ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה. והחיל ועזרת הנשים מעלה יתרה בבית עולמים:

יב. כל ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדשתה שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם והבכורים מה שאין מביאין בן משאר ארצות:

יג. עשר קדשות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו. עירות המקפות

ביאור

[י] אכסדרה תבנית אולם. פתח האולם היה רחב וגבוה מאד, ולא היה לו דלתות, לפיכך האולם דומה קצת לאכסדרה, דהרי אכסדרה אין לו דופן ברוח רביעית ל"ח.

מראי מקומות

הנשים מעלה יתרה בבית עולמים. כך היו בירושלים מפתח ירושלים ועד פתח הר הבית מחנה ישראל, מפתח הר הבית ועד שער נקנור מחנה לוי, משער נקנור ולפנים מחנה שכינה והן הן קלעים שבמדבר (תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטז, ב). מפתח ירושלים ועד הר הבית מחנה ישראל, מפתח הר הבית עד העזרה מחנה לוי, מפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה (ספרי במדבר ה, ב). ר' שמעון אומר החיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית העולמים (תוספתא כלים פ"א, ז כ"י וינה. זבחים קטז, ב עיי"ש).

[יב] כל ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדשתה שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם והבכורים מה שאין מביאין בן משאר ארצות. ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם מה שאין מביאין בן מכל הארצות (כלים פ"א מ"ו).

[יג] עשר קדשות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו. עשר קדושות הן (כלים פ"א מ"ו), עירות המקפות חומה מקדשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצרעים ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר. ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אף על פי

[י] ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל. אכסדרא תבנית אולם. חצר כנגד העזרה. שלחן בצורת שלחן. ומנורה בצורת מנורה. אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים או מנורה שאינה של מתכת אף על פי שיש לה שבעה קנים. לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל הוא עושה של ה' ושל ח' ושל ז' לא יעשה אפילו של שאר מתכות (מנחות כח, ב. עבודה זרה מג, א. ראש השנה כד, א)

[יא] שלשה מחנות היו במדבר. מחנה ישראל והוא ארבע מחנות. ומחנה לוי שנקרא בה (במדבר א, ט) וסביב למשכן יחנו. ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכשם שהיו במדבר שלש מחנות מחנה שכינה מחנה לוי מחנה ישראל (תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטז, ב), מכאן אמרו ג' מחנות הן מחנה ישראל ומחנה לוי ומחנה שכינה (ספרי במדבר ה, ב).

וכנגדן לדורות. מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל. ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוי. ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה. והחיל ועזרת

ציונים הערות והגהות

לד. במדבר ה, ב. לה. כלים ב"ק פ"א ה"י. לו. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. וכ"ה בפיה"מ זבחים פ"ב מ"ה-ו. ובסה"מ צ"מ ל"ט ע"ז-ע"ח. לז. פיה"מ כלים פ"י מ"ו. לח. מנחות כח, ב תר"ה אכסדרה.

[יג] אמר ה' במצורע (ויקרא יג, מז) "ברד ישב מחוץ למחנה מושבו", ולפיכך יצא מכל עיר לט.

משנה: עירות מוקפות חומה מקודשות ממנה. ומסבבין לתוכן מת עד שירצו. יצא אין מחזירין אותו. פירוש הרמב"ם: וענין "עד שירצו", עד שירצו כל אנשי העיר או שבעה טובי העיר כמו שבארנו במגילה^מ, ואם רצו לקברו במקום בעיר קוברים אותו. וכאשר יצא המת מן העיר אין שום דרך שיוחזר לעיר ויקבר בה ואפילו רצו כולם בכך לפי שהטומאות מורחקות מן הערים ומוצאות מהן ואין מכניסין אותן אליהן^{מא}.

[יד] ומצאנו הכתוב אומר (נשא ה, ב) "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", היה עולה בדעתנו כי שלשתם צרוע זב וטמא נפש יורחקו למקום אחד, אלמלי מה שמצאנוהו אומר במצורע (תורע יג, מז) "ברד ישב", וכיון שמצאנו את המצורע שטומאתו חמורה מן הזב לפי שהוא מטמא בביאה כמו שקדם

חומה מקדשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצרעים ואין קוברים בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר. ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אף על פי שרצו בלן להחזירו. רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו. וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו בלן. פחות מכאן מפנין אותו:

יד. ירושלים מקדשת משאר העירות המקפות חומה. שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה. ואלו דברים שנאמרו בירושלים. אין מלינין בה את המת. ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. ואין משכירין בתוכה בתים. ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חלדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים. ואין נוטעין בה גנות ופרדסים.

ביאור

[יג] שבעה טובי בעיר. שבעה אנשים, שהציבור עשה אותן אפוטרופסין על כל עסקי הציבור^{מב}. מן המדינה. מן העיר.

נתיחד לו מקום והורחק יותר משאר הטמאים ירענו שכל שטומאתו חמורה יותר יהיה מקומו רחוק יותר, והוא אמרם^{מב} "שומע אני שלשתם במקום אחד, תלמוד לומר במצורע בדר ישב, מצורע היה בכלל, ויצא מן הכלל ללמד על הכל, מה מצורע שטומאתו חמורה וחמור שלוחו חברו, אף כל שטומאתו חמורה חמור שלוחו משלוח חברו". ולפי הכלל הזה הרחקנו את המצורע

מראי מקומות

בתוכה בתים. ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חלדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים. ואין נוטעין בה גנות ופרדסים. ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרח. אין מלינין בה את המת ואין צוברין בתוכה עצמות אדם ואין משכירין בתוכה בתים ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה שהיו שם (מימי הנביאים) [מימות הנביאים] הראשונים, ואינה נטעת ונזרעת ונחושת (תוספתא נגעים פ"ו, ב), ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. . ואין נוטעים בה נטיעות (אבות דר' נתן פל"ה, ב), ואין עושין בה גנות ופרדסים (אבות דר' נתן שם. ב"ק פב, ב) משום סירחא (ב"ק שם), ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים. ואין מקימין בה אשפה מפני השרצים. ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדין שהי' שם מימות הנביאים הראשונים, ואין מקימין בה אשפתות משום טומאה (תוספתא נגעים פ"ו, ב) ואין עושין בה אשפתות משום שקצים (ב"ק פב, ב), ואין מוציאין הימנה זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים מפני אהל הטמאה. ואין מוציאין

שרצו כלן להחזירו. עירות מוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכן את המצורעים, ומסבבין לתוכן מת עד שירצו, יצא אין מחזירין אותו (כלים פ"א מ"ז).

וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך. כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר הנביא (תוספתא ב"ב פ"א, ז. מס' שמחות פי"ד. ירושלמי נזיר פ"ט ה"ג עיי"ש). קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו כלן. פחות מכאן מפנין אותו. קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחות בין משלש רוחות בין משתי רוחות זו כנגד זו רחוק יתר מחמשים אמה לכאן ומחמשים אמה לכאן אין מפנין אותו פחות מכן מפנין אותו (תוספתא ב"ב שם, מס' שמחות שם. ירושלמי נזיר שם עיי"ש).

[יד] ירושלים מקדשת משאר העירות המקפות חומה. שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה. לפנים מן החומה מקודש מהן, שאוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני (כלים פ"א מ"ח). ואלו דברים שנאמרו בירושלים. אין מלינין בה את המת. ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. ואין משכירין

צינונים הערות והגהות

לט. פיה"מ כלים פ"י מ"ז. מ. פ"ג מ"ג. מא. פיה"מ כלים פ"י מ"ז. מב. ספרי במדבר ה, ב. מג. שו"ת רשב"א ח"א ס' תריז.

הלכות בית הבחירה ז יד-טו

לקוטי רמב"ם עג

חוץ לשלש מחנות ולפיכך יצא מירושלים, וזב וזבה נדה ויולדת חוץ לשתי מחנות ולפיכך יצאו מהר הבית^{יד}.

אין עושין כבשונות בירושלים מהמי.

וירושלים אין הבית נחלט בה מזמח.

והטעם שאין ירושלים מתטמא בנגעים לפי שנאמר (מצורע יד, לג) "ארץ אחוזתכם" וירושלים לא נתחלקה לשבטים מט אלא היא מקום עבודה משותף לכל העולם^י.

אמר ה' בבכור (ראה טו, כ) והוא קדשים קלים כמו שנתבאר בחמישי דזבחים^{יא} "לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר", ואמר במעשר שני (שם יד, כה) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך"^{יב}.

ואמר ה' (פ' שופטים כא, א) "בארמה אשר ה' אלקיך ניתן לך לרשתה"^{יג}, וירושלים לא נתחלקה לשבטים, ולפיכך אין מביאה עגלה ערופה^{יד}.

[טו] ולא נרחיק טמא מת אלא ממחנה שכינה, אבל נכנס הוא להר הבית, לפי שטמא מת אינו מטמא באבן משמא, וזב וזבה נדה ויולדת מטמאין באבן משמא כמו שקדם^{יז}. ובתוספתא^{יח} "ולא טמא מת בלבר אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו (בשלח יג, יט) עמו במחנה לוויה"^{יט}.

[טו-כב] וכן פשוט הוא כי הדירוג הזה במעלות, שעשו להר הבית דינים, ולחיל דינים, ולעזרת נשים דינים, ולעזרה דינים, וכן עד קדש הקדשים, כל זה תוספת רוממות והשראת יראה יתרה בלב כל הפונה לשם^י.

מראי מקומות

ערופה. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה (סוטה פ"ט מ"ב), לפי שלא נתחלקה לשבטים דכתיב כי ימצא חלל בארמה אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים (ב"ק פב, ב).

[טו] הר הבית מקדש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם (כלים פ"א מ"ח), ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם. טמא מת נכנס להר הבית ולא טמא מת בלבר אמרו אלא אפילו מת עצמו שנא' ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו במחנה לוי' (תוספתא כלים פ"א, ז כ"י ווינה. פסחים סז, א. סוטה כ, ב, נזיר מה, א).

ציונים הערות והגהות

מד. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"ג ה"ב. מה. בכורות ל, ב. מז. הל' מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ה. מז. ערכין לב, ב. ב"ק פב, ב. מח. הל' שמטיה ויובל פ"ב ה"ב. מט. יומא יב, א. מגילה כו, א. בבא קמא פב, ב. וראה ספרא. נ. פיה"מ נגעים פ"ב מ"ד. וכ"ה בהל' טומאת צרעת פ"ד ה"א. נא. מ"ח. נב. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. נג. ששם מביאין עגלה ערופה. נד. פיה"מ שוטה פ"ט מ"ב. נה. כלים פ"א מ"ו. נו. כלים בבא קמא פ"א, י. נז. כלים שם מ"ח. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"א ה"ג-ד. נח. מו"נ ח"ג פמ"ה. נט. ב"ק פב, ב רד"ה סרחון. ס. שם. סא. ב"ק פב, ב רש"י. סב. שם. סג. ב"ק פב, ב.

ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרה. ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים. ואין מקימין בה אשפה מפני השרצים. ואין מוציאין הימנה זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים מפני אהל הטמאה. ואין עושין בה כבשונות מפני העשן. ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים. וכן לא יגדלו הפהנים תרנגולים בכל ארץ ישראל מפני הטהרות. ואין הבית נחלט בה. ואינו מטמא בנגעים. ואינה נעשית עיר הנדחת. ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים:

טו. הר הבית מקדש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם:

❁ ביאור ❁

[יד] ואין נוטעין . . ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרה. דהדרך לזבל כשנוטעין וזורעין או חורשין, ואיכא סרחון^{יט}.

ואין מקימין בה אילנות. דדרך לזבלן ויש סרחון^{יט}.

מפני השרצים. דמצויים באשפה, וכשמתיים השרצים הרי הם מטמאין את הקדשים^{סא}. ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים. שהתרנגולות מביאין בשר שרצים, ומטמאין את הקדשים^{סב}.

ואין הבית נחלט בה . . לפי שלא נתחלקה לשבטים. וילפינן מקראי, דארבעה דברים אלו, אין נוהגין אלא כשיש להם בעלים, וזה לא שייך בירושלים "לפי שלא נתחלקה לשבטים"^{סג}.

וזבה נדה ויולדת מטמאין באבן משמא כמו שקדם^{יז}. ובתוספתא^{יח} "ולא טמא מת בלבר אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו (בשלח יג, יט) עמו במחנה לוויה"^{יט}.

[טו-כב] וכן פשוט הוא כי הדירוג הזה במעלות, שעשו להר הבית דינים, ולחיל דינים, ולעזרת נשים דינים, ולעזרה דינים, וכן עד קדש הקדשים, כל זה תוספת רוממות והשראת יראה יתרה בלב כל הפונה לשם^י.

טז. החיל מקדש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם:
 יז. עזרת הנשים מקדשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם.
 ואסור זה מדבריהם אבל מן התורה מתיר לטבול יום להכנס
 למחנה לזויה. וטמא מת^{טז} שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת:
 יח. עזרת ישראל מקדשת מעזרת נשים שאין מחסר כפורים נכנס
 לשם. וטמא שנכנס לשם חייב פרת:
 יט. עזרת הכהנים מקדשת ממנה. שאין ישראל נכנסין לשם אלא
 בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה^{יז} ולשחיטה ולתנופה:
 כ. בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש
 וקרועי בגדים נכנסין לשם:

Ⓢ ביאור Ⓢ

[יט] ולכפרה. פי' שמתודה בשעת סמיכה^{יז} שידוי דברים נקרא כפרה^{יח}.
 [כ] ופרועי ראש. כהן שגידל שערו שלשים יום^{יט}.

האמור כל שטומאתו חמורה מטומאת חברו שלוחו משלוח חברו. וענין "חייבין עליה חטאת", שהטמא אם נכנס לעזרת ישראל ולפנים בשגגה חייב חטאת כמו שנתבאר בשבועות^א וזולתה^א.

[יח] מעזרת ישראל ולפנים אפלו מחסר כפורים לא יכנס לשם^{יב} שעדין לא טהר טהרה גמורה שנאמר (תוריע יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה" מכלל שעדין לא גמרה טהרה^{יב}.

וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להכנס למקדש כלו מתחלת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי יין או שכור או פרוע ראש דרך נוול או קרוע בגדים^{יג} אף על פי שאינו באזהרה^{יג}. שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול^{יג}.

[יט] וכבר בארנו בזבחים^פ שהשחיטה כשרה בזרים, ולפיכך אפשר שיכנס הישראלי לעזרת כהנים וישחוט שם קרבן^פ.

[כ] אמר ה' לאותם שבמקדש (שמייני י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", ואמר (אמור כא, יח) "כל אשר בו מום לא יקרב"^כ.

מראי מקומות

[יח] עזרת ישראל מקדשת מעזרת נשים שאין מחסר כפורים נכנס לשם. וטמא שנכנס לשם חייב כרת. עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עלי' חטאת (כלים פ"א מ"ח), מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ואין צ"ל טבול יום ושאר כל הטמאים (מנחות כז, ב), כל הטמאים שנכנסו משער נקנור ולפנים אפילו הן מחוסרי כפרה הרי אלו חייבין על זדונו כרת ועל שגגתן חטאת ואין צריך לומר טבול יום (תוספתא כלים פ"א, ח).

[יט] עזרת הכהנים כו'. עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולשחיטה ולתנופה (כלים פ"א מ"ח).

[כ] בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם. בין האולם ולמזבח

[טז] החיל מקדש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם. החיל מקודש ממנו שאין גוים וטמא מת נכנסין לשם (כלים פ"א מ"ח), בוועל נדה כטמא מת . . למחנותם (זבים פ"ה מ"א. פסחים סח, א. יומא ו, א),

[יז] עזרת הנשים מקדשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם. עזרת הנשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם (כלים פ"א מ"ח), ואסור זה מדבריהם אבל מן התורה מתיר לטבול יום להכנס למחנה לזויה. ואמר ר' יוחנן דבר תורה אפילו עשה לית בי' שנאמר ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה מאי חצר החדשה אמר (ר' יוחנן) שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לזי' (יבמות ז, ב ושם נסמן), וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת. ואין חייבין עלי' חטאת (כלים פ"א מ"ח), והטמאין שנכנסו לשם פטורין (תוספתא כלים פ"א, ז. וראה זבחים קטז, ב).

ציונים הערות והגהות

סד. שם. סה. מ"ו. סו. פיה"מ כלים שם. סז. שם. סח. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. סט. כלים פ"א מ"ה. ע. פ"ב מ"ב. עא. פיה"מ כלים שם. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"ה ה"ו. עב. כלים פ"א מ"ח. עג. הל' ביאת המקדש פ"ה ה"ז. עד. עיין שמ"א א, יד. ברכות לא, ב. עיין תענית ז, א: כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין. עה. תו"כ אחרי טז, ב. עו. הל' ביאת המקדש פ"א ה"ז. עז. הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ד. עח. הל' יום הכפורים פ"ב ה"ו. עט. הל' ביאת מקדש פ"א ה"ח והי"א. פ. פ"ג מ"א. פא. פיה"מ כלים פ"י מ"ח. פב. שם מ"ט. פג. בכ"י ליתא: מת. פד. ולכפרה. בכ"י ליתא.

הלכות בית הבחירה ז כא-כג

לקוטי רמב"ם עה

[כא] ואמר (תשא ל, ב) "בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו"פ^ה.

כא. ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח. שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים:

[כב-כא] משנה: . . אמר ר' יוסי בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שווה להיכל, שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתוי יין ושלא רחוץ ידים ורגלים נכנסין לשם, ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת ההקטרה. פירוש הרמב"ם: תנא קמא אומר שהאזהרה שלא להכנס להיכל בלבד בלי קדוש ידים ורגלים. ור' יוסי אומר כי גם בין האולם ולמזבח אסור למי שלא קדש ידיו ורגליו להכנס לשם. ואין הלכה כר' יוסי ואף על פי שלא קדש ידיו ורגליו להכנס לשם. ואף על פי שהתוספתא^פ יחסה דבריו לחכמים ודברי תנא קמא לר'

כב. בית קדש הקדשים מקדש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה:

כג. מקום שהיה בעליה מכון^{קא} על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק בדקו. בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטמאה. מצוה שהיו הנכנסין פהגים תמימים. לא מצאו תמימים

ביאור פ

[כג] שהטומאה דחוייה בצבור. ולא הותרה, אבל בעל מום הותר באכילת קדשי קדשים^ג.

מאיר. אמר והרבר החמישי ששוה בו בין האולם ולמזבח בהיכל שבזמן הקטרת הקטרת בהיכל בכל יום פורשין כל העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח, אבל ביום צום כפור בזמן שמקטיר כהן גדול את הקטורת בקודש הקדשים אינם חייבים לפרוש אלא מן ההיכל בלבד^פ ולדעת ר' יוסי שמשוה את הקדושה בהיכל ובין האולם ולמזבח ועושה אותה קדושה אחת הוא שהן עשר קדושות כמו שהזכיר תחלה^פ. ולשון התורה הוא שאסור לשכורים להכנס למקדש והוא אמרו (שמיני י, ט) "יין ושכר אל תשת וכו"^פ.

[כא-כב] ואפילו הכהנים העומדים במקדש מזהירים ומלהכנס להיכל בכל עת ומלהכנס לקדש הקדשים תמיד, פרט לכהן גדול ביום הכפורים ארבע פעמים לא יותר, כל זה רוממות למקדש^ג.

[כב] וכן הוזכר כהן גדול מלהכנס לקודש הקדשים זולתי ביום הכפורים, אמר (תזריע טז, ב-ג) "ואל יבוא בכל עת אל הקדש וכו' בזאת יבא וכו'", והוא נכנס לאותו המקום ביום צום כפור ארבע פעמים, הפעם הראשונה בקטורת ומקטיר שם בקדש הקדשים כמו שבארנו ביומא^א, והפעם השניה בדם הפר, והפעם השלישית בדם השעיר, והפעם הרביעית יכנס להוציא את הכף ואת המחטה מקודש הקדשים כמו שנתבאר שם^ב. ובתוספתא^ב "כהן גדול נכנס לשם בכל שנה ושנה לעבודת יום הכפורים ארבעה פעמים ביום, ואם נכנס חמש חייב מיתה"^ד.

[כג] וכבר נתבאר במדות^א כי עליה היתה על ההיכל, ובתוספתא^א אמרו "אין נכנסין לה אלא לשבע שנים לידע מה היא צריכה" כלומר לבית קודש הקדשים של עליה, לפי שמקום בית קדש הקדשים בה מובדל כמו שבארנו שם^ב.

והואיל והזכרנו את האומנים נאמר כי כאשר אנו נזקקים לבנות בתוך ההיכל משתדלין ומתכוונין שיהא האומן כהן כשר, ואם אי אפשר ולא נמצא אלא ישראל יכנס. ולשון תוספתא כלים^ב "הכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה, מצוה בכהנים, אין כהנים נכנסים ליום, אין ליום נכנסין ישראל. מצוה בטהורין, אין טהורין נכנסין טמאין, מצוה בתמימים, אין תמימים נכנסין בעלי מומין. מצוה שיכנסו בתיבות, אין שם תיבות יכנסו דרך פתחים"^ק.

מראי מקומות

[כג] מקום שהיה בעליה מכון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק בדקו. אבא שאול אומר עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה ועליית בית קדשי הקדשים אין נכנסין לה אלא פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמיים בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביוכל לידע מה היא צריכה (פסחים פו, א). תוספתא כלים פ"א, ז).

מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם (כלים פ"א מ"ט).

[כא-כב] ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח. שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים. כבבית קדש הקדשים מקדש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה. ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים, בית קדש הקדשים מקודש מהן שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה (כלים פ"א מ"ט).

ציונים הערות והגהות

פה. שם. פו. כלים בבא קמא פ"א, ו. פז. יומא מד, א. פח. כלים פ"א מ"ו. פט. פיה"מ כלים פ"י מ"ט. צ. מו"נ ח"ג פמ"ה. צא. פ"ה מ"א. צב. פ"ז מ"ד. צג. כלים בבא קמא פ"א, ז. צד. פיה"מ כלים פ"י מ"ט. וכ"ה בהל' ביאת המקדש פ"ב ה"א. צה. עירובין קה, א בפרש"י. כס"מ. צו. פ"ד מ"ה. צז. כלים בבא קמא פ"א, ז. צח. פיה"מ כלים פ"א מ"ט. צט. בבא קמא פ"א, ט. ק. פיה"מ מדות פ"ר מ"ה. קא. מכוון. בכ"י ליתא.

יִכְנָסוּ בְעֲלֵי מוֹמִין. וְאִם אֵין שָׁם כְּהֻנִּים יִכְנָסוּ לְוִיִּם. לֹא מִצְאוּ לְוִיִּם יִכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל. מִצְוֵה בְטְהוּרִים. לֹא מִצְאוּ טְהוּרִים יִכְנָסוּ טְמֵאִים. טְמֵא וּבְעַל מוֹם יִכְנָס בְּעַל מוֹם וְאֵל יִכְנָס טְמֵא" שְׁהַטְמֵאָה דְחוּיָה בְצַבּוּר. וְכָל הַנִּכְנָסִין לְהִיכָל לְתַקֵּן יִכְנָסוּ בְּתַבּוֹת. אִם אֵין שָׁם תַּבּוֹת אוֹ אֵי אֶפְשָׁר לָהֶם שְׂיַעֲשׂוּ בְּתַבּוֹת יִכְנָסוּ דְרָךְ פְּתָחִים:

פרק שמיני

א. שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְאֶף עַל פִּי שְׂאִין שָׁם פֶּחַד מְאוּיָבִים וְלֹא מְלַסְטִים. שְׂאִין שְׁמִירַתוֹ אֲלֵא כְּבוֹד לוֹ. אֵינוֹ דוֹמֵה פְּלַטְרִין שֵׁשׁ עָלָיו שׁוֹמְרִין לְפַלְטְרִין שְׂאִין עָלָיו שׁוֹמְרִין:

מנין בלא תעשה, תלמוד לומר (שם יח, ד) ושמרתם את משמרת הקדש". הנה נתברר לך ששמירתו מצות עשה. וכבר נתבאר כל דיני מצוה זו בפרק הראשון מן מסכת תמיד ומן מסכת מדות¹.

[א] ורע כי השמירה והנטירה הללו ששומרים את המקדש על ידי הרובין והמשמרות אינו מחמת פחד אלא זו מצוה כבוד לבית והדור ורוממות, וכך היו שומרים את המשכן במדבר ובימי שלמה ועד סוף הדורות².

מראי מקומות

איזו מהן נכנס רב חייא בר אשי אמר רב טמא נכנס דהא אישורי בעבודת ציבור ר' אלעזר אומר בעל מום נכנס דהא אישורי באכילת קדשים (עירובין קה, א), איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה היא בצבור ורב ששת אמר דחוי' היא בצבור (יומא ו, ב).

וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתבות. אם אין שם תבות או אי אפשר להם שיעשו בתבות יכנסו דרך פתחים. מצוה שייכנסו בתבות אין שם תבות יכנסו דרך פתחים (תוספתא כלים פ"א, ט).

[א] שמירת המקדש מצות עשה. ושמו את משמרת אהל מועד - אין לי אלא בעשה (ספרי זוטא קרח יח, ד הובא בסהמ"צ לרבינו מ"ע מצוה כב בשם מכילתא, ובמדרש הגדול שם). שאין שמירתו אלא כבוד לו. אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. גדולה למקדש שיש עליו שומרים, לא דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין

בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטמאה. מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים. לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין. ואם אין שם כהנים יכנסו לויים. לא מצאו לויים יכנסו ישראל. מצוה בטהורים. לא מצאו טהורים יכנסו טמאים. הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין לויים אין לויים נכנסים ישראלים, מצוה בטהורים אין טהורין נכנסין טמאין מצוה בתמימין אין תמימים נכנסין בעלי מומין (תוספתא כלים פ"א, ט). תנו רבנן הכל נכנסין בהיכל לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה ומצוה בכהנים אם אין שם כהנים נכנסין לויים אין שם לויים נכנסין ישראלים ואידי ואידי טהורין אין טמאים לא אמר רב הונא רב כהנא מסייע כהני רתני רב כהנא . . מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה בטהורין אין שם טהורין נכנסין טמאין אידי ואידי כהנים אין ישראלים לא (עירובין קה, א), טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטמאה דחוייה בצבור. איבעיא להו טמא ובעל מום

ביאורי הרבי

מועד, ונאמר (במדבר ג, לח) והחוננים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש".

וצריך להבין, למה מביא הרמב"ם הכתובים ע"ד שמירת המקדש בסוף (בהלכה ב'), ולראי' ש"השומרים הם הכהנים והלויים", ולא בתחלת הענין (בהלכה א'), כמקור ולימוד על עצם מצות שמירה?

הביאור יובן בהקדים, דיש במצות שמירת המקדש ב' אופנים:

פ"ח ה"א

שמירת המקדש

כתב הרמב"ם: "שמירת המקדש מ"ע, ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין". וממשיך בהלכה שלאח"ז (הלכה ב): "ושמירה זו מצותה כל הלילה, והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר (קרח יח, ב) ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות כלומר אתם תהיו שומרים לי והרי נאמר (שם, ד) ושמר את משמרת אהל

ציונים הערות והגהות

א. הערת המתרגם (ר"י קאפח): "טוף" בקור חוזר של אדם אחד, או בקור של אנשים רבים זה אחר זה. ב. במכילתא לפנינו ליתא. והובא בספרי זוטא קרח יח, ד. ג. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ"ב. ד. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. ה. בכ"י: יכנס טמא ואל יכנס בעל מום.

הלכות בית הבחירה ח ב-ג

לקוטי רמב"ם עז

ושם אמרו 'גדולה למקדש שיש עליה שומרין לא דומה פלטורין שיש עליה שומרין לפלטורין שאין עליה שומרין'. וידוע כי "פלטורין" שם הארמון, אמר כי מהאדרת הארמון ורוממותו, שיהיו שומרים סדירים עליו.¹

והלויים שומרים סביב המקדש סביב סביב, וזו מצוה אפילו אין שם שום פחד.²

אבל מה שהשמירה והבקורת סביב המקדש תמיד הרי זה רוממות לו וכבודו,³ וגם כדי שלא יתפרצו הסכלים והטמאים אליו, ולא במצב של נוול כמו שיתבאר.⁴

[ג] והמצוה השבע וששים, האזהרה שהוזהרנו מלהשבית שמירת המקדש

ולבקר בו תמיד כל לילה, והוא אמרו (קרח יח, ה) "ושמרתם את משמרת הקדש", וכבר בארנו במצוה השתים ועשרים ממצות עשה כי שמירת המקדש והבקור בו⁵ מצות עשה, וכך נבאר כאן שהשבית דבר זה מצות לא תעשה. ולשון המכילתא "ושמרו את משמרת אהל מועד, אין לי אלא בעשה, ומנין בלא תעשה תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת תמיד ומדות.⁶

מראי מקומות

שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דבעי כהנים ולוים שימור (תמיד כו, א. עיי"ש).

[ג] ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנאמר (במדבר יח ה) ושמרו את משמרת הקדש. מנין בלא תעשה תלמוד לומר: ושמרתם את משמרת הקדש (ספרי זוטא קרח יח, ד הובא בסהמ"צ לרבינו בשם מכילתא. ובמדרש הגדול שם). ולשון שמירה אזהרה היא. השמר דעשה נמי לאו (מנחות לו, ב).

ביאורי הרבי

הבחירה עצמו, ולא ע"ד העבודות הנעשות בו, להם קבע הלכות בפני עצמו.

עפ"ז מובן למה לא הביא הרמב"ם כתובים אלו לראי על עצם חובת השמירה, כי: א) בכתובים אלו עוסקים בחיוב "גברא" של הכהנים והלוים לשמור (את הבית). ב) ועיקר: כתובים אלו באים בהמשך לטענת בני ישראל (קרח יז, כח) "כל הקרב קרב אל משכן ה' מות יומת וגו'" שעל כן ציוה הקב"ה (שם ב) "אתה ובניך ובית אביך תשאו את עון המקדש". ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות - שהכהנים והלוים יהיו שומרים שלא יכנסו בני ישראל להמשכן.

ואין מזה הוכחה גמורה על עיקר הענין של שמירת המקדש, שלדעת הרמב"ם הוא בשביל כבוד המקדש, חלק ופרט בבית המקדש עצמו.

(ע"פ לקו"ש ח"ג ע' 56 ואילך)

ב. ושמירה זו מצוה כל הלילה. והשומרים הם הכהנים והלוים שנאמר (קרח יח, ב) "ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת". כלומר אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר (קרח יח, ד) "ושמרו את משמרת אהל מועד" ונאמר (במדבר ג, לח) "והכהנים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש".

ג. ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנאמר (במדבר יח, ה) "ושמרו את משמרת הקדש". ולשון שמירה אזהרה היא לא למדת ששמירתו מצות עשה. ובטול שמירתו מצות לא תעשה:

❧ ביאור ❧

[ב] ואתה ובניך אתך⁷. קאי על אהרן ובניו, הרי מצינו שכהנים הם שומרים. ושמרו את משמרת אהל מועד⁸. וקאי על הלוים, הרי מצינו שלוים הם שומרים.

עלי' שומרין (ספרי זוטא קרח יח, ד).

[ב] והשומרים הם הכהנים והלוים שנאמר (קרח יח, ב) ואתה ובניך אתך לפני אהל העדת. כלומר אתם תהיו שומרים לו. אתה ובניך אתך לפני אהל העדת - הכהנים מבפנים ולוים מבחוץ (ספרי קרח יח, ד), ונאמר (במדבר ג, לח) והכהנים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש. מנא הני מילי אמר אביי אמר קרא והכהנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו

א) פרט בבית המקדש, כלומר, שהמצוה היא מצד המקדש - שהמקדש צריך להיות נשמר, חובת ה"חפצא" (אלא שחיוב שמירה זו הוטל על הכהנים והלוים).

ב) שהיא פרט בעבודת הכהנים והלוים, כלומר, שמלכתחילה היא חובת ה"גברא" - ממצות הכהנים והלוים (אלא שהחיוב הוא לשמור את המקדש).

ויש לומר, שיסוד החילוק ביניהם הוא שאם מצות שמירת המקדש הוא מצד כבוד מקדש, אז הוא פרט במקדש; או השמירה היא כדי שלא יכנס במקדש זר וטמא וכיו"ב, אז הוא פרט בחיובי הכהנים והלוים, שעליהם מוטלת שמירה זו.

ויש לומר דהרמב"ם ס"ל ששמירת המקדש היא פרט במקדש, כפי שמצינו: א) לשון הרמב"ם הוא "אין שמירתו אלא כבוד לו אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטורין שאין עליו שומרין". ב) הרמב"ם מביא כל דיני השמירה בהלכות בית הבחירה בהם מדובר ע"ד קדושת ומצות בית

צינונים הערות והגהות

1. ספרי זוטא שם. 2. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ"ב. 3. פיה"מ שקלים פ"ה מ"א. 4. ראה ילקוט שמעוני ח"א תשנב. הובא סהמ"צ להרמב"ם מ"ע ב. 5. מונ"ח ג' פמ"ה. 6. ראה הערה א. 7. סהמ"צ להרמב"ם מ"ל"ט סז. 8. קרח יח, ב. יד. שם ד.

[ד] אמר יתעלה (במדבר ג, לח) "והחוננים לפני המשכן קדמה וכו' שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל", ומפסוק זה הוא הרמז שהכהנים שומרים שלש משמרות בשלשה מקומות ממה שנ' "שומרים משמרת למשמרת" טוטי.

תהיינה מנין המשמרות השומרים את המקדש בכללותו עשרים וארבע משמר, הסמיכו את זה למה שנאמר ברברי הימים (א כו, יז-יח) "למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר", הרי אלו עשרים וארבעה משמר, ואף על פי שקרא את כולם בפסוק זה "לויים" בעוד שיש

ד. מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ. וכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקום. הכהנים בשלשה מקומות והלויים בכ"א מקום:

ה. והיכן היו שומרים. כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות בנויות בצד שערי העזרה והרובין היו שומרים שם. בית המוקד כפה ובית גדול היה מקף רבדין של אבן^ט וזקני בית אב של אותו היום היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם:

ביאור

[ה] והרובים. נערים שלא הגיעו לעשות עבודה^{כא} מפני שהיו פחותים מי"ג^{כב}. בית המוקד . . מוקף רבדין. איצטבאות^{כג} - והן כסאות ארוכין.

מהם שלשה כהנים כמו שקדם. לפי שנקראו הכהנים לויים במקומות רבים אמר (יחזקאל מד, טו) "והכהנים הלויים בני צדוק", וכך פירש התלמוד^ד, וכן פירש "לפרבר - כמאן דאמר כלפי בר", כלומר שיהא המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן^ה.

[ה] ונתבאר בתלמוד^ט כי "הרובין" והם היורים הם אשר קראם "פרחי כהונה". "וכיפה", הוא הקמור, והוא שתקרתו היתה כעין חצי עגול^כ.

מראי מקומות

המוקד. בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד (תמיד פ"א מ"א. מדות פ"א מ"א). בנויות בצד שערי העזרה. שבצפון שער הניצוץ וכמין אכסדרה ה' ועל' בנוי על גביו (מדות פ"א מ"ד). עליית בית אבטינס (יומא פ"א מ"ה) על גבי שער המים היתה (ירושלמי יומא פ"א ה"ה), והרובין היו שומרים שם. והרובין שומרים שם (תמיד פ"א מ"א), בית המוקד כפה ובית גדול היה מקף רבדין של אבן וזקני בית אב של אותו היום היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם. בית המוקד . . וזקני בית אב ישנים שם, ומפתחות העזרה בידם (תמיד פ"א מ"א. מדות פ"א מ"ז).

[ד] מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ. אתה ובניך אתך לפני אהל העדות - הכהנים מבפנים ולויים מבחוץ (ספרי קרח יח, ד), וכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקום. הכהנים בשלשה מקומות והלויים בכ"א מקום. בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש (תמיד פ"א מ"א. מדות פ"א מ"א) והלויים בעשרים ואחד מקום (מדות שם. תמיד כז, א), דכתיב למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר אמרי הני כ"ד הוו . . תלתא מינייהו רכהנים ועשרין וחד דלויים (תמיד כז, א. עיי"ש).

[ה] כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית

ביאורי הרבי

שמירת המקדש, כמ"ש הרמב"ם ש"אין שמירתו אלא כבוד לו". דיש לומר, שתוכנו הוא כמ"ש הרא"ש (ריש מס' תמיד) "כבוד המקדש שלא יסוחו דעתם ממנו לא ביום ולא בלילה".

עפ"ז יובן למה השמירה הוא רק בלילה, ביום היו הכהנים עובדים עבודתם בבית המקדש, וצריך להיות בזה כוונה, ופשוט הוא, שהכהנים בעבודתם הרי זה היפך היסח הדעת מהמקדש; משא"כ בלילה, שאין עבודה בבית המקדש, נצטוו בשמירת המקדש "שלא יסוחו דעתם ממנו".

(ע"פ לקו"ש ח"ג ע' 56 ואילך)

פ"ח ה"א-ב

שמירת המקדש בלילה

כתב הרמב"ם: "שמירת המקדש מ"ע, ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין, ושמירה זו מצותה כל הלילה".

וצריך להבין, אם שמירת המקדש אינו "אלא כבוד" למקדש, הרי צריכה להיות שמירתו כל היום וכל הלילה, ולמה השמירה הוא רק בלילה?

ויובן בהקדם ביאור תוכן כבוד המקדש, שהוא יסוד מצות

צינונים הערות והנהות

טו. תמיד כו, א. טז. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. יז. תמיד כו, א. יח. פיה"מ מדות פ"א מ"ז. יט. תמיד כו, ב. כ. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. כא. תמיד כז, א. כב. כס"מ. רא"ש תמיד שם. כג. פיה"מ מדות פ"ג מ"ה. כד. ובית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רבדין של אבן. בכ"ז: בית המוקד בארץ.

הלכות בית הבחירה ח-ו

לקוטי רמב"ם עט

ו. לא היו הכהנים שומרים ישנים כנגדי כהנה אלא מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ. כדרך כל שומרי חצרות המלכים שלא יישנו על המטות:

ז. ארע קרי לאחד מהן. הולך במסבה שתחת הקרקע שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד שנפתחין השערים בבקר יוצא והולך לו:

ח. והיכן היו הלויים שומרים. על חמשה שערי הר הבית. ועל ארבע פנותיו מתוכו. ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ שאסור לישב

ביאור

[ו] ומניחין אותן כנגד ראשיהן. פי' אצל ראשיהם.

[ו] ואמרו "איש כסותו בארץ", להשמיענו שאסור לישן על המטות באותן המקומות^כ. ואמרו על בגדי כהונה "מניחין אותן תחת ראשיהם", רצה בכך "כנגד ראשיהם" וכך באר התלמוד^כ, לפי שאינם יכולים להניחם מראשותיהם, לפי שבגדי כהונה שיש בהם שעטנז דוקא אסור ליהנות בהם זולתי בשעת עבודה, ובגדי כהן הדיוט יש בהן שעטנז כלומר האבנט^כ.

[ז] ואמרו שבעל קרי מהלך במסבה והיא הדרך שתחת המקדש, מורה על הכלל שאצלינו והוא אמרם^כ "מחילות לא נתקדשו" ומחילות הם השבילים שהיו תחת העזרה. ואמרו "יוצא והולך לו" מפני שהוא טבול יום ואסור לו להכנס לעזרה עד שיעריב שמשו כמו שיתבאר בתחלת כלים^{כט}.

משנה: ר' אליעזר בן יעקב אומר במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בטרדה. פירוש הרמב"ם: ור' אליעזר בן יעקב אומר שאין טבול יום זה חוזר לבית המוקד, אלא יוצא מכל הר הבית, כי טרה הוא השער הצפוני משערי הר הבית כמו שנזכר לעיל בפרק זה^{לא}. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב^{לב}.

[ח] וכן פירש^{לג} "לפרבר - כמאן דאמר כלפי בר", כלומר שיהא המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן, וטעם הדבר כמו שבארו מפני שאסור לישב בתוך העזרה כמו שהזכרנו כמה פעמים^{לד}, ואינם יכולים לעמוד כל הלילה, ולפיכך יהיה

מראי מקומות

קרי באחד מהן יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה (תמיד פ"א מ"א, מדות פ"א מ"ז), שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו. מסייע ל' לר' יוחנן דאמר מחילות לא נתקדשו (תמיד כז, ב. פסחים סז, ב) כי קאמר רבי יוחנן בפתוחות להר הבית (פסחים פו, א), וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד שנפתחין השערים בבקר יוצא והולך לו. ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה, בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהשערים נפתחים, יוצא והולך לו (תמיד פ"א מ"א).

[ח] והיכן היו הלויים שומרים. על חמשה שערי הר הבית. ועל ארבע פנותיו מתוכו. ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ שאסור

[ו] לא היו הכהנים השומרים ישנים כנגדי כהנה אלא מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ. ופרחי כהונה איש כסותו בארץ ולא היו ישנים כנגדי קדש אלא פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהן ומתכסין בכסות עצמן (תמיד פ"א מ"א). אמר רב פפא לא תימא תחת ראשיהן אלא אימא כנגד ראשיהן (יומא סט, א. תמיד כז, א). כדרך כל שומרי חצרות המלכים שלא יישנו על המטות. ואמאי לעיילי מטות אמר אביי לאו אורח ארעא לעיולי מטות לבית המקדש (תמיד כז, ב).

[ז] ארע קרי לאחד מהן. הולך במסבה שתחת הקרקע. אירע

ביאורי הרבי

כתיב (שם מ"ד) "ושבעה שערים היו בעזרה"? ומתרץ בגמרא שני תירוצים, "אמר אביי תרי מינייהו (מה"שבעה שערים)" לא צריכי שימור [ולכן] אמר התנא שהשמירה הוא רק על "חמשה שערי העזרה", רבא אמר תנאי היא . . ואיכא תנא דאמר שבעה ואיכא תנא דאמר חמשה הוו".

ולפ"ז נמצא שהרמב"ם פסק כאביי, ותמוה, הרי הכלל במחלוקת אביי ורבא דהלכה כרבא?

ויתבאר ע"פ דברי הרמב"ם בפירוש המשניות, שהמשנה ד"חמשה שערים" הוא "לדעת תנא קמא, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו בעזרה והוא המדבר

פ"ח ה"ח

שמירה בשער המוקד ושער הניצוץ

כתב הרמב"ם: "והיכן היו הלויים שומרים . . ועל חמשה שערי העזרה" - והנה לעיל (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם "ושבעה שערים היו לעזרה", וא"כ למה שמרו הכהנים רק על חמשה מהם? מבאר הרמב"ם בהמשך דבריו - "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ".

והנה מקור הדברים הוא בגמרא תמיד (כז, א), ושם הקשו, במשנה אחת כתיב (מדות פ"א מ"א) "והלויים (שומרים) באחד ועשרים מקום כו' חמשה על חמשה שערי העזרה", ולהלן

ציונים הערות והגהות

כה. גמ' תמיד שם. כו. יומא סט, א. תמיד כז, א. כז. פיה"מ תמיד שם. כח. תמיד כז, ב. פסחים סז, ב. פו, א. כט. פ"א מ"ח. ל. פיה"מ תמיד פ"א מ"א. לא. מ"ג. לב. פיה"מ מדות פ"א מ"ז. לג. תמיד כז, א. לד. נסמן לעיל פרק ז' הערה כב.

המשמר מבחוץ כדי שיוכל לשבת ליה.

בְּעֶזְרָה. וְעַל חֲמִשָּׁה שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה חוּץ לְעֶזְרָה שְׁהָרֵי הַכְּהֻנִּים שׁוֹמְרִים עַל שַׁעַר הַמּוֹקֵד וְעַל שַׁעַר הַנִּיצוֹץ. הָרֵי שְׁמוֹנֶה עָשָׂר מְקוֹם:

מראי מקומות

יתב דאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (אמרינן) [עבדינן] מבחוץ (תמיד כז, א). שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ אמר מר ה' על ה' שיערי עזרה וה' שיערים הוא דהוי בעזרה ורמינהו זי שיערים היו בעזרה ג' בצפון וג' בדרום ואחד במזרח אמר אביי תרי מינייהו לא צריכי שימור (תמיד כז, א. עיי"ש).

לישב בעזרה. ועל חמשה שיערי העזרה חוץ לעזרה. והלויים בעשרים ואחד מקום, חמשה על חמשה שיערי הר הבית ארבעה על ארבע פנותיו תוכו, חמשה על חמשה שיערי העזרה, ארבעה על ארבע פנותי' מבחוץ (מדות פ"א מ"א). מאי שנא הר הבית דעבדינן מתוכו ומאי שנא עזרה דעבדינן מבחוץ, אמרי הר הבית דאי תמה ובעי מיתב [מצי] יתיב (אמרינן) [עבדינן] מתוכו, עזרה דאי תמה ובעי למיתב לא מצי

ביאורי הרבי

לפי הנ"ל יובן מה שצריך ביאור בלשון הרמב"ם "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ", ולא "על בית המוקד ובית הניצוץ" שבהם היו השמירה ע"י הכהנים (כמ"ש לעיל ה"ה). כי בזה מדגיש הרמב"ם, שגם שני שיערים אלו היו להם דין שער ובמילא הם מחוייבים בשמירה, והטעם שלא שמרו שם הלויים הוא, כי ע"י שמירת הכהנים "בבית המוקד ובית הניצוץ" הם בדרך ממילא "שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ".

כלומר, שבדין השמירה בבית המוקד ובבית הניצוץ ישנו שני דינים: א) חיוב השמירה מצד ה"בית" השייך לכהנים; ב) מצד השערים השייך (בעיקר) ללויים, אלא מכיון שע"י שמירת הכהנים בבית המוקד ובבית הניצוץ הם בדרך ממילא שומרים (גם) על שער המוקד ועל שער הניצוץ, ולכן לא הוצרכו הלויים לשמרו.

ע"פ כהנ"ל יובן ההכרח לומר שהתנא דמשנה הראשונה לא ס"ל כהתנא דמשנה השני', דהנה, בתחלת משנה הראשונה דנה התנא בכל המקומות ששמרו בהם הכהנים והלויים, וז"ל המשנה: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד, והלויים כו' חמשה על חמשה שיערי העזרה".

ונמצא, שהתנא מזכיר רק את השמירה (שע"י הכהנים) בבית הניצוץ ובית המוקד, ושמירת הלויים "על חמשה שיערי העזרה", א"כ אם נאמר שתנא זה ס"ל ש"ז' שיערים היו בעזרה", ובמילא הם מחוייבים בשמירה, והטעם שהלויים שמרו רק על חמשה מהם, כי הם נשמרים ע"י הכהנים, נמצא שאינו מזכיר (אפילו ברמז) ע"ד חיוב השמירה על שער הניצוץ ועל שער המוקד;

ועוד וג"ז עיקר, כלל הוא במקום שאפשר לומר שהתנא דוקא קאמר ופירש דבריו, אין אומרים שהם לאו דוקא וסתם וכו'.

ולכן מוכרחים לומר שהתנא ס"ל ששערים אלו לא היו מחוייבים בשמירה, ואם אינם מחוייבים בשמירה אין להם דין שער, עפ"ז בהכרח לומר שהתנא ס"ל שחמשה שיערים היו בעזרה.

(ע"פ לקוטי רמב"ם ח"י"ח ע' 212 ואילך)

כאן, ויש מהם מי שאמר ז' והיא דעת רבים . . ולדעת החכמים הי' המשמר על חמשה שיערים מן השבעה".

מזה שהרמב"ם מתחיל לתרץ כרבא - שהוא מחלוקת תנאים, ומסיים כאביי - שלפי התנא ששבעה שיערים היו בעזרה הי' המשמר רק על חמשה מהם - מוכרחים לומר:

שאף לדעת רבא דאמר "תנאי היא" אין המחלוקת אלא במספר השערים בלבד, אבל לא בנוגע השמירה שעל השערים, ולדברי הכל היתה השמירה רק על חמשה שיערים, דהיינו, שגם התנא דס"ל "שבעה שיערים היו בעזרה" מודה שהשמירה היתה רק על חמשה מהם [אבל לדעת אביי אין מחלוקת כלל, וכולם סוברים ש"שבעה שיערים היו בעזרה" ו"תרי מינייהו לא צריכי שימור"].

אך לפ"ז יוקשה, דמאחר שגם לדעת רבא אין סתירה בין "שבעה שיערים היו בעזרה" ל"חמשה על חמשה שיערי העזרה", מהו ההכרח לומר שאי אפשר למיקם התנא דמשנה הראשונה ("חמשה על חמשה שיערי העזרה") כהתנא דמשנה האחרת שאומר ד"שבעה שיערים היו בעזרה", אלא מוכרח לומר שחולק עליו וס"ל ד"חמשה הוו"?

והביאור בזה, דידוע הכלל שאין מחלוקת במציאות, ועפ"ז יש לומר בעניננו - במחלוקת כמה שיערים היו בעזרה, המחלוקת אינה כמה שיערים היו בפועל, אלא לדברי הכל הי' י"ג שיערים (כמובא במשנה (מדות פ"ב מ"ו. שקלים פ"ו מ"ג)), וזה שמצינו שנחלקו במספר השערים אם הי' ה', ז', ח' (תמיד שם) או י"ג, המחלוקת אינה אלא כמה מהי"ג שיערים היו להם דין שער.

ואחד מן הנפק"מ בזה, שרק השערים שיש להם דין שער מחוייבים בשמירה.

ולפ"ז מחלוקת התנאים לדעת רבא היא, דתנא דמשנה הראשונה ס"ל שהשמירה היתה רק על "חמשה שיערי העזרה" - הגם שלפועל הי' י"ג שיערים - הוא, מפני שרק חמשה שיערים אלו הי' להם דין שער; ותנא דמשנה השני' ס"ל ששבעה מהי"ג שיערים הי' להם דין שער, ובמילא חל על כל אחד מהם חיוב שמירה, והטעם שהלויים שמרו רק על חמשה מהם, אינו מפני שאינם חייבים בשמירה, אלא מפני שהם כבר נשמרים ע"י כהנים.

הלכות בית הבחירה ח ט-יא

לקוטי רמב"ם פא

[י] "בן בבי על הפקיע", על ההלקאה בשוטלי כמו שיתבאר לך במסכת מדות לי שהכהנים והלויים שומרים סביב המקדש סביב סביב, וזו מצוה אפילו אין שם שום פחד, ומבקרין כל הלילה ומי שנמצא ישן לוקה בשוט ובגדיו נשרפין, והיה בן בבי ממונה על פעולה זו"ח.

זה שעל השומרים הוא איש הר הבית שמסבב על הלויים בכל לילה וכל מי שישן על משמרו מלקה אותו במקלו ושורף את כסותו"ט.

[יא] משנה: נטל את המפתח ופתח את הפשפש, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו אחריו ושתי אבוקות של אור בידן, נחלקו לשתי כתות, אלו הולכין באכסדרה דרך המזרח, ואלו הולכין באכסדרה דרך המערב. פירוש הרמב"ם: כבר בארנו כמה פעמים^{מא} כי אכסדרה היא "אלפרטל" שדרך לעשות לפני הבתים, והם בליטות של עץ יוצאות מן הכתלים ועושים עליהן מעזיבה, ואסור לעשות דבר זה במקדש והוא אמרם^{מב} "מנין שאין עושים

אכסדראות בעזרה תלמוד לומר (פ' שופטים טז, כא) לא תטע לך אשרה כל עץ", ולפיכך אמרו בתלמוד שהאכסדרה האמורה כאן אינה אלא בנין בולט בגוף כתלי העזרה מסביב לכולה והוא אמרם^{מג} "אכסדראות של בנין היו", ולא היה קרוי של עץ כשאר האכסדראות. ופירוש "פשפש" דלת קטנה בגוף הרלת הגדולה כעין אותם הנקראין "כ'וכ'ה". ואמרו "אלו הולכין ואלו הולכין", רוצה לומר ההולכין אחר נושא אבוקה זו וההולכין אחר נושא האבוקה השניה^{מד}.

"ועושי חבתיך", הם העושים חבתי כהן גדול, וכאשר נצייר את המקדש^{מה} יתבאר לך מקום אותה הלשכה היכן היתה בעזרה^{מז}.

מראי מקומות

של מקדש וירפק על הכהנים שבבית המוקד והן פותחין לו. באיזו שעה בא הממונה לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלאחריו או מלפניו. הממונה בא ורפק עליהן והן פותחין לו (תמיד פ"א מ"ב). נטל את המפתח ופתח את השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות. כת הולכת למזרח וכת הולכת למערב. והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חבתיך. הגיעו אלו ואלו אומרין שלום הכל שלום. והעמידו עושי חבתיך לעשות חבתיך. נטל את המפתח ופתח את הפשפש, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו אחריו ושתי אבוקות של אור בידן, נחלקו לשתי כתות, אלו הולכין באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכין באכסדרה דרך המערב, היו בודקין והולכין עד שהן מגיעין למקום בית עושי חבתיך, הגיעו אלו ואלו, אומרין שלום, הכל שלום. העמידו עושי חבתיך לעשות חבתיך (תמיד פ"א מ"ג).

ט. ועוד שומרים בלשכת הקרבן ובלשכת הפרכת ואחורי בית הכפרת:

י. ומעמידין ממנה אחד על כל משמרות השומרים. ואיש הר הבית היה נקרא. והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה. ואבוקות דלוקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך נכר שהוא ישן חובטו במקלו. ורשות היה לו לשרף את כסותו עד שהיו אומרין בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרתו:

יא. בשחר קדם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממנה של מקדש וירפק על הכהנים שבבית המוקד והן פותחין לו. נטל את המפתח ופתח את השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות. כת הולכת למזרח וכת הולכת למערב. והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חבתיך. הגיעו אלו ואלו אומרין שלום הכל

ביאור פ

[ט] ואחורי בית הכפורת. פי' אחורי קדש הקדשים, ששם הכפורת^{מז}.

אכסדראות בעזרה תלמוד לומר (פ' שופטים טז, כא) לא תטע לך אשרה כל עץ", ולפיכך אמרו בתלמוד שהאכסדרה האמורה כאן אינה אלא בנין בולט בגוף כתלי העזרה מסביב לכולה והוא אמרם^{מג} "אכסדראות של בנין היו", ולא היה קרוי של עץ כשאר האכסדראות. ופירוש "פשפש" דלת קטנה בגוף הרלת הגדולה כעין אותם הנקראין "כ'וכ'ה". ואמרו "אלו הולכין ואלו הולכין", רוצה לומר ההולכין אחר נושא אבוקה זו וההולכין אחר נושא האבוקה השניה^{מד}.

[י] ומעמידין ממנה אחד על כל משמרות השומרים. ואיש הר הבית היה נקרא. והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה. ואבוקות דלוקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך נכר שהוא ישן חובטו במקלו. ורשות היה לו לשרף את כסותו עד שהיו אומרין בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרתו. איש הר הבית ה' מחזר על כל משמר ומשמר, ואבוקות דולקין לפניו, שכל משמר שאינו עומד ואמר לו איש הר הבית שלום עליך, נכר שהוא ישן, חובטו במקלו. ורשות ה' לו לשרוף את כסותו, והן אומרין מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרו (מדות פ"א מ"ב).

[יא] בשחר קדם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממנה

צינונים הערות והגהות

לו. יומא כג, א. לז. פ"א מ"ב. לח. פיה"מ שקלים פ"ה מ"א. לט. מדות פ"א מ"ב. מ. הל' כלי המקדש פ"ז ה"ד. מא. נסמן לעיל פרק א הערה סה. מב. תמיד כ"ח, ב. מג. שם. מד. פיה"מ תמיד פ"א מ"ג. מה. סוף מסכת מדות. הועתק לעיל ספ"ו. מו. פיה"מ פ"א מ"ג. מז. תפ"י מדות פ"א מ"א.

שְׁלוֹם. וְהַעֲמִידוּ עוֹשֵׂי חֲבִיתִין לַעֲשׂוֹת חֲבִיתִין:

יב. כִּסְדָר הַזֶּה עוֹשִׂין כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה חוּץ מִלֵּיל שַׁבַּת שְׁאִין בְּיָדָם
אוֹר אֶלָּא בּוֹדְקִין בְּנֵרוֹת הַדְּלוּקִין שֶׁם מַעֲרֵב שַׁבַּת:

סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא, סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לומ"ם, ומבלשין את כל העזרה^{מט}, ומעמידין עושי חביתין לעשות החביתין^{נא}.

בריך רחמנא דסייען

מראי מקומות

[יב] כסדר הזה עושין בכל לילה וליילה חוץ מלילי שבת. חביתין לעשות חביתין, תיפתר בחול (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ח. מכשירין מהו שירדחו את השבת בלילה והתנין העמידו עושה ירושלמי מגילה פ"ב ה"ז).

ביאורי הרבי

פ"ח ה"ב

איסור שבות במקדש וסיום הלכות בית הבחירה

בסוף פרק האחרון דהלכות בית הבחירה, בו מבאר הרמב"ם הלכות שמירת המקדש, לאחרי שמתאר את סדר הבדיקה של הכהנים בעזרה בתחילת היום, עם "אבוקות של אור בידם", אם הכל כראוי, מסיים הרמב"ם (בהלכה בפני עצמה):

"כסדר הזה עושין בכל לילה וליילה חוץ מלילי שבת שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת".

ותמהו המפרשים (כס"מ), דשנינו שאין שבות במקדש, ולמה הוצרכו להשתמש בנרות הדולקים שם מערב שבת, ולא טלטלו הנרות בלילי שבת, שאינה אלא איסור שבות?

והביאור בהקדים, דענין שמירת המקדש הוא כבוד למקדש, כמ"ש הרמב"ם (לעיל ה"א) "אין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין, לפלטרין שאין עליו שומרין". ונתבאר במקום אחר (לקו"ש ח"ג ע' 61 ואל"ך), שענין כבוד זה הוא שאין מסיחין דעת מהמקדש.

לפ"ז מובן, שענינה של בדיקה זו הוא מצד כבוד המקדש, שהרי הוא העדר היסח הדעת מהמקדש, שהוא כבוד המקדש. ומאחר שבדיקה זו היא לכבוד המקדש יובן הביאור, ובהקדים ענין נוסף, דמבואר במפרשים (פנ"י שבת כא, ב), דטומאה הותרה בציבור רק מצד הצורך בעבודה, אבל לשם ענינים דחיבתן של ישראל נמנעים מההיתר דטומאה הותרה בציבור. שכן אין מקום להשתמש בהיתרים דוחקים ובדיעבד כשבאים להראות חיבה.

עפ"ז יש לומר בענינו, מאחר שבדיקה זו אינו מעבודות המקדש, אלא מצד כבוד המקדש, וכשבאים להראות ולתת כבוד, אינו מתאים שיודקו להיתרים - דאין שבות במקדש.

[ע"פ הנ"ל יומתק עוד:

הטעם שהכהנים הבודקים אומרים אלו לאלו "הכל שלום" (לעיל ה"א), ולא "הכל במקומו" וכיו"ב, שהוא לשון שמתאים יותר לתוכן הדברים שהכל מסודר ומוכן לעבודה, מפני שזה לשון מכובד יותר, וזהו כל ענין הבדיקה - כבוד המקדש.

ציונים הערות והנהגות

מח. תמיד בו, א (במשנה). ועיין כח, א. מט. ראה מדות פ"א מ"ז. נ. תמיד בו, א (במשנה). כח, א. נא. הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"א.

גם הטעם שהרמב"ם קבע ענין הבדיקה והפרט שבשבת שונה מבחול בהלכות בית הבחירה, הוא, מפני שענין הבדיקה (אינו הכנה להעבודה, אלא) כבוד המקדש, פרט בהמקדש עצמו, וגם זה שבשבת שונה מבחול הוא (גם) מצד כבוד המקדש, כי ע"ז ולא השתמשו בשום היתר, נעשה הבדיקה באופן הכי מהודר ומכובד.

הטעם שהרמב"ם קבע הפרט שבשבת שונה הבדיקה מבחול בהלכה בפני עצמו, דלכאורה אינו אלא הוספה להלכה שלפנ"ז, הוא, כי בהלכה זו משמיענו שהבדיקה ה' באופן הכי מכובד ומהודר - שלא השתמשו בו בשום היתר.

* * *

ע"פ הנ"ל יש לומר תירוץ נוסף לקושיית המפרשים, ובהקדים, בנוגע למלאכה במקדש בשבת ויום טוב מצינו שני הפכים, מצד אחד - מצוה לעשות כל עבודת הקרבנות בשבת ויום טוב, אבל מאידך גיסא - אין בנין בית המקדש דוחה את השבת.

ויש לומר ההסברה בזה, כשמדובר בעבודה בתוך המקדש - אז דוחה את השבת; אבל כשמדובר בעבודה כדי לעשות ולבנות המקדש - אז אינו דוחה את השבת.

ועד"ז יש לומר בענינו - בנוגע שבות במקדש, החכמים התירו שבות במקדש רק בעבודות בתוך המקדש, משא"כ בנוגע בנין הבית עצמו (כולל - כבודו) לא התירו בו החכמים שבות.

וזה יובן בהקדם ענין נוסף, דהגאון הרגזובי ביאור בארוכה (צפע"נ עה"ת ויקהל ע' קסה-קסו), שמצות בנין המקדש אינו פעולת הבני', אלא תוצאת הבני', שיהי' בית הבחירה.

ונמצא, שבדיקה זו שהוא כבוד למקדש, הוא המשך וחלק מבנין המקדש - והבדיקה הוא ע"ד בדק הבית, שהבית נעשה ע"ז מכובד ומהודר יותר.

ומאחר שהחכמים לא היתרו מלאכה בשבת ושבות כדי לפעול את בנין הבית, נמצא שגם בדיקה זו אינו דוחה את האיסור של שבות, כי הוא חלק מבנין הבית.

הלכות בית הבחירה

פג

ביאורי הרבי

ענין זה עצמו מודגש בפרק האחרון דהלכות בית הבחירה, שמהאי טעמא קבע הרמב"ם הדינים של שמירת המקדש בהלכות בית הבחירה, כי שמירת המקדש פועלת שיהי' בית הבחירה - בית של כבוד ומקום ראוי להיות בית הבחירה. ומתבטא בסיום הענין, מחמת שהבדיקה היא פרט ב"בית הבחירה" אינו דוחה את השבת, כולל - גם לא שבות.

(ע"פ לקו"ש חכ"א ע' 238 ואילך. שם ח"מ (א) ע' 266 ואילך)

* * *

עפ"ז יש לבאר הקשר בין הסיום דהלכות בית הבחירה עם תחילתה, דהנה בתחלת הלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם: "מצות עשה לעשות בית לה'", ומהלשון "לעשות" (ולא "לבנות") למדים, שהמצוה (אינו פועלת הבנין, אלא) היא תוצאת הבנין - שיהי' בית לה' עם כל הפרטים שבית זה זקוק להם.

ענייני בית הבחירה

מספר יחזקאל

(א) בעשרין וחמש שנים לגלותנו בראש השנה דשתא בעשרא לירחא בארבע עשרי שנים בטר דאתרעת קרמא בכרן יומא הדין שרת עלי רוח נבואה מן קדם יי ואעיל יתי לתמן: (ב) ברות נבואה דשרת עלי מן קדם יי אעלני לארעא דישראל ואשריני על טור רם לתדא ועלוהי כבנין קרמא מדרומא: (ג) ואעיל יתי לתמן והא

מ (א) בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הכתה העיר בעצם | היום הזה היתה עלי יד יהוה ויבא אתי שמה: (ב) במראות אלהים הביאני אל ארץ ישראל ויניחני אלהי גבתי מאד ועליו כמבנה עיר מנוב:

(ג) ויביא אותי שמה והנה איש מראהו כמראה נחשת ופתיל פשתים ביחו

רש"י

שנה הראהו בנין הכית לעתיד לבא: (ב) במראות אלהים הביאני לא הולכני שם אלא הראני כאילו אני שם: אף הר גבוה מאוד. שכן הוא עתיד להיות גבוה שנא' (ישעי' ז) ונשא מגבעות: כמבנה עיר. ככנין עיר: מנגב. זכרוננו של הכ: (ג) כמראה נחושת. כעין זיו החיות וגוללים כעין נחשת קלל: ופתיל פשתים בידו. למדידת קרקע אף (דבר) יפה מחבל פשתים: וקנה המדה. למוד צו את עובי החומה

(א) בראש השנה בעשור לחודש. לחזקי שנה שראש השנה שלה בעשור לחדש הוא אומר זה יוצל שחבר הכית בשנת ל' ושש ציובל שהתחיל בשמנה עשרה שנה לישעיהו ולסוף ארבע עשרה היה ראוי היובל להיות שנת עשרים וחמש נגלות יכניה שגלה בעשרים ושש ציובל י"ד של יאשיהו מ"ח עד ל"א ויהי קיים י"א: יד ה': חזק תוקפו להוליכני על כרחי: ויבא אותי שמה. אל העיר ההוכתה היא ירושלים אותה

מצודת ציון

(א) בעצם. ענין עצמות הדבר וגופו וכן לא נכחד עצמי ממך (תהלים קלט): (ב) ויניחני. מל' הנחה: כמבנה. מל' בנין: (ג) ופתיל. חוט כפול ושזור כמו פתיל תכלת (שמות לט) והוא קו המדה:

ואז היה בשנת החמישית לגלות יהויכין והמראה הזאת היתה בשנת כ"ה לגלות יהויכין וא"כ היתה בשנת היובל וכבר עברו י"ד שנה מעת שהוכתה העיר בימי צדקיה כי הוא מלך י"א שנה אחר גלות יהויכין: יד ה'. כח חזק הנבואה להוליכני בעל כרחי: שמה. ר"ל אל העיר ההוכתה האמורה למעלה: (ב) במראות אלהים. ר"ל לא הביאני באמת אלא נדמה לי במראה הנבואה כאלו הביאני אל ארץ ישראל ושם הניח אותי על הר גבוה מאד והוא הר הבית: ועליו. וסמוך אל ההר ההוא היה כבנין עיר והיא ירושלים והיתה מנגד ההר: (ג) ויביא וכו'. ר"ל וכאשר הביא אותי שמה ראיתי והנה איש הוא המלאך הדובר בי שהיה מראהו כמראה נחושת כדבר הזהיר ובהירות וכעין שנאמר בחיות ונוצצים כעין נחושת קלל (לעיל א): ופתיל פשתים בידו. למדוד בו מדידת הבנין: וקנה המדה. גם היה בידו קנה

מצודת דוד

(א) לגלותינו. הוא גלות יהויכין כי אז גלה יחזקאל: בראש השנה בעשור לחודש. איזו היא שנה שראש השנה שלה היא בעשור לחדש זו היא שנת היובל שהתחלתה ביום הכפורים בעשור לחודש השביעי כי המרכבה ראה בשנת שלשים ליובל כמ"ש שם

רד"ק

מקומו כי ארץ ישראל גבוה מכל הארצות וירושלם גבוה מכל ארץ ישראל: ועליו כמבנה עיר מנוב. פי' ועליו בסמוך לו כמו ועליו מטה מנשה כי בית המקדש יהיה בנוי בהר כמו שהיה והעיר ירושלים סמוכה לו מנגב והראהו בנין הבית העתידי כמו שהראהו חרבנו לנחם בנבואה זו בית ישראל אשר גלו כי לא תאבד תקותם ועוד ישובו אל הארץ וישבו בה לבטח ובנין הבית יהיה יותר ממה שהיה בתחילה: כמבנה. שם סמוך בשקל מקנה וענינו בנין הראהו כמו עיר בנויה או שהיו בנוין אותה ובנין הבית הראהו איך היו בונים אותו והראה לו האיש שהיה עומד על הבונים ומודד האורך והרוחב איך יבנו: (ג) ויבא אותי שמה והנה איש מראהו כמראה נחשת. כאילו אמר מלאך מן השמים מודד הבנין והמלאך ראהו הנביא בדמות איש כמו שנאמ' ביהושע והנה איש עומד לנגדו ומה שאמר כמראה נחשת כמו שאמר במראה אשר בתחילת הספר ונוצצים כעין נחשת קלל ונחושת שם משותף

(א) בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחודש בי"ד שנה אחר אשר הכתה העיר. בשלשים שנה ליובל ראה הסתלק הכבוד מישראל כמו שכתבנו בתחלת הספר והוא השנה מהחמשי' לגלות המלך יהויכין כמה נשאר מן היובל כ' שנה שש שנים של צדקיהו שהרי עברו לו חמש וי"ד שנה אחר אשר הכתה העיר הרי כ' והיא שנת החמשים שהיא שנת היובל זהו שאמר בר"ה בעשור לחדש איזו היא שנה שר"ה שלה בעשרה לחדש הוא אומר זה שנת היובל ולפי שהעבדים היו יוצאים מעבדות לחירות בשנת היובל ביום הכפורים הראה לו הקדוש ברוך הוא צאת מהגלו' ובבנין הבית בשנת היובל וביום הכפורים כי בו יסלח האל לעון ישראל וחתטתם לא יזכר עוד: שמה. העיר שזכר: (ב) במראות, אף הר גבוה מאד. זהו הר הבית והראהו לו גבוה מאד כי כן יהיה במעלה גבוה מאד ונשא כמו שכתוב נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות וגם בעצמו הוא גבוה לפי

גְּבֵרָא חֲנוּיָהּ פְּחוּז נְחֻשָׁא וְחוּט דְּכִיתְנָא
 בְּיַדְיָהּ וְקִנְיָ מִשְׁחָתָא וְהָא קָאִים בְּתַרְעָא:
 (ה) וּמְלִיל עָמִי גְּבֵרָא בַר אָדָם חֲנוּיָ בְּעֵינֵיךָ
 וּבְאֹזְנֵיךָ שְׁמַע וְשׁוּי לְבָבְךָ לְכָל דִּי אָנָּא
 מִחֲנוּי יִתֵּךְ אֲרִי בְּדִיל לְאַחֲזִיּוּתְךָ אֶתְּוֹתְבָתָא
 הִלְכָא חֲנוּי יֵת פִּל דְּאֵת חֲנוּי לְבֵית יִשְׂרָאֵל:
 (ו) וְהָא שׁוּרָא מְבָרָא לְבֵיתָא סְחֹר סְחֹר
 וּבְיַד גְּבֵרָא קִנְיָ מִשְׁחָתָא דְחַד מְנַהֵן שִׁית
 אֲמִין בְּאֲמַתָּא דְהִיא אִמָּה וּפְשָׁךְ וּמִשָּׁח יֵת
 פּוֹתְנָא דְבְנֵינָא קִנְיָ חַד וְרוּמָא קִנְיָ חַד:

וְקִנְיָהּ הַמִּדָּה וְהוּא עֵמֶד בְּשַׁעַר: (ה) וַיְדַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ
 בְּנֵי אָדָם רְאֵה בְּעֵינֶיךָ וּבְאֹזְנֶיךָ שְׁמַע וְשׁוּי לְבָבְךָ לְכָל
 אֲשֶׁר־אֲנִי מֵרְאֵה אוֹתְךָ כִּי לְמַעַן הִרְאוֹתְכָה הִבְאֵתָהּ
 הִנֵּה הֵנֵךְ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־אֵתָהּ רְאֵה לְבֵית יִשְׂרָאֵל:
 (ו) וְהִנֵּה חוֹמָה מְחוּץ לְבֵית סָבִיב | סָבִיב וּבְיַד הָאִישׁ
 קִנְיָהּ הַמִּדָּה שֵׁשׁ־אֲמוֹת בְּאֲמָה וְטַפַּח וַיִּמְד אֶת־רֹחַב
 הַבְּנִין קִנְיָהּ אֶחָד וְקוֹמָה קִנְיָהּ אֶחָד: (ו) וַיָּבֹא אֶל־שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקְּדִימָה

רש"י

ו' שהוא אמה וטופח צלמה צת חמשה: רוחב הבנין. עובי החומה:
 וקומה קנה אחד. וזכו היא קומה חלונה שהיא סביב הר הבית והיא
 היתה נמוכה כמו שטינו כל הכתלים שהיו סס היו גבוהים חוץ מכותל
 מזרחי שהיה שוקף את הפרה עומד בהר המשחה כו': (ו) ויבא
 אל שער אשר פניו דרך הקדימה. נכנס לתוך הסיקף וזא לו

ולורך ורוחב השערים: (ד) לכל אשר אני מראה אותך. ענין
 הבנין: הובאתה הנה. מצב: (ה) והנה חומה מחוץ לבית. בנין
 צית אחד הראוי בלפון ההר והחומה מחוץ סביב סביב כך מפורש בסוף
 הספר שהעיר נדרוס והצית בלפון: שש אמות באמה וטופח.
 שית אמן צלמתא דהיא אמתא ופסך כן ט"ו זו היא אמה ציגונית צת

מצודת ציון

וקנה. מטה ומקל: (ה) וטופח. כן יקרא מדת ד' אצבעות אגוד יחד:

מצודת דוד

המדה (והוצרך גם לפתיל למדוד על ידו מדה מרובה כי בקנה יש
 טורח רב למדוד מדה מרובה כי יצטרך בכל פעם לרשום המקום

שכלה מדת הקנה למען למדוד משם ולהלך ועם כי היה במראה הנבואה מ"מ הראהו באופן הנאות אל המוחש ולכן היה בידו פתיל
 ארוך ובו מדד מדה מרובה בפעם אחת ולאח"ז מדד הפתיל בקנה המדה לדעת כמה בו וגם מדה פחותה ממלא הקנה יקשה לשער
 ולצמצם עם הקנה ולא כן בפתיל כי אפשר לכפלו כרצונו לשער ולצמצם לפי מדת הקנה): והוא. המלאך הזה היה עומד בשער של
 חומת הר הבית: (ד) ראה בעיניך. שעור המדה: ובאזניך שמע. מהו הדבר הנמדד: ושים לבך. להבין הדברים: למען הראותכם. למען
 הראות לך בנין בית העתיד הובאתה מבבל אל המקום הזה: הגר וגו'. כדי לנחמם ולחזק תקוותם: (ה) והנה חומה. והנה ראיתי חומה
 מחוץ לבית בכל סביבו והוא חומת הר הבית: שש אמות וגו'. ר"ל שהיה הקנה מחזיק שש אמות גדולות שכל אמה מהם היה במדת
 אמה של חול שהיא אמה בת חמשה טפחים ועוד טפח יותר וא"כ היה מדת הקנה שלשים וששה טפחים: הבנין. ר"ל בנין החומה
 ההיא: וקומה קנה אחד. למען יהיה נראה מבחוץ כל בנייני הבית ולא יעלימם החומה ההיא מעין הרואה לכן היתה נמוכה כי זה נוייה
 ויפיה: (ו) ויבוא. המלאך נכנס בתוך הסיקף החומה ההיא וזא לו לעזרת נשים אל השער הפונה מזרחה והעזרה ההיא נקראת בענין חצר

רד"ק

נחשתי ויברכני ה' בגללך: ופתיל פשתים בידו. למדוד: וקנה
 המדה. גם כן בידו למדוד אלא שבחבל מודד אדם מדה
 מרובה בקרקע וקנה המדה מודד אדם מדה מועט' כמו מדת
 הבנין וזולתו: והוא עומד בשער. ראה אותו עומד בשער
 הבית ובידו החבל והקנה למדוד: (ד) וידבר. מבואר הוא:
 הראותכם. כתוב בה"א אחר הכ"ף וכן הבאתה: (ה) והנה
 חומה מחוץ לבית סביב. שהיו מתחילים לבנות חומה סביב
 הר הבית כי ההר בכללו נקרא בית המקדש והיה האיש מודד
 את החומה כמה יעשו רחבה וקומתה וקנה המדה היה בו שש
 אמות באמה וטפח באמ' הידוע' שהיא של חמשה טפחים
 וטפח זאת האמה היתה יתירה טפח והיתה בת ששה טפחים
 וכן אמרינן במשנה אמר רבי יהודה אמת הבנין ששה טפחים
 ושל כלים חמשה ויונתן תרגם שית אמין באמתא דהיא אמה
 ופשך: וקומה קנה אחד. זאת החומה החיצונה היתה שפלה

ולא היתה גבוה אלא קנה אחד שמדתו שש אמות באמה של
 ששה טפחים ושאר כותלי העזרה לא היו עומדים לפניו כי
 כנגד השערים היה עומד וכל השערים זה כנגד זה פתוחים
 והיו גבוהים יותר משער הבית לפי גובה מקומם וכן מצינו
 במסכת מדות כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מהכותל
 המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה ומתכוין
 ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזית הדם ואילו היה
 הכותל המזרחי שבהר הבית גבוה לא היה יכול לראות פתחו
 של היכל כי הכותל היה עומד לפניו וזה שהוא אומר חוץ
 מכותל מזרחי אומר בחומת הר הבית שהיא חצונה ועולי
 גולה עשו הבנין כדמות שראוהו בבנין יחזקאל העתיד בקצת
 הדברים ואף על פי ששמעות הכתוב כי כל החומה היתה
 שפלה סביב שלא ייחד כותל מזרחי אלא אמר בסתם וקומה
 קנה אחד: (ו) ויבא. מחוץ לחומה היה ונכנס בשער המזרחי

יחזקאל מ

רצט

תרגום

(ו) וַעֲלֵךְ לְתַרְעָא דְפִתְיָהּ לְאוֹרְחָה מְדִינְחָא וְסָלִיק בְּדֶרְגוֹהֵי וּמִשָּׁח יַת סָפָא דְתַרְעָא קִנְיָא חַד פּוֹתִיָא וַיֵּת סָפָא חַד קִנְיָא חַד פּוֹתִיָא: (ז) וַתּוֹא קִנְיָא חַד אוֹרְכָא וְקִנְיָא חַד פּוֹתִיָא וּבֵין תּוֹיָא כְּתֵלָא חֲמֵשׁ אַמִּין וְסָפָא דְתַרְעָא מְקַבֵּיל אוֹלְמָא דְתַרְעָא מְלִגְיוֹ קִנְיָא חַד: (ח) וּמִשָּׁח יַת אוֹלְמָא דְתַרְעָא מְלִגְיוֹ קִנְיָא חַד:

וַיַּעַל בְּמַעְלוֹתָיו (בְּמַעְלוֹתָיו קרי) וַיֵּמַד | אֶת־סֵפֶר הַשֵּׁעַר קִנְיָה אֶחָד רְחֵב וְאֵת סֵפֶר אֶחָד קִנְיָה אֶחָד רְחֵב: (ו) וְהִתְאָא קִנְיָה אֶחָד אַרְבָּ' וְקִנְיָה אֶחָד רְחֵב וּבֵין הַתְּאִים חֲמֵשׁ אַמּוֹת וְסֵפֶר הַשֵּׁעַר מֵאֲצֵל אוֹלָם הַשֵּׁעַר מִהַבַּיִת קִנְיָה אֶחָד: (ח) וַיֵּמַד אֶת־אֵלֶם הַשֵּׁעַר מִהַבַּיִת קִנְיָה אֶחָד:

רש"י

שעדיין לא נכנס לתוכו: והתא קנה אחד ארך וגומר. חללו של כל אחד ואחד שש אמות מרובע: ובין התאים חמש אמות. כתלים המפסיקים בין התאים עוביים ה' אמות וכן תרגם יונתן וזן תאוויא כחלל ה' אמן וכן שינו במסכת מדות כותל התא חמש: וספ השער מאציל אולם השער וגומר. שלפניו מן השער היה עשוי אולם מחובר לשער כמו שמפורש בענין זולת לתוך עזרת נשים עשר אמות וזכראשו דלתות ומזוזות וזהו שאמר וספ השער שהוא אלל אולם השער: מהבית. כלומר ללך פנים: קנה אחד. רחבו לכסות עובי חומות האולם אחד מימין ואחד משמאל שעובי החומה של אולם לימין ולשמאל קנה אחד כמו שמפרש והולך: (ח) וימד את אולם השער מהבית. לפניו מן השער: קנה אחד. עובי חומות הימין והשמאל שהאולם

לשער עזרת נשים המזרחי היא נקראת חצר החיצונה בכל הענין הזה לפי שהוא לפני עזרת ישראל: ויעל במעלותו. ששפוע ההר הולך ועולה מן החיל התחתון עד עזרת נשים שתיים עשרה מעלות כמותה ששינו לפניו ממנו החיל ה' אמות וי"ב מעלות היו שם: ספ השער. היא מזוזת השער: קנה אחד רוחב. שש אמות ומכסה את כל עובי החומה שהיה קנה אחד כמו שאמר למעלה: ואת ספ אחד. מזוזת השנית אחת מלפון ואחת מדרום: (ו) והתא. הוא יגיע שקורין אפנדי"ן זלע"ז והיה שלשה מימין השער ושלשה מן השמאל כמו שאמר בענין והתאים סמוכין לכותל המזרחי של עזרת נשים מצחוץ כלפי הר הבית ומהיכן אני למד שהם מצחוץ ממה שכתוב אחר כל הענין ויבאני אל החצר החיצונה מכאן אני למד שכל האמור למעלה היה חונה לה

מצודת ציון

(ו) במעלותיו. הם המדרגות שעולין דרך בס: ספ. כן יקרא מזוזות הפתח וכן וירעשו הספים (עמוס ט): (ז) והתא. ענין חדר מה וכן אל תא הרצים (מ"א יד) ויקרא כן על כי הוא בגבול גוף הבנין והוא מל' תתאו לכם (במדבר לד) שהוא ענין גבול: אולם. ענין בית שער ועשויה כעין כפה ממעל: מהבית. מבפנים: (ח) ואילו.

ושלשה משמאלו כמפורש בענין והיו נשענים לכותל העזרה ופניו כלפי הר הבית: ובין התאים. כותלים המפסיקים בין תא לתא היו בני חמשה אמות וכן הכתלים החיצונים מזה ומזה וכן הכתלים שלפניהם אבל מאחריהם היה להם כותל העזרה לכותל: וספ השער מאציל אולם השער. כי לפניו מהשער היה בנין אולם כמפורש בענין וכתליו היו נמשכין כלפי פנים מצדי השער מזה ומזה ולהן מזוזות בראשן הפנימי ולכן אמר כ"א ממזוזות השער שאצל האולם לצד פנים היתה בת קנה אחד וכמדת כותלי האולם: (ח) מהבית. ר"ל

רד"ק

התאים כלומר הכותל הממוצע בין שני התאים היה רחבו חמש אמות וכן תרגם יונתן וביין תויה כותלא חמש אמין והתאים היו לפניו מן החומה וחמשה מקומות היו נחלקים זה לפניו מזה מחומת הר הבית עד המזבח הר הבית לפניו ממנו המקום הנקרא חיל לפניו ממנו עזרת נשים לפניו ממנו עזרת ישראל לפניו ממנו עזרת הנהנים: וספ השער מאציל אולם השער מהבית קנה אחד. לפי שזכר למעלה מדת ספי השער שהם הספים החצונים ולזה השער היו לו גם כן ספים פנימיים לפי שהאולם מחובר אליו ואמר כי הסף הפנימי שהוא אצל אולם השער מדת רחבו קנה אחד כמו החיצונים וכן הסף השני ואע"פ שלא זכרו: מהבית. פירושו מבפנים כמו שפירשנו וכן תרגם יונתן מלגיו: (ח) וימד את אולם

מצודת דוד

חיצונה שהיא חיצונה לעזרת ישראל: ויעל במעלותיו. עד שלא בא אל השער הלך במעלות כי ההר הזה היה הולך ועולה כלפי המערב והיו שם מעלות: קנה אחד רוחב. כמדת עובי החומה שהיתה בת קנה וכמדת חומת הר הבית: ואת ספ אחד. ר"ל וכן מדד הסף האחד שממולו והיה קנה אחד רוחב: (ז) והתא. כל תא היה קנה אחד אורך וכו' ומספר התאים היו שלשה מימין השער

מהר הבית: אשר פניו דרך הקדימה. שהיתה פתוחה לדרך המזרח הפתח הוא פני השער וכן תרגם יונתן דפתיה לארח מדינחא ורש"י ז"ל פ' ויבוא אל שער אשר פניו דרך הקדימה נכנס לו לתוך ההיקף ובא לו לשער עזרת נשים המזרחי: ויעל במעלותיו. לפי' רש"י ז"ל עלה ל"ב מעלות שהיו בין החיל לעזרת נשים ולפירושינו כי הר הבית היה גבוה מהמקום אשר סביבותיו ובמעלות היו עולים אליו: וימד את ספ השער קנה אחד רחב. ברוחב החומה היה רחבו: ואת ספ אחד. וכן היה הסף השני והספים הם מזוזות השער מפה ומפה: (ז) והתא. הוא לשכה ונקרא יציע וצלע אמר כי מדת כל תא ותא מן התאין שהיו שם היה קנה מדתו באורך וברוחב כי מרובע היה: ובין התאים חמש אמות. פירושו מה שהיה בין

(ט) ומשח ית אולמא דתרעא תמני אמין ואלוהי תרתין אמין ואולמא דתרעא מלגיו: (י) ותני תרעא באורח מדינתא תלתא מכא ותלתא מכא משחתיא תדא לתלתיהון ומשחתיא תדא לאיליא מכא ומכא: (יא) ומשח ית פותיא דמעלגא דתרעא עסר אמין אורכא דתרעא תלת

(ט) וַיִּמַד אֶת־אֱלֹם הַשֹּׁעַר שְׁמֹנֶה אַמּוֹת וְאֵילוּ (וְאֵילוּ קרי) שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְאֱלֹם הַשֹּׁעַר מֵהַבַּיִת: (י) וְתֵאֵי הַשֹּׁעַר דְּרָךְ הַקְּדִים שְׁלֹשָׁה מִפֶּה וּשְׁלֹשָׁה מִפֶּה מִדָּה אַחַת לְשְׁלֹשָׁתָם וּמִדָּה אַחַת לְאֵילִם מִפֶּה וּמִפּוֹ: (יא) וַיִּמַד

אֶת־רֹחַב פְּתַח־הַשֹּׁעַר עֶשְׂרֵי אַמּוֹת אַרְךָ הַשֹּׁעַר שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת:

רש"י

מכוונים כנגד שערי עזרת ישראל נמלא אולם כנגד אולם ודבר נוי הוא זה: (י) ותאי השער. הזה אשר דרך הקדים שבכותל מזרחי של עזרת נשים ג' היו מפה וג' היו מפה ג' לדרום וג' ללפון סמוכין לכותל עזרת נשים ופניהם להר הבית ומדת חללו וכותל המפסיק בין כל אחד פי' למעלה: ומדה אחת לאיליב. העשוין לספי האולם מצפנים: מפה ומפדה. מימין ומשמאל מרתן שתיס אמות: (יא) רחב פתח השער. רוחב חלל הפתח וכן שנינו כל הפתחים רחבן " אמות: אורך השער. הוא חלל אולם השער מן הלפון לדרום: שלש עשרה אמות. " כנגד חלל הפתח ואמה וחצי לכאן ואמה וחצי לכאן ואל תמנה שאלל הפתח קורכו רוחב ואלל חלל האולם קורכו אורך שהפתח גובהו הוא ארכו

נכון עליהם: (ט) וימד את אולם השער חי אמות. משך בליטתו לתוך עזרת נשים: ואיליו. אשילטי"ן כל אילים האמורים בענין הס כמין אילנות עגולין עשוין מאבני גיח ועומדין בפתח אחד מימין ואחד משמאל במקום ספיס במקום מזוזות וכן ת"י (ישעיה ו) ויטעו אמות הסיפי' אילנות ספיא וקרין אילים על שם עגולין כאלה וכאלון: ואיליו שתיים אמות. עובי עגולן ועומדין בסוף חלל האולם דבוקים זה לכותל ימין וזה לכותל שמאל נמלא בליטת האולם ואילים שלו " אמות לתוך העזרה לפניס מן השער: ואולם השער מהבית. לפי שאלומי שער עזרת ישראל היו בולטים ומשוכים ללד החוץ כמו שמפורש בענין פי' באלומי שערי עזרת נשים שהם היו משוכין ללד פנים ושערי עזרת נשים

מצודת ציון

כן יקראו המזוזות על כי היו עגולים כאילן אלה: (י) מפה. מכאן וכן עד פה תבוא (איוב לח):

עשר אמות (אבל רוחב המזוזות היה קנה אחד לכסות עובי הכותל ועם כי היו עגולים כלפי שקראום איליו מ"מ לא היו במרחק שוה): ואולם השער מהבית. לפי שאולם הוא בית שער ודרכו להיות מחוץ לשער וכמו שהיו אולמי חצר הפנימי לכן אמר הנה האולם הזה היה מבפנים לא כדרך האולמות ונעשה כן למען יהיה האולם הזה מול אולם חצר הפנימי וזהו דבר נוי ופאר (וכתלי האולם היו משוכין מחלל השער אמה וחצי מזה ומזה כמפורש בענין): (י) ותאי השער. מספר תאי השער העומדים בפתח המזרח היו שלשה מהשער מזה ושלשה מזה: לשלשתם. לשלש התאים שמזה ומזה: לאילים. למזוזות התאים שעמדו בפתחיהם מזה ומזה: (יא) את רוחב. הוא רוחב חלל פתח השער ממזווה למזווה: אורך השער. הוא החלל שבין כותלי אולם השער (ואין לתמוה על שקורא לחלל הפתח בלשון רוחב ולחלל האולם קורא בלשון אורך כי כלפי שקורא בענין לגובה השער בל' אורך ראוי א"כ לקרוא מהסף להסף בלשון רוחב אבל האולם

מצודת דוד

העומד בפנים בחלל העזרה: קנה אחד. על עובי החומה יאמר: (ט) וימד וגו'. משך בליטתו לפניס: ואיליו. המזוזות שעמדו בראשי הכתלים נמשך בליטתן לפניס שתי אמות הרי בין הכל עשר אמות (אבל רוחב המזוזות היה קנה אחד לכסות עובי הכותל ועם כי היו עגולים כלפי שקראום איליו מ"מ לא היו במרחק שוה): ואולם השער מהבית. לפי שאולם הוא בית שער ודרכו להיות מחוץ לשער וכמו שהיו אולמי חצר הפנימי לכן אמר הנה האולם הזה היה מבפנים לא כדרך האולמות ונעשה כן למען יהיה האולם הזה מול אולם חצר הפנימי וזהו דבר נוי ופאר (וכתלי האולם היו משוכין מחלל השער אמה וחצי מזה ומזה כמפורש בענין): (י) ותאי השער. מספר תאי השער העומדים בפתח המזרח היו שלשה מהשער מזה ושלשה מזה: לשלשתם. לשלש התאים שמזה ומזה: לאילים. למזוזות התאים שעמדו בפתחיהם מזה ומזה: (יא) את רוחב. הוא רוחב חלל פתח השער ממזווה למזווה: אורך השער. הוא החלל שבין כותלי אולם השער (ואין לתמוה על שקורא לחלל הפתח בלשון רוחב ולחלל האולם קורא בלשון אורך כי כלפי שקורא בענין לגובה השער בל' אורך ראוי א"כ לקרוא מהסף להסף בלשון רוחב אבל האולם

רד"ק

והאסקופות והפתח כלו קרוי שער ומה שפתוח בו לבד קרוי פתח ואמר שרחבו של פתח היה עשר אמות ולא ספר גבהו ואמר כי אורך השער שלש עשרה אמות ואורך השער מסף החצוני עד סף הפנימי והנה אמר הנה כי הסף החצוני היה רחבו קנה אחד הוא ששה אמות ואותו הרחב קורא עתה אורך בזכרו מדת השער מסף אל סף כי המדה היתירה נקרא ארך והנה זכר כי רחב הפתח מסף אל סף עשר אמות והאורך מסף אל סף י"ג אמות אלא שברוחב אין נכלל מדת הספים שאינו אומר אלא על מה שפתוח בשער והוא הנקרא פתח ובאורך נכלל מדת הספים ומדת הספי' בין הפנימי והחצוני י"ב אמות כי כל סף רחבו קנה אחד שהוא שש אמות ובין סף לסף אמה אחת הנה י"ג אמות ורש"י ז"ל פי' אורך השער חלל אולם השער מן הצפון לדרום י"ג אמה עשר כנגד חלל הפתח ואמה

השער מהבית קנה אחד. עובי כותל האולם מבפנים קנה אחד: (ט) וימד את אולם השער שמונה אמות. שהיה נמשך כלפי פנים שמונה אמות ואלו שתיים אמות מזוזות האולם מבפנים היו שתיים אמות משוכים כלפי פנים: ואולם השער מהבית. מבפנים כתרגומו מלגו והוצרך לומר זה כי שאר אולם הוא חוץ לשער והוא שקוראים בית שער וכן היה אולם ההיכל מבחוץ לפיכך אמר כי זה אולם השער מבפנים היה: (י) ותאי השער דרך הקדים. לפי שהיו סמוכים לשער זה המזרחי סמכה לו ואמר תאי השער דרך הקדים השער שדרכו למזרח: שלשה מפה ושלשה מפה. ג' מדרום השער וג' מצפון: לאיליב. אילי האולם שזכר או אילי התא: מפה ומפּו. מצפון ומדרום כל מפה בפסוק זה כתובים בה"א ומפה בסוף הפסוק כתיב בוי"ו: (יא) וימד, פתח השער. המזוזות

עֲפָרַי אָמִין: (יב) וְתַחֲוּמָא דִּי קִדְם תְּנִיא
אֲמַתָּא חֲדָא וְאֲמַתָּא חֲדָא תַּחֲוּמָא מְכָא
וְתִנְיָא שִׁית אָמִין מְכָא וְשִׁית אָמִין מְכָא:
(יג) וּמִשַׁח יָת תְּרַעָא מְאִיגַר תְּנָא לְאִיגְרִיהָ
פּוּתִיָא עֲפָרִין וְחֲמֵשׁ אָמִין תְּרַע לְקַבִּיל

(יב) וּגְבוּל לְפָנַי הַתְּאוֹת אִמָּה אַחַת וְאִמָּה אַחַת גְּבוּל
מִפָּה וְהִתָּא שֵׁשׁ אֲמוֹת מִפּוֹ וְשֵׁשׁ אֲמוֹת מִפּוֹ: (יג) וַיִּמַּד
אֶת־הַשֹּׁעֵר מִגֵּג הַתָּא לִנְגּוֹ רֹחַב עֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ אֲמוֹת

רש"י

ללפון אמה אחת יותר מן האולם וכן לדרום אמה אחת נמלאו משוכין מחלל רחב הפתח צ' אמות ומחלל לכאן וכו' אמות ומחלל לכאן וזהו ל' וגבול אשומי"ל בלע"ז מקום פנוי וכותל התא עובי ה' נמלא עובי כותל הצפוני (ל'ל הדרומי ל"ה) של התא הצפוני ועובי כותל הצפוני של אולם כלים זה כנגד זה שכותל אולם עוביו שש וכותל התא חמש והוא נמשך אמה אחת לתוך כנגד עובי כותל האולם וכן לדרום: (יג) וַיִּמַּד אֶת הַשֹּׁעֵר מִגֵּג הַתָּא לִנְגּוֹ. מגג התא שכלפון השער לגג התא שצדדרום השער: עשרים וחמש אמות. עובי כותל התא חמש וכן עובי כותל התא שגמד שני הרי עשר ושתי אמות ומחלל ששה (כל"ל ל"ה) משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ט"ו וחלל הפתח עשר אמות הרי כ"ה

והרחב מסף אל סף והאולם לפי שמשך בליטת חללו מן המזרח למערב פחות ממדת חללו מן הלפון לדרום שזו שמונה אמות וזו י"ג קורא את המדה היחידה אורך והרי עדות לדבר במשכנא (דמלכים א') והאולם על פני היכל הבית כ' אמה ארכו על פני רוחב הבית נמלא מן הלפון לדרום קרוי להיכל רוחב ולאולם קרוי אורך לפי שהיכל מדתו מן המזרח למערב יחירה על משפון לדרום וצאולם חלוק למדת שהמידה היחידה קרוי אורך: (יב) וּגְבוּל לְפָנַי הַתְּאוֹת אִמָּה אַחַת וְגוֹי. התאות שמכאן ומכאן לשער היו משוכין מן כנגד חלל האול' שלפנים אמה ללפון ואמה לדרו' שכבר פי' שהוא מבית משוך מכנגד חלל השער אמה ומחלל ללפון וכן לדרום ועכשיו מפרש שהתאים שבחוץ משוכים

מצודת ציון

(יב) וגבול. ר"ל מקום פנוי מבלי בנין:

מצודת דוד

הלא משך הבלטיה לפנים היה עשרה אמות ובין הכתלים היו י"ג אמות והיתירה במדה ראוי לקרות בל' אורך): שלש עשרה אמות.

עשר מול חלל השער ואמה ומחצה משוכה לכל צד מחלל השער ולהלן: (יב) וגבול. לפני התחלת התאים היה מקום פנוי אמה אחת יתירה ממה שהיה פנוי בצד פנים ממולו כי כתלי האולם היו נמשכות מחלל השער ולהלן אמה ומחצה והתאים נמשכו בצד חוץ ממולו ועוד אמה יתירה א"כ היה הגבול שתי אמות ומחצה: ואמה וגו'. ר"ל וכן אמה אחת גבול בעבר השני: והתא. ר"ל חלל התא היה מרוחק ששה אמות מהתחלת גבול האמה היחידה על הגבול הפנימי שממולו כי האמה של הגבול וחמש של עובי כותל התא הרי ששה (ויתכן שבא לומר בזה שגם כותלי חיצונים מזה ומזה מהתאות היו בני חמשה אמות כי למעלה לא פירש כ"א בין התאות): ושש וגו'. ר"ל וכן היה מרוחק שש אמות בהעבר השני: (יג) מִגֵּג הַתָּא לִנְגּוֹ. ר"ל מגג התא שבעבר הזה לגג התא שממולו בעבר השני: רוחב עשרים וחמש אמות. כי הגג הוא מה שעל החלל בין הכתלים וא"כ צא וחשוב הכותל חמשה וגבול אמה ועוד אמה ומחצה ממול גבול הפנימי וכן מעבר השני הרי ט"ו אמה ועשר מחלל פתח השער הרי כ"ה אמות והיה עשוי כעין תקרה מגג לגג והיה נראה כעין שער וכאשר הוא

עשר מול חלל השער ואמה ומחצה משוכה לכל צד מחלל השער ולהלן: (יב) וגבול. לפני התחלת התאים היה מקום פנוי אמה אחת יתירה ממה שהיה פנוי בצד פנים ממולו כי כתלי האולם היו נמשכות מחלל השער ולהלן אמה ומחצה והתאים נמשכו בצד חוץ ממולו ועוד אמה יתירה א"כ היה הגבול שתי אמות ומחצה: ואמה וגו'. ר"ל וכן אמה אחת גבול בעבר השני: והתא. ר"ל חלל התא היה מרוחק ששה אמות מהתחלת גבול האמה היחידה על הגבול הפנימי שממולו כי האמה של הגבול וחמש של עובי כותל התא הרי ששה (ויתכן שבא לומר בזה שגם כותלי חיצונים מזה ומזה מהתאות היו בני חמשה אמות כי למעלה לא פירש כ"א בין התאות): ושש וגו'. ר"ל וכן היה מרוחק שש אמות בהעבר השני: (יג) מִגֵּג הַתָּא לִנְגּוֹ. ר"ל מגג התא שבעבר הזה לגג התא שממולו בעבר השני: רוחב עשרים וחמש אמות. כי הגג הוא מה שעל החלל בין הכתלים וא"כ צא וחשוב הכותל חמשה וגבול אמה ועוד אמה ומחצה ממול גבול הפנימי וכן מעבר השני הרי ט"ו אמה ועשר מחלל פתח השער הרי כ"ה אמות והיה עשוי כעין תקרה מגג לגג והיה נראה כעין שער וכאשר הוא

רד"ק

המדות האלה כבר זכרם בפרט למה חזר לומר אותם בכלל ועוד כי יונתן תרגם מגג התא מאגרי תויה לשון רבים לומר כי על כל התאים אמר ותא הוא שם כלל ועוד וי"ו גגו הוא כנוי השער ולא התא כי לא זכרו ואע"פ שיש לסייעו כי מצאנו כמו זאת הווי"ו עמו הראובני והגדי והאמת כי המדות האלה אשר בבנין זו אינם מבוררות אצלינו כי הם בבנין העתידה ומה שמפרש אדם בהם לפי סברא אין לסמוך עליהם ומה שנמצא מהם בקבלה במשנת מדות או בת"י נקבל והשאר יהיה מונח במקומו עד שיבא אליהו וכן אמרו רז"ל במקצת דברים מזו הנבואה פרשה זו עתיד אליהו לדרשה כלומר שאין אנו יודעים לדרשה ואפשר כי התאים האלה היו צרים מלמעלה לפיכך חזר למדוד גבי התאים עם גג השער והאילים והאולם כ"ה רחב כי לפי מדתם מלמטה הם יותר וכן נאמר בשאר משערים עם התאים והאילים והאולמים רחב עשרים וחמשה ואורך חמשים ואולי היו שם אולמים אחרים לבד האולם הנזכר: פתח נגד פתח. פתח שער זה כנגד פתח שער שלפנים

וחצי מכאן ואמה וחצי מכאן: (יב) וּגְבוּל לְפָנַי הַתְּאוֹת. לפני השלש תאים היה אמה אחת שהיה להם לרוחב ועד סף האמה גבול התאים וכן מפה לשלשה התאים האחרים כי אלו התאים היו פתוחים לפנים למערב כנגד החיל וכן היו פתוחים לצפון ולדרום רש"י ז"ל פירש כי אלו התאים היו סמוכין לכותל מזרחי של עזרת נשים מבחוץ כלפי הר הבית והתא שש אמות מפה ושש אמות מפה ואם אמר כי כל תא מהם היה שש אמות כבר אמר למעלה והתא קנה אחד ומה צריך לשנותו הנה ואפשר שאמר שהיה התא הדרומי נמשך מחלל האולם שש אמות וכן התא הצפוני: (יג) וַיִּמַּד אֶת הַשֹּׁעֵר מִגֵּג הַתָּא לִנְגּוֹ. פי' רש"י ז"ל מגג התא שבצפון השער לגג התא שבדרום השער כ"ה עובי כותל התא וכן עובי כותל התא שמצד השני הרי עשר ושתי אמות ומחצה שהוא משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ט"ו וחלל הפתח עשר אמות הרי כ"ה, ואם כפירושו למה אמר וימד את השער היה לו לומר וימד מגג התא האחד לגג התא האחר שכנגדו למה זכר שער ועוד

תַּרְעָה: (יד) וְעָבַד יְת אֵלִיָּא שְׁתִּין אַמִּין
רוּמְהוֹן וְעַל אֵילָא דְדִרְתָּא דְתַרְעָא סְחֹר
סְחֹר: (טו) וְקָדְם תַּרְעָא מְצִיעָא דִּי קָדְם
אוּלְמָא דְתַרְעָא גְזָאָה חֲמִשִּׁין אַמִּין:
(טז) וְכוּיָן סְתִימָן לְתוּיָא וְלֵאִילִיהוֹן מְגִיּוֹ

פֶּתַח נִגְד פֶּתַח: (יד) וַיַּעַשׂ אֶת־אֵילִים שֵׁשִׁים אִמָּה
וְאֶל־אֵיל״ הַחֲצֵר הַשָּׁעַר סָבִיב | סָבִיב: (טו) וְעַל פְּנֵי
הַשָּׁעַר הָיְאִתּוֹן (הָאִיתּוֹן קְרִי) עַל־לְפָנֵי אֱלֹם הַשָּׁעַר הַפְּנִימִי
חֲמִשִּׁים אִמָּה: (טז) וְחַלְוֹנֹת אֲטֻמֹּת אֶל־הַתְּאִים וְאֶל אֵלִיהֶמָּה לְפָנֵיהֶּם לְשָׁעַר

רש"י

שערים עשויין כתבנית השער הזה כמו שמפורש בענין: (טו) ועל פני השער האיתון. גובהו של השער הזה והוא קרוי שער האיתון לפי שהוא משמש כניסה ויציאה לכל בני העזרה: איתון. תרגום של זיאה: על פני אולם השער הפנימי. עם גובהו של אולם השער שהוא לפניו מן השער נ' אמה, ומגובה שאר השערים שבענין שהם נ' אמה אני למד שעל פני האמור כאן הוא גובה (כלומר משער החילון גובהו נ' אמה על פני כל האולם ששער הפנימי של אולם שאף בסופו של אולם הוא שער כמו שמפורש כבר בפסוק ז' סא"ל): (טז) וחלונות אטומות אל התאים. התאים האלה לא היו להם פתחים אל החוץ אלא זה

וכולן מדת רוחב השער הן כנגד י"ג אמות של חלל האולם מצפנים ושני כתלים קנה מכאן וקנה מכאן הרי כ"ה: פתח נגד פתח. פתח התא שאלל השער צדכוס מכוון כנגד פתח התא שאלל השער בצפון שלא היה לכל שפת התאים האלה פתח צדכוס החוץ אלא שלשני התאים הסמוכין לשער היו להם פתחים פונים אל שער אויר שבין שניהם וכן הוא אומר למטה ואל אליהמה לפנימה לשער למדנו שפתחיהם פונים לשער: (יד) ויעש את אילים ששים אמה. גובהו של אילים של שפי האולם גבוהים ששים אמה: ואל איל החצר השער סביב. וכן לכל איל החצר שכל אולמי שערים סביב סביב שאף בצפון וצדכוס היו לה

מצודת ציון

(טו) ועל פני. הוא ענין גובה ע"ש שפני האדם הוא בגובה הגוף: האיתון. ענין ביאה כמו אתא בוקר (ישעיה כ"א): על. כמו עם: לפני. ענין גובה: (טז) אטומות. ענין סתימה כמו אוטם אזונו (שם לג): אל התאים. ר"ל בהתאים אל במקום בי"ת וכן

ר"ל גבהו של שער האיתון הוא השער המזרחי האמור בענין ויקרא כן לפי שהנכנסים להשתחוות באים דרך בו שהוא מכוון מול פתח ההיכל ובית קה"ק: על לפני. עם גובה אולם השער הנמשך לפניו: חמשים אמה. ר"ל זה כזה היו בגובה חמשים אמה וא"כ בלשו המזוזות עשר אמות למעלה מחלל השער: (טז) וחלונות אטומות. בהתאים היו חלונות סתומות ר"ל לא היו פתוחות מבלי סתימה כלל אלא היו סתומות במחיצה בהירה וזכה לבוא האורה דרך בה: ואל אליהמה. החלונות ההם היו במזוזותיה הפונות לפנימה לשער כי

רד"ק

ואפשר לפי שלשער מזרחי הזה של הר הבית היו לו שני פשפשין אחד מימינו ואחד משמאלו לפיכך קרא השער אמצעי ואפשר כי איתון מענין אתא בקר ומזה השער היו נכנסים הבאים לעזרה להתפלל לפי שהיה מזרחי ומכוון כנגד פתח ההיכל אמר כי על פני השער הזה כלומר מפני השער מחוץ עד לפני אולם השער הפנימי היה חמשים אמה אורך כמו שמנה בשאר השערים אורך חמשים אמה ורחב עשרים וחמש עם התאים והאילים והאולמים כלומר מסף השער החצוני עד איל השער הפנימי שהוא האולם חמשים אמה: על לפני אולם. כמו עד וכן על המעברות כמו עד ורש"י ז"ל פירש ועל פני השער גובה השער ואמר ומגובה שאר השערים שבענין שהם חמשים אמה אני לומד שעל פני האומר כאן היא גובה וכן פי' למטה חמשים אמה ארכו גובהו ואני תמיה על פירושו כי בכל הענין אינו אומר על גובה השערים מדה וכן בבנין בית שני לא היה שער שהיה גבוה חמשים אמה כי כל השערים רחבן עשר וגובהן עשרים חוץ משל אולם שהיה גובהו ארבעים ואנה מצא לשון אורך שענינו גובה אין זה כי

מצודת דוד

בהציור: פתח נגד פתח. ר"ל פתח השער הזה היה מול פתח שער הפונה לפניו שהיה עשר בחללה: (יד) את אילים. הם מזוזות השערים והיה גבהן ס' אמה: ואל איל. ר"ל וכמדה ההיא היה אל כל המזוזות החצר בעברי השער מזה ומזה: סביב סביב. כי גם ברוח הצפוני והדרומי היו שערים כמפורש בענין: (טו) ועל פני.

ממנו של עזרת נשים ושל עזרת ישראל ורש"י ז"ל פירש פתח התא שאצל השער שבדרום מכוון כנגד פתח התא שאצל השער שבצפון: (יד) ויעש את אילים ששים אמה. בקצת נוסחאות מן התרגום מצאתי ועבד איליא שתיין אמין קומיהוון ובקצת נוסחאות איליא שתיין אמין רומיהוון: ואל איל החצר השער סביב סביב. פירוש וכן לכל אילי החצר שהם אילי השער סביב סביב כן היה להם המדה הזאת ואיל עומד במקום שנים ואמר איל דרך כלל במקום אילים כי חמשה שערים היו בחומת הר הבית בבנין בית שני כמו שאמר במשנה מדות חמשה שערים היו להר הבית שני שערי חולדה מן הדרום משמשים כניסה ויציאה, טדי פירוש שם איש מן הצפון לא היה משמש כלום שער מזרחי עליו צורה שושן הבריה במערב צורה שבו שורף כהן את הפרה וכל מסעדיה יוצאים להר המשחה ואמר בזה הפסוק כי כמו שהיו אילים לשער מזרחי כן היו לכל השערים סביב: (טו) ועל פני השער היאיתון. כן כתיב וקרי האיתון והוא כמו המלות ההפוכות כבש כשב שמלה שלמה לא ידעתי דעת המתרגם שתרגם תרעא מציעאה

**סָבִיב | סָבִיב וְכֵן לְאֵלִמוֹת וְחִלּוֹנוֹת סָבִיב | סָבִיב
לְפָנֶימָה וְאֶל-אֵיל תְּמָרִים: (י) וַיְבִיאֲנִי אֶל-הַחֲצֵר
הַחֲצוּנָה וְהִנֵּה לְשָׁכוֹת וְרִצְפָה עֹשֵׂי לְחָצֵר סָבִיב |**

לְתַרְעָא סְחֹר סְחֹר וְכֵן לְאֵלִמְיָא וְכֵן
סְחֹר סְחֹר לְגִי וְעַל אֵילָא כּוֹתְרָמָא:
(י) וְאֶעְלַנִּי לְדִרְתָּא בְּרִיתָא וְהָא לְשָׁכְנָן
וְרִצְפָתָא עֲבִיד לְדִרְתָּא סְחֹר סְחֹר תְּלָתִין

רש"י

שני תאים הסמוכים לשער מזה ומזה שהיה פתחן אל תוך אויר השער פתח התא הלפניו מפון לשער ופתח התא הדרומי מדרום לשער וכתפות הפתחים שמה ומזה לפתח התא הם האילים והיו בהם חלונות פתוחים לאויר הפסק רוחב השער שהיה מפסיק בין התאים ואותו אויר קורא לפנימה לשער שמי שנכנס לבין אויר בליעת התאים שמכאן ומכאן נראה שהוא נכנס לשער: וכן לאילמות. וכן היו חלונות לאילמות של כל שער ושער: וחלונות סביב סביב לפנימה. בחומה ליד העזרה מצפנים: ואל איל תמורים. ת"י כותרתא כותרות בראש האיל היה עשוי כמין כותרות דומה לדקל כי במשכנא דשלמה הן מתורגמות לורת דקלין פומיל'ש בלע"ז: (יז) ורצפה. פלנקין בלע"ז. רלפה אומר אני שהוא עלייה סביב כמותה ששנינו חלקה היתה בראשו' והקיפיה גוזזטרא

פתוח לזה וכן מלינו במסכת מדות בתאים שסביבות ההיכל ג' פתחים לכל א' וא' א' לתא מן הימין וא' לתא מן השמאל וא' לתא שעל גביו ולתאים שצחלר שלא היו אלא ג' תאים זה אלל זה ולא היו להם תאים על גביהם היו לאמלעי ב' פתחים א' לתא מן הימין וא' לתא מן השמאל ולחיון של לך השער היו ב' פתחים א' פתוח לאמלעי ואחד ללך השער וכן לתא החיון של כתף השני מזה ומזה לשער כמו שכתוב למעל פתח נגד פתח והיו להם חלונות שקופים אטומים פתוחי ללך החיון וסתומים ללך פנים כלומר קלרים ללך פנים ורחבים ללך החוץ אל המזרח. ומנחס פתר שקופים לשון השקפה כמו (שיר ו) מי זאת הנשקפה (תהלים קב) כי השקיף ממרום קדשו וכן (שמות י"ב) אל המשקוף גם כן פתר לשון השקפה: ואל איליהמה לפנימה לשער. ואל כתפות פתחיהם של

מצודת ציון

ואל הארון (שמות כה): אליהמה. הם המזוזות: לאילמות. מלי אולם: ואל איל. והאיל הוא המזוזה: (י) לשכות. חדרים כמו ויביאם לשכחה (ש"א ט): ורצפה. ענין הצעת אבנים למדרך

מצודת דוד

תא הקיצונה שאצל השער מזה ומזה היו פתחיהן זה מול זה ופנו אל חלל השער החיצון שהיה מכ"ה אמות כמפורש למעלה ובמזוזות הפתחים ההם היו החלונות אולם ביתר התאים יתכן שלא היו חלונות במזוזותיהן כי לא היה שם רב האורה: סביב

סביב. ר"ל כן היה לתאי הקצונים של כל שער ושער: וכן לאילמות. גם לכל האולמות היו חלונות אטומות: וחלונות. עוד היו חלונות בכל התאים אשר מסביב והם יפנו לפנים לחלל ע"כ כי כותל ע"כ היה להם לכותל מאחוריהם ובכותל ההיא היו חלונות כי העזרות לא היו מקורות והיה האור רב בהן: ואל איל. בכל מזוזה היה כותרת ממעל בצורת אילני תמר: (י) אל החצר. מתחילה עמדו בשער ועתה הביאו בחלל החצר: והנה לשכות. ר"ל ראיתי והנה שם לשכות: ורצפה. עליה מרוצפת באבנים עשויה בגובה על עמודים עומדת בחצר

רד"ק

רפה: וחלונות סביב סביב לפנימה. החלונות שהיו סביב לפנימה ר"ל החלונות שהיו סביב לצד פנים היו ולא לצד חוץ החומה: ואל איל תמרים. ואל כל איל ואיל היו תמרים ותרגם יונתן כותרתא ובבנין שלמה תרגם צורת דקלין ואפשר שהיו עשויים על צורת דקלים כותרות על ראשיהן: (יז) ויביאני אל החצר החיצונה. היא עזרת נשים כי עד הנה היה בהר הבית ועתה אמר שהכניסו בעזרת נשים וקראם חצונה לפי שהיא חצונה מעזרת ישראל: והנה לשכות. ואחר כך אמר כמה היו אלא שספר בתחלה כי על רצפה היו בנויות ובבנין בית שני לא היו אלה הלשכות: ורצפה. ידוע כמו על בהט ושש שרוצפין הקרק' באבנים ואמר עשוי לשון זכר ורצפה לשון נקבה טעם עשוי על הבנין ואחר שאמר הרצפה התחתונה נראה שהיה בה רצפה עליונה ותחתונה והתחתונה היתה על הקרקע והעליונה בנויה על גבי העמודים גוזזטרא ואפשר שמעין אותה בנו בבנין בית שני גוזזטרא בעזרת נשים הוא שאמר במשנת מדות וחלקה היתה בראשונה והקיפיה גוזזטרא שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי

אורך הוא מדת השטח וגובה הוא מדת הרום או העומק ומה שאמר במדת העמודים בבנין שלמה שאמר בספר מלכים קומה ובדברי הימים אורך כבר פי' שם כי בדברי הימים ספר מדתן בעת יציקתן בקרקע שהיא מדת השטח לפיכך אמר אורך ובעת שהעמידן וספר מדתן אמר קומה כי כן היה: (טז) וחלונות אטומות. סתומות ואינו אומר שהיו סתומות מכל וכל כי לא יקרא חלון אם אינו פתוח אלא פי' אטומות כפי' חלוני שקופים אטומים בבנין שלמה שפירושו שהיו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים והנה לא אמר אלא אטומות ר"ל שהיו צרות מבפנים ויונתן לא ביאר הענין ולא תרגם אלא סתימן ובבנין שלמה אמר פתיחן מלגיו וסתימן מלבר: איליהמה. איליהם והה"א נוספת על מ"ם הרבים וכן אחר נו"ן הרבות גויותיהנה כסתותיכנה ולתאים היו אילים ואמר כי היו חלונות בקירות התאים וכן באילים לפנימה לשער סביב סביב וכן לאולמות לתאים ולאילים שהיו לפנים מן השער הזה וכן לשאר השערים שהיו סביב שהיו להם אילים ואילמים היו להם חלונות אטומות אילמות כמו אלים שהוא

לְשָׂן עַל רִצְפָּתָא: (יח) וְרִצְפָּתָא לְעִבְרָא
 דְּתַרְעִיא לְקַבִּיל אֹרְכָא דְּתַרְעִיא רִצְפָּתָא
 אֲרַעֲיָתָא: (יט) וּמִשַׁח פּוֹתִיָּא מִן קָדָם
 תַּרְעָא מְצִיעָאָה דִּי קָדָם דְּרַתָּא גּוֹיָתָא
 מִבְּרָא מָאָה אֲמִין לְמַדִּינְחָא וְלִצְפוֹנָא:
 (כ) וְתַרְעָא דְּפִתְיָה לְאוֹרַח צְפוֹנָא לְדְרַתָּא
 בְּרִיָּתָא מִשַׁח אֹרְכִיָּה וּפּוֹתִיָּה: (כא) וְתוֹוְהִי
 תִלְתָּא מִכָּא וְתִלְתָּא מִכָּא וְאִילוּהִי וְאִילוּמֹוּהִי
 הָיִתּוּ כְּמִשַׁח תַּרְעָא קְדָמָאָה חֲמִשִּׁין אֲמִין
 מִדְּרַד אֲרָכּוֹ וְרַחְבּוֹ: (כא) וְתֹאֲזוּ (וְתֹאֲזוּ קרי)
 שְׁלוֹשָׁה מִפּוֹ וּשְׁלֹשָׁה מִפּוֹ וְאִילוֹ (וְאִילוֹ קרי)

סְבִיב שְׁלֹשִׁים לְשָׁכוֹת אֶל־הַרְצָפָה: (יח) וְהַרְצָפָה אֶל־
 בֵּתָף הַשְּׁעָרִים לְעֵמֶת אֹרֶךְ הַשְּׁעָרִים הַרְצָפָה
 הַתְּחַתּוֹנָה: (יט) וַיִּמַּד רָחַב מִלְּפָנֵי הַשַּׁעַר הַתְּחַתּוֹנָה
 לְפָנֵי הַחֲצֵר הַפְּנִימִי מַחוּץ מֵאָה אֵמָה הַקָּדִים וְהַצָּפוֹן:
 (כ) וְהַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דְּרֶךְ הַצָּפוֹן לְחֲצֵר הַחֲצִיזוֹנָה
 מִדְּרַד אֲרָכּוֹ וְרַחְבּוֹ: (כא) וְתֹאֲזוּ (וְתֹאֲזוּ קרי)
 שְׁלוֹשָׁה מִפּוֹ וּשְׁלֹשָׁה מִפּוֹ וְאִילוֹ (וְאִילוֹ קרי)

רש"י

ותחתיה של רלפה היה לעומת גובה השער וה"א של תחתונה כה"א של ביתה וכה"א של עזרתה ושל חלאתה שהן יתירות: (יט) וימד רוחב. חלל עזרת נשים: מלפני השער התחתונה. זה השער המפורש למעלה: לפני החצר הפנימי. עד עזרת ישראל: הקדי והצפון. לשתי רוחותיה חללה מאה אמה: (ב) מדר ארכו ורחבו. כמות שער הקדים כך מפורש בענין: (כא) חמישים אמה ארכו. גובהו: ורוחבו חמיש ועשרים. מנג הסא לגנו:

ועל אותה העלייה היו הלשכות קנברה"ש בלע"ז וממה שאמור בענין והרלפה אל כתף השערים ותחתיהם כנגד גובה השערים אלו למדין שהרלפה הזאת עלייה היא: (יח) והרצפה אל כתף השערים. גובה שער החצר היה מפסיק העלייה שלא היתה מסבבת כל החצר והיא לכתופת השער מזה ומזה כנגד גובה השערים: הרצפה התחתונה. נשתנית תיבה זו מכל תחתונה שבמקרא שבכל מקום הטעם בגון זה בתי"ו למדנו שאין תחתונה זו רלפה שתחת אחרת אלא רלפה אחת היא

מצודת ציון

הרגל וכן על רצפת בהט ושש (אסתר א): (יח) כתף. צד ועבר: לעומת. נגד:

מצודת דוד

סביב בארבעת רוחותיה והיתה נשענת אל הכותל ועל הרצפה ההיא עמדו הלשכות והיו שלשים במספר: (יח) והרצפה אל כתף השערים. הרצפה עמדה בכתף השערים כי ממעל להשערים לא

היתה הרצפה וא"כ עמדה בכתף השערים מזה ומזה: לעומת אורך השערים הרצפה התחתונה. ר"ל תחתיות הרצפה ההיא היתה מול כלות גובה השערים ובלטה למעלה ממול גובה השערים והלשכות עליה (ועם כי מלת אורך יונח על דבר שטחיו ולא על דבר העומד ברום עכ"ז אמר לשון אורך לפי שכשמדד גבהו ע"י הפתיל ובקנה המדה וכמפורש למעלה היה אז הפתיל מושכב בשטחית הארץ ונופל בו לשון אורך): (יט) וימד רוחב. מדר רוחב החלל אשר מלפנים להשער התחתונה היא שער ע"נ שהיא בהר מתחת מול שער עזרת אנשים היא החצר הפנימי: לפני חצר הפנימי. ר"ל והוא החלל שלפני החצר הפנימי מחוצה לה: מאה אמה. ר"ל מדר אותה מאה אמה והוא חלל ע"נ: הקדים והצפון. ר"ל כן היה מלת חלל ע"נ בפאת המזרח וכן היה מדרתו בפאת הצפון וכן בפאת הדרום כמפורש בענין ולקצר לא זכרו (כי ע"נ תהיה אז מסבבת את כל בנייני המקדש ועזרת אנשים והלשכות מכל ארבעת הרוחות): (ב) דרך הצפון. בפאת צפון של חצר החיצונה: מדר ארכו ורחבו. ר"ל מדרו במדת שער המזרחי: (כא) ותאזו. תאי השער הזה שהיו שלשה מהעבר מזה ושלושה מזה ומזויות השער והאולם הנמשך לפנים כותל מהעבר מזה וכותל מהעבר מזה הכל היה כמות השער המזרחי הנמדד

שלא יהיו מעורבין: אל הרצפה. כמו על וכן אל ההרים לא אכל: (יח) והרצפה אל כתף השערים. והרצפה שעליה הלשכות היתה עשויה בעבר השערים מזה ומזה פירוש כתף צד ועבר כמו ולכתף השנית: לעומת אורך השערים. כמו שאמר שהיה אורך כל השערים חמשים אמה ובזה כלל מדת אורך ורחב השערים כמו שכתוב למעלה בשער הבית חמשים ארכו ועשרים וחמש רחבו כמו שפירשנו למעלה הרצפה התחתונה עליה אמר שהיתה בנויה על כתף השערים: (יט) וימד רחב מלפני השער התחתונה. כמו התחתון והה"א נוספת לפיכך המלה היא מלעיל הטעם בתי"ו כי שער הוא לשון זכר וקרא תחתונה שער החצר החיצונה הזו שהיא עזרת

רד"ק

נשים לפי שהיא תחתונה כנגד שער החצר הפנימי שהוא עזרת ישראל כי עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים כי ההר היה משופע ועולה והרי אמר הנה כי בשבע מעלות יעלו בו ומדר הרוחב שהיה בין שער זה לשער החצר הפנימי מאה אמה מחוץ החצר הפנימי כלומר המדה היתה מחוץ לא עם השער הפנימי לפיכך אמר לפני החצר הפנימי כלי' עד לפני החצר: הקדים והצפון. זו המדה היתה למזרח ולצפון: (ב) והשער. אמה שמדד גם כן אורך ורוחב של שער הצפוני של עזרת נשים: (כא) ותאזו. כל אלו ותאו וחלונו ואילמו חסרים יו"ד הרבוי בכתוב: ש"ש מפו וש"ש מפו. שניהם כתובים בוי"ו: כמות השער הראשון. הוא שער הר הבית כמו

שלא יהיו מעורבין: אל הרצפה. כמו על וכן אל ההרים לא אכל: (יח) והרצפה אל כתף השערים. והרצפה שעליה הלשכות היתה עשויה בעבר השערים מזה ומזה פירוש כתף צד ועבר כמו ולכתף השנית: לעומת אורך השערים. כמו שאמר שהיה אורך כל השערים חמשים אמה ובזה כלל מדת אורך ורחב השערים כמו שכתוב למעלה בשער הבית חמשים ארכו ועשרים וחמש רחבו כמו שפירשנו למעלה הרצפה התחתונה עליה אמר שהיתה בנויה על כתף השערים: (יט) וימד רחב מלפני השער התחתונה. כמו התחתון והה"א נוספת לפיכך המלה היא מלעיל הטעם בתי"ו כי שער הוא לשון זכר וקרא תחתונה שער החצר החיצונה הזו שהיא עזרת

אור־פיה ופִּוּתֵיָא עֶסְרִין וְחֲמִשׁ אַמִּין: (כב) וְכֹוְהִי וְאוֹלְמוֹהִי וְכֹוְתֵרְתִּיהָ כְּמִשְׁחַת תִּרְעָא דְפִתִּיחַ לְאוּרַח מִדִּינְחָא וּבְדִרְגִין שְׁבַעָה סְלָקִין בֵּיהּ וְאוֹלְמוֹהִי קְדָמִיהוֹן: (כג) וְתִרְעָא לְדִרְתָא גֹוִיתָא לְקַבִּיל תִּרְעָא דְפִתִּיחַ לְצַפּוֹנָא וּלְמִדִּינְחָא וּמִשַׁח מִתִּרַע לְתִרַע מָאָה אַמִּין: (כד) וְאוֹבִילְנִי בְּאוּרַח דְרוֹמָא וְהָא תִרְעָא חַד פִּתִּיחַ לְאוּרַח דְרוֹמָא וּמִשַׁח אֵילוּהִי וְאוֹלְמוֹהִי כְּמִשְׁחַתָּא הָאֵלִין: (כה) וְכֹוִין לִיהּ וְלְאוֹלְמוֹהִי סְחוּר סְחוּר כְּכֹוִיָא הָאֵלִין חֲמִשִּׁין אַמִּין אֹרְכָא וּפּוּתֵיָא עֶסְרִין וְחֲמִשׁ אַמִּין: (כו) וְדִרְגִין שְׁבַעָה

וְאֵלְמוֹ (וְאֵלְמוֹ קרי) הָיָה כְּמִדַּת הַשָּׁעַר הָרִאשׁוֹן חֲמִשִּׁים אֲמָה אָרְכוֹ וְרָחֵב חֲמִשׁ וְעֶשְׂרִים בְּאַמָּה: (כב) וְחִלּוֹנֹו (וְחִלּוֹנֹו קרי) וְאֵלְמוֹ (וְאֵלְמוֹ קרי) וְתִמְרוֹ (וְתִמְרוֹ קרי) כְּמִדַּת הַשָּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקְּדָיִם וּבְמַעְלֹת שְׁבַע יַעֲלוּ-בֹו וְאֵילְמוֹ (וְאֵילְמוֹ קרי) לְפָנֶיהֶם: (כג) וְשַׁעַר לַחֲצַר הַפְּנִימִי נִגְדַּד הַשָּׁעַר לְצַפּוֹן וְלַקְּדָיִם וַיִּמַּד מִשַּׁעַר אֶל-שַׁעַר מֵאָה אֲמָה: (כד) וַיּוֹלְכֵנִי דֶּרֶךְ הַדְּרוֹם וְהִנֵּה-שַׁעַר דֶּרֶךְ הַדְּרוֹם וּמִדְּרַד אֵילוֹ (אֵילוֹ קרי) וְאֵילְמוֹ (וְאֵילְמוֹ קרי) כְּמִדַּת הָאֵלֶּה: (כה) וְחִלּוֹנִים לוֹ וְלְאֵילְמוֹ (וְלְאֵילְמוֹ קרי) סָבִיב | סָבִיב כְּהַחֲלֹנֹת הָאֵלֶּה חֲמִשִּׁים אֲמָה אָרְךְ וְרָחֵב חֲמִשׁ וְעֶשְׂרִים אֲמָה: (כו) וּמַעְלֹת שְׁבַעָה עֲלוֹתָו (עֲלוֹתָו קרי) וְאֵלְמוֹ (וְאֵלְמוֹ קרי) לְפָנֶיהֶם

רש"י

הדרום. לחצר החלונית: (כד) כהחלונות האלה. דרש רבי תנחומא ה"א זו יתירה לשון כהה חלונות כהות רחבות מצחוץ וקלרות מצפנים לומר לא לאורה אני לריך שכל חלונות העשויות להכניס אורה קלרות מצחוץ ומרחיבות מצפני: (כו) עולותיו. כמו מעלותיו: אל איליו. על

(כב) ואילמיו לפניהם. ואולם השער לפני המעלות קודם שיכנס לאולם היה עולה צמעות: (כג) ושער לחצר הפנימי. לעזרת ישראל: נגד השער. החלוני מכוונין: וימד משער. התחתון עד העליון מאה אמה הוא רחב חלל עזרת נשים: (כד) ויוליכני דרך

מצודת ציון
(כו) עולותיו. מעלותיו:

מצודת דוד
ראשון: ארכו. ר"ל גובה השער: חמש ועשרים. כן היה מדת רוחב שער החיצון כמ"ש למעלה: (כב) וחלוניו וגו'. חלוני תאי השער

וכותלי האולם והכותרות אשר בהמזוזות ממעל שהיו בצורת אילני תמר הכל היו כמדת של השער המזרחי: ובמעלות וגו'. כי ההר היה הולך ועולה ועלו בו במעלות ועד השער הזה היה שבע מעלות: ואילמיו לפניהם. כותלי האולם היו לפנים מהמעלות ועולין במעלות עד לא יבואו אל האולם: (כג) ושער לחצר הפנימי. השער של חצר הפנימי היה מול השער מחצר החיצונה: לצפון ולקדים. כן היה בפאת צפון וכן של מזרח (והנה שער המזרחי מעא"נ עמד באמצע כותל המזרחי וכן שער ע"נ והיו זה מול זה אבל שער הצפוני של ע"נ ע"כ לא עמד באמצעית כתלו כמות שער הצפוני של עא"נ שאם גם הוא עמד באמצע לא היו א"כ זה מול זה וכן שער הדרומי מע"נ האמור בענין לא עמד גם הוא באמצעית כתלו וכמ"ש בקונטרס בנין הבית): משער אל שער. משער ע"נ לשער עזרת אנשים מדד מאה אמה: (כד) דרך הדרום. ברוח הדרומי בהעזרה ההיא: כמדות האלה. של שער המזרחי והצפוני: (כה) וחלונים לו. ר"ל החלונות שהיו לכל תא מתאי השער ההוא ולכותלי האולם מסביב היו כמו החלונות של שער המזרחי והצפוני: אורך. ר"ל גובה השער: ורוחבו. של השער החיצון: (כו) ומעלות. מספר המעלות שעלו בהם אל השער הזה היו שבעה: ואילמיו. כתלי האולם היו לפנים מהמעלות: ותמורים לו.

שפירשנו למעלה כי מדת ארכו חמשים אמה ורחבו עשרים וחמש אמה: (כב) וחלוניו, ובמעלות שבע יעלו בו. בשבעה מעלות יעלו מעזרת נשים לעזרת ישראל ובנו בו על השער ובבנין בית שני שנינו במסכת מדות ט"ו מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים שעליהם הלויים עומדים בשיר: ואילמו לפניהם. לפני המעלות היו אילמו כי קודם שיכנס לאילמים היה עולה במעלות: (כג) ושער לחצר הפנימי. אמר כי שער עזרת ישראל שהוא

רד"ק

חצר הפנימי היה כנגד השער רוצה לומר השער החיצון של עזרת נשים לצפון ולקדים היו זה כנגד זה והיו מאה אמה מזה לזה כמו שאמרנו למעלה: (כד) ויוליכני. בעזרת נשים הוליכו דרך הדרום ומבואר הוא: (כה) וחלונים, כהחלונות האלה. עם ה"א הידיעה כמו להגדוד אשר בא אליו בהשמים חסדך כהיום הזה והדומים להם ויש בו מדרש כהחלונות כהה חלונות כלומר חלונות כהות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כלומר לא לאורה אני צריך: (כו) ומעלות שבעה עולותיו.

שפירשנו למעלה כי מדת ארכו חמשים אמה ורחבו עשרים וחמש אמה: (כב) וחלוניו, ובמעלות שבע יעלו בו. בשבעה מעלות יעלו מעזרת נשים לעזרת ישראל ובנו בו על השער ובבנין בית שני שנינו במסכת מדות ט"ו מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים שעליהם הלויים עומדים בשיר: ואילמו לפניהם. לפני המעלות היו אילמו כי קודם שיכנס לאילמים היה עולה במעלות: (כג) ושער לחצר הפנימי. אמר כי שער עזרת ישראל שהוא

דרגוהי ואולמוהי קדמיהון וכותרן ליה
 חדא מקא וחדא מקא על אילוהי:
 (כז) ותדעא דדרתא גוינתא באורח דרומא
 ומשח מתרע לתרע באורח דרומא מאה
 אמין: (כח) ואעלני לדרתא גוינתא בתרע
 דרומא ומשח ית תרע דרומא כמשחתא
 האלין: (כט) ותוהי ואילוהי ואולמוהי
 כמשחתא האלין וכיון ליה ולאולמוהי
 סחור סחור תמשין אמין אורכא ופוינתא
 עסרין וחמש אמין: (ל) ואולמינא סחור
 סחור אורכא עסרין וחמש אמין ופוינתא
 תמש אמין: (לא) ואולמוהי לדרתא ברינתא
 וכותרן על אילוהי ודרגן תמניא דרגוהי:
 (לב) ואעלני לדרתא גוינתא באורח מדינתא

ותמרים לו אחד מפו ואחד מפו אל-אילו (איליו קרי):
 (כז) ושער לחצר הפנימי דרך הדרום וימד משער אל-
 השער דרך הדרום מאה אמות: (כח) ויביאני אל-
 חצר הפנימי בשער הדרום וימד את-השער הדרום
 במדות האלה: (כט) ותאו (ותאיו קרי) ואילו (ואיליו קרי)
 ואלמו (ואלמיו קרי) במדות האלה וחלונות לו ולאֶלְמוֹ
 סביב | סביב חמשים אמה ארך ורחב עשרים וחמש
 אמות: (ל) ואלמות סביב | סביב ארך חמש ועשרים
 אמה ורחב חמש אמות: (לא) ואלמו אל-חצר החצונה ותמרים אל-אילו (איליו
 קרי) ומעלות שמונה מעלו (מעלו קרי): (לב) ויביאני אל-החצר הפנימי דרך הקדים

רש"י

הענין כל מדות השערים החיצונים והפנימים ולא חלק זביהם אלא
 זביטת האולמות (כי התאים היו מצחוץ ושקה תאים וכותליהם וט"ו
 אמות של רוחב השער עולים לשמוני' ואחת (לתשעים ואחת כל' ל"ה)
 אמה וכל החצר הפנימי אינו אלא מאה על מאה כמו שפורש בענין
 סא"ח: (לא) ואילמיו של חצר החיצונה. אולמו של שער הפנימי
 לא היה לזר פנים כמו שהיו אולמות של שער החיצונה אלא מצחוץ היה

ראש האיל היה דקל מזוייר: (כח) וימד את השער הדרום. של חצר
 הפנימי: (ל) ואילמות. ארצוץ זלט"ו: סביב סביב. הכותל היה עשוי
 אולמים אולמים נכנסים בעוביו ואולמות הללו היו צפנים (ס"א למעלה
 מהתאים כי התאים היו מצפני' בחצר הפנימי שהרי אולם השער היה
 זולט אל החיצונה כמו שאמור בענין וס"א שהיו התאים והאולם פונים
 למקום אחד להיות פתחי התאים נפתחים לתוך העולם שהרי הסוק

מצודת דוד

עא"נ בכל שלשת הרוחות במזרח בצפון ובדרום היו אולמות
 נשענות אל הקיר ופתוחות לפנים: אורך. הוא הנמשך עם הקיר:
 ורוחב. הוא הנמשך כלפי אור החצר: (לא) ואילמיו. כותלי אולם
 השער ההוא היו נמשכין כלפי החוץ וכדרך אולם והיה א"כ בולט
 מול אולם שער ע"נ והוא דבר נוי (ואולמי שערי עא"נ היו בנויות
 להלך מתאי השער וכמ"ש בקונ' בנין הבית): אל אליו. בהמזוזות
 ממעל היו כותרות בצורות אילן תמר: ומעלות שמונה מעליו.
 בשמונה מעלות עלו מע"נ אל השער ההוא: (לב) דרך הקדים.

לכ"א היה כותרת בצורת אילן תמר אחד מהעבר מזה ואחד
 מהעבר מזה וחזר ומפרש הכותרות היו בהמזוזות ממעל: (כז) דרך
 הדרום. ברוח הדרום: משער אל השער. ר"ל משער חצר הפנימי
 אל שער חצר החיצונה ברוח דרום: (כח) במדות האלה. כמדות
 השערים הנזכרים: (כט) ותאיו וגו'. גם לשער חצר הפנימי היו
 תאים ואלים ואולם והיו כמדות של השערים מע"נ: לו. לכ"א
 מתאי השער: ולאילמיו. לכותלי האולם מסביב: אורך. ר"ל גובה
 השער: ורוחב. של השער החיצון: (ל) ואלמות סביב סביב. בחלל

רד"ק

אמה. בין כלם היו מחזקות באורך הקיר חמש ועשרי': ורוחב
 חמש אמות. כל אחד רוחב חללו חמש אמות וזה לא זכר
 בחצר החיצונה: (לא) ואילמו אל חצר החיצונה. אמר כי
 אילמיו של חצר הפנימי היו בולטים אל החצר החיצונה לא
 כמו שהיה בחצר החיצונה שהיא עזרת נשים שאיליו ואילמיו
 מבפנים: ומעלות שמונה מעליו. בשמונה מעלות היו עולין
 מעזרת ישראל לעזרת הכהנים ובכנין בית שני לא היו אלא ג'
 מעלות: (לב) ויביאני, דרך הקדום. כן הביאו בשלשה הרוחות

כמו מעלותיו כלומר במעלות שבעה היו עולים גם כן בשער
 הדרום מעזרת נשים לעזרת ישראל: ותמורים לו. פירשנוהו:
 אחד מפו ואחד מפו. שניהם כתובים בוי"ו: (כז) ושער לחצר
 הפנימי. הוא עזרת ישראל כמו שפירשנו: (כח) ויביאני את
 השער הדרום. כמו הדרומי ובא הסמיכות עם ה"א הידיעה
 כמו הלעג השאננים הממלכות הארץ והדומים להם:
 (כט) ותאיו. מבואר הוא: (ל) ואלמות סביב סביב. היו אלמות
 בנויות סביב הקיר או בחלל הקיר: אורך חמש ועשרים

ומשח ית תרעא כמשחתא האלין: (לג) ותוהי ואילוהי ואולמוהי כמשחתא האילן וכוין ליה ולאולמוהי סחור סחור אורכא חמשין אמין ופתיא עסרין וחמש אמין: (לד) ואולמוהי לדרתא בריתא וכוותרין על אילוהי מקא ומקא ותמניא דרגין דרגוהי: (לה) ואעלני לתרע צפונא ומשח כמשחתא האלין: (לו) תוהי אילוהי ואולמוהי וכוין ליה סחור סחור אורכא חמשין אמין ופתיא עסרין וחמש אמין: (לז) ואילוהי לדרתא בריתא וכוותרין על אילוהי מקא ומקא ותמניא דרגין דרגוהי: (לח) ולשכתא ופתחא באיליא דתרעיא תמן מתקנין ית עלתא: (לט) ובאולמא דתרעא תרין פתורין מקא ותרין פתורין מקא למכס עליהון עלתא וחסאתא ואשמא:

וימד את השער במדות האלה: (לג) ותאו ותאיו קרי) ואילו (ואליו קרי) ואלמו (ואלמיו קרי) במדות האלה וחלונות לו ואלמו (ולאלמיו קרי) סביב סביב ארך חמשים אמה ורחב חמש ועשרים אמה: (לד) ואלמו (ואלמיו קרי) להצר החיצונה ותמרים אל-אלו (אליו קרי) מפו ומפו ושמנה מעלות מעלו (מעליו קרי): (לה) ויביאני אל-שער הצפון ומדר במדות האלה: (לו) תאו ותאיו קרי) אלו (אליו קרי) ואלמו (ואלמיו קרי) וחלונות לו סביב סביב ארך חמשים אמה ורחב חמש ועשרים אמה: (לז) ואילו

(ואליו קרי) להצר החיצונה ותמרים אל-אילו (אליו קרי) מפו ומפו ושמנה מעלות מעלו (מעליו קרי): (לח) ולשכה ופתחה באילים השערים שם ידיחו את-העלה: (לט) ובאלם השער שנים שלחנות מפו ושנים שלחנות מפה לשחוט אליהם

רע"י

פסוקים קורין לכתפו השער חלי מיינשלי"ש בלע"ז: שם ידיחו את העולה הנשחטת בלפון: ידיחו את העולה. ירחלו את הקרביים: (לט) ובאילי השער. הלפוני: שנים שולחנות. בזמרו וסמים במערכו ואע"פ שהן היו משוכן אל תוך החצר החיצונה קדושתן

בולט: (לז) אורך חמשים אמה. גבה חמשים אמה: (לז) ואילו להצר החיצונה. אשפיאר"קאש בלע"ז ואולם השער קרוי חלים כאן: (לח) ולשכה. היתה אלל שער הלפוני בעזרת ישראל: ופתחה. של לשכה אל חלי השער ללד השער: באילים השערים. יש כפרסה

מצודת ציון

(לח) ידיחו. ענין רחיצה ושטיפה במים: (לט) אליהם. אצלם בסמוך להם:

מצודת דוד

ברוח מזרחי: כמדות האלה. כמדות השערים הנזכרים: (לג) לו. לכ"א מתאי השער: ולאומיו. לכותלי האולם מסביב: (לד) מפו ומפו. בהעבר מזה ובהעבר מזה: (לה) אל שער הצפון. של החצר

הפנימי: (לו) תאיו ונו'. מוסב אל המקרא שלפניו לומר כמדות האלה הנזכרים מדד את תאיו וכו' של השער ההוא: (לז) ואילו. מזוזות האולם פנוי לאויר חצר החיצונה ואל המקום שיפנו המזוזות יפנו כתלי האולם וזכר המזוזות ולא האולם והיא היא: (לח) ולשכה. ר"ל בחלל עא"ג מול שער הצפוני עמדה לשכה אחת ופתחה היה מול מזוזות השערים ולפי שהיו שני שערים אחד פנימי ואחד חיצוני וכמ"ש למעלה בע"ג לכן אמר השערים: שם. בהלשכה ההיא היו מדיחים קרבי העולה הנשחטות בצפון והיא היתה בית המטבחיים: (לט) ובאולם השער. בחלל האולם הנמשך מהשער ההוא עמדו שנים שולחנות בהעבר מזה ושנים מהעבר מזה ר"ל שנים במזרחו ושנים במערבו: לשחוט אליהם. לשחוט אצלם בסמוך להם העולה וכו' שהם ק"ק הטעוין שחיטה בצפון (ועם כי היה משוך לחלל ע"ג מ"מ

רד"ק

בתורה צפונה לפני ה': שם ידיחו את העולה. כמו שכתוב וקרבו וקרעו ירחץ במים ועל שלחנות של שיש היו מדיחין אותה: (לט) ובאולם השער, מפו. הראשון בו"ו והשני בה"א: לשחוט אליהם. כמו עליהם וכן ואל ההרים לא אכל והדומים להם רבים: העולה והחמאת והאשה. כמו שכתוב בתורה

וכמו זה כן זה והכל מבואר: (לח) ולשכה ופתחה באילים השערים. כמו באילי השערים ובא בסמיכות עם המ"ם כמו אילים צמר סיגים כסף והדומים להם ואמר כי ברוח מצפון ראה לשכה והיא פתוחה באילי השערים כי לרוח צפון לצפוננו של מזבח היה שחיטת הקדשים והפשטה ונתוחה כמו שאמר

(מ) וּלְעֵבְרָא דְמִבְּרָא לְמִסְקָנָא בְּמַעְלָנָא דְתַרְעָא צְפוּנָא תְּרִין פְּתוּרִין וּלְעֵבְרָא אוּתְרָנָא דְלְאוּלְמָא דְתַרְעָא תְּרִין פְּתוּרִין: (מא) אַרְבַּעָא פְּתוּרִין מִכָּא וְאַרְבַּעָא פְּתוּרִין מִכָּא לְעֵבְרָא דְתַרְעָא תַּמְנִיא פְּתוּרִין בִּינְיָהוֹן נְכִיסִין: (מב) וְאַרְבַּעָא פְּתוּרִין לְעֵלְתָא בְּאַבְנֵי גְזִית אוּרְכָא אִמְתָּא תְּדָא וּפְלָגָא וּפּוּתִיא אִמְתָּא תְּדָא וּפְלָגָא וְרוּמִיָּה אִמְתָּא תְּדָא עֲלִיהוֹן וַיִּתְּנוּ יַת מְנִיא דִּיכְסוּן יַת עֲלֵתָהּ בְּהוֹן וְנִכְסַת קוּדְשִׁיא: (מג) וְעִנְקִלִין נִפְקִין פֶּשֶׁךְ חַד קְבִיעִין בְּעַמּוּדֵי בֵּית מִטְבַּחְיָא מְגִיּוֹ לְאוּלְמִיא סְחוּר סְחוּר וְעַל פְּתוּרִיא בְּשַׁר קוּרְבָּנָא:

הָעוֹלָה וְהַחֲטָאת וְהָאֵשֶׁם: (מ) וְאֶל־הַכֶּתֶף מְחוּצָה לְעוֹלָה לְפֶתַח הַשַּׁעַר הַצְּפוּנָה שְׁנַיִם שַׁלְחָנוֹת וְאֶל־הַכֶּתֶף הָאַחֶרֶת אֲשֶׁר לְאֵלֶם הַשַּׁעַר שְׁנַיִם שַׁלְחָנוֹת: (מא) אַרְבַּעָה שַׁלְחָנוֹת מִפֶּה וְאַרְבַּעָה שַׁלְחָנוֹת מִפֶּה לְכַתֵּף הַשַּׁעַר שְׁמוֹנָה שַׁלְחָנוֹת אֲלֵיהֶם יִשְׁחֲטוּ: (מב) וְאַרְבַּעָה שַׁלְחָנוֹת לְעוֹלָה אֲבִנֵי גְזִית אַרְךָ אִמָּה אַחַת וַחֲצִי וְרַחֵב אִמָּה אַחַת וַחֲצִי וְגִבָּה אִמָּה אַחַת אֲלֵיהֶם וַיִּנְיְחוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעוֹלָה

בָּם וְהִזְבַּח: (מג) וְהַשְּׁפֹתִים טֹפַח אֶחָד מוֹכְנִים בְּבַיִת סָבִיב | סָבִיב וְאֶל־הַשַּׁלְחָנוֹת

רש"י

את הכלים. עליהם מניחין הסכינין והמזרקות שמקבלין זבוח את הדם שיהיו מוכנים לשוחטים שם קדשי קדשים בלפון: (מג) והשפתיים טופח אחד. טונקליות של כרזל קבועין בעמודי נכסין שבצד המטבחיים בלפון לתלות ולהפשיט בהם את הקדשים הוא ששנינו בפסחים אונקליות של כרזל היו קבועין בעמודים וצכתלים שבהם תולין ומפשיטין וכן ת"י

כלפנים: (מ) וא"ל הכתף מחוצה. ואל עבר פתח האולם מחולה לחלל האולם לתוך חללו של פתח של (ס"ח"ל של זר) עורת ישראלי: לעולה לפתח השער הצפונה. כשנכנס לתוך השער ועולה במעלות פתח העזרה: שנים. שולחנות לכתף הפתח למזרח (וכן) למערב: וא"ל הכתף האחרת. אשר לפתח האולם שנים שולחנות: (מב) אליהם ויניחו

מצודת ציון

(מב) גזית. מל' גזיזה ור"ל מסותות ביושר: ויניחו. הוי"ו יתירה: (מג) והשפתיים. ת"י ענקלין והם וויין על רביעית הארוז שעל העמודים כפופים ראשיהם למעלה שתולין בהם הקרבנות ומפשיטין אותן: מוכנים. מל' הכנה וקביעות: בבית. מבפנים:

מצודת דוד

קדושתו כלפנים כי יהיה מקודש בקדושת העזרה: (מ) ואל הכתף. בהעבר האחת מהאולם חוצה לו כשעולין במעלות לפתח שער הצפוני ר"ל שער הפנימי שהיה רוחב עשר אמות והמעלות ההם היו בין התאים ושם עמדו שנים שולחנות: ואל הכתף וגו'. וכן בהעבר האחרת של אולם השער עמדו שנים שולחנות:

(מא) מפה. מהעבר הזה ב' בחלל האולם וב' בחלל שבין התאים: לכתף השער. לכל כתף מכתפי השער: שמונה. ר"ל בין כולם היו שמונה ואצלם בסמוך להם ישחטו הקרבנות ששחיתין בצפון: (מב) לעולה. להניח עליהם בשר העולה וה"ה בשר שאר הקרבנות וזכר עולה לפי שהיא ראשונה ותמידית והיתה כליל להקרבה: אבני גזית. השולחנות היו מאבני גזית וזהו על כי האבן מקרר ושומר הבשר מן הסרחון: אליהם ויניחו. גם עליהם יניחו את הכלים אשר ישחטו עמהם הם הסכינים: אשר וכו' והזבח. הוא הפוך אשר ישחטו בו את העולה והזבח רצה לומר שאר מיני זבחים ומוסב הוא על הכלים לומר עליהם יניחו הסכינים המיוחדים גם לשחיטת שאר מיני זבח אבל לא בא לומר שישחטו שם שאר מיני זבח: (מג) והשפתיים טופח אחד. כעין וויין מברזל היו קבועים ברביעיות של ארז הקבועין

רד"ק

נוספת כוי"ו וישא אברהם את עיניו ואיה וענה והדומים לו כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו אמר כי על ארבעה שלחנות אלה היו מניחים הכלים אשר ישחטו בהם העולה ואת הזבחים והם הסכינים אשר ישחטו בהם והמזרקו' אשר יקבלו בה' את הדם: (מג) והשפתי' טופח אחד מוכנים בבית סביב סביב. כלי ששופתיים עליו את הקדירות והיא שפיתת שתי קדירות לפיכך נקרא בלשון שנים ויונתן תרגם ועונקלין נפקין פשך חד קבועין בעמודי בית מטבחיא מגו

במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת וכן אמר במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את החטאת והיה כן שלא לפרסם החוטאים: (מ) וא"ל הכתף מחוצה לעולה. בסגול כמו מעלה כלומר מחוץ למעלות שזכר: השער הצפונה. כמו השער הדרום שפירשנו: (מא) ארבעה, אליהם ישחטו. כמו עליה': (מב) וארבעי שלחנות לעולה. זכר העולה לפי שהיתה תמיד וגם כן היו להניח עליהם כל כלי שאר הזבחים כמו שאמר בסוף הפסוק והזבח: אליהם ויניחו את הכלים. הוי"ו

יחזקאל מ

שט

תרגום

(מד) ומבִּרְאָא לְתַרְעָא גּוֹאֵה לְשַׁכַּת לְיוֹאֵי
 בְּדַרְתָּא גּוֹיָתָא דִּי לְעֵבֶר תַּרְעָא צְפוּנָא
 וְאַפִּיָהוֹן לְאוּרַח דְרוּמָא מִד לְעֵיבֶר תַּרְעָא
 מִדִּינְתָא אִפִּי אוּרַח צְפוּנָא: (מה) ומליל
 עֲמִי דָא לְשַׁכְתָּא דַּפְתִּיחָא לְאוּרַח דְרוּמָא
 לְכַהֲנִיָּא נְטָרִי מִטְּרַת בֵּיתָא: (מו) וְלְשַׁכְתָּא
 דַּפְתִּיחָא לְאוּרַח צְפוּנָא לְכַהֲנִיָּא נְטָרִי מִטְּרַת
 מִדְּבַחָא אֵינֹן בְּנֵי צְדוּק דְקָרְבִּין מִבְּנֵי לִוִּי
 לְפִוּלְחָנָא דִּי לְשִׁמְשָׁא קְדֻמוּהִי: (מז) ומשח

בְּשַׁר הַקָּרְבָּן: (מד) וּמְחֻצָּה לְשַׁעַר הַפְּנִימִי לְשַׁכּוֹת
 שָׂרִים בְּחֶצֶר הַפְּנִימִי אֲשֶׁר אֶל־כַּתֵּף שַׁעַר הַצָּפוֹן
 וּפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ הַדְּרוֹם אַחֲד אֶל־כַּתֵּף שַׁעַר הַקְּדִים פְּנֵי
 דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן: (מה) וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַלְשָׁכָה אֲשֶׁר פְּנִיָּה
 דֶּרֶךְ הַדְּרוֹם לְכַהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת:

(מו) וְהַלְשָׁכָה אֲשֶׁר פְּנִיָּה דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן לְכַהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ הַמָּה בְּנֵי־
 צְדוּק הַקָּרְבָּנִים מִבְּנֵי־לִוִּי אֶל־יְהוָה לְשָׂרְתוֹ: (מז) וַיִּמַּד אֶת־הַחֶצֶר אַרְךָ | מֵאַה

רש"י

אחד אל כתף שער הקדים. לשכה אחת אל כתף שער הקדים:
 פני דרך הצפון. ופתחה ללד לפון: (מה) לכהנים. משרתי הבית
 כמדומה הם הלויים המשוררים: (מז) וימד את החצר. חלל עזרת
 ישראל לפני האולם וההיכל:

ועונקלין נפקין פסך חד: מוכנים בבית. קבועים בתוך חלל העזרה
 צבית לגוי: (מד) ומחוצה לשער הפנימי. ומחוץ לחלל אולם השער
 לתוך אויך חצר הפנימי כמו שמפורט במקרא בסופו: לשכות שרים.
 לשכות לויים משוררים: ופניהם דרך הדרום. פתחם ללד דרום:

מצודת ציון

(מד) שרים. מלשון שיר ור"ל משוררים: ופניהם. ר"ל פתחיהם
 שהוא פני הבית: (מה) לכהנים. משרתי ה' יקראו כהנים ואם אינם
 מבני אהרן:

מצודת דוד

בעמודים נמוכין ובלטו טפח אחד מן הרביעיות שעל העמודים
 ובהן יהיו תולין הקרבנות להפשיט עורן והם עמדו בבית
 המטבחים היא הלשכה שפתחה באילים השערים הנזכרת
 למעלה: מוכנים בבית. העמודים עם רביעיות היו קבועי' בהלשכה

ההיא בפנים בכל ארבעת הרוחות: ואל השלחנות. הם ארבעת השלחנות מאבני הגזית שעמדו בהלשכה ההיא עליהם יהיו מניחים בשר
 הקרבן: (מד) ומחוצה לשער הפנימי. מחוץ לחלל השער של חצר הפנימי (או על השער הפנימי יאמר שהיא בת עשר אמות) שם היו
 לשכות המשוררים וחזור ומפרש שעמדו בחלל חצר הפנימי לא מחוץ חלל השער כלפי החוץ בע"נ: אשר אל כתף. ר"ל אשר עמדו
 בכתף שער הצפון מזה ומזה: ופניהם. פתחיהם פנו כלפי הדרום: אחד. לשכה אחת עמדה בכתף שער הקדים ופתחה פנה כלפי הצפון:
 (מה) וידבר אלי. המלאך הדובר בי: זה הלשכה. ר"ל קבוצות הלשכות אשר פתח כ"א כלפי הדרום היא לצורך משרתי המקום ב"ה
 השומרים משמרת הבית בדבר המוטל עליהם והוא עבודת השיר שהוא מוטל על הלויים: (מו) שומרי משמרת המזבח. להקריב עליו
 קרבנות: המה בני צדוק. כי הם יכהנו לעתיד כמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק וכו' המה יקראו אלי וכו' (לק' מד): הקרבים. אשר יקראו
 אל ה' מתוך בני לוי לשרתו ר"ל הנבחרים לה' משאר הכהני' בני לוי וכמ"ש שם: (מז) את החצר. את חלל חצר הפנימי: והמזבח לפני

רד"ק

לשכת ליואי: אשר אל כתף שער הצפון ופניהם דרך
 הדרום. והיו אל כתף שער הצפון ופני הלשכות היו דרך
 הדרום כלומר פתחיהם לדרום וכתף השער קורא מה שאחורי
 השער כמו שפירשנו: אחד אל כתף שער הקדים. אמר
 ולשכה אחת היתה אל כתף שער הקדים: פני דרך הצפון.
 כלו' פתוחה לצד צפון ואמר אחד לשון זכר על הלשכה והיא
 לשון נקבה כי הלשכה בית ובית הוא לשון זכר: (מה) וידבר
 אלי זה הלשכה אשר פנים דרך הדרום. לשכה אחרת היתה
 שם ואם לא זכרה שהיו פנים דרך הדרום לכד לשכות הלויים
 שזכר כי אותם היו ללויים וזו לכהנים: (מו) והלשכה. לשכה
 הנזכרת אשר פנים דרך הצפון: המה בני צדוק. זכר צדוק כי
 הוא היה כהן גדול תחילה בבית שבנה שלמה כמו שכתוב
 וימליכו שנית לשלמה בן דוד לנגיד ולצדוק לכהן והוא היה

לאולמיא סחור סחור ועונקלין הם ווי ברזל קבועים בעמודים
 ובכתלים לתלות בהם וקורין עונקלין בעי"ן או באל"ף
 אונקלין ובאלה השפתים היו תולין בהם הקרבנות ומפשיטים
 אותם וכן שנינו במסכת מדות בית המטבחים היה לצפון של
 מזבח ועליו שמונה עמודים ננסין ורביעים של ארז על גביהם
 ואונקלין של ברזל קבועים בהן ושלשה סדרים היה לכל אחד
 ואחד שבהן תולין ומפשיטין על שלחנות של שיש שבין
 העמודים: ואל השלחנות בשר הקרבן. בהעמדת קמץ הקורף
 בגעיא וברפיון הבי"ת מפני שהוא הרי"ש נע מפני העמדת
 הקמץ לפיכך נרפתה הבי"ת ורבי יונה כתבו בחטיפות הקורף
 ורפיון הבי"ת: (מד) ומחוצה לשער הפנימי לשכות שרים.
 שער הפנימי של עזרת ישראל היה מחוץ לו כלומר בחלל
 החצר הפנימית לשכות הלויים המשוררים וכן תרגם יונתן

ית דרתא אורקא מאה אמין ופותיא מאה
 אמין מרבע ומדבחה די קדם ביתא:
 (מח) ואעלני לאולמא דביתא ומשח אילא
 דאולמא חמש אמין מכא וחמש אמין מכא
 ופותיא דתרעא תלת אמין מכא ותלת
 אמין מכא: (מט) אורקא דאולמא עטרין
 אמין ופותיא חד עטרי אמין ובדרגין
 דסלקין ליה ועמודיא על איליא חד מכא
 וחד מכא: (א) ואעלני להיכלא ומשח ית

ויביאני אליהיכל וימד

אמה ורחב מאה אמה מרבעת והמזבח לפני הבית:
 (מח) וביאני אל-אלם הבית וימד אל אלם חמש אמות
 מפה וחמש אמות מפה ורחב השער שלש אמות
 מפו ושלש אמות מפו: (מט) אךך האלם עשרים אמה
 ורחב עשתי עשרה אמה ובמעלות אשר יעלו אליו
 ועמודים אל-האילים אחד מפה ואחד מפה: מא (א)

רש"י

כרוחב האולם וכן כתוב ורוחב השער ג' אמות מפה וג' אמות מפה
 ואיני יודע ללמד פירוש"ו אלא לרוחב כתפות הפתח ג' אמות סותמין
 חלל הפתח מכאן וג' אמות מכאן: (מט) אורך האולם עשרים אמה.
 כנגד רחב הסיכל: ורחב עשתי עשרה. מן המזרח למערב:
 ובמעלות אשר יעלו אליו. ובמעלות היה הדרך אשר בהם יעלו
 אליו כמו ששנינו בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום
 מעלה חצי אמה: ועמודים אל האילים. תחת יכין ובעזו שהיו
 במקדש ראשון: (א) שש אמות רוחב. הוא עובי כותל הסיכל שבין
 הסיכל לאולם (ממזרח למערב): רוחב האהל. רוחב האולם שהוא

(מח) אל אולם הבית. אולם הסיכל: וימד אל כולם. כמו איל אולם
 עובי כתפות הפתח (הרואה את המזרח סוף) מדר מן המזרח למערב.
 (ואני הכותב מלאתי בפירושים אחרים כ"מו שהעתיקתי ורוחב
 השער שלשה אמות מפה וגו' הוא עובי האיל הצפוני לתוך חלל הפתח
 למערב וכן עובי האיל הדרומי לתוך חלל האולם למערב ואף ע"פ סך
 שנינו כותל אולם חמש ואולם אחת עשרה שלעתיד לזאת אינו אלא שלש
 אלא שבאולם בית שני וכו' סוף): חמש אמות. ואף של בית שני היה
 כן שכן שנינו כותל אולם חמש ואולם אחת עשרה אלא שבאולם בית שני
 לא היו כתפות לפתח לזפון ולדרום שהיה רוחב הפתח עשרים אמה

מצודת ציון

(מז) מרובעת. מלשון רבוע: הבית. כן יקרא ההיכל כי היה מקורה
 כעין בית ולא כן החצירות:

מצודת דוד

הבית. המזבח עמד בחלל החצר ההיא לפני הבית מכוון מול
 ההיכל וכתליו וכמ"ש בקונ' בנין הבית: (מח) אל אולם הבית. הוא
 האולם שלפני ההיכל: וימד אל אולם. מדד מזוזות האולם ה'

אמות וזה היה בעובי ולא היה כן הרוחב כי המזוזות עם הכותל שבצד הפתח לא היה כ"א ג' אמות כמ"ש בענין ועם כי היו עגולו' לא
 היו במרחק שוה וכמו מזוזו' אולמי השערי' (ויתכן שעובי הכותל היתה כמדת המזוזות וכמו כתלי החצירות): מפה. מהעבר מזה: ורחב
 השער. ר"ל רחב השער היה באופן שנשאר כותל שלש אמות מהעבר מזה ושלש אמות מהעבר מזה וא"כ היה רחבו י"ד אמות:
 (מט) אורך האולם. מצפון לדרום: עשרים אמה. כמדת רוחב ההיכל: ורחב. ממערב למזרח: ובמעלות אשר יעלו אליו. ר"ל ובמעלות היה
 הדרך אשר בהם יעלו אליו מן החצר הפנימי: ועמודים אל האילים. בחלל האולם סמוך אל המזוזות עמדו שני עמודים אחד מהעבר
 מזה ואחד מהעבר מזה והם היו במקום עמודי יכין ובעזו שהיו במקדש ראשון: (א) את האילים. הם המזוזות (ועם כי שם אילים הונח

רד"ק

כי אורך האולם היה עשרים אמה טול מהם שש לכתפות
 השער ג' מכאן וג' מכאן נמצא רחבו של שער י"ד אמה ולבאר
 זה סמך לו: (מט) אורך האולם כ"ב אמה. ארכו כנגד רחבו של
 היכל: ורחב י"א. כן היה בבנין בית שני כמו ששינונו במסכת
 מדות והאולם י"א אבל בבנין שלמה היה רחבו כ' כארכו:
 ובמעלות אשר יעלו אליו. וראיתו מודד במעלות אשר יעלו
 עליו ולא זכר כמה ובבנין בית שני שנינו במסכת מדות ושנים
 עשר מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:
 ועמודים אל האילים אחד מפה ואחד מפה. אל האילים
 שזכר שהיו לאולם מפה ומפה אמר כי שנים עמודים ראה
 להם: מפה. שניהם כתובין בה"א: (א) וביאני אל ההיכל
 וימד את האילים. אילי שער ההיכל והיו עשויין כמין כפה
 מלמעלה והיה רחבו של כל איל ו' אמות: רחב האהל. רחב

מבני אלעזר הכהן ולפנחס בנו ולזרעו נתנה ברית הכהונה
 אשר היו מבני איתמר ירדו ממעלות הכהונה בקללת עלי:
 (מז) וימד את החצר אורך מאה אמה ורוחב מאה אמה
 מרובעת. זה לא היה בבית שני כי אורך עזרת ישראל היה
 מאה ושלשים וחמש על רוחב אחת עשרה וכן עזרת הכהנים:
 והמזבח לפני הבית. אמר ומדד גם כן המזבח שהיה לפני
 הבית ולא זכר מדתו ועוד לא יזכרנו: (מח) וביאני אל אולם
 הבית. היא אולם ההיכל: וימד אל אולם. אל חסר יו"ד אמר
 כי מדד אילי האולם אשר על פתחו מפה ומפה והיה כל אחד
 חמש אמות: מפה. שניהם בה"א: ורחב השער שלש אמות
 מפו ושלש אמות מפו. שניהם בוי"ו ואמר כי רוחב שער
 האולם ה' כדי שנשאר לו כתף אחר השער ג' אמות מן הצפון
 ושלש אמות מן הדרום נמצא רוחב השער ארבע עשרה אמות

אֵילָא שִׁית אַמִּין פּוּתְיָא מְכָא וְשִׁית אַמִּין פּוּתְיָא מְכָא פּוּתְיָא דְמִשְׁכְּנָא: (ב) וּפּוּתְיָא דְתַרְעָא עֶסֶר אַמִּין וְכַתְפֵי תַרְעָא חֲמִשׁ אַמִּין מְכָא וְחֲמִשׁ אַמִּין מְכָא וּמִשַׁח אֹרְכֵיהּ אַרְבְּעִין אַמִּין וּפּוּתְיָא עֶסְרִין אַמִּין: (ג) וְעַל לְגִיז וּמִשַׁח אֵילָא דְתַרְעָא תַרְתִּין אַמִּין וְתַרְעָא שִׁית אַמִּין וּפּוּתְיָא דְתַרְעָא שְׁבַע אַמִּין: (ד) וּמִשַׁח יַת אֹרְכֵיהּ עֶסְרִין אַמִּין וּפּוּתְיָא עֶסְרִין אַמִּין דִּי קָדָם הֵיכְלָא וַאֲמַר לִי דִין בֵּית קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ שְׁנַיָא: (ה) וּמִשַׁח כּוֹתֵלָא דְבֵיתָא שִׁית אַמִּין וּפּוּתְיָא דְמַחֲצֵתָא אַרְבַּע אַמִּין סְחוּר סְחוּר מְקַף לְבֵיתָא סְחוּר סְחוּר: (ו) וּמַחֲצֵתָא מְחִיצָא עַל מְחִיצָא

אֵילָא שִׁית אַמִּין פּוּתְיָא מְכָא וְשִׁית אַמִּין פּוּתְיָא מְכָא פּוּתְיָא דְמִשְׁכְּנָא: (ב) וּפּוּתְיָא דְתַרְעָא עֶסֶר אַמִּין וְכַתְפֵי תַרְעָא חֲמִשׁ אַמִּין מְכָא וְחֲמִשׁ אַמִּין מְכָא וּמִשַׁח אֹרְכֵיהּ אַרְבְּעִין אַמִּין וּפּוּתְיָא עֶסְרִין אַמִּין: (ג) וְעַל לְגִיז וּמִשַׁח אֵילָא דְתַרְעָא תַרְתִּין אַמִּין וְתַרְעָא שִׁית אַמִּין וּפּוּתְיָא דְתַרְעָא שְׁבַע אַמִּין: (ד) וּמִשַׁח יַת אֹרְכֵיהּ עֶסְרִין אַמִּין וּפּוּתְיָא עֶסְרִין אַמִּין דִּי קָדָם הֵיכְלָא וַאֲמַר לִי דִין בֵּית קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ שְׁנַיָא: (ה) וּמִשַׁח כּוֹתֵלָא דְבֵיתָא שִׁית אַמִּין וּפּוּתְיָא דְמַחֲצֵתָא אַרְבַּע אַמִּין סְחוּר סְחוּר מְקַף לְבֵיתָא סְחוּר סְחוּר: (ו) וּמַחֲצֵתָא מְחִיצָא עַל מְחִיצָא

וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים: (ה) וַיֹּמַד קִיר־הַבַּיִת שֵׁשׁ אַמּוֹת וְרֹחַב הַצֵּלֶע אַרְבַּע אַמּוֹת סָבִיב | סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב: (ו) וְהַצֵּלְעוֹת צֵלַע אֶל־צֵלַע שְׁלוֹשׁ

אֶת־הָאֵילִים שֵׁשׁ־אַמּוֹת רְחֵב־מְפוֹ וְשֵׁשׁ־אַמּוֹת רְחֵב מְפוֹ רְחֵב הָאֵהָל: (ב) וְרֹחַב הַפֶּתַח עֶשְׂרֵת אַמּוֹת וְכַתְפוֹת הַפֶּתַח חֲמִשׁ אַמּוֹת מְפוֹ וְחֲמִשׁ אַמּוֹת מְפוֹ וַיֹּמַד אֲרָכּוֹ אַרְבָּעִים אַמָּה וְרֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה: (ג) וַבָּא לְפָנַיְמָה וַיֹּמַד אֵיל־הַפֶּתַח שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְהַפֶּתַח שֵׁשׁ אַמּוֹת וְרֹחַב הַפֶּתַח שְׁבַע אַמּוֹת: (ד) וַיֹּמַד אֶת־אֲרָכּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה אֶל־פְּנֵי הַהֵיכָל וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים: (ה) וַיֹּמַד קִיר־הַבַּיִת שֵׁשׁ אַמּוֹת וְרֹחַב הַצֵּלֶע אַרְבַּע אַמּוֹת סָבִיב | סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב: (ו) וְהַצֵּלְעוֹת צֵלַע אֶל־צֵלַע שְׁלוֹשׁ

רש"י

אמנות. איני יכול לפרשו אלא לנצחו: (ד) אף פני ההיכל. על פני רחבו של היכל: (ה) קיר הבית. כותל מערבי: ורוחב הצלע. אפני"ן בלע"ז התא של אחריו ד' אמות חללו ושל בית שני היה שש ועל כרחק בית זה לעתיד לבא שהרי בבית שני לא היתה חומה מפסקת לבית קדשי הקדשים: (ו) צלע אף צלע. תא אל תא ותא על תא: שלוש ושלישים

ברחבו של אולם ובאורכו של היכל. בפירושים אחרים רחב האולם אהלו של פתח: (ב) וכתפות הפתח חמש אמות. שהיכל רחבו כ' אמה ורוחב הפתח י' נמצא כתפתי מפה ומפה של ה' ה': (ג) ובא לפנימה. אל המחילה המפסקת בין ההיכל לקודש הקדשים: וימד איל הפתח. עוצו שתי אמות אין זה שיהי למה טרקסין: והפתח שש

מצודת ציון

(ב) וכתפות. ענין עבר וצד: (ה) קיר. כותל: הצלע. הוא חדר מה ובבנין שלמה נקרא גם יציע ויקרא צלע לפי שהוא בצלע הבית ויציע שהוא מקום צנוע:

מצודת דוד

על המזוזות בעבור שהיו מגולים כאילן אלה ובענין נאמר ההיכל מזוזות רבעה עכ"ז קראם אילים כשם שאר המזוזות: שש אמות רחב מפו. שש אמות היה רוחב המזוזה מהעבר מזה וכו' ר"ל עובי המזוזות בחלל הפתח (ויתכן שעובי הכותל היתה כמדת המזוזות וכמו כתלי החצירות): רחב האהל. ר"ל וכן היה רוחב האהל הוא המשקוף המאהיל על המזוזות ויתכן שהיה בתבנית אהל: (ב) וכתפות הפתח. הכותל שבצדו הפתח היה חמש אמות מהעבר מזה וכו' וזה היה עם עובי המזוזות: ארכו. ממזרח למערב: ורחב. מצפון לדרום: (ג) ובא לפנימה. המלאך הדובר בי בא לפנים מן ההיכל לבית קה"ק ולא הביאו עמו כי אין לבוא שם כ"א אההן הגדול ביה"כ (ואף כי היה במראה הנבואה מ"מ הראהו באופן הראוי במוחש): איל הפתח. ר"ל כל איל היה שתיים אמות (ויתכן שעובי הכותל היתה כמדת המזוזות וכמו כתלי החצירות): והפתח. ר"ל גובה הפתח: (ד) אל פני ההיכל. ויאמר אלי. המלאך הדובר בי: (ה) קיר הבית. זה כותל מערבי של בית קה"ק: ורוחב הצלע. רוחב הצלע המערבי והוא היה נשען לכותל בית קה"ק והוא היה לו לכותל מאחוריו: סביב וגו'. בנין הצלעות היו מסבבים את הבית ר"ל ההיכל ובית קה"ק מכל שלשת הרוחות ממערב ומצפון ומדרום וכולם היו נשענים אל הכותל והיה להם לכותל מאחוריהם: (ו) והצלעות וגו'. בנין הצלעות היו צלע עם צלע ר"ל זה אצל זה וזה ע"ג זה: שלוש

רד"ק

ד': (א) וימד, אף פני ההיכל. כי כן היה רחבו של היכל עשרים אמה וכן היה הדביר שבנה שלמה וכן היה בבית שני: (ה) וימד קיר הבית שש אמות. כותל ההיכל: ורוחב הצלע. מלרע וכן צלע אל צלע והצלע הוא התא והוא היציע הנזכר בבנין שלמה ותרגם יונתן מחיצתה וכן תרגמו שם וענין בנין הצלעות הנה כמו שהוא שם אלא שהוא כפול במלות שונות אלא שהיציע התחתונה אמר הנה ד' אמות ושם חמש אמות והצלעות האלו בג' כותלי הבית מחוץ מערב צפון ודרום וזהו סביב:

הכפה היה שש אמות והכפה קורא אהל ויונתן תרגם ופתיא דמשכנא: (ב) ורחב הפתח עשר אמות. רחב פתח ההיכל: וכתפות הפתח ה' אמות מפה וה' אמות מפה. הנה עשרים כי כן היה רחבו של היכל כמ"ש ארכו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה: מפו. שניהם כתובים בוי"ו: (ג) ובא לפנימה. לפני ולפנים אל הדביר: וימד אף הפתח שתיים אמות. רוצה לומר שני אילי הפתח מזה ומזה כל אחד היה רחבו שתיים אמות: והפתח שש אמות. עביו של פתח שש אמות ורחבו

וּשְׁלֵשִׁים פְּעָמִים וּבָאוֹת בְּקִיר אֲשֶׁר-לְבַיִת לְצִלְעוֹת סָבִיב | סָבִיב לְהֵיּוֹת אַחֲזוּזִים וְלֹא-יְהִי אַחֲזוּזִים בְּקִיר הַבַּיִת: (1) וְרַחֲבָה וְנִסְבָּה לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה לְצִלְעוֹת כִּי

תִּלְתִּין וּתְלַת תְּדָא עֶסְרִי בְּסִידְרָא קְבִיעִין בְּקַתְּלָא דְמִגְזֵי לְמַחֲצָא סְחֹר סְחֹר לְמַהֲרֵי רִישֵׁי שְׂרֵיתָא נִחְיִין עַל זֵיזָא וְלֹא יְהוֹנִן שְׂרֵיתָא מְעַבְרִין בְּקַתְּלֵי בֵּיתָא: (1) וּפּוֹתֵיא מִסְבָּתָא וְסֻלְקָא לְעֵלָא לְעֵלָא מִן מַחֲצִיא אַרְי מְקַפָּא בֵּיתָא לְסֻלְקָא לְעֵלָא לְעֵלָא

רש"י

התאים וזהו להיות אחוזים בקיר הבית קבועים בחזקה פופרי"ש בלע"ז: **וְלֹא יְהִי אַחֲזוּזִים בְּקִיר הַבַּיִת.** ראשיהם של כל קיר ההיכל היו באות ונקבות על כניסות שהיה קיר ההיכל בולט לתוך התאים כמו שאמור בצנין שלמה (מלכים א' ו) כי מגרעות נתן לבית סביב חוץ הייב התחונה חמש באמה רוחב חללה ועלייתה שש שהיה כותל ההיכל כגון מלמעלה אמה לפיכך חלל התיכונה ו' אמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה והיא היתה עלייה של תיכונה שהיה כותל ההיכל כגון לתוכה אמה מלמעלה ואף אלו היו כמותן וזהו שאמר ולא יהיו אחוזים בקיר הבית לא היו נוקבים בקיר ההיכל כשאר ראשי הקורות נמוכי הקבועים כותל גבוה שנוקבים הכותל ותוקעים ראשי הקורות בנקבי: (1) וְרַחֲבָה. והללעות היו הולכין ומרחיצין למעלה כמו שפירשתי

פעמים. ובבית שני היו ל"ח ט"ו בלפון וט"ו בדרום חמשה על חמשה וחמשה על גביהם ושמונה במערב הוא ללע הוא יליע הוא תא, ואומר אני שהתאים שבלפון ובדרום כך סדרן שכל א' וא' ארכו י"ב אמה הרי ס' אמה לחמש תאים וה' כתלים של ה' אמה הרי פ"ה ורחב ה' אמות של המונח פירנסת ל' אמה של אורך הכותל וכן לדרום ושבעמערב א' ע"ג א' ושלישי על גביהן ואורכן על גביהם כ' אמה כנגד רחב בית קדשי הקדשים הרי י"א בכל סדר וכת"י חד עסרי בסידרא, (ס"א ל"ג פעמים ג"פ י"א ע"ג אחת עשר על גביהן וכן ת"י חד עסרי בסידור' ובבית שני וכו' עד הוא תא, ותו לא): **ובאות בקיר אשר לבית לצלעות.** קורות עליות הליעים היו ראשיהם שלל מחילת התאים החיונה באות ונקבות בקיר בלדו הפנימי וזהו אשר לבית ללעות בלדו אשר לתוך

מצודת ציון

(1) ונסבה. מל' סביב ויאמר על בנין המדרגות שהיתה בתמונת עמוד והעולה בה מסבב את העמוד בדרך הלוכו, או יאמר על בנין המסיבה והוא שם חדר מה שהיה מסבב כל הצלעות מצפון

מצודת דוד

ושלשים פעמים. ר"ל מספר הצלעות נתכפלו ל"ג פעמים כי במספר הזה היו כי במערב היה אחת ע"ג אחת ושלישי ע"ג ומלאו כל הרחב ובצפון ובדרום היו חמשה ע"ג חמשה וחמשה ע"ג אורך כ"א י"א אמות הרי לחמשה נ"ה אמות מששת הכתלים

כ"א חמשה אמות הרי בין הכל פ"ה אמות ומיסוד כותל תא המערבי עד בית החליפות היה תשעים אמות כמ"ש בקונ' בנין הבית ונשאר א"כ חמשה אמות מקום פנוי והוא הנקרא בענין מקו' המונח ויתר הדברים יבוארו בקונ' בנין הבית: **ובאות בקיר אשר לבית.** ראשי הקורות שתחת תקרות הצלעות היו באות ונכנסות בקיר אשר אל הבית ר"ל בכותלי ההיכל ובית קה"ק: **לצלעות סביב סביב.** ר"ל כן היה לכל קורות תקרות הצלעות אשר היו מסביב להיות אחוזים אל הקיר באופן זה כי היה נפחת מעובי הקיר בכלות גובה צלע התחתונה ועל הבליטה שמתחת היו מונחי' קורו' תקרת התחתונה' שהיא רצפת התיכונה' ובכלו' גובה התיכונה' היה נפחת עוד מעובי הקיר ועל הבליט' שמתח' היו מונחי' קורו' תקרת התיכונה' שהיא רצפת העליונה' וכן בכלות גובה העליונה וכו' וכמו שעשה שלמה כמ"ש כי מגרעות נתן לבית וכו' (מ"א ו) ועי"ז היה להם חזוק רב ולא ימוטו: **ולא יהיו אחוזים בקיר הבית.** ר"ל לכל יהיו אחוזים בקיר הבית כדרך האחיזה שרגילים הבונים לעשות בבנין כזה והוא שעושים חורים ונקבים בקיר ובהם מכניסים ראשי קורות התקרה שאין בזה חזוק רב כי בקל ימוטו: (1) ורחבה. ר"ל בנין הצלעות היו הולכות ומתרחבות כי האמצעית נתרחבה מהתחתונות כשעור מה שנפחת בעובי קיר הבית וכן העליונות מהאמצעית: ונסבה. בנין מעלות היה עד למעלה למעלה לבוא אל הצלעות שהיו ממעל: כי

רד"ק

אחוזות בה כמו שאומר שם בבלתי אחוז בקירות הבית כי קיר הבית היה רחב מלמטה הולך ומצר כלפי חוץ כנגד התאים להיות ראשי הקורות אחוזים באותו מקום המונח להם: (1) ורחבה ונסבה למעלה למעלה לצלעות. הצלעות כל מה שהיו עולים למעלה היו מתרחבות במקום המונח להם בקיר כמ"ש במלכים היציע התחתונה ח' באמה רחבה והתיכונה ו' באמה רחבה וגו' ומ"ש ונסבה ר"ל כי במסיבה היו עולים למעלה לצלעות כמ"ש במלכים ובלולים יעלו אל התיכונה ומן התיכונה אל השלישית ובלול או הלול הוא בנין כמין עמוד חלול עשוי כמו מעלות סביב סביב והעולה בו עולה

(1) והצלעות צלע אל צלע שלש ושלשים פעמים. אל כמו על כי זו על זו היו בנויות כמו שאומר במלכים ל"ג פעמים זו על זו היה גובהה שלש ושלשים רגלי' ומדת הרגל שני טפחים וי"ת תלתין ותלת חדא עשרא בסדרא ר"ל שהיו הצלעות ל"ג לשלש רוחות הנה י"א לכל רוח מסודרות זו אצל זו: **ובאות בקיר אשר לבית לצלעות סביב סביב.** היו נכנסות ראשי הקורות בקיר ההיכל במה שהיה מונח בו לצלעות כמו שאמר במלכים כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה: **להיות אחוזים אחוזים** ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. להיות אחוזים במקום המונח בקיר ולא בקיר שיעשו בקיר הבית חורים להיות ראשי הקורות

סְחֹר סְחֹר לְגִי עַל פֶּן פָּתִי בֵּיתָא מְלַעְלָא
 וְכֵן בְּמִסְבְּתָא סְלִקִין מִן אַרְעֵיתָא לְעֵלִיתָא
 בְּאוּרַח מְצִיעָתָא: (ח) וְחֹזֵית לְבֵיתָא רוּמָא
 סְחֹר סְחֹר מְשַׁכְּלֵן מְחִיצָא מְשַׁחַת קְנִיָּא
 שִׁית אֲמִין רוּחַ: (ט) פּוּתִיָּא דְכַתְלָא

מוֹסְבֵי-הַבַּיִת לְמַעְלָה לְמַעְלָה סְבִיב | סְבִיב לְבַיִת עַל-
 בֵּן רְחֵב-לְבַיִת לְמַעְלָה וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה יַעֲלֶה עַל-
 הָעֲלִיוֹנָה לְתִכּוֹנָה: (ח) וְרֵאִיתִי לְבַיִת גְּבֵה סְבִיב |

סְבִיב מִיְסֻדוֹת (מוֹסְדוֹת קרי) הַצְּלָעוֹת מְלוֹ הַקְּנָה שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה: (ט) רְחֵב הַקִּיר

רש"י

למעלה למעלה רחב בית תוך הללעות למעלה העליונה רחבה מכולן:
 וכן התחתונה. תרגם יונתן וכן במסכתא סלקין מן ארעיתא לעליתא
 באורח מציעתא: (ח) ורואיתי לבית גובה. לא פירש שיטורו אבל במסכת
 מדות שנינו על רום מאה אמה: מוסדות הצלעות מלו הקנה.
 יסוד הללעות היה מלא כקנה: שש אמות אצילה. ת"י ריוח יסוד
 מחילת הללע בתוך הארץ היה רחב שש אמות אבל למעלה מן הארץ
 היה רחבו חמש אמות כמו שפורש צענין במקרא של אחריו: (ט) רחב
 הקיר אשר לצלע אל החוץ. מחילת התאים הסמוכה לחצר הוא

האמלעית רחבה מן התחתונה אמה וכן העליונה מן האמלעית אמה:
 ונסבה למעלה למעלה. ומוסבה מסיבה שקורין וי"ן בלע"ז של בנין
 אצנים הוא כמין עמוד ומעלות עולות זו והעולה בהם דומה לו כהולך
 ומקיף סביבות עמוד אצנים ובלשון אשכנז קרוי שווינד"ל שטיין הוא
 שאמו צבנין שלמה ובלולי יעלו אל התיכונה אף הוא מתורגם ובמסכת
 כמו ונסבה למעלה למעלה וכן מסיבה עולה למעלה עד גג התא העליון
 כמו שהוא מפרש והולך שהמסיבה עולה מן התחתון לאמלעי ומן
 האמלעי לעליון: כי מוסב הבית. ללעות: למעלה למעלה סביב
 סביב לבית על בן רחב לבית למעלה. ע"כ שאמרנו ורחבה

מצודת ציון

ומדרום: על העליונה. אל העליונה: לתיכונה. לאמצעית כמו
 והבריח התיכון (שמות כו) ובאה הלמ"ד במקום ביי"ת כמו ישבת
 לכסא (תהלים ט) ור"ל בדרך התיכונה: (ח) מוסדות. מלי יסוד:
 מלו. באה הוי"ו במקום אל"ף ור"ל קנה שלם: אצילה. ר"ל גדולה
 והוא כענין ואל אצילי בני ישראל (שמות כד): (ט) ואשר. ת"י

מצודת דוד

מוסב. חוזר הוא על ראשית המקרא שאמר ורחבה ויפרש בזה
 לומר בעבור שהיה כותל הבית מסובב למעלה למעלה בגרעון
 עובי הקיר להניח שמה קורות התקרה כמ"ש למעלה ולתוספת
 ביאור אמר סביב סביב לבית מכל ג' הרוחות ועל כן נתרחב
 צלעות הבית למעלה האמצעית מהתחתונה והעליונות
 מהאמצעית: וכן התחתונה. מוסב על ונסבה לומר וכן בהמסיבה

ההיא עלה העולה מהתחתונה אל העליונה בדרך התיכונה ולא היה לה מסיבה אחרת כן ת"י, או ונסבה יאמר על המסיבה הנתבאר
 למטה בחשבון רחב שבעים אמה ור"ל המסיבה גבהה למעלה ללכת דרך בה למעלה לצלעות ר"ל לצלעות העומדות ממעל כי הגיע
 גבהם עד גובה הצלעות העליונות ועל זה אמר וכן התחתונה וכו' ור"ל וכן עלה העולה אל העליונה מן התחתונה בדרך התיכונה ר"ל
 מלבד הדרך שהיה אל העליונה מן המסיבה היה עוד דרך מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה לעלות שמה דרך מעלות (ובצלעות
 המערב לא היה אלא דרך עליה ההיא כי שם לא היה מסיבה): (ח) וראיתי לבית. ראיתי שהיה לבית גובה לעלות ממעל להצלעות כן
 היה מסביב בכל רוחותיה: מוסדות הצלעות. יסוד כתלי הצלעות הנבנה בתוך הקרקע היה מלא הקנה ולתוספת ביאור אמר שש אמות
 אצילה ר"ל אמות אצילה ר"ל אמות גדולות בני ו' טפחים כי כן היה מדת הקנה כמ"ש למעלה: (ט) רחב. עובי כותל הצלע הפונה לחוץ

רד"ק

(ח) וראיתי לבית גבה סביב סביב. אמר כי ראה גובה ההיכל
 ולא ספר כמה ובבית שני עשו גבהו מאה אמה: מוסדות
 הצלעות. כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו ואותיות אהוי מתחלפות
 אמר שראה יסודות הצלעות שהיה רחבן שש אמות: אצילה.
 פירושו גדולות מן ואל אצילי בני ישראל שפירושו גדולים
 ויונתן תרגם רווח כלומר בריוח היה ברחבו שש אמות ויש
 מפרשים מן תחת אצילות ידוך שהוא בית השחי כי שאר
 האמות הם מן ראש האצבע הנקרא אמה עד פרק המבדיל בין
 הזרוע והקנה ואלו היו אמות מגיעות עד בית השחי: (ט) רחב
 הקיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות. אמר כי כותל הצלע
 מן החוץ רחבו חמש אמות: ואשר מונח בית צלעות אשר
 לבית. אמר אבל כותל הצלעות אשר מצד ההיכל שהוא כותל

דרך היקף וכן שנינו במסכת מדות ומסיבה היתה מקרן
 מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולים לגגות
 התאים היה עולה במסיבה ופניו למערב והלך על פני כל
 הצפון עד שהוא מגיע למערב הגיע למערב והפך פניו לדרום
 הלך כל פני המערב עד שהוא מגיל לדרו' והפך פניו למזרח
 היה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה פתוח
 כלפי דרום כי מוסב הבית למעלה הלול או בלול קורא אותו
 מוסב והיה עולה למעלה למעלה עד העליונה: על בן רחב
 הבית למעלה. על כן טעמו למעלה על כן שהיו אוחזים בקיר
 הבית היה רחב לבית למעלה העליונה שבצלעות היתה רחבה
 מכולן: וכן התחתונה יעלה על העליונה. לתיכונה כתרגומו
 וכן במסכתא סלקין מן ארעיתא לעליתא באורח מציעתא:

דְּמַחֲצֵמָה דְלִבְרָא חֲמֵשׁ אַמִּין וְאַתְר שְׁבִיק
בֵּית מְחִיצָא דְלִגְיוֹ: (י) וּבֵין לְשִׁפְתָא
פּוֹתֵיא עֶסְרִין אַמִּין סְחֹר סְחֹר מְקִיף
לְבֵיתָא סְחֹר סְחֹר: (יא) וְתַרְעָא דְמַחֲצֵמָה
לְאַתְר שְׁבִיק תַרְעָא חַד פְּתִית לְאוֹרַח
צְפוּנָא וְתַרְעָא חַד פְּתִית לְדְרוּמָא וּפּוֹתֵיא
דְאַתְר שְׁבִיק חֲמֵשׁ אַמִּין סְחֹר סְחֹר:

אֲשֶׁר-לְצַלַע אֶל-הַחוּץ חֲמֵשׁ אַמּוֹת וְאֲשֶׁר מִנְּחַ בֵּית
צְלַעוֹת אֲשֶׁר לְבַיִת: (י) וּבֵין הַלְשָׁכוֹת רְחֵב עֶשְׂרִים
אֲמָה סָבִיב לְבַיִת סָבִיב | סָבִיב: (יא) וּפְתַח הַצְּלַע
לְמִנְחַ פֶּתַח אַחַד דְּרֶךְ הַצְּפוֹן וּפְתַח אַחַד לְדְרוֹם
וְרְחֵב מְקוֹם הַמִּנְחַ חֲמֵשׁ אַמּוֹת סָבִיב | סָבִיב: (יב) וְהַבְּנִין אֲשֶׁר אֶל-פְּנֵי הַגְּזֵרָה

רע"י

צענין ופתח הללע למונח ורחבו היה ה' אמות כמו שהוא אומר ורחב מקום המונח ה' אמות כדפרישית לעיל שלא יהיו התאים סמוכים לבית כלל ואויר יהיה ציניהם והבית ה' אמות וכן ת"ו ואתר שביק: בית צלעות אשר לבית. נגד אויר רוחב הללעות בקרן הזווית. סביב סביב סככות במקום המונח אינו דב' פנות כמשמעו אלא כלומר מכאן ומכאן דרום ולפון זווית דרומית מזרחית זווית לפונית מזרחית: (י) ובין הלשכות רוחב עשרים אמה. לשכות היו בחצר החילוניה בלפונה של החצר הפנימית אלל קומתה והפסק כ' אמה בין רחב מחילות הלשכות למחילות התאים שסביב היה ולא היה הבית כן צענין בית שני אלא צענין העתיד: (יא) ופתח הצלע למונח. ופתח התאים החילוני פתוחים למקום המונח פנוי בקרן זווית כמו שפרשת: (יב) והבנין אשר אל פני הגזרה וגו'. רחב כל הצנין לרוח המערבית רחב

מחילת מערבית: חמש אמות. וכן שנינו במסכת מדות שאותו כותל הוא חמש: ואשר מונח. ומקום פנוי היה מונח במקלועות הלפון והדרום אלל המזרח שאין התאים מקיפין את כל הבית ולאותו מקום פנוי היו פתחי התאים שבמקלועות מזרחיים כמו שאמור צענין ופתח הללע למונח כי לא היה להם פתחים לתאים לא לדר החצר ולא לדר ההיכל אלא לאותן שבמקלוע מזרחית לפונית ובמזרחית דרומית היה הפתח בכותל רחבו פתוח לאותו מקום המונח ובאותו פתח נכנסין לו וממנו לתא השני ומן השני אל השלישי וכן סביב שכן שנינו במסכת מדות שלשה פתחים לכל אחד ואחד ה' לתא מן הימין וה' לתא מן השמאל וה' לתא שעל גביו ואף י"ת כן ואשר מונח ואתר שביק לשון אחר ואשר מונח כלומ' וכן אותן (של דר פנים) מן הללעות לדר בית מונח מקום פנוי היה מונח בין התאים ובין הבית ובאותו מקום היו פתחי התאים כמו שפורש

מצודת ציון

ואתר והוא תרגומו של מקום: מונח. מלשון הנחה ועזיבה: בית צלעות. כמו לבית צלעות ר"ל לבנין צלעות: (יב) והבנין. הוא שם

מצודת דוד

היתה בת חמש אמות והיסוד מתחת בלטה להלן אמה אחת: ואשר מונח. היה מונח מקום פנוי לבנין הצלעות אשר היו אל הבית והם היו במקצוע דרומית מזרחית וצפונית מזרחית בין בית

החליפות ובין הצלעות כמ"ש בקונטרס בנין הבית וכאשר נראה בצורה: (י) ובין הלשכות. לשכות היו בנויות בחלל ע"נ מול המסיכות כמ"ש ויבאני אל הלשכה וכו' (לקמן מב) ולכן אמר החלל שבין הלשכות ר"ל הלשכות הבנויות מול בין המסיכה ובין יסוד כותל המסיכה הנקראת ג"כ בשם לשכה (כי שם לשכה הוא שם כולל לכל החדרים) והחלל הזה היה רחב עשרים אמה והיה מול בית החליפות וחמשה אמות להלן מול עובי כותל חצר הפנימי וכמ"ש בקונטרס בנין הבית וכאשר נראה בצורה: סביב וגו'. ר"ל בפאת הצפון והדרום: (יא) ופתח הצלע למונח. פתח הצלע שבמקצוע דרומית מזרחית וצפונית מזרחית היו פתוחים אל מקום הפנוי שהיה במקצועות ההם ושאר הצלעות היו פתוחות זו לזו: דרך הצפון. ר"ל אל הצלע העומדת במקצוע הצפון: ורחב. ממערב למזרח: סביב סביב. ר"ל בפאת הצפון ובפאת הדרום: (יב) והבנין. המסיכות והצלעות אשר עמדו לפני הבית מהעבר מזה ומהעבר מזה לצפון

רד"ק

ורבי שלמה ז"ל פירש רחב שבין מחיצות הלשכות ובין מחיצות התאים שסביב הבית: (יא) ופתח הצלע למונח. למקום המונח כלומר מקום פנוי לפני הצלע שם היה פתחו פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד לדרום פתח אחד ליציע שבצפון ופתח ליציע שבדרום ועל החיצון אמר ורחב מקום המונח חמש אמות סביב אותו מקום הפנוי היה רחבו חמש אמות ובתאים שהיו בבית שני שנים ושלושה פתחים היו לכל א' וא' א' התא מן הימין ואחד התא מן השמאל ואחד התא שעל גביו ואחד למסיכה ואחד לפשפש ואחד להיכל: (יב) והבנין אשר אל פני הגזרה פאת דרך הים רחב שבעים

הפנימי לצלע לא היה בשוה אלא כמו שהיה מונח מקום לקרוי הצלעות כמו שפירשנו שהכותל היה מצר והולך לפיכך לא ראה לומר לו מדה ולפיכך אמר ואשר מונח כלומר היה כמו שהיה לכל צלע כפי מקום הנחתו: (י) ובין הלשכות רחב עשרים אמה. אם אמר על הצלעות שגם הם נקראים לשכות אמר כי היו לשכות סביב סביב הבית ומה שיש לשכה ולשכה רחב היה בין כלם עשרים אמה ובבית שני היו התאים שהם צלעות שמנה ושלושים חמשה עשר בצפון וחמשה עשר בדרום וחי' במערב שבצפון ושבדרום חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן ושבמערב ג' על גבי ג' ושנים על גביהן

(יב) וּבְנִינָא דִּי קָדָם בְּצוֹרְתָא רוּחַ אוֹרַח מְעַרְבָא פּוֹתִיא שְׁבַעֲיָן אַמִּין וְכַתְּלָא דְבְנִינָא חֲמֵשׁ אַמִּין פּוֹתִיא סְחוֹר סְחוֹר וְאוֹרְכִיּה תְּשַׁעֲיָן אַמִּין: (יג) וּמִשַׁח יַת בֵּיתָא אוֹרְכָא מָאָה אַמִּין וּבְצוֹרְתָא וּבְנִינָא וְכַתְּלָא

פְּאֵת דְּרֶךְ-הַיָּם רַחֵב שְׁבַעֲיָם אַמָּה וְקִיר הַבְּנִינָן חֲמֵשׁ-
אַמוֹת רַחֵב סָבִיב | סָבִיב וְאַרְכּוֹ תְּשַׁעֲיָם אַמָּה:
(יג) וּמָדַד אֶת-הַבַּיִת אֶרְךָ מָאָה וְהַגְזֵרָה וְהַבְּנִיָּה

רש"י

שְׁבַעֲיָם: וְקִיר הַבְּנִינָן. כּוֹתְלֵי הַתְּאִים: וְאַרְכּוֹ תְּשַׁעֲיָם אַמָּה. אוֹרַח בְּנִין הַתְּאִים וְהַמוֹנַח תְּשַׁעֲיָם אַמָּה הַלְּפֹון וְהַדְּרוֹם חוֹץ מִבַּיִת הַחֲלִיפוֹת שְׁאִינוּ נִמְנָה עִמּוֹ לִפְי שְׁהִיָּה זֹלַט אֶל הַחוּץ לְפִנּוֹן וְלַדְּרוֹם וְלֹא הִיָּה שׁוֹה לְשֵׁאֵר הַבְּנִין שֶׁהַבַּיִת הִיָּה רַחֵב מִלְּפָנָיו ל' אַמָּה יוֹתֵר מִשָּׁל אַחֲרָיו כְּמוֹ שֶׁשְׁנֵי הָאוֹלָם עוֹדֵף עַל הַהִיכָל ט"ו אַמָּה זֶלְפֹון וְט"ו אַמָּה זֶדְרוֹם וְהוּא הִיָּה נִקְרָא בַּיִת הַחֲלִיפוֹת שֶׁשֶׁס גּוֹזֵין אֶת הַסְּכִינִין וְאוֹרַח אִתּוֹ בְּנִין מִן הַמִּזְרַח לְמַעַרֵב עֵשֶׂר אַמוֹת נִשְׁאָרוּ תְּשַׁעֲיָם אַמָּה אוֹרַח זֶרוּחַ ע' שָׁל הַבַּיִת הִיָּה אוֹרַח ק' מוֹזָה וְמוֹזָה כְּמוֹ שֶׁמְפּוֹרָשׁ זֶעֱנִין וְזַמְסַכַּת מְדוּת: (יג) וּמָדַד אֶת הַבַּיִת אוֹרַח ק' אַמָּה. סָךְ הַכֹּל עִם מִשְׁךְ בַּיִת הַחֲלִיפוֹת וְכֵן שְׁנֵי זַמְסַכַּת מְדוּת הַהִיכָל ק' עַל ק' זֶרוּם ק' מִן הַמִּזְרַח לְמַעַרֵב ק' כּוֹתֵל אוֹלָם חֲמֵשׁ וְרַחֵבוֹ י"א כּוֹתֵל הַהִיכָל שֶׁס וְאַרְכּוֹ מ' וְאַמָּה

הַבַּיִת וְעוֹבֵי הַכְּתָלִים הַלְּפִנִיִּים וְהַדְּרוֹמִיִּים עִם הַתְּאִים הַלְּפִנִיִּים וְהַדְּרוֹמִים וְעוֹבֵי כְּתָלֵיהֶם לְפִנּוֹן וְלַדְּרוֹם רַחֵב ע' אַמָּה וְכֵן הִיָּה זֶבַיִת שְׁנֵי וְכֵן שְׁנֵי זַמְסַכַּת מְדוּת זֶקֶר מְעַרְבֵי מִן הַלְּפֹון לַדְּרוֹם שְׁבַעֲיָם אַמָּה וְמוֹנָה הַחֲשֻׁבּוֹן: הַגְזֵרָה. ת"י זֶלְוֵרְתָא, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהַבַּיִת הַגְּבוּהָ קָרוּי כֵן וְהַתְּאִים הַנְּמוּכִין אֲשֶׁר סָבִיב אוֹתָם הוּא קוֹרָא בְּנִין וּמִנְחַם פֶּתַח גּוֹרָה לְשׁוֹן לְשִׁכְהָ: פְּאֵת דְּרֶךְ הַיָּם. רוּחַ מְעַרְבִי: רוּחַב שְׁבַעֲיָם אַמָּה. רוּחַב הַבְּנִין מִלְּפֹון לַדְּרוֹם שְׁבַעֲיָם אַמָּה, וְהֵא לֶךְ הַחֲשֻׁבּוֹן. הַתָּא הַלְּפִנִי אַרְבַּע, וְכוֹתְלוֹ עֵשֶׂר, הִרֵי אַרְבַּע עֵשֶׂר, וְחֲמֵשׁ מְקוֹם הַפְּנּוּי בֵּין הַתָּא לְבַיִת, הִרֵי תִשַׁע עֵשֶׂר, רוּחַב יְסוֹד הַכְּתָלִים הִיָּה נִזְלַע זֶחֻלָּל הַתָּא וְזַמְקוֹם הַפְּנּוּי וְכוֹתֵל הַהִיכָל שֶׁשָׁה, הִרֵי כ"ה, וְחֻלְלוֹ רוּחַב כ', הִרֵי מ"ה, וְכוֹתֵל הַהִיכָל דְּרוֹמֵי שֶׁשָׁה, הִרֵי ג"א, וּי"ט שֶׁל תְּאֵי הַדְּרוֹם, סָךְ הַכֹּל

מצודת ציון

כולל על הצלעות והמסיבות: אל פני. לפני: הנורה. ת"י בצורתא ועל הבית יאמר שהוא גבוה למעלה מהצלעות ומהמסיבות כי בצר הוא ענין גבהות וכמ"ש גדולות ובצורות בשמים (דברים א) כי בנין גבוה הוא מבצר ומשגב: פאת. עבר ורוח: (יג) והבניה.

יבואר בקונטרס בנין הבית בסי' האחרון: וקיר הבנין. עובי כתלי הצלעות והמסיבות: סביב סביב. ר"ל מדה אחת לכל כותלי המסיבות והצלעות שסביב והם הכתלים הפונות על החוץ ובין צלע לצלע: וארכו. אורך הבית מיסוד כותל צלע המערבי עד בית החליפות היה צ' אמה והא לך החשבון כותל הצלע במקום היסוד ז' הצלע ד' כותל בית קה"ק ו' חלל בית קה"ק כ' המחיצה המפסקת בין ההיכל לבית קה"ק בית חלל ההיכל מ' כותל ההיכל ו' ומשם עד כותל בית החליפות ו' הרי תשעים אמה ועיין בקונטרס בנין הבית בסי' האחרון: (יג) ומדד. עתה מדד עד כלות בית החליפות והאולם והיה מאה אמה כי כותל המערבי מבית החליפות עם החלל היו ה' אמות

מצודת דוד

ולדרום: פאת דרך הים. ר"ל רחב הבית עם המסיבות והצלעות מזה ומזה היה בפאת המערב ע' אמה, והא לך החשבון רחב הבית כ' ושני הכתלים י"ב צלע מזה וצלע מזה כ"א ד' כתליהם י"ב במקום היסודות מסיבה מזה ומסיבה מזה כ"א ג' להלן מיסוד כותל הצלע כתליהם י"ב במקום היסודות הרי ע' אמה ויותר

יבואר בקונטרס בנין הבית בסי' האחרון: וקיר הבנין. עובי כתלי הצלעות והמסיבות: סביב סביב. ר"ל מדה אחת לכל כותלי המסיבות והצלעות שסביב והם הכתלים הפונות על החוץ ובין צלע לצלע: וארכו. אורך הבית מיסוד כותל צלע המערבי עד בית החליפות היה צ' אמה והא לך החשבון כותל הצלע במקום היסוד ז' הצלע ד' כותל בית קה"ק ו' חלל בית קה"ק כ' המחיצה המפסקת בין ההיכל לבית קה"ק בית חלל ההיכל מ' כותל ההיכל ו' ומשם עד כותל בית החליפות ו' הרי תשעים אמה ועיין בקונטרס בנין הבית בסי' האחרון: (יג) ומדד. עתה מדד עד כלות בית החליפות והאולם והיה מאה אמה כי כותל המערבי מבית החליפות עם החלל היו ה' אמות

רד"ק

וכותל התא חמש ובית הורדת המים שלש אמות והכותל חמש והאילים עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינים ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו דומה לארי שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד מה הארי צר מאחריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו זו המשנה השנויה שם ומה שאמר שהאולם עודף על ההיכל חמש עשרה אמה מכאן וחמש עשרה אמה מכאן לא שחללו של אולם רחב מחללו של היכל אלא בית החליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן: וארכו תשעים אמה. אורך הקיר עד בית החליפות: (יג) ומדד את הבית ארך מאה אמה והגזירה והבניה. לפירו' מדד הבית בפ"ע והגזירה בפני עצמה ולפי רבי' שלמה ז"ל מ"ש ומדד את הבית ר"ל מדד את הגזירה עם הבניה וקירותיה ארך מאה אמה: הבניה. שם בשקל שמלה וכן שנינו במסכת מדות ההיכל מאה על מאה על רום מאה

אמה. אפשר שאמר זה על מדות העליות אשר על הבית ומדד רחבן דרך המערב שבעים אמה והכתלים מן המנין ואמר כי רחב של כותל חמש אמות וזהו שאמר וקיר הבנין חמש אמות ולצד המזרח היה רחבן מאה אמה כמו שאמר וקרא העליה גזרה לפי שהיא כאלו נגזרה מן הבית למעלה וכן תרגם יונתן גזרה ביצורת' שהוא ענין גובה כמו גדולות ובצורות בשמים או נפרש על הבית עצמו כמו שפירש רבינו שלמה ז"ל ויהיה מסודר על מה שהיה בבית שני כמו ששנינו במסכת מדות ואמר כי הבנין אשר על פני הגזרה כלומר הגזרה שהוא ההיכל עם הבנין אשר לצפון ולדרום רחבו דרך המערב שבעים אמה ומן המזרח מאה אמה כי היו ל' אמה יתרים שהיה האולם עודף על ההיכל חמש עשרה אמה מכאן וחמש עשרה אמה מכאן שהיו בית החליפות וכן שנינו שם מן הצפון לדרום שבעים אמה כותל המסכה חמש והמסכה שלש כותל התא חמש והתא שש כותל היכל שש ותוכו עשרים אמה והתא שש

וְקִירוֹתֶיהָ אֲרֹךְ מֵאָה אִמָּה: (יד) וְרַחֵב פְּנֵי הַבַּיִת
 וְהַגְזֵרָה לְקָדִים מֵאָה אִמָּה: (טו) וּמָדַד אֲרֹךְ-הַבֵּנִין
 אֶל-פְּנֵי הַגְזֵרָה אֲשֶׁר עַל-אַחֲרֶיהָ וְאֶת-קִיחָהּ (וְאֶת-קִיחָהּ
 מִפּוֹ וּמִפּוֹ מֵאָה אִמָּה וְהַהֵיכָל הַפְּנִימִי וְאֶלְמִי

אֲרֹכָא מָאָה אִמִּין: (יד) וּפְוִתִּיא דִּי קָדָם
 בֵּיתָא וּבְצוֹרְתָא לְמִדְיִנְחָא מָאָה אִמִּין:
 (טו) וּמִשַׁח אֲרֹכָא דְבִנְיָנָא דִּי קָדָם בְּצוֹרְתָא
 דְּלֶאֱחֻרָאָה וְיִוִּנְתָּהּ מִכָּא וּמִכָּא מָאָה
 אִמִּין וְהֵיכְלָא גְזֵרָה גְזֵרָה וְאוּלְמִי דִּרְתָּא:
 (טז) סְפִיָּא וְכוּיִן סְתִימִן וְעִתִּיקָא סְחֹר

הַחֲצֵר: (טז) הַסְּפִים וְהַחֲלוֹנִים הָאֵטְמוֹת וְהָאֶתִּיקִים | סְבִיב לְשִׁלְשֶׁתָם נֶגֶד הַסְּפָה

רע"י

ההיכל אלא כי בית החליפות מחובר לחולם מכאן ומכאן: (טו) ומדד
 אורך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה. עכשיו חוזר
 ומדד אורך הבית לדרום כמו שמדד ללפון, מלאתי, והיינו על אחריה
 כלומר אחורנית שחזר ומדד על עקיבו כלפי מערב: ואתיקיהא. ת"י
 זוית כלומר עם משך בית החליפות שזויות הבית: וההיכל הפנימי
 ואולמי החצר. סופו של מקרא זה אינו מוסב כלפי ראשו אלא מחובר
 למקרא של אחריו וכן פירושו וההיכל הפנימי שהוא בית קדשי הקדשים
 וכן אולמי החצר המפורשין למעל ואולמות סביב לכל אלו הספים
 והחלונות האטומות והאתיקים סביב לשלשתן בין לגזרה הוא ההיכל בין
 לאולמות בין לבית קדשי הקדשים לשלשתן היו הספים מזווחות לפתחיהן
 ולשלשתן היו חלונות אטומות ולשלשתן היו אתיקים ולא ידעתי מה הם

טרקסין וכי אמה בית קדשי הקדשים וכותל שש והתא שש וכותל התא
 חמש ואף למעלה צענין כך מפורשת מדת כולם חוץ מאמה טרקסין
 שכתוב בו צענין זה שתיים אמות וכנגדן הוא ממעט את רוחב התא
 אמה שהתא שבמסנה רחבו שש וכותלו חמש וכאן רחבו ארבע וכותלו
 שש שנאמר (כאן) ומוסדות הללעות מלא הקנה ולמעלה הוא מנר וכונס
 אמה שנאמר וקיר הללע חמש אמות: והגזרה והבניה וקירותיה.
 סוף המקרא מפרש את ראשו לומר סך הכל מאה אמה: (יד) ורוחב
 פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה. הגזרה והתא שמאחוריו
 היא הצויה כמו צנין ועוצי הכתלים הכל ק' אמה הוא שפירשתי למעלה
 שהבית עודף לפניו רחב שלשים אמה שהאולם מרחיב מן ההיכל ומן
 התאים ט"ו אמה ללפון וט"ו אמה לדרום ולא שחלל האולם רחב מחלל

מצודת ציון

הוא הצלע: וקירותיה. כתלים: (טז) ואתיקיהא. ת"י זויתהא ועל
 בית החליפות יאמר שעמדו בזויות הבית מזה ומזה נשען לבנין
 האולם: (טז) הסיפיים. מזווחות הפתחים: האטומות. הסתומות

מצודת דוד

וכותל המזרחי היתה ה' אמות כמדת כותל האולם הרי מאה ועיין
 בקונטרס בנין הבית: והגזרה וכו'. בזה יפרש ראש המקרא לומר
 הגזרה הוא הבית והאולם והבניה הוא הצלע המערבי והכותל בין
 כולם היה אורך ק' אמה: (יד) ורוחב פני הבית. ר"ל רוחב בתי

החליפות שהם בפני הבית עם בנין הגזרה הוא אולם הבית העומד בין בתי החליפות שמזה ומזה בפאת הקדים היה ק' אמה כי בית
 החליפות נמשך ט"ו אמה להלן מיסוד כותלי המסיבה מזה ומזה: (טז) ומדד אורך הבנין. עתה מדד אורך הצלעות שלפני הבית ברוח
 דרומי: אשר על אחריה. ר"ל אשר חזר על עקבו ללכת לאחור כלפי מערב כי מתחילה מדד פאת המערב ואח"כ הלך ממערב למזרח
 למדוד פאת הצפון ואח"כ מדד פאת המזרח ועתה חזר ללכת לאחור כלפי המערב ומדד פאת הדרום: ואתיקיהא מפו ומפו. ר"ל מדד
 את הצלעות עם רוחב בית החליפות העומד בזויות מזה ומזה ובין שניהם ר"ל הצלעות ובית החליפות היו ק' אמה: וההיכל וכו'.
 מחובר הוא למקרא שלאחריו לומר בנין ההיכל וכן בנין הפנימי הוא בית קה"ק וכן אולמי החצר הפנימי כמ"ש ואלמות סביב סביב
 (לעיל מ) לכל אלה היו הספים וכו': (טז) סביב לשלשתם. לכל שלשת הבניינים הנזכרים במקרא שלפניו היו מזווחות וחלונות אטומות

רד"ק

על אחריים ואתיקיהא מפו ומפו מאה אמה. כמו שמדד
 אורך הבית ואורך הגזרה כן מדד אורך הבנין אשר על פני
 הגזרה למזרח ואשר על אחריה למערב: ואתיקיהא מפו
 ומפו. לצפון ולדרום התאים והלשכות שהיו בהם והיה ארכן
 מאה אמה: ואתיקיהא. כתיב בו"ו אחר התי"ו וקרי ביו"ד
 ואותיות אהוי מתחלפות ונכתבה אל"ף המשך אחר הה"א
 ואתיקיהא היא מלה כוללת התאים והלשכות לכל אחד ואחד
 קורא אתיק ויונתן תרגם וזויתהא: מפו. שניהם כתובים בו"ו:
 וההיכל הפנימי ואולמי החצר. נמשך טעמו עד מדות סוף
 פסוק השלישי כלומר אף על פי שכלל מדות אורך הבית
 ורחבו ההיכל הפנימי שהוא קדש הקדשים וכן אולמי ההיכל

האוטם שש אמות וגבהו ארבעים אמות ואמה כיור אמתים
 בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה גבהה של עליה
 ארבעים אמה וששל אמות מעקה ואמה כלה עורב רבי יהודה
 אומר לא היה כלה עורב מן המדה אלא ד' אמות היה מעקה
 מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש והאולם אחת
 עשרה כותל ההיכל שש ותוכו מ' אמה אמה טרקסין אמה
 לבית קדש הקדשים כותל ההיכל שש וכותל תא חמש:
 (יד) ורוחב פני הבית והגזרה. לפירושינו הוא נכון כי הבית
 הוא ההיכל והגזרה הוא העליה אבל לפירוש רבינו שלמה ז"ל
 הבית הוא הגזרה אם כן מהו שאמר הבית והגזרה והענין
 מבואר למעלה: (טז) ומדד ארך הבנין אל פני הגזרה אשר

שְׁחִיף עֵץ סָבִיב | סָבִיב וְהָאָרֶץ עַד-הַחֲלֹנוֹת וְהַחֲלֹנוֹת
 מִכְסוֹת: (י) עַל-מַעַל הַפֶּתַח וְעַד-הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְלַחוּץ
 וְאֶל-כָּל-הַקִּיר סָבִיב | סָבִיב בַּפְּנִימִי וּבַחִיצוֹן מְדוֹת:
 (יח) וְעֵשׂוּי כְּרוּבִים וְתַמָּרִים וְתַמָּרָה בֵּין-כְּרוּב לְכְרוּב
 וּשְׁנַיִם פָּנִים לְכְרוּב: (יט) וּפְנֵי אָדָם אֶל-הַתַּמָּרָה מִפּוֹ
 וּפְנֵי-כַפִּיר אֶל-הַתַּמָּרָה מִפּוֹ עֵשׂוּי אֶל-כָּל-הַבַּיִת

סחור לתלתייהון לקביל ספא דחפי נסרין
 דארזא סחור סחור וארעא עד פניא וכין
 סתימן: (י) עד לעלא מן תרעא ומן ביתא
 גואה ולברא ועל כל פותלא סחור סחור
 מלגיו ומלברא משחן: (יח) וגליף כרובין
 וכותרתא וכותרתא בין כרובא לכרובא
 ותריין אפין לכרובא: (יט) ואפי אנשא
 עביד לכותרתא מקא ואפי אריא עביד
 לכותרתא מקא גליף על כל ביתא סחור
 סחור:

רש"י

יכולין לטוח זהב על גבי אבנים: (יז) על מעל הפתח. בנובזה: ועד
 הבית הפנימי. כל הבית קדשי הקדשים עד כולו: ולחוץ. ללד הסיכל:
 סביב סביב. ככל כותליו: בפנימי ובחיצון. צבית קדשי הקדשים
 וזהיכל: מדות. מחופה נכרים גדולות עשויות צמרה: (יח) ועשווי
 כרובים ותמורים. ואותו הארז מלייר כרובים ודקלים: ושנים
 פנים לכרוב. אחד פני כפיר ואחד פני אדם זה פונה לכאן וזה פונה
 לכאן כשהיתה התמורה בין כרוב לכרוב היה פני הכפיר לה מכאן ופני
 אדם מכאן כמו שאומר בענין: (יט) עשווי אל כל הבית. לצית קדשי

ואומר אני שהם כמין עמודים מרובעים בולטין בחומה לחוץ וקורין
 להם פיליר"ש בלע"ז: (יז) נגד הסף שחוף עץ. ת"י נסר של ארז נגד
 הסף נגד מוזות הפתח בתוך חלל עוזי הפתח חופה צען (סא"ל)
 מלאתי: סביב סביב. כלומר מזה ומזה צפוי לדי חלל הפתח: והארץ
 עד החלונות. מקרקעת החומה עשווי כותל נסרי ארז כנגדו ועולה
 למעלה עד החלונות וגם החלונות מכוסות בו. מלאתי שאף החלונות היו
 אטומות מצפנים כענין שנאמר (כאן) וחלונות אטומות אל הב"י (סא"ל)
 וכל זה מצפנים לפי שהיו טחין עליו לפוי זהב שכל הבית טוח בזהב ואין

מצודת ציון

במחיצה בהירה וזכה: והאתיקים. הם כעין עמודים מרובעים
 בולטים מחוץ לכותל רחבים מלמטה והולכים וכלים כלפי מעלה
 ועשויות לחוץ וכן אתיק אל פני אתיק (לקמן מב): שחוף. ענין
 לוח וכן ת"י נסרין דארזא: (יח) כרובים. פרצוף תינוק כי תרגום
 של תינוק הוא רביא: ותמורים. צורת אילן תמר:

מצודת דוד

ואתיקים ר"ל לכולם היה דמות וצורה אחת (ואתיקי ההיכל ובית
 קה"ק היו בחללי הצלעות והחלונות היו בגובה ממעל להצלעות):
 נגד הסף. על המזוזה היה מחופה לוח עץ ארז למען יהיה נוח
 לצפותו זהב כי על האבן קשה לצפות זהב: סביב סביב. בכל
 סביבות המזוזה: והארץ. וכן מקרקע הבית עד החלונות וגם
 ממעל להחלונות היו מכוסות בלוחי ארז: (יז) על מעל הפתח. ר"ל

על הכותל אשר מעל הפתח ועד הבית הפנימי הוא בית קה"ק ולחוץ הוא ההיכל החוצה לו ובכל הקיר בין בפנימי הוא בית קה"ק בין
 בחיצון הוא ההיכל הכל היה מחופה בלוחות עץ עשויות במדה אחת זה כזה וכפל הדבר לומר שלא היה מקום פנוי מבלי לוחות ארז
 כי כל הבית היה מצופה זהב והיה צורך אל הלוחות: (יח) ועשווי כרובים. על הלוחות ההם היה חקוק צורת כרובים ותמורים וצפוי הזהב
 היה בולט במקום בליטות הצורות ושוקע במקום שקיעתן והיה א"כ נראה הצורות על צפוי הזהב: ותמורה בין כרוב לכרוב. היה חקוק
 כרוב מזה וכרוב מזה וביניהם תמורה: ושנים פנים לכרוב. לכל כרוב היה שני פנים האחד פני אדם והשני פני כפיר והוא ארי בחור ועל
 כי תמונת גופם היה כשל אדם קראם כרובים עם כי היה להם גם פני כפיר: (יט) ופני אדם. הכרוב מזה היה פונה פני האדם אל התמורה
 והכרוב מזה היה פונה פני הכפיר אל התמורה מזה ופני האדם היה פונה אל התמורה מזה וכן היה סובב והולך: עשווי. בתמונה הזאת

רד"ק

ממנו: ואל כל הקיר סביב סביב בפנימי. בבית הפנימי שהוא
 הדביר ובית החיצון שהוא ההיכל: מדות. לכל א' בפ"ע
 מהדברים הנזכרים ראה עדות ידועות ולא זכרם כולם בפרט
 אלא מקצתם: (יח) ועשווי כרובים ותמורים. הקיר עשווי בציור
 כרובים ותמורים כמו שהיה בבנין שלמה, ותמורים כבר
 פירשנו שהוא צורת דקלים: ושנים פנים לכרוב. כמ"ש פני
 אדם ופני כפיר: (יט) ופני אדם אל התמורה מפו ופני הכפיר
 אל התמורה מפו. הכרוב היה פונה לשני צדין פני אדם מצד
 זה ופני כפיר מצד זה והתמורה שהיתה בין כרוב לכרוב היו

וכן כל מה שהולך ומונה לכל אחד מהם היו מדות ידועות
 בפני עצמן: (יז) הספים, האטומות. פירשנוהו: והאתיקים
 סביב לשלשתם. כי לשלשת הרוחות היו האתיקים מערב
 צפון ודרום כמו שפירש' למעלה: נגד הסף שחוף עץ סביב.
 תרגם יונתן לקבל ספא דחפי נסרין דארזא ונסרין פירושו
 לוחות כמו שאומר במשנה מסככין בנסרים: והארץ עד
 החלונות. רוצה לומר מן הארץ עד החלונות: והחלונות
 מכסות. היו מכוסות מלמעלה: (יז) על מעל הפתח. על מה
 שהיה מעל הפתח: ועד הבית הפנימי ולחוץ. כלומר ולחוץ

(כ) מארעא עד לעלא מתרעא פרויבין וכוּתְרֵן גְּלִיפֵן וְכֵן לְכַתְּלָא דְהֵיכְלָא: (כא) הֵיכְלָא דְסַפּוּהֵי מְרַבְּעִין וְאִפִּי בֵּית כְּפוּרֵי תְּוֹנִיה פְּחִיזוּ יְקָרָה: (כב) לְקַבֵּל מִדְּבַחָא פְּתוּרָא דְאֵעָא תְּלַת אַמִּין רִימָה וְאוּרְכִיָּה תְּרַתִּין אַמִּין וְזִיזִין לִיה וְאוּרְכִיָּה וְכַתְּלוּהֵי דְאֵעָא וּמְלִיל עַמִּי דִּין פְּתוּרָא דִּי קָדַם יְיָ:

סָבִיב | סָבִיב: (כ) מֵהָאָרְץ עַד־מַעַל הַפֶּתַח הַכְּרוּבִים וְהַתְּמָרִים עֲשׂוּיִם וְקִיר הֵיכְלָל: (כא) הֵיכְלָל מְזוּזוֹת רַבְּעָה וּפְנֵי הַקֶּדֶשׁ הַמְּרָאָה כַּמְּרָאָה: (כב) הַמְּזוּבַח עֵץ שְׁלוֹשׁ אַמּוֹת גְּבוּהַ וְאַרְבֹּו שְׁתֵּי־אַמּוֹת וּמְקַצְעוֹתָיו לֹו וְאַרְבֹּו וְקִירוֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי

רש"י

על נהר כצר ואור נוגה ראיתי צבית קדשי הקדשים: (כב) המזבח עץ. ת"י לקבל מדבחה פתורא ר"ל השלחן קורא מזבח שמכפר בזמן הזה כמזבח כך שמעתי: ומקצעותיו. (רגליו, גגו וארכו כחוצ במקרא גגו והוא ורגליו, וארכו הכחוצ במקרא הוא גגו כ"ל ל"ה) גוף השלחן:

הקדש: (כ) וקיר ההיכל. וכן לקיר ההיכל: (כא) מזוזות רבועה. אני שמעתי צבנין שלמה מזוזת רבועה שהיו לה מזוזות משני לרדן ומפתח מתחת ומשקוף ממעל ואני אומר שהמזוזות היו מרובעות: המראה כמראה. ת"י חווייה כחזו יקריה כמראה כסא כבוד שראיתי במרכבה

מצודת ציון

(כא) רבועה. מרובעת ור"ל לא עגולה אבל לא היתה שוה הצלעות: (כב) ומקצעותיו. ענין זוויות כמו ולמקצעות המשכן (שמות כו):

פני מבלי ציורים: (כא) ההיכל מזוזות רבועה. מזוזות ההיכל לא היתה עגולה כ"א בתמונת רבוע והעובי היה ששה אמות ולא היה כן הרחוב כי המזוזות עם הכותל שבצד הפתח לא היה כ"א חמשה אמות כמ"ש למעלה: ופני הקדש. ר"ל פתח קה"ק ראה המראה שלה כמראה אשר ראה בפתח ההיכל וזה בתמונת המזוזות שלא היו עגולים כ"א בתמונת רובע, או ר"ל בפנים בחלל ההיכל הנקרא קדש: המראה. הוא המנורה המחלקת אורה לכל הבית היתה כמראה ר"ל כמנורת המאור של כל אדם שעומדת סמוכה אל השלחן כי כן עמדה המנורה ההיא סמוכה אל השלחן ועיין בקונטרס בנין הבית: (כב) המזבח. ר"ל השלחן העומד מול המזבח כן ת"י ור"ל השלחן היה עשוי מלוחות עץ ועליו היה צפוי הזהב: ומקצעותיו ל"ו. ר"ל הרגלים שבארבע המקצועות היו נמשכין ממנו ולא שנעשו בפ"ע ונתחברו אל השלחן, או ר"ל הרגלים שבארבע המקצועות אשר לו וגם ארכו זהו גגו שהוא שטחית השלחן וגם קירותיו הם הכתלים הקבועים מרגל לרגל מתחת גג השלחן הכל היה מעץ ועל העץ היה צפוי זהב: וידבר אלי. המלאך הדובר בי: זה השלחן אשר לפני ה'.

מצודת דוד

היה עשוי בכל הבית מסביב: (כ) מהארץ. מקרקע הבית עד הכותל אשר מעל הפתח היו עשוי צורות הכרובים והתמורים: וקיר ההיכל. וכן היה בכל קיר ההיכל וכפל הדבר לומר שלא היה מקום

רד"ק

ההיכל ות"י ואפי בית כפורי חזוים כחזו יקרא: (כב) המזבח עץ ג' אמות גבוה וארכו שתיים אמות. זה המזבח אינו דומה לא למזבח שעשה משה ולא למזבח שעשה שלמה ולא למזבח שעשו בני הגולה והנה זכר עוד המזבח במדה אחרת ואפשר שזה המזבח הוא מזבח הפנימי שעשה משה של זהב, ואמר זה השלחן קרא המזבח שלחן ויונתן תרגם מקבל מדבחה פתורא דאעא דעתו כי על השלחן דבר וזכר מזבח לפי שהיה נגד המזבח וברד"ש רז"ל פתח במזבח וסיים בשלחן רבי יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרווייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר ועכשיו שלחנו של אדם מכפר: ומקצעותיו ל"ו. זוויות השלחן לו כלומר ממדתו: וארכו וקירותיו עץ. פ"י רבינו שלמה ז"ל כי אמר ארכו על גוף השלחן וקירותיו על מסגרותיו וזו המליצה לא נמצאת כי האורך והרחב אינו עצם הדבר שיאמר עליו שהוא עץ או כסף או זהב והנכון בעיני כי טעם וארכו דבק למעלה ממנו שאמר ומקצעותיו לו ואמר וארכו כאילו אמר עם ארכו כמו שפירשנו כי מקצעותיו נחשבים עם מדת ארכו והנה לא זכר רחב לזה המזבח שראה או השלחן:

פונים אליה פני אדם מכרוב שבצדה האחד ופני כפיר מכרוב שבצדה האחר: מפ"ו. שניהם כתובי בו"ו: (כ) מהארץ. הציורים האלה היו בכתלים מהארץ עד למעלה ומה שאמר עד מעל הפתח זהו בכותל המזרחי שהיה בו הפתח ובפתח לא היו הציורים במזוזות ובמשקוף ואמר שהיו למעלה מהפתח: וקיר ההיכל. וכן לקיר ההיכל ואני תמה למה הזכיר זה שהרי אמר עשוי אל כל הבית סביב אולי מה שזכר הבית הוא אומר על בית קדשי הקדשים ואחר כך אמר וקיר ההיכל אבל כיון שאמר כל הבית הכל בכלל ולא היה צריך לשנות בפרט: ההיכל. נקוד אולי לזה הטעם והוא אחד מט"ו נקודין שבמקרא: (כא) ההיכל מזוזות רבועה. התי"ו במקום ה"א וכן אל תתני פוגת לך מכת בלתי סרה חכמת ודעת והדומים להם ופירושו מזוזות פתח ההיכל היתה מרובעת כי יש שיעשו המזוזות עגולות ויונתן תרגם היכלא דספּוּהֵי מְרַבְּעִין ואמר מזוזות דרך כלל כי על שתי המזוזות אמר: ופני הקדש המראה כמראה. ופתח קדש הקדשים שהוא פני הקדש המראה שראיתי במזוזותיו הוא כמראה שראיתי במזוזות

יחזקאל מא

שיט

תרגום

(כב) וַתִּרְמִינֵי דְשִׁין לְהִיבֵלָא וּלְבֵית פְּפוּרִי:
(כד) וַתִּרְמִינֵי דְשִׁין אִימְהֵן לְדְשִׁיא תִרְמִין
מִקְפֹּן דְשִׁין תִּרְמִין לְדְשִׁא חַד וַתִּרְמִינֵי דְשִׁין
לְאוֹתְרָנְתָא: (כה) וּגְלִיף עֲלֵיהוֹן עַל דְּשִׁי
הִיבֵלָא כְּרוּבִין וְכוּתְרֵן פְּמָא דְגְלִיף עַל

יְהוָה: (כב) וּשְׂתִים דְּלִתּוֹת לְהִיבֵל וּלְקַדְשׁ: (כד) וּשְׂתִים
דְּלִתּוֹת לְדִלְתּוֹת שְׂתִים מוּסְבּוֹת דְּלִתּוֹת שְׂתִים לְדִלְת
אַחַת וּשְׂתֵי דְלִתּוֹת לְאַחֶרֶת: (כה) וְעֵשׂוּיָה אֲלֵיהֶן אֶל-

דְּלִתּוֹת הִיבֵל כְּרוּבִים וְתַמְזִים כְּאֲשֶׁר עֵשׂוּים לְקִירוֹת וְעַב עֵין אֶל-פְּנֵי הָאוּלָם

רש"י

מזוזה מכאן שנאמר ושתים דלתות דלתות שתיים מוסבות דלתות וגו'
וזה פירושו בין פנימיות בין חיצונית עומדות בתוך עובי הכותל ואלו
ואלו כנוסות חצי אמה לפניו מן המזוזה הפנימיות נפתחות ללד החיצוני
וחיצוניות ללד הפנימיות וכי"ד ב' דלתות של חמש חמש אמות נפתחות
זו כנגד זו בתוך ה"א רחב של עובי הכותל של חוליו' היו וכנגד חליו' היו
נקפלות לאחוריהן כשפותחין אותן כמין פנקסאות של עץ שכותבין עליהם
בעט ברזל שנקפלות זו אחורי זו נמלא כשנקפלות עמדו על שתי אמות
ומחל' וכשנפתחו' זו לעומת זו מנסות חמש אמות של עובי הכותל:
(כד) **ועב עין אל פני האולם**. (ועב טר"ף בלג"ז לשון קורות בתינו
סא"ח) כנוסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של אולם
כדי שלא יבעט כן שנינו במסכת מדות וזהו ועב יולא מכותל הבית וצא

וקירותיו. מסגרותיו: (כב) ושתים דלתות. לכל פתח סוגרים זה
לעומת זה אחד במזוזה לפניית ואחד במזוזה דרומית: (כד) ושתים
דלתות לדלתות. לפתח ההיכל היו שתי זוגות דלתות כמו ששנינו
במסכת מדות ד' דלתות היו לו ב' מצפנים וב' מצחוץ החיצונית נפתחות
לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל שהיה שש אמה והדלת רחבו חמש
כשיעור חצי רוחב הפתח וכנס אמה לפניו מן המזוזה נמלא עובי
הכותל ה' אמות מגולה וכשהדלת החלוץ נפתח לפניו היה מכסה אותה
והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחר הדלתות שכל הבית היה
טוח בזהב חוץ מאחר הדלתות רבי יהודה אומר אף הפנימיות היו
עומדות בתוך הפתח וכמין איסטרמיטא היו נקפלות לאחוריהן אלו ב'
אמות ומחלה ואלו ב' אמות ומחלה וחצי אמה מזוזה מכאן וחצי אמה

מצודת ציון

(כד) מוסבות. מל' סבוב: (כה) ועב עין. כמו ועץ עב:

מצודת דוד

ר"ל מה שראית עומד לפני בית ה' הוא קדש הקדשים הנה זהו
השלחן: (כג) ושתים דלתות. במשך עובי המזוזות היו קבועות
שתי דלתות האחת משוכה כלפי פנים והאחת כלפי החוץ: ולקדש. זה קה"ק: (כד) ושתים דלתות לדלתות. ר"ל כל דלת היתה חלוקה
לשתיים והיו קבועות זו לעומת זו חלק האחת במזוזות צפונית ואחת לעומתה במזוזות דרומית וכשהן נסגרות היו סותמות כל חלל
הפתח: שתיים מוסבות דלתות. ר"ל אלו השתיים היו הדלתות מוסבות החצי את החצי והוסיף לפרש ולומר שתיים לדלת אחת וכו'. ר"ל
כל חלק מכל דלת היתה חלוקה עוד לשתיים ע"י חוליות והיתה נקפלת לאחוריה וסובב חציה את חציה והיה א"כ בכל חלק רביעית
הדלת וכשהן נפשטות ונסגרות היו סותמות כל חלל הפתח ועיין בקונטרס בנין הבית: (כה) אליהן. כמו עליהן וחוזר ומפרש על דלתות
ההיכל וכן על דלתות קה"ק היה חקוק צורת כרובים ותמורים כמו שהיה חקוק על הקירות: ועב עין. קורה עבה ביותר מעץ היה קבוע

רד"ק

בעל הערוך בלשון יון קורין לדבר הפוך אצטרוכי ובבראשית
רבה אך יצא יעקב רבנן אמרי כמין אצטרוכי מטה
הדלתות היו נקפלות לאחוריהן עמד לו יעקב אחר הדלת עד
שנכנס עשו ויצא לו הה"ד אך יצא יצא ויצא ואינו יוצא:
שתים לדלת אחת. עמה היו שתיים וכן לאחרת: (כה) **ועשויה**
אליהן אל דלתות ההיכל. בא הכינוי טרם הידיעה כי אל
דלתות ההיכל פירושו אליהן וכן יביאה את תרומת ה' ותראהו
את הילד והדומים להם: **כרובים ותמרים**. מה שאמר ועשויה
לשון נקבה על הצורה כאילו אמר ועשויה צורת כרובים: **אל**
דלתות ההיכל. אל כמו על וכמוהו רבים: **ועב עין אל פני**
האולם מהחויץ. פירושו עץ עב ויקרא בלא סמיכות עב כמו
שאמר ועב אל פניהם ואמר והעבים ונקרא בדרז"ל מריש על
מריש שבנאה בבירה וזה העב היה נתון בבנין בקיר האולם
על פניו מבחוץ כלפי המזבח וכן היה בבנין בית שלמה
כרותות ארזים אמרו רבותינו ז"ל בניויות בתוך הכותלים

(כב) ושתים דלתות להיכל ולקדש. לשער ההיכל היו שתיים
דלתות וכן לקדש שהוא הדביר ובאמרו שתיים ידוע הוא כי לא
יעשו לשער דלת אמר שתיים מפני כפל הדלתות כמו שאמר:
(כד) ושתים דלתות לדלתות שתיים מוסבות דלתות שתיים
לדלת אחת ושתי דלתות לאחרת. פי' רבותינו ז"ל במסכת
מדות כן פתחו של היכל גובהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות
וד' דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים מחוץ שני' ושתיים
דלתות להיכל ולקדש החיצונית נפתחות לתוך הפתח לכסות
עוביו של כותל הפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסותו אחרי
הדלתות שכל הבית היה מצופה זהב חוץ מאחר הדלתות רבי
יהודה אומר בתוך הפתח היו עומדות וכמין איצרכה מטה היו
נקפלות לאחוריהם אלו היו שתי אמות ומחצה ואלו שתי
אמות ומחצה חצי אמה ומזוזה מכאן וחצי אמה ומזוזה מכאן
שנאמר שתיים דלתות לדלתות שתיים מוסבות דלתות שתיים
לדלת אחת ושתיים דלתות לאחרת פירושו איצרכה מטה כתב

כּוֹתְלֵיָא וְסִקְפֵּתָא דְאַעָא עַל אִפִּי אוּלְמָא מְלִבְרָא: (כו) וְכוּיִן סְתִימָן וְכוּתְרָתָא מְכָא וּמְכָא עַל כְּתִפֵּי אוּלְמָא וּמְחִיצַת בֵּיתָא וְסִקּוּפֵּתָא: (א) וְאַפְקִי לְדִרְתָא בְּרִיתָא בְּאוּרִחַ תְּרַעָא דְפִתִּיחַ לְאוּרִחַ צְפוּנָא וְאַעֲלִנִי לְלִשְׁכָתָא דִּי קָדָם בְּצוּרְתָא וְדִי קָדָם בְּגִינָא לְצְפוּנָא: (ב) לְקַבֵּל אוּרְכָא דְאַמִּין מֵאַה תְּרַעָא חַד דְפִתִּיחַ לְצְפוּנָא וּפּוּתִיָא תְּמִשִּׁין אִמִּין: (ג) לְקַבֵּל עֶסְרִין דְלִדְרָתָא

מֵהַחוּץ: (כו) וְחִלּוּנִים אֲטֻמּוֹת וְתַמְרִים מִפּוֹ וּמִפּוֹ אֶל־
בְּתֵפּוֹת הָאוּלָּם וְצִלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֵבִים: מִב (א) וַיּוֹצִיאֲנִי
אֶל־הַחֲצֵר הַחִיצוֹנָה הַדְּרָךְ הַדְּרָךְ הַצָּפוֹן וַיְבִאֲנִי אֶל־
הַלְשֻׁכָּה אֲשֶׁר נִגְדַת הַגְּזֵרָה וְאֲשֶׁר־נִגְדַת הַבְּנִין אֶל־
הַצָּפוֹן: (ב) אֶל־פְּנֵי־אֶרֶץ אַמּוֹת הַמֵּאָה פֶּתַח הַצָּפוֹן
וְהָרַחֵב חֲמִשִּׁים אַמּוֹת: (ג) נִגְדַת הָעֵשְׂרִים אֲשֶׁר לְחֲצֵר

רש"י

מאה מרובע לפני הבית למזרח ואמר על רחב הבית לקדים מאה אמה נמצא רוחב הבית כותס את רוחב החצר החיצונה (הפנימית כל"ל יוש"ה) ואינו יכול ליכנס לפניו מזידי הלשכות לא לצפון ולא לדרום לכך הולך לבא לאותן הלשכות דרך החצר החיצונה הפנימית: אשר נגד הגזרה. אותן הלשכות היו כנגד כל מאה אמה של אורך הבית מן המזרח למערב כמו שאמור בענין הלשכות הללו והנה על פני ההיכל מאה אמה: (ב) אל פני אורך אמות המאה פתח הצפון. אל פתח הלשכה שהיא פונה לצפון לחצר החיצונה ורואה כנגדו חמשים אמה רחב עד הכותל לפניו של חצר החיצונה ואורך מאה אמה שהיא הלשכות מחזיקות מן המזרח למערב מאה אמה ורחבו מן הצפון לדרום ג' אמה כמו שאמור למטה בענין וחלל החצר החיצונה מאה אמה רחב כמו שאמור למעלה וימד משער אל שער מאה אמה נמצא לפני הלשכות חלל אורח אורך מאה אמה ורוחב חמשים: (ג) נגד העשרים אשר לחצר

אל פני האולם מזחון: (כו) אל בתפוח האולם. לשתי עברי הפתח: וצלעות הבית והעובים. והראני ללעות ולת העובים ואמר רז"ל ללעות הבית אלו המלטסין והעובים אלו המרשו' ומה הן מריסות קורות ומה הן מלטסין ארזים שנותנין בראש הכתלים להניח עליהן ראשי הקורות: (א) ויוציאני. מן החצר הפנימי: אל החצר החיצונה. כשער הצפון שהוכרז למעלה ושער לחצר הפנימי נגד השער לצפון והוא היה נתון בצלע אורך עזרת ישראל שהוא מאה אמה: ויביאהו אל הלשכה אשר נגד וגו'. (אל אחת מהלשכות הראשונות אי"נ סא"ח) אל מקום הלשכות קבצ"ך בלע"ז הם הלשכות העומדות בצפון הבית המובדלו' ב' אמה מן התאים כמו שאמור למעלה וצדן הלשכות רחב ב' אמה סביב לבית ואין אדם יוכל לנכס לאותן לשכות ולא לאורח רחב העשרים שביניהם וצדן התא' אלא דרך החצר (הפנימי) (החיצונה כל"ל) כמו שפורש למטה בענין שהרי אמר שהחצר הפנימי מאה על

מצודת ציון

(כו) בתפוח. עבר וצד: וצלעות. הם הקירות השוכבים על ראשי הכתלים ועליהם מניחין ראשי קורות התקרה והוא מלשון צלע וצד כי המה בצדדי הבית: והעובים. הם קורות התקרה שהמה עבים קצת: (א) הגזרה. זה ההיכל ובית קה"ק: הבנין. הם הצלעות

המזוזות: וצלעות הבית. ר"ל גם הראני צלעות הבית הם קורות המושכבות על הכתלים והעובים הם קורות התקרה שהמה עבים קצת: (א) ויוציאני. הוציאו מן ההיכל אל החצר החיצונה דרך חצר הפנימי: הדרך דרך הצפון. ר"ל הדרך שהולך אותי היה דרך פאת צפון: אל הלשכה. ר"ל אל קבוצת הלשכות אשר עמדו מול הגזרה ומול הבנין אל אותן הלשכות שעמדו בפאת צפון רחוקים עשרים אמה מיסוד כותל המסיבה כמ"ש ובין הלשכות רחב עשרים אמה (לעיל מא): (ב) אל פני וגו' והרחב וגו'. ר"ל הביאו אל פתח הצפונה הפונה מול כותל חצר החיצונה אשר לפניו אורח חלל אורך מאה אמה ברוחב חמשים אמה כי רחב הלשכות היו ג' אמה וארכן מאה אמה

רד"ק

והמרשיחן הם קורות גדולות: (א) ויוציאני אל החצר החיצונה. היא עזרת נשים: הדרך דרך הצפון. כתרנומו באורח תרעא דפתיח לאורחא צפונא: הגזרה, הבנין. פירשנוהו למעלה: (ב) אל פני אורך אמות המאה. הידיעה בעבור שזכר למעלה והגזרה והבנייה וקורותיה ארך מאה אמה: אל פני פתח הצפון. כתרנומו תרעא חד דפתיח לצפונא: והרוחב חמשים אמות. כמו שאמר למעלה ועל פני שער האיתון על לפני אולם השער הפנימי חמשים אמה:

ותרגם יונתן וסקופתא דאעא ורבינו שלמה ז"ל פירש כי עב זה הוא מה שאמר רבותינו ז"ל במסכת מדות וכלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט ומה שאמר מהחוף שהיו כלונסות יוצאות לכותל פני האולם מן החוף לכתפוח האולם לשני עברי הפתח: (כו) וחלונים, וצלעות הבית והעובים. פירשו רז"ל צלעות הבית אלו המלטסים והעובים אלו המרשיחן פירוש מלטסין נדבך של עץ שבונין בכתלים שמניחים עליו ראשי הקורות

**הַפְּנִימִי וַיִּגְדַּר רִצְפָּה אֲשֶׁר לַחֲצַר הַחִיצוֹנָה אֶתִּיק אֶל־
פְּנֵי־אֶתִּיק בְּשָׁלְשִׁים: (ד) וּלְפָנַי הַלְשָׁכוֹת מִהֶלֶךְ עֶשֶׂר
אֲמוֹת רָחֵב אֶל־הַפְּנִימִית דֶּרֶךְ אִמָּה אַחַת וּפְתַח־הֵיחָם**

גוֹיָתָא וְקָבֵל דְּלִצְפוּנָא רִצְפָּתָא דְּפְתִיחָא
לְדֶרְתָּא בְּרִיתָא וְוֵי לְקָבֵל וְוֵי מִתְלַתִּין:
(ד) וְקָדָם לְשִׁפְתָא מִהֶלֶךְ עֶסֶר אֲמִין פּוֹתִיָּא
לְגִזֵּי אֹרְחָא אִמָּתָא תְּדָא וּמְרִצִּיקוֹן פְּתִיחִין

רש"י

הלשכות: מהתחונות ומהתיכונות מהארץ. ללד הארץ כן מלאתי צסם אשל גדול (סא"ח): בשלישים. ת"י מתלתין משמע שהיו איתן לשכות משולשות שלש זו למעלה מזו וגם המקראות מוכיחין כן שהוא אומר והלשכות העליונות קלרות מהתחתוני ומהתיכונות ואני לא יכולתי להבין בשלשת המקראות הללו כלל מהו כי יוכלו חתיקים מה הם אותם חתיקים והיאך אוכלות מן העליונות ואינם אוכלות מן התחתונות ומן התיכונות וטעם שהוא נותן לדבר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לא ידעתי להבין זו, (ואנ"י ל"א היה ל"י ל"א ר"ב ול"א ע"זר כ"ל הבנין הזה אל"א כמ"ו שהראוני מ"ן השמ"ס): (ד) ולפני השלכות מוהלך יי אמות רחב אל הפנימית דרך אמה א'. נראה בעיני לפי שחלל החינונה רחב מאה מלפון לדרום ומהן הלשכות רחב חמשים ולפניהם אויר חמשים ללד לפון הרי כאן כל רחב החלר נמלא כל רחב החלר סתום שאין אויר בין הלשכות לבין זוית בית החליפות כלום ואין מבוא ליכנס זו לאויר הכי שבין הלשכות והתאים כי אויר כי אמה המפסיק בין התאים והלשכות הוא ט"ו אמות שאחורי בית החליפות ונוסף עליהם חמש אמות וא"ת נמלא אויר ה"א בין זוית החליפות לזוית הלשכו הרי עובי כותל המפסיק בין חלר הפנימי ובין חלר החינונה הבא

הפנימי. כל זה סימן מקום הלשכות אלל העשרים רוחב אויר אשר לחלר הפנימי סביב סביב לבית כמו שאמר למעלה ובין הלשכות רוחב כ' אמה: ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה. שאמרנו למעלה שעליה היתה החלר (סביב) מוקפת סביב לה: אתיק אל פני אתיק. לא ידעתי מהו. (תו) אתיק אל פני אתיק, אתיק הוא עמוד כמו שפי' רש"י נמי (לעיל עז) והאתיקים סביב לשלשתם שהם עמודים והלשכות העליונות היינו הכי לשכות עלמם שמדבר מהם וקורא אותם עליונות לפי שהם בגובהו של הר כמו שפירש"י גבי ומתחת הלשכות האלה והכי פי' על הסדר והלשכות העליונות שהם בגובהו של הר ב' מהם היו קלרות כלומ' אינם רווחות לפי שהאתיקים היו ממעטים בהם שכן דרך הבנאים לחזק מלאכת בניינם לעשות עמודים עד ב' שלישי החומה ומשם ואילך כלים ומשפיעים ולכן השלישית אינה קלרה והיינו דקאמר כי משולשות הנה ואין להם עמודי' לפי שאין לריך חיזוק כמו מלמטה ואין להם עמודים כעמודי החלרות כלומר עמודי לשכות אלו אינם כשאר עמודי' ששאר עמודים מיושבים אלל החומה לחיזוק אבל הכי בעובי החומה בזלטין לחוץ ולפנים לכך אוכלים מן הבנין: ע"א בן נאצ"א. כתרגומו דחיקן לפי שהם בעובי החומה בזלטים לחוץ ולפנים מחזקים

מצודת ציון

והמסיבה: (א) רצפה. ענין הצעת אבנים למדרך הרגל: אתיק. עמוד מרובע בולט מהכותל רחב מלמטה והולך וכלה מלמעלה והוא עשוי לחיזוק וכן והאתיקים (לעיל מא): בשלישים. מלשון שלשה: (ד) מהלך. ר"ל דרך ושביל:

מצודת דוד

כמ"ש בענין והיו א"כ מרוחקים מכותל חצר החיצונה חמשים אמה הרי א"כ אויר החלל שלפניהם מאה אורך וחמשים רחב ועיין בקונטרס בנין הבית והצורה: (ג) נגד העשרים וגו'. נותן סימן על מקום הלשכות ההם ואומר העבר מזה היה מול חלל אויר עשרים מהחצר שלפני יסוד כותל המסיבה וזהו מ"ש ובין

הלשכות רחב עשרים אמה (לעיל מא): הפנימי. ר"ל עבר הפנימי מהלשכות היה פונה מול חלל האויר הזה: ונגד רצפה וגו'. ר"ל והעבר מזה היה מול הרצפה מהחצר כמ"ש ורצפה עשוי לחצר סביב (לעיל מ): והחצונה. ר"ל עבר החיצונה מהלשכות היה פונה מול הרצפה הזה: אתיק אל פני אתיק. ר"ל עמודי הלשכות ההם היו זה לעומת זה עמוד בפנים מול עמוד מבחוץ: בשלישים. ר"ל כן היה בעבור שהלשכות ההם היו שלשה עליות זו על גב זו והיה הבנין גבוה ולכן היו עמודים כפולים זה מול זה לחזק הבנין: (ד) ולפני השלכות וגו'. ר"ל הנכנס לאויר חלל העשרים שלפני הלשכות היה לו מהלך עשר אמות רחב בית החליפות לבוא אל עבר הפנימית מהלשכות והלך שם דרך פרצה מאמה אחת רחב וזהו לפי שלא היה דרך לבוא בחלל עשרים האמה שבעבר הפנימי מהלשכות לא מחצר הפנימי כי לא היה שם מקום להיות פתח כי כותל מזרחי של בית החליפות נמשך עד המקצוע ושם היה חלונות להטמין הסכינים כמ"ש בקונטרס בנין הבית ולא היה מקום על פתח ולא מחצר החיצונה כי בית החליפות ועובי כותל חצר הפנימי סתמו כל רוחב חלל עשרים האמה ועוד נכנס אמה אחת בכותל הלשכות כמ"ש בקונטרס בנין הבית ובפאת המערב היה סותם מקום המיוחד לבשל ק"ק ולהיות

רד"ק

אל פני אתיק בשלישים. לשכה אל פני לשכה בשלשים רוצה לומר שהיו לשכה למעלה מלשכה שלשה זו על גב זו עליונה ותיכונה ותחתונה כמו שאמר למעלה: (ד) ולפני השלכות. אמר שהיו לשכה כנגד לשכה וביניהם היה מהלך עשר אמות רחב אל הפנימית דרך אמה אחת, ואמר הפנימי דרך כלל

(ג) נגד העשרים. האמה שאמר למעלה ובין הלשכות עשרים אמה: ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה. הלשכה הזאת היתה מצד פנים נגד העשרים ומצד חוץ נגד רצפה אשר לחצר החיצונה שהיא עזרת נשים כמו שאמר למעלה ויביאני אל החצר החיצונה והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר וגומר: אתיק

לְצַפּוֹן: (ה) וְהִלְשָׁכוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת קְצָרוֹת פִּי-יֻכְלוּ
 נְסִיבָן זִיּוּא מְנַהֵן מְאַרְעֵיתָא וּמְצִיעֵתָא
 בְּנִינָא: (ו) אַרְי מִתְלַתֵּן אִינּוֹן וְלִית לָהּ
 עֲמוּדֵין פְּעֻמוּדֵי דְרָתָא עַל פְּן דְחִיקוֹן

לְצַפּוֹן: (ה) וְהִלְשָׁכוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת קְצָרוֹת פִּי-יֻכְלוּ
 אֲתִיקִים מְהֵנָּה מְהַתְּחַנְנוֹת וּמְהַתְּכַנּוֹת בְּנִין: (ו) כִּי
 מִשְׁלָשׁוֹת הֵנָּה וְאִין לָהֶן עֲמוּדִים כְּעֲמוּדֵי הַחֲצָרוֹת

רש"י

שפייע וכינס בסוף החומה ולמה קורכו מהלך רחב ולא היה לו לומר
 מהלך " אמות אורך לפי שלענין בנין החליפות הוא רחב לפי שבנין
 החליפות מן הלפון לדרום ט"ו אמה ומן המזרח למערב אינו אלא י"א:
 ופתחיהם לצפון. פתחי הלשכו' הללו ללפון. מלאתי. וזהו פי' של פתח
 הלפון הכתובה למעלה שם קיטר הדבור וכן פירשו (זה שייך לרש"י מ"ב
 פסוק ז' בגמר הדבור למעלה וזהו פי' ר' שמעיה וכתב מדעתו.
 תוספות): (ה) והלשכות. העליונות וגו': (ו) כי משולשות הנה וגו'.
 לא הכנתי בהם כלל: כי יוכלו אתיקים. כמו יוכלו אוכלים וממעטים

מן המזרח למערב סותמו שהרי עזבו ו"א וראשו כלה לאותו זווית לתוך
 מאה אורך של חצר הפנימית אל זווית בית החליפות לפיכך אין מצוא
 לאותו אורך כ' לא בפנימית ולא בחיצונה אלא"כ היה משפע וכונס כשהיה
 מכלה סוף חומה שבין שתי החלרות (שופע בתוך חצר החיצונה בפנימית)
 בעזבי חומה אמה כדי כניסת אדם וכנס לתוך אורך ה"א שבין כותל
 החליפות לכותל הלשכה והולך באותו אורך לגד מערב " אמות ושם כלה
 משך בית החליפות וכנס לתוך אורך רחב כ' וזהו שאמר מהלך י"א רחב
 לצא אל הפנימי ודרך אמה א' שהרי נכנס בו דרך פתח אמה אחת

מצודת ציון

(ה) קצורות. מלשון קצר ר"ל צרות ודחוקות: יכלו. כמו יאכלו
 והוא ענין המעטה באויר החלל ובדרז"ל כמה לוחות אוכלות
 בארון (ב"ב יד): ומהתיכונות. מהאמצעית: (ו) נאצל. ענין הפרשה

מצודת דוד

דרך כניסה היה פרצה ברוחב אמה בסוף כותל חצר הפנימי שאצל
 כותל הלשכות ואורך הפרצה ההיא היתה מול האמה שנכנסה
 הכותל ההיא בכותל הלשכות ועוד אמה להלך ומשם היה פרצה
 רוחב אמה באורך חמש אמות כלפי המערב עד כלות הכותל

ההיא המכסה עובי כותל בית החליפות וכאשר נראה בצורה ועיין בקונטרס בנין הבית וז"ש ולפני הלשכות ר"ל הנכנס לאויר החלל
 שלפני הלשכות היה לו מהלך עשר אמות רוחב לבוא אל עבר הפנימה מהלשכות חמשה בתוך הפרצה מול כותל מזרחי של בית
 החליפות וחמשה מול חלל בית החליפות וכותל המערבי והולך א"כ שם ברוחב דרך אמה של הפרצה: ופתחיהם. פתחי הלשכות ההם
 היו בעבר הצפוני מול רצפת חצר החיצונה: (ה) והלשכות העליונות. הלשכות האלה שעמדו במעלה ההר כלפי המערב היו צרות
 ודחוסות מבפנים כי האתיקים שהיו מבפנים כמ"ש למעלה הם מעטו מהן את החלל וחזרו ופירשו מן התחתונות ומן התיכונות מעטו
 בנין האתיקים את החלל אבל מן העליונות לא מעטו את החלל כי לא עלו שמה כי כבר נתחזק הבנין במה שהיו האתיקים בתחתונות
 ובתיכונות: (ו) כי משולשות הנה. בא ליתן טעם למה היו אתיקים בפנים למעט החלל ואמר לפי שבנין הלשכות היו משולשות שלשה
 עליות זו ע"ג זו ולכן צריך לחזק הבנין: ואין להן וגו'. ר"ל אין תועלת להן בעמודים כלפי החוץ לכך כדרך עמודי החצירות כי לא

רד"ק

שהיה רחב יותר מלמטה כלומר אוירו רחב ואמר מהנה ואחר
 כך פי' מהתחתונות ומהתיכונות אמר הכנוי קודם הידיעה וכן
 ותראהו את הילד והדומים לו ועדיין קשה לי לפירוש הזה אם
 כן התיכונות היו קצרות יותר מהתחתונות וזה לא זכר ואפשר
 כי לא זכר אלא העליונות לפי שהיו קצרות יותר: יוכלו. כתוב
 בוי"ו במקום אל"ף כי אותיו מתחלפו' והוא ענין תפישה
 והלשון הזה מצאנו בדברי רז"ל באמרם כמה לוחות אוכלות
 בארון ששה ויונתן לא פי' לנו בזה דבר אלא שתרגם הפסוק
 כפשוטו ולשכתא עליתא דחיקן ארי נסיבן זיויא מנהו'
 מארעיתא וממציעתא בנינא ואומר אני פרשה זו עתיד אליהו
 לפרשה: (ו) כי משלשות. ג' תאים היו זה על זה: ואין להן
 עמודים כעמודי החצרות. שנסמכות התקרות על העמודים
 אלא על הכתלים היו נסמכו' והכתלים היו עשויין כמין כפה:
 על כן נאצל מהתחתונות והתיכונות מהארץ. על כן נדחק
 ונפרד מקום העליונות מהתחתונות מהארץ מלמטה כלפי

כאילו אמר הפנימיו' ויונתן תרגם על דרך שם לא על דרך פאר
 שתרגם לגיו: ופתחיהם לצפון. אמר שהלשכות היו פתוחות
 לצפון: (ה) והלשכות העליונות קצורות. כבר אמר כי
 הלשכות היו שלש זו על זו ואמר כי העליונות קצרות מן
 האחרות והנה אלה הפך אותם התאים שזכר למעלה כי אותם
 היו רחבות העליונות מאשר תחתיהן כמו שאמר ולא יהיו
 אחוזים בקיר הבית כמו שפירשנו וכמו שהיה בבנין שלמה
 היציע התחתונה וגו' אבל באלה הלשכות היו העליונות
 קצרות ונתן הטעם כי יוכלו אתיקי' מהנה ועוד נתן טעם כי
 משולשות הנה וגו' ואיני יכול להבין בנין הלשכות האלה איך
 ראה אותן הנביא ובאיזה ענין היה שהתחתונות רחבות
 מהעליונות וגם רבינו שלמה ז"ל לא פירש דבר ואפשר שהיו
 כותלי הלשכות עשויות כמין כפה שאוירם הולך ומצר
 מלמעלה ויהיה פירוש כי יוכלו אתיקים מהנה שיתפשו אוירי
 הלשכות מהתחתונות ומהתיכונות יתפשו מהבנין יותר לפי

מֵאַרְצֵי־תַּאֲרָם וּמִמְצִי־עֲתָא מֵאַרְעָא: (ו) וְכִתְּלָא דְלִבְרָא לְקַבֵּל לְשִׁפְתָא אוּרַח דְרִתָּא בְרִיתָא דִּי קָדָם לְשִׁפְתָא אוּרְפִיָּה תְּמִשִּׁין אַמִּין: (ז) אֲרִי אוּרְפָא דְלִשְׁפָתָא דְלִדְרִתָּא בְרִיתָא תְּמִשִּׁין אַמִּין וְהוּזִין עַל אִפִּי הֵיכְלָא מֵאָה אַמִּין: (ח) וּמְלַרְע לְלִשְׁפָתָא הָאֲלִין מְעַלְגָא מִמְדִּינְתָא דְעֲלִין לְהִין מְדִרְתָּא בְרִיתָא:

עַל־בֵּן נֶאֱצַל מִהַתְּחַתּוֹנוֹת וּמִהַתִּיכְנוֹת מֵהָאָרֶץ: (ו) וְגִדְרָ אֲשֶׁר־לְחוּץ לְעַמַּת הַלְּשׁוֹת דֶּרֶךְ הַחֲצֵר הַחֲצוּנָה אֶל־פְּנֵי הַלְּשׁוֹת אָרְכוּ חֲמִשִּׁים אַמָּה: (ז) כִּי־אָרַךְ הַלְּשׁוֹת אֲשֶׁר לְחֲצֵר הַחֲצוּנָה חֲמִשִּׁים אַמָּה וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַהֵיכָל מֵאָה אַמָּה: (ח) וּמִתַּחַת הַלְּשׁוֹת (וּמִתַּחַת הַלְּשׁוֹת קרי) הָאֵלֶּה הַמְּבֹאֵא (הַמְּבִיא קרי) מִהַקְּנָדִים בְּבֹאוֹ לְהִנֵּה מִהַחֲצֵר

לְשׁוֹת (וּמִתַּחַת הַלְּשׁוֹת קרי) הָאֵלֶּה הַמְּבֹאֵא (הַמְּבִיא קרי) מִהַקְּנָדִים בְּבֹאוֹ לְהִנֵּה מִהַחֲצֵר

רש"י

והתאים ק' אמה: (ז) ומתחת הלשכות האלה. איני יודע אם בא ללמד שהיה להם מחילות מתחתיהם או בא ללמד שהיו לשכות במזרח החצר ולפי שהיה הולך ומשפיע ללד המזרח קורא לו ומתחת הלשכות האלה שאלו בגובהו ואלו בשפולו וכן הוא אומר ובשפולו של חצר אל

באור הלשכות: (ו) וגדר אשר לחוץ וגו'. המפסיק בין הלשכות והחצר המיונה של לך מזרח: ארכו חמשים אמה. מן השפון לדרום: (ז) כי אורך הלשכות. מן השפון לדרום חמשים אמה: והנה על פני ההיכל. מן המזרח למערב כנגד האולם וההיכל ובית הכפרת

מצודת ציון

כמו אצלת לי ברכה (בראשית כז): (ו) וגדר. כותל: (ז) המביא. מל' ביאה:

מצודת דוד

יתחזקו באלה: על בן וכו'. ר"ל הואיל והיה הצורך לעשות עמודים גם בפנים לכן נלקח ונפרש מחלל לשכות התחתונות ומהתיכונות מהארץ ר"ל כלפי רצפת התיכונות מעטו האתיקים

את החלל אבל לא כלפי התקרה כי האתיקים היו הולכים וכלים כלפי מעלה ולא הגיעו עד התקרה כי כבר נתחזק הבנין ועיין בצורה: (ו) וגדר וגו'. ר"ל כותל הנראה מחוץ שלפני הלשכות ולתוספת ביאור אמר דרך חצר החיצונה ר"ל הפונה לחצר החיצונה אל פני הלשכות למזרחן: ארכו. אורך הכותל ההוא הנראה מחוץ היה חמשים אמה כי אמה אחת היתה נכסת מעין הרואה ע"י כותל חצר הפנימי כאשר נראה בצורה והיא האמה שהפרצה אצלה כי באמת היה אורך הכותל נ"א אמה כי מכותל חצר הפנימי עד כותל חצר החיצונה היה מאה אמה והחלל ממנה עד הלשכות היה חמשים אמה א"כ נשארו חמשים על הלשכות ועוד אמה אחת שהיתה נכסית בעובי כותל חצר הפנימי אבל היתה נכסת מעין הרואה אבל בפאת המערב היה נראה באמת נ"א אמות ועיין בקונטרס בנין הבית: (ז) כי אורך וכו'. בזה יתן טעם למה לא היה נראה כל אורך הכותל ואמר כי בנין הלשכות הנראה לחצר החיצונה היה חמשים אמה כי כותל חצר הפנימי כסה אמה אחת מעין הרואה (ולפי שאמר מלת אורך על הכותל לכן אמר כן גם על בנין הלשכות עם כי היה צודק עליו לשון רוחב): והנה על פני ההיכל. ר"ל והנה הם עמדו לפני ההיכל באורך מאה אמה כמדת ההיכל כי מלת היכל כולל ההיכל והאולם ובית קה"ק והצלע מאחוריו וכותל הצלע: (ח) ומתחת הלשכות האלה. ר"ל בשפולי ההר כלפי המזרח אל הלשכות האלה שעמדו שם הנה דרך ביאה להן היה מעבר המזרח כשבא להן מחצר החיצונה כי כמו שעמדו לשכות במעלה ההר מול המסיכות מזה ומזה כן עמדו לשכות בשפולי ההר מזה והיו כמדות לשכות העליונות ועמדו חמשים אמה מרוחקים מכותלי חצר החיצונה ורוחב הלשכות היו נבלעות אמה אחת בעובי כותל חצר הפנימי במשך י"א אמות ובאורך היו נבלעות חצי אמה בעובי כותל תאי המזרחי שבעבר השער מזה ומזה ומהם עד כותל המזרחי מחצר החיצונה היה י"א אמות ועיין בקונטרס בנין הבית ובצורה וז"ש

רד"ק

הלשכות האלה המביא מהקדים כבר אמר כי הלשכות לא היו מגיעות אלא עד חצי ארכו של היכל וקרא מתחת הלשכות מה שמהם כלפי מזרח לפי שהמערב היה בעליונות שלהם כמו שפירשנו כי ההר משפיע ועולה עד ההיכל ומבואו היה מן המזרח כי מן המזרח היו נכנסין בהר הבית וממנו ולפנים עד האולם וההיכל במעלות הכל כמו שכתבנו למעלה לפיכך כניסתן היתה מתחתן שהוא כלפי מזרח וזה הוא שאמר המביא מהקדים בבואו להנה מהחצר החיצונה המביא שם

הארץ כי שם היו רחבות ולמעלה קצרות: נאצ"ל. מן ואצלתי מן לא אצלתי מהם ענין פרישה ויונתן תרגם על כן דחיקא: (ו) וגדר אשר לחוץ. ובא וראה כלפי חוץ הכותל לעומת הלשכות אורך הכותל חמשים אמה ארכו כאורך הלשכות לפיכך אמר והנה על פני ההיכל מאה אמה כי מאה אמה אורך ההיכל כמו שכתבנו והלשכות לא היו תופשות כל ארכו של היכל אלא חציו: (ז) ומתחתה. משלש תיבות שהראשונה לוקחת מן האחרונה והקרי הוא ומתחת הלשכות ואמר

(י) בַּפּוֹתָיָא דְכַתְּלָא דְדִרְתָּא בְּאוֹרַח מְדִינְתָּא
 דִּי קָדָם בְּצוֹרְתָּא וְדִי קָדָם בְּנִינְא לְשָׁכָן:
 (יא) וְאוֹרַח קְדָמֵיהוֹן כְּחִיזוּ לְשִׁפְתָּא דְפִתְיָתָן
 לְאוֹרַח צְפוּנָא כְּאוֹרְפִיָתָן בְּן פּוֹתָתָן
 וְכָל מִפְקָנֵיהוֹן וְכִדְחֹזֵי לָהֶן וַיִּכְתְּרֵיהוֹן:
 (יב) וַיִּכְתְּרֵי לְשִׁפְתָּא דְפִתְיָתָן לְאוֹרַח דְרוּמָא
 תְּרַע פְּרִישׁ אוֹרַח אוֹרַח קָדָם דּוּכָן לְיוֹאֵי

הַחֲצוּנָה: (י) בְּרַחֲבֵי אֶגְדַּר הַחֲצֵר דְּרֶךְ הַקְּדִים אֶל־פְּנֵי
 הַגְּזֵרָה וְאֶל־פְּנֵי הַבְּנִין לְשָׁכוֹת: (יא) וְדֶרֶךְ לְפָנֵיהֶם
 כְּמֵרְאָה הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דְּרֶךְ הַצְּפוֹן כְּאַרְכָּן בֶּן רַחֲבָן
 וְכָל מוֹצְאֵיהֶן וְכַמְשֻׁפְּטֵיהֶן וְכַפְתְּחֵיהֶן: (יב) וְכַפְתְּחֵי
 הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דְּרֶךְ הַדְּרוֹם פָּתַח בְּרֵאשׁ דְּרֶךְ דְּרֶךְ בְּפְנֵי הַגְּדֵרֶת הַגֵּינָה דְּרֶךְ

רש"י

אלו וכן רחבן: וכל מוצאייהו. כמולא לשכות הלפון: וכמשפטיהו
 וכפתחיהו. של לשכות הלפון: (יב) וכפתחי הלשכות אשר דרך
 הדרום. פתחי לשכות הקדים שאף זכרו היו לשכות מובדלות מן
 התאים הדרומיים עשרי אמה כמו שאמור למעלה וכן הלשכות רוח
 כ אמה מצית לבית סביב סביב: פתח בראש דרך. פתח היה להם
 ללשכות הקדים בראש דרך והדרך היה בפני הגדרת הגינה ת"י דוכן
 ליואי ולשון גדרת הגינה בנין גדר אבנים עשוי במעלות שהיו נוגנים
 ושמים עליו: דרך הקדים. שהדוכן היה במזרח כדכתיב בדברי הימים

המבוא אשר מהקדים צבאו להנה מהחצר החלוונה: (י) ברחב גדר
 החצר וגו'. הבא מן הקדים של חצר החלוונה וסובב אל הלפון דרך
 מקצוע לפניו מזרחית של חומות הפנימית מבחוץ לצד לאותן הלשכות
 שצפון מולא על פני גדר החצר כותל מזרח של חצר הפנימית שהיא
 מערכת לחלונית כנגד הגזרה והבנין שצפנימית לשכות סמוכות לאותו
 הכותל ועומד בחלוונה מלאת: (יא) ודרך לפניהם. לפני לשכות הללו
 יש דרך רחב אויר בחצר (החלוונה) חמשים אמה כמראה דרך הלשכות
 אשר צד הלפון הכתובות למעלה: בארכן. של לשכות הלפון ארכן של

מצודת ציון

(יב) הגדרת הגינה. ת"י דוכן ליואי ולשון גדרת הגינה ר"ל בנין גדר
 הגון וראוי ולשון הגון הוא ידוע בדרז"ל, או יתכן שהוא מל' גגון
 ור"ל מקום שהלויים עומדים ומנגנים בשיר:

מצודת דוד

המביא מהקדים וגו' ר"ל כשבאים אליהן מהחצר החיצונה היה
 דרך ביאה מן המזרח באותן י"א אמה: (י) ברחב גדר החצר. ר"ל
 ההולך ברחב גדר החצר בפאת המזרח מוצא הלשכות ההן
 משוכות מהגדר למערב כלפי הגזרה והבנין: (יא) ודרך לפניהם.

לפני הלשכות הללו היה דרך רחב חלל חמשים אמה עד כתלי החצר החיצונה כמראה דרך הלשכו' אשר עמדו במעלה ההר בפאת
 צפון (ולפי שזכר למעלה פאת צפון אמר דרך הצפון): בארכן בן רחבן. הוא מקרא קצר ויובן מעצמו שר"ל כארכן של העליונות כן
 ארכן של אלו וכרחבן כן רחבן: וכל מוצאייהו. ר"ל וכן היו שווה בתמונה במקום מוצא שלהן הם הפתחים: וכמשפטיהו. כמשפט
 גובהו ותמונתו של העליונים כן היו משפט אלו: וכפתחיהו. ר"ל כמספר פתחיהו: (יב) וכפתחי הלשכות וגו'. ר"ל מקום פתחי הלשכות
 הדרומית שבשפולי ההר היה דומה למקום פתחי הלשכות הדרומי שבמעלה ההר כי גם במעלה ההר היו לשכות בפאת הדרום וכמ"ש
 ובין הלשכות וגו' סביב (לעיל מא) ופתחי לשכות הצפון פנו לצפון ופתחי לשכות הדרום פנו לדרום כאשר בעליונות כן בתחתונות:
 פתח בראש דרך. ר"ל אולם להלשכות התחתונות היה עוד פתח נוסף עמדה בראש דרך וחוזר ומפרש דרך בפני הגדרת הגינה ר"ל הדרך
 שהיה בפני הדוכן למזרחו והוסיף לבאר ולומר דרך הקדים בבואן ר"ל כשיבואו אל הדוכן מפאת קדים בראש הדרך ההיא עמדו
 הפתחים מזה ומזה כי הדוכן עמד בהתחלת עזרת כהנים וכל עזרת ישראל יחשב לדרך אל הדוכן וא"כ התחלת העזרה היא ראש הדרך
 ושם עמדו הפתחים מזה ומזה פתחים מהלשכות אל העזרה כי חמש אמות המזרחיות מחצר הפנימי היו מול הלשכות ושם היו

רד"ק

הגון ותרגם יונתן דוכן ליואי ודוכן הלויים היה במזרח כשהיו
 הלויים עולים מעזרת ישראל לעזרת כהנים ובמסכת מדות
 שנינו וחלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא ששם הנשים
 רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבים
 וחמש עשרה מעלות עולות מתוכם לעזרת ישראל כנגד חמש
 עשרה שיר המעלות שבתהלים שעליהם הלויים עומדים בשיר
 ולא היו צרוטות פי' מוקפות אלא כחצי גורן עגולה ולשכות
 היו תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת נשים ששם הלויים
 נותנים כנורות ונבלים ומצלתים וכל כלי שיר כן היא המשנה
 שם ואלו המעלות לא היה הדוכן שעליו הלויים אומרי' שיר

וכתיב המביא וקרי המבוא בבא מי שיבא: (י) ברחב גדר
 החצר דרך הקדים. אמר כי גם כן במזרח ברחב שבין כותל
 החצר והגזרה ראה לשכות כמו שראה בצפון כמו שזכר
 והדרך שהיה לפנייהם כמראה הלשכות ר"ל כמראה דרך
 הלשכות ואמר כמראה כי הכל היה רואה במראה הנבואה לא
 ממש הדבר: (יא) ודרך. מבואר הוא: (יב) וכפתחי הלשכות,
 פתח בראש דרך. ראה פתח בראש דרך ואיזה דרך דרך בפני
 הגדרת הגינה והוא דרך הקדים בבואן פי' כשהיה האדם נכנס
 מן המזרח: הגדרת הגינה. רוצה לומר מעלת אבנים עשויה
 כמו גדר אבנים והיתה הגונה ונאה הגונה מדברי רז"ל דבר

יחזקאל מב

שכה

תרגום

אֹרַח מְדִינָתָא בְּמַעְלָנָהּ: (א) וַיֹּאמֶר לִי לְשֹׁכֵת צְפוּנָא לְשֹׁכֵת דְּרוּמָא דִּי קָדָם בְּצוּרְתָא אֵינּוּן לְשֹׁכֵת קוּדְשָׁא דִּיכְלוּן תְּמִן פְּהִינְיָ דְקָרִיבִין לְשִׁמְשָׁא קָדָם יִי קוּדֶשׁ קוּדְשִׁיא תְּמִן יִיתְתּוּן קוּדֶשׁ קוּדְשִׁיא וּמְנַחְתָּא וְחֻטְאָתָא וְאֲשָׁמָא אַרִי אֲתָרָא קֳדָישׁ: (ד) בְּמִיעֲלֵהוּן פְּהִינְיָ וְלֹא יִפְקוּן מִקוּדְשָׁא לְדִרְתָּא בְּרִיתָא וְתְּמִן יִיתְתּוּן לְבוּשֵׁיהוּן דִּישְׁמִשׁוּן פְּהוּן אַרִי קוּדְשָׁא

הַקְּדָשִׁים בְּבוֹאֵן: (א) וַיֹּאמֶר אֵלַי לְשֹׁכֵת הַצְּפוּן לְשֹׁכֵת הַדְּרוֹם אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי הַגְּזֵרָה הַנֵּה | לְשֹׁכֵת הַקְּדֶשׁ אֲשֶׁר יֹאכְלוּ־שָׁם הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר־קְרוּבִים לַיהוָה קְדָשֵׁי הַקְּדָשִׁים שָׁם יִנְיָחוּ | קְדָשֵׁי הַקְּדָשִׁים וְהַמְּנַחָה וְהַחֻטָּאת וְהָאֲשָׁם כִּי הַמָּקוֹם קְדֹשׁ: (ד) בְּבֹאֵם הַכֹּהֲנִים וְלֹא־

יֵצְאוּ מִהַקְּדֶשׁ אֶל־הַחָצֵר הַחֵיצוֹנָה וְשָׁם יִנְיָחוּ בְּגֵדֵיהֶם אֲשֶׁר־יִשְׂרְתוּ בְהֵן כִּי־

רש"י

צפרסת ותשלם והלויס המשוררים לכולם לאסף להימן לידותו וגו' עומדים מזרח למזבח: (ד) בבואם הכהנים וגו'. צנואס לאותן לשכות לאכול: ולא יצאו. מהן סכן קודש: אל חצר החיצונה. צנדי קודש שעליהם: ושם יניחו בגדיהם וגו', וקרבו אל אשר לעם.

מצודת ציון

(ד) ולא יצאו. הוי"ו יתירה: ושם. הוי"ו היא במקום אבל: ישרתו.

מצודת דוד

הפתחים עיין בקונטרס בנין הבית ובצורה: (א) ויאמר אלי. המלאך הדובר בי: לשכות הצפון וגו'. שעמדו ממעל ההר ומתחת:

אל פני הגזרה. גם הלשכות אשר מתחת יקראו על פני הגזרה כי היו נמשכות מן הכותל י"א אמה כלפי המערב לצד הבית: הנה לשכות הקדש. מקודשות בקדושת העזרה: אשר קרובים לה'. הם בני צדוק כמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק וכו' המה יקרבו אלי לשרתני (לקמן מד): שם יניחו. ר"ל שם יניחו קדשי הקדשים לאכלם שמה ועל זבחי שלמי צבור יאמר שגם הם נאכלים במקום המנחה וכו': (ד) בבואם הכהנים. כאשר יבואו הכהנים לאכול קדשים בהלשכות מלובשים בגדי כהונה: ולא יצאו. מהקודש בבגדי כהונה אל החצר החיצונה היא עזרת ישראל שהיא חיצונה לעזרת כהנים: ושם. אבל שם בהלשכות יניחו בגדי כהונה אשר עבדו בהן את העבודה וכמו שנאמר יפשוטו את בגדיהם וכו' והניחו אותם בלשכות הקודש (לק' מד): כי קדש הנה. ואין ראוי לגעת בהן אל בגדי חול וכשיבואו עמהן לעזרת אנשים פן יגעו בהן בבגדי חול מה שהעם מלובשין בהן: בגדים אחרים. ר"ל בגדי חול: וקרבו. ואז יכולים לגעת בהן אל הבגדים

רד"ק

ולפנים היא הנקראת עזרה בסתם והוא מקום קדוש לאכילת קדשי הקדשי אם ירצו אבל בעזרת הכהנים שהיא לפנים מעזרת ישראל היו לשכות הכהנים ושם היו אוכלים קדשיהם ומה שאמר והחטאת והאשם אחר שאמר קדשי הקדשים והחטאת והאשם הם קדשי הקדשים הנאכלים לפי שגם שלמי צבור היה להם דין חטאת ואשם ונקראי' ג"כ קה"ק ועליהם אמר שם יניחו ופירושו יניחו שם לאכלם שם ואחר כך אמר והחטאת והאשם: (ד) בבואם. בבאם אל לשכותיהם בעזרת הכהנים אמר כי בצאתם מעבודתם ובואם לעזרת הכהנים שם יניחו בגדי כהונה שעליהם שעובדים בהם שלא יצאו באותם בגדים אל החיצונה שהוא עזרת ישראל שהיא חיצונה לעזרת הכהנים שהיא מקודשת ממנה ופנימה לה לפיכך אמר מהקדש אל החצר החיצונה ועד הנה קרא עזרת נשים החצר החיצונה: וקרבו אל אשר לעם. אחר שילבשו בגדים אחרים יוכלו לגעת באותם בגדים אל הבגדים אשר לעם והם ישראל בעזרת ישראל כי בעזרת ישראל נכנסים ולא היו נכנסים לעזרת הכהנים אלא לסמיכה לשחיטה ולתנופה ובבגדי כהונה ולא היו רשאים לגעת בבגדי העם שהם חול והם מדרס להם וכן

בשעת הקרבן כי אותו היה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ואלה המעלות היו בין עזרת נשים לעזרת ישראל והיו הלויים אומרים עליהם שיר בשמחת בית השואבה כמו ששינוי במס' סוכה פרק החליל והדוכן שהיו אומרים עליו שיר תמיד בשעת הקרבן אצל המזבח היה כמו ששינוי במשנת מדות עזרת ישראל היתה אורך קל"ה על רחב י"א אמה וכן עזרת הכהנים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רחב י"א וראשי פספסין היו מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ר"א בן יעקב אומר מעלה היתה וגבוהה אמה והדוכן נתון עליה ובה שלש מעלות של חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה כך היא המשנה שנויה שם ונראה כי המעלה הזאת קרא הנביא הגדרת הגינה ומן הכתוב גם כן ראינו שהדוכן נתון במזרח כמו שאמר בדברי הימים והלויים המשוררים לכולם לאסף להימן ולדותו ולבניהם ולאחיה' מלבשי' בוץ במצלותים בנבלים ובכנורות עומדים מזרח למזבח: (א) ויאמר אלי, אשר יאכלו שם הכהנים אשר קרובים לה' קדשי הקדשים. להוציא ערל לב וערל בשר וקדשי הקדשים היו נאכלים לפנים מעזרת ישראל ממנה

איגון וילבשו ויבשו אוחרנין ויתערבון עם עמא: (טו) ושיצי ית משחת ביתא גואה ואפקני באורח תרעא דפתית לאורח מדינתא ומשחה סחור סחור: (טז) משח רוח קדומא בקני משחתא חמש מאה קנין בקני משחתא סחור סחור: (יז) משח רוח צפונא חמש מאה קנין בקני משחתא סחור סחור: (יח) ית רוח דרומא משח חמש מאה קנין בקני משחתא: (יט) אסתחר לרוח מערבא משח חמש מאה קנין בקני משחתא: (כ) לארבע רוחיא משחה שורא ליה סחור סחור אורכא חמש מאה ופתיא חמש מאה לאפרשא בין קודשא לחולא: (כא) ואובילני לתרעא תרעא דפתית לאורח מדינתא: (כב) והא יקר אלהא דישראל

קִדְשׁ הַנְּהַ יִלְבְּשׁוּ וְיִבְשׁוּ (וּלְבָשׁוּ קרי) בְּגָדִים אַחֲרָיִם וְקָרְבוּ אֶל־
אֲשֶׁר לְעַם: (טו) וְכִלְהָ אֶת־מִדּוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי
וְהוֹצִיאֲנִי דֶרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקְּדָיִם וּמִדְּרוֹ
סָבִיב | סָבִיב: (טז) מְדַד רֹוח הַקְּדָיִם בְּקִנְיָה הַמְּדָה
חֲמֵשׁ־אַמּוֹת קָנִים בְּקִנְיָה הַמְּדָה סָבִיב: (יז) מְדַד רֹוח
הַצְּפוֹן חֲמֵשׁ־אַמּוֹת (מֵאַוֹת קרי) קָנִים בְּקִנְיָה הַמְּדָה סָבִיב:
(יח) אֵת רֹוח הַדְּרוֹם מְדַד חֲמֵשׁ־אַמּוֹת קָנִים בְּקִנְיָה
הַמְּדָה: (יט) סָבִב אֶל־רֹוח הַיָּם מְדַד חֲמֵשׁ־אַמּוֹת
קָנִים בְּקִנְיָה הַמְּדָה: (כ) לְאַרְבַּע רוּחוֹת מְדַדוּ חוֹמָה לֹו

סָבִיב | סָבִיב אַרְךְ חֲמֵשׁ אַמּוֹת וְרַחֵב חֲמֵשׁ אַמּוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקִּדְשׁ לְחָל:
מִג (א) וַיֹּלְכֵנִי אֶל־הַשַּׁעַר שֶׁעַר אֲשֶׁר פָּנָה דֶּרֶךְ הַקְּדָיִם: (ב) וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי

רש"י

אלפים לרצועות של ה' מאות אמות שתי וערב ותמלא שם שלשים וששה רצעים של חמש מאות על חמש מאות ועל כן אמר הפייט (שם בקדושתא) ל'ו כמו שהיתה מתכפלת, מלאתי: חומה ל'. להר הבית: סביב ה' מאות. שתי וערב זו חומת החיל המקפת כל ההר: להבדיל. את העם בין קודש שלפניו לחול שבחוץ, מלאתי גמר כל מדה (סא"ל): (א) ויוליכני חזר והכניסני לשער הקדים וראיתי הכבוד יורד לעזרה:

ויגשו ליגע צבגדי העם אם ירלו אזל צבגדי כהונה לא יגעו אל העם שיש צהן מעלות טהרה וצגדי החול מדרס להס: (טו) ומדרו סביב סביב. לכל היקף הר הבית מצחוץ: (ב) לארבע רוחות מדרו. שלשת אלפים על שלשת אלפים אמה שהקנה שם אמה וזהו שייסד הקלירי (בקדושתא דיום שני של סוכות) דוד ינטה קו שלשת אלפי אמות קלוצה על שלשת אלפי אמות והיא שלשים וששה כמדה הראשונה שהיה הר הבית ה' מאות אמה על ה' מאות אמה חלוק שלשת אלפי על שלשת

מצודת ציון

ענין עבודה: (טו) ובלה. ענין השלמה: (ב) להבדיל. ענין הפסק והפרשה: לחול. מל' חולין והוא הפוך הקדש: (ב) האירה. מלשון

הוא שער הר הבית המזרחי: ומדרו. את ההיקף של הר הבית: (טז) בקנה המדה. ובה שש אמות גדולות: סביב. ר"ל מהקצה אל הקצה: (יט) סבב. המלאך פנה אל רוח הים ומדד וכו': (כ) חומה לו. אל הר הבית היה לו חומה מסביב: אורך וגו'. בא לומר שבמדה הזו נכלל עובי החומה: להבדיל. החומה עשויה להיות מחיצה מבלדת בין הקדש הפנימה לה ובין החול החוצה לה: (א) אל השער. הוא שער הר הבית: (ב) בקול מים רבים. מדמה קול השכינה לקול המים להסביר את האוזן כפי שהורגלה: והארץ האירה מכבודו. מזיו השכינה

רד"ק

והיה בין הכל חמש מאות אמה אורך וכן ברוחב ומה שאמר סביב אל רוח הים לפי שבאותו הרוח השלים פאות סביבו והיה לו חומה סביב להבדיל בין הקדש לחול כי הר הבית מקודש מירושלם שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם: (א) ויוליכני. אחר שמדד הרוחות מחוץ לעיני הוליכני אל השער אשר הוציאני ממנו: (ב) והנה, בא מדרך הקדים. נכנס בשער בדרך מזרח: וקולו בקול מים רבים. כמו שאמר

תרגם יונתן ויתערבון עם עמא: (טו) וכלה את מדות הבית הפנימי. הם החצרות והלשכות כי הכל הוא לתשמישי הבית הפנימי שהוא ההיכל: והוציאני. חוץ לחומת הר הבית: אשר פניו דרך הקדים. זהו שער הר הבית המזרחי אשר קדם זכרו בתחילת הנבואה: ומדרו סביב סביב. מדד הבית אשר בו השער סביב לארבע רוחות: (טז) ומדד רוח הקדים. סביב כל אותו הרוח וכן מדד רוח הצפון ורוח הדרום ורוח המערב

אתגלי מאורח מדינתא וקל מברכי שמה
 פקל מיין סגיאין וארעא נהרת מזיו יקרה:
 (א) וכחיוו חנווא דחזיתי פחזוא דחזיתי
 באתנביותי לחבלא ית קרתא וחזוא פחיוו
 דחזיתי על נהר כבר ואשתטחית על אפי:
 (ב) ויקרא דני אתגלי בביתא באורח תרעא
 דפתית לאורח מדינתא: (ג) ונטלמני רוחא
 ואעלתני לדרתא גינתא והא אתמלי יקרא
 דני ביתא: (ד) ושמעית די ממלל עמי
 מלגיו וגברא הנה קאים לקבלי: (ה) ואמר

ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים
 והארץ האירה מכבודו: (א) וכמראה המראה אשר
 ראיתי כמראה אשר ראיתי בבאי לשחת את העיר
 ומראות כמראה אשר ראיתי אלנהר כבר ואפל
 אלפני: (ב) וכבוד יהוה בא אל הבית ודרך שער
 אשר פניו ודרך הקדים: (ג) ותשאני רוח ותביאני

אל החצר הפנימי והנה מלא כבוד יהוה הבית: (ד) ואשמע מדבר אלי מהבית
 ואיש היה עמד אצלי: (ה) ויאמר אלי בן אדם את מקום כסאי ואת מקום

רש"י

בפרשת ויהי עתה תיו (לעיל ט') שנאמר שם קרבו פקודות העיר ושם
 פירש את דוגמת מרכבה: (א) מדבר אלי. מתמלל עמי כבוד הוא לומר
 כלפי מעלה מדבר כמו מתדבר כלומר בינו לבין כבודו ומדבר והקול
 בא אלי: (ב) ובפגרי מלכיהם. שהיו נתיבם סמוכין (לכית הקצרות)

(ג) וכמראי המראה. תשע מראות כתובין במקרא זה ומתוכן היו
 רואין הנביאים חוץ ממשה רבינו שהיה רואה מתוך מראה אמת לפיכך
 איספקלריא שלו מאירה ורואה ממש וזהו שייסד הפייט (שם בסילוק)
 מחזות המנוחלחות בתשע מחזות: בבואי לשחת את העיר.

מצודת ציון

אורה: (א) וכמראה וגו' כמראה. שני כפי' הדמיון יורה על דמיון
 גמור וכן כעם ככהן (ישעיה כד): אל נהר. על נהר: (ה) ותשאני.
 ענין לקיחה וכן ובתים ונשאו (מיכה ב'): (ו) כפות רגלי. כמו

מצודת דוד

נתמלאה הארץ אורה: (א) וכמראה המראה וגו' כמראה וגו' ר"ל
 כמראה המראה אשר ראיתי עתה היתה כמראה אשר ראיתי בבואי
 לנבאות על השחתת העיר הוא מ"ש קרבו פקודות העיר וכו'
 (לעיל ט) כי אז ראה מראה השכינה כמ"ש שם בענין: מראות. גם

ראיתי עתה מראות כמו המראה אשר ראיתי על נהר כבר הוא המראה האמורה בתחלת הספר: ואפול אל פני. להשתחות לה': (ד) וכבוד
 ה'. אחר זה נכנסה השכינה אל ההיכל בדרך שער המזרחי של הר הבית: (ה) ותשאני רוח. ממקום עמדי בשער הר הבית: (ו) ואשמע.
 בחצר הפנימי שמעתי קול מדבר בהיכל ומשם בא הקול לאזני: ואיש. הוא המלאך הדובר בי: (ז) ויאמר אלי. ר"ל הקול המדבר בא
 לאזני וכאלו מדבר אלי: את מקום כסאי. לפי שראה המראה שראה בנהר כבר ושם נאמר שראה את הכסא וגם ראה את המקדש לכן
 אמר הנה הראיתיך מקום כסאי אשר בשמים ממעל ואת המקדש שהוא מקום כפות רגלי ואחז במשל מבין אדם היושב על הכסא ורגליו

רד"ק

היו רואים אלא ששם הוסיף כקול שדי ופירוש וקולו
 השלום מתוך מראה אחת היה רואה שנאמר במראה אליו
 אתודע שהיה רואה באספקלריא המאירה ומה שאמר תשע
 הוא רמז לט' המסכות וחשוקיהם והעשירי יהיה קדש: אל
 פני. כמו על פני: (ד) וכבוד ה' בא אל הבית. אל ההיכל:
 (ה) ותשאני רוח. עד הנה אמר ויביאני ויוציאני ויוליכני אמר
 על האיש שראהו כמראה נחשת ועתה שנראה לו הכבוד עם
 המרכבה אמר ותשאני רוח כמו שאמר במרכבה הראשונה:
 (ו) ואשמע מדבר אלי מהבית. מדבר כמו מתדבר מבנין
 התפעל והתי"ו נבלעת בדגש: מהבית. הקול יצא מהבית
 ששם הכבוד אלי שהייתי בחצר הפנימי: ואיש היה עומד
 אצלי. אפשר שהיה אותו שראה בתחילת הנבואה שהיה
 מראהו כמראה נחשת או היה מלאך אחר: (ז) ויאמר, את
 מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי אשר אשכון שם. כאילו

בתחילת הספר אלא ששם הוסיף כקול שדי ופירוש וקולו
 וקול הכבוד ותרגם יונתן וקל מברכי שמיה: והארץ האירה
 מכבודו. פעל עומד מהנוסף והשאר שבאו מן הבנין הם
 יוצאים כמו האיר ברקיו תבל וכן להאיר על הארץ: מכבודו.
 מכבוד אלהי ישראל והוא ענין זוהר ונוגה כמו שפירשנו:
 (ג) וכמראה המראה. ובכלל אותו הכבוד שהאירה שראיתי
 ראיתי כעין המראה שראיתי בבאי לשחת את העיר כי ראיתי
 המרכבה וכן כמראה אשר ראיתי אל נהר כבר כל אותן
 המראות ראיתי עתה: אל נהר כבר. כמו על וכמוהו רבים ומה
 שאמר בבאי לשחת העיר והוא לא בא לשחת העיר אלא ששת
 האנשים רוצה לומר בבאי כאשר באו האנשים לשחת העיר
 ויונתן תרגם באתנביותי לחבלא ית קרתא ומה ששנה לשון
 מראה כמה פעמים לענין המראות המשתנות בענין המרכבה
 ורז"ל אמרו תשע ראיות במקרא הזה לומר שכל הנביאים לא

לִי בַר אָדָם דִּין אֶתֶר בֵּית כּוֹרְסֵי יִקְרִי
וְדִין אֶתֶר בֵּית אֲשֵׁרִיּוֹת שְׁכַנְתִּי דְאֲשֵׁרִי
שְׁכַנְתִּי תִמְזַן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֵלָם וְלֹא
יִסְאָבוּן עוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁמָא דְקֹדֶשִׁי
אֵינֹן וּמַלְכִי־הוֹן בְּטַעֲוֹתֵהוֹן וּבַפְּגָרֵי מַלְכִי־הוֹן
בְּמוֹתֵיהוֹן: (ח) בְּמַתְנֵהוֹן סְפִי־הוֹן לְקַבִּיל
סְפִי בֵּית מִקְדָּשִׁי וּבְנִינֵיהוֹן בְּסֹטֵר עֲזָרְתִי
וְכוֹתֵל בֵּית מִקְדָּשִׁי בֵּין מִימְרֵי וּבִינֵיהוֹן
וּסְאִיבוּ יַת שְׁמָא דְקֹדֶשִׁי בְּתוֹעֲבַתְהוֹן
דְּעָבְדוּ וְשִׁצְתִּי יְתֵהוֹן בְּרוּגְזִי: (ט) כְּעַן
יִרְחֲקוּן יַת טַעֲוֹתֵהוֹן וּפְגָרֵי מַלְכִי־הוֹן
מִלְמַחְשֵׁי קִדְמֵי וְאֲשֵׁרִי שְׁכַנְתִּי בִּינֵיהוֹן
לְעֵלָם: (י) אֵת בַּר אָדָם חֲוִי יַת בֵּית
יִשְׂרָאֵל יַת בֵּיתָא וְיִתְפָּנְעוּן מַחֲבִי־הוֹן

כַּפּוֹת רִגְלֵי אֲשֶׁר אֲשַׁכֵּן־שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם
וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בֵּית־יִשְׂרָאֵל שָׁם קִדְשֵׁי הַמָּה וּמַלְכֵיהֶם
בְּזוֹנוֹתָם וּבַפְּגָרֵי מַלְכֵיהֶם בְּמוֹתָם: (ח) בְּתַתָּם סִפָּם
אֶת־סְפֵי וּמְזוֹנוֹתָם אֵצֶל מְזוֹנוֹתֵי וְהִקִּיר בֵּינִי וּבִינֵיהֶם
וְטִמְאוּ | אֶת־שָׁם קִדְשֵׁי בְּתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְאִכְּל
אֹתָם בְּאִפֵּי: (ט) עֵתָה יִרְחֲקוּ אֶת־זוֹנוֹתָם וּפְגָרֵי מַלְכֵיהֶם
מִמֶּנִּי וְשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: ס (י) אֵתָה בֶן־אָדָם
הֲגֵד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכְלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם

רש"י

היקף גדול גדול סביב: (י) אתה בן אדם הגד את בית ישראל
את הבית ויכלמו מעונותיהם. זהראותי למו חסדי שאיני מואסס
בעונם, מלאתי: ומדדו את תכנית. ומדדו על ידיך שאלה מורה את

כמו שמנינו במלכים בשלמה ובעתליהו ופעמים שהיו קוצרין אותם בגו
זיתם כמו שהוא מפורש ואמר בזהם ספס את ספי, מלאתי: (ח) ואכל.
כמו ואכלה וכליתי: (ט) עתה. על כרחם ירחקו את זונתם שהזדלתי לי

מצודת ציון

שיקרא שטחית היד כף כן יקרא שטחית הרגל: ובפגרי. כן יקרא
גוף המת: במותם. כמו בכמותם והוא מלשון במה ומזבח:
(ח) ספסם. כן יקרא גם המפתן וכאשר יקראו המזוזות וכן וידיה על
הסף (שופטים ט): ואכל. מלשון כליון והשחתה: (ט) ממני. ר"ל
ממקום משכן שכינתי: (י) תכנית. מל' הכנה ומתוקן: (יג) וחיך.

מזוזתם אצל מזוזות ביתי ורק בנין הכותל היתה מפסקת בין ביתי ובין בתיהם: וטמאו. ובוזה טמאו את שם קדשי בתועבותם אשר עשו
בבתיהם הסמוכות אל ביתי כי מנשה ואמון נקברו בגן ביתם ושם העמידו במות לעבודת כוכבים: ואכל. ולכן כליתי אותם באפי:
(ט) עתה ירחקו וגו'. ירחקו מלבם זנות עכו"ם ולא יעמידו עוד במות על קברות המלכים ואף מקום קברות המלכים ירחיקו מביתי כי
ינהגו בו קדושה יתירה ולכן אשכון בתוכם לעולם ולא תזו שכינתי מבניהם: (י) את הבית. את ספור בנין הבית שראית: ויכלמו
מעונותיהם. למען יהיה להם כלמה על העונות שעשו כי בעת תספר להם בנין בית העתיד יזכרו בבנין הראשון שנחרב בעוונם ויכלמו

מצודת דוד

יורדות לנוח על השרפרף אשר מתחת לכסא: לעולם. כי לא תחרב
עוד: ולא יטמאו. כי לא יטמאו עוד את שם קדשי לא המה ולא
מלכיהם במה שטמאו מאז בהזנותם אחר עבודת כוכבים ובמה
שטמאו בפגרי מלכיהם וחוזר ומפרש במותם ר"ל במה שהעמידו
במות לעבודת כוכבים במקום קברות המלכים: (ח) בתתם. ר"ל
ובמה היו בונים מפתן ביתם עם מפתן ביתי בסמוך לה וכן העמידו

רד"ק

ויבאו בתוך שער העליון בית המלך: ומזוזתם אצל מזוזותי.
כפל הענין במלות שונות כמנהג כי המזוזה היא הסף ויונתן
תרגם במתנהו ספהו לקבל ספי בית מקדשי ובניניהו בסטר
עזרתי וכותל בית מקדשי בין מימרי ובניהו: ואכל. בחסרון
הה"א למ"ד הפעל כמנהג והוא כמו ואכלה מן הדגוש:
(ט) עתה ירחקו. כי יהיה להם לב חדש ליראה אותי: ובפגרי
מלכיהם ממני. גם כן לא יקברו מלכיהם בביתם לכבוד ביתי:
ממני. ממקום מקדשי: (י) אתה בן אדם הגד את בית ישראל
את הבית. בני הגולה: ויכלמו מעונותיהם. שבעבורם חרב
בית זה והגד להם הבית העתיד שלא יחרב לעולם בעבור שלא
יחטאו כמו שאמר ירחקו את זונתם ושכנתי בתוכם לעולם:
ומדדו את תכנית. תכנית צורת הבית שתראה להם ימדדו
ויכינו אותו לסימן כי עוד יעשו כן לעתיד בבא הגואל ויחיו

אמר זהו אשר אשכון שם ואמר מקום כסאי כי בה"מ מכוון
כנגד כסא הכבוד: ומקום כפות רגלי. על דרך והארץ הדום
רגלי ודעת רז"ל כי בית המקדש נקרא כסא כמו השמים כמו
שכתוב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו ובספר
ירמיה ביארנו הענין היטב ויונתן תרגם דין אתר בית כורסי
יקרי ודין אתר בית אשריות שכנתי: בזנותם. שהיו זונים אחרי
אלהים אחרים ועושיין פסיליהם בביתם שהיה אצל בית ה':
ובפגרי מלכיהם. כמו שראינו במנשה ואמון שנקברו בגן
ביתם: במותם. ובמותם שהיו עושים בבתיהם או פירושו
שהיו עושיין במותם במקום פגרי מלכיהם: (ח) בתתם ספס
את ספי. כי בית המלך היה סמוך לבית השם והקיר ביניהם
כמו שראינו בבנין שלמה כשבנה ביתו אמר ועולתו אשר
יעלה בית ה' ואמר בדברי יואש ויורד את המלך מבית השם

וַיִּמְשְׁחוּן ית טקוסייה: (יא) וְאִם יתְכַנְעוּן מִכָּל דְּעַבְדוֹ בְּמַחְזוּיָהוּן צוֹרֵת בֵּיתָא וְטַקוּסִיָּה וּמַפְקָנֹהִי וּמַעֲלֹנֹהִי וְכָל צוֹרְתָהּ וְיֵת כָּל גְּזִירְתָּהּ וְכָל צוֹרְתָהּ וְכָל דְּחֹזֵי לִיהּ הוֹדַע יתְהוֹן וְכַתּוּב לְעִינֵיהוֹן וְיִטְרוּן יֵת כָּל צוֹרְתָהּ וְיֵת כָּל גְּזִירְתָּהּ וְיַעֲבֹדוּן יתְהוֹן: (יב) דָּא אֲוִרִיתָא דְבֵיתָא עַל רִישׁ טוֹרָא כָּל תַּחֲוּמָה סְחוּר סְחוּר קוֹדֵשׁ קוֹדֵשׁ אֵת הָא דָּא

וּמְדַדוּ אֶת־תְּכֵנִית: (יא) וְאִם־נִבְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוֹרֵת הַבַּיִת וּתְכֹנְנֹתוֹ וּמוֹצְאָיו וּמוֹבְאָיו וְכָל־צוֹרְתּוֹ (צוֹרְתָיו קרי) וְאֵת כָּל־חֻקְתָּיו וְכָל־צוֹרְתּוֹ (צוֹרְתָיו קרי) וְכָל־תּוֹרְתּוֹ (תּוֹרְתָיו קרי) הוֹדַע אֹתָם וְכָתַב לְעִינֵיהֶם וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוֹרְתּוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקְתָּיו וְעָשׂוּ אֹתָם: (יב) זֹאת

תּוֹרַת הַבַּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סְבִיב | סְבִיב קִדְשׁ קִדְשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת

רש"י

תוכן חשבון הכנין: (יא) ואם נבלמו. שיתבישו וכשזו פניהם מכל אשר עשו אז הודע אותם את מה שאני עתיד לעשות להם: צורת הבית. וגבול הכנין היך הוא מלפניו ועד אחריו סדורים לארבע רוחותיו: ותכונותו. חשבון תליו ולשכותיו: וכל צורותיו. כרוזים ותמורים וילי וילמים, מלאתי: וכל צורותיו. בתרא לא פורש: וישמרו. ילמדו

מצודת דוד

בזה: ומדדו את תכנית. ר"ל יחשבו בלבם מדידת הבנין המוכן ומתוקן: (יא) ואם נבלמו וגו'. ר"ל בתחילת הספור ראה בפניהם אם בעת ההוא כשיזכרו בבנין הראשון הנחרב בעוונם יכלמו מכל המעשים הרעים אשר עשו אז צורת הבית וכו' הודע אותם ואם חזקו פניהם מסלע והכלם לא ידעו אל תוסף דבר עוד בזה: צורת הבית. זהו הצורה בכללו כאלו תאמר שיהיה בה היכל ואולם מבית קה"ק וחצירות ולשכות וצלעות ותאים: ותכונותו. מכון עמידת כ"א כאלו תאמר בית קה"ק במערב ואחריו ההיכל וכו' והלשכות והצלעות מזה ומזה וכדומה: ומוצאיו ומובאיו. מדת הפתחים שיוצאים ובאים דרך בהן: וכל צורותיו. צורת כל חדר וחדר: ואת כל חקותיו. מה שראוי להשתמש בכל חדר וחדר:

רד"ק

המתים יכינו אותו לסימן שהרואים זאת הצורה יחיו בבנין הבית לעתיד וזה ראייה לתחיית המתים: (יא) ואם נבלמו. אם יהיו נכלמים מכל אשר עשו הודע אותם תכונת הבית וצורתו וכתוב לעיניהם והם יראו בנין הבית לעתיד ויעשו אותו ואם לאו לאו: וישמרו את כל צורתו ואת כל חקותיו ועשו אותם. ישמרו אותם בלבם ויאמינו כי כן יהיה ויעשו אותם הבניינים והצורות והתורות לעתיד ואם לא ישמרו אותם בלבם ולא יאמינו לא יעשו אותם כי כן מדת הקדוש ברוך הוא ישלם לאדם מדה כנגד מדה כל המאמין בביאת גואל יזכה לגאולה ואם לא יאמין לא יזכה וכן אם יאמין בתחיית המתים יזכה לתחייה ואם לא יאמין לא יזכה ולא נוכל לפרש ועשו אותם בבית שני שעלו בני גולה של בבל כי הרבה דברים יש בבנינה זו שלא היו כן בבית שני ועל כרחך בנינה זו עתידה

ואמר כן ועשו אותה ראייה גדולה לתחיית המתים: צורת הבית. מה שלפנים מחומת הר הבית בכלל: ותכונותו. תכונת בנינו בלשכות ובתאים: ומוצאיו ומובאיו. בשערים הנזכרים: וכל צורותיו. צורת כל בית בפ"ע: ואת כל חקותיו. מה שראוי להשתמר בבתים ובשלחנות ובלשכות: וכל צורותיו. צורת הכרובים והתמורים: וכל תורותיו. חלק העזרו' לכהנים ולישראל ולנשים: (יב) זאת תורת הבית. זאת הנזכרת למעלה: על ראש ההר. הר הבית והוא ההיכל יהיה בראש ההר כמו שכתוב בענין: כל גבול ההר סביב הוא קדש הקדשים כנגד ירושלם כי ירושלם כולה קדש כמו שנאמר והיתה העיר קדש אבל ההר הוא קדש קדשים ובהר עצמו מקום מקדש מזבח והדביר הוא קדש הקדשים כמו שכתוב למעלה: הנה זאת תורת הבית. הנזכרת למעלה

אֲרִיָּא דְּבֵיתָא: (יג) וְאֵלִין מְשַׁחַת מְדַבְּחָא
בְּאֵמִיא בְּאֵמִתָּא דְּהִיא אִמָּה וּפְשָׁד וְתִשׁוּיָא
אֵמִתָּא וְאֵמִתָּא פּוֹתִיא וּגְדַנְפָּא מִקְף לָהּ עַל
סַפְתָּה סַחֹר סַחֹר זִירְתָּא חֲדָא וְדִין טְקוּס
מְדַבְּחָא: (יד) וּמְתִשׁוּיָא אֲרָעָא עַד מְסַמְתָּא

הַבֵּית: (יג) וְאֵלֶּה מְדוֹת הַמְּזִבַּח בְּאֵמוֹת אִמָּה אִמָּה
וּטְפַח וְחִיק הָאִמָּה וְאִמָּה־רַחֵב וּגְבוּלָהּ אֶל־שַׁפְתָּהּ
סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַב הַמְּזִבַּח: (יד) וּמַחִיק הָאֲרָץ

רש"י

האחד. אלו הקרנות זרת אחד מאלמנעיתו מדדו זרת לכל רוח הרי
אמה על אמה: וזה גב המזבח. ובלמה זו היה נמדד גב מזבח הזהב
אמה ארכו ואמה רחבו רבוע כך מפורש בעירובין ובמנחות (דף נד)
מפורש יותר לפי החשבון חיק האמה בגובהה עלה אמה ואמה רחב
כנסה כניסת הסוכב אמה בת חמשה אצל עלייתו ששנינו עלה ה' וכנס
אמה אינו בלמה בת חמשה: וגבולה א"ל שפתה. הקרנות בין לרחבן
בין לגובהן בלמה בת חמשה: (יד) ומחיק הארץ. מן היסוד מקרקע

(יג) ואלה מדות המזבח. שמפרש למטה ארבע עשרה אורך בלרבע
עשרה רחב: באמות אמה אמה וטופח. בלמה בת ששה שהיא
אמה וטופח בלמה בת חמשה: וחיק האמה. אצל היסוד שלל נמדד
בלמה של חול שהיא בת ה' חיק לשון חיקו קביעות והיא היסוד האמה
אמת חול ולא אמה וטופח שהיא אמה בת ששה וכן שנינו במנחות
שהיסוד והסוכב והקרנות נמדדו בלמה בת חמשה: וחיק האמה. זה
היסוד: ואמה רחב. זה הסוכב: וגבולה א"ל שפתה סביב זרת

מצודת ציון

מל' חקוי וקביעות וזהו היסוד כן ארז"ל (מנחות צז): וגבולה.
הם הקרנות שהם בגבול המזבח ולתוספת ביאור אמר אל שפתה:
זרת. היא חצי האמה וכן זרת ארכו (שמות כח): גב. שטח הגובה
וכן ותבני לך גב (לעיל טז): (יד) העזרה. דפוס בנין המזבח

מצודת דוד

הבית. זאת היא למוד הבית לדעת שמקום הר הבית היא ק"ק
למול אחרות הכהנים והלוים: (יג) ואלה מדות המזבח. זהו מזבח
העולה שהראהו לו: באמות אמה אמה וטופח. ר"ל באמות
גדולות שבכל אמה יש אמה אחת של חול שהיא בת חמשה
טפחים ועוד טפח אחד: וחיק האמה. אבל גובה עליית היסוד היה

במדת האמה הפשוטה של חול בת ה' טפחים (וב' הטפחים החסרים היו עודפים במדת גובה הסוכב והגג ועל שלא היו אמה לא
חשבים): ואמה רחב. וכן האמה מרחב כניסת הסוכב היה באמה ה' (וטפח החסר היה עודף במדת רוחב הגג ולא דק) וכן הקרנות שהיו
בגבולה מסביב בארבעת המקצועות שהיו זרת אחד מאמצעיתם לכל רוח והיו א"כ אמה על אמה היו ג"כ באמת ה' (והטפחיים
החסרים היו עודפים במדת מקום המערכה ולא דק): וזה גב המזבח. בהאמה הזה הפשוטה בת ה' טפחים מדד שטח מזבח הזהב שהיה
אמה על אמה כן דרשו רז"ל (מנחות צז): (יד) ומחיק הארץ. מהתחלת היסוד שכלפי הקרקע עד כלות גובה הדפוס התחתונה היא

רד"ק

עשרה אמה לכל רוח הנה תראה כי רז"ל פירשו כי מדות זה
המזבח הם מדות מזבח בית שני ודעת יונתן אינו כדעתם כמו
שתראה ונוכל לפרש כי מדה אחרת יהיה למזבח העדות ואמר
ואלה מדות המזבח כמו שאומר והולך עד ויאמר אלי בן אדם
ופירוש באמות באמות הידועות בנבואה זו שכל אמה מהם
אמה וטופח שהם ששה טפחים כי אמה בסתם בת חמשה
טפחים וזאת המדה היתה בת ששה טפחים וכן אמר בתחילת
נבואה זו שש אמות באמה וטפח כמו שפירשנו וחיק האמה
ואמה רחב באמצע המזבח היה גובה אמה ורחב אמה והוא
מקום המערכה: וגבולה א"ל שפתה סביב זרת האחד. גבול
האמה היה גבוה זרת אחד ופירוש וגבלה מסגרת כמו שתרגם
יונתן גדנפא: וזה גב המזבח. זה שספר הוא גב המזבח שהוא
מקום המערכה שהיה גבוה על המזבח אמה לפיכך קראו גב:
(יד) ומחיק הארץ. מאמצע הארץ ומהשוה בה אשר בין העזרה
העליונה לתחתונה שהמזבח היה בנתים ומקום מעמד הכהנים
המקריבים על המזבח קורא עזרה כמו שקרא גם כן מקום
מעמד ישראל עזרה והעליונה היא מהמזבח כלפי אולם
והתחתונה מהמזבח כלפי מזרח ואמר שמאמצע הארץ שהוא
מקו' המזבח עד העזרה התחתונה שתיים אמות רוצה לומר

בפרט ובפסוק זה בכלל: (יג) ואלה מדות המזבח. רז"ל פירשו
הפסוק כן וחיק האמה זה יסוד ואמה רחב זה סוכב וגבולה
אל שפתה סביב זרת הא' אלו הקרנות וזה גב המזבח זה מזבח
הזהב ויונתן תרגם ואילין משחת מדבחא באמיא באמתא
דהיא אמה ופשך ותשויתא אמתא ואמתא פותיא וגדנפא מקף
לה על שפתים סחור סחור זרתא חדא ודין טקוס מדבחא
ובמסכת מדות שנינו המזבח היה שלשים ושתים על שלשים
ושתים עלה אמה ונכנס אמה זהו יסוד נמצא שלשים על
שלשים עלה חמש ונכנס אמה זהו סוכב נמצא שמנה ועשרים
על שמנה ועשרים עלה שלש וכנס אמה זהו מקום קרנות אמה
מזה ואמה מזה נמצא ששה ועשרים על ששה ועשרים זהו
מקום הלון רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא ארבעה
ועשרים זהו מקום המערכה אמר רבי יוסי מתחילה היה שמנה
ועשרים על שמנה ועשרים וכונס ועולה במדה זו עד שנמצא
מקום המערכה עשרים על עשרים וכשעלו בני הגולה הוסיפו
עליו ארבע אמות מן הצפון וארבע אמות מן המערב כמין
גומא שנאמר והאריאל שתיים עשרה אורך בשתיים עשרה רחב
רבוע יכול שאינו אלא שתיים עשרה על שתיים עשרה כשהוא
אומר על ארבעת רבעיו מלמד שמן האמצע הוא מודד שתיים

אֲרַעֲיָא תַרְתִּין אַמִּין וּפּוֹתִיָא אַמְתָּא תְּדָא
וּמִמְסַתְמָא זְעֵרְתָא עַד מְסַמְתָּא רְבַתָּא
אַרְבַּע אַמִּין וּפּוֹתִיָא אַמְתָּא: (טו) וּמְדַבְּחָא
אַרְבַּע אַמִּין וּמְדַבְּחָא וּלְעֵלָא קַרְנָתָא
אַרְבַּע: (טז) וּמְדַבְּחָא תַרְתָּא עֶסְרִי אוּרְכָא
בְּתַרְתָּא עֶסְרִי פּוֹתִיָא מְרַבַּע עַל אַרְבַּעָא
סִיטְרוּהִי: (יז) וּמִסְמַתָּא אַרְבַּע עֶסְרִי אוּרְכָא

עַד־הָעֶזְרָה הַתְּחִתּוֹנָה שְׁתֵּים אֲמוֹת וְרַחַב אִמָּה אַחַת
וּמִהָעֶזְרָה הַקְּטָנָה עַד־הָעֶזְרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אֲמוֹת
וְרַחַב הָאִמָּה: (טו) וְהַהֲרָאֵל אַרְבַּע אֲמוֹת וּמִהָאֲרָאֵל
(וּמִהָאֲרִיאֵל קִרִי) וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע: (טז) וְהָאֲרָאֵל

(וְהָאֲרִיאֵל קִרִי) שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֶרְךָ בְּשֵׁתִים עֶשְׂרֵה רַחַב רְבֹועַ אֵל אַרְבַּעַת רְבַעֵיו:
(יז) וְהָעֶזְרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֶרְךָ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רַחַב אֵל אַרְבַּעַת רְבַעֵיהָ וְהַגְּבוּל

רש"י

קטנה לפי שאין גובה אלא שתי והעליון גובהו ארבע: (טו) וההרא"ל.
הוא גובה גג המזבח מן הסוכב ולמעלה וצדית עולמים לא היה אלא
שלוש וי"ת אף הוא ומדכו' ארבע אמין: (טז) והאריאל שתיים עשרה
אורך. מקום המערכה היה עשרים וארבע על עשרים וארבע וזהו
י"ב צ"ב: א"ל ארבעת רבעיו. שמאלעיתו הוא מודד י"ב לכל רוח
הרי כ"ד על כ"ד כך מפורש בצדדים וכן שנינו במסכת מדות המזבח
היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמלא ל' על ל' עלה
חמש וכנס אמה זה הסוכב נמלא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה
מזה ואמה מזה נמלא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הלך רגלי
הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמלא כ"ד על כ"ד מקום המערכה:

האריך: עד העזרה התחתונה. עד גג מלבן הראשון: שתיים
אמות. ולא היה כן צדית עולמים ששם שנינו מציא מלבן של ל"ב על
ל"ב וגובהו אמה וכן גובהו שתיים: ורחב אמה אחת. כשהניח מלבן
השני עליו היה מלבן השני שלשים על שלשים נמלא כניסה לו סביב
סביב רחב אמה והוא היסוד הרי עלה שתיים וכנס אמה והוא היסוד
י"ת עזרה מסמתא לשון רלפה שהיה ממלא את המלבן חלוקי אבנים
מופת וסיד וקוניא וממחה ושופך ומחליקו למעלה והרי הוא כמין רלפה:
ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות. מגג
מלבן התחתון עד גג מלבן שעליו ארבע אמות גובה: ורחב האמה.
הוא כניסת הסוכב עלה ארבעה וכנס אמה זה סוכב והתחתון קורא

מצודת ציון

קורא בשם עזרה: (טו) וההרא"ל. הוא כמו האריאל ובאה הה"א
במקום האלף ונשמטה היו"ד וכן יקרא שם המזבח כמו והיתה
לי כאריאל (ישעיה כט) ונקרא כן ע"ש שירד עליו האש מהאל מן
השמים ורבעה עליו כארי: (טז) רבוע. מרובע: רבעיו. צדדיו וכן
על ארבעת רבעיהם (לעיל א) והוא מל' רבע כי כל צד הוא רבע כי
ארבע צדדים יש: (יז) ומעלתהו. הכבשים שהיו אל המזבח: פנות.
מל' הפנה וסבוב:

מצודת דוד

העשוי להיסוד היה שתיים אמות: ורחב. ר"ל הניח רוחב אמה
מסביב להכניס לפניו את הדפוס שעליה וזהו כניסת היסוד:
מהעזרה הקטנה. מגג דפוס הראשון הקטנה כי לא היתה כ"א
בגובה שתי אמות ומגגה עד גג הדפוס הגדולה היה ארבע אמות
הוא הסוכב: ורוחב האמה. הניח מסביב רחב האמה הפשוטה בת
ה' טפחים להכניס לפניו את הדפוס שעליה וזהו כניסת הסוכב:
(טז) וההרא"ל. הוא גובה גג המזבח מן הסוכב ולמעלה: ארבע
אמות. ארז"ל בפרק איזהו מקומן דרשות קרנות ארבע קאמר ר"ל

הדמים הנתנין בקרנות המזבח רשותיהוה הוה מגג המזבח ולמטה ד' אמות והוא עד כלות אמה עליונה מהסוכב כי עד שם נקרא למעלה
כי בכלות ד' מהגג היה חוט הסיקרא שהוא באמצע המזבח כי הקרנות א' והגג שלשה והאמה העליונה מהסוכב הרי חמש וכן שלשה
הנשארים מהסוכב ושנים של היסוד הם חמש: ומהאריאל ולמעלה. למעלה מגג המזבח היו ד' קרנות בארבעת המקצועות: (טז) והאריאל.
שטח המזבח הוא מקום המערכה היה י"ב אמות על י"ב וזהו מאמצעיתו לכל רוח והיה א"כ כ"ד על כ"ד: רבוע. היה מרובע בארבעת
צדדיו: (יז) והעזרה. הוא דפוס גג המזבח מקום המערכה עם מקום הלך רגלי הכהנים עם מקום הקרנות היה י"ד אמות על י"ד כן היה

רד"ק

גבהו אלא ד' אמות לפיכך אמר ד' אמות בסתם וכולל לשטחו
וגבהו ובסוף ארבע אמות בגובה היה מתרחב המזבח והיו
יוצאין אבני המזבח לחוץ ואותו המקום הוא הנקרא אריאל
ואמרו רבותינו ז"ל כי נקרא המזבח אריאל לפי שהאש
הקדושה היורדת מן השמים היתה רבוצ' בו כארי וזה המקום
שנקרא אריאל היו שתיים עשרה ארך בשתיים עשרה רחב רבוע
אל ארבעת רבעיו וממנו ולמעלה היו ארבע הקרנות ומדת
מקום המערכה זכר למעלה: (טז) וההרא"ל. מבואר הוא

באורך ורוחב אמה אחת ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה
ארבע אמות ורחב האמה לא ידענו איזו מן העזרות קורא
קטנה העליונה או התחתונה ואיזו מהן קורא גדולה מכל
מקום אמר כי מזו לזו היו ארבע אמות והוא מקום המזבח
שנאמר עליו ההריאל ארבע אמות והנה זה שטח המזבח
מלמטה על הארץ ד' אמות בארץ וברוחב וכן בגובה והוא
הנקרא הראל כלומר בית אל לפי שהיו עובדים בכל מקום
לאלהים אחרים על ההרים הגבוהים וזה שהיה הראל לא היה

**סָבִיב אוֹתָהּ חֲצֵי הָאֵמָה וְהַחִיק לָהּ אֵמָה סָבִיב
וּמַעֲלֵתָהּ פְּנוֹת קָדִים: (יח) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי חֲקוֹת הַמְּזִבָּח בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ
לְהַעֲלֹת עָלָיו עֹלָה וְלִזְרוֹק עָלָיו דָּם: (יט) וַנִּתְּתָה אֶל-**

בְּאַרְבַּע עָסְרֵי פּוֹתָיָא עַל אַרְבַּע סִטְרֵיהָא
וּגְדַנְפָא מִקַּף לָהּ סְחֹר סְחֹר פְּלָגוֹת אֲמַתָּא
וְתִשׁוּיָתָא לָהּ אֲמַתָּא סְחֹר סְחֹר וְדַרְגָּן
דְּסֻלְקִין לָהּ מִתַּפְּנָן לְמַדְיָנְתָּא: (יח) וַאֲמַר לִי
בַר אָדָם כַּדְנָן אָמַר יְיָ אֱלֹהִים אֵלַי גְּזִירַת
מִדְּבַחָא בַּיּוֹם אֵיתְעַבְדוּתָהּ לְאַסְקָא עֲלוּהִי
עֲלֵתָא וְלִמְזַרְק עֲלוּהִי דָם נִכְסַת קוֹדֶשִׁיא:

רש"י

נמלא אמה על אמה: והחיק לה אמה. זו כניסת היסוד: ומעלתהו פנות קדים. וכנש שעולים בו היה זכרוס כדי שיהא העולה בו פונה למזרח שכל הפניות היו דרך ימין וכשאתה נותן הכנש זכרוס העולה בו פונה דרך ימין פונה למזרח: (יט) הבהנים הלויים. אשר משבט

(יח) והעזרה ארבע עשרה אורך. גג המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ"ח על כ"ח וי"ד האמורים כאן מאמלעיתו מודד כמו שמפורש על ארבעת רכעיה: והגבול סביב אותה. י"ח וגדנפא ורבותיו פרושו על הקרנות: חצי האמה. מאמלעיתו מודד

מצודת דוד

ימין והבא ברוח דרום ימינו הוא כלפי המזרח א"כ כשיהיו הכבשים בדרום יפנה העולה בהם אל המזרח כן ארז"ל (שם) וכן יהיה בנין המזבח דפוס התחתון יהיה ל"ב אמות על ל"ב ושתי אמות קומתו ועליו יניחו דפוס ל' על ל' וארבע אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפני אמה בכל צד וזהו כניסת היסוד ועליו יניחו דפוס כ"ח על כ"ח ושלוש אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפני אמה בכל צד וזהו כניסת הסובב ובארבע המקצעות יניחו דפוס אמה על אמה בגובה אמה והם הקרנות וימלאו כל הדפוסים באבנים ועפר וסיד ויהיה נעשה הכל מקשה אחת וישמטו לוחות הדפוסים ובין הקרנות יהיה מקום הלוך לרגלי הכהנים ועוד אמה לפני נמצא יהיה מקום המערכה כ"ד על כ"ד ועיין בקונטרס בנין הבית: (יח) אלה חקות המזבח. אלה הם משפט המזבח לחנכו מהם ביום השלמת עשייתו למען יהא הגון וראוי להעלות עליו

מאמצעיתה אל כל ארבעת צדיה והיתה א"כ כ"ח על כ"ח: והגבול. הקרנות שהיו בגבולה מסביב לה בארבעת המקצעות היו חצי האמה מאמצעיתה לכל רוח והיו א"כ אמה על אמה: והחיק לה. החיק אשר לה הוא יסוד המזבח בלטה אמה מסביב (ויתכן שבא לומר לפי שמאז לא בלטה היסוד בכל סביבו כי במקום שהיה מנחלת יהודה לא היה יסוד כן ארז"ל (מדות פג) לכן אמר לעתיד יהיה היסוד מסביב כי אז לא תהיה מקום המקדש והמזבח מיוחד לשום שבט וכאשר נראה בצורת חלוקות הארץ): ומעלתהו. לא שהיה בו מעלות כי התורה אמרה ולא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ) אלא אמר ומעלתהו לשון רבים כי שלשה היו אחד כבש הגדול ואחד פנה ליסוד ואחד פנה לסובב כן אמר ז"ל (זבחים סב) ואמר שהיו פונות קדים ר"ל היו תנונות ברוח אשר העולה בהם יפנה אל המזרח כי כל הפנות הוא דרך

רד"ק

ושלשים וגובהו אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו יסוד וחוזר ומביא מלבן שהוא שלשים על שלשים וגבוה חמש ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו סובב וחוזר ומביא מלבן שהוא כ"ח על כ"ח וגבוה שלש אמות ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו מקום המערכה וחוזר ומביא מלבן שהוא אמה על אמה וגבוה אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו קרן וכן לכל קרן וקרן ופירוש מפולמות לחות כמו דגים מפולמות: (יח) ויאמר אלי בן אדם כה אמר ה' אלה חקות המזבח ביום העשותו. ביום שתשלם מלאכתו יעלו עליו קרבן זה כמו שעשו במשכן ביום שמיני למלואים: ולזרוק עליו דם. ת"י ולמזרק עלוהי דם נכסת קודשיא: (יט) ונתת. ליחזקאל אומר שהוא כהן ואמר שהוא יתן הקרבן לכהנים להקריבו והוא יזרוק הדם וכפר על המזבח כי לעתיד

ומהאראיל וכן והאראיל כתוב ביו"ד בין האל"ף והלמ"ד וקרי היו"ד בין הריש והאל"ף והענין אחד: (יח) והעזרה ארבע עשרה ארך. לא ידענו על אי זו עזרה אמר על הגדול' או על הקטנה: והגבול. כמו שפירשנו מסגרת וכמו שת"י גדנפא: חצי האמה. חצי אמה גובה המסגרת שהיה לה לעזרה סביב: והחיק לה אמה סביב. לא ידענו מה היה משמש זה החיק בעזרה: ומעלתהו פנות קדים. המעלות שהיו עולים בהם למזבח היו פונים לצד מזרח ומעלותהו כמו ומעלותיו וכן מקום גבורהו כמו גבוריו: פנות. מקור והנה כתוב ולא תעלה במעלות על מזבחי אפשר שהיו המעלות עשויות כמין כבש או פירושו שהיו עולים בו חוץ לעזרה ודעת יונתן שהיו עולים לעזרה שתרגם ודרגן דסלקין ליה מתפנן למדינחא וי"ת כל חיק בזו הפרשה תשויתא ר"ל מקום שוה ותרגם העזר' מסמתא ולא ראיתי למלה הזאת חבר ולפי' רז"ל היה פירוש העזרה כבנין המזבח עצמו וקורא לו מלבן מן המלבנות עזרה כי מלבנות היה עשוי המזבח כמו שאמרו תני לוי כיצד בוני' את המזבח מביא מלבן שהוא שלשים על שלשים

יחזקאל מג

שלג

תרגום

(יט) ותמן לכהניא ליואי די אינון מורעא דצדוק דקריבין לפולחני אמר יי אלהים לשמשא קדמי תור בר תורי לחטאתא: (כ) ותסב מדמיה ותמן על ארבע קרנתיה ועל ארבע זוית מסמתא ועל תחומה סחור סחור ותדכי יתיה ותכפר עלוהי: (כא) ותסב ית תורא דחטאתא ויוקדיניה באתר דחזי לביתא מברא למקדשא: (כב) וביומא תנינא תקריב צפיר בר עזי שלים לחטאתא ותדכי ית מדבחה קמא דדכיאוי בתורא: (כג) בשציינתך מלדכאה תקריב תור בר תורי שלים ודכר מן ענא

הכהנים הלויים אשר הם מורע צדוק הקרבים אלי נאם אדני יהוה לשרתני פר בן בקר לחטאת: (כ) ולקחת מדמו ונתתה על ארבע קרנתיו ואל ארבע פנות העזרה ואל הגבול סביב וחטאת אותו וכפרתהו: (כא) ולקחת את הפר החטאת ושרפו במפקד הבית מחוץ למקדש: (כב) וביום השני תקריב שעיר עזים תמים לחטאת וחטאו את המזבח כאשר חטאו בפר: (כג) בכלותך מחטא תקריב פר בן בקר תמים ואיל מן הצאן

רש"י

כמו (מדבר לא) לא נפקד ממנו איש והוא פר המלואים כדרך שעשו במשכן ושקף אותו פר ולא נחלל וכן דרשו רבותינו במנחו' מלואים הקריבו זימי עזרא כדרך שהקריבו זימי משה: (כב) תקריב שעיר עזים. זה לא היה במשכן ובמלואים של לעתיד לזכר כן הם על פי הדבור: (כג) מחטא. מלטהר:

לוי: מורע צדוק. לפי שהיה כ"ג שנים ראשון במקדש זימי שלמה נקראו על שמו: (כ) על ארבע קרנותיו. של מזבח: פנות העזרה. גג המזבח: וכפרתהו. תקנח אותו מדרך חול שבו להכניסו בקדוש להיותו ראוי לכפר עליו מזה ולהלך: (כא) במפקד הבית. ת"י באתר דחזי לביתא כלומ' במקום קדוש ולשון במפקד הבית מקום שהבית כלה

מצודת ציון

(כ) פנות. מל' פנה וזויות: וחטאת. ת"י ותדכי והוא ענין טהרה: וכפרתהו. הוא ענין קנוח ועש"ז יקרא המזרק כפור כי הכהן הזורק מקנח אצבעו מן הדם בשפת המזרק וברז"ל ובעי לכפורי ידי' בההוא גברא (גיטין נז): (כא) במפקד. ענין כליון וחסרון כמו ולא נפקד ממנו איש (מדבר ל"א): (כג) בכלותך. ענין השלמה

מצודת דוד

עולה ולזרוק עליו דם: (יט) ונתתה וגו'. בשרו שיעמוד בתחיה ויהיה החנוך נעשה על ידו כי הוא היה כהן: אל הכהנים הלויים. אל הכהנים הבאים משבט לוי: אשר הם מורע צדוק וגו'. כי הם יהיו נבחרים לעתיד לעשות עבודת המזבח וכמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק וגו' המה יקרובו אלי לשרתני (לקמן מד): לשרתני. מוסב על הקרובים אלי: פר בן בקר. מוסב על ונתתה וגו':

(כ) ונתתה וגו'. יתן הדם על ארבע קרנות המזבח ועל ארבע זויות של בנין גג המזבח: ואל הגבול סביב. יתכן שעל היסוד נאמר שהוא בגבול המזבח: וחטאת וגו'. בזה טהר את המזבח ותקנתו להעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה: (כא) ושרפו. למי אשר תמסור אותו הוא ישרפו: במפקד הבית. בתכלית הבית מקום שהבית כלה ולתוספת ביאור אמר מחוץ למקדש: (כב) וחטאו. זורקי הדם יטהרו את המזבח בזריקת דם השעיר כאשר טהרו אותו ביום הראשון בזריקת דם הפר: (כג) בכלותך מחטא. כאשר תשלים לטהר את המזבח בזריקת דם השעיר: תקריב. זהו ההבאה אל העזרה: תמים. מבלי מום:

רד"ק

החטאת. נסמך עם ה"א הידיעה כמו המזבח הנחושת והדומי' לו: ושרפו במפקד הבית. ושרפו השורף במפקד הבית ות"י באתר דחזי בביתא ולא זכר באיזה מקום מן הבית אבל אמר מחוץ למקדש רוצה לומר מחוץ לעזרה אבל לפנים מחומת הר הבית היה ולשון במפקד כמו במצות כמו והוא פקד עלי במפקד יחזקיהו רוצה לומר במקום מן הבית שמצוים הכהנים לשרוף בו פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים וכן פר שעשה משה במלואים נשרף וכן עגל החטאת שהקריב אהרן ביום השמיני למלואים נשרף: (כב) וביום השני. מבואר הוא: (כג) בכלותך מחטא. בבי"ת מבואר הוא:

יהיה הוא כהן גדול ואע"פ שיהיה אהרן שם או יהיה הוא משנה לו וגם זה הפסוק יורה על תחיית המתים לעתיד ולדברי רז"ל שאמרו כי זה המזבח הוא אשר עשו בבית שני אפשר כי יחזקאל היה מעולי הגולה אלא שאומרים בקבלה שקברוהו בארץ בבל ועוד כי סדר הקרבנות שעשו עולי הגולה אינו כסדר זה והם בנו המזבח קודם ההיכל: מורע צדוק. כבר פירשנו למעלה למה זכר צדוק: פר בן בקר לחטאת. וכן במלואים שעשה משה: (כ) ולקחת. העזרה היא הנזכרת שהיתה לפני המזבח וכן מפורש למעלה פנות העזרה למזבח: ואל הגבול. אל גבול העזרה הנזכרת: וחטאת אותו וכפרתהו. כתרגומו ותדכי יתי' ותכפר עלוהי: (כא) ולקחי את הפר

שְׁלִיִּם: (כד) וְהִקְרַבְתֶּם לְפָנָי וְהִשְׁלִיכוּ הַכְּהֻנִּים עֲלֵיהֶם מִלַּח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֲלֵה לַיהוָה: (כה) שְׁבַעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעֵיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפָר בֶּן־בָּקָר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמַיִּים יַעֲשׂוּ: (כו) שְׁבַעַת יָמִים יִכְפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטָהְרוּ אוֹתוֹ וּמִלְאֵוּ יָדוֹ (יִדְּיוֹ קָרִי): (כז) וַיִּכְלְוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַכְּהֻנִּים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלֵמֵיכֶם וְרִצְאֹתַי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: ס

שְׁלִיִּם: (כד) וְהִקְרַבְתֶּם לְפָנָי וְהִשְׁלִיכוּ הַכְּהֻנִּים עֲלֵיהֶם מִלַּח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֲלֵה לַיהוָה: (כה) שְׁבַעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעֵיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפָר בֶּן־בָּקָר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמַיִּים יַעֲשׂוּ: (כו) שְׁבַעַת יָמִים יִכְפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטָהְרוּ אוֹתוֹ וּמִלְאֵוּ יָדוֹ (יִדְּיוֹ קָרִי): (כז) וַיִּכְלְוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַכְּהֻנִּים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלֵמֵיכֶם וְרִצְאֹתַי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: ס

רש"י

(כה) תמימים יעשו. לעולה: (כז) ורצאתי. לשון רגל:

מצודת ציון

וגמר: (כו) ומלאו ידיו. כן נקרא החנוך בלשון המקרא כמו ומלאת יד אהרן (שמות כט) וענין חנוך הוא התחלת הדבר במה שיעמוד בו לעולם: (כז) והלאה. ולהלן עד עולם: ורצאתי. מלשון רצון:

יגמרו אותו והעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה: ומלאו ידיו. בזה יחנכו את המזבח: (כז) ויכלו. כאשר ישלימו שבעת הימים הוא מחונך לקרבנות וביום השמיני ומאו והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם וכו' ואני אהיה מרוצה לכם ע"י הקרבנות הללו:

מצודת דוד

(כד) והקרבתם. זו היא ההקטרה שעל המזבח: והשליכו וגו' מלח. כמ"ש על כל קרבנך תקריב מלח (ויקרא ב'): עולה לה'. שיהיו כליל לאישים: (כה) שבעת ימים. כדרך שעשו ביום השני כן יעשו עד כלות שבעת ימים שעיר לחטאת ופר ואיל לעולות: (כו) יכפרו.

יקנחו אותו והעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה: ומלאו ידיו. בזה יחנכו את המזבח: (כז) ויכלו. כאשר ישלימו שבעת הימים הוא מחונך לקרבנות וביום השמיני ומאו והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם וכו' ואני אהיה מרוצה לכם ע"י הקרבנות הללו:

רד"ק

ידיו הכינוי למזבח ופירושו כתרגומו ויקרבון קרבניהון וכזה הענין תרגם אונקלוס ומלאת יד אהרן ויד בניו והדומים לו ויש לפרש כנוי ידיו לכהן המקריב שימלא ידיו מנתחי הקרבן: (כז) ויכלו את הימים. הכהנים יכלו שבעת ימים על זה הסדר: והיה ביום השמיני והלאה. פי' ביום השמיני וממנו והלאה יעשו עולות וזבחים כמו שכתוב ובכלל' התמידים והנדרים והנדבות והמוספים: ורצאתי אתכם. כתוב באל"ף במקום יו"ד וכן רפאנו את בבל וטעם ורציתי ארצה אתכם בקרבנותיכם והיה לרצון לפני כי מעשיכם יהיו רצויים לפני ויונתן תרג' ויתקבלון קרבניכון ברעוא קדמי אמר ה':

(כד) והקרבתם, והשליכו הכהנים עליהם מלח. כמו שכתוב בתורה על כל קרבנך תקריב מלח: (כה) שבעת ימים תעשה שעיר חטאת ליום. לא היו כזה ימי המלוואים של משה וגם עולי הגולה לא ראינו שעשו קרבן כזה כשבנו המזבח ואף על פי שארז"ל מלוואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה כסדר הזה לא היו ועל כרחינו חדוש יהיה בסדר הקרבנות לעתיד: (כו) שבעת ימים יכפרו. כתיב וקרי יכפרו ביו"ד והענין אחד אלא שבכתיב טעם שבעת ימים דבק למעלה: וטהרו אותו. לפי שנטמא ביד גויי הארץ: ימלאו ידו. כתיב בלא יו"ד וקרי ביו"ד ורבים כמוהו חסירי היו"ד הרבים מן הכתוב ולא יחסר הענין בעבור זה ופירוש ומלאו

מסכת מדות

מסכת מדות

תוספות יום טוב

תוספות
ראשון לציון
פרק א
משנה א
מתני' בשלשה מקומות
תמיד כה: פ"א מ"א:

לשון הרמב"ם הביא אחר תמיד מדות ואין בו ענין אחר אלא ספור שהוא זוכר מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל ענינו. והתועלת שיש בענין ההוא כי כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבנית ההוא והתבנית והצורות והערך מפני שהוא ברוח הקדש. כמו שאמר (ד"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. עכ"ל. ואע"פ שהבנין של עתיד יש בו שנויים ולא ישוּו עם בנין בית שני. וכמו שיראה המעיין במשנה ובספר יחזקאל. והרמב"ם עצמו כתב בתחלת הלכות בית הבחירה. וז"ל בנין שלמה כבר מפורש במלכים. וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל. אינו מפורש ומבואר. ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה. ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ע"כ. הרי שאין בבנין בית שני אלא מעין דברים המפורשים ביחזקאל. אבל לא ככל הכתוב בספר שם. ואני בהקדמתי לספר צורת הבית נתתי טוב מעם בזה ע"פ המדרש שנמצא בפירש"י דיחזקאל סי' מ"ג. ראויה היתה ביאה שני' של עזרא להיות כביאה הראשונה של יהושע כו'. ובנין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה וגאולת עולם. אלא שגם החטא שלא היתה תשובתם הוגנת וכו'. ע"כ. לכך אני אומר שלפי שלא היתה תשובתם הוגנת לא יוכלו למלאותו בכל חלקי הבנין כמות שהוא. לפי שאותו בנין מיועד לגאולת עולם שתהא הכבוד חונה לעולם. כענין שנאמר שם ושכנתי בתוכם לעולם ומ"מ הואיל והיה ראוי להם. ראו כי טוב לבנות מעין אותו הבנין במקצת מן הדברים. עכ"ד שם. ועכ"ז יפה כתב הרמב"ם שספור ענין בית שני. יש בו תועלת לעתיד מצד דברים רבים הדומים. וג"ז שהביא לראיה ממה שנאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. אע"פ שרוד הוא שאמר כן לשלמה בנו על בנין הראשון מ"מ יש ראיה ממנו. וכמו שבמ"ב פ' בתרא דסוכא תנא ומתקנין שם תיקון גדול העתקתי ששאלו בגמ' והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. ותיצרו קרא אשכחו ודרוש וכו'. וכן עוד בגמ' פ"ז דובחים דף ס"ב בבנין המזבח כמו שאכתוב לקמן רפ"ג. דשמע' שהיה לבני בית שני לבנות כדמות הראשון אלא קרא אשכחו ודרוש. וממילא נמי דלעתיד יש לנו לבנותו כמו שהוא בכתב מיד ה' אשר השכיל דוד והיכא דכבר אשכחו קרא ודרוש שפיר ונבנה כדרשו. והיכא דאנן ניקום ונשכח קרא ונדרש. נבנהו כמו כן. והרי רש"י בפ"ז דובחים דף ס"ב בהדיא דמזבח מפרש קרא אשכח ודרוש ושלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו. ע"כ. (ולשונו זה תמצא עוד לקמן פ"ג מ"ה בד"ה וכשעלו כו') וכן אנחנו כשנוכח לבנות בנין העתיד יגלה הקב"ה עינינו ומלאה הארץ דעה את ה' ולהבין הסתום בדברי יחזקאל ונבנהו אבל מ"מ צריך לספור בנין השני שכן רוב ועקרי הבנין מיוסדים בתבנית ה' אשר השכיל לרוד ולא ימוט. אלא מה שיוכנו האל יתברך לדרוש עוד מן המקראות מצורף לזה שע"י הסיפור הזה של בית שני יכולים לדרוש ולהבין בבנינא דיחזקאל. ואילו לא היה זה הספור נכתב בספר. לא מצאנו ידינו ורגלינו באותו הבנין העתיד שיבנה במהרה בימינו:

תוספות יום טוב

פרק א

ר"ע מברטנורא

א בשלשה מקומות הכהנים שומרים. לא מפני פחד לסטים וגנבים, אלא שכבוד וגדולה הוא לבית שלא יהא צלל שומרים, ושמירה זו מלוּתה כל הלילה. והני שלשה מקומות שהכהנים שומרים. כנגד מה שכתוב בתורה (במדבר א) והחזים לפני המשכן קדמה וגו' שומרים משמרת למשמרת. רמז לשלשה משמרות צלשה מקומות. וכשם שצמטקן היו אחרן ושני בניו שומרים צלשה מקומות. אף צבית עולמים כן: בית אבטינא ובית הניצויץ. שתי עליות היו צנויות צלל שערי העזרה. ובית המוקד לא היתה עליה אלא כיפה. ארקולייט צלע"ז. עשויה צלל. כך מפורש בריש מסכת תמיד: והלויים בעשרים ואחד מקום. שצ"ד מקומות היו לרישים לשמור המקדש. כדכתיב בצדרי הימים (א טו) למזרח הלויים

א בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינא ובבית הניצויץ ובבית המוקד והלויים בעשרים ואחד מקום חמשה על חמשה שערי הר הבית ארבעה על ארבע פנותיו מתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבע על ארבע פנותיה מבחוץ ואחד בלשכת

א בשלשה מקומות כו'. רישא שגויה עוד בריש מסכת תמיד וע"ש: שומרים. פי' הר"צ כל הלילה וכ"כ הר"ר שמעיה. וכן ל' הרמז' צפק בתרא מהלכות בית הבחירה. ואין נראה דברי המפרש למסכת תמיד שכתב שיהו שומרים יום ולילה: בבית אבטינא. עמ"ש צסוף מכלתין על לשכת העזר. שם תמלא מקום לשכה זו לשכת בית אבטינא: והלויים בעשרים ואחד מקום. כתב הר"ר שצ"ד מקומות כו'. כדכתיב צד"ה סי' כ"ז [י"א]. [ובסוף הפרק כתב הר"ר עוד. שגם במקומות ששמרו הכהנים. היו הלויים ג"כ משמרים. ע"ש:] פנותיו. אצל"ש למקום שכלה החומה ומתחלת חומה לשון המפרש דתמיד [ריש] דף כ"ז: ע"ה הי' שערי העזרה. כתב הר"ר

ששה. ללפונה ליום ארבעה. לנגבה ליום ארבעה. ולאסופים שנים שנים. לפרצר למערב ארבעה למסלה. שנים לפרצר. הרי כאן כ"ד משמרות. שלשה מהן היו לכהנים כדאמרן ברישא. ועשרים ואחד ללויים. ואע"ג דקרא לא אמר אלא לויים, כהנים נמי קרויין לויים. דכתיב (יחזקאל מה) והכהנים הלויים בני צדוק בני חמשה. שומרים, על חמשה שערי הר הבית: וארבעה. שומרים אחרים על ארבע פנותיו: מתוכו. מצפנים לחומת הר הבית: ע"ה חמשה שערי עזרה. האי תנא סבר חמשה שערים צללד היו לעזרה. ואפילו לדברי האומר לקמן שצעה שערים היו. מודה שלא היה משמר אלא על חמשה: ע"ה ארבע פנותיה מבחוץ.

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק ראשון מספר המשמרות ששומרות כל המקדש כ"ד משמרות סמך לזה מ"ש בדברי הימים (א כו) למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרצר למערב ארבעה למסלה שנים לפרצר, הרי אלו עשרים וארבעה משמרות אע"פ

שקרא אותם כולם בפסוק זה לויים יש מהם ג' כוהנים כמו שהקדמנו הרי קורא הכהנים לויים במקומות רבים אמר והכהנים והלויים בני צדוק וכן ביאר בהש"ס וכן פי' לפרצר כמ"ד כלפי בר ר"ל שיהיה המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שביארנו ואי אפשר להם לעמוד כל הלילה ולפיכך יהיה המשמר

משנה ב
מתני' איש הר הבית
תמיד כז: אומר לו איש
הר הבית צ"ל ואומר לו
כו' וכן איתא בתמיד
כ"ז:
משנה ג
מתני' שער המזרחי כו'
מנחות צח:
משנה ד
מתני' שבעה שערים
יומא יט. שני לו שער
הבכורות. במשב"ג
וכן ביומא יט. איתא
שער הקרבן כו' ועיין
היטב בתו"ט וקצת
יש לדקדק שלא הביא
נוסחא שזכרתי וזכר
בשתי מקומות וע'
לקמן מ"ז פ"ב וע'
יס"מ:

ואפי' לדברי האומר לקמן ו' שערים היו. מודה שלא היה משמר אלף על ה'. דתי מנייהו לא לריבי שימור. גמרא דתמיד דף כ"ו. ופירש בנלו הר"ר שמעיה לפי שהיו תכופין לשאר השערים: העזרה. ותיבת עזרה פי' צפ"צ מ"ו: על ד' פנותיה מבחוץ. כתב הר"ב לפי שאין ישיבה כו'. לפיכך היו השומרים צננות העזרה. וכן השומרים בשערי העזרה. שומרים מבחוץ. ומבחוץ דקתני פי' הר"ש כלומר ואלו ואלו מבחוץ: בית הכפורת. והכי תנן ר"פ בתרא ובערוך בית קדש הקדשים נקרא בית הכפרת. ע"כ. וכן בכתוב ד"ה [ח] כ"ה [י"א] ועל שם שש הכפרת צרכוים לתבנית המרכבה: **ב איש הר הבית.** שר. כמו אליהם אישים אקרא [מש"ה] ל' המפרש דתמיד סוף דף כ"ז וכ"פ הר"ב צמ"ג פ"ק דיומא: היה מחזור. בכל לילה ולילה על כל משמר ומשמר והיה לו מפתחות הר הבית כ"כ המפרש דתמיד סס. ור"ל לאפוקי משמרות הכהנים ושמו יזיכה ולפיכך דקדו דברי השלטי הגבורים [שחבר החכם הר"ר אברהם רופא ממנטוב"ה] כמה שהשיג צפ"ל על דברי הר"ב שכתב צפ"ה דשקלים על הפקיע להלקות כהנים והלוים. שלא מלני כהנים לוקים: והם אומרים בירושלמים. הרמ"צ סוף הלכות בית הבחירה: **ג שני שערי חולדה מן הדרום.** נכנס דרום מהטעם שיתבאר ר"פ דלקמן. ושם זה יתכן לומר שעל שם חולדה הנביאה נקראו כן. ואפשר ש"ש מלכיס ב' כ"ג והיא יושבת בירושלים במשנה. היינו בתוך שער זה שהוא משנה שנים הם ברוח זו. משא"כ ברוחות האחרות. ואע"פ שנאמר בירושלים ואלו הן צהר הבית ירושלים כולל

לפי שאין ישיבה בעזרה אלף למלכי בית דוד כלבד. ולא היה אפשר לשומר לשומר בעמידה כל הלילה. לפיכך היו השומרים צננות העזרה וכן השומרים בשערי העזרה שומרים מבחוץ כדי שיהיו מותרין בישיבה. ואממורה אקרא. דכתיב שנים לפרצו. כלפי צר. כלומר חוץ לחומת העזרה: **ב איש הר הבית.** ממונה על כל השומרים: **ג משמשי בניסה ויציאה.** שבהן היו נכנסין ויוצאים להר הבית: קיפונום מן המערב. שער של הר הבית שכל מערב קיפונום שמו. ושל אפון טדי שמו: עליו יושן הבירה צורה. כשעלו מן הגולה לוו להם מלכי פרס לנייר לורת שוין הצירה על שערי הבית. כדי שיהיה להם מורא מלכות. וליירוהו בשער המזרח: בהן גדול השורף את הפרה. מתניתין ר' מאיר היא דסבר אין פרה אדומה נשרפת אלף צהן גדול. ואינה הלכה: וכ"כ מפעדיה. כל הכהנים המסייעים וסועדים לכהן השורף אותה: דהר המשחה. להר הזיתים שהוא במזרחו של ירושלים. שם היו שורפין את הפרה: ד' שער הדלק. על שם שהיו מכניסים דרך שם עלים של מערכה הדולקים על המזבח נקרא שער הדלק: שני לו שער הבכורות. גרסינן. ששם היו מכניסים הבכורות ששחיתתן בדרום: שער המים. דכתיב צספר יחזקאל (מ"ג) והנה מים מפלים מן הכתף הימנית. והיינו דרום שקרוי ימין דכתיב אפון וימין. וראה יחזקאל בנבואה שהיו מים יוצאים מבית קודש הקדשים דקים כקריני חגבים וכשמגיעים לשער זה נעשים כמלוא פי פך קטן. והיינו דקרי להם מים מפלים: שער ניקבור.

הקרבן ואחד בלשבת הפרוכת ואחד לאחורי בית הכפורת: **ב איש הר הבית היה מחזור על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו ובל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו ורשות היה לו לשורף את כסותו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים שישן לו על משמרו רבי אליעזר בן יעקב אומר פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן ושרפו את כסותו: ג חמשה שערים היו להר הבית שני שערי חולדה מן הדרום משמשי בניסה ויציאה קיפונום מן המערב משמש בניסה ויציאה טדי מן הצפון לא היה משמש כלום שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה שבו בהן גדול השורף את הפרה ופרה ובל מסעדיה יוצאים להר המשחה: ד שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח שבדרום שער הדלק שני לו שער הבכורות שלישי לו שער המים**

הכל. ומה שהיו צננות שני שערים לפי שרוב תשמיש הר הבית בדרום כדכתיב דר"פ דלקמן. כ"ל: קיפונום. לא ידעתי לו טעם. ובשלטי הגבורים פ"ג חצב שהוא לשון יון. וענינו עבודת הגן שאפשר שהיה שם גן של ורדים מחוץ להר הבית [ונלוחה שנינו צפ"ב דמעשרות מ"ה] וצפ"פ ה' הוכיר לשון רש"י על פת הידרן שבפוטם הקטורת. שכתב רש"י גנת ורדין היתה בירושלים נקרא הורד הואל כפה כו'. אע"פ שצפ"י כפה אינו מודה לו לרש"י אין כאן מקומו. והא דהולך לו מדרום למערב. ואינו מקיף דרך ימין. בחושבנא בעלמא לית לן צה. כ"מ"ש משמא דגמ' צפ"ב דתמיד מ"ג: פדרי. דל"ת כ"כ הר"ש. וגם בערוך הביאו בערך טדי דל"ת ולא פי' כלום [והרד"ק צפ"י יחזקאל ס' מ]. כתב שהוא שם אדם. ואשתמטניה [פסקי תוס' שכתבו ו"ל טדי. פי' הלכנו כמו בטעמים יעידוך [היינו בפיוט שחתי דיו"כ המתחיל כי אדוקי וכו'] שידברו בלניעותך איך לשון פיוט. כמו הני טידי ופיוטי רגילי צהו קמי ריש גלותא. ע"כ. ולפי' הראשון ניחא שנקרא כן לפי שלא היה משמש כלום. ואף לראש"י בסוף פרקין שבעל קרי היה יולא צו היה ג"כ לניעותו שלא ירגישו בו כי שם אין עוברים ושבים. אבל לפי השני לא ידעתי למה נקרא כן [ואולי שהפייטנים באותו שער היתה להם לשכה שבה מלמדים ללוים נגוים המזמרים. כי יש לכל מזמור ניגון מיוחד. והראש"ב מפרש כן לכל התחלת מזמור כמו למנלח על מחלת שהוא על ניגון הפיוט המתחיל מחלת. וכן על השמינית. וכל כיוצא בזה]. נמצא שדרך לימוד לכל מזמור כפי הניגון שמיחד עליו. והנה זכיתי מהש"ת לקנות ספר הראש"ה. ובסופו כתוב סדר צנין בית שני. ונכתב שם טרי בריש וכתב שער טרי שני אכנים זקופות כזה ולכן נקרא טרי פי' מולב. ע"כ. ולא הבינתי לפירוש זה. ועוד עמ"ש צמ"ב פרק דלקמן: לא היה משמש בלום. אלא בעל קרי היה יולא לראש"י דמפרש בשלהי פרקין. הר"ש. ועיין צפ"י דלקמן מ"ב: שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה. עיין צפ"י הר"ב צמ"ט פ"י דכלים: בהן גדול השורף את הפרה. כתב הר"ב מתני' ר"מ היא וכו' וכ"כ הרמ"ב. אבל צמ"ח פ"ג דפרה דתנן נמי כ"ג פי' הר"ב שלפעמים נעשה צמ"ח תני ליה אע"פ שכתב אף צהן הדיוט. והרמ"ב פי' שם שבתמית היתה נעשית צמ"ג אע"פ שכתב צמ"ה. ועמ"ש סס: ד' שבעה שערים היו בעזרה כו'. עיין לקמן ספ"ב ומ"ג פ"י דשקלים: שער הדלק. פי' הר"ב על שם שהיו כו' עלים וכו' והראש"ה כתב שמעתי שהיו מביאים דרך אותו השער אש של הדיוט ע"ג המזבח: שער הבכורות. כתב

פירוש המשניות להרמב"ם

מבחוץ כדי שיוכל לשבת: ומה שאמר כאן חמשה שערי העזרה הוא לדעת תנא קמא לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן ומהם מי שאמר ד' והוא דעת רביים, ויש מהם שאמר י"ג כמו שבארנו בשני משקלים וכמו שיתבאר בשני של מסכתא זו ולדעת חכמים היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה: **ב ג** כשעלו משושן הבירה לבנין בית המקדש שהיה בימי עזרא צוה אותם המלך שיעשו צורת מדינה כצורת שושן הבירה במקדש כדי שיהא אימת המלך עליהם ויזכרו מושבה ולא

ימרדו במלכות, ולפיכך ציירו אותה על שערי המזרחי משערי הר הבית: והר המשחה, בו היו שורפין פרה אדומה כמו שיתבאר במסכת פרה, והוא הר הזיתים, והוא במזרחו של ירושלים, ומהשער הזה היה יוצא כ"ג והפרה ומשמשיה להר הזיתים: ומה שאמר כ"ג השורף את הפרה, הוא דעת ר"מ כמו שנתבאר בספרי, ואין הלכה, אבל היא כשרה בהן הדיוט כמו שנתבאר במקומו במסכת פרה (פ"ד): ומן השער הזה היו מוציאים כל הצריך בשריפתה והוא מה שאמר וכל מסעדיה: ד חיל. היא חומה שסובבת כל

תוספות
ראשון לציון
משנה ה'
מתני' ובשפוקי כו'
יומא שם תמיד כה:
משנה ו'
מתני' וארבע לשכות
כו' יומא ט': דרומית
מזרחית יומא טז:

מפורש במסכת יומא: פנחם המלביש. ממונה היה להלביש הכהנים צבעת עבודה ולהפשיטן אחר עבודה ולשומר בגדי כהונה: לשבת עושי חביתין. זה היו עושין המנחה שכהן גדול מקריב בכל יום מחליטה צנוקר ומחליטה צערב, ועל שם שנאמר בה (ויקרא ה) על מחצת צמון תיעשה, נקראת חביתין:

שבמזרח שער נקנור ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו אחת לשבת פנחם המלביש ואחת לשבת עושי חביתין: ה' ושבעצפון שער הנצוין וכמין אכסדרה היה ועלייה בנויה על גביו שהכהנים שומרים מלמעלן והלויים מלמטן ופתח היה לו לחיל שני לו שער הקרבן שלישי לו בית המוקד: ו' וארבע לשכות היו בבית המוקד בקיטונות פתוחות לטרקלין שתיים בקדש ושתיים בחול וראשי פיספסין מבדילין בין קדש לחול ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשבת מלאי קרבן דרומית מזרחית היא היתה לשבת עושי לחם הפנים מזרחית צפונית בה גזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה: ז' שנים שערים היו לבית

הר"צ ששם היו מכניסים הצנורות ששחיתתן צדרוס. כלומר ששחיתתן אף צדרוס ככל מקום צנורה לאפוקי קדשי קדשים ששחיתתן בלפון. ואכתיו קשיא לי כל קדשים קלים שחיתתן ככל מקום צנורה והיה להם להכניסם לשם. וי"ל צנורות מתנה לכהן הן משא"כ קדשים קלים שהם לבעליהם. ומש"ה נתייחד שער לצנורות: שער המים. כתב הר"צ דכתיב צספר יחוקאל וכו'. והיינו טעמא דאמר ראב"י במשנה דספ"ב. אבל ת"ק יהיב טעמא אחרינא התם. ובפ"ו דשקלים מ"ג. ולמאי דגרס לקמן בדברי ראב"י וכן כו' נראה דלא פליג אלא מוסיק. וכי הא דפירש הר"צ בפ"ג משנה ד': שער נקנור. כתב הר"צ מפורש במסכת יומא. פ"ג משנה י': ה' שהכהנים שומרים מלמעלן והלויים מלמטן. דכתב הר"צ במשנה ט' וע"ש: ו בקיטונות הפתוחות לטרקלין. ל' הר"צ כחדריס קטנים וכו'. וז"ל הרמב"ם דמות בתי השניה שיש צנורות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול והוא מה שאמר קטיגנה הפתוחה לטרקלין וכבר בארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות [ע"י צפ"י הר"צ משנה ד' פ"ו דצ"ב] וקטון מקום בית השניה ששנים צו בזמן הקץ. תרגום קין קייטא. ע"כ: וראשי פספסין. כתב הר"צ ראשי קורות יולאות מן הכותל עד המקום שהוא קדש. כלומר ראשי קורות היו במקום שהוא חול והיו מגיעים עד המקום

הקדש ולא במקום הקדש. משום איסור דלא טעע וגו' כל עץ אלל מזבח כמ"ש הר"צ במשנה ג' פ"ק דתמיד. ועיין דפרק דלקמן משנה ו'. ועוד עמ"ש דפרק אחרון משנה ד' בד"ה אבא שאלו כו'. ופי' לשון ספספסין תמלא דפרק דלקמן שם: לשבת מלאי קרבן. כתב הר"צ שהיו שם טללים מזוקרים לתמידין כדתנן צערבין פרק ב' משנה ה': דרומית מזרחית. היא היתה לשכת לחם הפנים וסמוכה לעזרה וגמאלת שהיתה מקודשת אח"כ כמ"ד אפייתן צפנים דפרק י"א דמנחות ע"ש במשנה ב'. [ומ"ש הר"צ בית גרמו. עיין רפ"ה דשקלים]: מזרחית צפונית. זה גזו בית חשמונאי כו' כתב הר"צ ובמס' שקלים פ"ה [מ"ג] ובמס' תמיד פ"ג [מ"ג] קורא לה לשכת החותמות וכ"כ הרמב"ם. והא ודאי דלמאי דתנן התם דלשכת טללים לפניית מערבית ואחריה קא חשיב לשכת החותמות כשאתה מקיף דרך שמאל מצחו ודכתיבנא התם הרי היא לשכת החותמות שצפוניית מזרחית סמוכה ללשכת טללים אבל קשיא מ"מ דאח"כ קא חשיב לשכת בית המוקד. והיא בית הטבילה דהכא. ועל כרחינו עומדת בין החותמות לטללים. שהרי היא ג"כ מערבית והיא קא מני לה בין החותמות ללשכת בית לחם הפנים. הלכך שפיר מלתא קמאי דהתם גרסינן צמנה איפכא ואחת לשכת בית המוקד ואחת לשכת החותמות. ומ"מ לא שלחתי שם יד להגיה כן בצספר. לפי שהתוס' צ"ק דיומא דף ע"ז גרסי ג"כ כגו' הספרים. דרמו אהרדי. דהכא קאמר שצאחת גזו בית חשמונאי כו'. והתם קאמר דשאר שתי לשכותיה הוו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד. ותירלו דטובא איכא לשכות [וה"ע] כלים שמשמשין שנים ושלשה דברים. ע"כ: ז' שנים שערים היו

טללים צלשכת טללים: לשבת עושי לחם הפנים. בית גרמו היו עושים לחם הפנים שם: ששקצום מלבי יון. שהקטירו עליו לעבודה זרה. ובמסכת שקלים ובמסכת תמיד קורא לה לשכת החותמות: בה יורדין לבית הטיבילה. צאחתה לשכה היה יורד הכהן שראה קרי והלך צמחילה (שאלה) [ז"ל שחתת] בית המקדש לבית הטבילה, ושם מדורה שמתחמם בה הכהן לאחר שטבל ועלה ונסתפג, ולשכת המוקד היא קרויה, והיא פתוחה לבית המוקד הגדול: ז' אחד פתוח לח"ה. הפתח שצפון בית המוקד היה פתוח

שקלים פ"ה [מ"ג] ובמס' תמיד פ"ג [מ"ג] קורא לה לשכת החותמות וכ"כ הרמב"ם. והא ודאי דלמאי דתנן התם דלשכת טללים לפניית מערבית ואחריה קא חשיב לשכת החותמות כשאתה מקיף דרך שמאל מצחו ודכתיבנא התם הרי היא לשכת החותמות שצפוניית מזרחית סמוכה ללשכת טללים אבל קשיא מ"מ דאח"כ קא חשיב לשכת בית המוקד. והיא בית הטבילה דהכא. ועל כרחינו עומדת בין החותמות לטללים. שהרי היא ג"כ מערבית והיא קא מני לה בין החותמות ללשכת בית לחם הפנים. הלכך שפיר מלתא קמאי דהתם גרסינן צמנה איפכא ואחת לשכת בית המוקד ואחת לשכת החותמות. ומ"מ לא שלחתי שם יד להגיה כן בצספר. לפי שהתוס' צ"ק דיומא דף ע"ז גרסי ג"כ כגו' הספרים. דרמו אהרדי. דהכא קאמר שצאחת גזו בית חשמונאי כו'. והתם קאמר דשאר שתי לשכותיה הוו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד. ותירלו דטובא איכא לשכות [וה"ע] כלים שמשמשין שנים ושלשה דברים. ע"כ: ז' שנים שערים היו

פירוש המשניות להרמב"ם

מערבית דרומית ותירצו קושיא זו בש"ס (יומא ד' יז). ואמרו דקאי בצפון ומחזיא בדרום דקאי בדרום ומחזיא בצפון ומסתברא דמערבית דרומית הוה קימא ועינן זה הוא שהיתה נתונה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית וכמו שזכר כאן וכשמשערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד (ד' ל). כשנתן אותה בלשכה זו והוא בעזרה והואיל והדבר כן אז תהא לשכת עושים לחם הפנים שהיא רביעית ללשכת הטללים כמנין תמיד כמו שזכר שם דרומית מזרחית מבית המוקד כמו שזכר כאן ואני ידעתי שאין מבינים זה בגמ' אלא מראיתו בצורה וזו היא צורת מקום בית המוקד בעזרה וצורת הארבע לשכות שבו והסתכל בצורה ומה שכתוב בה ויתבאר לך כל מה שכתוב כאן וזו היא הצורה (א) ומבואר הוא שהלשכה הנקראת בתמיד לשכת החותמות היא שגזו בו בני חשמונאי אבני מזבח והלשכה שיש בה מדרות האש ששם מתחמם מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד היא נקראת בשלישי מתמיד לשכת בית המוקד והוא שאמר כאן עלייה שבהן

העזרה מבית לחומת הבית כמו שניציר בפ' שלאחר זה: ו' כבר נתבאר שבית המוקד הוא בית גדול בשיעורו והיו בארבע זוויות של ארבע אלו הבתים כדמות בתי השינה שיש בטרות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול והוא מה שאמר קיטונא הפתוחה לטרקלין וכבר ביארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות וקטון מקום בית השינה שישנים בו בזמן הקיץ תרגום קין קייטא ולפי שהיו אלו הארבעה לשכות שתיים מהם והם מצד העזרה קדש ושתיים חול עשו בקרקעיתם ממעל שבכות להבדיל קרקע השתים של הקדש מקרקע שתיים של חול ופשפש הוא דבר קטן מפסיק מנוקב נקבים קטנים לפעמים עושים אותו מקנים ונקרא מבעאב בלשון ערב אצל ההמון ולפעמים עושין מעצים ונקראים אצלינו שבכות ולפעמים עושים בדים על אותו הצורה מאיזה דבר שיהיה והוא נקרא פפש ולפיכך אין אנו צריכין באר שם זה פעם אחרת להבא וכבר הקדמנו אותו בשלישי מתמיד: ומה שאמר לשכת הטללים היתה במקצוע צפונית מערבית ונתן אותו בכאן

תוספת ראשון לציון
משנה ח
מתני' בין המוקד תמיד
כה:
ברטורה
ד"ה וזקני בית אב
המשמר יהיה מתחלק
לוק בתי אבות כו'
עמ"ש לעיל ריש מסכת
תמיד:
משנה ט
מתני' ונעל הכהן
מבפנים ע' יש סדר
למשנה: אירע קרי
באחד שהן תמיד כה:

שנ

תוספות יום טוב

מדות פרק ב ג

ר"ע מברטנורא

ל' לבית המוקד כו'. בגמרא ריש מסכת תמיד כיון ד' עשרים היו לו. אמאי לא קא חשיב ריש פירקין דהכא ודהתם אלא חד שומר ומשני אמר אביי כיון דגבי הדדי הוו קיימי [זה כנגד זה אל' דסמיכי אהרין] סגי להו בחד שומר דוי [רואה] להכא ודוי להכא. ואכסדרה דשער הגלון דמתני' ה' לא פריך מידי דהתם לא תנן אלא פתח היה לה לחיל וא"ל שמירה כמו שער: ח בית המוקד כיפה ובית גדול כו'. משנה זו שנויה בריש תמיד וע"ש: ט אמה על אמה. בלחץ ועבאל עליו לשון הר"ש: הגיע זמן הנעימה הגביה את הטבלא כו'. לפי הגרסא ממשנה זו שהיו לריכי מפתחות לסגור הדלתות והיו מנעולי דלתותיהן בלי ספק דומים למנעולים הנקראים ב' ערבי אקפ"ל אלו"ב ובלע"ז קאדיני"ש דטורני"ו שעושים אותם אללנו ואינם סוגרים. אלא במפתחותיהם שבהם נפתחים הרמז"ס: [הגביה את הטבלא - הכהן השוער. הר"ש: נתן. בן לוי כסותו עליה חזר וישן לו. כך לשון הר"ש ואין אלו בעיני אלא דברי תימה שהרי אין בן לוי ישן אלא מצחוץ וגם הוא בעלמו הרי פ' לעיל בסמוך הגביה כו' הכהן השוער ולמה אל' לא יהיה הכהן שהוא הגומר לכל הלרין ומסתעף מהנעימה וגם כפי הגרסא לא היה יכול בן לוי ליכנס מכיון שנגמר נעילת השערים וגם לא היה עוד בן לוי מצפנים לסביבה זו בעלמה אל' שגאמר שהיה להם מקום ליכנס לשם מפני האורך וכל זה דוחק. ומדברי גבואה וללא לורן]: אירע קרי כו'. גם זו שם שנויה וע"ש:

א הר הבית. עיין במשנה ח' פ"ג דתענית: רובו מן הדרום מיעוטו מן המערב. שכל רוחצ העזרה הוא קליה מלפון לדרום כדתנן ר"פ בתרא וגמלא שהגותר מהר הבית צשתי רוחות הללו היא שסיה אמה [וכל אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז] שבצורה הפנימית אכן קיימין ואין ע"ג בכלל וכן הם דברי הרמז"ס פ"ה

מהל' בית הבחירה. וכבר כתבתי בפ"ג דטוטה משנה ד' דע"ג ככלל הר הבית נמלא שבאלו שתי הרוחות הגותר מהר הבית. הוא ש"ג כשתחלק ס"ה ותתן דרך משל לדרום מאתים וחמשים. ישאר ללפון קט"ו. וכשתחלק ש"ג ותתן

וישב לו אלל אחיו הכהנים צבית המוקד עד שהשערים נפתחים יולא והולך לו, ש"ע"ג טעבול יום אסור ליכנס לעזרת נשים דהיינו מחנה לוי, לזה הקלו, לפי שנטמא צפנים:

א הר הבית היה חמש מאות אמה. מוקף חומה סביב: רובו מן הדרום שני ל' מן המזרח. כלומר, הרוחק ש"ש מחומת הר הבית לחומת העזרה ללד דרום. יותר מן הרוחק ש"ש צנייהן מלד מזרח. והרוחק ש"ש צנייהן מלד מזרח יותר מן הרוחק ש"ש צנייהן ללד לפון. והלפוני יותר מן המערב:

המוקד אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה אמר רבי יהודה זה שהיה פתוח לעזרה פשפש קמין היה לו שבו נכנסין לבלוש את העזרה: ח בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רובדין של אבן וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם ופרחי כהונה איש כסתו בארץ: ט ומקום היה שם אמה על אמה ומבלא של שיש ומבעת היתה קבועה בה ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה הגיע זמן הנעימה הגביה את הטבלא בטבעת ונטל את המפתחות מן השלשלת ונעל הכהן מבפנים ובן לוי ישן לו מבחוץ גמר מלנעול החזיר את המפתחות לשלשלת ואת הטבלא למקומה נתן כסותו עליה ישן לו אירע קרי באחד מהם יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה והנרות דולקים מבאן ומבאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה רבי אלעזר בן יעקב אומר במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בטדי:

פרק ב
א הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה רובו מן הדרום שני לו מן המזרח שלישי לו מן הצפון מיעוטו מן

הכניתי. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה אלא דרך המחילות, דקיימא לן מחילות לא נקדשו: והנרות דולקים. במחילה מכאן ומכאן: במסיבה ההולכת תחת החיל. יולא, ואינו חוזר לבית המוקד לפי שהוא טעבול יום. ואין הלכה כר' אלעזר בן יעקב, אלא כדתנן בריש תמיד, כל זמן שיש ביה חומה מן המזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני יותר מהמערב ויתר מן המערב והנהני מצייר עכשיו זה ואצייר החיל והסורג ועזרת

פירוש המשניות להרמב"ם
פ"י הלכה זו בתחילת תמיד: ר"א בן יעקב אומר שאינו חוזר טבול יום זה לבית המוקד אלא יוצא להר הבית לפי שעדי הוא השער הצפוני משער הר הבית כמו שזכרנו כבר בפרק זה. ואין הלכה כר"א בן יעקב:

פרק שני הר הבית וכו' אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית אלא היה הרוחק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהן מצד המזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני יותר מהמערב ויתר מן המערב והנהני מצייר עכשיו זה ואצייר החיל והסורג ועזרת

לחיל, ושזכרנו היה פתוח לעזרה: פשפש קמין. שער קטן בתוך השער הגדול: שבו נכנסים לבלוש את העזרה. שהיו נכנסים בכל בוקר דרך אותו פשפש לחפש על כל כלי שרת שבצורה שהיו כולן במקומן. והכי תנן במסכת תמיד [פרק ח] נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מצבית המוקד לעזרה וכו' אלו הולכים באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכים באכסדרה דרך המערב. היו בודקין והולכין עד שמגיעים למקום עושה חציתין, הגיעו, אלו ואלו אומרים שלום הכל שלום, כלומר כל כלי שרת הן במקומן בשלום: לבלוש. תרגום ויחפש, ובלש: ח בית המוקד כיפה. בנין של בית המוקד לא היה עליה, אלא כיפה ארקוויליט בלע"ז עשויה בלחץ: מוקף רובדים של אבן. אלטצרות סביב של אבני גזית היו משוקעות בכותל ויולאות מן הכותל לתוך בית המוקד ללד הקרקע, ועל גביהן אבנים אחרות קלרות מהן שיוולאות נמי מן הכותל, והיו כעין מעלות זו על זו: וזקני בית אב. המשמר היה מתחלק לשבעה צבית אבות כמנין ימות השבוע, כל אחד עובד יומו, וזקני בית אב של אותו יום היו שנים שם על אותן רובדים: ופרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנס לפרות, והם היו השומרים: איש כסתו בארץ. שלא היו רשאים לשכב שם על גבי מטות אלא בלחץ, כדרך ששומרי חלרות המלכים עושים: בפתח. לשון כרים וכסתות: ט הגיע זמן הנעימה. לנעול שערי העזרה: הכהן מבפנים ובן לוי יושב לו מבחוץ. שהלויים טפלים לכהנים, כמה שגאמר (במדבר י"ח) וילוו עליך וישרתוך. הלכך צבית אבטינס וצבית הגלון שהיו עליות, היו הכהנים שומרים למעלה ולוים למטה. וצבית המוקד שלא היתה אלא כיפה על הלחץ, היה כהן מצפנים ובן לוי מצחוץ: במסיבה. במחילה המהלכת תחת הבירה, שמחילה היתה תחת המקדש, וכל המקדש קרוי צירה, כדכתיב (דברי הימים א ט"ו) אל הצירה אשר

הכניתי. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה אלא דרך המחילות, דקיימא לן מחילות לא נקדשו: והנרות דולקים. במחילה מכאן ומכאן: במסיבה ההולכת תחת החיל. יולא, ואינו חוזר לבית המוקד לפי שהוא טעבול יום. ואין הלכה כר' אלעזר בן יעקב, אלא כדתנן בריש תמיד, כל זמן שיש ביה חומה מן המזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני יותר מהמערב ויתר מן המערב והנהני מצייר עכשיו זה ואצייר החיל והסורג ועזרת

א הר הבית היה חמש מאות אמה. מוקף חומה סביב: רובו מן הדרום שני ל' מן המזרח. כלומר, הרוחק ש"ש מחומת הר הבית לחומת העזרה ללד דרום. יותר מן הרוחק ש"ש צנייהן מלד מזרח. והרוחק ש"ש צנייהן מלד מזרח יותר מן הרוחק ש"ש צנייהן ללד לפון. והלפוני יותר מן המערב:

פירוש המשניות להרמב"ם
פ"י הלכה זו בתחילת תמיד: ר"א בן יעקב אומר שאינו חוזר טבול יום זה לבית המוקד אלא יוצא להר הבית לפי שעדי הוא השער הצפוני משער הר הבית כמו שזכרנו כבר בפרק זה. ואין הלכה כר"א בן יעקב:

פרק שני הר הבית וכו' אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית אלא היה הרוחק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהן מצד המזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני יותר מהמערב ויתר מן המערב והנהני מצייר עכשיו זה ואצייר החיל והסורג ועזרת

פרק ב משנה ג מתני' כל הפתחים כר' יומא טז. ובחיים נה: כל השערים כר' יומא לח: ברטנורא ד"ה מפני שנעשה בהן נס כר' כמו שמפורש ביומא פ"ג דף ל"ח:

ב נכנסים דרך ימין ומקיפין דרך שמאל. כגון הנכנסים דרך עברי חולדה שכן מן הימין. מקיפין דרך עבר הטדי: שאני אב"ל. נשאלין אותו מה לך להקיף לשמאל, ואמר שאני אב"ל, אומרים לו השוכן צבית הזה ינחמן וכו': עשיתן כאיילו עברו עליו את הדין. אם הן אומרים לו כן, נראה כאלו

דרך משל ר"ג למוזרח יאשר ק' למערב הנה רובו לדרום מאתים וחמשים. שני לו למוזרח ר"ג. שלשי לו מן הלפון קט"ו. מיעוטו מן המערב ק': בוקום שדיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו. יפה פי' בעל שלטי הגבורים שכתב שהוא על לשכות הרבה וצתים שהיו עשויים בלחמת ויושר למשמתי

חבריו עוותו הרין ונדוהו שלא כהלכה: יתן בלבך שתשמע לדברי חבריך. דהשתא משמע שהוא עשה שלא כדון ולריך תשובה. והלכה כר' יוסי: ג' פנינים. מחמת הר הבית: בורג. מחילה העשויה נקבים נקבים כמטה מסורגת צבולים, והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקלרים שמרכיבין אותן זו על זו באלכסון: וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות. כשמגיע כנגד כל פרסה ופרסה, משתחוה ומודה על אדון מלכות יון: פנינים. מאותו סורג היה מקום פניו עקר אמות, והוא נקרא חיל: ושתים עשרה מעלות היו שם. כדי לעלות משם לעזרת נשים: רום מעלה. כל מעלה מהן גבוהה מחברתה חצי אמה. וכן המעלה הראשונה גבוהה מן הקרקע חצי אמה: ושליחה. משך רוחב המעלה, דהיינו מקום דריסת הרגל. חצי אמה: חוץ משי"א אולם. חוץ מן המעלות שצין האולם ולמזבח שלא היו כולם כן. כדתנן בפרק ג': חוץ מפתח של אולם. דתנן לקמן בלידך פרקין גבוה ארבעים אמה ורחבו עשרים: היו להן שקופות. אבן

המערב מקום שהיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו: ב כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שאירעו דבר שהוא מקיף לשמאל מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמן שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי רבי מאיר אמר לו רבי יוסי עשיתן כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך: ג' לפנינים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלבי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות לפנינים ממנו החיל עשר אמות ושתים עשרה מעלות היו שם רום המעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה

הצית נוסף על הלשכות שנאמרו צמטנה כי אותן לא יספיקו וצפ"ה מספרו עמד למנין וחשב ומנה אותן שלשים ואני אומר לסיוע לו שכן נמלא צבניגא דיחוקאל [מ' י"א] (במספר) שלשים לשכות אל הרלפה (שבתלונה). ועוד נסתפק (ש"ס) [בט"ו] לשכות שמן הראוי [שיהיה] לשכה לכל אחד מט"ו הממונים שצרכיהם דשקלים כשרלו ללון צבה הבית. ואמר שעל תשמישי אלו הלשכות השלשים או מ"ה אמרו שרובן צדרום כו'. אבל שגגה יראה מלפני השליט צפ"ב כשכתב שם שאלמע הר הבית לא היה מסוכך מפני המזבח שהיה גלוי לשמים. והרי אין מזבח אלא בעזרה. אבל בלאו הכי ודאי שאין הר הבית מכוסה שלא היה מסוכך אלא ע"ג האלעטצבות [פאותה] ששינו צמטנה ה' פ"ק דפסחים] וכן בלרדים סביב לא צאלמע. וטעמא שהיה רובו מן הדרום יראה לפי ששם היתה כניסת כל אדם מהעיר שהיא צנג צכחוב ציחוקאל. ולפיכך ראוי שתהיה רוב התשמיש במקום הראשון שבו נכנסים. שני לו מן המזרח. שכן מקיף דרך ימין [וצרור ה' שיוגתי רובו מן הדרום לראצ"ה דלקמן צד"ה לפנינים וכו']:

ב נכנסין דרך ימין וכו': פי' הר"ב כגון הנכנסין דרך עברי חולדה שכן מן הימין ומקיפין דרך עבר הטדי. וקשיא לי. דהא צמטנה ג' פ"ק תנן דלא היה משמש כלום. והרי עכשיו שמושו כמו שמוש שערי הדרום אלא שצדרום היתה הכניסה וכו' ואלא עוד אלא שצדרום היו שני שערים לכניסה וכו' זה השער האחד היה משמש יליאת נכנסין בשני השערים. וע"ק דהא תנן תהם דאלו צ' השערים שצדרום היו משמשין כניסה ויציאה. וז"ל הרמב"ם צפירושו כפי אי' כשנכנס הנכנס משער שושן. אינו הולך על עבר חולדה אלא לדר עבר טדי. וכן תקיף לכל הנכנס על שאר מהשערים. ע"כ. ומעשה אין כן יציאה כלל לשער טדי אלא לסימנא בעלמא נקטיה: ג' פנינים ממנו בורג. כתב הראש"ה [בספרו שכתבתי פרק דלעיל משנה ג] וגראה שהסורג היה מקיף לכל לרדן למוזרח. וללפון. למערב. ולדרום. וכן החיל. דהא כל אחד ואחד יש בו מעלה מחברו. כדמפרש בריש מסכת כלים ורוב תשמיש היה מן הדרום שהוא לדר העיר. ולמה היה לריך לעשותו צמורח טפי מצאר רוחות. וכו' דקתי צפרק דלעיל צלפון עבר ניזון כו'. עד ופתח היה לו לחיל אלמא דהחיל היה נמי צלפון. וכו' דהכך י"ג השתחויות שנגד הי"ג פרעות. וצבוק [מחילתו] [פרקין] תנן אב"ל יוסי בן חנן אומר כנגד י"ג שערים ואמר בשקלים [פ"ו מ"ג] דכנגדן ממש של שערים במקום [שערים] י"ג היו [שם] השתחויות י"ג וכו' היכי דהוא כנגדן ממש צמקומן הי"ג י"ג דסורג צמקום שגדרום ממש היו משתחוים. ולפי זה הסורג היה הולך סביב סביב הקיפו. ולא היה פתוח ופרוץ אלא לדר מוזרח ומשום חיזוק ושמירה וכו' בני יון ופרטו י"ג פרטים צבור. כנגד י"ג שערי [מוזרח] [עזרה] שיוכלו ליכנס בכל לך לעזרה צהרוחה. ושבו חזרו בית שמוגא וגדרום כו'. עכ"ל. ובפירושו הר"ב דס"פ. ובשקלים פ"ו אינו כן. אלא מ"ד ד"ג השתחויות כנגד י"ג פרעות לא ס"ל שהיו רק ז' שערים. וכן הוא להדיא שם בירושלמי. וז"ל דלהראש"ה גירסא אחרת בירושלמי: גבוה יי טפחים. כתב הכ"מ צפ"ה מהלכות בית הבחירה צם הרא"ש שהסורג נעשה לעלול שבת ולזה היה גבוה י טפחים כדן כל מחילה. דהיקף הר הבית לא מהני דהוי מוקף ולצבוק [שצב] דלא מהני ע"כ. ואני תמה דהא צפ"ה דפסחים תנן יתה כת הראשונה [עם פסחם] וישבה לה צבה הבית שניה בחיל ואי איתא דהיקף הר הבית לא מהני היאך עלטלו פסחיהם לשם ולכן נ"ל דלעלול לא היה לריך שום דבר לפי שכן התורה כל מה שהוא מוקף צד מחילות הוא רה"י גמור. כמ"ש צפ"ה"א דשבת. ושבות צמקדש לא גזרו. ועוד כיון שהיה שם לפנים מהר הבית מקום לשמור שם שומרי המקדש למה לא יקרא הוקף לדירה מעיקרא. וכ"ש שלפנים הימנו העזרה עם כמה לשכות לכהנים ולוים עובדי עבודת הקדש. ואמנם צטעם צנין הסורג היה אפשר לומר. שהוא לחוץ צין כת לכת דצפסחים. אלא שאין נ"ל שיהיה צנין הזה מפני כן. דצלמא כי הוה צנין בלאו הכי. היו מתחלקים צין אלו ההבדלות וחלוקות. אבל לעשות צנין צשביל כן לכתחלה זה אינו מן הגרחה. כי לאזו טעם היו לריבין הצבל צין כת לכת. אבל מה ש"ל צבה הצנין של הסורג. הוא מה שכתבתי כבר צס"ד צספר לורת הבית סי' נ"ב שהוא לתת מקום והבדל צין העובדי כוכבים

פירוש המשניות להרמב"ם

הנשים הנזכרות בכאן בפ' הזה כדי שתהא צורה אחד ולא נצטרך להרבות וזו היא צורת זה (ב): ב פי' זה כגון מי שנכנס על שער שושן הבירה אינו הולך לצד שער חולדה אלא לצד שער טדי וכן תקיף לכל הנכנס על שער מהשערים וענין כאילו עברו עליו את הדין שעברו חק וענינים אין חוששין לדינים אלא פוסקין עליו חשטא ונתחייב אצלם נדוי ודברי ר' יוסי אמת: ג' כשאדם מגיע לפרצה מאותן הפרצות משתחוות לשם ומודה על כריתות מלכות יון כמו

הכנסין להתפלל צבית ה' וצין ישראל כמותה ששנינו בפ"ק דכלים (מ"ח) החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים ועמא מת נכנסין לשם. וממנה זו הקשיתי לשאל על הר"י אברבנאל שצפירושו ליחזקאל כ' וז"ל העזרה החלוונה הראשונה. אמרו חכמים ז"ל שצבית שני היה עזרת נשים ושצנו אותו גזוטראות ורלתי אני צפירושי חכמי הגזרים שהיתה העזרה הראשונה מיוחדת לנכרים להתפלל צבית ה'. וכמ"ש שלמה בתפלתו. וגם אל הנכרי וגו'. ונראין דבריהם לדעתו כי הנה לעתיד לבא ייעדו הנביאים שילכו עמים רבים אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב לקבל תורתו ולכן היה ראוי שיוחד אליהם מקום מיוחד חילוני ויותר מרוחק מהקודש ואולי שעל אותה עזרה היתה עלייה מוקפת גזוטרות לנשים כדבריהם ותהייה רחוקה מלמעלה והנכרים בעזרה מלמטה וכו' עכ"ל. ואילו זכר ולא שכתב מתני' דכלים. לא היה כותב שהמקום המיוחד ההוא היה בע"ג שהרי אף בחיל היו נמנעים מלכנס. ולומר שבעשה שידם תקיפה נאמרו הדברים הללו זה א"ל בשום פנים שאם ידם תקיפה מי

חויז משל אולם כל הפתחים והשערים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות חויז משל אולם כל הפתחים שהיו שם היו להן דלתות חויז משל אולם כל השערים שהיו שם היו להן שקופות חויז משער מדי שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על גב זו כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חויז משער ניקנור מפני שנעשה בהן גם ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב: ד' כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חויז מכותל המזרחי שהבהן השורף את הפרה עומד בראש

מונחת על שתי המזוזות שהדלת שוקף עליו. ושקופות לשון משקוף: מפני שנעשה בהן גם. כמו שמפורש בזימא פרק ג' (דף לח ע"א): מצהיבות. כמו מזהיבות, שמראיתן דומה להב לפיכך לא הולכנו לעשותו של זהב: ד' כל הכתלים שהיו שם. כלל צניני הר הצבית: היו גבוהים. הרבה. עד שהיו כל הפתחים שבהן גובהן עשרים אמה. לצד ממה שעל הפתחים: חויז מכותל מזרחי. הוא התחתון לרגלי הר הצבית: שהבהן השורף את הפרה עומד בהר המושחה. הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם. לפני הכהן למערב ומתכוון ורואה מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים ממנו את פתחו של היכל. כשהוא מזה צדס. כדכתיב (במדבר י"ט) והזה אל נוכח פני אוהל מועד. ואם היה הכותל גבוה. אע"פ שהשערים מכוונות כולם זה כנגד זה. שער הר הצבית כנגד שער עזרת נשים. ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה. ושער העזרה הגדולה כנגד פתח ההיכל. לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך

יעזור בהם ומי יציב גבולות עמים לשום להם יד ומקום גבול וחוק כל יעבורו. ועוד שמשמעות דברי חכמי הגזרים עלמה שהיה להם מקום מיוחד שהוא מדעת ישראל. ולומר שפער דבר נעשה צנייהם כשידם תקיפה. גם זה אינו נראה. אלא העיקר שאף חכמי הגזרים לא אמרו אלא צבית עד החיל שהמקום ההוא היה מיוחד להם. וזה שקראו עזרה הוא שם מושאל בלבד. וצין כך וצין כך לדעת משנתנו שהיא העדות האמנה. לא היו עובדי כוכבים רשאים ליכנס בחיל ולפיכך נעשה הסורג. ובמהדורות שנספר הגזרים הוספתו תה עוב טעם שצביל כן היונים פרטו זו פרטות האיל ועשה להבדיל אותם מצד אחר פנימי. ולכן כשחזרו ישראל וזכו לגדרם תקנו על כל גדר השחוחיה להודות לה' כי טוב. ואע"פ שזה האמת והלך וכמו שאוביח עוד להלן. עכ"ל אין על הר"ש להתלונן כי דבריו סמוכים צבית ויושר על דעת הרמב"ם שצפיה מהל' צ"ה כתב וז"ל לפנים מן הסורג החיל גבוה ה' אמות ועליו הוא אומר צבית ויאכל חיל וחומה זו חומת עזרה. וכתב כך ג"כ צפירושו צפ' דלעיל משנה ה' חיל הוא חומה שסובבת כל העזרה מצית לחומת [הר] הצבית. ע"כ. ומעשה אין תלונה על הר"ש כלל שמה שהקשיתי לשאל מההיא דפסחים היאך יתנה כת הראשונה להר הצבית מתישב עכשיו שפיר. לפי שחולת מן החיל היה הסורג ושם ישבו צין החיל והסורג. וגם אין תמיה מה נריך לתקן הסורג מלד הטלעול והלא אין צבית במקדש שמלינו כצמה צבית שלא התירו וכמ"ש בסוף עירובין. אבל על הרמב"ם עלמה תלונתו לפי שמשנתנו לא אמר בחיל גבוה. כמו שאמר בסורג. והא דלמר שעליה נאמר צבית ויאכל חיל וחומה וכתב הר"מ שהוא מפ' כיצד לולין. אומר אני שלא זו שאינה רחיה לדבריו אלא אף זו שמשם סתירה גמורה דהיי איתא התם דף פ"ו עובי החומה היכי משכחת כלומר שראשה תהא שזה לקרקע העזרה ותהא מוקדשת כמוה. ומשני משכחת לה צבר שורא דכתיב ויאכל חיל וחומה ואמר ר' אחא ואי תימא ר' תינאי שורא וצר שורא הא קמן דחיל הוא סמוך לקרקע העזרה וכן פירש"י צר שורא חומה קטנה לפנים מן חומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות. ע"כ. והיה זה לדעתי לחזוק הקרקע שלא יפול העפר ממנה [ויזיק לחומה הגדולה] מ"מ למדנו שהחיל שכתוב הוא מצפנים לחומת העזרה סמוכה יותר לקרקעית העזרה. ואין לומר שזו דעת הרמב"ם שצמטע לשונו שצפירושו. שהחיל חולה לחומת העזרה. ועוד צרפ"ז מה' צ"ה נראה ג"כ מדבריו שסובר שמקום יש חולה לעזרה ונקרא חיל. אלא שלדבריו נקרא חיל ע"ש חומה נמוכה שלפניו. וזה אינו כפי הגמ' שכתבתי. אלא שהחומה הנמוכה שכתוב לפנים מחומת העזרה היא. ואע"פ שאפשר ג"כ לומר שהיא חולה לחומת העזרה. ושחומת העזרה לפנים מזו החומה. מ"מ היא עשויה ע"כ סמוך לה מאד דהיינו ממש בצרקעיתה שזה לה ולחזוק כמ"ש. ועיין במשנה זו פ"ד. לכן נראין יותר דברי הר"ב שהחיל אינה חומה כלל. אבל הסורג הבדיל אותו מהר הצבית. והיינו דלא תגן זו שום גובה כמו דתגן בסורג. לפי שאין שם החיל אלא למקום שצין הסורג לעזרה בלבד. וחיל שכתוב דקיתו נאמר על חומה שהיתה סמוכה מאד לקרקע העזרה להחזיק הקרקע שלא תפול ממנה עפרורית ותפול החומה הגדולה: וגזרו בנגדמ י"ג השתחוויות. עיין בסוף פירקין: וש"חחה חצי אמה. פירש הר"ב משך רוחב המעלה. וארכה בכל רוחב ההר לשפון ולדרוס רש"י פ"ק דיומא דף ט"ז [ולשון שלחה דתניא ושלא זה הרגל. וכן הוא אומר משלחי הרגל שהצויה הר"ב צרפ"ק דצ"ק]: שקופות. כתב הר"ב לשון משקוף והמשנה משתמשת בזה השם [להקל] ועוד תראה במסכת אהלות שקורין אותו תמיד שקוף ולא משקוף. הרמב"ם וע"ש ספ"ק ומשנה ב' פ"ח ששם מפרש הר"ב והרמב"ם פ"י אחר. אבל זולת אלו תגן משקוף וז"ע: שדידי. שם שתי אצנים מוטות זו על גב זו. צא חקוק חלי הפתח משקוף העליון וחקק חלי מוזה מכלן וחקק חלי מוזה מכלן וחלי מוזה מכלן מכלן. לא ידעתי לכונו כ"כ הר"ש. והרמב"ם פ"י וצ' אצנים מוטות זו ע"ג זו כגון זה והיה לירי השער מונח צמקום [אלף] וצמקום [צית] ע"כ: נשתנו צ"חיות ש"ל זהב. לפי שכשעלו מן הגולה לא היו עשירים לא יכלו לעשות של זהב. וזה שקרקע הרמב"ם בספ"א מהל' צ"ה וכתב אפילו שערי העזרה מלפין אותן זהב אם מלאה ידם: מצהיב. פירש הר"ב כמו מזהיב וכבר בארו בספרא מה שאמר רחמנא שער הלהוב ואמרו כתבית זהב כמו שנבאר בנגעים. הרמב"ם: ד' שהבהן השורף את הפרה כו'. כתב הר"ב לפי שההר הולך ומגביה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה (פ"ב) אמות יותר מקרקע רגלי הר הצבית. ומסתא או אליבא דר"ב" שאלמר בפרק זה שצורת הכניס היתה גבוהה על עזרת ישראל צ' אמות ומחלה [דא] אמת רבגן הא איבא פלגא דאמתא דמתחוי ליה פתחא בגייה. גמ' דיומא דף ט"ז] וכשנכנס אדם בשער שושן מהר הצבית הולך בצרקע ישרה עד שמגיע אל החיל אח"כ עולה מן החיל

פירוש המשניות להרמב"ם

הפתח והמשנה משתמשת בזה השם על הזיזים ועוד תראה במס' אהלות שקורין אותו תמיד שקוף ולא משקוף וב' אבנים מוטות זו על גב זו כגון זה (ד) והיה ציר השער מונח במקום אחד (ובמקום אחד) וכבר זכרנו בשלישי

משנה ה
מתני' עזרת הנשים
יומא שם:
וכל עין שנמצא בו
תולעת פסול מנחות
פה: קא. וחלקה היתה
בראשונה סוכה כח.
עיי' יסל"מ: וחמש
עורה מעלות יומא טז:

הפתחים, לפי שהה הולך ומגזיה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה (סח) [כ"ב אמות] יותר מקרקע רגלי הר הבית, וגמלא שאסקופת ההיכל גבוהה ממסקוף פתח הר הבית [שת] אמות שהרי לא היה פתח הר הבית גבוה אלף עשרים כדתני לעיל, וגמלא שאין הכהן השוחט את הפרה יכול לראות חללו

של פתח ההיכל דרך אותו פתח: ה' אורך. מן המזרח למערב: ע"א רוחב. מן הצפון לדרום: קמורות א"א שאינן מקורות. מלאן והנה עלה קיטור הארץ (בראשית טו.) כלמר מעלת עשן. לפי שאין להן תקרה: ומשליחים תחת הדוד. לשרפן בלש שחתת היורה שמצלים בה השלמים. דכתיב (במדבר ו) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: מתליעין בעצים. מסרין העלים שנמלא בהן תולעת, לפי שהן פסולים למערכה: ל"שבת מצורעים. ששם המצורעים טובלים בשמיני לטהרתן כשכא להכניס ידו בפנים למתן בהוגות ואע"פ שטבל מצערב: אמר ר' אליעזר בן יעקב שבחתי מה היתה משמשת. מכלל דרישא כולה ר' אליעזר בן יעקב קאמר לה, והכי מוכח בגמרא דיומא דסתם מתניתין דמדות ר' אליעזר בן יעקב היא: וחלקה

הר המשחה ומתכוין ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם: ה' עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רחב מאה ושלושים וחמש וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר (יחזקאל מ"ו) ויוציאני אל החצר החיצונה ויעבירני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצוע החצר חצר במקצוע החצר בארבעת מקצועות החצר הצרות קמורות ואין קמורות אלא שאינן מקורות ומה היו משמשות דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים ששם הנזירין מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן ומשליחים תחת הדוד מזרחית

צפונית היא היתה לשכת העצים ששם הכהנים בעלי מומין מתליעין העצים ובל עין שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המזבח צפונית מערבית היא היתה לשכת מצורעים מערבית דרומית אמר רבי אליעזר בן יעקב שבחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר שם היו נותנין יין ושמן היא היתה

כ"ב מעלות עד שמגיע לע"ג ותייה ע"ג גבוהה מקרקע הר הבית [בשש] אמות לפי שכבר הקדמנו שכל מעלה שהיתה במקדש גבוה חצי אמה. אח"כ הולך ע"ג כולה שהיא ישרה ועולה מסופה לע"ג כ"ו מעלות כמו שזכור בפ' זה. ולפיכך ע"ג גבוהה מע"ג ז' אמות ומחלה. אח"כ עולה מע"ג אל עזרת הכהנים בדופן שגבהו אמה וג' מעלות למעלה לדופן. אח"כ הולך על עזרת כהנים כולה והמזבח ובין האולם והמזבח בקרקע ישר אחד אח"כ הולך י"ב מעלות אל האולם. כמו שזכור בפ"ג ממסכת זו. והאולם וההיכל בקרקע אחד ישר. ולפיכך יהיה ההיכל למעלה מעזרת כהנים בשש אמות ויעלה בידינו מכל הגבוהים. שקרקע ההיכל למעלה מקרקע הר בית שבו שער שושן כ"ב אמה. וגבהו של שער שושן כ' אמה על הרוב כמו שהקדמנו. וזה גובה של כל פתח. לפיכך כשהכהן עומד צהר המשחה ומביט השער ממעלות האולם. ואינו רואה את ההיכל מן הפתח בשום פנים לפי שהמסקוף התחתון למעלה ממסקוף שער שושן העליון שתי אמות לנוכח. ולפיכך לריך שיהא הכותל של מעלה של שער שושן נמוך כדי שיראה ההיכל ממעל לו. ואמרו שהוא נמוך מצי אמה דרך משל. כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר מצי אמות ואם היה גובהו של כותל פחות. יהא הנראה מפתח ההיכל יותר בלי ספק וזה ענין מבואר. הרמב"ם: ורואה בפתחו של היכל. ובמסכת פרה פ"ג משנה ט' תנן כנגד בית קדשי קדשים. ושם אכתוב בזה בס"ד:

ה' מאה ושלושים וחמש. פי' אמה וסמוך ליה אמתה הר הבית דריש פירקין: וארבע לשכות היו בדי מקצועותיה. פירוש במקצועותיה ששפנים. ואע"פ שהלשון עלמנו מבואר שכן הוא. הולכתי לכתוב בן מפני שראיתי תמונה אחת על לוחית בית שני נדפסה שתי ציורי'א שנת אשמ"ח לפ"ק. ושם הוסיפו אלו הד' חלרות קטורות כדי המקצועות שמצוין לעזרה זו ואינו כן. וכן מוכח בספר יחזקאל. וכבר הארכתי בזה בספר לוחית הבית סי' ע"א. ועיין בסמוך: של' מי מי אמה. ואינו יודע אם מרובעות היו. אבל של יחזקאל היו ארבעים אורך ושלושים רוחב. הר"ש: ו"א היו מקורות. כדי לנשל בתוכם את זבח העם שלמים התורה ואילו נזיר. הר"ש. וכ"כ ביחזקאל [מ"ו] אלה בית המצילים אשר יבשלו עם משרתי הבית את זבח העם: מתליעין. פי' הר"ב מסרין העלים שנמלא בהן תולעת כמו שאמרו מסקלין [במשנה ג' פ"ב דשביעית] על הרמת האבנים שהוטלו בדרך. הרמב"ם: ובל' עין שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המזבח. לא ראיתי לו סמך מן הכתוב ובמנחות פ"ט דף פ"ה בעי רבא הקדישו מהו שילקה עליו משום צעל מוס כיון דפסול כצעל מוס דמי או דלמא אין צעל מוס אלא בבהמה. תיקו. עוד שם אמר שמואל לא שנו אלא לח. אבל יבש גוררו וכשר: ל"שבת מצורעים. כתב הר"ב ששם המצורעים טובלים בשמיני לטהרתן כשכא להכניס ידו בפנים. אע"פ שטבל מצערב. והואיל ומצערב טבל ראוי ליכנס בע"ג. כדתנין בפ"ק דכלים שאין טבול יום נכנס לשם. אבל אותה טבילה שטעון כל הנכנס לעזרה כדתנין במשנה ג' פ"ג דיומא ההיא בעזרת ישראל כדפי' הר"ב שם. ובחנם כתב הר"ש שלשכה זו לא נתקדשה. ואולי שבעל התמונה שהוכרתיו לעיל מפני כן העמיד כל אלו הד' חלרות מצוין. כדי שלא יהיה להם קדושת ע"ג. והוא מבלי צורך כלל. שאע"פ שיש להם קדושת ע"ג ראוי המצורע ליכנס שם. כיון שמצערב טבל. והיה לו הערב שמש. וכ"כ התוס' בהדיא בפ"ג דיומא דף ל' בד"ה אי דלא טבול כו'. ובפ"ק דכלים תנן ע"ג מקודשת הימנו שאין טבול יום נכנס לשם. ולשכת מצורעים (הקפה) (היתה) עומדת בע"ג. והיא אחת מארבע לשכות שבארבע מקצועותיה. ע"כ: אמר ר' אב"י. כתב הר"ב מכלל דרישא כולה רא"ב קאמר לה וכי האי דיוקא דייקין בגמ' אמתני' דסוף קניס בפ"ג דזבחים כ"מ"ש שם משנה ד'. ומ"ש הר"ב והכי מוכח בגמ' דיומא פ"ק דף ט"ו

פירוש המשניות להרמב"ם

אומר לך שאקדים שפרה אדומה צריך לזרוק מדמה לנוכח ההיכל והוא רואה אותו שנאמר והזה אל נוכח פני אהל מועד מדמה ומכלל מסכת זו ר"א בן יעקב שאמר בפרק זה שעזרת כהנים היתה גבסוה על עזרת ישראל שתי אמות ומחצה וכשנכנס אדם בשער שושן מהר הבית הולך בקרקע ישר עד שגיע אל החיל אחר כך עולה מן החיל ב"ב מעלות עד שמגיע לעזרת נשים ותהיה עזרת נשים גבוהה מקרקע הר הבית והחיל כשש אמות לפי שכבר הקדמנו שכל מעלה שהיתה במקדש גבוהה חצי אמה אח"כ הולך עזרת נשים כולה שהיא ישרה ועולה מסופה לעזרת ישראל בט"ו מעלות כמו שזכר בפרק זה ולפיכך היתה עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים ז' אמות ומחצה אח"כ עולה מעזרת ישראל אל עזרת הכהנים בדוכן שגבהו אמה ושלושה מעלות ממעלה לדוכן אחר כך הולך על עזרת כהנים כולה והמזבח ובין

האולם והמזבח בקרקע אחד ישרה אחר כך עולה ב"ב מעלות אל האולם כמו שזכור בג' ממסכתא זו והאולם וההיכל בקרקע אחד ישר ולפיכך יהיה ההיכל למעלה מעזרת כהנים בשש אמות ויעלה בידינו מכל הגבוהים שקרקע ההיכל למעלה מקרקע הר הבית שבו שער שושן כ"ב אמה וגבהו של שער שושן כ' אמה על הרוב כמו שהקדמנו וזה גובה של כל פתח לפיכך כשהכהן עומד ברה המשחה ומביט משער שושן יגיע ראות עיניו אל המעלה השמינית ממעלות האולם ואינו רואה את ההיכל מן הפתח בשום פנים לפי שהמסקוף התחתון למעלה ממסקוף שער שושן העליון ב' אמות לנוכח ולפיכך צריך שיהא הכותל של מעלה משער שושן נמוך כדי שיראה ההיכל ממעל לו ואע"פ שכל מה שאמרנו מבואר למעיין עוד אני מצייר אותו כדי שיובן במהרה ועוד נבאר איך היה מקום הנחת ההיכל והעזרה בשיפוע ההר

תי"ט
סד"ה עזרת ישראל כו'
שנאמר ישלח עורך
מקדש וגו' וז"ל העורך
בערך עזרה עזרת
הכהנים יש מפרשים
בשביל כן נקראת
עזרה מן עזרה בצרות
(תהלים מ"ו ב') כלומר
ששם מתפללין לאל
ושומעין ועוזרין ע'
יט"מ:
משנה ו'
מתני' וי"ג השתחויות
כו' שקלים פ"ו מ"א:
כנגד שלשה עשר
שערים שם משנה ג:
שערים דרומיים שקלים
שם מ"ג כל משנה זו:
ר"א בן יעקב אומר
יומא עז:

ועמ"ש במ"ב דפ' בתרא דמילתין: וחלקה היתה. כתב הר"ב שם הרמב"ם פרושה שלא היתה מוקפת מחילה. ולריך לומר שמעקה היה לה סביב. שהרי גבוה היתה ו' אמות מהר הבית. ולפירש"י שכתבתי במ"ב פרק בתרא דסוכה ינחל טפ' ע"ג: ו' עזרת ישראל היתה אורך קל"ה. פי' מלפני לדרום וכל מדה יתירה קרוי אורך. כמ"ש רש"י בספר מלכים ובספר יחזקאל. ומה קדושת ע"י יתירה משל נשים. וכן של כהנים יתירה משל ישראל תנן במ"ח פ"ק דכלים: עזרת ישראל. כתב רמב"ם עזרת ישראל מלאתי נקוד [הענין בסגול] וכן נראה דשם דבר הוא לשון עזרה דבפרק תפלת השחר זירושלמי מפרש עזרה שמסע עזרה בזה לעולם שלאמר (תהלים כ) ישלח עזרך מקדש וגו': פספסין. אפשר שלא היו אלא כשעור פס יד. לכן נקראת פספסים כמותו ששנינו במסכת נעים פ"א מ"ו. [ומ"ש הר"ב שם ראשי קורות בזולות כו' א"כ אין איסור נטיעת עץ בעזרת ישראל והיו הראשי קורות בעזרת ישראל מגיעות עד מקום עזרת כהנים וכהיא דפרק דלעיל מ"ו צבית המוקד. ומסתייע לדברי הראב"ד שהבאתים בפרק אחרון במ"ד צב"ה אבא שאול כו' כפי המובן בתחלת לשונם אבל שם כתבתי שיש סתירה דצב"ה: והדוכן. מפורש במ"ב פ"ו דכלים. [ומ"ש הר"ב שעולין בהן לרוכן לנכר את העם הררש]: ב"ה העזרה היתה אורך קפ"ז בו'. מפורש בפרק האחרון: וש"ש עשרה השתחויות היו שם וכו'. הכל נשנה כבר במ"ג פ"ו דשקלים וע"ש: [שער העליון - כתב הראב"ה ועליון הוא להר כי היה הכר משופע ויורד. אבל צפ' כולד מעברין זירושלמי משמע דשער העליון הוא שער המזרח ונקרא שער העליון שהוא למעלה מעזרת ישראל והחיל ועזרת הגשים ומעלה יתירה ע"כ. ואיני יכול לישבו. ויש לפרש שהוא למעלה בקדושה מעזרת נשים וחיל. כדאיתא ריש כלים. והיינו דמסיים ומעלה יתירה. ונראה שהיה מכוון כנגד

המזבח עכ"ל. ולי' דודאי שער העליון דהכא דכרום והא דירושלמי שם מושאל לשער שבמזרח מאותו טעם דמסיק ואינו הך דהכא: שער הנשים. כתב ראב"ה ונראה שבשער הגשים היו הנשים יולאות מן [העזרה שלהם] שהרי לא היו יולאות בשער המזרח שאחוריהן אל ההיכל. שצד דרום לא היה שער צפ"ג. והיו מקיפות דרך שמאל יולאות בזה [השער]. עוד כתב שהגשים היו עומדות שם צעפת סמיכה ושחיטה [וענין מ"ח פ"ט דמנחות] ולע"ג דאמרין אשה בעזרה למה לא קשיא מידי עכ"ל: שער השיר. כתב ראב"ה דרך שם היו מציאין מן המחילה כלי שיר עכ"ל: ושנים במערב לא היה להם שם. כתב ראב"ה האחד משוך כלפי דרום. והשני כלפי לפון [כדי] שלא יפנו אחריהן [צ"ל איה] לקדש. עכ"ל:

פירוש המשניות להרמב"ם

היתה בראשונה. פירש רמב"ם, פרושה. שלא היתה מוקפת מחילה: כצוצצורה. כמו גזזצורה הקיפו סביב לעזרת נשים, שהיו הנשים עומדות למעלה על הגזזצורה והאנשים למטה לראות בשמחת בית השואבה. כדי שלא יבואו לירי קלות ראש: חמש עשרה מעלות. גובה קרקע עזרת ישראל מערות נשים: לא היו תרופות. ארוכות ובעלי זווית כדרך כל המעלות. אלא עגולות כחצי גורן עגולה: ו' וראשי פספסין. ראשי קורות בזולטים ויולאים מן הכותל להגדיל בין עזרת ישראל לעזרת כהנים: מעלה היתה שם. בעזרת ישראל: וגבוהה אמה. ואורכה כאורך כל העזרה: ודוכן. של לויס צניי עליה ועשוי כמין אלטבא. וגובה הדוכן אמה וחצי: ובו שלש מעלות של חצי חצי אמה. שעולין בהן לרוכן: ב"ה העזרה. מתחילת עזרת ישראל עד [אחר] אחת עשרה אמה מקום פניו שהיה אחורי בית הכפורת: ע"ה רוחב. מלפני לדרום: שלשה עשר שערים. כדקא חשיב להו ואיל. והאומר שבעה שערים היו לעזרה נותן טעם לשלשה עשר השתחויות. כנגד שלשה עשר פרעות שפרטו מלכי יון בסורג. כדאמרין לעיל בפרקין. וטובה מתניתין מפורשת בפרק קמא:

רבי אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה וגבוהה אמה והדוכן נתון עליה ובה שלש מעלות של חצי חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רחב מאה ושלושים וחמש ושלש עשרה השתחויות היו שם אבא יוסי בן חנן אומר כנגד שלשה עשר שערים שערים דרומיים סמוכים למערב שער העליון שער הדלק שער הכבודות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג רבי אליעזר בן יעקב אומר ובו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית ולעומתן בצפון סמוכים למערב שער יבניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר ולמה נקרא שמו שער יבניה שבו יצא יבניה בגלותו שבמזרח שער נקנור ושני פשפשים היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו ושנים במערב לא היה להם שם:

המזבח עכ"ל. ולי' דודאי שער העליון דהכא דכרום והא דירושלמי שם מושאל לשער שבמזרח מאותו טעם דמסיק ואינו הך דהכא: שער הנשים. כתב ראב"ה ונראה שבשער הגשים היו הנשים יולאות מן [העזרה שלהם] שהרי לא היו יולאות בשער המזרח שאחוריהן אל ההיכל. שצד דרום לא היה שער צפ"ג. והיו מקיפות דרך שמאל יולאות בזה [השער]. עוד כתב שהגשים היו עומדות שם צעפת סמיכה ושחיטה [וענין מ"ח פ"ט דמנחות] ולע"ג דאמרין אשה בעזרה למה לא קשיא מידי עכ"ל: שער השיר. כתב ראב"ה דרך שם היו מציאין מן המחילה כלי שיר עכ"ל: ושנים במערב לא היה להם שם. כתב ראב"ה האחד משוך כלפי דרום. והשני כלפי לפון [כדי] שלא יפנו אחריהן [צ"ל איה] לקדש. עכ"ל:

סוכה אח"כ אמר שמעלות עזרת נשים לא היו ארוכים כשאר המעלות כמו שהוא מפורסם היום מצורת המדרגות אלא היתה כל מעלה כמו חצי עגולה עד שתהא כל מעלה חצי גורן כזה (ו) ולפיכך היתה צורת המעלה כמי שלקח קצת אצטבא ונתן אותה על המעלה עד שתשלים צורת הסולם וזה אי אפשר לצייור בפשוט אבל יובן בקירוב (ז): ו' העזרה מוחלטת והוא שאמר עליה כאן כל העזרה וכו' הוא מתחילת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשר אמה אחורי ההיכל כמו שיתבאר בסוף מסכתא זו ומקום זה הוא שחייבין על דונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט וכבר ביארנו פעמים שזה הוא ת"ק שאומר ששערי העזרה הן י"ג אבל חכמים אומרים שבע ונותנין טעם ששלש עשרה השתחויות כנגד י"ג פרצות שהיו בסורג כמו שהקדמנו בפרק זה:

וזו היא הצורה (ה) ואמרו שהוא נמוך מכ' אמה דרך משל כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר משתי אמות ואם היה גבהו של כותל פחות יהא הנראה מפתח ההיכל יותר בלי ספק וזה ענין מבואר וכבר ידעת שהקיסור שהם עשן וענן קטורת שמעלה ממנו העשן לפי שאין לה תקרה ומתליעין ר"ל שמסירין העצים שיש בהם תולעת כמו שאמרו מסקלין על הרמת האבנים שהושלכו בדרך וממה שא"ר אליעזר בן יעקב שכחתי מה שהיתה משמשת ראייה שהוא המגיד כל מה שהקדמנו בסדר הבית וכן ביאר הש"ס וענין חלקה שהיתה פרוצה ואין כותל מקיף לה וכבר נתבאר בסוף סוכה (דף נא:): שבה היתה הכניסה לשמחה בימי החג ומיראה שמא יתערבו הנשים בין האנשים הקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה שם כמו שביארנו בסוף

פרק ג משנה א מתני' המזבח כו מנחות צו: זבחים נד. עלה אמה סוכה מה. וכשעלו בני הגולה כו זבחים סא: תי"ט ד"ה ארבע אמות מן הדרום כו' א"נ לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד כו' ע"ש בתוס' ד"ה ארבע כו' האריכו יותר:

א המזבח היה שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים אמה. היה מציא דפוס מרובע עשוי מארבע קרשים, כל קרש ארכו שלשים ושתים אמות, ורוחב הקרש אמה והוא גבוה של הדפוס, וממלאו אבנים וסיד וזפת ועופרת מהותך והוא נעשה מקשה אחת של שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים אמה גבוה אמה. והוא יסוד: ע"ה אמה ובנם אמה. אחר שעלה היסוד לגובה אמה מציא דפוס אחר שאורך כל קרש שלשים אמה ורוחב הקרש דהיינו גבוהו של דפוס זה חמש אמות, ונתנו על היסוד, וממלאו אבנים וסיד וזפת ועופרת כראשון, וגדק ציסוד ונעשה מקשה אחת של שלשים אמה על שלשים אמה עומד על היסוד. וזה נקרא סובב. והוא גבוה מן היסוד חמש אמות. והיינו כנס אמה, שהוא מתקלר מן היסוד אמה לכל רוח. וחוזר ומציא דפוס שלישי שהוא עשרים ושמונה אמה על עשרים ושמונה אמה, גבוה שלש אמות, ונתנו על הסובב, וממלאו כראשון, והוא מקום המערכה שהוא ראשו של מזבח. נמלא היסוד צולט ויולא מן הסובב אמה לכל לך. והסובב צולט מן מקום מערכה אמה לכל לך. ואח"כ מציא דפוס אמה על אמה גבוה אמה ונתנו על זוית המזבח וממלאו, והוא קרן המזבח.

פרק ג

א המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים עלה אמה ובנם אמה זה היסוד נמצא שלשים על שלשים עלה חמש ובנם אמה זה הסובב נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הילוך רגלי הבהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום מערכה אמר רבי יוסי מתחלה לא היה אלא שמונה ועשרים על שמונה ועשרים בונם ועולה במדה זו עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים ובשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות

א המזבח היה ע"ב ע"ב. למאי דמפרש הר"ב צסוף המשנה שלא היה קרן צנוי כלל צמורח ודרוס. כי א"כ צלמה מכלן ואמה מכלן. מפרשין צגמ' פ"ה דזבחים (דף כ"ה). דכי תגן הכ"ל ל"ב על ל"ב. היינו מן הגד. פירש"י מלך לפון [ומעבר] היה ל"ב ולא צד רבעיו. דמורח ודרוס לא היה אלא ל"א על ל"א: ע"ה אמה בוי. פי' הר"ב מציא דפוס כו' וממלאו אבנים כו'. צפ"ה דזבחים דף כ"ד. ובמילתא דריש וא"כ מזבח אבנים אינו ראשון אלא חובה. ודכתיב מזבח אדמה שהיא מחובר צלמה. כדכתיב הר"ב לקמן: **נמצא ע"ב ע"ב**. צמס כלס פי"ו מ"י תגן דכל אמות צת ו' טפחים חוץ מהקרן והסובב והיסוד. ויש שני פירושים לרש"י גובה היסוד צצת ה'. ולא הכניסה. ולהרמב"ם אף כניסת היסוד צצת ה'. ולפיכך כתב צפירושו גס צצבורו פ"צ מהל' צ"ה נמלא רחב ל' אמה ושני טפחים על ל' אמה ושני טפחים. ומסיים צפירושו דמתני' לא חשיב ליה כיון דלא הוי אמה מהגמ' פי"א דמנחות דף ל"ו: **נמצא עשרים ושמונה בוי**. הכ"ל לכ"ע לאו דוקא דהא כניסת הסובב לכ"ע צלמה צת ה' טפחים. אלא דלהרמב"ם מוסיף כאלן ד"ט. צ' מפני כניסת היסוד שאינה רק צצת ה'. וב' מפני כניסת הסובב שהיא ג"כ רק צצת ה'. אכל לרש"י. אין אלו לריבין להוסיף כאלן רק צ' טפחים מפני כניסת הסובב צלצד: מקום הקרנות בוי. לשון הר"ב וחוזר ומציא דפוס כו'. כתב הר"ש עלה שלש זה מקום הקרנות שלא היתה שם כניסה לא קחשיב ואותן ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סובב ולמעלה. ע"כ. ופי' הכ"מ כלומר דאמר"י צפרק קדשי קדשים לר' יוסי דקטיגין כותיה דמאי דכתיב וג' אמות קומתו [בשל משה] והיינו משפת סובב ולמעלה והיינו מקום הקרנות. וכתב עוד הכ"מ ו"ל ובס"ג מלאתי שהיה כתוב כן צמסנה עלמה שהוא גורם צמסנה עלה ה' אמות וכנס אמה זה סובב עלה ג' וכנס אמה זה מקום הקרנות כלומר וגובה כל קרן אמה. הרי ה' אמות גובה המזבח. ע"כ. ומדת הגובה צצת ה'. לכ"ע. והרוחב לרש"י אף [הוא] צצת ה'. ולהרמב"ם צצת ו': **נמצא ב"ד ע"ב ב"ד**. הרמב"ם צצבורו כתב כ"ד אמה וד' טפחים. והראש"ד כתב עליו אולי אינו כן פי' הד' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח ע"כ. וצאמת שגס צפירושו לא כתב אלו הד' טפחים אכל נראה צצבורו חזר צו. לפי שהקרן נקרא כן על שם שהוא עומד צזוית. ולפיכך ראוי לומר שהוא עומד ממש על הזוית: **ובשעלו בני הגולה הוסיפו ע"ה**. וכתב רש"י על השביל אמר רב יוסף קרא אשכח ודרוש (ס"ב) ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל. כי בית מה בית ששים אמה אף מזבח ששים אמה. פירש"י קרא אשכח ודרוש. שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח. ושלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו והוסיפו עליו לפי הלוך להם. ולששים אמה לא הולכו. מה בית ששים אמה. כדכתיב (מלכים א') ששים אמה ארכו אף המזבח עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום א"כ ירלו. ע"כ. גמ' [ורש"י] פ"ו דזבחים דף ס"ב. ומ"ש הר"ב ופתחו תקצים לראש המזבח כנגדו לירד שם הנסכים כו' לאו למימרא שאחר שנצב פתחו. דהוי פגימה ופוסלת כדלקמן משנה ד'. אלא שהיו מתחלה צשעת הבנין מניחין שם במקום הנקצים דברים המונעים הבנין ויטולים ללקחו משם אחר שנתיצב ונתקשה. כמו שפי' הר"ב לקמן ציסוד דמורח ודרוס. ומ"ש הר"ב ולא על גבי מחילות. וצור של שיתין לא היה חצוב מחילה. כיון דהוי לורך מוצח. תוס' שם: **ארבע אמות מן הדרום ודי אמות מן המערב**. וא"ת מסתמא לא היה צצית ראשון יסוד לקרן דרומית מורחית לפי שלא היה צחלקו של טורף וא"כ צצית שני הוסיפו צדרוס. א"כ צנו צחלקו של יהודה. תירלו תתוס' פ"ו דזבחים דף ס"א דצצית ראשון היה לכן יסוד לדרום. שהיה משוך צחלקו של טורף. חוץ מרוח מורחית שלא נשתנה שהיה צלא יסוד [על] חלקו של יהודה כמו צצית שני וקראי דממעטו צפרק איהו מקומן [ועיין צסוף מתני' צפי' הר"ב] קרן שאין לה יסוד. משום בית שני נאמרו. א"כ אף צצית ראשון לא חשיב קרן דרומית קרן. כיון דלא ה"ל יסוד משני לדרום כגון צלד מורח. א"כ לפי שהיה עתיד להיות צלא יסוד צצית שני לא היו נותנין דמים צו. כמו

פירוש המשניות להרמב"ם

שהקפידה על מדת המזבח בתורה גדולה מאד וכן על מקומו ונאמר בדברי הימים (א כב) כשיחד להם מקום המזבח שנאמר ויאמר דוד זהו בית ה' אלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואמרו רבותינו ז"ל [זבחים סב]. אמר ר"א ראה מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ואמרו [שם] ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה א' שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אע"פ שאין בית וענין מה שאמרו על המזבח שהוא העיד בדוקא על מדתו כמו שאבאר וראוי שתעד

פרק שלישי לא זכר גובה המזבח כולו לפי שהוא מפורסם שלא נשתנה לא הוסיף ולא גרע אמרו המזבח שעשה משה י' אמות ושעשה שלמה י' אמות ושעשו בני הגולה י' אמות והא כתיב ג' אמות קומתו משפת מערכה ולמעלה וכבר נתבאר שגבהו י' אמות ואמה יסוד [וה' אמות] סובב וג' מקום מערכה ואמה קרנותיו לפי שכל קרן הוא אמה על אמה על רום אמה ואני אצייר אותו ואכתוב מדותיו באמות כמו שאמרה משנה זו ואח"כ אשוב ואדקדק בשיעוריו ואזכור מה שנתבאר בהש"ס בגמרת מנחות לפי

תוספות ראשון לציון
 וחוט של סיקרא ובחים נג. מנחות צז: בוכרות יז: והיסוד היה מהלך כו' ובחים נד.
 משנה ג
 מתני' וכבש היה לדרומו של מזבח זבחים סב:
 תי"ט
 ד"ה רבובה כתב הר"ב כו' והקרוב אלי שלפיכך בשנתה היר"ש במקום הנון כו' ע' יס"מ:

שמו

תוספות יום טוב

מדות פרק ג

ר"ע מברטנורא

מזבח של משה לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד צבית עולמים ע"כ: [נמין גמא - פי' הר"צ כמין נר"ן הפוכה שלנו. ור"ל ככתב מש"ט"א שאין לה אלא שני לרדים כזה ואם נהפכה תהיה כזה והוא דומה ממש לאלו שני הדרדים הגוספים. שכן הדרוס הוא מזבח לשמאל האדם ההולך משער המזרח אל המזבח. אך ראיתי בכתב יוני המרוכב שהגמיל דהיינו הגמא כדפירש הר"צ. הוא בזה האורה כזה הנה יהיה דומה מזבח בערך ההולך מהאולם אל המזבח ומה שהר"צ צפרק קמא דפסחים משנה א'. לא כתב הפוכה כמו שכתב כאן. היינו טעמא. דהתם מפרש לענין זקיפה ושכיבה. ועיין ספ"ד דכלים: שנאמר והאריא"ל. כתב הר"צ מקרא הוא ציחוקאל שהיה מתנבא על מדת בית שני כו'. עיין בפתיחה שכתבתי לתחלת מסכתא זו: וחוט של סיקרא חוגרתו באמצע כו'. מנה"מ אמר רב אחא בר רב קטינא שנאמר (שמות כז) והיתה הרשת עד חני המזבח התורה נתנה מחילה להכביל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. פי' דזבחים דף כ"ג: באמצע. לשון הר"צ לסוף ה' אמות של גובהו. דהיינו אמה אחת

למטה מעליונו של סו"ב. שאע"פ שגובה היסוד בלמה צ"ה הרי גובה הקרן ג"כ בלמה צ"ה. כמו ששנינו בפ"י דכלים והרמב"ם בחבורו כתב בלמע המזבח כששה טפחים מסוף הסו"ב ולמטה דייק לכתוב כששה. ולא כששה. משום הא דאמרין בפ"ג דבבב"ב דף י"ז דל"א ללמלא והיה מרחיב החוט מאלן ומאלן. כך נ"ל: ואוב"ב בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. כתב הר"צ לפי שזריך יעקב כו' ומתרגמינן ובאחסנתיה יתבני מקדשא דבר המקודש לדמים וכו'. עמ"ש על זה במ"ד פ"ה דזבחים. גם עיין במ"ד פ"ג

שהוא כמין נר"ן הפוכה שלנו. והתם מפרש דמשום שתיין דהיינו הקצבים שזורדין בהן הגספים. הוסיפו למסוך המזבח לדרוס ולמערב. דמסיקרא בימי שלמה. דרשו. מזבח אדמה. אטום כדאמה שלא יהא חלול. וכשהיו מנסכים על גבי המזבח צקן דרומית מערבית היו הגספים יורדין מן המזבח לרלפה וסותתים לצור שהיה כרוי שם אלל קרן דרומית מערבית סמוך למזבח. ולא היה צתוך המזבח. ובני הגולה הוסיפו צבנין המזבח עד שהיה אותו צור קלוט לתוך המזבח. ופתחו נקבים לראש המזבח כנגדו לירד שם הגספים. שהם היו אומרים שהיה כאכילה. מה אכילה מתעכלת במזבח. דהיינו הקרבנות ששפרים על גבי מזבח. אף שהיה דהיינו נסכים תכלע במזבח. וקרא דמזבח אדמה. דרשי ליה שהיה מחובר בלמה. שלא יבנו על גבי כיפס ולא על גבי מחילות: שנאמר והאריא"ל. מקרא הוא ציחוקאל (מ) שהיה מתנבא על מדת בית שני ושלעתיד לבא: והאריא"ל שתיים עשרה. מדות מקום המערכה קאמר שתיים עשרה: א"ל ארבעת רבעיו. מלמד שמאלמעטיו מודד שתיים עשרה אמה לכל רוח. והיינו עשרים וארבע על עשרים וארבע: וחוט הסיקרא חוגרו באמצע. חוט אדום היה עשוי סביב למזבח בלמעלו לסוף חמש אמות של גובהו. דהיינו אמה אחת למטה מעליונו של סו"ב: דהבדיל בין דמים העליונים. בהמה ועולת העוף שדמן נזרק למעלה מחוט הסיקרא: לדמים התחתונים. לכל שאר קרבנות שזריקת דמן למטה מן החוט: ואוב"ב בדרום אמה אחת כו'. המזבח כולו היה בחלקו של צנימין. חוץ מאמה אחת על פני אורך הדרוס ואמה אחת על פני אורך המזרח שהיה תופס מחלקו של יהודה. אלא שלא היתה אמה שבמזרח על פני כל המזרח. שכשמגיע לקרן מזרחית לפוגית היתה כלה בתוך אמה לקרן. וכן אכילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרוס. שכשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה. וגמלאו שלש קרנות המזבח בחלקו של צנימין. וקרן דרומית מזרחית בלבד היתה בחלקו של יהודה. ולפי שזריך יעקב את צנימין וא"כ יערך צבקר יאכל עד (בראשית מט) ומתרגמינן ובאחסנתיה יתבני מקדשא. דבר המקודש לדמים לא יהא בחלקו של צנימין. לפיכך לא עשו יסוד למזבח צקן דרומית מזרחית. לפי שלא היתה בחלקו של טורף. ולא היו דמים ניתנים למטה בלוחו קרן. וכשהיו עושים דפוס מרוכב ליסוד למלאותו אבנים וסיד וזפת ועופרת כדאמרן. היו משימים עץ או כל דבר בלוחו זוית של דרומית מזרחית. כדי שלא תתמלא הזוית ההיא. ואח"כ שומטין העץ וגשאר אותו קרן פניו בלי יסוד. ומפני זה נקרא החלק האמצעי של מזבח סו"ב. לפי שהוא מקיף וסו"ב את כל הקרנות. משא"כ ציסוד: ב ובקרן מערבית דרומית. למטה בלמה של יסוד היו שני נקבים: שהדמים הניתנים על יסוד מערבי. כגון שירי הדם של חטאות הפנימיות. שלאחר כל המתנות היה שופך שירי הדם על יסוד מערבי: ועל יסוד דרומי.

פירוש המשניות להרמב"ם

שהמזבח הבנוי לא היה נבוב כמו של משה רבינו ע"ה אלא כולו מקשה כמו שאמרו מענין בנינו אמרו (זבחים ד' נד.) כיצד בונין את המזבח מביא מלבן ל"ב על ל"ב וגבהו אמה ומביא חלוקי אבני מפולמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקונייא וממחה ושופך וזהו יסוד ומביא מלבן ל' על ל' גבהו ה' אמות ומביא אבנים מפולמות וכו' וזהו סו"ב ומביא מלבן כ"ח על כ"ח וגובה ג' אמה ומביא אבנים וכו' וזהו מקום המערכה ומביא מלבן אמה על אמה וגובהו אמה וזהו מקום הקרנות וכן לכל קרן ואע"פ שהדברים האלו מראים צורתו בנפש ואין צורך לציירו בחושים עם כל זה אני מצייירו כמו שייעדתי להוסיף ביאור וזו היא צורת המזבח (ח) ועתה אשוב לדקדק במדותיו כבר אמרו שכל האמות הנזכרות במשנה היא אמה בינונית והיא בת ו' טפחים וכבר זכרנו בפ"א ממנחות שאמות מזבח הזהב וקרן המזבח והסו"ב והיסוד היא באמה בת ה' טפחים ושאר אמות המזרח באמה בת ו' טפחים כך באה בקבלה וראיה לזה מיחזקאל כשאמר ואל מדות המזבח באמות שיהא למזבח שתי מדות באמות יכול יהא כולם באמה אחת בת ה' טפחים ת"ל באמות אמה אמה וטפח שתהא יתירה על חבירתה טפח כאילו אמר שקצתו מודדין באמה קטנה וקצתו מודדין באמה וטפח והעולה בידינו מן הש"ס בהאי אחר עיין ארוך שגובה היסוד ה' טפחים וכן כניסתו וגובה הסו"ב שלשים טפחים וכניסתו ה' ועל כניסת הסו"ב בלבד הוא שאמרנו

שהסו"ב באמת בת ה' טפחים וגובה מקום המערכה י"ח טפחים וגובה כל קרן ה' טפחים אבל ריבוע הקרן הרי הוא ששה על ששה לפיכך יהא כל גובה ג"ח טפחים מחציתו כ"ט ויהא חוט של סיקרא בו' טפחים נשארות מן הסו"ב וזה לאחר אמה ממנו שכן אמרה המשנה בעולת העוף שדינה שתעשה למעלה כמו שנתבאר בו' מזבחים ואמרו עלה לכבש ופנה לסו"ב ובא לו לקרן דרומית מזרחית ומולק את ראשה כו' ואם עשאן למטה מרגליו אפי' אמה אחת כשרה לפי שכבר נתבאר שהעומד על כניסת הסו"ב יהיה בין רגליו ובין חוט של סיקרא שמפסיק חצי גובה של מזבח אמה אחת והואיל והענין במדות כמו שאמרנו הרי הוא מבוואר כי מה שאמר נמצא שלשים על שלשים הרי שלשים וב' טפחים על שלשים וב' טפחים לפי שלא כנס אלא ה' טפחים כמו שביארנו וכן אמר נמצאת כ"ח על כ"ח היינו כ"ח וד' טפחים על כ"ח וד' טפחים אלא שהוא לא מנה הטפחים לפי שהם פחות מאמה וכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה וזה המאמר קיים וכבר הולחנו בבאור מדות המזבח כפי מה שעלה בידינו מדברי המשנה והש"ס ותוספתא והנה אנו מתחילין לגמור המאמר בו: ב אחר שביארנו שהיסוד סו"ב בד' רוחות כמו שהקדמנו חזרו וחתכו אותו מב' צדדין עד שיהא סיבוב היסוד למזבח בצורה זו (ט) ומן הצורה הזאת יתבאר לך מה שזכר כאן ויתבאר לך שקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד וכבר נתבאר בה' מזבחים ששירי דמים כולם יש

שיירי הדם של חילוניות: יורדין. דרך אותן נקבים, ומתערכים בלחמת המים שצבורה, ומשם יולדו לנחל קדרון. ובעלי גנות היו קונים אותן מן הגזברים לזבל בהן את הקרקע: **ג באותו הקרן**. של מערכות דרומית: שבו יורדין לשיית. לחלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים: וכבש היה לדרומו של מזבחה. כמין גשר משופע ועשוי מדרון שבו עולין ויורדין מן המזבחה. שלא היה אפשר לעלות לו במעלות משום שאמר (שמות ט) ולא תעלה במעלות על מזבחי: שלשים ושתים. ארכו היה נתון מדרוס ללפון, ורחבו ממזרח למערב שש עשרה אמה: ורבויה. כמין חלון חלול. ואמה על אמה היה, וכבש עלמו למערבו היה עומד: רבויה. כמו נצובה, לשון נצוב לחות: נותנים פסולי חטאת העוף. שהיה שם עד שיצאו לדי נותר ואח"כ ילאו לזית השריפה: ד מבקעת בית ברם. היו מציאים אותן: מן הבתולה. קרקע שלא חפרו שם מעולם: והפגימה. פוסלת בלזנים, בכ"ד דבר. ואפילו לא נפגמו בצרול: ומלבנים אותן. כסיד, פעמים בשנה: רבי אומר כו'. לא פליג אהנה קמא. אלא מוסף לומר דככל ערב שנת היו מקנחים אותן במפה מפני הדמים: לא היו סדין אותו כנסות של נבלים שרגילים לסוד בו: ה' וטבעות היו בצפוניו של מזבחה. לפי שלא היו כופתים את התמיד כדנתן במסכת תמיד. התקין יוחנן כהן גדול עשרים וארבע טבעות לעשרים וארבעה משמרות כהונה, והיו קבועות ברפעה עשויות כמין קשת שהיו מכניסים בהן לואר בהמה בשעת שחיטה ונועלים ראש הטבעת בלחץ. והיו ללפנו של מזבחה. לפי שקדשי קדשים שחיטתן בלפון: שמונה עמודים נגפים. עמודים של אבן נמוכין: ורביעין של ארז. חתיכות מרובעות של

דנגעים מ"ש סס: **ג ועל יסוד דרומי**. פי"ה הר"ב שירי הדם של חילונות. לנאורה חטאות חילונות קאמר דהא בחטאות מיירי לעיל. וכן לשון זהרד"א צפ"י מ"ב פ"ו דזבחים. וסס כתבתי דלא דוקא: ויוצאין לנה"ל קדרון. כתב הר"ב ובעלי גנות היו קונים אותן מן הגזברים כו'. כדנתן צמ"ג פ"ה דיומא. וע"ש: **ג לשיית**. עיין מ"ש צמ"ג פ"ג דמעלה: וכבש היה לדרומו של מזבחה. דתניא ר' יהודה אומר ומעלותיהו פנות קדים (וחקאל מ"ג) כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. כדליפין מים של שלמה. כמ"ש כבר צמ"ה פ"ד דיומא. וקאמר קרא [שתעמיד] כבש מעלותיו ברוח הראיה לפנות הימנה למזרח ותהא אותה הפנייה לימין ואין לך רוח ראיה לכך אלא דרום. פי"ו דזבחים דף ס"ב: שלשים ושתים. עיין בפרק בתרא מ"ב ומ"ש סס צמ"ד: רבויה. כתב הר"ב כמין חלון חלול כו'. לא שהיה חלול שהיה נקוב והולך עד מעבר השני של הכבש וכמו המפולש. אלא שהיה כמו החלונות שגנינו צמ"ג פ"ה דתמיד. וע"ש. כי למה יהיה האורך לעשות החלול מפולש שהיה אז ארכו כרחב הכבש שהוא ט"ז אמה. דא"ל שכ"כ עופות יהיו נפסלים ביום א' עד שיטעך למקום גדול מה שיכילם. וגם יהיה טורח רב להוליאם. אחר שהיו מונחים ביותר מכדי השטת הזרוע ויטעך לכלי [ולישנא דהיתה לו במערבו דייקא שלא היתה נראית כי אם במערבו] והקרוז אלי שלפיכך נשתנה הר"ש במקום הגוף. כמ"ש הר"ב. לפי שלא היה נצוב ממש. וגם עכשיו הוא מורכב משם ארובה ומשם נצוב. ואע"פ שגם הארובה מפולשת מעבר לעבר מ"מ אינה כמותל אלא בתקרה. כמ"ש הר"ב צמ"ד דצ"ה. ומורה ההרכבה שאינו ממש נצוב שכותל ולענין המפולש. שהרי לא יתראה לארובה ממש ג"כ: ד וההיכל פעם אחת בפסח. כל הבנין גם יחד קורא היכל. עיין זה פ"ד ריש מתני' ו': בכפים ובפי"א בכפים. וי"ל שכן היתה גי'

הר"ב שכתב בכפות. ואע"ג שצמקרא הק"ב נקיבה. כבר מלאנוהו בל' המשנה בל' זכר צמ"ד פ"ה דתמיד. וסס פירשתי צמ"ד. והרמב"ם צמ"ד כתב שנקראת כפים. וגם בחבורו פ"א מה צמ"ד. העתיק כפים צמ"ד: ה' וטבעות היו לצפוניו של מזבחה. כתב הר"ב לפי שלא היו כופתים את התמיד. עמ"ש צמ"ד פ"ד דתמיד: ששה פדרים של ד' ד'. ששה סדרים היו הטבעות צורה אחת וכל סדר ארבע טבעות שהן כ"ד. וי"א ד' סדרים היו של שש טבעות שהן נמי כ"ד. הר"ב: וע"ז. כלומר בלחמתו מקום. הר"ב: [שמנה עמודים - עיין לקמן ד"ה על שלחנות כו': ורביעין של ארז כו'. עמ"ש צמ"ד במס' תמיד

פירוש המשניות להרמב"ם

מהם שנשפכין על יסוד מערבי ויש מהם שנשפכים על יסוד דרומי לפיכך נתן ה"ב נקבים בקרן מערבי דרומי מן היסוד כמו שביארנו בצורה זו ודע שהסובב נקרא סובב לפי שהוא סובב המזבחה בד' רוחות גמורות בהיפך היסוד: **ג** כבר זכרנו פעמים שיתין נקראים הנקבים שנגרר מהם יינות נסכים והם מתקבצין ג"כ במקום אחד תחת הארץ יקרא שית וכבש הוא המעלה שעולים עליו למזבח לפי שאין בו מעלות שנא' לא תעלה במעלות על מזבחי אבל יורד ומתמעט ועולין בו כדרך שעולין בהר וצורתו דומה לצורה שקורין בעלי הנדסא ובלשון ערבי אלמנשור בשוה והיה אורך שיפועו ל"ב אמה ואורך משיחת שטחו בארץ ל' אמה ורוחבו י"ו אמה כמו שזכרנו והוה היא צורתה (י) וכשתרצה לציירו בשכלך לגמרי תחשוב אותו בעורה לדרום המזבחה ויהיה המרחק שמחזיק העורה מצפון לדרום ל' אמה וממזרח למערב י"ו אמה ואם תמשוך חוט מקצתו הסמוך לקרקע עד ראשו

שאצל קרנות המזבחה יהיה ל"ב ואני הרבתי לדבר עליו יותר מן הראוי אמרו בהש"ס ב' כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונים ליסוד ולסובב מובדלין מן המזבחה כמלא נימא ומ"ש ורבויה היתה למערבו ר"ל מערב הכבש היתה בכבש עצמה גומא שמשליכין בה פסולי חטאת העוף אמר בתוספתא דזבחים חלון היתה שם במערבה של כבש אמה על אמה ורבויה היתה נקראת ששם זורקין פסולי חטאת עד שתעובר צורתם ויוצא לבית השריפה: ד לפי שזכר שהיו מנגבים אותו במפה אמר שהפנים שמחמתו אסור להחליקו בכלי החלוקה והיא רדידה של ברזל שמחלקין בה הבנאין הכותלין ונקראת כפים מיראה שמא יגע הברזל באבני המזבחה ואח"כ הגיד הרחקת השם יתברך לו ההרחקה הזאת הגדולה ואמר שהברזל וכו': ה' כבר ביארנו במסכת תמיד שאלו הטבעות הן שעשה יוחנן כ"ג קבועות בקרקע לאסור בהם רגלי הבהמה בשעת שחיטה. ואונקיות המזלגות. ושולחנות של

משנה ו
מתני' הכיור היה בין האולם כ"ו ענין זה בובחים נט.
תי"ט
ד"ה ומשך כלפי הדרום שלא היה עומד באצבע ביתנים כ"ו וכ"כ רש"י ב"פ תשא פי"ח ע"ש והיא מש"ה דובחים נט.
משנה ז
מתני' פתחו של אולם עירובין ב' וה' מלתראות שם ג.
משנה ח
מתני' ורואין את העטרות פירוש כעין כיפות מוהבות שעושים בחלונות. כ"כ תוס' גטין ד' ד"ה עטרות כ"ו בשם האוננים: גפן של זהב כ"ו תמיד כ"ו. חולין ז: ונמנו עלים ג' מאות כהנים במשב"ג וכן בחולין ז: ובתמיד כ"ו. איתא ונמנא עלים שלש מאות כהנים לפנותה:

פ"ג מ"ה: וש"לשה סדרים היה לכל אחד ואחד. של הרביעין. כתב הראב"ה וז"ל פי' (בגמ) [ל"ל בג'] הדרין קבועים האונקליות למוצה. לנפון ולדרום אבל לא ללד מערב שלא יפכו המפשיטים אחוריהן לקדש הקדשים. עכ"ל: ע"ל שלחנות של שיש שבין העמודים. [ל' הראב"ה. פי' שבין המזבח ולעמודים. ונראה שלא היו העמודים וכן השלחנות. מסודרים זה אלל זה. ארבע שורות של ב' ב' מסודרין זה אחר זה. כזה. אלא כל דמזרח למערב עמודים ח'. שלחנות שמה. עכ"ל] וכתב הר"ב שעליהן מדיחין הקרבים. עמ"ס זה ב"מ פ"ג דתמיד: ו ומשך כלפי הדרום. שלא היה עומד בלמעט צינתיס אלא כעין האולם ולמזבח. הר"ב: וש"לחה. פירשתי בפרק דלעיל מ"ג: ורובד. כתב הר"ב כמו מוקף רובדים של אבן. בפי"ק מ"ח. על הרובד ה"ל שבעורה. מ"ג פי"ד דיומא. וק"ל דלא נקט הרישא על הרובד הרביעי שזה"כ: ז מלתראות. של מילה. פי' הר"ב של אילן כ"ו. ולא הוה משום לא תטע לך אסרה כל ע"ן. כמ"ס במשנה ג' פי"ק דתמיד. וכן בסוף מילתין. דלא אסרה תורה אלא דומיא דנטיעת ע"ן שהוא בולט. וזהו שהרמב"ם צ"ל מה"ל ב"ה כתב ואין צונין בו ע"ן בולט כלל: ח וב"לונסות. פי' הר"ב במשנה ג' פי"ב דר"ה: ש"ל ארז היו קבועים בו. לא קבועים ממש קאמר צנין אלא קבועים בעלמא בלא צנין דאל"כ קעבר על לא תטע לך כל ע"ן דלעיל. הכ"מ פי"א מה"ל ב"ה ועיין לקמן: ש"לא יבעטו. פי' הר"ב שלא יפו והיו כ"ו סומכות כ"ו ענין שקורין אונגר שתי"ל. לשון הראב"ה ז"ל ה"ה: בתקרות האולם. ותולות למטה צאולם שאחזין בהן פרחי כהונה מפסגין ועולין כ"ו הר"ב: גפן ש"ל זהב בו. ע"ן לורת גפן של זהב על פתחו של היכל להתברך גפן לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כמו

ארז על העמודים: ואונקליות. כעין מזלגות אלגני"ש בלע"ז: היו קבועין. בנותן רביעין של ארז. ותולין בהן הצהמה: וש"לשה פדרים. של אונקליות זו למעלה מזו היו בכל חתיכת ע"ן. לתלות בהמה גדולה או קטנה: ע"ל שלחנות של שיש. שעליהן מדיחין הקרבים. לפי שהש"ס מקרר ומלנן וסומר הבשר שלא יסריח: ו הכי גרפינן. רוס מעלה ח"י אמה ושלחה אמה. אמה אמה ורובד שלש. אמה אמה ורובד שלש. העליונה אמה אמה ורובד ארבע. ר' יהודה אומר העליונה אמה אמה ורובד חמש. כך כתב רבי ברוך שמלא בנטוסחאות ישנות מדויקות. והכי פירושה. רוב. גובה המעלה. ח"י אמה. כמו שהיו כולן: וש"לחה. דהיינו משך רוחב המעלה. שזהו מדרך הרגל. היה אמה. ומעלה שניה ושלשית. כל אחת היה שלחה חצי אמה. והיינו אמה אמה דקנתי: ורובד שלש אמות. ורובד דקנתי: היינו שורה של רלפה. כמו מוקף רובדים של אבן. על הרובד הרביעי שבעורה. לפי שהרלפה היתה רחבה בלא מעלה. ומשום הכי לא אמר שלחה שלש. אלא רובד שלש. כלומר שורת הרלפה: ואמה אמה. כלומר מעלה חמישית וששית. כל אחת היה שלחה אמה: ורובד שלש מעלה שניעית היה רחבה שלש אמות: העליונה אמה אמה ורובד ארבע. פירוש. המעלה העליונה שהיא המעלה של שתיים עשרה לאחר ארבע מעלות שהיה לכל אחת אמה. המעלה העליונה היתה רחבה ארבע אמות עד האולם. נמלא כל המעלות תשע עשרה אמות מן הראשונה עד האולם. ושלש אמות רוחב של רלפה חלקה היה מן המזבח עד תחילת המעלות. הרי עשרים ושתיים אמות בין האולם ולמזבח: ר' יהודה אומר העליונה רובד חמש. עד האולם. דסבר לטוף שתי אמות של מזבח מתחילת המעלות: ז חמש אמלתראות. קורות

מזויירות ומכויירות: ש"ל מילת. של אילן שגדלים בו עפלים שקרוין מילין. כדאמרין בגיטין [דף יט] חיישין שמא צמי מילין כתבו: התחתונה. הקורה התחתונה מושכת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב עשרים אמה. והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה. נמלא ארכה עשרים ושתיים. וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה. נמלא ארכה עשרים וארבעה. והשלישית עשרים ושש. והרביעית עשרים ושמונה. וחמישית שלשים: ונדבך. שורה. כמו נדבכים די אבן גלל [שולחן] ב' בין ב"ל אחת ואחת. חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו. אלא שורה של צנין של אבנים היתה בין זו לזו: ח ש"לא יבעטו. שלא יפו הכתלים ליפול מחמת גובהן. והיו הכלונסות הללו הנמשכים מכותל זה לכותל זה סומכים שני הכתלים שלא יפלו: ורואין את העמרות. שצחלונות של היכל: ב"ל מי שהוא מתנדב. וזה להיכל ורובה שהוכה עלמו שהתנדב יתנוהו כהיכל לפי שהיה כולו מנופה וזה. היה עושה מאותו זהב שמתנדב כמות גרניר או עלה או אשכול ותולה בה: ונמנו ע"יה ש"ל מאות כהנים. מטנדב הוכה מרובה שהיה בה. הולרכו שלש

פירוש המשניות להרמב"ם

דמיונות שקורין לה הבנאים בלשון ערבי מקרנ"ן ואומר במערב מקרבין וכבר זכרנו זה בעירובין וחכמים קורין אותה מלתרא והקבוץ בלשון המשנה מלתראות ומילת הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח הזה או שם לבניין ההוא הנקרא מקרבין ואמר עוד שהמערבה של אבנים היתה בון כל מלתרא ומלתרא ואע"פ שכל אחת עודפת באורך כמו שאצייר עכשיו היתה גם כן כל אחת יוצאת על האחרת ולא היו כולם בשטח אחד עד שהם מגיעות לפתח כמין דבר בולטת כמו שהוא מפורסם בבנינים הגדולים וזו היא הצורה. (יב): ח כדי שלא יבעט. פירוש כדי שלא יטה הכותל באמצע לרוב גובהו. ולפיכך עשו משענות נמשכין מן כותל האולם עד כותל ההיכל שישען כל אחד משתייהן על חבירו ועשו צורת גפן של זהב על פתחו של היכל להתברך

תוספות ראשון לציון
פרק ד
משנה א
מתני' פתחו של היכל
כו' ערובין ב.
משנה ב
תי"ט ד"ה לשער
הגדול כו' קרב לגבי
דהינא ואידהן במסכת
שבועות כו' (דף מ"ז:)

מאות כהנים לטלטלה ולפנותה ממקום למקום. וזה אחד מן המקומות שדרכו חכמים לשון הצדק, דלאו דוקא שלש מאות כהנים, ולא נתיבין ר' אליעזר ברבי דרוק אלא להודיע שזה הרבה התנדבו סם:

א פתחו של היכל. שתים בפנים. בעובי הכותל שלפני פנים: ושתים בחוץ. בעובי שכלפי החוץ.

שעוביו של כותל ההיכל היה שש אמות, ולסוף אמה חילוניה של עובי הכותל היו הדלתות החילוניות אחד לימין הפתח ואחד לשמאלו, כל דלת מן רחבה חמש אמות, וכשהיו נעולות היו נוגעות זו בזו וסותמות רוחב חלל הפתח שרצבו עקר אמות, וכשהיו נפתחות לד פנים מכסות חמש אמות של עובי הכותל. ושתים דלתות אחרות כמדות אלו היו קבועות בסוף עובי הכותל לד פנים, וכשהן נפתחות מכסות חמש אמות מפה וממש אמות מפה מרוחב כותל ההיכל בפנים, ושם לא היה הכותל טוח בזבה כמו שאר הבית, לפי שלא היה נראה: אצטרמיטה. לוחות של פרקים מחוברות על ידי חוליות, והן נפתחות. וכשרואה נכפפות ונכפלות זו על זו. כך היו כל הדלתות הללו בין שלפנים בין שלחוץ מחוברות על ידי חוליות, ולסוף חצי אמה של עובי הכותל היו קבועות, בין הדלתות שפנים בין אותן שחוץ, וחמש אמות של עובי הכותל מפסיקות בין הדלתות החילוניות לדלתות הפנימיות. וכל דלת היה חמש אמות מחובר משתי לוחות, כל לוח שתי אמות ומחלה, וכשנפתח הדלת החיון לד פנים היה חלוי נכפף ונכפל זה על זה, ומכסה מעובי הכותל אמתים וחצי, וכן הדלת הקבוע בפנים כשנפתח לד חוץ היה אף הוא נכפף ונכפל ומכסה האמתים וחצי ששאריו מעובי הכותל: שנאמר ושתים דלתות דלתות שתיים. אלמא כל דלת ולתה היתה חלוקה לשתיים: ב ושני פשפשיין. שני פתחים קטנים אחד מימין שער הגדול של היכל ואחד משמאלו, רחוקים קלת מן השער. אותו שדרכו כתיב סגור יהיה לא יפתח, בשל

שהוא מפורסם בכתוב. הרמב"ם: ומודעה ע"ג בלונפות ש"א ארו. כעין דלית של גפן מגביהין אותה ע"ג עמודין של ארו דלא עברו אלא חטע לך אשרה כל עץ דזה אינו בנין. המפרש למסכת תמיד בפ"ג דף כ"ט ועיין לעיל: כ"א מי שהוא מתנדב. פירש הר"ב להיכל ורואה שהזהב עלמו שהתנדב יתנוהו כהיכל כו'. וז"ל הרמב"ם וכל מתנדב זהב להיכל ר"ל להוילא הזהב בעלמו בתפארת ההיכל. לפי שהיה כו' ע"כ. ויראה לי שהיה עושה עלה או גרגיר. ותלכו בגפן. ולשעה שהיו לריבין לזהב לבדק ההיכל היו לוקחין מכאן ומהתכין אותו לעשות ממנו מה שצריך כהיכל עלמו: ונמנו ע"ייה ג' מאות כהנים. פי' הר"ב לטלטלה ולפנותה ממקום למקום. וז"ל הר"ש לפנותה ולפרק משוי גרגירים ואשכולות שתלו עליה ע"כ. ומ"ש הר"ב דלאו דוקא שלש מאות כהנים. דאם היתה טעונה כל כך שצריכה שלשה מאות כהנים לפנות. תשבר. וכל כך לא היו ממתינין.

בהיכל ה' גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי בלונפות כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה אמר רבי אליעזר ברבי צדוק מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים:

פרק ד

א פתחו של היכל גבהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתים בפנים ושתים בחוץ שנאמר (יחזקאל מ"א) שתים דלתות להיכל ולקדש החיצוניות נפתחות לתוך הפתח לבסות עוביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לבסות אחר הדלתות שכל הבית מוח בזהב חוץ מאחר הדלתות רבי יהודה אומר בתוך הפתח היו עומדות וכמין איצטרמיטה היו ונקפלות לאחוריהן אלו שני אמות ומחצה ואלו שני אמות ומחצה חצי אמה מוזהב מכאן וחצי אמה מוזהב מכאן שנאמר (יחזקאל מ"א) ושתים דלתות לדלתות שתיים מוסבות דלתות ב ושני פשפשיין היו לו לשער הגדול אחד בצפון ואחד בדרום שברדום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל שנאמר (יחזקאל מ"ד) ויאמר אלי ה' השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש

הוא. ואין לומר שמפני הפשפשיין נקרא [הגדול] שהרי שער נקטור נמי הוא ליה שני פשפשיין. וזו שהפשפשיין היו רחוקים מן שער הגדול כדאמר בזו כננס לתא והתאים היו מחוץ לחומת ההיכל כדחשיב התא שם וכותל היכל חמש נמלא שרחוקים היו ונקרא גדול כדפירש לעיל עכ"ל: ופתח את הפשפש ונכנס דהתא

פירוש המשניות להרמב"ם

מהם היה מפורקת והיא נקפלת לשנים כגון דבר פלוני ודימה אותו לצורה מפורסמת אצלם והיו הארבע דלתות נפתחות לפנים מן הפתח כן ולפי שכל דלת מהן נקפלת לב' כגון המפורסמות אצלינו היום לכל הבתים היו בו אמתים וחצי וכן באחרים שבפנים כמו שיתבאר בצורה זו (יג) והאמה הנשארת מעובי הכותל היתה מוזהב של חצי אמה ומוזהב של חצי אמה מבחוץ וכל זה בעוביו של כותל הפתח אחר כך הביא ראייה על זה שכל דלת מהד' היתה מתחלקת לשנים ומחוברות לחוליות די שתהא נקפלת מפסוק זה ממה שאמר שתיים לדלת אחת ושתים דלתות לאחרת ומה שאמר ב הנני מצייר עכשיו ההיכל כולו עם האולם ואכתוב מדותיו באורך וברוחב כמו שיתבאר בפ' הזה ומן הצורה הזאת יתבאר לך כל מה שזכר מן הביאה לפשפש ההיכל ועוביו והילוכו בעובי הכותל כמו שאומר רבי יהודה וזלת זה

כגפן לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כמו שהוא מפורסם בכתוב וכן מתנדב זהב להיכל ר"ל להוציא הזהב בעצמו בתפארת ההיכל לפי שהיה כולה מצופה זהב עושה מאותו השיעור שמתנדב דמות עלה או גרגיר או אשכול ותולין אותו ומה שאומר שלש מאות כהנים הוא דרך גוזמא אבל ר"ל בזה היו מתקבצים עליה רבים וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכהנים רבים לטלטלה וזו היא שדברו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים כמו שאמרנו בפ' שני ממדות:

פרק רביעי עוד יתבאר בפ' הזה שעוביו של כותל ההיכל היה משש אמות וכבר אמר שרחבו של פתח י' אמות לפיכך כשיהיו לו ב' דלתות בכל דלת ה' אמות כשיפתחו ב' הדלתות לפנים יתכסה עובי הכותל וישאר ממנו אמה וכן השני דלתות הפנימים חוזרות אל פני הבית ונקפלות אל הכותל כלפנים מתכסה מה שאחורי הדלתות ואמר ר' יהודה שכל דלת

ומהתא להיביל. אפרס במתני דלקמן: ג' חמשה עשר בצפון. כתב
הרי"צ לקמן בפרקין כי חשיב מלפון לדרום ע"י אמה קמני כותל המסכה כו'.
ולאו למימרא דעובי כותל כו' אלא עובי הכותל עם החלל שבניו ובין הכותל
השני הוא מונה. ועיין בפ"י הר"צ רפ"ד דב"ב. וכתב הרמב"ם. ואל יעטר
שקרא אותם כותל ומסכה וכותל התא והתא
וכותל ההיכל. אח"כ חזר וקראם כולם תאים.
לפי שהרחקה שיש בין שתי הכתלים הוא
התא וכולם תאים וכו' [לא היה כותל סתום
וכו']. ולקטת התאים היו שמות. כגון שקרא
השורה התחונה מהם מסיבה וזית הורדת
המים. ע"כ. ואשתומם על המראה. מאין
נפלה האורה אל כל התאים הללו הפנימיים.
ובשאלת להיכל היו החלונות למעלה מגני
התאים שהשלה שורות תאים לא היו
מגיעים לרומם של היכל. משא"כ בתאים עלמין
דקשיא ודאי. אבל לפירש"י שאכתוב בסוף
המשנה ניחא. שאפשר שהמסכה לא היתה
מקורה כלל וממנה נפלה האורה אל התאים
דרך חלונות הפתוחים לגם. והמסכה יבין זה
מתוך פירש"י שאכתוב לקמן בס"ד. ומ"מ גם
לפי הרמב"ם מלחתי להן אור שיפול ממעל
בדרך ארצות שהיו זו על זו. שכן שנינו ג"כ
ארצות זו ע"ג זו במשנה ד' פ"י דאהלות:
ושלשה פתחים היו ל"ב אחד ואחד
כו'. לאו לכוין קאמר שהרי אותן שצחון שאין

להם עוד חולה להן שום תא לא יהיה להן פתח אל עבר החולה לשום תא.
כיון שאין תא עוד חולה לו. אלא לאותן שיש להם תאים משני עבריהם מימין
ומשמאל. ח"י"ל שהיה גם לאותן שמצחון פתחים אל העזרה. וגמלא שלכונן
שלשה פתחים. אלא שאין פתחי כולם פתוחים לתאים ממש. וכמו כן ל"ל
בדיוטות העליונות שכולן לא היה להן פתחים לתאים על גבם שהרי אין תאים
עליהם אלא ח"כ שנאמר ג"כ שהיה להן פתחים על גגותיהן ובסמוך י' להוכיח כפירוש הראשון: ובקרו מורחית צפנית היו הי פתחים וכו' ואחד
פ"שפ"ש. פירש הר"צ לתא שיש בו הפשפש הלפוני שזאוחו תא נכנסים להיכל וסתם מתני כרבנן כו'. וז"ל הרמב"ם. ומ"ש וכן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו
הפשפש הלפוני שבו נכנסים להיכל. וזהו הפתח שהיה [בדרומן] של תא שהיה לו חמשה פתחים והתא הזה הוא היה בשורה האמצעית מהתאים. והוא ש"ע"ג
המסכה ע"כ. ופי' שורה האמצעית היינו ממטה למעלה ולא בשורות שזו אלל זו. וכן מבואר בחבורו פ"ד מהל' ב"ה שקורא לג' שורות שזו על זו דיוטאות. וכתב
ובקרו מורחית לפונית בתא שבדיוטא האמצעית וכו' ולהעמיד פירושה של הר"צ והרמב"ם לריכס אלו לכנוס בכמה דוחקים דמדפירשו שהתא הזה הוא היה
בשורה האמצעית מהתאים כו'. מוכח דס"ל כדברי הראב"ד בפ"ד מהל' ב"ה בהשגה שעל ורובד על גבה כו'. שכתב שם שהתא שבדיוטא התחונה הוא כנגד
האוטם ההיכל שהיה שם אמות ואע"פ שזה אמר להשיג על פי הרמב"ם ברובד על גבה. מ"מ צענין הזה שדיוטא התחונה שמן התאים היא כנגד האוטם.
מוכח מתוך פי' הרמב"ם שמפרש בכאן שהתא הזה הוא דיוטא האמצעית. שגם הוא סובר כן. דאלת"ה אלא שדיוטא תחונה עלמה על האוטם היא ח"כ
הפשפש וההיכל שים לדיוטא התחונה. והיאך שנינו שמן התא שבדיוטא האמצעית י' שני פתחים אחד לפשפש ואחד להיכל אלא ח"כ שנאמר שגם בדיוטא
האמצעית קורא [גם] כן פשפש לתא שעל התא שבו הפשפש על שם אותו שתחתיו ושגם ממנו נכנסים להיכל דרך כולם שהיה מונח באתו פשפש. וכן בהיכל
ג"כ מונח כולם כדי לעלות שם. ואולי זה דומה לענין שנאמר באחו [מלכים ב' ט"ז] ואת מבוא המלך החיזונה הסב בית ה' מפני מלך אשור. ופירש"י שמא יעטרך
להחבא ויברח בהלנע. ע"כ. אבל זה דוחק לכן נראה יותר שסברתן של הרמב"ם והרי"צ ג"כ שדיוטא התחונה היתה כנגד האוטם. וח"כ פשפש שנינו כאן
ולעיל בדיוטא האמצעית היא והנה אע"פ שאין לנו מוכרחים לכנוס בדוחק הזה דרך הסולמות כאמור שהעמדנו הדיוטא האמצעית בשעורם על האוטם וזהו
לקרקעית ההיכל. הנה גם כזה י' דוחק. כמ"ש לקמן משנה ו' בס"ד. שנית. מדקאמר ח' לתא מן הימין שמעינן שאינה ממש צקרו שהרי י' עוד תא אל ימינה
וא"כ למה קמני צקרו. וזהו אפרס לתרץ שלפי שאין אל התא שצמינה שום פתח לימין שלה וכבר שנינו ו' פתחים כו' אחד אל הימין כו' כלפי הא שייך שפיר
למתני ובקרו על אותו תא שיש לו ג"כ תא אחר לימינה ושפתוחה אליו. דהא במספר מפקד פתחים אכן קיימינן. ואין עוד תא צקרו שיהיה לו ג"כ ג' פתחים.
וזה מכריח פירוש הראשון שכתבתי לעיל שאין לתא החיוני ג' פתחים. שלשית. ואל למסכה היינו שתחתיו קשה דלפי זה היה יכול לשנות ובדיוטא האמצעית לכל

לא יבא בו כי ה' אלהי ישראל בא בו והיה
סגור נטל את המפתח ופתח את הפשפש
ונכנס להתא ומהתא להיביל רבי יהודה
אומר בתוך עוביו של כותל היה מהלך
עד שנמצא עומד בין שני השערים ופתח
את החיצונות מבפנים ואת הפנימיות
מבחוץ: ג' ושלשים ושמונה תאים היו
שם חמשה עשר בצפון חמשה עשר
בדרום ושמונה במערב שבצפון ושבדרום
חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהם
ושבמערב שלשה על גבי שלשה ושנים על
גביהם ושלשה פתחים היו לכל אחד ואחד
אחד לתא מן הימין ואחד לתא מן השמאל
ואחד לתא שעל גביו ובקרו מורחית
צפנית היו חמשה פתחים אחד לתא מן
הימין ואחד לתא שעל גביו ואחד למסיבה

עתיד. ומסתמא כך היה צבית עולמים: ופתח את הפשפש ונכנס משם
לתא. והיא לשכה אחת הפתוחה להיכל. ומן התא נכנס להיכל. והואך בחלל
ההיכל עד השער הגדול שצסוף עובי הכותל מצפנים. ופתחו וזאל לו אל
שער השני שצסוף עובי הכותל מצחון ועומד בפנים ופתחו: רבי יהודה
אומר בתוך עוביו ש"ל כותל היה
מוה"ך. קסבר דמן התא לא היה נכנס
להיכל. אלא מן התא היה מהלך בתוך עוביו
של כותל עד שנמלא עומד בין שני השערים.
ופתח את דלתות של שער החיוני מצפנים.
ודלתות של שער הפנימי מצחון: ג' תאים.
לשכות: חמשה עשר בצפון. לקמן בפרקין
כי חשיב מלפון לדרום שבפנים אמה. קא תני
כותל המסיבה חמש. והמסיבה שלש. כותל
התא חמש. והתא שש. וכותל ההיכל שש.
וכנגדן קחשיב בדרום. ולאו למימרא דעובי
כותל המסיבה ועובי כותל התא ועובי כותל
ההיכל שלגד לפון היה כן. אלא עובי הכותל
עם החלל שבניו ובין הכותל השני הוא מונה.
ובחמש של כותל המסיבה ושלש של מסיבה
וחמש של כותל התא ושש של התא ושש של
כותל ההיכל. ככל אחד מאלו החמשה היתה
לשכה אחת דהיינו תא. הרי חמשה תאים
בלפון. וכנגדן בדרום. ועל אלו החמשה היו
בנויין חמשה אחרים. ועוד חמשה על גביהן.
הרי חמשה עשר תאים ללפון וחמשה עשר

לדרום. וכן במערב קחשיב לקמן בפרקין כותל ההיכל שש והתא שש וכותל
התא חמש. ככל אחד מהם היה לשכה. שלא היה הכותל עב שש אלא הכותל
עם התא שבו היה שש. והתא [האחר] שחולה לו היה שש. וכותל התא האחר
שחון להם עם התא שבו היה חמש. הרי שלש לשכות. ושלש לשכות אחרות
עליהם אלא ח"כ שנאמר ג"כ שהיה להן פתחים על גגותיהן ובסמוך י' להוכיח כפירוש הראשון: ובקרו מורחית צפנית היו הי פתחים וכו' ואחד
פ"שפ"ש. פירש הר"צ לתא שיש בו הפשפש הלפוני שזאוחו תא נכנסים להיכל וסתם מתני כרבנן כו'. וז"ל הרמב"ם. ומ"ש וכן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו
הפשפש הלפוני שבו נכנסים להיכל. וזהו הפתח שהיה [בדרומן] של תא שהיה לו חמשה פתחים והתא הזה הוא היה בשורה האמצעית מהתאים. והוא ש"ע"ג
המסכה ע"כ. ופי' שורה האמצעית היינו ממטה למעלה ולא בשורות שזו אלל זו. וכן מבואר בחבורו פ"ד מהל' ב"ה שקורא לג' שורות שזו על זו דיוטאות. וכתב
ובקרו מורחית לפונית בתא שבדיוטא האמצעית וכו' ולהעמיד פירושה של הר"צ והרמב"ם לריכס אלו לכנוס בכמה דוחקים דמדפירשו שהתא הזה הוא היה
בשורה האמצעית מהתאים כו'. מוכח דס"ל כדברי הראב"ד בפ"ד מהל' ב"ה בהשגה שעל ורובד על גבה כו'. שכתב שם שהתא שבדיוטא התחונה הוא כנגד
האוטם ההיכל שהיה שם אמות ואע"פ שזה אמר להשיג על פי הרמב"ם ברובד על גבה. מ"מ צענין הזה שדיוטא התחונה שמן התאים היא כנגד האוטם.
מוכח מתוך פי' הרמב"ם שמפרש בכאן שהתא הזה הוא דיוטא האמצעית. שגם הוא סובר כן. דאלת"ה אלא שדיוטא תחונה עלמה על האוטם היא ח"כ
הפשפש וההיכל שים לדיוטא התחונה. והיאך שנינו שמן התא שבדיוטא האמצעית י' שני פתחים אחד לפשפש ואחד להיכל אלא ח"כ שנאמר שגם בדיוטא
האמצעית קורא [גם] כן פשפש לתא שעל התא שבו הפשפש על שם אותו שתחתיו ושגם ממנו נכנסים להיכל דרך כולם שהיה מונח באתו פשפש. וכן בהיכל
ג"כ מונח כולם כדי לעלות שם. ואולי זה דומה לענין שנאמר באחו [מלכים ב' ט"ז] ואת מבוא המלך החיזונה הסב בית ה' מפני מלך אשור. ופירש"י שמא יעטרך
להחבא ויברח בהלנע. ע"כ. אבל זה דוחק לכן נראה יותר שסברתן של הרמב"ם והרי"צ ג"כ שדיוטא התחונה היתה כנגד האוטם. וח"כ פשפש שנינו כאן
ולעיל בדיוטא האמצעית היא והנה אע"פ שאין לנו מוכרחים לכנוס בדוחק הזה דרך הסולמות כאמור שהעמדנו הדיוטא האמצעית בשעורם על האוטם וזהו
לקרקעית ההיכל. הנה גם כזה י' דוחק. כמ"ש לקמן משנה ו' בס"ד. שנית. מדקאמר ח' לתא מן הימין שמעינן שאינה ממש צקרו שהרי י' עוד תא אל ימינה
וא"כ למה קמני צקרו. וזהו אפרס לתרץ שלפי שאין אל התא שצמינה שום פתח לימין שלה וכבר שנינו ו' פתחים כו' אחד אל הימין כו' כלפי הא שייך שפיר
למתני ובקרו על אותו תא שיש לו ג"כ תא אחר לימינה ושפתוחה אליו. דהא במספר מפקד פתחים אכן קיימינן. ואין עוד תא צקרו שיהיה לו ג"כ ג' פתחים.
וזה מכריח פירוש הראשון שכתבתי לעיל שאין לתא החיוני ג' פתחים. שלשית. ואל למסכה היינו שתחתיו קשה דלפי זה היה יכול לשנות ובדיוטא האמצעית לכל

פירוש המשניות להרמב"ם

גבם עד שהיו שלש שורות של תאים וכן צורתם (טו) וכיוצא בו היה בדרום
ואל יעטרך שקרא אותם כותל מסבה ומסבה וכותל התא וכותל ההיכל
ואח"כ חזר וקראם כולם תאים לפי שהרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא
וכולם תאים אבל כותל המסיבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל
סתום אלא שני כותלים וביניהם הרחקה כמו שצייירו ולקצת התאים היו

מאשר יזכור בפ' זה וזו היא צורתו (יד): ג' כבר אמרנו בתמיד שתא נקראת
ההרחקה שיש בין שתי הכתלים וכשתסתכל בצורת ההיכל שצייירו תמצא
בצפון חמשה הרחקות והם כותל מסבה ומסבה וכותל התא וכותל
ההיכל וכמותם בדרום לפיכך אמר שעל אלו החמשה הרחקות היו חמשה
תאים ועל חמשה תאים שניים והוא מ"ש חמשה על גבי חמשה על

בנויות על גבי אלו השלש, ושתיים על גביהן, הרי שמונה תאים למערב: ואחד לפשפש. לתא שיש בו הפשפש הלפוני שבאותו תא נכנסים להיכל. וסתם מתניתין כרבנן דאמרי לעיל נכנס לתא ומן התא להיכל. דלא כר' יהודה דאמר בתוך עביו של כותל היה מהלך: ד' התחתונה חמש. מחוץ לכותל המסיבה שהוא הכותל החיצון של הקודש היו י' עינים, דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית משלש רוחות מערב לפון ודרום, והיו הי' עינים הללו תחתיים שניים ושלישים. הי' עיני התחתונה חמש בצלמה רחבה, והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה של התיכונה, שש בצלמה רחבה, לפי שכותל המסיבה היה הולך ומיזר כלפי מעלה, וכשהגיע אל הרובד שעל גבי התחתונה היה נכנס לפניו אמה אחת, ועל אותה אמה הבולטת היו נחויים קורות הי' עיני, נמלאת הי' עיני התיכונה רחבה אמה אחת יותר מן התחתונה, דהיינו אותה אמה שנכנס הכותל לפניו, וכן כשמגיע לרובד שעל גבי התיכונה שהיא הרלפה של שלישית, היה הכותל מיזר וכנס לפניו אמה אחת, כדי שיניח ראש הקורה על אותה אמה, שכותל התיכונה בולט ויואל לחוץ יותר מכותל העליונה, ונמלאת הי' עיני העליונה רחבה אמה יותר מן התיכונה ושתי אמות יותר מן התחתונה, וזהו שנאמר (מלכים א' ו') כי מגרעות נתן לבית חוליה לבתיה אחוז בקירות הבית, כלומר היה

ואחד לפשפש ואחד להיכל: ד' התחתונה חמשה ורובד ששה והאמצעית ששה ורובד שבע והעליונה שבע שנאמר (מלכים א' ו') היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכונה ו' באמה רחבה

א' ד' פתחים. רביעית. ואחד לפשפש ואחד להיכל ודאי שאין מן התא דביה אכן קיימין שום פתח פתוח מגופו אל היכל שהרי התא שיש בו הפשפש מפסיק. אלא דתנא קחשיב כל הפתחים שממנו עד היכל ומיחס את כוון אליו אחר שממנו היו יכולין ללכת עד היכל עלמנו דרך כל הפתחים הללו. וא"כ תקשה שהרי יש עוד צ' הרחקות שנקראו תאים הא' צ"ן התא שיש בו הפשפש לתא זה שעל המסבה. והוא הנקרא כותל תא. והשניה צ"ן התא שיש בו הפשפש להיכל. והוא הנקרא כותל היכל. ואמאי לא קא חשיב נמי לפתחים הללו. ואפשר דלא קא חשיב אלא הפשפש והיכל שלכולם בשם מיוחד יקרא ומפני חשיבותיהו קא מני לפתחים דידהו.

ולא לאיך. וכל זה דוחק שכיון שזיכר למנין. רבותא הו' להרבות במנין ולחשוב עוד אלו השני פתחים ולהו' שבעה. ואפשר לי לומר בזה דמשי' לא חשיב אלא דפשפש והיכל. לפי שאל התא הזה שעל המסבה דביה אכן קיימין לא היה לו פתח לנכנס לחוץ מבחוץ. אלא ע"י התא שיש בו הפשפש שהוא פתוח לחוץ דאי אמרת שהיה לזה התא עלמנו פתח אל החולה. אי"כ ה"ל למחשב אותו הפתח. שהוא עיקר לו. אלא ודאי שאין לו פתח לחוץ אלא על ידי הפשפש נכנסים אליו וכלפי הא' הוא דתנן ואחד אל הפשפש. כלומר שיש לו פתח המשמש כניסה ויציאה מבחוץ. וזהו דרך הפשפש ולא לריך למיחשב שני פתחים שצ"ו לפשפש. לפי שכל עיקר המכוון הוא למיחשב שיש לו פתח ג"כ פתוח לנכנס וללאת מהחוץ ודקא חשיב להיכל זהו מחמת חשיבות היכל והיכל עקרת הבית. וזא לומר שיש מצוה מהתא הזה אל היכל. ומפני שהתכלית הוא היכל. לא היה לריך למיחשב ולומר דב' פתחים צ"ן פשפש להיכל. וכמ"ש באחד לפשפש. ומ"מ הא' קמן שפי' זה של הר"ב והרמב"ם סובל דוחקים לא מעטים. ולפיכך פירשתי בצורת הבית ס"י ס"ה צענין אחר. וע"פ דרכן של הר"ב והרמב"ם שהתלים ששנינו הם חלולים ולכולם בשם תאים יקראו. וזהו מה שפירשתי שם דבקרן מזרחית לפוגית קאי על התא הנקרא תא בשם מוחלט. שאע"פ שכל ההרחקות כולם נקראים תאים. מ"מ לא קרא התנא תא אלא לאחד מהן ועל אותו הוא שאומר ובקרן מזרחית לפוגית. ולאפוקי שבמזרחית דרומית ששם השער סגור לא יפתח. לא צ"ו למחשב פתחי הפשפש והיכל. ועוד אני אומר שהפשפש ששנינו כאן ולעיל לא היה בתא המוחלט בשם תא כפי הגרסא כן מפירוט הר"ב והרמב"ם. אבל הוא באותו התא שכתל היכל. וכן אני אומר שבדיעבד אכן קיימין לפי מה שאפרש עוד במשנה ו' צענין אטום. והשתא הו' הגי' פתחים. אחד לתא מן הימין הוא אותו שכותל תא. ואחד לתא שפי' ממש. ואחד למסבה. ואף ע"פ שיש הפסק כותל תא צ"ויהם מ"מ ראוי לנכנס במנין ולומר שפתח אל המסבה. אחרי שזה התא שאל הימין המפסיק בשם כותל נקרא. אלא שלפי שבאמת יש שם ג"כ תא לכן נחשב ג"כ פתחה לפתח בפני עלמנו. ואחד לפשפש הוא התא שכותל היכל כדפירשתי. וקא חשיב נמי לאחד שבהיכל מהטעם דפירשתי שאותו תא שכותל היכל בשם כותל נקרא. ולפיכך ראוי לחשוב הפתח של היכל וליחסו אל התא המוחלט בעלמנו. ומ"מ הואיל ובכותל היכל יש חלל וחדר. ראוי להכניס פתחו ג"כ במנין הפתחים. וזהו מה שג"ל לפרש המשנה בשמירת הפירוש של הר"ב והרמב"ם בכתלים שהם חלולים. והם התאים החמשה שכל שורה ושורה. אבל רש"י בפירוש יחזקאל [מ] אינו מפרש כן אלא שכל מה שנקרא כותל. היתה כך כותל עזיה כמו שנסנה וזה ששנינו והתא שש לא שהיה רק תא א' אלא חמשה היו זה לפניו מזה שכל אחד רוחב שש. ועם כותליהם שיש צ"ן כל אחד ואחד ממלאים כל אורך הלפון ומה שיש צ"ן שני הכתלים כותל תא וכותל היכל. ולמערב ג"כ צ"ן כותל תא וכותל היכל היו ג' תאים זה אל זה ממלאים כל אורך המערב ההוא. ותנא דלא תני אלא תא אחד. לפי שאינו לריך אלא לחשבון האורך והרחב ואינו נכנס במנין שצ"ן הדבקים אלא תא אחד בלבד. וכך פירשהו שצ"ן מזרחית לפוגית הוא התא הראשון שצסדר הלפון שהיה ארכו ממזרח למערב עד שמקלת ממנו כנגד חלל היכל באופן שהיה כנגד כל עובי כותל מזרחית של היכל ומשוך להלן למערב יותר עד שהיה פתח פתוח ממנו אל תוך חלל היכל עלמנו לרבנן דקאמרי שמן התא נכנס להיכל. אבל לר"י לא היה פתוח להיכל עלמנו שמן התא הזה היה נכנס דרך עובי הכותל מזרחית לצ"ן השערים והשתא כל חמשה הפתחים כמשמען מבלי שום דחק כלל שהא' לתא מן הימין. והוא אותו שאחוריו לגד מערב ונקרא ימין שהעומד בתא הזה לנכנס להיכל שזהו עיקר תשמישו הגה ימינו אל עבר התא שאחוריו. ואחד לתא שעל גבו. ואחד למסיבה כמשמען. ואחד לפשפש כלומר פתח הפשפש שיש לתא זה עלמנו. ואחד להיכל אלא לרבנן: ד' התחתונה ה' ורובד ו'. פי' הר"ב מחוץ לכותל המסבה כו'. לפי שכותל המסבה היה הולך ומיזר כו'. וכך פירש הרמב"ם ולדבריהם היה החלל שכותל מסיבה לר' מאד. לפי שכותל זה שבו המגרעות היתה על כל פנים צ' אמות וחצי כדי שצ"ע העליונה יהיה לפחות עובי הכותל חצי אמה שלשיעור י' עינות שצ"ען שלמה היה גובה הי' עיני חמש אמות. ולפי מה שנתבאר לעיל שהדיעבד התחתונה משלשה דינארות שבתאים היתה כגובה האטום היתה בגובה ו' אמות ומסתמא מדה וקצת אחת לשלשת דינארות. וחומה שגובהה שש או חמש אמות איננה ראויה שתהיה פתוח מחצי אמה. כ"ש בארך רב כזה שהוא שבעים אמות. והנה הכותל השני של החלל הוא שהיה גובהו י"ח או ט"ו אמות. לא תספיק לה חצי אמה נמלא שהחלל לר' מאד. אבל לרש"י מתני' התחתונה כו'. אלא תאים גופייהו קאי ולהם היו מגרעות ככותל היכל שעוביו שש ממש לפירש"י. וכן פי' הרר"ש ועיין סוף פרקין מאי דקשיא נמי לפי פירש"י ובישבוו מתישב ג"כ לפי הרמב"ם: ורובד. פי' הר"ב תקרה. ועיין בפירוש

פירוש המשניות להרמב"ם

שמות כגון שקרא השורה התחתונה מהם מסיבה ובית הורדת המים וזולתם כמו שכתבנו בצורה וכמו שזכר בפי' זה וכשתסתכל בצורה ג"כ תמצא במערב שלשה הרחקות והם כותל התא והתא וכותל היכל והיו עליהו ג' תאים ושנים על גביהן כן (טז): ומה שאמר כאן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסין להיכל וזהו הפתח שהיה בצפוניו של תא

משנה ה
מתני' הלך כל פני
מערב כו' ע"י במשבו"ג.
ולולין היו פתוחין
בעליה פסחים כו'.
משנה ו
מתני' ההיכל מאה על
מאה יומא נב. וגובהו
מ' במשבו"ג איתא
וגובה מ' אמה:

משנה ו' פרק דלעיל: ה' ומסבה עולה. לשון הר"ב כמין מחילה ומערה.
רצה להשוותו ללשון מסיבה דריש פרק קמא דתמיד אבל שם שנינו ההולכת
תחת הצירה ואילו כאן דמסיבה היא העולה למעלה לא שייך לומר כמין
מחילה ומערה. ואע"פ שאומר בלשון כמין. לא דייקא. וצפרק דלקמן משנה ג'
מפרש הר"ב מסבה בנין אבנים מעלות
מנגלות כו'. ולשון הכ"מ פ"ד מהלכות בית
הבחינה פ"י מסבה בנין עמוד חלול עשוי כמו
מעלות סביב והעולה בו עולה דרך היקף. כן
כתב הרד"ק בפ"י יחזקאל. וכן פירש"י פרק
קמא דיומא מסבה בנין אבנים מעלות
מנגלות וסובבת במקוץ עמוד כמין עץ נגלג
של גת עכ"ל הכ"מ. ואף צפירש"י דחזקאל
[מ"ו] נמלא כדברים האלה: אגגות התאים.
לראות צדק הצית. הרר"ש: היו שתי
בזונסות. וקופות למעלה כלפי גג הצית וכן
הכלונסות שליבות. הרר"ש: וראשי פספסין
מבדיאין כו'. תמיהני למאי דכתבתי צפרק
בתרא השקלים משנה ד'. דשתי פרוכות היו
מבדילות בעליה. ומשמא דרב אתמר בגמרא
ולכא למימר תנאי היא דלא אמרינן רב תנא
ופליג. אלא מפני הרחק. ועוד שמלאכה

להרמז"ס פסק משנתנו צפ"ד מהלכות צ"ה. ופסק נמי לדרב צפ"ו מהלכות כלי המקדש. גם הרר"ש צפירושו הביא אמתני' דהכא הא דרב וכאילו בא להוסיף
ולא לחלוק. וא"כ קשיא תרתי למה לי. ואי בעליה לר"ך תרתי למה לא כן בדביר למטה. ויחא לי צהא דתניא בגמרא פ"ו דפסחים דפ"ו. אבא שאול אומר עליית
בית קדש הקדשים [חמורה מבית קדש הקדשים] שצית קדש הקדשים כ"ג נכנס לו פעם אח שנה. ועליית בית קדש הקדשים אין נכנסים לה אלא פעם אחת
בשבע ואמרי לה פעמים בשבע וא"ל פעם אחת ציובל [לראות] מה היא לריכה. ומעתה הואיל והיא חמורה עבדי נמי פספסים כדי שיכירו עולי עלייה שקדושת
עליית קדשי קדשים חמורה ולא יכנסו בה אפילו אחת בשנה. וז"ל דמתני' דהכא. דלא כמתני' דספ"ק דכלים כמ"ש שם צ"ד. ובספ"ו מהל' צ"ה פסק הרמז"ס
פעם אחת בשבע. וז"ל לפי שהוא כמו דעת ת"ק. ולא ישר בעיני מ"ש הכ"מ שהוא משום דהיא סברא מליעתא. דאין דעת שליטת מכרעת ולפירושו ה"ל לפסוק
לחומר. אלא טעמא כדפרישית דפסק כת"ק. ושז מלאתי צפ"י הרמז"ס בספ"ק דכלים. שהעתיק התוספתא דהתם אין נכנסים לה אלא לשנים. ובגמ' מוגה
לשבע שנים. מסכים למ"ש דגם שם ראיתי בתוספתא דאבא שאול שנהא. אלא שהגירסא התם ג"כ לשנים: פפסין. פי' הר"ב בספ"ו: בתיבות. לשון הראב"ה
וגראה שתיבות היו פרוזין לרוח אחד במקום שהיה להם לבנות אלא החומה והג' לרדן סתומין. ואלל החומה אין דרך להסתכל מין ושמאל. עכ"ל: כדי שלא
יוזגו. והר"ב העתיק כדי שלא יהנו. אבל בכל הנוסחאות ראיתי בג' הספר. וה"ג מייית צפ"ו דפסחים דף כ"ו. וצפירש"י יזוגו לשון הגאה כמוזנות שמשביע
עלמו ממראית נוי המלאכה ונהנה: ו וההיב"ב מאה על מאה. אע"פ ששם ההיכל הונח על מה שלפני בית קדש הקדשים וקרא בכתוב קדש. או אהל
מועד במשכן. אבל חז"ל על דההשאלה רגילים לקרוא לכל הבנין גם יחד בשם הפרט. היכל: האומם שש אמות. במאי דסיים רום מאה פתח לפרוש.
ועמ"ש ריש מסכת שבת: האומם. לשון הר"ב בנין אטום וסתום להיות יסוד שעליו מעמידין הכתלים. וז"ל הרמז"ס צפירושו אטום הוא בנין אטום שבנין בגוף
הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים. ע"כ. ומן התימא הוא הארץ סליק בחשבנא מאי דהוה צארעא שאינו נראה. דרום מאה משמע שכן הוא צרמו של
עולם הנראה לעינים לא עם מה שהוא צארץ מתחת. והרר"ש כתב וז"ל האוטם שש אמות המפתח גבוה מהארץ שש אמות בבנין אטום חומה סתומה. וז"ל
מעלות היו בהאולם שמהם [עוליים] על המפתח ומורדות צהיכל לירד צכן מהמפתח ע"כ. והכ"מ נלחץ להעמיד גם דברי הרמז"ס שצחצורו על דעת הרר"ש.
מדכתב צפ"י מהל' צ"ה גובה ו' אמות אטום סתום כמו יסוד לו אמר שיש לדון מזה סבוב שלא היה מובלע צקרקע ליסוד ממש שהרי כתב כמו יסוד והיינו
כדברי הרר"ש. כ"כ הכ"מ. ואני תמיה עליו שא"ל שדעת הרמז"ס כדברי הרר"ש. שהרי צפ"ו כתב המקדש כולו לא היה צמישור כו'. ומונה והולך המעלות
שממקום למקום צמעלה ההר ומסיים שהאולם וההיכל כולו צשו ומצובר שכן הוא מהא דאמרן צפ"ו משנה ד' צקרקע ההיכל גבוה כ"ב אמה יותר מקרקע
רגלי [הר] הצית ע"ש. ומה ודאי קשיא על הרר"ש שאותו החשבון הוא תלמוד ערוך צפ"ק דיומא (דף ט"ו) כמ"ש שם אלא אי"כ נאמר שראיית האוטם יתשוב
לראיית חלל ההיכל עלמו. וזה דוחק. ומ"מ ודאי דלהרמז"ס ליתא שהרי כתב צהדיא שהאולם וההיכל צשוה. לכן כ"ל שאוטם הזה הוא ג"כ אל האולם והן הנה
ה"ב מעלות שמעזרת ישראל אל האולם רום מעלה חצי אמה נמלא כל הגובה ו' והוא האוטם ואע"פ שאפשר שעליה לא היתה לו לאולם ולא היה נכלל בכלל
הרום כולו. מ"מ זה האוטם היה לו ג"כ ולא היה להיכל אטום וזלתו. וא"ת אי"כ שזה הוא האוטם מה בנין שייך בו שהרי גובהו של ההר עלמו הוא זה. ל"ק
שהיה לר"ך עכ"פ לבנין כמו חומה סביב ההר לכל ימוט. ואלא יפלו העפרורים כדרך הר או תל גבוה ושוה צלתי משופע וכדרך שכתבתי בחיל פ"ב משנה ג'.
וחת היא שתהיה סברת הרמז"ס ג"כ. והיינו דייק צחצורו לכתוב כמו יסוד לו לפי שצאמת אינו יסוד ממש. שהרי אל העבר מזה נראה על פני הארץ אבל

מגרע ומחסר בעצובי הטתל מצחוץ אמה אחת צרובד של התיכונה. ועוד
אמה אחת צרובד של העליונה. כדי שיהיה לו מקום לשום צהס ראשי
הקורות של הצרובד. כדי שלא ילערך לאחוז בקירות הצית לעשות חורין צטול
ולתחוב שם ראשי הקורות: ה' ומסבה. כמין מחילה ומערה: שבה היו
עוליים אגגות התאים. ומפני שהעולה צה
עולה דרך היקף ויורד דרך היקף. קרוי
מסיבה: וז"ל. ארצות שעושים בעליות:
מש"שלים את האומנים. מורידין אותם
צחבל צתוך התיבות. כדי שלא יהנו צראיית
בית קודש הקדשים. אלא מתקנין מה שלר"ך
כלבד ועולין: ו מאה על מאה. מאה אורך
ומאה רוחב: אומם. בנין אטום וסתום להיות

והשלישית שבע באמה רחבה: ה' ומסבה
היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן
צפונית מערבית שבה היו עוליים לגגות
התאים היה עולה במסבה ופניו למערב
הלך על כל פני הצפון עד שהוא מגיע
למערב הגיע למערב והפך פניו לדרום
הלך כל פני מערב עד שהוא מגיע לדרום
הגיע לדרום והפך פניו למזרח היה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של
עליה שפתחה של עליה פתוח לדרום ובפתחה של עליה היו שתי כלונסות
של ארו שבהן היו עולין לגגה של עליה וראשי פספסין מבדילים בעליה בין
הקדש לבין קדש הקדשים ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים
שבהן היו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזוגו עיניהן מבית
קדשי הקדשים: ו וההיכל מאה על מאה על רום מאה האומם שש אמות

והרמז"ס פסק משנתנו צפ"ד מהלכות צ"ה. ופסק נמי לדרב צפ"ו מהלכות כלי המקדש. גם הרר"ש צפירושו הביא אמתני' דהכא הא דרב וכאילו בא להוסיף
ולא לחלוק. וא"כ קשיא תרתי למה לי. ואי בעליה לר"ך תרתי למה לא כן בדביר למטה. ויחא לי צהא דתניא בגמרא פ"ו דפסחים דפ"ו. אבא שאול אומר עליית
בית קדש הקדשים [חמורה מבית קדש הקדשים] שצית קדש הקדשים כ"ג נכנס לו פעם אח שנה. ועליית בית קדש הקדשים אין נכנסים לה אלא פעם אחת
בשבע ואמרי לה פעמים בשבע וא"ל פעם אחת ציובל [לראות] מה היא לריכה. ומעתה הואיל והיא חמורה עבדי נמי פספסים כדי שיכירו עולי עלייה שקדושת
עליית קדשי קדשים חמורה ולא יכנסו בה אפילו אחת בשנה. וז"ל דמתני' דהכא. דלא כמתני' דספ"ק דכלים כמ"ש שם צ"ד. ובספ"ו מהל' צ"ה פסק הרמז"ס
פעם אחת בשבע. וז"ל לפי שהוא כמו דעת ת"ק. ולא ישר בעיני מ"ש הכ"מ שהוא משום דהיא סברא מליעתא. דאין דעת שליטת מכרעת ולפירושו ה"ל לפסוק
לחומר. אלא טעמא כדפרישית דפסק כת"ק. ושז מלאתי צפ"י הרמז"ס בספ"ק דכלים. שהעתיק התוספתא דהתם אין נכנסים לה אלא לשנים. ובגמ' מוגה
לשבע שנים. מסכים למ"ש דגם שם ראיתי בתוספתא דאבא שאול שנהא. אלא שהגירסא התם ג"כ לשנים: פפסין. פי' הר"ב בספ"ו: בתיבות. לשון הראב"ה
וגראה שתיבות היו פרוזין לרוח אחד במקום שהיה להם לבנות אלא החומה והג' לרדן סתומין. ואלל החומה אין דרך להסתכל מין ושמאל. עכ"ל: כדי שלא
יוזגו. והר"ב העתיק כדי שלא יהנו. אבל בכל הנוסחאות ראיתי בג' הספר. וה"ג מייית צפ"ו דפסחים דף כ"ו. וצפירש"י יזוגו לשון הגאה כמוזנות שמשביע
עלמו ממראית נוי המלאכה ונהנה: ו וההיב"ב מאה על מאה. אע"פ ששם ההיכל הונח על מה שלפני בית קדש הקדשים וקרא בכתוב קדש. או אהל
מועד במשכן. אבל חז"ל על דההשאלה רגילים לקרוא לכל הבנין גם יחד בשם הפרט. היכל: האומם שש אמות. במאי דסיים רום מאה פתח לפרוש.
ועמ"ש ריש מסכת שבת: האומם. לשון הר"ב בנין אטום וסתום להיות יסוד שעליו מעמידין הכתלים. וז"ל הרמז"ס צפירושו אטום הוא בנין אטום שבנין בגוף
הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים. ע"כ. ומן התימא הוא הארץ סליק בחשבנא מאי דהוה צארעא שאינו נראה. דרום מאה משמע שכן הוא צרמו של
עולם הנראה לעינים לא עם מה שהוא צארץ מתחת. והרר"ש כתב וז"ל האוטם שש אמות המפתח גבוה מהארץ שש אמות בבנין אטום חומה סתומה. וז"ל
מעלות היו בהאולם שמהם [עוליים] על המפתח ומורדות צהיכל לירד צכן מהמפתח ע"כ. והכ"מ נלחץ להעמיד גם דברי הרמז"ס שצחצורו על דעת הרר"ש.
מדכתב צפ"י מהל' צ"ה גובה ו' אמות אטום סתום כמו יסוד לו אמר שיש לדון מזה סבוב שלא היה מובלע צקרקע ליסוד ממש שהרי כתב כמו יסוד והיינו
כדברי הרר"ש. כ"כ הכ"מ. ואני תמיה עליו שא"ל שדעת הרמז"ס כדברי הרר"ש. שהרי צפ"ו כתב המקדש כולו לא היה צמישור כו'. ומונה והולך המעלות
שממקום למקום צמעלה ההר ומסיים שהאולם וההיכל כולו צשו ומצובר שכן הוא מהא דאמרן צפ"ו משנה ד' צקרקע ההיכל גבוה כ"ב אמה יותר מקרקע
רגלי [הר] הצית ע"ש. ומה ודאי קשיא על הרר"ש שאותו החשבון הוא תלמוד ערוך צפ"ק דיומא (דף ט"ו) כמ"ש שם אלא אי"כ נאמר שראיית האוטם יתשוב
לראיית חלל ההיכל עלמו. וזה דוחק. ומ"מ ודאי דלהרמז"ס ליתא שהרי כתב צהדיא שהאולם וההיכל צשוה. לכן כ"ל שאוטם הזה הוא ג"כ אל האולם והן הנה
ה"ב מעלות שמעזרת ישראל אל האולם רום מעלה חצי אמה נמלא כל הגובה ו' והוא האוטם ואע"פ שאפשר שעליה לא היתה לו לאולם ולא היה נכלל בכלל
הרום כולו. מ"מ זה האוטם היה לו ג"כ ולא היה להיכל אטום וזלתו. וא"ת אי"כ שזה הוא האוטם מה בנין שייך בו שהרי גובהו של ההר עלמו הוא זה. ל"ק
שהיה לר"ך עכ"פ לבנין כמו חומה סביב ההר לכל ימוט. ואלא יפלו העפרורים כדרך הר או תל גבוה ושוה צלתי משופע וכדרך שכתבתי בחיל פ"ב משנה ג'.
וחת היא שתהיה סברת הרמז"ס ג"כ. והיינו דייק צחצורו לכתוב כמו יסוד לו לפי שצאמת אינו יסוד ממש. שהרי אל העבר מזה נראה על פני הארץ אבל

פירוש המשניות להרמב"ם

ומכוונין שיהיה האומן כהן כשר ואם אי אפשר שלא נמצא אלא ישראל
יכנס וכתבו התוספתא דכלים הכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא הטומאה
מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין ליום אין ליום נכנסין ישראלים מצוה
בטהורים אין טהורים נכנסין טמאים מצוה בתמימים אין תמימים נכנסין
בעלי זומין מצוה שיכנסו בתיבות אין שם תיבות יכנסו דרך פתחים: ו זכר
מדת גבהו ואח"כ יזכור ארכו ורחבו: ואוטם הוא בנין אטום שבונים בגוף

(יז): ה' הקפה זו שמקיף ההיכל עד שיגיע אל העליה היא בתוך התאים
המקיפים להיכל כמו שציירנו ועכשיו אמרו שהיתה עליה על ההיכל וקדש
הקדשים ובקרקע עליה היה דבר מבדיל בין קירו ההיכל ובין קירו קדש
הקדשים ולול הוא פתח קטן ולפיכך אמר שלול היה בקרקע העליה פתוח אל
קדש קדשים ליכנס בהם האומנים אל קדש הקדשים אם יצטרך לתקן שום
דבר והואי וזכרנו האומנים נאמר כאן שאם נצטרך בנין ההיכל משתדלים

תוספות ראשון לציון מתני' כותל האולם חמש יומא נב. כותל ההיכל שם ב"ב סח. ברטנורה ד"ה ואמה טרקסין כו' כמו טרוקי גלי ברכות כח.

יסוד לבית, שעליו מעמידין הכתלים: אמה ביור. הקורה התחתונה של תקרה היתה עזובה אמה. ולפי שהיתה עושה צוהב ומזוירת לזורים נאים נקראת כזו: ואמתיים בית דלפה. הקורות העליונות הנשענות על הקורה התחתונה הנה עוזבין שתי אמות, והן קרוין בית דלפה. לפי שהנסרין של תקרה מחוזבין על ידן. תרגום במחברת.

וגובהו ארבעים אמה אמה ביור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובה של עליה ארבעים אמה ואמה ביור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה ושלוש אמות מעקה ואמה בלה עורב רבי יהודה אומר לא היה בלה עורב עולה מן המדה אלא ארבע אמות היה מעקה: ו מהמזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש והאולם אחד עשר כותל ההיכל שש ותוכו ארבעים אמה אמה טרקסין ועשרים אמה בית קדש הקדשים כותל ההיכל שש והתא שש ובותל התא חמש מן הצפון לדרום שבעים אמה כותל המסכה חמש והמסכה שלש כותל התא חמש והתא שש כותל ההיכל שש ותוכו עשרים אמה כותל ההיכל שש והתא שש ובותל התא חמש ובית הורדת המים שלש אמות והכותל חמש אמות

כזית לופי. ואין לתמוה היאך היתה הקורה התחתונה שהכל נשען עליהם עזובה אמה אחת בלבד והקורות העליונות שאין סובלות משא כל כך הנה עוזבין שתי אמות. לפי שהקורה התחתונה מתוך שהיתה רחבה ביותר בעזבי אמה היתה חזקה ובריאה ויכולה לקבל הבנין שעליה. אבל הקורות העליונות שלא היו רחבות אלא טפה או פחות לריכות להיות עבות יותר. אי נמי. היו הקורות העליונות עוזבין שתי אמות כדי להרחיק התקרה מן הקורה התחתונה. לפי שהיא מזוירת לזורים נאים, ואם היתה התקרה סמוכה לה לא היו לזוירה נראות וניכרות כל כך: תקרה. הנסרים שנותנין על הקורות היו עוזבין אמה: מעזיבה. הטיט והאבנים והסיד שנותנין על הנסרין: בלה עורב. עס של ברזל חד כמין סייף וגבהו אמה היה מונח על גבי המעקה. כדי שלא ינחו העופות עליו. לפיכך נקרא בלה עורב שמכלה העורבים משם: ו כותל האולם. עזבי כותל האולם לדר מזרח חמש אמות. וכן כותל ההיכל עזביו שש לדר מזרח: ותוכו.

לא כהר"ש שכתב שזה האוטם מתחיל מן ההיכל ולפנים. ליתא אלא מן האולם הוא שהתחיל. וגם לשון הרמב"ם שפירשו נמי ניחא שבערך אל העבר מזה של האוטם שהוא מזד האולם וההיכל הרי הוא בנין בגוף הקרקע כי שם אינו נראה על קרקעית האולם וההיכל וגמלאו דבריו שכתבו וזפירושו כולם מכוונים בלמת וישר. ועכשיו שקרקעית האולם וההיכל צבוע מסכים זה מאלד למאי דכתבי להרמב"ם במשנה ג' שמדיוטא האמלעית שבג' שורות התאים היו נכנסים להיכל שכן אותה דיוטא שוה ג"כ לקרקעית האולם שממנו נכנסים לפשפש שהדיוטא התחתונה היתה כנגד האוטם כמ"ש שם. אלא שעדיין אותה הסברא דלעיל בענין דיוטא האמלעית הוא דחוק מטעם אחר דכיון שהאולם היה ערוך מלאן ומלאן כנגד התאים לכוון ממנו אליהם והיה שוה לקרקעית ההיכל בצובה האוטם. למה זה נדחוק עלמנו שלא להעמיד גם התאים צבוע לקרקעות ההיכל ושהיו עומדים על בנין האוטם כמו ההיכל ומאולם נכנסים לדיוטא התחתונה וממנה להיכל שהיו התאים ג"כ שוים לקרקע ההיכל והאולם. וכמו שהוא לפירש"י. אבל המשנה לחזו להרמב"ם לפי דרכו שמפרש חמש התאים זה אלא זה עם הכותלים ולא מלא חמש פתחים. אלא לתא שבדיוטא האמלעית משל"כ לרש"י שאלו לכל זה ולעיל הארבעת למדי: אמה ביור. פי' הר"ב לפי שהיתה עושה זה כו'. נקרא כזו.

חללו של היכל ארבעים אמה: ואמה טרקסין. כותל המפסיק בין ההיכל לבין קדשי הקדשים קרוי טרקסין. על שם סוגור על הארון והלוחות שניתנו בסניי. ערק בלשון ארמי סגירה. כמו טרוקי גלי (ברכות כח ע"א). סין. סיני. ועזבו של כותל זה, אמה. ולא הכריעו בו חכמים אי קדושתו כקדושת פנים או כקדושת חוץ. לפיכך עשו צבית שני שתי פרוכות. אחת חלוכה ואחת פנימית. וזיניהן ארבע אמה. לקלוט זיניהן ארבע אמות שהיה עזביו אמה: כותל ההיכל שש. כבר פירשנו לעיל שלא היה כותל ההיכל שש מערב עזביו שש. אלא עזבי כותל ההיכל עם המקום הפנימי שזינו ובין הכותל השני שחלוה לו היה שש אמות. ועזבי כותל השני שקרוי תא עם המקום הפנימי שזינו ובין

ועיין במשנה ז' פ"ג דעבודה זרה: ואמתים בית דלפה. פי' הר"ב תרגום במחברת בית לופי ואין לתמוה כו'. ואם היתה התקרה סמוכה לה. לא היו לזוירה נראות וניכרות כל כך. וז"ל שהלזוירים שבלמת כזו היו מבחוץ הכול. וזה דחוק לפי מה שפירש הר"ב עלמנו כזויר שהיתה עושה צוהב שפני הכרחה אין טיחת זהב אלא צפנים. ואי מבחוץ קא מיירי למה לו לכתוב שהיה טוח צוהב דמלחה הא. וז"ל דאה"ג דלאו דדוקא נקט טוח צוהב. אבל הרמב"ם כתב וז"ל דלף שם [נפילת] המים מן [הגגים] והיה נהוג אללם צבנים לעשות לבית שני [גגים] קרוי למעלה מחבירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית הדליפה על שם הדלף. די שאם יעוף הקרוי העליון יעמדו המים באתו החלל. ע"כ: מעזיבה. פי' הר"ב הטיט וכו'.

ועמ"ש במשנה ז' פ"ק דסוכה: ו אמה טרקסין. כתב הר"ב ולא הכריעו בו חכמים כו'. לפיכך עשו צבית שני שתי פרוכות. הארבעת צוהב בס"ד ברפ"ה דיומא: כותל ההיכל שש והתא שש. הקשו בתוס' פ"ה דיומא דף ג"ב. וכן ברפ"ד דב"ב דהכתיב (מלכים א' ח) היליע התחתונה חמש בלמה רחבה [ולפירש"י דמתני' ד. ה"ג התאים שצבית שני. כך מדהם כמ"ש שם] וז"ל דהכא מיירי בלמה האמלעית דכתבי (ע) והתיבונה שש בלמה רחבה כי בגרעות נתן לבית סביב. ועשו את חומת ההיכל במערב למטה שבעה אמות והולרכו לגרוע ממנה אמה נגד תקרת התא אמלעי להניח ראשי קורות על אותה כניסה וסוב והולרכו לגרוע עוד אמה כנגד תקרת תא הג'. והיינו דתנן התחתונה רחבה חמש כו'. והכא כנגד התיבונה קא חשיב. ואי' ואמאי לא קא חשיב למטה כותל ההיכל ז' והתא ה' ואידי ואידי חד שיעורא הוא וז"ל דניחא ליה למחשב במקום שהיה כותל ההיכל ו' כמו כותל היכל של מזרחי שהיה כמו כן ו' ע"כ. ולסברא זו שמוסיפין אמה על עזבי הכותל מפני המגרעות יש ליישב ג"כ להרמב"ם דקא חשיב כותל המסיבה חמש היינו בלא המגרעות אלא שלהרמב"ם ז"ל ששתי אמות הוסיפו מפני

פירוש המשניות להרמב"ם

גובה אמה חד כמו הסייף כדי שלא ישב עליו שום עוף על ההיכל מפני שנחתכים רגליו באותו הסייף ולפיכך קורין אותה כלה עורב ואע"פ שאין צריך לציור הרי זו צורה מה שנזכר בהלכה זו מגבהו של היכל והיא מצויירת בשולי הדף (יח): ו צורת ההיכל באורך ורחב ואלו המדות הנזכרים כבר ישבנו אותם בתחלת פרק זה וכשתסתכל בו תמצא כל הכתוב הזה התבאר מאותה הצורה וכן כתוב בענין בית ראשון שארכו של היכל היה ששים ורחבו עשרים והיה קודש הקדשים שלישייתו כמו במשכן והוא עשרים אמה וההיכל ארבעים: והכותל המבדיל בין ההיכל וקודש הקדשים והוא הנקרא

הקרקע יסוד ועליו מעמידין הכתלים: וכיור הוא פתוח והחפירות שמפתחים הבנאים בסיד ובאבנים ולפעמים אומרים כיורן וציורן ר"ל פתוחין וציורין: ודלף שם טיף המים מן הקירוי והיה נוהג אצלם בבנינם לעשות לבית שני קירויים קירוי למעלה מחבירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית הדילפה על שם הדלף כדי שאם יטיף הקירוי העליון יעמדו מים באותו החלל: ותקרה קירי הקורות בלבד: ומעזיבה היא הסיד והאבנים שנותנין על הקירוי כבר פירשנו זה בסוכה: וכלה עורב מאבד העורבין לפי שהיה מקיף ההיכל למעלה מן המעקה הארבע ורחותיו בחשק של ברזל

שתי המגרעות. ולא קא חשיב אלא מן המגרעות ולמעלה במקום שהיה שוב שזה ועולה בשווי שאין טעם לומר להרמב"ם שכן י"ע אמלעית קא חשיב. [ומ"ש הר"ב בכאן בחשבון כותל היכל ותא וכותל תא הוא שלא בדקדוק שא"כ נותר מדת כותל הרביעיית אבל כמו שפי' לעיל במשנה ג' הוא נכון:] האולם עודף עליו מ"י אמות מן הצפון כו'. לשון הר"ב שכותל האולם עביו חמש אמה והאולם עשר אמות ללפון. וכן לדרום. דעתו כדברי הרמב"ם בחבורו פ"ד מהל' ב"ה. האולם היה מעדיף לכל רוח לפון כנגד התאים עד מקלוע המערבית והיה תוכו עשר אמות וכותלו ה' אמות וכן לדרום. והיינו דלדעתן לקמן ההיכל לר מאחוריו ורחב מלפניו כתב הר"ב ולא תפרש לי האריך. שהרי מאה על מאה היה בשוה הא קמן שסובר הר"ב שהאולם היה מעדיף לכל

האולם עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גנוזים את הסבינים וההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו ודומה לארי שנאמר (ישעיה ב"ט) הוי אריאל קרית חנה דוד מה הארי צר מאחוריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו:

הכותל השלישי שש אמות. ועובי הכותל השלישי שקרוי כותל התא עם המקום הפניו שבינו וזין הכותל הרביעי החיצון היה חמש אמות. ושלושת המקומות הפניוין שזין ארבעה כתלים הן התאים. ועליהן תאים אחרים. כאלוה ששנינו למעלה במערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן. וכן מלפון לדרום כותל המסבה חמש כו'. כולן עם החלל שזין כותל לכותל. הכל כמו שפירשתי לעיל: חמש עשרה אמה מן הצפון. שכותל האולם עביו חמש אמה. והאולם עשר אמות ללפון וכן לדרום: בית החליפות. על שם הסבינים שגנוזים שם. קרוי בית החליפות. שכן בלשון רומי קורין לסבינים הגדולים חלפים: צר מאחוריו. ללד מערב. ורחב מלפניו ללד מזרח. ולא תפרש לי האריך. שהרי מאה על מאה היה בשוה:

רוח לפוגית ורוח דרומית כמו שסובר הרמב"ם. והנה השיג עליו הראב"ד וכתב כל זה הבל ורעיון רוח. שלא היה שם כותל לאולם כלל וטעות גדולה היא זו שלא היה לאולם אלא כותל המזרח שלפני ההיכל ועל כן אמרו ההיכל לר מאחוריו ורחב מלפניו ורוחב האולם נמנה ברוחב ההיכל עכ"ל. והכי"מ התגלל להרמב"ם עם מ"ש צפי' המשנה היה כל ההיכל מאה על מאה. אבל היו מטין הבנין מעט לר ללד המערב וכשימשך ללד המזרח מתרחב כדמות הארי. שהוא רחב מלפניו ור מאחוריו. ולפיכך אין לייחס טעות להרמב"ם ממה ששנינו לר מאחוריו כו' שכל עלמנו של הראב"ד לייחס לו טעות הוא ממה ששנינו כן ולפי פירושו אינו ענין לגדון שלנו כ"כ הכי"מ. ולי לא סגי' בהכי"מ. שאע"פ שהרמב"ם יפרש לר מאחוריו שהיו מטין כו'. עכ"ל אני אומר שלא נמלט מהשגה לפי שגשיב אמרים לו מי יכריחו לפרש כן שהיה האולם מעדיף כנגד כל שתי הרוחות לפון ודרום ואי' איתא שדבריו כן הוא היה לתנא דמתני' לכלול כל החשבון כאחד ולמתני מן הלפון לדרום מאה אמה כותל האולם חמש והאולם עשרה כותל המסבה חמש כו'. וכן עשה הוא בחבורו שכתב מן הלפון לדרום מאה אמה עובי' כותל האולם חמש ומכותל אולם עד כותל הקדש עשר אמות וכו'. ואע"פ שיש לתרץ דמשה"ה לא נקט התנא האולם וכותל בחשבון הלפון והדרום לפי ששם האולם הונח על מה שלפני עשר הבית והוא בזמורה. ואין לודק שם אולם ללפון ודרום אלא מפני שנמשך מן המזרח בלבד. והיינו דרייק נמי הרמב"ם בחבורו לכתוב ומכותל אולם עד כותל הקדש עשר. ולא כתב והאולם עשר. וזה לפי שלא ילדק שם אולם. אלא בזמורה שהוא לפני פתח הבית. אמנם כן הוא יפה לתרץ אילו כבר היה מוכרח שהאולם הוא מעדיף לכל ב' הרוחות לפון ודרום והיה קשה א"כ למה לא יכלול התנא הכל בחשבון אחד כאמור על זה היה התיורן עולה כהוגן דמשום דשם אולם לא הונח בהחלט אלא על שלפני הפתח. והוא מזרח. ולפיכך ראה התנא שלא להכניס האולם בחשבון לפון ודרום. אבל אם אין לנו מכריח שיכריחנו לפרש כך ויכול לומר שלא היה אולם בלפון ודרום כנגד התאים כלל יהיה א"כ לפי זה מה שלא כיוול התנא חשבון אולם בלפון ודרום מאמת ג"כ שלא היה שם אולם כלל. שאע"פ שבהחלט לא נקרא אולם מ"מ יוכל התנא להשאילו לו ג"כ שם אולם לאותו הרייח הנמשך ממנו ללפון. וכן לדרום [או יקראוהו בשם אחר]. ולפיכך לא נמלט הרמב"ם מההשגה על סברתו זו. ומה שחשב הכי"מ שכל עלמנו של הראב"ד לייחס טעות להרמב"ם שהוא בלבד ממה ששנינו ההיכל לר מאחוריו כו'. לא כן הוא שמלכד אותה משנה יג' להשיג עליו. לפי שאין מי שיכריחו להעדיף האולם בכל לר. והכי"מ דרייק הראב"ד וכתב ועל כן אמרו ההיכל לר מאחוריו כו'. שלא מן המשנה הזו בלבד בזה ההשגה אלא הביאה לראיה בלבד וההשגה במקומה בלאו הכי היא וכדכתיבנא. ולפיכך נכון לומר שלא היה האולם מעדיף כלל אלא בזמורה במקום שהוא ולא נמשך כלל אלל התאים ללפון ודרום וכסדרת הראב"ד. וז"ל הר"ש לר מאחוריו שבעים אמה ורחב מלפניו מאה אמה. ע"כ וכן בצנין העתיד נאמר ביחזקאל סימן מ"א והצנין אשר על פני הגזרה פאת דרך הים רחב שבעים אמה וארכו תשעים אמה אבל מ"מ בדרך תשעים אמה הנזכר בכתוב אין לנו הכרח שהיה כמו כן בבית שני אלא נראה יותר שהשבעים רוחב לא היה אלא בכל משך ארך התאים שהיו מגיעים כנגד שער ההיכל והיה א"כ האורך ארבע ושנים אמה שהאולם עוד י"א אמה וכותלו חמש אמות למלאות אורך כל הבית מאה באמה. ומה שבבית העתיד יהיה זה הרוחב שבעים באורך תשעים. לפי ששם נאמר ואשר מונח בית ללעות אשר לבית וגו' ורחב מקום המונח חמש אמות שביאורו שהיה לפני התאים בזמורה מקום פניו שאין שם שום דבר כלל. אף האולם לא היה שם אלא מקום פניו בלבד ויכולין ללכא שם מן החצר היא העזרה החיצונה הסובבת בבית העתיד ושם פתח התאים. שהוא הפשפש. והיה זה המונח חמש אמות. והיו התאים באורך פ"ה כמו שבארתי בס"ד בארוכה בחיבור לורת הבית סי' ס"ד וגמלאו תשעים אמה אין רוחבן רק ע' ומן אלו התשעים ואילך היה האולם מעדיף בעשרה גויתרים מן האורך שממערב למזרח שהיה עודף על השבעים רוחב עוד ט"ו לכאן וט"ו לכאן. אבל בבית שני לא נזכר שום דבר מן המונח הזה. אע"פ שהר"ש נסתפק אם היה מונח בבית שני ואחרי שלא נזכר במשנה נראה יותר שלא היה שום מונח אלא מן האולם היו נכנסים לתאים והיה האולם בעלמנו לפני התאים מזה ומזה והיה עוד עודף עליהן ט"ו ללפון וט"ו לדרום והיה העודף הזה במשך ממערב למזרח ט"ו אמה. כשיעור כותל האולם חמש והאולם י"א ונשארו א"כ מארך הבית פ"ד אמה שרוחבן ע' אמה: והוא היה נקרא בית החליפות. כפי הנראה קאי' על הטי"ו אמה העודפות מזה ומזה. שאלו בלבד הוא מה שהיה נקרא בית החליפות וכ"כ לשון הר"ש שכתב. מלבד החליפות לריך להרחיב כותל האולם ללפון כנגד התא והמסבה וכותלם. [ולדרום] כנגד התא והורדת המים [וכותלם] שהן י"ט אמות מזה ומזה. עד כאן. ור"ל מלבד כותל ההיכל שהוא שם מזה ומזה. שכל שכן שהיו כותלי האולם מתרחבים לפני כותל ההיכל. שמה ומזה: וההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו. הר"ב כתב דלא תפרש לו האריך. וכבר פירשתינו בס"ד:

פירוש המשניות להרמב"ם

הקדשים נותנין עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ והיה הטרקסין בין שתי פרוכות והיה בין שתיהן אמה כמו שביארנו בחמישי מכפורים והיה כולו ר"ל כל ההיכל מאה על מאה היו מטין הבנין מעט לצד מערב ושימשך לצד המזרח מתרחב כדמות האריה שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו כגון זה (יט) :

טרקסין היה בו פתח ועליו פרוכת אחד ונורך להם ספק בבית שני על עובי כותל הטרקסין אם היה נכלל עם הארבעים של היכל ויהיה רוחק הפרוכת מכותל מערבי עשרים ואחד אמה או היה מכלל קדשי הקדשים ותהיה שפת הפרוכת בשליש בצימצום ולפיכך נתנו עובי הכותל מחוץ למדת ההיכל וקדש

תוספת ראשון לציון
פרק ה
משנה א
מתני' כל העזרה כו
יומא טז.
משנה ב
מתני' הכבש והמזבח כו
זבחים סב:

א מקום דריסת ישראל בוי. עיין במשנה ח' פ"ק דכלים: בית הכפרת. פירשתי במשנה א' דפ"ק: **ב** הכבש והמזבח ששים ושתים. קח מני ואזיל מדרוס לפון: ששים ושתים. בפ"ו דזבחים דף ס"ב. מייטי לה. ופריך דתנין וארבע הוו דהתנין [משנה ג' פ"ג דלעיל] כבש היה לדרומה של מזבח ארך ל"ב ומשני נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סוצב. ולמאי דמפרשין לעיל רפ"ג דאין יסוד לדרוס מסיק בגמ' פ"ה דזבחים דף נ"ד דה"ק פורח אמה כנגד יסוד. ופירש"י במקום שהכניסה של יסוד ראויה להיות וגמלאו שתי אמות וכלעולת לתוך ל"ב של מזבח שהיה נכנס לתוך הפנימי שנגדו בליטה שהיסוד

התחיל בה [לאכול] בדרוס אמה אחת: מן הטבעות לשלחנות ארבע מן השלחנות ולגנסיין ארבע. פירש"י במס' יומא פ"ק דף י"ו. דמקום שלחנות עלמנ נמי ארבע לפי שהיו שמנה. כדתנין במשנה ד' פ"ו דשקלים. וכשאתה נותן ארבע. בראש ארבע. נמצא ארבע זו אלל זו ברוחב. וכן דעת התוס' שמפני כן נדחקו ל"שכ הא דתנין במשנה ד' פרק ג' דתמיד. על שלחנות של ש"ס שבין העמודים. והא הכא תני מן השלחנות ולגנסיין ארבע. וכתבו דאעפ"כ קרי ליה בין העמודים כו. כמ"ס שם בשמס. אבל ל' הרמב"ם בפ"ה מהל' ב"ה לא העתיק ליטעא דמתני' מן הטבעות כו. אבל כחז מקום השלחנות שמנה אמות כו' ושמנה שלחנות היו כו' וכתב הבי"ד דה"פ דמתני' מן הטבעות למחליית השלחנות ארבע ומחליית השלחנות לגנסיין ארבע. ע"כ. וכן גם רש"י עלמו כמסתפק לומר שאפשר שמקום השלחנות כלול עם מקום הגנסיין. וששמע שכן הוא. ומעתה אין לתמיהה התוס' שום מקום כלל. אחרי שמקלת מהשלחנות סמוכים היו אלל הגנסיים שבהן תולין ומפשיטין כו': והמותר

בין הכבש לבנות ומקום הגנסיין. התם ביומא פירש"י מאה ועשר מנה במשנה מן הכבש לפון נשאר מקליה של רחב העזרה כ"ה ונתנו לשולחנות ארבע. ונשאר כ"א. אותן תחלוק למקום הגנסיין החלי והחלי בין כבש לבנות. והרמב"ם שאינו מוסיף ד' לשלחנות על גנין ק"י שבמשנה וגמלאו כ"ה מותר. מחלק אותן לחלצין לגנסיין וזין כבש לבנות. וכ"כ שם בחבורו בית המטבחיים י"ב אמות ומחלה. וזין הכבש לבנות דרומית י"ב אמה ומחלה. גם הר"ש כתב והמותר הוא כ"ה אמות פרום אותו זין כבש לבנות מזה וזין מקום הגנסיין מלד אחר. ע"כ. ומדברי כולם למדנו דמזבח בלפון נמי קאי שכלה מדות שמן כותל לפוני עד המזבח הם ששים ושתיים ומחלה שכלה מגינים שנמנו במשנה מן המזבח לטבעות וכו' עולים מ"ח. ולפירש"י עוד תן עליה ד' לשולחנות הרי נ"ב. ועוד הגנסיין עשרה ומחלה הרי ס"ב ומחלה. מה ש"ס מקיר המזבח ולכותל לפון העזרה. וכל חלי העזרה הוא ס"ז ומחלה שהוא חלי קליה. נמצאו חמש אמות מהמזבח עומדים בלפון העזרה. ולהרמב"ם שאין לנו אלל מה ששנינו במשנה מן המזבח לטבעות כו' שעולים מ"ח. ואין מוסיפין לשלחנות אבל במקום הגנסיין מוסיפין עד י"ב וחלי. וכן נראה להר"ש. נמצא מה ש"ס מקיר המזבח עד כותל לפון העזרה ששים ומחלה ויותרו מלפון העזרה שבע אמות שאוכל בהן המזבח. והיינו דכתבתי במ"ג פ"ג דיומא דלחנא דמדות מזבח בלפון נמי קאי. ותימה דבמ"ה פ"ב דאמר"י סתם מתני' דמדות ראב"י ובפ"ג דיומא מ"ט כתבתי דלראב"י מזבח לאו בלפון קאי כלל. ומיהו כבר כתב רש"י שם פ"ק דיומא דלמא דאמר"י סתם מתני' דמדות ראב"י היא שרריך לפרש שמהמותר ששנינו אי אהה נותן זין כבש לבנות אלל חמש אמות ומחלה. והכבש והמזבח ששים ושנים הרי המזבח כולו בדרוס קאי. אלל שרש"י עלמו אינו שיה לפרש כן דאי תימא הכי שאין הנותר מחולק לחלצים ה"ל לחנא לפרש. וכיון שלא פירש ר"ך אתה לחלקו לחלצין. וגם הוקשה לו עוד מהסוגיא דהתם. ולפיכך מסיק דל"ג כלל התם בגמ' דף י"ז דש"מ סתם מדות ראב"י היא. וזו היא ג"כ דעת הרמב"ם כמ"ס בפ"ג דיומא. אע"פ שדעת התוס' שאין למחוק מהספרים ש"מ ראב"י היא עם ש"ס דוחק בזה שלא לחלוק הנותר לחלצין. אנו נאמר שלהרמב"ם לא גרס לזה כלל וכדעת רש"י. והא דכתב הרמב"ם עלמו לעיל בפ"ב מ"ה שכן ביאר הגמ' דמדות דראב"י היא. לאו דך דהכא היא אלל על אותה משנה הוא שאמרו כן שם לעיל מיינה בדף ט"ו. ואע"ג דקאמר התם מאן תגא מדות ראב"י היא לאו כללל הוא דהיינא דלא מליית מוקמא כוותיה כי הך דהכא לא קאמר כלל דתלטרך לרחוק ושלא לחלק הנותר לחלצין מה שאינו כן לפי משמעות המשנה כי היכי דתיקום כראב"י. אלל מתני' כפסקה דתחלוק הנותר לחלצין. ולא ראב"י היא: **ג** שבצפון. נ"א שבדרוס והכי מייטי לה בפ"ק דיומא דף י"ט. וכן העתיק הרמב"ם בפ"ה מהל' ב"ה. וכן אתה מולא ג"כ בשערים שבהר הבית ושבצפון ששנינו שבדרוס ברישא במ"ג וד' דפ"ק. וגראה בעיני שגירסת הספר נשתבשה לנרום שבצפון אחרי שתשמשי' אלו הג' לשכות כולם לקרבנות הם ועיקרם בלפון: **ישבת המלח** **ישבת הפרוה** כו'. מדלא תני הכא שבדרוס סמוכין למעבר. כדתנין גבי השערים בסוף פרק ב'. שמעינן דהכא ממזרח למערב קא חשיב דרך כניסת העזרה. וכן ראיתי בליורו של פירוש הרמב"ם שמסדר לשכת המלח סמוך למזרח ואחריה

פרק ה
א כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רחב מאה ושלושים וחמש מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע מקום דריסת ישראל אחת עשרה אמה מקום דריסת הכהנים אחת עשרה אמה המזבח שלשים ושתים בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה ההיכל מאה אמה ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפורת: **ב** מן הצפון לדרום מאה ושלושים וחמש הכבש והמזבח ששים ושתים מן המזבח לטבעות שמונה אמות מקום הטבעות עשרים וארבע מן הטבעות לשלחנות ארבע מן השלחנות ולגנסיין ארבע מן הגנסיין לבותל העזרה שמנה אמות והמותר בין הכבש לבותל ומקום הגנסיין: **ג** שש לשכות היו בעזרה שלש בצפון ושלוש בדרום שבצפון לשכת המלח לשכת הפרוה לשכת

א כל העזרה. כל היקף העזרה. שבתוך אותו היקף נבנה הבית ללד מערב. והחלר והמזבח במזרחו: אורך מאה ושמונים ושבע. מן המזרח למערב: על רוחב מאה ושלושים וחמש. מן הלפון לדרום: מקום דריסת רגלי ישראל. והיא הנקראת עזרת ישראל. ומקום דריסת רגלי הכהנים קרויה עזרת כהנים: המזבח ששים ושלושים. מפורש לעיל ריש פרק ג': ההיכל מאה אמה. עובי כותל אולם. וחללו של אולם. ועובי כותל ההיכל. וחללו. ואמה טרקסין. וחלל בית קדשי הקדשים. וכותל ההיכל למערב. והתא וכותל התא. הכל מאה אמה כמפורש בפרקין דלעיל: ואחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת. מכותל החילון של היכל ללד מערב עד הכותל מערבי של עזרה היה אחת עשרה אמה של חלל עם עובי הכותל. קרוי אחורי בית הכפורת: **ג** **ישבת הפרוה**. אדם מכסף ששמו פרוה בנה אותה לשכה על ידי מכספות. ונקראת על שמו. כך מלאתי. ורמב"ם כתב. שהיה

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק חמישי כבר הקדמנו בתחילת מסכתא זו שהשער השלישי משערי העזרה שהיו בדרום נקרא שער המים ונתבאר בגמרא דיומא (ד' לא). שעל השער הזה היה מקוה המים שטובל בו כ"ג ביוה"כ טבילה ראשונה והיו המים באים שמה ממעיין שהיה שם ששמו עין עיטס ועל טבילה זו אמר ביומא שהיתה בחול כמו שפירשנו שם ונתבאר שהיתה לו

לכ"ג לשכה אצל מקוה זה על שער העזרה וכפי הנראה להם בהש"ס שלשכת העץ שבצפון שהיתה לשכת כ"ג וגם כן לשכת פרהדרין הנזכרת בתחלת כפורים ושלשכה זו שבדרום על שער המים הוא לשכת בית אבטינס משמשי' אותה שם ערב י"ה כמו שביארנו שם וכן נתבאר בגמרא יומא שלשכת הגזית חזייה קדש וחזייה חול ויש לה שני פתחים אחד פתוח לקדש

תוספות ראשון לציון
 משנה ג
 מתני' שש לשכות כו' יומא יט. לשכת המלח ע"י תוס' מנחות כא: ד"ה בלשכת ועיין יש סדר למשנה: תי"ט
 ד"ה לשכת המדיחין כו' ומפני כן לא סגי מאי דכתבו התוס' פ"ק דיומא כו' (דף יט.) משנה ד
 מתני' אבא שאול אומר כו עיין יס"ל מ:

שנו

תוספות יום טוב

מדות פרק ה

ר"ע מברטנורא

לשכת הפרוה כו': לשכת הפרוה שם היו מולחין עורות קדשים. כתב הר"ב ארם מכסף ששמו פרוה כו' ע"י מכספות. ואני תמה שקיימו בקדש בנין הכעשה ע"י כסף. וצ"פ דיומא מ"ו השמיט הר"ב שצנאה ע"י מכספות וכן שם בפירוש"י דף ל"ה לא נזכר שצנאה ע"י מכספות. והרר"ש כתב שלכך נקראת הלשכה פרוה על שם עורות הפרים שבה דומיא דחצרותיה שנקראו על שם מעשיהן וזכר לדבר והב פרוים שדומה לדם הפרים. אבל בית טבילה שעל גבה. פרוה מושא צנאו ועשאו דומה לדומה בית טבילה בחול שבנו ע"ג שער המים. ע"כ: ועל גבה דיותה בית המביאה כו'. כתב הר"ב לפי שהיתה מקודשת כו'. וזמנסת יומא פ"ג מ"ו תנן ובקדש היתה משמע ודאי היא עלמה היתה בקדש. ולא נתכוין ג"כ הר"ב ולא שבא לומר שהיתה צנויה בחול אלא שהיתה מקודשת. וכמו שהעמיד בעל התמונה שהזכרתי לעיל. דמשנה דיומא דייקא שהיתה בקדש. וגם במשנה דהכא משמע שכולן היו בעזרה עלמה. ועוד מהא דתנן במס' מ"ש פ"ג מ"ח משמע דכשהיא צנויה בחול נגותיהן לא נתקדשו כלל. אע"פ שתוכן קדש כשפתוחות לקדש: לשכת המדיחין ששם היו מדיחין קרבי קדשים. ויש לתמוה דבמיד' פ"ו דשקלים תנן שעל השלחנות של שיש היו מדיחים את הקרבים ומפני כן לא סגי מאי דכתבו התוס' פ"ק דיומא (דף י"ט ע"ב) דבשר קדשים מדיחין על שלחנות. אבל קרבי קדשים שיש בהן פרש ומאכסו מדיחין אותם בלשכת המדיחין. ע"כ. דהא בשלחנות תנן נמי מדיחין הקרבים. וכך העתיק הר"ב לעיל פ"ג מ"ה. ועוד במ"ה פ"ג דתמיד. ותו תנן בתמיד פ"ד מ"ב והקרבים מדיחין ג' פעמים במעוטה על שלחנות של שיש כו' והתוס' בעלמם העתיקו כן פ"ק דיומא דף ט"ו [ע"ב]. והרמב"ם אע"פ שצ"פ מ"ה צ"ה. כתב וכו' שלחנות של שיש שמדיחין עליהן התחיים ומדיחין את הבשר לשלו וכו' הנה צ"ו מהל' מעשה הקרבנות העתיק הא דפ"ד דתמיד שהקרבים מדיחין כו' על שלחנות כו'. ור"איתו להמפרש למס' תמיד שם צ"פ הרגיש בקושיא זו דהתם תנן והקרבים מדיחין על שלחנות כו' והכא תנן לשכת המדיחים ששם היו מדיחים קרבי קדשים ותיזן דקרבי קדשים דהכא היינו כרס וכדתנן נמי התם והכרס מדיחין אותה צבית מדיחין הקרבים מדיחין פעם ראשונה בלשכת מדיחין צלנעה. לפי שמוכרחין הרבה בפרש. ואח"כ מדיחין ג"כ עוד במיעוט שלחנות (גירסתו אינה במיעוט על שלחנות דל"ג על מפרש ששלחן קטן של שלחנות כו') להדיחם יפה והכרס שהיא רחבה וחלקה מדיחין אותה פעם אחת צבית מדיחין. ע"כ: ומישם מוסבה ע"י. נראה צעירי שבלשכת המדיחין זו היתה לה שני פתחים לעזרה הפתח הא' המשמש ללשכה עלמה למלאכת ההדחה לכנס וללאת זה. והפתח האחר היה במקום שהוא סמוך לשל פרוה וצפתה הוא מיד היתה המסכה הזאת שלא יתכן צעירי לומר שהכ"ג יעלה לבית טבילתו דרך מקום שמדיחין זו אלא כדפרישתי. ולדעתי היתה המסכה במעלותיה מזר שאל המדיחין מחולקת במחילה שהעולה עליה צבל יראה לתוך המדיחין. אבל מתחתית המעלות היו יכולים להשתמש שם צבית המדיחין ולפיקר תנן משם כו': ד' שבדרום. י"א שצנפון והכי מיייתי לה צ"פ דיומא דף י"ט וכמ"ס לעיל: לשכת העיץ לשכת הגזילה לשכת העיץ כו'. וכסדר הזה מיייתי לה שם דיומא והרמב"ם בחבורו פ"ה מה' צ"ה העתיקם בהפך לשכת הגזילה לשכת הגולה לשכת העץ לשכת הגזילה לשכת העיץ כו'. ונראה צעירי דלאו דה"ל גירסא אחרת כי לא מלאכה כן צ"פ נוסח אבל נ"ל שלכך מהפך הסדר דמתני' קשייה דתנן והיא היתה אחורי שתייה. ואי איתא דסדרן שבמשנה הוא ממזרח למערב. כמו אותן שבמשנה הקודמת לא היתה אחוריהן אלא לפנייהן משה' ניחא ליה להרמב"ם לומר דתנא קא חשיב דרך שמאל כה"ג דתנן במשנה ג' פ"ג דתמיד. שהוא מקיף והולך דרום העזרה ממזרח למערב בג' לשכות הקודמות ומקיף כל מערב וסובב סובב הולך אל צפון ופניו למזרח עד שמגיע לג' לשכות הללו שצנפון ולשכת העץ שהיא מערבית להם פוגע בה בראשונה ולאשמיטין הא קתני שהיא אחורי שתייה לומר שלא חשבו ממזרח למערב כמו הקודמים. זה נ"ל בדעת הרמב"ם. וע"י עוד מזה לקמן: לשכת העיץ אומר ראב"י שבחתי כו'. עיין צ"פ הר"ב משנה ה' פ"ב: אבא שאול אומר לשכת כ"ג. כתב הר"ב לשכת פרהדרין כו'. הכי מסיק בגמ' פ"ק דיומא דף י"ט ור"ך טעם למה נקראת לשכת העץ ור"איתו בהשגות הראב"ד פ"א מה' צ"ה שכתב שהיתה של עץ והוקשה לו מלא תעע לך אשרה כל עץ אלל מזבח שאשרה התורה נטיעת כל עץ. וכמ"ס במשנה ג' פ"ק דתמיד. וניחא ליה דלא אשרה התורה אלא אלל מזבח ה'. והיא עזרת כהנים משער נקודר ולפניהם אבל בעזרת נשים ובהר הבית מותר. עכ"ד. ולא יולתי לעמוד עליהן שאם הוא אומר שמשער נקודר ולהלן אסור יהיה בכלל האיסור אף עזרת ישראל ששער נקודר בתחלת עזרת ישראל הוא שאין שער בין ע"י לעזרת כהנים. וא"כ הא דכתב עזרת כהנים לאו למעוטי ע"י אתא. אלא לאפוקי ע"י. וכדמסיים למלתיה וקשיא לי דלפום מאי דתנינן הכא לא היתה לשכה זו כלל בעזרת נשים דבעזרת ישראל אכן קיימין. וכן קשיא לי על הכ"מ שגם הוא מיישב ע"פ זה הדרך של הראב"ד [ועיין צ"פ במשנה ו'] ומ"ס עוד הכ"מ דיש לתרץ דלשכת כ"ג לא היתה קבועה בצנין. אלא בלא צנין וכי הא שכתבתי בשמו לעיל ספ"ג זה ג"כ דוחק שאע"פ ש"ל שלא היה לר"ך קביעות. כיון דלכ"ג נעשה לצורך ז' ימים שמפרישין לפני יוה"כ. והוא אחת בשנה. מ"מ ממשנתיהו לא נראה כן. אלא שהיתה לשכה קבועה דומיא דלר"ך. ומ"ס עוד הכ"מ ד"ל שלשכת כ"ג לא של על עץ היתה אלא צנין אבנים. ולא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה עוים חיזה פעם וכתב דטעמא דמסתבר הוא. דלכ"ג למה נשתנית לשכה זו לעשותה של עץ יותר משאר לשכות שהיו של צנין. עכ"ד. וזה דוחק גדול ע"י ש"לפעמים היו מניחין בה עץ תהיה נקראת כן מלכד דאעיקרא דדינא פירכא לומר שהיו מניחים עץ בלשכה המיוחדת לכ"ג. ומאי דדייק מה נשתנית לשכה זו לעשותה של עץ אפשר לי

חותר צקיר כדי לראות משם היאך היה כהן עוזר העבודה ונהרג שם: ועל גגה היה בית המביאה לבהן גדול ביום הכיפורים. חמס טבילות שטובל כהן גדול ביום הכיפורים כשהוא מנסה מצנדי זהב לצנדי לכן ומצנדי לכן לצנדי זהב. כולם היו על גג בית הפרוה. לפי שהיתה מקודשת בקדושת העזרה. וטבילות הבאות מחמת יום הכיפורים צעין במקום קדוש כדכתיב (ויקרא טו) ורחץ את בשרו במים במקום קדוש. חוץ מטבילה ראשונה שאינה צאה בצנדי יום הכיפורים שאף שאר כל ימות השנה אין אדם טהור נכנס לעזרה עד שיטובל. הלכך טבילה ראשונה היתה בחול על גבי שער המים, הוא שער השלישי שבדרום, ומעין של מים היה משוך שם צאמה הבאה מעין עיטס, ושם היה טובל טבילה הראשונה: מסיבה. צנין אבנים מעלות מגולגלות וסובבות לעלות לגג בית הפרוה דרך המסיבה: ד' לשכת הגזילה. על שם צור שכרו שם עולי גולה: אבא שאול אומר. אותה לשכת העץ היא היתה לשכת כהן גדול. והיא לשכת פרהדרין דתנן בריש יומא. שבעה ימים קודם יום

פירוש המשניות להרמב"ם

ואחד פתוח לחול שחציה של חול הוא לצד מערב ובאותה המחצה יכולין איש אמגושי שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה ונהרג על כן לשכת לפי שכבר ביארנו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד פרוה שם נקרא על שמו. הואיל וזכרנו כבר ציור המזבח וצמצום מדותיו וכן צמצום

הכפורים מפרישין כהן גדול מזבחו ללשכת פרהדרין: וגג שלששתן שוה. קירוי אחד לשלשתן: שם היתה פנהדררי גדולה ש"י ישראל יושבת. נזר החול שבה. לפי שלשכת הגזית היתה חליה בקודש וחליה בחול. ובחליה של קודש לא היה אפשר לסנהדרין לשבת. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. דכתיב (שמואל ב' ו' ויבא המלך דוד וישב לפני ה':

שתיהן וגג שלששתן שוה לשבת הגולה שם היה בור קבוע והגלגל נתון עליו ומשם מספיקים מים לבל העזרה לשבת הגזית שם היתה סנהדררי גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה ובהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו ושללא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נבנם

לתוך שנעשה כן כדי שלא תזוח דעתו עליו וכדאמרינן נמי במסכתא דגמרא פ"ק דיומא דף י"ט. שמטריחין עליו מדרוס לנפון ומלפון לדרוס. כדי שלא תזוח דעתו עליו להתגאות בכתר כהונה. אבל של סנהדרין גזיית היתה שלא שייך שם הזאת דעת הואיל ורבים הם גם הראש שבהם לא יזוח דעתו כיון שאינו דן יחיד. ועוד שכבר דעתם נחה ולא זחה כשראו לפנייהם החלי מלשכתם שבניהם בקדש כדלקמן. ושם אינם ראויים לישב וכ"ש שראו המקדש לפנייהם. ואינן כראים לשרת שם בקדש. משא"כ בכהן גדול שאין כל אלו ואפשר לחוש שתזוח דעתו עליו. ולכן נעשית של עץ. וא"כ הדרא קושית הראב"ד לדוכתא מהא דלא תטע לך אשרה כל עץ. כיון דמשנתנו בעזרת ישראל שניה. ולכן נ"ל ללא של עץ היתה ונקראת לשכת העץ היינו טעמא לפי שבה מפרישין כהן גדול ז' ימים לפני יו"ה"כ ואשכחן נמי דמפרישין אותו ז' ימים לפני שריפת הפרה ותמן תנינן ברפ"ג דפרה שמפרישין אותו ללשכה שעל פני הבירה וזית אבן היתה נקראת לפי שכל מעשיה היו בכלי אבנים כדפי" שם הר"ב. והלכך הסבו שם לשכה זו שהיא להפרשה דיו"ה"כ לקרותה לשכת עץ היפך בית האבן של הפרשת הפרה לומר

שמעשה יו"ה"כ אינם בשל אבן דוקא. והרי טעם אחד כתבו התוס' ברפ"ק דיומא דלהכי לא היו מפרישין כ"ג לפני יו"ה"כ במקום הפרשתו לפרה דהואיל ונקראת בית האבן להיכרא שכל מעשיה באבנים. ואי מפרישין שם כ"ג לפני יו"ה"כ אז לא ה"ל היכרא לפרה. ע"כ. וכיון דמשום היכרא לא הפרישוהו בבית האבן. א"כ קריאת שם לשכת העץ ללשכת דיו"ה"כ עבד נמי היכרא לומר דזו מעשיה בכל דבר אפילו בשל עץ משא"כ דפרה שאין מעשיה אלא בשל אבנים. ומשיה אף לרס"ד דלא זו לשכת פרהדרין. אלא בדרוס הוא אלא בית העזילה שעל שער מים. וזו שבנפון של בית אבנים היא ונקראת במשנתנו לשכת כ"ג לפי שבכל ז' הימים היה הולך שם ללמוד החפיה. היתה ג"כ נקראת של עץ מה"ט דפרישית דלהי היכרא לשל פרה ולפי שלשכה האחרת היתה שמה עליה לשכת פרהדרין שזה שמה אשר יקראו לה מזד שהיא מיוחדת לכ"ג כדמפורש בריש יומא. משיה הסבו שם לשכת העץ לזו הלשכה השניה של כ"ג שבזה השם שמענו שהיא שייכא לכ"ג. שהיא נקראת של עץ בהיפך אותה דשל אבן ולהיכרא. וכ"ש דלמסקנא כדפי" הר"ב והרמב"ם דזו דמשנתנו היא של פרהדרין דניחא לקרותה של עץ. כך נ"ל. אלא דאכתי איכא למידק הואיל ואמינא דבעזרת ישראל קיימא היפך היתה דירת כ"ג שם שבעת ימים בתמידות והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד דמשום האי טעמא כשהוא קורא ביה"כ שקודם שמביאין לו ס"ת הוא יושב שם זה בע"י דאילו בע"י אינו ראוי לישב. כדכתב הר"ב ברפ"ז דיומא. אבל גם זה בעיני לא יפלא שאע"פ שהיתה בנייה בקדש היתה פתוחה לחול ותנן במשנה ח' פ"ג דמעשר שני. הלשכות הבניות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול. ולא היה לו פתח כלל אל הקדש משא"כ לשכת הגזית דלקמן. והיו לה מעלות אשר יעלו עליה מן החול שהיא נמוך ממקומה של הלשכה שהיא בעזרה. וכמו שאפרש בס"ד לקמן בלשכת הגזית: והיא היתה אחרת משתייהן ועבדנו זה שלשכת הגזית היתה במזרח לפני שתייהם שלשכת הגולה ולשכת העץ היו בניין אחרת לשכת הגזית בשוה. והיתה לשכת הגולה לדרוס של גזית ולשכת העץ בנפון של גזית. וגמלאות אומר שלשכת העץ אחרת גזית ממש שהרי במערכ שלה היא. וגם היא אחרת גולה שהגולה היא בדרוס. וגמלא שלשכת העץ אחרת לנפון ע"כ. ובעזרה שאני מלייר בסוף המסכתא תשכיל זה הע"ב. ומ"מ אע"פ שנסכים לדבריו בדקדוק הזה. לפי שנראה כך מדלא תנן והיא היתה האחרונה. אלא אחרת שתייהן. ש"מ שהוא כדברי השליט הזה. עכ"ז מה שכתבתי אני לעיל לדעת הרמב"ם דייק מהבא שאין סדרן של אלו הלשכות כמו שהן סדורים במשנה כסדרן הסדורים הקדומות במשנה דלעיל. מוכרח ג"כ לפי שאם נאמר שסדרן כך הוא ולשכת העץ במזרח היתה. לא יתכן כלל לנפון אחרת. שתנטרך להעמיד גזית במערכ ולפני אלו השתיים ואותה של גולה דרומית לשל עץ בענין און של עץ היא נסתרת במערכ מפני גזית. ובדרוס מפני גולה. ואעפ"כ לנפון אחרת לא דייקא דלעולם הפנים הוא המזרח. והרי א"כ זו של עץ אינה אחרת ממש. משא"כ כשאותה של גזית במזרח הוי אותה דשל עץ במערכ. וילך אחרת כהוגן. ומדלא תנן נמי והיא האחרונה אלא תנן אחרת שתייהן. איכא ודאי למשמע כדברי השליט הזה: **לשבת הגולה שם היה בור קבוע בוי. וקראו לי מאי האי בור קבוע.** ובס"א גרסינן בור הגולה. ובסוף מסכת עירובין בפירוש הר"ר יונתן ראיתי שהעתיק לשכת הגולה שם בור והגולה קבוע זו והגלגל נתון עליו ע"כ. ולגירסא זו הגולה כמו וגלה על ראשה דזכריה ד' שפירש"י כמין ספל גדול עגול. ע"כ. והוא מה שאנו קורין בלי"א עמיר ששואבים בו במקלות מקומות ע"י גלגל. [ח"ל הראב"ב] ונראה שנקראת לשכת הגולה על שם הגלגל שבו משלשים הכיור. כדי שלא יפסל בלינה ובני הגולה כרו שם בור לשקעו מפני שלא היה לו שם שמה שלמה עכ"ל: **ומשם מספיקים מים לבל העזרה.** ל' הר"ב בור הגולה מים מתוקים לשתייה. ואמת המים [דבמשנה ב' פ"ג] להדחה: **לשבת הגזית שם היתה פנהדרין בוי.** והיתה עשויה גזית לכבודם של הסנהדרין. וכתב הר"ב שהיתה חליה בחול וחליה בקדש. ובקדש היו מפייסין. ועיין על זה מ"ש במשנה ב' פ"ק דתמיד. ועוד היו מתאספים שם לקרוא את שמע כדתנן ספ"ד דתמיד. ולכל אלו התשמישין היה אסיפת עם רב ולפיכך ראוי לשומה גדולה הרבה יותר משתי האחרות שאללה וכמו שתראה בצורה בס"ד. ולריך לומר שהמקום שהיא בנייה בו בחול היה ג"כ גבוה כגובה העזרה שזה אין ספק בו שהלשכה היתה קרקעיתה שוה. אבל במקום שפתוחה היא לחול היו מעלות שעליה עולין וממנה יורדין לחול. שהוא נמוך: **ודנה את הכהונה.** לנפון הרמב"ם ספ"ו מהל' ב"ה"א מקדש ועיקר מעשיהם התדיר שהיו יושבין ודנין את הכהונה כו' ע"כ. והדנין עמו דהא במשנה ב' פ"א דסנהדרין תנן שממנה יולאה תורה לכל ישראל. אלא הכא בעיקר מעשיהם התדיר שזה היו לריכין עכ"פ לבדוק את הכהונה. אבל הוראה אפשר שלא תבא כלל שלא יפלא דבר למשפט: **ודנה את הכהונה.** ואת הלויים. כדמוכח משנה ה' פ"ד דקידושין וכדאיתא התם בגמ' [והמדפיסים השמיטו מהתוס' שלי כמו שנעשה בדבורים אחרים שאכתוב אותם במהדורות בס"ד] אבל נקט הכא כהונה בלבד לפי שזאת ג"כ עיקרית להם יותר מזדיקת הלויים. וגם יתכן שהלויים לא היו עושים יו"ט כמו הכהנים שזכו לעבודה: **ויום טוב היו עושיין.** פ"י אותם שלא נמלא בהן פסול היו קוראים

פירוש המשניות להרמב"ם

מדת ההיכל אני רוצה לצייר עכשיו צורת העזרה כולה ושיעורה ומדותיה לארכה ולרחבה וכל מה שהיה בה מלשכות ואסמך אליה עזרת נשים ובית המוקד ולא אתעסק במידת ההיכל והמזבח רק אזכיר אותם כפי שמוחם שהקדמנו בלי זכירת מדת כל חלק מהם הואיל והקדמנו אותו וזו היא הצורה הכללית שייעדנו אותה והבטחנו עליה במקומות רבים מן המשנה: סליק מסכת מדות

שנה

תוספות יום טוב

מדות פרק ה

ר"ע מברטנורא

כל אחד ואחד לרעיו ומיודעיו ושמחים עמו. והיו ג"כ מודים ומשבחים להש"י
כ"ו: וכך היו אומרים ברוך המקום ב"י. על שם שלשכת הגזית נקראת
מקום שעליה נאמר מן המקום אשר יבחר
ה'. כדתנן במשנה ז' פ"א דסנהדרין ולפיכך
היו מכניס עכשיו הש"י בשם מקום לומר
ומשמש עם אחיו הבהנים ויום טוב היו
עושים שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן
מלד שהוא חיי העולם ומקיימו. כך נ"ל:

הכהן וכך היו אומרים ברוך המקום ברוך

הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן וברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדשי קדשים:
נשלמה מסכת מדות

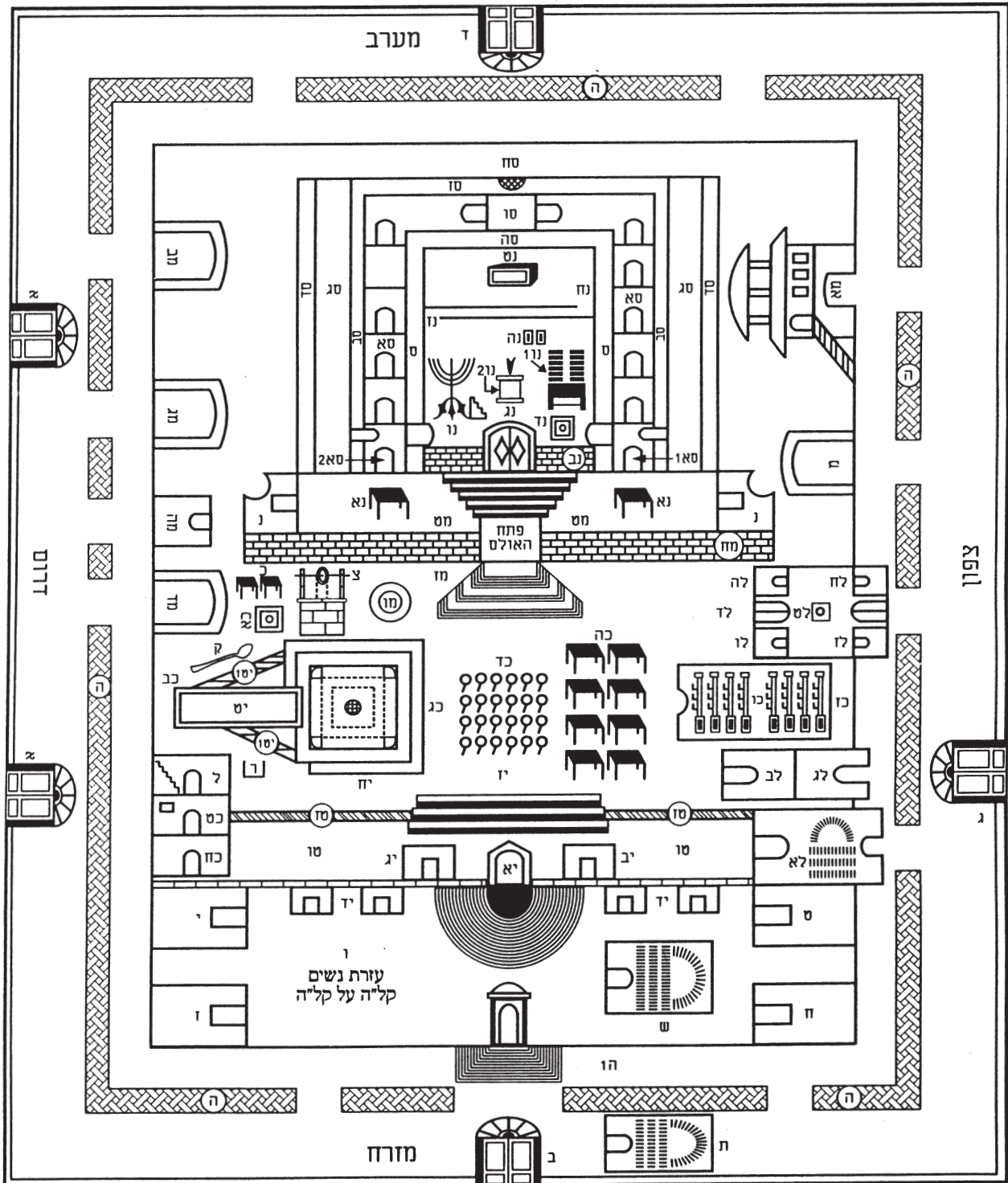
איורים

וזאת לדעת לכל בר דעת שאני מפני שהיתה היריעה קטנה מהכיל הצורה כפי שעורה ובמדתה לכל רוח הראויה לה ושתהיה הכל במדה שיעור וקצב אחת ושתהא יחס וערך אחד ביניהם בין כל המדות והשיעורים כאשר היה מן הנאות והראוי ובאופן שעשיתי בתמונה וצורה כוללת לצורת הבית שחברתי על בנין שלעתיד תבנה ותכונן כב"א כי שם עשיתי הכל על ערך יחס ודמיון א' שקצבתי מרחק מחוגה לשש אמות ועל פיה יסבו בלכת כל המרחקים על הרוחב ועל האורך. אבל פה לא עשיתי מאומה על זה התואר מפני מדת הנייר כי לא רציתי לחבר נייר אחר שיהיה לו מדת האורך והרוחב כפי השיעור מפני שהיה צריך לכרכו ולקפלו ולעשותו קמטים וע"י כן נקל לו ההפסד והקרע מבין הקמטים והכפילות ועל כן בחרתי לי יותר להעמיד הצורה על הנייר כמדתו שבכל הספר אע"פ שלא יבואו כל המדות על שיעור קצב ויחס אחת. והמשכיל יבין:

בבית המוקד שתיים בקדש ושתיים בחול. (פ"ק משנה ה' ו' ח'): (לס) מערבית דרומית לשכת טלאי קרבן. (סס משנה ו'): (לב) דרומית מזרחית לשכת לחם הפנים. (סס): (לז) מזרחית צפונית בה גזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצוהו מלכי יון (סס): (לח) צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה ושם מדורה שמתחממים בה ולשכת המוקד היא קרויה. (סס): (לט) מקום היה שם אמה על אמה וטבעת היתה קבועה בו ושולשלת שהמפתחות היו תלויות בה. (סס משנה ט'): (מ) שער הקרבן (פ"ק מ"ה וספ"ז): (מח) שער הנצוץ וכמין אכסדרה היה ופתח היה לו לחיל. (פ"ק מ"ה): (מז) ג' שערים בדרום סמוך למערב שער הדלק (פ"ק מ"ד וספ"ז): (מג) שער הבכורות (סס): (מח) שער המים. (סס): (מח) לשכת בית אבטינס בצד שער המים כמ"ש גבי לשכת עץ בסוף מכילתין: (מז) הכיור היה בין האולם ולמזבח ומשוקף כלפי הדרום. (פ"ג משנה ו'): (מז) בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם. (סס): (מח) כותל האולם ה' ופתחו ברחב כ'. (ספ"ד). ופ"ג מ"ז): (מט) והאולם אחד עשר רחב ממזרח למערב על ארך שבעים אמה מצפון לדרום. (ספ"ו): (נ) בית החליפות מ"ו אמה מן הצפון וכן לדרום. (סס): (נא) ב' שלחנות באולם מבפנים על פתח הבית אחד של שיש ואחד של זהב. (פ"ו דסקלים מ"ד. ופ"א דמנחות מ"ז): (נב) כותל ההיכל שש ופתחו ברחב עשר. (רפ"ד וסופו): (נג) אמה באורך ממזרח למערב וברחב ד' מצפון לדרום. (סס): (נד) מקום היה שם מימין הנכנס וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה כדי להגביהה כדי ליטול עפר מתחתיה ולתת במי המרים. (סוטה פ"ג מ"ג): (נז) שני כני זהב היו בהיכל שכ"ג היה מניח עליהם ביה"כ דם הפר ודם השעיר בצאתו מבית קדש הקדשים. (יומא פ"ה משנה ג' ד'). ומסתברא דבצפון היו. (ע"ש מ"ה): (נו) המנורה בדרום משמאל הנכנס [ומעלה לפניו] ושלחן מימין ומזבח הזהב משוך מבין שניהם לחוץ ככתוב בתורת משה: (נז) אמה טרקסין. (ספ"ד): (נח) בית קדש הקדשים עשרים על עשרים. (סס): (נט) אבן היתה שם ושתייה היתה נקראת. (יומא פ"ה משנה ז'): (ס) כותל ההיכל שש לצפון וכן לדרום. לרש"י עוביו שש. ולהרמב"ם יש בו חלל. (ספ"ד משנה ג'): (סא) התא שש לצפון וכן לדרום. (סס). ובכל אחד פשפש. שבצפון נכנס ממנו להיכל. שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם. (סס משנה ז'): (סב) כותל התא חמש לצפון וכן לדרום. ובהא פליגי נמי רש"י והרמב"ם. (סס): (סג) המסבה ג' לצפון ולדרום נקראת בית הורדת המים. (סס): (סד) הכותל ה' לצפון וכן לדרום. ופליגי נמי רש"י והרמב"ם. (סס): (סה) כותל ההיכל למערב ו' וכמחלוקתם של רש"י והרמב"ם בשל צפון ודרום. כן מחלוקתם גם בזו. (סס): (סו) והתא שש. (סס): (סז) וכותל התא ה' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. (סס): (סח) אחת עשרה לאחורי בית הכפרת. (רפ"ט): (סכא) ובכאן הגני לסימנים מסיים. ועלו כולם למספר חיים:

(א) הר הבית ת"ק אמה על ת"ק אמה רובו מן הדרים ושני שערים שם ונקראו שערי חולדה (פ"ז). ופ"ק משנה ג'): (ב) שני לו מן המזרח ושער המזרחי עליו שושן הבריה צורה (סס): (ג) שלישי לו מן הצפון ושם שער נקרא טדי ולא היה משמש כלום (סס): (ד) מעוטו מן המערב ושם שער נקרא קיפונם (סס): (ה) סורג גבוה י' טפחים ולפנים ממנו החיל מהלך י' אמות לפני עזרת נשים ובו י"ב מעלות. (פ"ז מ"ג): (ו) עזרת הנשים היתה ארך קל"ה על רחב קל"ה (סס משנה ה'): (ז) בד' מקצועותיה הצרות של מ' מ' אמה. ודרומית מזרחית היא היתה לשכת נזירים (סס): (ח) מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים. (סס): (ט) צפונית מערבית היא היתה לשכת מצורעים. (סס): (י) מערבית דרומית היא היתה נקראת לשכת בית שמנים (סס): (יא) שער נקנור הוא שער המזרחי של עזרת ישראל ט"ו מעלות עולות מעזרת נשים לעזרה זו. (סס ופ"ק משנה ד'): (יב) וב' לשכות היו לו לשער א' מימינו והיא לשכת פנחס המלביש. (סס): (יג) ואחת משמאלו והיא לשכת עושי חביתין. (סס): (יד) ולשכות היו תחת עזרת ישראל ופתוחות לעזרת הנשים ששם הלויים נותנים כנורות וכו'. (פ"ז משנה ו'): (טו) עזרת ישראל היתה ארך קל"ה על רחב י"א. (סס): (טז) מעלה גבוה אמה בארך כל העזרה והדוכן נתון עליה ובה ג' מעלות של חצי אמה. (סס): (יז) וכן עזרת כהנים היתה ארך קל"ה על רוחב י"א. (סס): (יח) המזבח ל"ב על ל"ב. עלה אמה וכנס אמה זה היסוד. עלה ה' וכנס אמה זה הסוכב. מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה. מקום הלוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה. (רפ"ג): (יט) וכבש היה לדרומו של מזבח ל"ב על רוחב י"ו. (סס משנה ג'). ושני כבשים קמטים היו לו אחד ליסוד ואחד לסוכב כמ"ש במ"ג פרק ה' דובחים: (כ) שני שולחנות במערב הכבש אחד של שיש ואחד של כסף (פ"ו דסקלים משנה ד'): (כא) מקום אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה. (פרק ג' מ"א): (כב) בין הכבש לכותל י"ב [אמות] ומחצה. (פרק ז' משנה ז'): (כג) מן המזבח ולמבעות ח' אמות. (סס): (כד) וטבעות היו לצפון של מזבח ו' סדרים של ד' ד' ומקומן כ"ד. (משנה ה' פרק ג' ופרק ז' משנה ז'): (כה) מן המבעות ולגנסין עם מקום השלחנות שמנה. (סס): (כו) בית המטבחים ובו גנסין ומקומן י"ב ומחצה. (סס): (כז) מן הגנסין ולכותל העזרה ח' אמות. (סס): (כח) ו' לשכות היו בעזרה שבדרום סמוכה למזרח לשכת המלח. (סס משנה ג'): (כט) לשכת הפרוה. (סס): (ל) לשכת המדיחין ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה. (סס): (לא) שבצפון סמוכה למזרח לשכת הגזית חציה בקדש וחציה בחול ופתוחה לחול ולקדש. (סס מ"ד): (לב) לשכת הגולה. (סס): (לג) לשכת העץ והיא לשכת פלהדרין ופתוחה לחול. (סס): (לד) שער בית המוקד ובית המוקד כיפה ובית גדול היה ושנים שערים היו לו אחד פתוח לחול ואחד פתוח לעזרה. וד' לשכות היו

וזאת הצורה אשר יעדתי עליה במקומות הרבה ממסכתא זו ושלפניה והיא כוללת תבנית המקדש ושבתוכו עם הר הבית שבמבוכו.

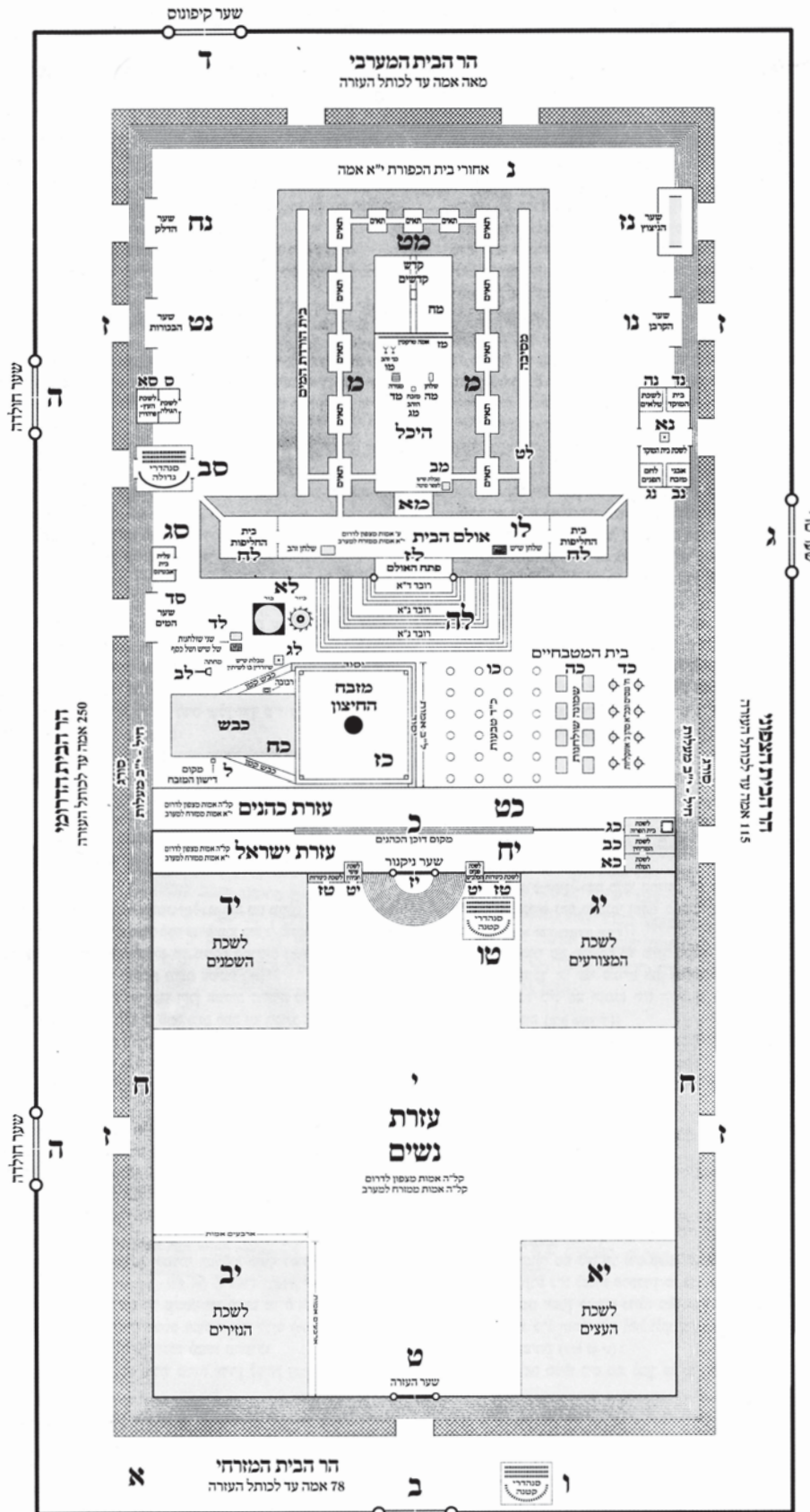

ת ישיבת סנהדרין קמנה על פתח שער הבית המזרחי ולפניהן יושבין ג' שורות של כ"ג בני אדם. סנהדרין דף ג'ו: ש סנהדרין קמנה שניה יושבת על פתח עזרת ישראל בחצי גורן עגולה ולפניהן יושבין ג' שורות של כ"ג כ"ג: סנהדרין דף לו: ר מקום שנותנים שם דישון מזבח החיצון והפנימי ומוראות העוף רחוק ממזרח הכבש ג' טפחים. תמיד פ"א: ק המחיתה שמדשנין בה המזבח נתונה בין הכבש למזרח ממערב: צ הכור אצל הכיור ששוקעין את הכיור בו בלילה ומקומו בין האולם למזבח משוך כלפי דרום. מדות פ"ג:

שםד

צורת בית שני

בן אדם ראה בעיניך שים לבך אל המראה זאת אל תבנית ההיכל והבית והגזירה מקדש ה' כוננו מעשי ידי אצבעותי כולם נכונים למבין נלקטין אחד אחד מתוך הש"ס ופירושויו ושאר ספרים נכבדים השייכים לענין זה. דברי הקטן ושפל באנשים יהונתן בא"א מו"ה יוסף זלה"ה מראזינאי במדינת ליטא יצ"ו:

ששה

לזה זמראה מקום בית אלקים הוא בית שני

למצוא דברי חפץ את תבנית המשכן ואת כל כליו הכל מיד ה' משכיל רשום בכתב אמת נמצאו בתלמוד ופירושו ראשונים ואחרונים ז"ל כאשר נרשם בלוח זה:

בג לשכת בית הפרוה ששם מולחין עורות קדשים ועל גגו היה בית טבולה לכ"ג ביה"כ (ס):

כד בית המטבחים ובו ח' עמודים נקראו ננסין אשר בכ"א מהן היה ג' אונקלאות של ברזל (ס):

כה שמנה שולחנות לפני בית המטבחים ועליהן היו מדיחין הקרביים (ס):

כו כ"ד טבעות שבהן מכניסין צוארי קרבנות בשעת שחיטה (ס):

כז מזבח החיצון ארכו ל"ב ורחבו ל"ב והוא יסוד וקרן מזרחית דרומית לא היה לו יסוד עלה אמה וכנס אמה זהו גובה היסוד עלה ה' אמה וכנס אמה זהו הסוכב שהיא ל' על ל' עלה ג' וכנס אמה נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות של כל א' וא' אמה על אמה נמצא בין הקרנות כ"ו על כ"ו מקום הלוח רגלי הכהנים אמה סביב נמצא גוף המערכה כ"ד על כ"ד וקרן דרומי מערבי היה בו שני פיות לניסוך המים והיין ותפוח היה באמצע המזבח (רי"ט פ"ג):

כח כבש המזבח ארכו ל"ב מדרום לצפון על רוחב ט"ו ואויר מעט היה בין הכבש למזבח שלא יגע בו וממנו יוצאין שני כבשים קטנים א' ממזרח מגיע לסוכב וא' ממערב מגיע ליסוד. ובמערכו היה חלון ורבוכה היה נקראת ששם היו נותנין עופות שנפסלו עד שיעבור צורתן ומכותל העזרה הדרומי עד הכבש היה ח' אמה. (פ"ה דזכחים דף נד. מדות פ"ג מ"א):

כט עזרת כהנים ארכו מצפון לדרום קל"ה אמה ורחבו ממזרח למערב י"א אמה ואכסדראות היה שם סביב הכותלים (מדות פ"ג מ"ב):

ל מקום שנתנום שם דישון מזבח החיצון והפנימי ומוראות העוף רחוק ממזרח הכבש ג' טפחים (תמיד דף כח):

לא כיור המזבח וכנו ובו שנים עשר דדים כדי שירחצו י"ב כהנים בפ"א והבור אצלו ששוקעין אותו בלילה ומושבם בין האולם ומזבח שניהם משוכים כלפי דרום (מדות פ"ג מ"ג):

לב המחטה שמדשנין בה המזבח נתונה בין הכבש למזבח ממערב:

לג טבולה של שיש שבו קבוע טבעת ושם פירחי כהונה יורדין לשיתין (מדות פ"ג משנה ג):

לד שני שלחנות במערב הכבש א' של שיש וא' של כסף על של שיש נותנים איברים וחלבים ועל של כסף נותנין כלי שרת של כסף (שקלים פ"ו משנה ד' ה):

לה י"ב מעלה מן המזבח לאולם בתוך כ"ב אמה שמן המזבח לאולם דהיינו מן המזבח ולמעלה לצד מערב היה קרקע שלה שוה ג' אמות ולמעלה מהם היה ג' מעלות רום כ"א מהם חצי אמה ושלחה אמה. ולמעלה מהם מעלה א' רומה חצי אמה ושלחה ג' אמות וזהו נקרא רובד ולמעלה ממנו ב' מעלות רום כ"א חצי אמה ושלחה ג' אמות ונקרא ג"כ רובד ולמעלה ממנו ד' מעלות רום כ"א חצי אמה ושלחה חצי אמה ולמעלה ממנו מעלה אחת רומה חצי אמה ושלחה ד' אמות נקרא ג"כ רובד נמצא לפ"ו קרקע אולם השער גבוה מקרקע המזבח ששה אמות (מדות פ"ג משנה ו):

לו אולם הבית ארכו מצפון לדרום ע' אמה ורחבו ממזרח למערב י"א אמה ושני שולחנות א' של שיש וא' של כסף בפתחו להניח עליו לחם הפנים ביציאתו ובכניסתו (סוף פ"ד):

לז פתחו של אולם לא היה בו דלתות רק פרוכת ורחבו היה כ' וגובהו מ' ועליו היה מצויירי ה' קורות נקראו מלתיראות זה למעלה מזה ולגוי נעשה ועוכי כותול היה ה' אמות (מדות פ"ג מ"ג):

א הר הבית ת"ק על ת"ק ומצד דרום שבו מקום פנוי יותר על שאר צדדים ומן המזרח הוא יותר על מן צפון ומערב ומן צפון הוא יותר על מן מערב (פ"ק דמסכת מדות משנה ג' ורפ"ג):

ב שער חומת הר הבית מצד מזרח ועליו היה מצוייר שושן הבירה ע"כ נקרא שער שושן (ס):

ג שער חומת הר הבית מצפון נקרא שער מדי ולא היה משמש כלום רק למי שאיננו לו קרי בלילה מן הכהנים העובדים יצא דרך שם (ס נלוטו דבור):

ד שער חומת הר הבית ממערב נקרא שער קיפונום משמש כניסה ויציאה (ס):

ה שני שערי חומת הר הבית מדרום נקרא שערי חולדה ע"ש שרוב העם נכנסין ויוצאין דרך שם כמ"ש האוינו יושבי חלד (ס):

ו ישיבת סנהדרין קטנה על פתח שער הבית המזרחי ולפניהן וישבין ג' שורות של כ"ג בני אדם (סנהדרין דף לו):

ז סורג גבוה עשרה טפחים סביב העזרה כולה ובו י"ג פרצות כנגד י"ג שערים (פ"ג ממסנה ג):

ח החיל הוא מקום פנוי סביב העזרה בין הסורג ובין חומת העזרה ורחבו י' אמה ובו י"ב מעלה מן הסורג עד שער העזרה המזרחי גובה רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה (מדות פ"ג מ"ג כליס פ"א משנה א):

ט שער העזרה המזרחי בו נכנסין לעזרת נשים ולשאר עזרות אורך כל העזרות ממזרח למערב קפ"ז אמה ורחבה מצפון לדרום קל"ה אמה (מדות פ"ה משנה ח):

י עזרת נשים קל"ה על קל"ה ובר' מקצעות ד' חצירות נקראו לשכות של מ' מ' אמה ארכם ורוחבם כ' (ס פ"ג משנה ה):

יא לשכת העצים למערכה לאותו יום (ס):

יב לשכת הנזירים ששם בשלו שלמיהן ושרפו שערותיהן תחת הדוד (ס):

יג לשכת מצורעים שם גלחו שערותיהן (ס):

יד לשכת בית שמנים למגורה ולמנחות (ס):

טו סנהדרין קטנה שניה יושבת על פתח עזרת ישראל כחצי גורן עגולה ולפניהם יושבין ג' שורות של כ"ג כ"ג (סנהדרין דף לו):

טז שתי לשכות תחת עזרת ישראל בארץ אשר שם נותנין הלויים כנורותיהם שם למדו מעשי ניגון ופתחם פתוחות לעזרת נשים (מדות פ"ג משנה ו):

יז שער נקנור בו נכנסין לעזרת ישראל מעזרת נשים עולין דרך ט"ו מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה (ס ופ"ק משנה ד):

יח עזרת ישראל ארכו מצפון לדרום קפ"ז אמה ורחבו ממזרח למערב י"א אמה (פ"ג משנה ו):

יט שתי לשכות מב' צידי השער הימני נקרא לשכת פנתם המלביש והשמאלי לשכת עושי חביתין (פ"א מ"ד):

כ מקום דוכן הכהנים ובו ג' מעלות של חצי חצי אמה (פ"ג מ"ו):

כא לשכת⁽¹⁾ המלח מחילה תחת עזרת כהנים ופתחו פתוח לעזרת ישראל (ס פ"ה מ"ג):

כב לשכת בית המדיחין פתוח ללשכת המלח ולשכת בית הפרוה ובו היה מסיבה לעלות לגג בית הפרוה (ס):

שמו

לוח זמראה מקום בית אלקים הוא בית שני

מח בית קדשי הקדשים ארכו ורחבו כ' על כ' ואבן שתיה היה באמצעו אשר עליו היה מונח הארון (מדות ספ"ד):

מט ג' תאים ממערב ההיכל ובית קדשי הקדשים וכן ג' על גביהו וב' על גבי גביהו בין הכל ח' ולול היה פתוח בתא האמצעי וממנו פתחים לשאר תאים מצידיו וכן פתח לתא שעל גביו (שם וכנסת רש"י ותוספות וסמ"ג):

נ י"א אמה שאחורי בית הכפורת עד חומת העזרה (רפ"ה):

נא לשכת בית המוקד ובו שני שערים אחד פתוח לחיל ואחד לעזרה ובו ד' לשכות בד' מקצעות ומבלה היה שם ומבעת היה קבוע בו ותחתיו היו מפתחות העזרה של זהב תלויה בשלשלאות (פ"ק משנה ט):

נב לשכה ששם גזזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצו מלכות יונים וחול היה (שם מ"ז):

נג לשכה ששם אפו לחם הפנים וקודש היה (שם):

נד [6] לשכת בית המוקד ומשם ירדו לבית הטבילה במסילה תחת הבירה ומדרות היו שם וחול היה (שם):

נה לשכת המלאים קודש היה (שם):

נו שער הקרבן (פ"ק משנה ה' וספ"ב):

נז שער הניצוץ וכמין אכסדרה היה ועליו עלייה שעמדו שם השומרים ומן החיל עלו לשם במדרגה (פ"ק משנה ה):

נח שער הדלוק מכניסין דרך שער זה עצים למערכה (שם משנה ד):

נזא שער⁷ הקרבן (פ"ק משנה ד):

ס [7] לשכת⁸ הגולה שבו היה בור מים שעשו בני הגולה לספוק מים לכל עזרה (פ"ה מ"ד):

סא לשכת העין ונקרא ג"כ לשכות פרהדרין של כ"ג (שם):

סב לשכת הגזית שבו יושבין סנהדרי גדולה כחצי גורן עגולה כחצי החול אשר בו ולפניה ג' שורות של כ"ג כ"ג ופתוח היה לחול ולקודש (שם):

סג עליות בית אבטיגוס (יומא דף יט):

סד שער המים משם הביאו מים בחג לנסך על גבי המזבח (פ"ק משנה ד):

לח בית החליפות היו פתוחות לאולם מצפון ומדרומו ששם גזזו הסכנים שנפגמו וככ"א מהם פשפש פתוח במקצוע לעזרה ומדת כ"א מבית החליפות מצפון לדרום ט"ו אמה ורחבו כרוחב אולם נמצא אורך האולם בין הכל מאה אמה (שם פ"ד מ"ז):

לז חלול זה נקרא מצד צפון מסיבה ע"ש שהיה מסבב דרך שם כל אחורי ההיכל והתאים ומצד דרום נקרא בית הורדות המים כי שם זילו דרך צינורות כל מי גשמי גגות היכל (שם):

מ חמשה עשר תאים מצפון ההיכל והיינו ג"פ חמשה ע"ג חמשה וכן מדרום ההיכל והתא אשר במקצוע מזרחי צפוני וכן במקצוע מזרחי דרומי יש לו חמשה פתחים והיינו פתח למסיבה ופתח ממנו לתא שני וא' לתא שעל גביו וא' לאולם וא' להיכל וכן הוא מצד דרום אך שהיה הפתח להיכל סגור תמיד (שם):

מא פתח ההיכל רוחבו י' וגבהו כ' ועובי כתלו שש. ההיכל ארכו ממזרח למערב ארבעים ורחבו עשרים מצפון לדרום (רפ"ד וסופו):

מב מבלה של שיש מרובעת מימין הנכנס מונחת בארץ ליטול מתחתיו עפר לסוטה (מדות פ"ב משנה ז):

מג מזבח הזהב עומד באמצע בין שולחן והמנורה מושך כלפי חוץ ככתוב בתורת משה:

מד המנורה עומדת בדרום ההיכל ולפניה אבן ובו ג' מעלות שעליו היה עומד הכהן ומיטיב הנרות ועליו היה מניח המיטיב את כו הזהב ואת הפתילות (תמיד פ"ג מ"ט):

מה שולחן הזהב בצפון ההיכל ועליו היה מונח לחם הפנים קשיותיו ומנקיותיו ככתוב בתורה:

מו שני כני זהב שעליהם היה מניח כ"ג ביה"כ דם הפר ודם השעיר בצאתו מן ק"ק (יומא פ"ה משנה ד):

מז אמה טרקסין. והיה בו שני פרוכות עובי כ"א מהן טפחו וחלול ביניהם⁹ ג' מפחים (שם):

הנהרות הגאון מו"ה וואלף באסקאוויטין ז"ל.

הנהרות הגאון מו"ה יעקב עמדין זצ"ל.

[6] נ"ב בחול סנהדרי גדולה ובודאי היתה שם בשבתות וי"ט לשכה מתוקנת להם: [3] נ"ב בלשכות אלו בדרום היו ולמטה בעזרת ישראל מקומם: [2] נ"ב זה הציור של לשכות בית המוקד משובש אלא למטה כנגד העזרה שאין מקומם אלא שתיים בהר ועוד הבית בחול למטה בעזרה ומהמקום שכנגד ההיכל אינו קרוי עזרה אלא בית החליפות ושם לא היו בנינים והיא ששתיים בהיכל צר מאחוריו: [7] נ"ב גם אלו הלשכות הוצגו שלא במקומן האמיתי ונתהפכו מצד אל צד כי בצפון היו מלמטה בעזרה המוחלטת כמ"ש למעלה:

6 בשלשה לשכות אלו המסומנים ב"א כ"ב וב"ג. שהם לשכת המלח ולשכת המדיחין ולשכת בית הפרווה שהעמידן המצייר הוה בצפון ולשכת הגולה ולשכת העין ולשכת הגזית שמסומנים ס' ס"א וס"ב. שהעמידן בדרום המצייר הוה. הנה הוא לפי הנוסחה הכתובה במשניות של הש"ס הוה על סוף מס' מדות אבל התי"ט במס' מדות פרק ה' משנה ג' וד' כבר הכה על קדקד גירסא זו. והביא הגירס' מהופכת והוכיח כן מגמ' דיומא ומדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל. ודו"ק: [3] צ"ל ו' מפחים: [2] ג' נ"ל שצ"ל הבכורות פ"ק משנה ד' וסוף פרק שני: [7] ע"ל ס' ב"א כ"ב וב"ג. שכתבתי בשם התי"ט שיש כאן טעות והיפך הסי' שהנתונים בדרום צ"ל בצפון ושהנתונים בצפון צ"ל בדרום ודו"ק: